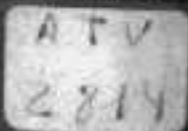

AXDLAR

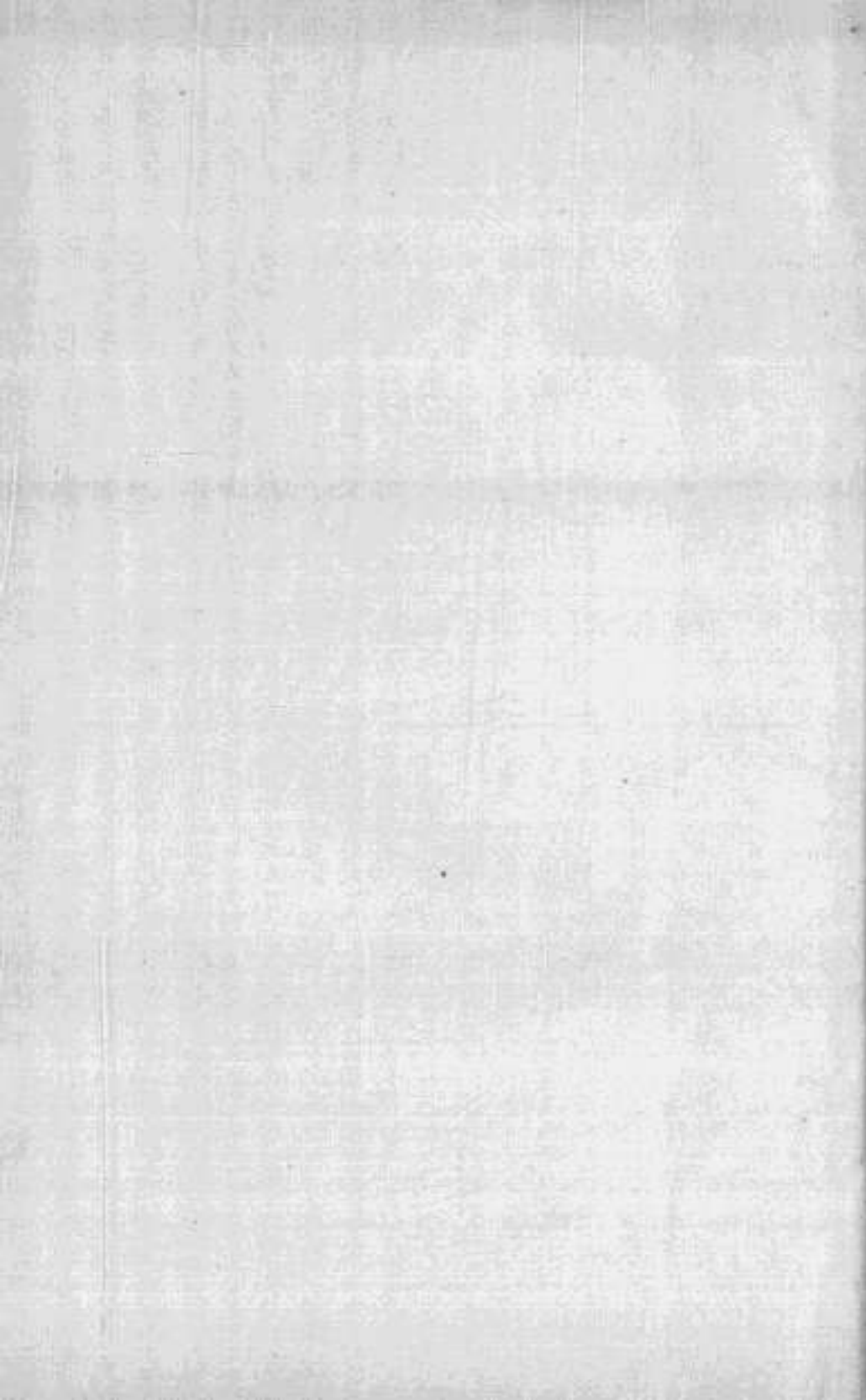
GUEROCCO
GUERO

1864

A.T.V.
2814

M - 9886

R - 4336

Mathieu Aguirre

V. X.

GUEROCO GUERO

EDO

ARIMAREN EGUTTECOEN GUEROCO UTZTEAC
ZENBAT CALTE ETA ÇORIGAITZ DAKHARQUEN.

GOGOMENAC, ESCRITURA SAINDUTIC, ELIGACO DOTORRETARIC
ETA ÇUHURDEN LIBURUETARIC

AXULAR,

Saraco Erretorac bilduac.

EDICIONE BERRIA,

Garlotua, elucheendua eta bere baitaco ordenan emana.

BAYONAN.

LAMAIGNÈRE, ALHARGUNAREN MOLDEQUINTCAN.

1864.

M. HARAMBOURE, VICARIO YENERALAREN

BAIMENA.

Huna non berriz arguítarat aguertcen çaucun AXULAR, Saraco erretor obiaren liburu gucziz ospatua. Aspaldion ahantzia beçala cen, arras gutiac cirelacotz obra hura bere escuetan çaucaten presuna berheciac. Damuric ordea cegoen ilhumbean, hobian ehortzien pare. Yaincoari esquer ediren da Bayonaco Eliça-guiconen artean aphez bat, molde gucziez gai dena euscararen adisquide guczien guticiari ihardesteco. Atseguinequin iracurto ditut imprimateo herri batentçat eguin dituen preparuac; eta bihotz onez ematen diogu aiphaitu aphezari gure baimena. Ordu da ecen Euscal-herri guczian heda eta iracur dadin arimen onetan Axular iaquinxunaren escuetaric athera den liburu ecin asqui landatuzcoa.

Emana Bayonan, otsailaren 2º 1864.

HARAMBOURE,

Vicario Yenerala.

YAUN APHEZPIGUAREN

BAINENA.

GUC FRANÇOIS LACROIX, Yaincoaren Misericordiaz eta Alkhi Saindu Apostolicoaren autoritatez, Bayonaco Apezpicuac;

Gogotic onhesten dugu berriz imprimatua ičan dadiu *Guero Guero* deritçan, Axularen liburua; salbamenduaren eguiteco handia guerorat uzten dutenen iratçar araztoco, eta guiristino onen hibe chuchubenean atchiquitceco eta azcartceco hain gai eta indartsu dena. Desiratcen dugu etchadia gucietan hat bedere ičan dadin; eta maiz, etheco guciac bilduac direnean, capitulo çenbait iracur deçaten; probetchu handi baicen horren iracurtcetic espailitque athera.

Bayonan emana, gure etcharmene ciguiloaren, eta gure segretarioaren sinaduraren azpian.

Otsailaren 4^a, 1864.

† FRANÇOIS LACROIX.

Eius Imprimarij manu:

FRANCHISTÈGUY,

Col. Supr.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST
BY JOHN BURNET
ESQ;
IN TWO VOLUMES.
LONDON,
Printed by J. Sturges, in Pall-mall, near the Theatre;
and by J. Smith, in Strand, near St. Dunstons Church;
1724.

THE SECOND VOLUME.
LONDON,
Printed by J. Sturges, in Pall-mall, near the Theatre;
and by J. Smith, in Strand, near St. Dunstons Church;
1724.

AITCINSOLHASA.

Euscaldun maitea, huna non duçun AXULAR çaharra, omen handitaco guiçou hura, euscaldun esquiribaçailen artean lehena eta burucaguia; huna non duçun berriz phiztua, berriz arguirat aguertua, anhitzen nahiaren arabera.

Berrehun eta hogoi urthe badu içan cela lehenic haren liburu ederra imprimatua; aspaldi çuen etcela edireiten phuzcaturic eta çatharcaturic baicen; eta aspaldian eçagutcen çutenec galdeguiten çuten othian etçutenz AXULAR berriz imprimaturen. Anhitz luçatu du, baina guerocotz heldu da; ezpaita sobera sarri, çeren holaco liburuec behar luçete guztien escuaran içan; eta ophateco liteque, Jaun Apezpicuac dioen beçala, bat bedere licen etche eta familia guztietan.

Uste içateco da lehen ekhoiztea edo edicionea etçuela Axularec guidatu eta arthatu ahal. Liburuaren baimenduetan ikhusten dngu orducotz etcela Saraco erretor: *Nuper Rector de Sara...*, *Olim Rector de Sara*: Saraco erretor ohia, deithua da. (1)

Horrec nabarbenteen du nola edicione har-

(1) Saraco orhoitcarriec eracusten dute 1644 garren urthearen hastean Axular hil içan cela.

tan hainbertce huts eta narrio aurkhiteen den ; urhatsa trabateen baitote iracurçaillea , eta ecin comprenituz gueldi arazten.

Liburuaren çathi guztien batundetcean ere bada cerbait nahasteca, eztira behar litezquen seguidan ibeniac.

Badirudi Axularen guthun edo paperac emanac içan cirela imprimaçailleari ondozcatu gabe, ordenan eçarri gabe; eta hunec imprimatu dituela alheçala, escuen artean guerthateen citçaizean ereduraz, lehena azquen, azquena lehen; etçuelacotz guidariric eta ez chuchençailleric.

Ekhoizte berri hunetan gauçac ondozcatu ditugu eta liburuaren çathi guztier iarraiquite eman deranegu. Hutsac ahalaz khendu edo chuchendu ditugu; cenbait nasqui guri ere itçuri çaiquegu, ezpailitque bertela; baina hequiec, uste dugu, iracurçailleac aise chuchenduren dituen.

Guti toquitan behar içan dugu Axularen mintçaia ere estali, aphaindu edo aldatu, orai-co ienden delicatutasunagatic. Axularen demboran, bai erdaraz bai euscaraz, orai baino libroquiago eta nasaiquiago mintço ciren; gauen bere icenaz deitceaz nehor etcen asaldatcen. Oraico azturac nahiz eztiren orducoac baino hobeago ez garbiago, bai ordea minberago dira beharriac; eta benturaz gogoa ere

gaizquiaren phensatcera çalhuago eta lasterago. Minberatasun horren ariaz, eta amoreacatic arima garbienec probetchuequin iracurahal deçaten Axularen liburu ederra, garbitu, leuntu eta aphaindu ditugu lekhu harro, çakhar eta gordinegui cirenac; alabaina osoric uzten dugularic Axularen laneguina.

Esquiribatecco araz ere bi hitz erran behar dugu, ceren batec guisa batera, bertceec bertcera nahi baitçuten Axularena alda gueneçan.

Oraico demboretan euscaraz esquiribaçaile guehieneç hautatu dute esquiribatecco molde bat eusearari hobequi eta chuchenquiago dohaçona. Baina esquiribatcecco ara hura ezta oraino asco hedatua; ezta ere populuaz ongui hartua, ceren eman behar baitçaitate letrey erdaran emaiten eztioten soinu eta balio bat; eta are catechimaco eta Eliça-liburuetaco euscara ezpaita hala esquiribatua. Bertçalde batbedera libro bada bere obraren nahi duen moldean esquiribatcera, ezta hain errazqui atrebitu behar bertceren, eta gueiz Axularen, esquiribatcecco araren uquitcera eta aldatcera. Beguiratu dugu beraz Axularen esquiribaçuida, eta hori gaitzesten duteney erranen deraneçu Axularequin: « Ceren comunzqui hala esquiribatcea nola mintçateca, nori berea iduritcen » baitçaita hobenic eta ederrenic; gure haur ez-

- pada çurea beçala, ez othoi hargatic arbuya eta
- gaitz erran. Hunetçaz content ezpaçara eguiçu
- « çuc çure moldera ; eznaiz ni hargatic bekhaiz-
- tuco , ez muthurturic gaitzez iarrico. »

Baditaque guztiarequin euscara esquiriba ditqueyela Axularec esquiribatu duen baino arthezquiago ; baina norc erranen du mintça ditqueyela hobequi ? Hunetan guztien, bai lehenecoen bai oraicoen , nabusi eta buruçagui da Axular. Nehorc eztu hain ederqui, hain garbiqui, hain lañoqui eta hain ngariqui euscara mintçatu. Guztiec behar diogu gure burua biluzi, agur eguin eta nabusi eçagutu. Euscaldun ongui euscara erran nahi dutenec, eta euscara eçagutu nahi duten atce iaquintsuec, Axular behar dute iracurtu eta auteman.

Eztu Axularec bere antçoraco euscara bat eguin ; eztu bere mintçaia makhurtu, bihurtatu, escarniatu eta escaçatu, erdaren aderetara edo erregueletara plegatu nahiz, bertce cenbaitec eguin eta eguiten duten beçala. Hare euscara euscaraz mintçatu du eta esquirabatu ; euscara garbia mintçatcen den toquietan, Zugarramurdin bere sor lekhuari, eta Saran bere erretorian, erraiten den beçala.

Baina hec guztiac, bai esquiribatceco bai mintçatececo moldeac, Axularen obraren campoa eta açala dira ? Eta eztago hequietan haren

liburuaren balioric handiena. Barrenean du barrenean bere eguiazco precioa; mamia du arraroena eta baliosena. Han ikhusten da Axularen iaquitate hedatua, haren asmu chuchena eta segura, haren izpirituaren goratasuna eta chotiltasuna; eta ere arimen salba araciteco quen sugar borthitza. Escritura saindua, Eliçaco Aiten erranae, Filosofo çaharren çuhurthitzae, istoria saindua eta bertee istorioae, comparantçae, gogomenae, etsortuac, hain ederqui eta arthez aldicateen ditu, iracurçailleari escaintcen eta ekharten, non charmaturic beçala edukiten baitu. Iduri du haren liburuac haratec handi eta eder bat ceinetan aurkhiteen baitira laquetgarri guztiae; lore, fruitu, çuhaitz, ithurri, itçalpe, hegaztin, harmolde, eta lurrac ekharten edo guiçonaren antceac berreeteen dituen gauça eder orotarie.

Euscaldun maitea, sar çaitte baratce hartan eta cerorrec frogaturen duçen erraiten dugunz eguia. Hareçacu Axularen liburuac, has çaitte iracurteen, dasta eçacu; eta çaren anbitz ala guti iaquintsu, goçaturen duçen, ederetsiren duçen, maithaturen duçen, belhi escuetarie nequez utziren duçen; eta guero on eguinen deraçen: haur baita hunen berriz imprima araztean guehienic guticia-teen duguna.

APPROBATIONES

Primæ Editionis.

Ego infrascriptus, jussu Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini mei Episcopi Bayonensis, attentè legi Librum de Pœnitentia non differenda cantabrico Idiomate à Domino Petro de Axular meritissimo olim Rectore de Sara compositum, in quo omnia orthodoxæ fidei et bonis moribus consona reperi, atque uberem Auctoris facundiam, magna cum eruditione ac singulari pietate conjunctam, non semel admiratus sum. Ideò in lucem perutiliter prodire posse censeo ac judico. Datum apud Sanctum Joannem de Luz, die 5 Decembris, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

PETRUS D'URTHUBIE,
Doctor Theologus.

Hunc Librum de non procrastinanda pœnitentia, Authore Domino Petro de Axular, viro magni nominis in nostra Cantabria, ac celebri nuper Rectori de Sara, mandato Illustrissimi Domini Domini mei Episcopi Bayonensis accuratè evolvi, et in eo nihil adversum fidei pietatiquè, sed recta omnia, ornata et ab bonos mores multum conducentia, judicasse ego infra scriptus testor. Datum apud Sanctum Joannem de Luz, die quarto Decembris, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

SALVATUS DE DISSANECHÉ.

Visti per nos Vicarium Generalem Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Francisci Foucquet Episcopi Bayonensis, attestationibus de mandato ejusdem Domini factis et supra insertis, dictum de non procrastinanda pœnitentia Librum imprimi permisimus. Datum Bayonæ, anno Domini 1642, die vigesima secunda Decembris.

PERRIQUET,
Vicar. General.

GOMENDIOZCO CARTA

ENE IAUN

BERTRAND DE ECHAUS

BATONACO APHEZPICE OHIARI,

*Tursco Arzipizpiru, Franciaco lehenbica Erremusi-
nari, Ordenaco Aitorcu-sene, eta Erregueren Con-
seillari, samatuari,*

CERUCO LORIA.

NEURE Iann maitea, Ioan çatçaizquit lurretic, baina ez gogotic, eta ez bihotzetic. Hieldu nintcen, ezterantaçu iguriqui. Ordea eneac dira faltac, enea da hobena. Guerotic guerora ibili naiz, eta hala dabillanari guerthateen ohi çaicana eguin çait niri ere.

Baina guziarequin ere, neure obligacino handiec, ontasan errecibituec, eta bethiere ene alderacoteçat, obrequin batean, eracutsi duçun borondate borondatetsuac, ezterautate utzten, ondotic hedere, çutçaz orhoitçapen eguin gabe, liburutto hunen camporat atheratceco, ansartciaren hartcera.

Ceren iduritcen çait ecen oraino bici çarela, beguien aitecinean çaitudala : eta halatan, hala baitcinitut beçala, mintçatu nahi natçaitçu.

Aita prestu ohorezco bat hiltzen dencan, ondotic gueldilcen den seme emaçurtza, anhitz lekhotan da bere aitaren amoreacgatic, ongui ethorria eta arraiqui errecibitua. Liburntto hau da emaçurtça (Posthumus), aita hillez guero sorthua. Baina çu beçalaco aitaren semea, emaçurtz içanagatic ere, ecin dateque gaizqui. Ceren ondotic ere, çure prestutasuna, ohorea eta fama ona, baliatuco baitçaitço.

Eta çure prestutasunaz, ohoreaz, eta aiticineco eta ondoco fama on famatuaz, nor cer erranen du?

Nor da Escal-herrian alde edo moldez, çordun eta obligatu etçaitçunic? behartu eta emplegatu etçaitue-
nic? eta baliatu etçaitçanic? Çure etchea, egon eta ibili çaren lekhu guztietan, bethiere içatu da Euscaldunen etchea, pausa lekhu eta portua. Guztiec çure-gana laster; çuri bere arrencurac, eguitecoac, coaitac, eta ondicoac conta; eta çue guztiaç arraiqui eta alegueraqui errecibi; çuhurqui conseilla, quida, governa eta burutan athera.

Çu içan çara, eta içanen çara Euscaldunen ohorea, habea, jabea, sostengus; cantabres fina, naturala eta eguiazcoa.

Çu içan çara, Echaus, mendi Pyrinioetan, Alduideco hegaletan, bethiere centinela eta beguiraille beçala, iratçarriric dagoen lauregui eta Gaztelu handi, eder, noble hartaco seme. Hango Bizcondeac eta seme guztiaç içatu dira bethiere, egundaino gueroz, Erreguez

emplegatuac, estimatuac, fin eta leyal frogatuac. Eta hai eguiázco fedearen eta leguearen deffendatçaille, eta aiteinatçaille huruçagniac ere.

Naffarroa behereco parte hetan, bertce anhitz lekhu-tan beçala, legue Catolico saindua, iduriz flacatcera, cordocatcera eta erortcera cihonean, badaqui munduac, nola çure aita Iauna, bere etcheaz, oncz eta bi-ciaz ere contu guti eguinic, ioan cen Donapalaiaora, non baitcen orduan Naffarroaco Parlama. Eta han ausarteia handi batequin, bere bihotz guiristino noblearequin, hasi cen, czpata bilucia escuan harturic, oihuz, Mathatias bat bere demboran beçala, erraiten çuela: *Omnis qui habet zelum legis, statuens testa-mentum, exeat post me.* (1) Ea guiristinoac, guiristino icenarequin, içana duçuenac, bertce eguiteco guziac utziric, hurbil çaquizquidate, iarrai qui çaquizquidate eta eguiázco leguearen eta fedearen mantenatcen eta sostengatcen, lagun çaquizquidate. Eta hanbat eguin çuen, non bere herria eta ingurunecoac ere, hetan sartcera cihon eritasunetic beguiratu baitcituen. Eta guero handic hartaco herraz eta mendecuz bere lau-regui ederra erre cioten. Hunelacoac ciren çure aita iauna eta hai bertce çure aiteincoac ere.

Bada ezluçu çue ere ceure arraçaz ukhatu, etçara ceure leiñutic eta ethorquitic bastandu, bereci eta ez

(1) 1. Machab. cap. 2.

aldaratu. Ceren çue ere Baionaco Apizpiau cinenean, eta bisitan cenenhiltçanean, ikhusirie ecen, Elicatic campoan cebiltçan iende batçuec, nahi cituztela, bere azquen linean, gorputzac Elican sarthu eta ehortzi: ceure bisita hautsirie, Naffarroaco hirur estatuac bildurie, ioan cinen Gorthera. Eta han, anhitz trabaillu iraganic, contra-carra içanic, ekharri cenduen guero behar cen erremedioa, eta handie harat halaco desordenuen debeatceco ordenantça eta manamendua. Beraz etçara çu ere, ceure aitecineoen guiristinotasunaren guibelatçaille içatu. Bada ez eta ohorearen iraunguiçaille ere. Aitecic badirudi ecen çue chedea aitecinatu duçula, marra iragan duçula; eta Echausco etchearen arropa gorriaz bestitceco hidetan içan çarela. Ceren ezta eztaquienic, ecen Erreguec hartaracotçat hautatu eta icendatu cinituela. Eta colpea huts eguin bada ere, ezteela çure faltaz edo çu hartaco ez gai içanez huts eguin. Ceren utzirie alde batetara çure merecimendu handiac, eta Elicari, Erregueri eta comun guztiari, anhitz okhasinotan eguin derauztetçun cerbitçuac eta endreçuac; naturaleçac berac ere anhitz donu, dohain eta abantail suertez dotatu, hornitu eta complitu baitçaitu. Adimendu eder bat, memoria handi bat, eta borondate onera, ohorera eta prestutasunera erori bat, isuri bat, eta eman bat eman baiteratçu.

Baina certaco sartcen naiz ni itsas hondar gabe hu-

netan? Ecin athera naitequeyen oihanean : çure laudorioen aïphamenean? Çure bicitcea eta çure eguintça ederrac eta handiac berac dira bere buruz asco gora mintço ; berac dira bere baïthan asco clar eta ozen. Utz ditçadan beraz nic hec , hutsic eztaguidan. Eta iragaiten naicela aïtcina, derradan hutsic eguin gabe : cer ere esquiribatuco baita euscaraz, hura guztia, Euscaldunen ohorea çaren beçala, çuri dagotçula, çuri çor çaitçula, eta arraçoincz orai ere, çuri presentatu behar çaitçula. Eta guztiz ere çure cerbitçari ttipi hunen travaillu aphur haur , GUEROTIC GUERORA eguitecoen luçatceac, cenbat calte dakharqueyen , çuc hain ongui daquiçun pontu haur , nori egonen çaiça, çuri ezpadagotçu ? Norc quidatuco, norc ostatuco du, çuc ezpadeçaçu ?

Çure guerïçan doha ; çure itçalaren azpian benturatcen da. Errecibi eçaçu bada, dessenda eçaçu, alde çaquitça, eguiocu beguitarte. Edireiten delaric liburutto hunetan, Echaus eta Echausen omena eta icena, halatan eta harequin batean , ibilico den lekhu guztietan, burua gora ekharrico du, burupe içanen du ; eta nehoren guti beldurric, iendartera bere beguitartea ausartqui atheraco du.

Bai ordea ioan çara , lekhuç aldatu çara , hemengo aldia eguin duçu. Eguia da, hala da. Eta aldeç damudut, eta aldeç atseguin. Damu, ceren ezpaitçaica nehorì ere handic niri beçanbat calte ethorri. Atseguin ,

ceren nola ezpaicara bi mendetaco eta çuc ceurea,
 hain ongui, hain ohorezqui eta dohatsuqui iragan bai-
 tuçu, esperantça baitut, ceruco lorian, laincoaren com-
 painian, credit handiarequin çaudela: eta hortie hel-
 duco çatçaizquidela, escua emanen derantaçula: eta
 arranoac, airean dohanean, bere umetara beçala, çuc
 ere enegana beguia eduquico duçula. Eta guero nic
 ere (hemengo aldia eguin hurran baitut), laincoaren
 garaciarequin eta çure arartecolasunarequin batean,
 çure çorthe ona erdietsico dudala: eta orduan guztiez
 esquerrac errendatuco derauzquitçudala. Iaincoac hala
 nahi duela!

Çure cerbitçari ttipiena eta obligatuena.

P. DE AXULAR.

IRACURTÇAILLEARI.

Ecun batez, compaiña on batean, Euscaldunic bai-
cen etcen lekhuon nengoela, ekharri çuen solhasac,
içan cen perpausa : etçuela densec ere hanbat calte
eguiten arimaco, eta ez gorputzeco ere, nola eguite-
coen gueroco ulzteac, egunetic egunera, biharretic
biharrera luçatceac ; eta on çatequeyela, gauça hunet-
çaz liburu baten, euscaraz , guztiz ere euscaratic bai-
cen etciaquitenentçat, eguitea; eta hartan, guero dioe-
nac, bego dioela eracustea. Compaiña berean galde-
guin cen berehala , ea nori emanen ceican liburuaren
eguiteco cargua. Eta bertce guztien artetic, hasi ceiz-
quidan niri neroni aditcera emaiten, lehenbician khei-
nuz eta ayeruz, eta guero azquenean clarqui eta aguer-
riz, nic behar nituela eguiteco hartan escuac sarthu.
Ordea nola expainintcen neure buruaz fida , desencu-
satu nintcen ahal beçanbat. Baiña alferric ceren hain
cinez, eta batetan lothu ceizquidan, non ezetz errai-
teco bide guztiaç hertsia baitcerauzquidaten. Eta hala
deliberatu nuen, buru eragotzcarrî beçala , obratto
baten, bi liburutan partituriç, GUERO hunen gainean
eguitera.

Eta nahi nituzqueyen bi liburuac elkharrequin eta
batetan athera, baina ikhususic cein gauça guti edi-
reiten den euscaraz esquiribaturic, gogan behartu naiz

eta beldurtu, eztiren bideac asco segur eta garbi; baiden bitartean cenbait trabu edo behaztopa harri. Eta halatan hartu dut gogo, lehenbicio liburu hunen, lehenic benturatceco, eta berri iaquitera beçala aiticinerat igortceco. Hunec cer iragaiten den, cer beguitarte icaiten duen, eta nor nola mintço den, abisu eman diaçadan. Guero abisu haren arauaz, ethorquigunerat gobernateco; eta bigarren liburuaren camporat atherateco, edo barrenean guelditceco eta estaltceco.

Badaquit anhitze miretsico duela eta edirenen arrotz eta estraiño, ni lan huni lotcea. Ceren anhitziçan baita orainocoan, eta baita orai ere, ni ez beçalacoric, ni baiño hunelaco gaiagoric eta ançatsuagoric, ezpaitute guztiarquin ere, orainocoan, hunelaco materiatan, hunela ausartciaric eta escudantciaric hartu. Baitirudi ecen asco behar liçatequeyela arraçoin haur ene guibelatceco eta gueldi aracitceco ere. Baina ene contra dela dirudien arraçoin hunec beronec, ni esportçatcen eta aiticinatcen nau, hunec bihotz emaiten derapt, haur edireiten dut nic neure alde eta labore, ceren enseiucarrean beçala eguiten diren lehenbicio obrec eta enseiuoc, cenbait huts eta falta içanagatic ere, badirudi ecen, ceren lehenac diren, barkhaquiçun direla; eta bat bederac disimulatceco, ez ikhusi iduri eguitceco, eta are desencusatceco dituela.

Badaquit halaber ecin heda naitequeyela euscaraco minçatce molde guztietars. Ceren anhitz moldez eta

differentqui minçateen baitira euscal herrian : Naffarroa garayan, Naffarroa beherean, Çuberoan, Laphurdin, Bizcayan, Guipuzcoan, Alaba-herrian, eta bertce anbitz lekhuman. Batac erraiten du *behatcea*, eta bertceac *soeguitea*; batac *haseretcea*, eta bertceac *samurtcea*; batac *ilquitcea*, bertceac, *jalguita*; batac *athea*, bertceac *bortha*; batac *erraita*, bertceac *esatea*; batac *iracurtcea*, bertceac *leitcea*; batac *liscartcea*, bertceac *ahacartcea*; batac *hauçoa*, bertceac *barridea*; batac *aitonen semea*, bertceac *çalduna*. Finean batbederac bere guisara, ançora eta moldera. Eztituzte Euscaldun guztieç legueac eta azturac bat, eta ez Euscarazco minçatcea ere.

Bada esquiribatceaz denaz beçan batean ere ez naiz eguiteco gabe; ceren bada hunetan ere differentcia. Batac esquiribatcen du *chehero*, bertceac *gehero*; batac *chedea*, bertceac *gedea*; batac *ichilic*, bertceac *igilic*; batac *tachoa*, bertceac *tajoa*; batac *choil*, bertceac *joil*; batac *quecho*, bertceac *quejo*; batac *chuchen*, bertceac *jugen*. Eta hunela bada bertceac ere cenbait hitz, batac eta bertceac, norc bere herrico edo erresumaco arauaz differentqui esquiribatcen baitituzte.

Finean esquiribatce hunen gainean, diot ecen, nola latinac bi L, eta bi V, eguiten baititu bat, eta harteen batençat: *Adjicio*, *Conjicio*, *Vultus*, *Vulnus*; eta Espaiñolac ere bi L, eguiten baititu bat, *llamo*, *lloro*: hala Euscarac ere bi T, eguiten dituela bat, *tipia*, *tipittoa*,

guiçonttoa, haurtoa. Ceren esquiribatcera, *chipia, chipichoa, guiçonchoa, haurchoa,* ezta ongui heldu, euscaraz ongui minçateen direnen artean.

Baina ceren comunzqui, hala esquiribatcea nola minçateea, nori berea iduriteen baitçaica hoberenic eta ederrenic; eta ene haur ezpada çurea beçala, ez othoi hargatic arbuya eta ez gaitz erran. Hunetçaz content ezpaçara, eguiçu çue çeure moldera, eta çure herrian usatcen eta seguitcen den beçala. Ceren ez naiz ni hargatic bekhaiztucó, eta ez muthurturic gaitzez iarrico. Aitecic haur da nic nahi nuqueyen gaucetaric hat, ene enseiu aphur hunec quilica cinitçan eta guticia, bertce enseiu hobçago baten eguitera eta ene hemengo falten ere erremediatcera. Ceren halatan, ezliçateque euscara hain labor, escas eta ez hertsi, nola munduac uste baitu eta baitaduca dela.

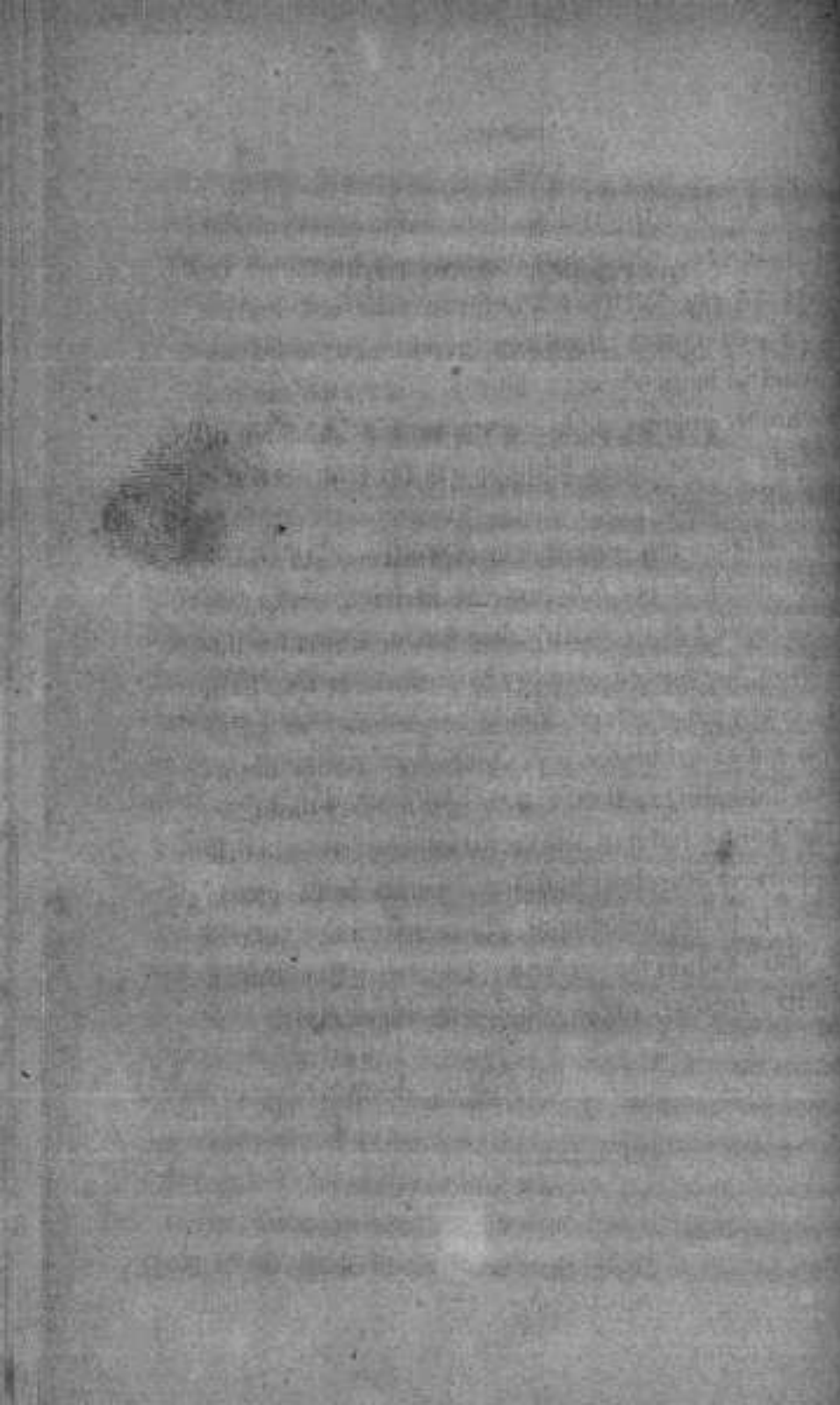
Orai badirudi euscarac ahalque dela, arrotz dela, eztela iend'artean ausart, erregu, bithore eta ez trebe. Ceren are bere herricoen artean ere, ezpaitaquite hatçuec nola esquiriba eta ez nola iracur.

Baldin eguin baliz euscaraz hanbat liburu, nola eguin baita latinez, franceses edo bertce erdaraz eta hitzcentçaz, hec beçain aberats eta complitu içanencen euscara ere, eta baldin hala ezpada, Euscaldunc berec dute falta eta ez euscarac.

Eztut liburutto haur, letratu handientçat eguiten; eta ez choil, deus eztaquitenentçat ere.

Ez eta ezitut bethiere Escritura Saindua eta doctoren erranac ere, hitzez hitz euscarara bihurtzen; ceren euscara eta bertce hitzcuntçac different baitira. Ordea ezta ez handic seguitcen gaichtoago dela euscara. Aitcitic badirudi ecen bertce hitzcuntça eta lengoaya comun guztiac, bata bertcearequin nahasiac direla, baiña euscara bere lehenbico hastean eta garbitasunean dagoela.

Baiña euscara eta euscararen mingatceco eta esquiribatceco moldeac eta differentciac utziric, ceren hec açala eta lorea beçala baitira, har eçaçu, liburutto hunen fruitua, barreneco mamia; haur dasta eçaçu, haur escuzta eçaçu; iracurtcen duçula, ez lehiaz, ez gainguiroqui eta ez arbuiatceco contuan ere. Baina intencione on batequin, ceurea, ceure eguina baitcendu beçala. Eta baldin halatan eta orduan, batere goçoric edo çaphoreric edireiten badiçu, ceren lura guztia laincoaganic heldu baitateque, eta ez eneganic faltarie baicea, hari esquerrac errenda iatçotçu. Eta nitçaz ere othoitz eguiteaz, arren othoi, orhoit çaiteci.

GUERO HASTEN DA

GUEROTIC GUERORA

DABILLANAZ EGUITEN DEN LIBURUAREN

LEHEN PARTEA.

GUEROTIARRAC.

I.

ALFERRA.

LEHENBICIGO CAPITULUA.

Nola bertceac bertce direla, alferqueriari ihes eguiteagatic ere, behar den travaillatu.

Gure laungoicoac, munduco bertce gança guztien ondoan guçona bera, bere gainqui, bere imaginara eta idurira, batere bekhatu-ric eta bekhatuaren cutsuric ere gabe, anhitz donu, dohain, eta abantail suertez dotaturic eguin çuencan : ibeni çuen berehala lurrac çuen parteric eta aurquientçaric hoberenean, lurreco parabisuan, lekhu placerez bethean. Eta manatu çuen lant ceçala, labora ceçala, eta beguira ongui parabisu hura :

Posuit eum in Paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum. (1)

Ordea nola lur lantcea, aphantcea, laboratcea, eta beguiratceco beharrean eta premian ere iartcea, bekhatulic sortcen eta heldu diren chertoac, landareac, frutuac, eta ondoreac baitira : eta oraino orduan ez-paitcen bekhatulic, eta ez bekhatuaren ayeruric, omenic eta ez aiphamenic ere : badirudi ecen etcela halaber, oraino orduan, parabisu haren lantceco eta beguiratceco premiari. Certaco beraz, eman cioen orduan, laincoac guizonari, manamendu hura? Ihardesten du San Thomasec erraiten duela : *Nec tamen illa operatio esset laboriosa sicut post peccatum, sed fuisset jucunda propter experientiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa non fuisset contra incasorem, sed esset ad hoc, quod homo sibi paradysum custodiret, ne ipsum amitteret peccando. (2)* Elcen ez orduco travaillatce hura, penagarri iñanen, orai bekhatu eguinez gueroz beçala. Baina hura iñanen cen atseguin hartce bat, eta bere placerera, eta aisiara cegoela, bere indarraren eta ancearen frogatce bat. Eta beguiratcea ere, ez etsaietari baina bereganic, eta heretçat bekhatuz galtcetie beguiratcea, iñanen cen. Huuela dio San Thomasec. Baina San Crisostomoc emaiten du bertce arraçoïn bat, ni narraican pontuari hobequi hurbiltcen çaicana, erraiten duela : *Propterea, præcepit Deus ut operaretur*

(1) Genes. 2.

(2) S. Th. 1, p. q. 102, art. 3.

illum, si enim laboris omnis fuisset expers, ex nimio otio, in ignaviam fuisset prolapsus. (1) Eguia da etcen oraino orduan, lur-parabisu hartan eguitecoric, etcen travaillateco premiariic. Ordea halaric ere, etcuen nahi laincoac, han cegoena cegoen gueldiric: Ez travaillatectic alfertcera eta naguitcera ethor etcedin, eta cein gauça gaichtoa cen eta den alferqueria, aditcera emaitagatic.

Contatcen du Casianoc, Paulo abade çahar hura, palma adar batçue harturic, hetçaz çare, saski eta otharre eguiten haritcen cela: eta guero azkenean, eguin ondoan, astearen buruan, guztiaç urratcen eta deseguiten cituela. (2) Ceren, bataz, nola herrietaric urrun baitcegoen, guehiago baitcecarqueyen garrayoaren gastuac, obraren balioac baino; eta berriz bertceaz, ceren travailla hura guztia, oracinotan eta othoitzetan unhatu ondoan, alferqueriatic ihes eguiteagatic hartcen baitçuen; eta ez ondoco irabaciagatic.

Gure laungoicoac eman cituen legue çaharrean setetan ehun eta guchiago manamendu eta cirimonia suerte, eta hequin batean hambat eguiteco, non erraiten baitu Iondone Petric; ez berac, eta ez haren aicinecoec ere, ecin çutela iasan hain carga handia: *Quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus.* (3) Eta nahi baduçue iaquin, ea cergatic cargatu cituen lain-

(1) Chr. in c. 2, Genes.

(2) Cassian., lib. 18, cap. 14.

(3) Acto., 5.

coac hambat manamenduz, ihardesten du doctor bateg : *Ut per operationes variorum sacrificiorum otiositas tolleretur quæ multis malis initium tribuit et fomentum*; (1) cargin cituen hambat manamenduz, sacrificioz, eta cirimonia suertez, hequin batean, khi cedin, hambat calteren eta damuren hasto eta pitzgarri den alfertasuna.

Nola gure Iaungoicoac beztitu baitcituen lurreco animaliac, aireco hegaztinac, itsasoco arrainac, eta oihaneco çuhaitzac ere, bere beztimenda suerte batguez : animaliac larruz eta illez, hegaztinac lumaz, arrainac ezcataz eta çuhaitzac açalez. Eta nola çuhaitzac bere dauden lekhuetaric higuitu gabe, eta travaillatu ere gabe, bere azpico lurraren goçoa eta guicentasuna, beregana, bere erroez thiratz eta edosquiz, hazten, handitcen eta mantenatcen baitira : animaliec ere bere bazcac eta iatecoac, berehala, eho gabe, erre eta egosi gabe, iaten baitituzte : eta bai bere etcheac eta etçauntçac ere, non nahiden arratsten eta ilhuncen çayen lekhuac hartcen : eta guehienac berehala bere ameen ondotic baitoaci, cein baitira abantail handiac. Hala laincoac, nahi içan balu, eman ceranzeayon guicõnari ere abantail suerte hauc guztioç, eta guehiago ere. Beztitu çuqueyen, etchedun eguin çuqueyen, eta deus gosta gabe, behar çuen guztiarequin ibeni çuqueyen. Ordea etçuen hala ibeni nahi içatu. Eta cergatic ez : Alfer etcegoen amorecatic. Eta san Ambrosioç, dioen be-

(1) Abulen., in præfatio., in Levit.

çala, errecibitu duen adimendua emplega deçangatic : *Soli autem homini, ut rationale quod accepit exerceat, vitæ cursus in labore præscribitur.* (1) Ceren baldin orai gauça guztiaç, hain nequez eta hambat gostaric, erdiesten ditugularic, hain nagui eta alfer bagara; cer gueneidique, nahi dugun guztia, nahi beçala escuen artean baguendu? Deus falta ezpalitçaicu, erran gue-neçaque Ebangelioco aberats harc beçala : *Anima, habes multa bona posita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare* : (2) deçagun ian eta edan : de-çagun pausa eta atseguin har : ceren berdin eztugu deusen escasic, eztugu egun hautan esquean ibiltceco perilic.

§ 1.

Erraiten du Aristotelec (3) on dela, alferqueriaren herritic khentceco eta desterratceco; eta herrian ere bere erregueren edo bertceren contra iaikitcetic beguiratceco, cembait obra handiren hastea, cembait dorreren edo gazteluren eguita, eta hetan iendearen empletatceca. Nola agueri baita Egiptoco piramidetan, cein eraguin baitcituen erregue Pharaonec, iendeac alfer etceudecin amoreacatic. Idurituric erregue hari, ecen baldin Israeleco seme gathibu beçala bere azpian cedutçan hec (iragaiten baitciren, guiçonac berac, seyetan ehun milla presunetan), utzten baitcituen bere placerera

(1) Ambr. in præf., in Lev.

(2) Luc. 12.

(3) Aristoteles, lib. 5, cap. 2.

eta aisiara bicitcera, urguillutceco eta nabusitceco bi-
 dean iarrico cirela, eta handie behar etcena sorthuco
 eela; eguin çuen Piramide batçuen eguiteco gogoeta
 asmua eta pensua. Eta Piramide hetçaz mintço dela,
 erraiten du San Isidoroc: *Pyramides est genus sepul-*
chrorum quadratum, fastigiatum ultra omnem celsitu-
dinem, ut à lato incipiant et in angusto finiantur (1).
 Piramidea edo Piramideac ciren sepultura suerte bat-
 çue, pilare, harroin, edo thomba laur cantoiñetaco
 gora ailtchatu batçue, eguin ahal citezqueyen gorenac,
 ondoan çabal eta puntan mehar. Eta hetan travailla
 aracitcen cituen Pharaonec bere azpico iende hec,
 seinalaturic bat bederari bere eguneco lana eta sailla.
 Eta escuaren ibentcea bera asco baçuqueten ere: ordea
 lanhabesac, tresnac, eta obraren eguiteco gai guztiac
 ere, berec bilhatu eta hornitu behar cituzten. Eta ha-
 latic ere, ecin ausarta citezqueyen arrancuratcera: ha-
 laco moldez ecen hartaco lehenbico hitça ahotic itçuri
 ceyencan, erran baitcerauen berehala Pharaonec: *Va-*
catis otio: (2) Asti duçue, ceuen onguieguiac, alfer-
 queriac, aisetasunac iratchequitcen deratçue, hare hor-
 rela quilicatcen eta mintça aracitcen çaituzte. Eta hala-
 tan aiticinerat cargatuago cituen, lana berretu cerauen.
 Eta hura guztia eguiten çuen, baldin batere astiric ba-
 çuten, edo alfer baceuden, handie cerbait calte ethor
 cequion gogan beharrez eta beldurrez.

(1) Isidor., lib. 5, Ethim., cap. 2.

(2) Exod. 5.

Pysitrato Atenosco tirano gaichto hare ikhusi cue-
nean, plaça guztia iende alferrez bethea, eta hetarie
anhitz malicia eta pensu gaichto sor citequeyela, deitu
cituen guztia bere gana, eta sitcinerat alfer egoiteco
desencusarie etçutentçat, eman cerauen, mando, çamari,
idi, haci, diru, finean travaillatceco behar çuten
guztia; eta guero igorri cituen lanera eta travaillura;
idurituric ecen halatan etçutela calteric eguinen, ma-
liciaric pensatuco eta ez herriric nahasico. (1)

Munduco berri daquiteneç erran dute eta erraiten
dute, on dela herriençat eta erresumentçat, cenbait
eguiteco eta guerla, bere herritic eta erresumatic
campoan içaitea. Ceren nola bat bedera haquearequin
lohacartcen, ez - ansiatcen eta gorphutzaren place-
retara emaiten baita. Hala guerlequin, etsaiequin eta
contrastequin ernatcen, iratçartcen, eta acholdurit-
cen da.

Plutarcoc eguin du liburu bat (2), etsaietarie athe-
ratcen den probetchuaz; eta guztietaco handiena eta
principalena dio dela, alferren travailla aracitea, lo-
tien iratçartcea, eta antsicaben antsiatsu eta arduratsu
eguitea. Adisquiden artean garenean lacho gara, ezta-
ducagu deusez ere conturic: eztugu gaizqui mintçatua-
gatic eta milla erhoqueria eguinagatic ere antsiaric. Ce-
ren baitaigu ecen adisquide direnaz gueroz, hec guz-

(1) *Ælianus*, lib. 5, variis histor.

(2) *Plutar.* lib. de utilitate ex inimicis capienda.

tiac, estalico eta onera hartuco derauzquigutela. Baina etsaien artean garenean, behar dira, buru-beharriac ernatu, cer eguiten eta erraiten den behatu. Ceren nola etsaiac bethiere celatan baitaude, cer ere huts edo falta edireiten baitute, hura berehala harrapatcen dute, eta are batçutan berreturic, airatcen eta campatcen dute. Hargatic erraiten du San Chrisostomoc: *Serpè verò ab inimicis non minus lucratur quam ab amicis. Cùm enim nobis peccata exprobaverint, etiam invitos, in ipsorum correctionem excitant*; (1) anhitzetan eguiten deracute etsaiac, hambat ongui eta ontasun nola adisquideec eta bai batçutan guehiago ere. Ceren etsaiac guere faltac erranez eta hetçaz erantçute eguinez, emaiten daracute occasino ernatceco, iratçartceco, falta eguinen emendatceco, erremediatceco baitare aitcinerat guehiago eguitetic ere beguiratceco.

Arraçoin hunengatic erran ahal diteque etçuela egundaino gure laungoicoac nahi içatu acaba cequizten Israeleco seme hey bere etsai guztiaç; baina ordenatu çuen, edo permititu gueldi cequien bethiere cembait baçoitz eta hondar iratçartceco, ernatceco eta alfertcetic beguiratceco.

§ 2.

Irabaci çutenean Lacedemoniacoec bere frontieraco hiri etsai bat, muga-quide çuten bat, erran çuten Lacedemonia hartaco bereco gobernarieç: *Sublata est pubis*

(1) Crysost. serm. ad popul. Antio.

nostræ palestra, non habebunt posthac quibuscum luctentur adversarios. (1) Eguin da gure iende gazteaz, eztute hemendic aiteina iharduquitceco paradaric içanen eta ez borrocatceco etsairic.

Lacedemoniaco hec berec etçuten deseguin nahi içatu hiri contrast bat, bethiere here contra eta etsai içan çuten bat, erraiten çutela, ecen hiri hura cela *Juventus cotem* (2), Gaztetasunaren çorrots-harria; ceren gaztec han bere indarra eta antcea frogatcen, çorrotzen eta herdoiltcetie beguiratcen baitçuten.

Hunen arauaz ihardetsi çuen Cleomenes Sparciaco harc ere, galdeguin ceraucatenean ea cergatic, hala bere meneraz guero, etçituen bere etsai Argiboac deseguin: *Ut habeamus qui juventutem nostram exercent*: (3) Ezlitut deseguin, dugun amoreacgatic nore gure iende gaztea certaco den froga deçan.

Entçun çuenean Publio Nasicac, egotci çutela Erromacoec herritic Anibal bere etsai handi hura, Carthago ere hartu çutela; eta hain bertcez, here ustez, aitecinerat segurean iarri cirela, erran çuen: *Atqui nunc in lubrico sumus* (4), Aitecitic orai gaude egundaino baino limbartceco eta errortceco peril handiagoan. Ceren ezpaitugu orai, lehen beçala, iratçartçaileric eta gueure eguinbidearen eraguilleric.

(1) Plutar. in Aph.

(2) Plutar., *ibidem*.

(3) Plutar. in Lac.

(4) Plutar. in Aphoten.

Içan çutenean Erromatarrec desiratcen çuten aban-
tailla eta garaitia, Cartagotarren gainean, (1) sarthu
ciren conseilluan Erromatarrec, ea cer eguinen çuten
Cartagoco hiri hartçaz; eta Catonec (principalenetaric
bat baitcen) erran çuen, guztiaç deseguin, plaundu eta
lurrarequin berdindu behar çuela, ceren bere guerla
guztiaç eta eguitecoac hiri hartaric sortcen ceiztela, eta
hura desegunez guero, baquean eta soseguan iarrico
cirela. Baina Scipion Capitain famatu harc, ethorquiçu-
nari hobequi behaturic, erran çuen: etçutela neholatan
ere hiria deseguin behar. Ceren baldin deseguiten ba-
çuten, guerla bat iraungui ustean, bertce handiago bat
pitzuco çutela. Ceren berehala iendea alferqueriari, ian
edenari, erran merraney, eta aisiac decazqueyen gaich-
taqueria suerte guztiey emanen ceyela. Eta handic na-
hasteriac, diferentciac, guduac, hauciac, etsaigoac,
eta Cartagotarrequicoa baino guerla perilosagoa, bere
arthean sorthuco ceyela; eta hala guerthatu cen. Ceren
Scipionen conseillua urtciric, hartu çuten Catonena,
deseguin çuten Cartagoco hiria, iarri ciren bere ustez
baquean; baina Scipionec erran cerauen beçala, fite-
berac eta Erromaco hiria ere behehitu eta erori ciren.

Eguia haur eçagaturic Pericles (2) famatu harc man-
tenatcen çuen bethiere, bere herritic campoan, cem-
bait guerla. Eta urthe oro igortcen cituen untciaç
iendez betheric, guerla hartara; eta hetan bidaltcen

(1) Vide August. lib. de civitate Dei cap. 30.

(2) Plutar. in Pericle.

cituen ediren ahal citçan alfer guztiac; eta guero bicitcen cen baque handi batetan. Ceren nola herri guztietan, ohi baita comunzqui cembait alfer eta iende galdu, eta hec anhitz calte eta nahasteria eguiten baitute, ontasun handia heldu çaica herriari halaco hequen khentceaz. Nola lurrari ere heldu baitçaica probetchu iorratceaz eta belhar gaichtoen atheratceaz.

Corintioac hain ceizten ayher alferrey (1), ecen ikhusten çutenean guiçon bat bicitcen cela, errintarie gabe, officiorie gabe, eta travaillatu ere gabe, berehala bertce frogantçarie gabe, bicia edequitcen baitcioten, ceren erraiten çuten ccen, presuna alfer officiorie eta errentarie etçuenac, ohoinqueriaz, enganamenduz edo cembait arte gaichtoz usatu behar çuela eta halacoac bicia çor çuela, eta hala edequitcen cioten. Eta on liçate orai ere, halacoequin, hala eguin baledi.

Solon handiac ordenatu çuen (2), ecen aita batec bere semeari officiorie eracusten etcioenean, etcela seme hura bere aitaren faboratçera, beharrean ikhusiagatic ere, obligatu içanen. Ceren officiorie ez eracusteatz, alfer, eta gaichto içaiteco bidean eta perilean utci baitçuen bere aitaç.

Gimnosofista cerizten iende batçuec hain gaitzes-ten çuten alferqueria (3), ecen bethiere, afal aiticinean deitzen baitcituzten presuna gazteac bere gana, iaquite-

(1) Laert. lib. 6.

(2) Plutar. in Solone.

(3) Patricius lib. de republica.

co ea certan iragan çuten eguna, eta baldin frogatcen baceyen alferqueriaric, etcerauen afariac gaitzic eguiten.

Caton Censori (1) hartçaz iracurtcen da (ceinec baitçuen alferren gainean escu eta bothere) ekhartcen ceraucatenean guiçon bat bere aitcinera, acusaturic, erraiten cela ecen alferra cela; berehala lehenbicio gauça escuetaco larrua hazcatzen, eta ferecatcen cioela: eta baldin latz, lodi, eta gogor edireiten bacioen, ahalic eta arrinquiena utzten çuela; baina baldin mehe, leun eta bera baçuen, alferçat condenaturic, falta gutigatic ere bortitzqui gaztigatcen çuela.

Caton harc berac erraiten çuen, hirur gauçataric, bere mendean, ahal beçambat, beguiratu cela: emazteari bere sequeretuen fidatcetic; leihorrez ahal cihoaqueyala, itsasoz ioaitetic; eta egun guztian alfer egoitetic.

Lucanoec edireiten çutenean nehorc iende alferrey deus prestatcen cerauela, emaiten çuten berehala sententia prestatçailearen contra: cerere prestatu baitçuen, hura guztia gal ceçala. (2) Baina nic uste dut ecen etcela halaco sentenciaren emaiteco premiariac, bera baitago emana; ceren ezpaitu halacoey prestatçaileac, coberatceco perilie.

Indietaco herri batçuetan (3), etcen baterc bere gorphutzaz balia ahal citequeyenic eskean ibiltcen, itsucc

(1) Plutar. in vita Cato., censor.

(2) Nicolaus de morib. gent.

(3) Osor. lib. 11.

ere tornuan edo arrodan bedere hari behar çuten:
Apud Synas Indiæ populos, cæci molas trusatiles ver-
sando, sibi victum parant.

§ 3.

Lehenagoco filosofo batçuec erran çuten, mundu haur, laincoa bera beçala, eterno cela eta haste gabe; ceren bertcela mundua eguin arterainoco bitartean, alfer egon beharço çuela laincoac. Baina ez, mundua ez da eterno ez eta haste gabe; eta ez hargatic egotu laincoa egundaino alferric. Ceren badu, eta baçuen lehen ere laincoac, munduaren eguitea eta gobernatçea baino obra handiagoric: nola baitcen, eta baita, bere perfetçionen contemplatçea eta onhestea. Ordea filosofo hec eman çuten hartan aditçera gauça gaichtoa eta perilosa cela alferqueria, laincoa baithan edireiten cela ez aithortçeagatic, erran baitçuten erhoqueria handi bat: laincoa bera beçala, mundua ere eterno cela eta haste gabe. Eta pontu batean, mundua haste gabe cela erraitçean, huts eguin baçuten ere, ordea bertçean, alfertasuna gauça gaichtoa, perilosa eta nore bere ganic egotzitecoa cela eracustçean, etçuten hutsic eguin. Ceren hain da gauça galdua eta galgarria alferqueria, non naturaleçaren beraren ere contra baita. *Homo nascitur ad laborem, et apis ad volatum* (dio Jobec); (1) guiçona sortçen da travailluco, eta hegatzina

(1) Job. 5.

aireco. Nola hegaztinari emaiten baitçaitça hegalac airatceco eta hegaldatceco : hala guiçonari ere emaiten çaitça escuac travaillatceco.

Munduco gauça guztieç condenatcen dute alferra ; ceren hartçaz bertce guztieç emplegatcen baitute bere dembora, certaco eguinac baitira hartan. Iguzquiac araçoinequin erran ahal diaçayo berandaraino ohean datçanari : cer aratça hor alfer-nagua ? Nic atço, hic baino lide guehiago iragan nian, inguratu bainuen mundu guztia, eta orai ere, hi baino goizago iaiqui nauc. Çuhaitzec ere erran ahal deçaquete : eztacusaçue nola gu ezcauden bchin ere gueldiric eta ez alferric ? Nola hazten, handitcen, loratcen eta gueure demboretan, sasoinetan, fruituz bethatcen garen ?

Bada animalia adimenduric eztutenec ere, behintçat erlecc eta chinhaurric, araçoinequin erranen deracutec, beha diacegula ; hequen nequeac, travailluac eta ioan-ethorriac considera ditçagula ; eta halatan aguian, ahalqueturic bedere, gueure eguin bidearen eguitera, eta travailatcera, ernatuco eta erdutuco garela.

Erleac, hain gauça ttipiac eta flacoac, bethatcen du mundua, eztiz eztitceco, eta ezcoz arguitceco. Eta gaitz liçateque contatcea, nola gobernatcen diren erleac elkharren artean : nola duten bere erreguea, eta obeditcen duten : nola çaharrac cofaucan barrena ; ethecco lanen eguiten egoiten diren : eta gazteac bere mantenuaren eta bicicayen garrayon, campotic hari diren : nola duten bere athal-çaina, eta behar ere bai ; ceren eztiari, nola baita gogo eta icena duen beçala ezti, anhitç baitarraica, eta baitçaica ayher. Nola travaillatcen

direnec, travaillatcen eztiren alferrac eta naguiac, ezten colpez egotzen dituzten bere compainiac : *Expellunt ab alvearibus pigras* (1); eta nola berteeric ere anhitz gauça eguiten duten, eta guztiac hain ordenantça handiarequin, non baitirudi ecen eztela erregueric, bere erresuma hain ongui gobernatcen duenic, nola erleec here erreguearequin batean travaillatuz, gobernatcen baitute berea.

Bada chinaurriaren gobernuaz, çuhurtciac, travailluaz, ethorquiçuneco eguiten duen probisioneaz, horniçoinaz, eta biltcen duen mantenuaz, norc cer erranen du? Norc eztu miretsico, eta gogoeta eguinen? Spiritu Sainduac berac igortcen gaitu animalia itipitto hunengana, cer eguin behar dugun ikhasterat, erraiten due-la : *Vade ad formicam o piger, et considera vias ejus et disce sapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem parat in æstate cibum sibi*; (2) çoaz nauia chinaurriagana, eta considera itçatçu haren bidcac eta bidescac, joan-ethorriac eta itçul-inguruac, haren nequeac eta lanac, eta ikhasico duçu çuc ere nola behar duçun aitcinerat eta bethiere bici, ibili eta gobernatu. Harc eracusleric eta quidariric gabe, berac here buruz biltcen du udan, neguaren iragaiteco behar duen mantenua, bazca eta bihia. Eta bihi hura gordetcen du lurrean barrena, berac eguinicaco gambaretan, eta bihi-teguietan. Eta hain da çuhur eta goi-

(1) Plin.

(2) Prover. 6.

thatu, ecen campoan deus ecin içanez, bere bilduetara bildu behar duenean, lehenic hozitu behar duen burutic hasten baitçaica bihiari : ceren bertcela sor liteque bihi hura, buztan liteque, belhar bihur liteque. eta guero handic harat alfer-lan guertha lequidicayo bere leheneco çuhurtcia guztia.

Are guehiago, hozidura ianez guero ere, lurraren humidurac eta hecetasunac gaineracoa ustel eztiagon, atheratcen du noizic behin camporat, airatcera eta iguzquizatcera, eta orduan dembora onaren seinalea dateque. Eta halatan eta hala iragaiten du chinhaurriac here negua : eta eracusten dio bat bederari, nola eta cer moldez behar duen mantenatu, gobernatu eta alferqueria guztiaç utziric, here demboran travaillatu.

II CAPITULUA.

Cembat calte eguiten duen alferqueriac eta nola handi sortcen den guerotie guerora ibiltcea.

Escritura Sainduac, Eliçaco Doctorec, lehenagoco lentilec, eta are ceruco, aireco eta lurreco gauça guztieç ere condenatcen dute alferra, eta emaiten aditcera behar dela travaillatu, eta nor bere aldetic bere eguinbidearen eguitera enseyatü. Ceren nola arduraco travailluac, lan guztiaç aicinatcen baititu, hala alferqueriac guibelatcen tu.

Galdeguiten du San Chrisostomoc : *Quis equus uti-*

thatu, ecen campoan deus ecin içanez, bere bilduetara bildu behar duenean, lehenic hozitu behar duen burutic hasten baitçaica bihiari : ceren bertcela sor liteque bihi hura, buztan liteque, belhar bihur liteque. eta guero handic harat alfer-lan guertha lequidicayo bere leheneco çuhurtcia guztia.

Are guehiago, hozidura ianez guero ere, lurraren humidurac eta hecetasunac gaineracoa ustel eztiagon, atheratcen du noizic behin camporat, airatcera eta iguzquizatcera, eta orduan dembora onaren seinalea dateque. Eta halatan eta hala iragaiten du chinhaurriac here negua : eta eracusten dio bat bederari, nola eta cer moldez behar duen mantenatu, gobernatu eta alferqueria guztiaç utziric, here demboran travaillatu.

II CAPITULUA.

Cembat calte eguiten duen alferqueriac eta nola handi sortcen den guerotic guerora ibiltcea.

Escritura Sainduac, Eliçaco Doctorec, lehenagoco lentilec, eta are ceruco, aireco eta lurreco gauça guztic ere condenatcen dute alferra, eta emaiten aditcera behar dela travaillatu, eta nor bere aldetic bere eguinbidearen eguitera enseyatu. Ceren nola arduraco travailluac, lan guztiaç aicinatcen baititu, hala alferqueriac guibelatcen tu.

Galdeguiten du San Chrisostomoc : *Quis equus uti-*

lis est, is qui in deliciis, vel qui exercetur? Quæ navis, quæ navigat, vel quæ in littore est? Quæ aqua, ea ne quæ fluit vel quæ stat? Quod ferrum, an quod movetur, an quo nemo utitur? Nunc quidem illud splendet ac argento simile est. hoc autem rubigine consumitur. Tale quidem fit etiam in otiosa anima: (1) Cein çaldi da on edo hobcago, gueldiric eta alferrie bere placerera dagoena, ala ibiltcen eta manayatec dena? Cein untci, costan dagoena, ala itsasoan dabilana? Cein ur, gueldia, ala lasterra? Cein burdina, çocooan datçana, ala erabiltcen dena? Segur da, guztiaç erabiltceaz, manayateceaz eta escuztatceaz ontcen, arguitcen eta fintcen direla; eta bai alfer eta gueldi egoiteaz ere, galtcen, deseguiten, eta herdoiltcen. Bada haur beror guerthatcen da, alfer dagoena baithan ere.

Dabillan harriari etçaiça goroldioric lotcen; ur iraquinean eztu uliac pausatcen; arduraco arropari etçaiça cerrenic eguiten; çuhaitz bethacorra eztu nehore ebaquitcen. Baina alferra, fauna, hutsa, bere sasoinean isaiten eztuena, certaco da? *Ut quid etiam terram occupat?* (2) Halacoac certaco trabatuco du lurra?

Nos numeri sumus fruges consumere nati, (3) dio Horacioe, alferrez mintço dela; gu contu gara, gurequin contuz guehiago, baina gaineracoan ezcara deusetaco, lurreco fruituen eta onen iateco baicen. Cer-

(1) Chrisost. Serm. in acta Apost.

(2) Luc. 13.

(3) Horat. lib. 5, cap. 2.

bitçariac alfer egoiteaz beraz, gaizquiric ez eguinagatic ere, mercei du gazligua. Ceren San Chrisostomoc dioen beçala : *Nihil boni facere, hoc ipsum est malum facere*; (1) onguiric ez eguitea bera, da gaizqui eguitea. Eta Catonen errana da : *Homines nihil agendo, malè agere discunt*; ez dens eguiteaz beraz ikhasten da gaizqui eguiten. *Otiositas est mater nugarum, nocerca virtutum* : (2) alferetasuna da erguelquerien ama, eta berthuten amatzuna. Eta halaten erguelqueriec, erhoqueriec eta bicio suerte guztiec eguiten dute laster alferetasunera, ceren ama baitute : baina berthutec eta obra onec ihes ; ceren nola baitute amaizun, baitaquite ez-tuquetela harenganic beguitarteric eta ez ongui ethorriric.

§ 1.

Erraiten du Iob Sainduac, deabruaz mintço dela : *Sub umbra dormit in secreto calami* : (3) itçalpean, canaberaren estalgunean eta gueriçan eguiten du bere loa, han pausatcen du. Canaberac, nola baita çuhaitz alferra, fruituric iasaiten eztuena eta barrenean ere hutsa, significatcen du presuna alferra. Eta hartan, nor bere ostatu iakinean beçala, ostaticatcen da deabrua. Hargatic erraiten cioen San Geronimoc bere adisquide bati : *Facito aliquid boni operis, ut diabolus semper te*

(4) Chris. Serm.

(5) Bernard, lib. de Considera., cap. 12.

(1) Iob, 40.

inveniat occupatum : (1) Etçaudecila behinere alferric, eguiçu bethiere cenbait obra on, halatan bethiere deabruac emplegatua ediren çaitçan.

Multam malitiam docuit otiositas, (2) dio Spiritu Sainduac : anhitz malicia eracutsi içatu du alferqueriac. Eta maliciariç eta ez pensu gaichtoric, presuna alferrean ediren ezlitecheyenic. Asco da erraitea, alferra dela, hartçaz edo cein gaichtaqueriaren sinhesteco.

Per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticæ et operuerunt superficiem ejus spinæ, et materia lapidum destructa est. Quod cum vidissem, posui in corde meo et exemplo didici disciplinam : (3) iragan nintcen guiçon naguiaren landatic, eta erho governu gabearen mahastitic (dio Spiritu Sainduac), eta guztiaç ciren hasuinez, elhorriz eta belhar gaichtoz betheac ; eta hesiac, hersteguiac eta harmoraç ere, eroriac eta deseguinac. Eta hec hala ikhusi nituenean, eguin nuen gogoeta, hartu nuen exemplo, ikhasi nuen cer eguin behar nuen, eta centçatu nintcen bertceren gainean. Eta cer den naguiaren landatic eta erho governu gabearen mahastitic edo ardantçetic iragaitea, declaratzen du Glosac, erraiten duela : *Per agrum hominis pigri atque per vineam viri stulti transire, est vitam cujuslibet negligentis inspicere, quam urticæ vel*

(1) Hier. ad. Rusticum.

(2) Eccli. 33.

(3) Prov. 24.

spine replent; (1) naguiaren landatic eta gobernu gabearen mahastitic iragaites, da, presuna alferraren eta antsicabearen bicitcearen eta ioan-ethorrien consideratcea; eta hetan, landa iorratu gabeen beçala, anhitz hasuin eta belhar gaichto, anhitz falta, malicia eta bekhatu edireitea. Hasuina edireiten da alfer naguiaren landan eta alhorrean, *ceren, urtica figurat acediam, si molliter tangis urit: si fortiter astringis non pungit*; hasuinac sinificatcen da naguitasuna: baldin malguqui, lennqui, emequi, naguiqui balacuz beçala hazcatcen, ferecatcen eta eratbiltcen baduçu, errecoçaitu: baina ez, nabasiqui eta ausartqui hersten eta marruscateen baduçu. *Fertilis assiduo si non renocetur aratro, nihil nisi cum spinis, gramen habebit ager*, (2) dio Ovidioc; den lurric hoberenac ere behar du aphaindu, garbitu eta iorratu; *ceren bertcela belhar gaichtoa içanen da bethiere iaun eta nabusi. Pestis est mortalibus ignavia*; (3) ezta içurriric eta ez poçoinic naguitasunac edo alferqueriac beçanbat calte eguiten duenic.

Badirudi ecen eztuela nahi içatu laincoac dagoen behinere itsasoa gueldiric: baina nahi du ibil dadin, higni dadin, marca dadin. Ceren bertcela usain liteque, quirats liteque; eta are aphoz, suguez, içelez eta liqui-

(1) Glossa, ordi. super 24. Prover.

(2) Ovid. lib. de trist.

(3) Plaut. de Rep.

tsqueriaz bethe liteque : lakhuac, aintcirac eta bertce ur gueldiac bethetceñ diren beçala.

§ 2.

Presuna alferra educaçen galdutçat eta hiltçat. Eta handie erraiten du Senecac : *Otiã sine litteris, civi hominis sepultura;* (1) letra gabearen aisia, jaquintsu ezteñaren alferqueria, guizon biciaren hobia da, eta hortz-tokia. Ceren deus eztaquiena, eta eguiten ere ezteña, presuna hilaren eta hortceire datçanaren pare baita. *Omnium vitiorum quasi magistra quedam atque origo, otiositas,* (2) dio San Chrisostomoc: bicio guztien eta pensu gaichto guztien cimendu, ithur-buru eta maestru beçala da alfertasuna. Ceren ithurritie ura beçala, alferqueriatie ere sorteen baitira gaichtaqueriac.

Handie heldu da probetasuna, errumeskeria, esquean ibiltcea, eta bai ohoin igaita ere; *pigritia est nutritrix egestatis,* (3) dio Senecac; naguitasuna da gabeciaren eta pobreciaren unhidea eta haz-ama. Eta erraiten du Spiritu Sainduac ere : *Omnis piger in egestate est,* (4) naguia bethi da behar, escas, eta errumes. *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti,* (5) dio Iondone Pau-

(1) Seneca., epis. 28.

(2) Chris. serm. 36.

(3) Seneca., liber. de benef.

(4) Prov. 2.

(5) Eph. 4.

loc; ebatsten çuenac, ezteçala ebats, baina travailla bedi, manaya bedi, eta halatan içanen du bere eta bertceren. Erran nahi du, baldin travaillatcen bada, ez-tuela ebatsico, eta ez erumesqueriaric ikhusico. *Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortis dicitias parat.* (1), dio Spiritu Sainduac: escu lachoac eta alferrac probetasun dacarque, baina bortitzac eta travaillariac aberatstasun biltcen du.

Otiosus Esau amisit primatus benedictionem, quia maluit accipere quam quærere, (2) dio San Ambrosioc; Esau alferrac galdu çuen bere lehentasuna, ceren nahiago içatu çuen hartu, ecen ez bilhatu. Hala eguiten dute bertce.iende alferrec ere, nahiago dituzte bertceren onac çucen edo makhur hartu, eta bereac ere bahitu eta saldu, travaillatu baino. Eta guero ecin har daçaquetenean eta ez ebats: eta bahitcecoric eta saltcecoric ere ezlutenean; abiatcen dira esquean, bataren eta bertcearen forogu, anhitz beltçuri eta bekhaitzcoa içaiten dutela, eta atheac ere maiz, ez icusi iduri eguinic, hersten çaitzela. Badirudi ecen haur eman nahi çuela aditcera Spiritu Sainduac, erran çuenean: *Subtrahc pedem de domo proximi tui, ne quando satiatu oderit te,* (3) guibela eçaçu ceure oina adisquidearen etçetic, ez han maiz ibil, ase ezteçaçun, higuin etçaquitçan eta gaitzets etçaitçan. Ceren San Ambrosioc dioen beça-

(1) Prov. 10.

(2) Ambros. epist. ad Vercel.

(3) Prover. 25.

la : *Qui frequenter ad alienam mensam convenit, otio deditus est*: (1) Bertceren mahaira maiz biltcen denac, badirudi alferqueriari emana dela.

Eta halacoa eta halacoac, baina eta haisiac, maiz dira gaizqui eta onbehar. Baina aldeztira urricalkiçun, ceren bere faltaz, travaillatu nahi gabez, eta ethorquiçunera ez behatuz halacatu baitira. Paga beçate beraz iragan duten aisia eta alferqueria, presenteco penaz eta travailluaz : leheneco asean eta soberania, oraico goseaz eta escasiaz. *In omni opere bono erit abundantia, ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas*: (2) Travaillu onean içanen da franco eta franquia, baina hitz anhitzen den lekhuana, maiz da probetasuna eta escasia. Alferrac, choil dira hitztun eder, solhasturi handi; hequen compainian çarenean, ezta çure aldiric, çu baino hec hobequi entçunac dira, hequentçat da audientcia guztia; heydagote mundua, ahoa çabalduric eta beharriac ernaturic, beha. Ordea guerro azquenean hec escale, eta çu emaille. Haur da alferqueriatic edo naguitasunetic heldu den irabacia, probecia, errumesqueria : bataren eta bertcearen carga eta forogu içaitea : ondore gaichtoa, calte handia.

Baina calte guztien gaineco caltea, alferqueriatic heldu den handiena, ceini darraicola erran baitut, nie orainocoan erran dudan guztia, da luçamendua, guerotic guerora ibiltcea. Ceren nagui-alferrac ezta behi-

(1) Ambro. in epist. ad The. cap. 2.

(2) Prover. 14.

nere erraiten egun; bethi bihar, bethi GUERO, bethi luçamendu. Alfertasuna da GUERO horren itbur-burua, cimendua eta ama; eguiteco guztia egunetic bihar-rera, presentetic ethorquiçnera, eta GUEROTIC GUE-NORA luçateen dituena. Eta ama hunen alaba haur, naguitasunetic eta alferqueriatic sortcen den GUERO haur, da gure galgarria, gure içurria eta egundainotic gure etsai deabruac, gure enganateco ediren ahal duen bideric eta arteric hoberena, sinena eta segurena.

Beraz gue ere, GUERO hani eduqui behar diogu beguia. Hunen gueure ganic khentcera, urruntcera eta ethetic atheratcera, behar dugu gueure indar guztiaz eta antceaz enseyatu, permatu, deliberatu; eta egun eguin behar dugun gançaric, eta ahal daidiquegunic, ez biharco luçatu; ez alfer eta nagui egon.

III CAPITULUA.

Nola alferrari nahicunde hutsetan, eta desircunde choiletan iragaiten çayon dembora.

§ I.

Erraiten du Salomonec, edo Salomonen ahotic Spiritu Sainduac: *Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo;* (1) athea bere erroetan beçala, itçultcen da naguia ere here ohean edo camastran.

(1) Prover. 26.

nere erraiten egun; bethi bihar, bethi GUERO, bethi luçamendu. Alfertasuna da GUERO horren itbur-burua, cimendua eta ama; eguiteco guztia egunetic bihar-rera, presentetic ethorquiçnera, eta GUEROTIC GUE-NORA luçateen dituena. Eta ama hunen alaba haur, naguitasunetic eta alferqueriatic sortcen den GUERO haur, da gure galgarria, gure içurria eta egundainotic gure etsai deabruac, gure enganateco ediren ahal duen bideric eta arteric hoberena, sinena eta segurena.

Beraz gue ere, GUERO hani eduqui behar diogu beguia. Hunen gueure ganic khentcera, urruntcera eta ethetic atheratcera, behar dugu gueure indar guztiaz eta antceaz enseyatu, permatu, deliberatu; eta egun eguin behar dugun gançaric, eta ahal daidiquegunic, ez biharco luçatu; ez alfer eta nagui egon.

III CAPITULUA.

Nola alferrari nahicunde hutsetan, eta desircunde choiletan iragaiten çayon dembora.

§ I.

Erraiten du Salomonec, edo Salomonen ahotic Spiritu Sainduac: *Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo;* (1) athea bere erroetan beçala, itçultcen da naguia ere here ohean edo camastran.

(1) Prover. 26.

Athea bere erroetan eta uhaletan ongui iarria eta pausatua dagoenean, errazki hersten eta idekitzen da, aise alde batera eta bertcera erabilten da. Ordea erabilte hec guztiacgatic ere, erabili ondoan bere lekhuari eta toquian guelditcen da. Naguia ere negu hotzean, atheac atheari darauntsanean, ohean higitcen da, bertce aldera itçultcen da, burua goitituric iartcen da. Ordea hargatic itçul-inguru hequen buruan, lotara bere ohe berora bihurtcen da. Bada haur beror spiritualqui, bekhatore naguia baithan ere guerthatcen da; bekhatoreac egonaren buruan, eçagutcen du, bide makhurra daramala, errebelatua dohala. Eta hartcen du cerbait gogo, hartcen du nahieude bat, bile onera bihurtceco, bicitec berri bati lotceco; eta anarterainoco aztura gaichto guztien utzleco. Ordea guero ere, iraultce eta ibiltce hequen guztien finean, athea bere erroetan, eta naguia berea ohean beçala, bere bekhatuen chisteran eta etçauntçan baratcen eta guelditcen da.

Aztorea escuan daducaçunean, higitcen da, iharosten da, hegaldatcera apoderatcen eta oldartcen da. Ordea oldartce hec eguin eta, lehen cegoen escura bihurtcen da. Hala bihurtcen da bada bekhatore naguia ere, bere gogoeta on guztien buruan, bere leheneco tornuelara eta maina gaichtoetara. Enseystcen da, baina flacoqui; hurbiltcen da, baina ez asqui. Halacoacgatic erraiten du Isaias prophetac : *Venerunt usque ad partum et virtus non est pariendi*; (1) Ethorri ciren er-

(1) Isai. 37.

ditceco pontura, ordea etciren erdi, etcen hartara-cotçat indarric asqui. Harteen dugu gogo, harteen dugu borondate, obra onac eguin behar ditugula, eta ethortcen gara eguin behar ditugun orenera, ordea han istitcen eta guibelatcen gara, han anu eta ukho eguiten dugu, beharrenean saltatcen dugu. Ceren harteen dugun gogo eta borondate hura ezpaita fina, ezpaita cinezcoo, eta ez deliberatuqui deliberatua; nahicundea baita eta ez nahia. *Voluntas nova quæ mihi esse cœperat, non erat idonea, ad superandam priorem, vetustate roboratam*, (1) dio San Agustinec; ene borondate berriac etçuen indarric asco, borondate çaharraren garaitceco. Lo datçanac, erdi iratçartcen denean, eguiten du cenbait mugnida, iaiki nahi iduri bat, baina nola ezpaita asco cinez permatcen, berriz lotara bihurtcen da, los nabusi guelditcen da. Hala, dio San Agustinec, guertthatcen ceicala aldia batez, berari ere: *Cogitationes quibus meditabar in me similes erant conatibus expurgisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur*; (2) munduco atseguinec eta placerec, lo goço batec beçala, azpian nenducaten, eta noizic behin ethortcen ceizquidan placer hetaric ilquitceco eta laincoaganat itçultceco desircunde batçuc; baina hec guztiaç, lotaric iratçarri nahi çuenaren enseyn eta permadura flaco batçuc beçala ciren, probetchu gabecoac, loaren garaitceco, munduco eguitecoetarie

(1) Augus. lib. 8. confes. cap. 5.

(2) Augus. ubi supra.

atheratceco, indarric asco etçutenac. Eta halatan neure desircunde on guzlien buruan ere, neure leheneco usantçetan eta bekhatuetan guelditcen nintcen.

Vult et non vult piger, (1) dio Salomonec; nahi du, eta eztu nahi naguiac. Eztu nahi osoa, eta ez complitua. *Pigri vocabulo denotatur, quod vult regnare cum Deo, et non laborare pro Deo: delectant præmia cum pollicentur, deterrent certamina cum iubentur*; (2) nahi du naguiac laincoaren erresuman parte, ez ordea erresuma haren erdiesteco iragan behar diren travailluetan. Pagamenduac alegueratcen du, nequeac tristetcen du eta icitcen. Ongui eguitetic heldu den irabacia, onguiric eguin gabe nahi luque goçatu. Nahi du ioan parabisura, ordea nekhatu gabe; atseguiñic ez nahi du utzi, eta ez penaric hartu. Herabe du bideari lotcera; *piger, quasi æger pedibus*; (3) mainguda, oinac ditu eri, gogoa erbal eta flaco. Nahicundea badu, nahiaren obratcea çayo falta, hura guerocotz egotzten du: deus ere obratu gabe, deus ere beure gogoac eta borondateac dioscun gauçaric baicen eguin gabe, desira hutsen botherez, borondateaz beraz, nahi luque salbatu eta ceruco lorian sarthu. Eta desira hautan, gueroco gogoan eta borondatean, dembora guztia iragaiten çayo.

Erran comuna da ifernua desira onez bethea da-

(1) Prover. 13.

(2) Beda lib. 2. super Prov.

(3) Isidor. lib. 2. Ethim.

goela. Ceren han direneç obratu ezpaçuten ere, cenbait desira on bedere içan çuten. Ezta nehor ere bai gaichtoric, cenbait aldiz bere gaiztaquerien utzteco gogoa ethortcen etçaicanic, eta cenbait desircunde on ere içaiten eztuenic. Ordea desircunde on hec berac eztira asco; ceren hec lorea beçala dira. Eta nola hartcen ezten loreaz, atchequitcen eztenaz, botean edo ninicoan galteen denaz, ezpaita probetchuric: hala borondateaz beraz, desira hotsaz, choillaz eta bakharraz, obra ahal ditequeyela, obratu gabe guelditcen denaz, ecin dateque probetchuric eta ez fruituric.

Alferrari erran behar çaica daguiela; eta naguiari, higuì dadilla: eta ordea, hala bata nola bertcea, biac orohatsu baitira, biac dira borondate huts: eztira nahicunderic, desircunderic, gogoric eta guticiariç haicen. Eta guticia hec berac dira penagarriric asco: *Desideria occidunt pigrum*; nahicundec hiltcen dute aferra, dio, Spiritu Sainduac. (1) Erraiten ohi da: *Ignavis semper sunt fericæ*; (2) naguiençat eta alferrentçat egun guztiaç dira besta. Baiña hobequi erran liteque, halacoençat, bestac ere astelegun direla. Ceren nekhaçaileac bere lancan baino, anhitzetan ere alferrac bere alferquerian, nekhe guehiago edireiten baitu. Agueri da erregue David baithan: Erregue hari etceraucaten egundaino guerlec eta guerletaco travailluec hanbat eguiteco eta atsecabe eman nola alferqueriac, eta alfer cegoela eguin

(1) Prover. 21.

(2) Adagim.

cituen bekhatuec. *Non sunt otiosi quorum voluptates multum negotium habent.* (1) dio Senecae: Eztaude ez alferric, placeretan dabiltecanac; ceren placer hetan bada desplacer eta atsecabe, travaillu eta eguiteco. *Dum otio vacant in rem negotiosissimam incidunt;* (2) Alfer egoiteaz erortcen dira eguiteco handitan *Sicut enim cum quis non comedit, dentibus nocet; ita qui comedit non accomoda stupescere facit;* (3) nola ez jateac galtcen baititu hortz-haguinac: hala behar eztenetic jateac ere, hortzquitcen ditu.

§ 2.

Gauça segura da eta eguiazcoa, fedeaç eracusten duena, salbatceco, cerueo lorian sartceco, ezlirela desira onac berac asco; baiña behar direla laincoaren manamendu Sainduac, desiraz beçala obraz ere complitu. Haur da eguia, eta eguia haur guiristino garen guztieç sinhesten dugu. Ordea guztiarequin ere edireitena du gure maliciac eta borondate gaichtoac cenbait itçulpide, cenbait desencusa, eta escapatececo bide; obratcea utziric, desirataa domboraren iragaiteco, luçamendutan ibiltceco. *Propter frigus piger arare noluit:* (4) travaillatu nahi etçuenac, hotzaren atcha-

(1) Seneca, de brevitate vitæ.

(2) Laert. lib. 2.

(3) Chris. hom. 36.

(4) Prover. 20.

quia eguin çuen : barurteera herabe çuenac, buruan min çuela erran çuen. *Dicit piger, leo est in via* : (1) naguiac, bere lekhtic higuitu nahi eztuenac, trabu handiac edireiten ditu, bidean ere lehoina dagoela erraiten du. *Occasiones, querit qui vult recedere ab amico* : (2) adisquideaz deseguin nahi denac, adisquidetasuna hautsi nahi duenac, occasinoac bilhateen ditu, anhitz desencusa eta estacuru edireiten du. Hala edireiten ditu bada alferrac desencusac, estacuruac, atchaquiac eta itçulpideac, bekhatutan egoiteco, desircundetan eta nahicundetan demboraren iragaiteco.

Nehorc ontasunera hersten çaituenean, eta guibela çaudenean, ihardesten dioçu, hala hersten çaituenari : Othoi orai presentean barkhato behar derautaçu, ecin daidiquet oraiño çue dioçuna. Ceren buruan sarthu baitçait fantasia bat, complitu behar dut fantasia hura : gogora baitçait guticia bat, iragan behar dut guticia hura : appur bat ase behar dut, aspertu bahar dut, dichiritu behar dut ; eta guero orduan ase, asper, dichiri eta nekha nadinean, bianda biguinteen has daquidanean, orduan guztiac utziço ditut ; orduan bide on batean jartcera eta finatcera deliberatuqui deliberatuço dut. Baiña bitartean, anarteraino, ezta cer mintçaturic. Ceren nic orai ahal duquedan guztia da, desira ona, gueroco gogoa eta intencionea, eta ez bertceric. Ezta

(1) Prover. 26.

(2) Prover. 8.

bide gaichtoa haur, ezta hunela orai eguita guero sin gaitz eguitaco. — Ordea Spiritu Sainduac derrateu hori bide gaichtoa eta galgarria dela, eta enganatcen carela.

§ 3.

San Agustinec, frogatuac beçala, anhitz gauça er-raiten du luçamendutan ibiltceco pontu hunen gainean. Contatcen du, nola bere bicitce gaichtoaren utzteco ingurunera cenean, ibili cen ecin ethenduz, ecin partituz, eta bere baithan ecin deliberatuz. Contatcen du halaber, cenbat trabu edireiten çuen, cenbat guerla eguiten cioten bere lagunec, occasionec, eta aztura gaichtoec. Alde batetic desiratcen çuen bide onean iartcea : hartara bulcatcen çuten bere ama sainduaren nigarrec, contenciaren ausiquiec, eta Iaincoaren manamenduec. Eta bertecic, tratatcen eta guibelatecen çuten leheneco usantcec, eta guztiz ere lagunen balacuec, hitz oderrec eta placerec : *Tenaciter colligabar à femina*; (1) Pasionec cedocatan borthizqui lothua. *Dixeram da mihi castitatem et continentiam, sed noli modo. Timebam enim, ne me cito exaudires et sanares à morbo concupiscentiæ, malebam expleri quam extingui.* (2) Munduco atseguinetaric apartatcea, hain ceitçan gaitz eta gaitzi, ecen bere othoitzac ere, hetçaz gueroco, ethorquiçuneco eguiten baitcituen. Ceren bel-

(1) Aug. lib. 8, confes. cap. 1.

(2) August. lib. 2, confes. cap. 7.

dur cen, entçun ceçan berehala laincoac, eta bere placerae, goçatu nahizco desira handi batequin bere gogoan cerabiltçanac, guibela eiatçon. Eguiteco hunetan cebillanean, erraiten cioen laincoari : *Modo, ecce modo, sine paululum*; (1) Ha launa, utz açu aphur bat, iguricaçu bertce aphur bat, ez lehia, ez khecha, ez berantets, sarri naiz çurequin. Hunela erraiten çue, hunela luçateen çuen. Eta luçamendu hautan cebillala, dembora aphur bat iragan ceican. Ordea guero hunalere asco goiz bihurtu cen, etcen azquen ponturaino egotu. Aitçitic, aldebatetic eta bertçetic bere contuar eguinic, erran cioen, deliberamendu handi batequin, bere adisquide bati : *Ego jam me abrui ab illa nostra spe, et ideo servire statui ex hac hora, in loco hu aggredior* : (2) Nitçaz denaz beçan batean, ni campoan naiz munduco eguitecoetarie, banalorietarie eta esperantça guztietarie : nie hautsi dut munduarequin, eguin dut harequicoaz, eta deliberatu dut laincoaren cerbitçatcera. Eta orai berean, presentean hasten naiz eta ia guehiago, gueroco gueroric, luçamenduric, eta ez ephetan ibiltçeric. Eta hala, erran beçala, eguin erçuen. Anhitz luçamendu erabili çuen, baiña azquenean guztiar, eta asco goiz utzi cituen. Baiña çue etuçu hala eguiten, egunetic egunera çabiltça, bethi prometa, bethi gogo har; eta behin ere ez ethen, behin ere ez delibera, eta ez compli : bethi nahi, bethi na-

(1) Aug., lib. 8, conf. cap.

(2) Id., lib. 8, conf. cap. 6.

gui; nahicunde hutsetan, desircundetan, dembora guztia gal, eta hala çandecilla, heriotceac atrapa, atceman eta har.

Ikhussico duçu iende handi batçuen etçetan, Hercules sendo famatu hura moldatua, maquilla borra bat edo maillu handi bat escuan duela; baitirudi ecen harçaz, etchean sartcen diren guztiey buruac hautsi behar derauztela. Ordea nola Hercules hura, harriz, çurez edo cobrez eguina baita, edo pintura bat baicen ezpaita, gueldi dago, kheinatcea eguiten du eta ez bertceric. Hala dira bada, guerotic guerora dabilçanac ere: kheinatcen dira, eta eztute aurthiquitcen; destatcen dira, eta eztute desarratcen. Erraiten dute: eguinen dut, eta eztute behin ere eguiten: Hala daudela dembora guztia iragaiten çaye, eta berac ere iragaiten, ligatcen eta akhatcen dira.

II.

GAZTEA.

IV CAPITULUA.

Gaztetic çahartcera penitencia luçatcen duenaz.

§ I.

Erraiten du Spiritu Sainduac: *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ et appropinquent anni de*

gui; nahicunde hutsetan, desircundetan, dembora guztia gal, eta hala çandecilla, heriotceac atrapa, atceman eta har.

Ikhussico duçu iende handi batçuen etçetan, Hercules sendo famatu hura moldatua, maquilla borra bat edo maillu handi bat escuan duela; baitirudi ecen harçaz, etchean sartcen diren guztiey buruac hautsi behar derauztela. Ordea nola Hercules hura, harriz, çurez edo cobrez eguina baita, edo pintura bat baicen ezpaita, gueldi dago, kheinatcea eguiten du eta ez bertceric. Hala dira bada, guerotic guerora dabilçanac ere: kheinatcen dira, eta eztute aurthiquitcen; destatcen dira, eta eztute desarratcen. Erraiten dute: eguinen dut, eta eztute behin ere eguiten: Hala daudela dembora guztia iragaiten çaye, eta berac ere iragaiten, ligatcen eta akhatcen dira.

II.

GAZTEA.

IV CAPITULUA.

Gaztetic çahartcera penitencia luçatcen duenaz.

§ I.

Erraiten du Spiritu Sainduac: *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ et appropinquent anni de*

quibus dicas, non mihi placent: (1) Orhoit çaiteci ceure laungoicoaz ceure gazte demboran, çahartceco penetara baino lehen, eta hurbildu gabe urthe hec, ceinengatic datocinean, erranen baituçu : ezlira ene gogarraco. Gazte çareino, ahala eta indarra duçuino, trabaila çaitte, orduan escuey eraguieçu. Cereu çahartur guero, çahartceac berac emanen deratçu eguitecorie asco.

Hanbatic hanbatean, ederrago çaitça laincoari gaztetasuneco obra onac; çahartasunecoac baino. Cereu gaztetasunecoac bere eguitez hobeago, eta ederrago baitira. Manatcen çuen laincoac legue çaharrean, fruitu guztietarie primicia eman çiaçotela, guztietarie parte bat, eta parteric hoberena, principalena eta estimatuena, nola comunzqui ohi baita lehenbicicoa, offerenda çiaçotela. Manatcen çuen halaber laincoac berac, usoetarie, ez uso handiac, baiña uso cumeac ekhar çiaçotela. Gazteac nahi cituen, eta ez çaharrac : cereu usoac cenbatenaz gazteago, hanbatenaz dira hobeago, goçoago eta çaporetsuago. Hala dira bada halaber gaztetasuneco obra onac ere, çahartasunecoac baino gaiago eta baliosago. Eta halatan da gure laincoa ere hetarie guticiosago, desirosago eta çaleago : Hala erraiten du Miqueas Prophetaren çazpigarren capitulan : *Præcocus ficus desideravit anima mea* : (2) Goiz ontcen diren ficoac, guticiatcen cituen ene arimac ;

(1) Eccles. 12.

(2) Micheæ, cap. 7.

presuna gazteen lehenbicio obra on hec nahi nituzque, hetaric naiz çale, eta gura, hec çazquit on, goço, eta ezti.

Hargatic da Theologoen errana, guiçona adimendura heltcen den beçain sarri, pontu berean, obligatua dela bihotzaren laincoagana ailtchatcera, haren manamenduen complitceco gogo hartcera, eta arraçoïn naturallaren arauaz bedere bicitcera.

Pintatçaille batec eguin baleça imagina eder bat, alde guttiz complitua eta abantaillatua; imagina harc, baldin eçagutçaric balu, nori lehenic behatu behar othe leraucayo? Segur da pintatçailleari berari, bere eguilleari. Beraz huneletan guiçonac ere, laincoac berac bere imaginara eta idurira, hain ederqui eguina denazgueroz, adimendura heltcen den beçain fite, bere eguilleari berari, bere iduria eman dioenari behar dio behatu, haren cerbitçuan behar du bere ahala emplegatu. Hunen arauaz erraiten du londone Pauloc: *Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere*: (1) arraçoïn da traillaatcen den laborariac, berac lehenic bere fruituetaric dasta deçan. Eta londone Pauloc berac dioen beçala: *Dei agricultura estis*: (2) çuec çarete, eta gu gara, laincoaren laborantça; gu gara, laincoaren lur-landua, aphaindua eta traillaatua. Arraçoïn içanen da beraz halaber, laincoac berac, laborari onac beçala, bere traillaillua lehenic

(1) Paul. 2, ad. Thimo. 2.

(2) Paul. 1, Cor. 3.

goça deçan : eta adimendura edo endelegamendura heltcen garen pontu beretic, gure obren primicia eta lehena dasta deçan.

Baina, aī, aī, aī, aī, eta millatan aī!! Non da bere lehen fruitutic, bere obren hastetic, laincoari dasta araciten deraucanic? Non da guristino goiztiarrie? Goin ontcen denic : gaztedanic laincoa cerbitçatcen duenic? *Væ mihi quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non est botrus ad comedendum* : (1) ai ene urricalquiçuna (dio Miqueas Prophe-tac), ceren ni eguin naiz udaren finean , bertceren bil ondoan, mahats hondar-mondarren bilha dabillana beçala. Hoberenac bertceec eramán dituzte. Ezterautate morcokhta bat ere, eta ez bikhor bat ahoan eman ahal ditekuenic utzi. Bada haur beror erran ahal deçaque gurè laungoicoac ere. Ceren gure gaztetasuna bertceec ioaiten du , lehenbicico obrac bertceec biltcen ditu. Deus guelditcen baçaica ere, bil ondocoac, ondarrac, çahartcecoac, guelditcen çaitça. Eta gaichtöeneco con-tuan, ailequitça hec ere, edo hec bedere gueldi !

§ 2.

Badirudi ecen desohore eta laido çayela oraico guic-on gaztey prestuqui bicitcea , eta bekhatu-ric eguin gabe egoitea. Bere eguin bidea, laincoari çor dioten cerbitçua, guero-co, çahartceco ordenatcen dute, errai-

(1) Micheas, 7.

ten dutela : berdin oraiño ezta hiltceco perilie, sendo naiz, gazte naiz, eta gazteac gazte antçu, gazte beçala behar du bici eta gobernatu. Cer lerraque munduac berac ere, baldin oraidanic parti banenquio? Hor heldu da çahartasuna, dembora pausatua, umoà, erhoquerien uztecoa. Orduan bai, orduan onduco naiz : orduan munduari guibela emanen diot, eta debocinoan sarthuco naiz. Baiña anarterainocoan deçadan atseguin har, deçadan mundua cerbitça : naquion goça ; naquion behin, berriz bihurtceco desiraric eztuquedan beçala, ase eta asper. Haur da oraico presuna gazten deliberamendua, haur da bequen gogoa : eta haur da adinean beçala, gaineracoan ere gazte içaitea, eta azquen finean, sin gaitz eguiteco perilean iartcea

Baldin bacina esperantcetan, hemendic urthe baten buruan, erdiesteco iaun handi batenganic cenbait cargu edo errenta; ezlicateque erhoqueria handia, bitartean anarterainoco demboran, iaun haren contra ibiltcea? Bada are da handiagoa çuc eguiten duçun erhoqueria. Ceren çuc nahi duçu hemendic urthe baten buruan, edo guehiagoren, ceure çahartcean ondu, çuc nahi duçu orduan laincoarequin adisquidetu, eta haren ganic anhitz favore eta garacia ardietsi; ala baiña bitartean, anarterainoco dembora guztian, ceure gaztetasunean, laincoaren contra çabiltça, harequin etsai çara; eta etsai beçala, anhitz bidegabe eguiten dioçula, biciten çara. Ha cer bidea eta moldea, cer lausengua eta balacua, harenganic çahartcean endreçu içaiteco, nahi duçunaren erdiesteco!

Çahartcean anhitz balioco duenac, gaztetic behar du

eçagun eta agueri. Fruituric içanen duen çuhaitçae, aicinetic behar du loratu. Doctor handi içanen denac haurretic behar du escolatu. Gaztean harmaric uqitu eztuena, çahartcean nola capitainduco da? *Quæ in juventute non congregasti, quomodo in senectute invenies?* (1) Gaztean bildu eztuçuna, nola edireneu duçu çahartcean? Gaztean luçaro gaichto içatu dena, nola colpe batez, eta laburzqui onduco da çahartcean? Ceren bertceac bertce direla (lehen erran den beçala), gazteco usantçae iarraiquiteen ohi çaitça neçari çahartcean ere: eta are orduan cargatcenago, jauntcenago eta lehiatcenago çaitça. Bada badirudi ecen deabrua ere orduan permatcenago dela. Hala emaiten du aditcera londone Ioannes Evangelistac, erraiten duenean, aditu çuela cerutic mintço bat, cioela: *Væ terræ et mari, quia descendit ad vos diabolus, habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet:* (2) Beguirautçue lurra, eta itsasoa, gaizqui doha çuetçaz: ceren iausti da deabrua çuetara colera handian, iaquinic ecen dembora guti duela. Guztiaç tentatcen tu deabruac, baiña cinquienic eta finquienic çaharrac. Ceren nola hec, lucenaz ere, ecin anbitz irauñ baiteçaquete, dembora guti baitute, akhabatu hurran baitçaiç: eta acabatce hartan baitago seculacotz ongi edo gaizqui içaiteco pontua eta gora beheara: halatan deabruac ere akhabatce hartan, escuey eraguiten de-

(1) Eccles. 25.

(2) Apocal. 12.

raue : orduan bere artea, antzea, maiña, eta ahal guztia empletatzen du : orduan çacucoac atheratzen tu, daquizquien iocoac iocatzen tu : eta ikhussiric dembora guti duela tentatceco, guti hari ahal daguien guztia balia aratciteen derauca. Beraz hunelatan, peril handian iarri nahi du çahartceraiño bekhatutan egon gogo duenac. Ceren arraçoïñ haur ere eman deçadan : cer içanen da, anhitzi guertatzen çaicana, çahartu us-tea, çahartu gabe bere adinic hoberenean, hil badadi ? Eta hals lil ezpadadi ere, cer ahal daidique çahartcean, adin flaco hartan ? Eta orduco ongui eguitea, cer balia ahal daquidicayo ? Içigarri da San Basilioc pontu hunen gaiñean erraiten duena : *Temperantia in senecta non est temperantia, sed potius incontinentiæ quedam impotencia* : (1) Çahartasuneco pairua eta pairatcea, ecina da, eta ez pairua eta ez pairatcea : indarraren escastea da, ahalaren faltatcea, ecin eguinez egoitea ; borchaz guelditcea ; adinac ukho eguitea ; eguin nahiaren ecin eguina ; bekhatuac berac aiticintcea : ez guc bekhatuen, baiña bekhatuec gure utztea. Eritasunean guti jatea, ezta guti jate : orduco barurtcea ezta barurtce, ceren baliz appetituroc, bada borondate. Hala da bada comunzqui çahartceco pairamendua, beguiramendua, bekhatuetaric barurtcea ere : ecinezcoa da, eta ez borondatezcoa. Hunen arauaz erraiten du San Crisostomoc : *Qui modestus est in senectute, cum ætate plurimum jubetur, non magnam suæ modestiæ merce.*

(1) Basil. oratio. 4. de poenit.

dem arbitror habiturum: (1) Eztut uste presuna çaharrac, probetchu anhitz içanen duela, bere çahartcean onhest, modest, pausatu, eta sosegatu içaiteaz: ceren adina bera hartara laguntcen baitzaica, adinac berac hartaratcen baitu, nahiago badu ere ecin baitaidique bertcela. Cer esquer uste duçu içanen duela, edo irabaci eguinen duela çahar ecinduac etsaiari bidera hartaturic ez ilquiltceaz? Arratsean etcherat goiz biltceaz, eta bihurtceaz? Amorantiara gaztean beçala ez ioaiteaz? Dantçan eta iaucian ez ibilceaz? pontu hunen gaiñean ere, bertce guztietan beçala ederqui erraiten du San Agustinec: *Sed quidam sunt fratres mei, qui in juventute sua luxuriose vivere volunt, et si ad senectutem pervenerint gloriantur dicentes se continentis esse: tunc enim eligunt servire castitati, quando libido eos servos habere contemnit. Nunquid tales continentis dicendi sunt? Absit. Tales enim præmium non habebunt, quia laboris certamen non habuerunt*: (2) Batçuec nahi dute, bere gazte demboran bici bere gogara, anhitz bekhatu eta desordenu, guztiz ere emazteequin eguiten dutela. Eta guero baldin çahartcen badira, loriatcen dira, erraiten dutela: Gu iende castoac, onhestac, garbiac, pausatuac, eta beguiratuac gara: ez-tugu, laincoari esquer, desonhesqueriaric acometatcen eta ez emazteetaco bekhaturic eguiten. Ordea nolatan eztuçue eguiten? Ecin baitaidiqueçue. Beraz ceniari esquer, eta ez çuen borondateari.

(1) Chrys. Hom. 50 in cap. 24. Mat.

(1) August. ad fratres sermo 6.

Orai uste duçue çuec ecen iende garbiac, onhestac eta castoac çaretela, eta castitate horrengatic laincoaren aitcinean pagamendu handia içanen duçuela. Baiña enganatcen çarete. Ceren pagamendua içanen duenac, utci behar du bekhatua, bekhatu ahal daidiqueyen demboran, eta hartu berthutea orduan berean. Ceren San Crisostomoc dioen beçala : *Neque enim omnis prorsus ætas omnibus vitiis est opportuna* : (1) Ez tira ez adin guztiac bekhatu suerte guztietaco on eta ez gai. Eztagoa çahartasunari amurusia, eta ez comunzqui gaztetasunari abaricia.

Badituzte gauça guztiee bere sasoiñac, trempeac eta demborac. Bada ereiteco dembora, eta bai biltcecoa ere. Eta erho handia da, bildu behar den demboran eta mugan, ereitera dohana. Gaztean behar da erein eta travaillatu, eta çahartcean bildu, goçatu eta pausatu. *Fin gaitz eguinen duc choria, baldia gaztedanic ezpadaguic cofia*, dio errefranac. Çue nahi baduçu gaztean alfer egon, eta guero çahartcean travaillatu eta obra onen eguiten hasi, hori da ordenantçaren haustea, sasoiñic ez beguiratcea, bildu behar denean ereitea, eta pausatu behar denean lanari lotcea. Ordenantça hobea beguiratcen dute erleec bere artean. Erle gazteac gazte direiño campoan dabilteça, travaillatcen dira. Baiña çahartuz guero etchean daude, cofauean daude, eztira bere plazerera baicen handic ilquitcen, han pausatcen dute. Ceren çahartcea hartaco, pausatceco, ordenatua da.

(1) Chrys. Hom. 10 in cap. 3. Math.

§. 3.

Eguia da, laincoac aguintcen dio, here bekhatuen barkhamendua noiz nahiden, çahartcean ere, penitencia eguiten duenari. Ez ordea eztió nehori, penitencia eguiteco biharamunic aguintcen, eta ez hartaco segurantzari emailen. Hala erraiten du San Agustinec: *Indulgentiam peccatorum promisit Deus, sed crastinum diem quo pœniteas non promisit*: (1) Çahartcean penitencia eguiten baduçu on da; ordea pontua da, eta çahartuco çarenz; eta çahartcen baçara ere, eta çahartce hartan penitenciaric eguinen duçunz. Ea leheneco adin sendoan hasi eztuçuna, gueroço adin flacoan, akhabatuco duçunz. Ea egundaiño baiño ongui nahiago, adinaren arauaz hobequi beharrago, eta soseguari ere emanagoa çarenean, ceure burua penatuco duçunz. Eta orduan leheneco aztura çahar gaichtoac utciric, aztura berri on batçue hartuco dituçunz. Eztaquit, nic duda eguiten dut. Eta norc eztu duda eguinen? Ceren sendoac iasaiten eztuena, flacoac nola manaiatuco du? Baldin bacinitu bi abre, eta bi carga, ezliçateque erhoqueria, cargariç pisuena abretic flacoenari emaitea? Hala eguiten du bada, penitenciaric carga çahartceat egozten duenac. Gaztetasuna sendo da, indartsu da ongui eguiteco; lanean arteco, eta laincoaren cerbitçuan empletateco gai da. Baiña çahartcea flaco da, on behar da, berac du here buruarequin, eta bere buruaren

(1) August. de verbo Domini sermon. 110.

sostengatzen eguitecoric asco. Çaharra ecin barur ditteke, belhaurico oracinotan ecin dagoque : erromerian ecin dabilque. Finean çaharrac , bere çahartasuneco eritasunequin eta arraçadurequin, penitenciazco obraric ecin daidique. Nola içanen da bada orduan, bere eguinbidearen eguiteco on eta gai?

Guti da çahartcean, gaztean baiño çalhuiago, arinago, eta iauzcalari handiago. Elefantac (animalia handi bat baita) bere gazte demboran belhaunac, eta gaineraco bertce iunturac çalhu ditu, errazqui doblatzen eta plegatzen tu : baiña çahartcean gogortzen eta osatzen çaitça, halaco moldez, non baldin orduan eror edo etçan badadi, ecin iaiqui baititeque. Eta halatan hartaraz guero, bere naturaleçac berac hala eracutiric, çuhaitzen contra, hec sostengu harturic, çutic dagoela, bere loa ere eguiten du. Bada Elefant çaharraren eta gaztearen artean edireiten den diferencia, edireiten da presuna çaharraren eta gaztearen artean ere, gaztea çalhui eta mauiucor beçain, da çaharra gogor eta çurrun.

§ 4.

Baiña huncelaco differentciaric ezpaliz ere ezta çahartceco beguira egon behar. Ceren çahar arteraiñoco dembora hartan ere, gazte çarenean ere beçala, anhitz ongui eta ontasun eguiten deratçu ceure laungoicoac : hazten, mantenatzen, eta biciric edquitzen çaitu. Ezliçateque bada arraçoin, çuc ere bitarte hartan, ceure gazte demboran, ontasunac errecibitzen ditutçunean ;

esquerrac errendaⁿ ciniatçon, cerbitça ceneçan, lauda eta ohora ceneçan. Çuri laincoac bethi eguiten deratçu ongui, cergatic bada çuc ere eztiçu bethiere eçagutça eguinen eta esquer emanen? Çure alderacotçat franco da eta liberal laincoa, nolatan bada çara çu, hain escas eta hertsi, çeure gaztetasuna, adinic hoberena sobera etsirie, gaichtoena, hondarra, çahartcea emaa nahi baitioçu? Gaiñac, picaiñac eta hautuac bertceren, hondarrac eta arbuyoac laincoaren. *Non enim tantum minimum in fundo, sed pessimum,* (1) dio Senecac: Gauça hondartuz guero, gutitcen da, eta gaichtatcen. Hondarra guti da, eta guti hura ere gaichto. Florea, irina, hoberena, gaztetasuna, eramaiten du etsai gaichtoac, eta guero nahi duçu contenta dadin laincoa çahiaz, eta çahartceco hondarraz. (2) Arrencuratcen cen laincoa, ceren animalia itsuac, mainguac, eriac, eta hebaiñac offerendatcen cerautçaten: beraz arraçoinequin errencuratuco da çutçaz ere, ceren çahartcea baita itsu, cri, maingu, hebain, eta çuc hura offerendatu nahi baitioçu.

Çahartcean beguetaco bista laburtcen da, beharrietan gorreria eguiten da: belhaunetan heçueria iartcen da, indarra gutitcen, da apetitua galtcen da, loa io-itenda, ikhara ethortcen da, larrua cimurtcen da, illea utdintcen da, burua carsoiltcen da, hatsa khiratsten da. Finean presuna çaharra, hotzberatcen, minberatcen,

(1) Senec. Ep. 2.

(2) Malach. 2.

iduricortcen, haserrecortcen, eta alde guztiz on behar-
tzen eta urricalkiçun eguiten da: hain urricalkiçun
non baldin nehon ere gorputçac narrantic, arraçadur-
aric, edo falta estaliric baldin badu, orduan guztiac
aguertuco baitira.

Certatuco du beraz laincoac halacoa? Munduac eta
munducoec beretçat on eztaducaten, bere artean ikh-
ussi nahi eztutena, eta compaiñietan ere narda çayena,
nahi duçu çuc har deçan laincoac bere bestale, maita
deçan, besarca deçan? bere compaiñian eta lorian er-
recibi deçan? Hoberena behar duenari, eta onic bai-
cen harteen eztuenari, nahi ceneraucayo çuc gaichtoena
bulcatu?

Eta gaichto hura, çahar, itsu, maingu, hebain, eri
hura har baleça ere lainco misericordiosac, ez liçateque
ez guztiarequin ere halacoa eguiteco gabe. Ceren non
da bekhatuagatic eguin behar den descargua eta paga-
mendua? Nolatan çahartcean, hain dembora laburrean
eta adin flacoan eta erbalean pagatuco eta satisfatuco
du, hanbat bekhaturen çorra eta obligacinoa? Harga-
tic erraiten du San Agustinec: *Qui sero pœnitel non
evadet ignem purgatorii*: (1) Beranduraino penitencia-
ric eguiten eztuenac, çaharteeraino laincoagana itçul-
tzen eztenac peril du hoberenaz ere, Purgatorioetan
luçaro egon beharco duen.

Climaco sainduac dioen beçala balentia handia da egu-
noan eguneco descarguaren eguitea. (2) Eta badio San

(1) August. de vera et falsa pœnit. cap. 18, tom. 4.

(2) Clima. scala 8, in fine.

Matheoc ere : *Sufficit diei malitia sua* : (1) Egunac berac du bere buruarequin eguitecoric asco. Nola nahi tutçu bada çuc, hanbat eguneraco eta demboralaco, gaztetasun guztico bekhatuac, çorrac eta eguitecoac elkhar-gana bildu, eta guztiac çahar demboraco beguiratu eta eduqui? Eztacusaçü çahartceco manaiua, manaiu aphurra dela? Eta adin harc bere demboran eguiten dituen falten ere erremediatceaz eguitecoric asco içanen duela?

Beraz huneletan, gaztedanic behar da laincoa cer-bitçatu, penitenciatan emlegatu, bekhatuetaric apartatu, eta ez *guerotic guerora*, gaztetic çahartcera luçatu.

III.

ÇAHARRA.

V CAPITULUA.

Çahartcean ere penitenciaric eguiten eztuenaz.

ERRAITEN du Escritura Sainduac : *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset ; duobus autem annis regnavit super Hierusalem* : (2) Urthe batetaco haurra cen Saul, erreguetu cenean, eta bi urthez içan cen erregue Jerusalemeren gaiñean. Ordea nolatan ahal da-

(1) Math. 1.

(2) Reg. 13.

Matheoc ere : *Sufficit diei malitia sua* : (1) Egunac berac du bere buruarequin eguitecoric asco. Nola nahi tutçu bada çuc, hanbat eguneraco eta demboralaco, gaztetasun guztico bekhatuac, çorrac eta eguitecoac elkhar-gana bildu, eta guztiaç çahar demboraco beguiratu eta eduqui? Eztacusaç çahartceco manaiua, manaiu aphurra dela? Eta adin harc bere demboran eguiten dituen falten ere erremediatceç eguitecoric asco içanen duela?

Beraz huneletan, gaztedanic behar da laincoa cer-bitçatu, penitenciatan emlegatu, bekhatuetaric apartatu, eta ez *guerotic guerora*, gaztetic çahartcera luçatu.

III.

ÇAHARRA.

V CAPITULUA.

Çahartcean ere penitenciaric eguiten eztuenaz.

ERRAITEN du Escritura Sainduac : *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset; duobus autem annis regnavit super Hierusalem* : (2) Urthe batetaco haurra cen Saul, erreguetu cenean, eta bi urthez içan cen erregue Jerusalemeren gaiñean. Ordea nolatan ahal da-

(1) Math. 1.

(2) Reg. 13.

teque haur hunela? Ceren segur da urthe bat baiño guchiago çuela Saulec erreguetu cenean, eta halaber bi urthe baiño guchiago egon cela here erreguetasunean. Eguia da, hala da. Ordea nola hastean baitcen malicia gabe, urthe batetaco haurraren pare, eta egoiça hartan iraun baitçuen bi urthez, eta ez guchiago; eta laincoaren alderacotçat ezpaitira contutan harteen ontasunean emplegatcen diren urtheac baicen; halatan erraiten da urthe batetaco haurra cela Saul erregue sarthu cenean, eta bi urthez egon cela barren hartan, eta ez guchiago; ceren ezpaitcen, bi urthez baicen laincoaren gracion egotu.

Erraiten du Senecac : *Quidam tunc vivere incipiunt cum desinendum est ; si hoc iudicas mirum, adjiciam quod magis admireris : quidam ante vivere desierunt quam inciperent* : (1) Iende batçuc hasten dira bicitcen, bicitcetic guelditu behar denean ; eta baldin hunetçaz miretsten baduçu, erranen deratçut are miret-sicoago duçuna : bertce batçuc bicitcen hasi baiño lehen guelditcen dira bicitcetic. Ceren obraonen eguiten hasi baiño lehen akhabatcen baitçaye here bicia. *Quid est autem turpius quam Senex vivere incipiens ?* (2) dio halaber Senecac : Cer da gauça itsusiagoric, bicitcen hasten den çaharra baiño. Lehen behar da lehen hasi, lehen behar da ikhassi. Eta nola çaharra ecin has baitequ bicitcen, segur da obrez mintço dela Seneca lekhu hunetan eta ez adinaz.

(1) Senec. epis. 23.

(2) Senec. epis. 13.

Itsusi da çahartceraiño laincoaren cerbitçatcen ez hastea, itsusiago orduan ere ez hastea, eta guztietao itsusiena eta gaichtoena orduan gaichtaqueriari berrioc lotcea, eta malician barrenago sartcea. Batçuc çahartcean hasten dira prestutcen, eta berthuteari iarraiçutcen : eta hobeda orduan ere, ez nehoiz baiño : ordea hura da, bidea iraganic etchean egon behar luqueyenean, abiatcea ; handitueguiric aprehendizgoan iartcea ; urdinduric escolara ioaitea. Eta hauc guztioç diru itsusi sasoiñetic campoan, eta muga gaitzean.

Gazte demboran ibili cinen gazte antçu, arinçui, debocino gutirequin, bethi prometatcen cenduela eta gogoan erabilcen çahartcean miracuillu eguinen cenduela, orduan saindutuco cinela. Bada orai çahartçara, ceure promesen eta hitz handien ephean eta megan çara. Baiña çuc orai ere itçurpideac bilhateen ditutçu, luçamenduac edireiten ditutçu, eta azquen adinean çarela guti consideraturic, lehenbicicoan baicinc beçala gobernatcen çara. Etçuen hala eguiten Senec. *Ientil bacen ere, erraiten çuenean: Ante Senectutes curavi ut bene viverem, in Senectute ut bene morer*: (1) Çahartceco aicinean enseiatu nintcen onçui bicitcera eta çahartcean onçui hiltcera. Gaztean bicitceaz eduqui nuen contu, eta çahartcean hiltceaz ; çahartuz guero, utci behar da bicitcea, eta bicitceco gogo, heriotcearequin behar da ibarduqui, eta hartace bere ahal guztiaç prestatu.

(1) Senec. Epist. 6.

§ I.

Çahartcea, sentontcea, urthe anhitcez bicitcea, bere eguitez on da, laincoaren donua eta dohaiña da. Ceren Iondone Pauloc dioen beçala : *Licet is qui foris est, noster homo corrompatur, is autem qui intus est renovabitur de die in diem* : (1) Gure gorputz haur, arimaren campoco eta gaineco estalqui haur, çahartceaz higitcen eta deseguiten bada ere, ordea barrena, arima hobetcen eta erraberritcen da. Presuna çaharrac nola ia berac frogatuz, eta esperentciaz ere baitaqui munduco erhoquerien eta ioan ethorrien berri, ordu du gztetasuneco maiñen eta thronuen utzteco, eta bere buruari akhordatececo eta ohartceco. Baiña gaztea perilos da, eta halatan erregue Davitec erraitan cioen laincoari : *Ne revoces me in dimidio dierum meorum* : (2) Eznaçaçula dei neure egunen erdian; utz naçaçu çahartcera, umotcera, urdintcera eta azquen adinera heltcera. Çahartazuna, bertce anhitz gauçataco ere bai, baiña guztien gainetic emaiten da gztetasuneco falten erremediatceco. Eta hartaracotzat, hartaraz guero leheneco odol beroa hotzten da, sosegua ethortcen da, eta batrete adimenduric duena ethorquicunaz pensatcen jartcen da. Den presunatic laçoenac eta ansicabenac ere arratsean etheco atheac hersten tu; portaleen mugan, hirietan, munduac laster eguiten du : ardiac ilhunte-

(1) Paulus, 1 ad Cor. 4.

(2) Psalm. 101.

racoan fitetzago iaten du : cisneac hiltceracoan bere cantua erredoblatcen du. Hala dagnitela conseillatcen tu Iondone Pauloc presuna çaharrac : *Tanto magis quanto videritis appropinquantem diem* : (1) Cembatenaz eta ikhusten baituçue ceuen azquen eguna lurbiltceanago çaitçuela, hanbatenaz lasterago abia, hanbatenaz pertnago eta lehiago çaitzte. Beguirautçue orduan çabartcetic, naguitcetic, eta ez ansiatcetic ; ceren orduan da mena, orduan da mina, orduan da azquen adifa, eta peril guztien gaineco perila. Eta nola hanbatic hanbatean, ederago baitçaitça laincoari gaztetaseco cerbitçuae eta obra onae, çahartasunecoac baiña; hala bertce aldera, çaitça halaber itsusiago eta gaitçiago, çahartasuneco fallac eta luts eguinac, gaztetasunecoac baiña. Ceren çahartasunecoac ezpaitira jaquin gabez, ignorantciaz edo esperientcia faltaz eguinac, baiña bai maliciaz, gaichtaqueriaz eta gogoan delibaturic, beguiac itsuturic beçala acometatuac eta obratuac.

Ezta pontu hunetara gaizqui heldu Spiritu Sainduac dioena : *Tres species odit anima mea et aggravat valdè animæ illorum : pauperem superbum, et divitem mendacem, et senem fatuum et insensatum* : (2) Hiror bekhatu edo bekhatore suerte gaitzesten tut, eta çaitçquit bertce guztien gainetic itsusi, probe urguillus, aberats gueçurtia, eta çahar erho, centçu gabea, edo

(1) Hebr. 10.

(2) Eccles. 25.

çahar amurusa. Consideratcecoac dira hitz hauc, iaquin deçagun ea cergatic darizten Iaincoac hain gaitz hirur bekhatu suerte hauei : probearen urguillutasunari, aberatsaren gueçurrari, eta çaharraren erhotasunari. Baldinba bada hauc baiño bekhatu handiagoric. Lehenbicoric, probea urguillu içaitea badirudi eztela bekhatu handia; lehen dirudi erhoqueria eta adimendu falta. Ceren probea cere urguillutcen du? Halaber aberatsa ere gueçurti içaitea, badirudi bekhatu arina dela, behintçat anhitz da handiagoric. Bada guiçon çaharra ere banaloriatcea, eta gazte demboraco cenbait erhoqueriatara bihurtcea, guiçonari guertha daquidicaiona da, anhitz da bekhatu handiagoric. Cergatic bada, hauc hunela direlaric, erraiten du guztiarequin ere Spiritu Sainduac hirur bekhatu hauc çaitçala gaitcienic, eta itsusienic? Ezta gaitz ihardesten. Baldin hirur bekhatu suerte hauc considera baitçagu gainguiroqui, açaletic eta campotic, bada hauc baiño handiagoric, eta Iaincoaz ere gaitzetsiagoric. Ordea baldin har baleçagu harrena, mamia, Spicitu Sainduac hunetan erran nahi duena, edirenen dugu, maliciaz, premia gabe, golotorniaz, bere sosegura, causaric, occasinoric eta tentamenduric gabe eguiten diren bekhatuac, direla gaichtoenac, eta halacoac dira hirur bekhatu suerte hauc ceinetçaz mintço baicara presenteon.

Probea gueçurti içaitea, ezta hain miretsteco, ceren beharrac anhitz gauça ereguin deçaque; aberatsa ere urguillu guerthatcea, comun da, arduraco gauça da, ceren nola nehoren men gabe, berac baitu bere dina eta behar duena, hare urguillutcen du, hare handitcen

eta hantcen du. Bada presuna gazte hat bere obretan eta ioan ethorrietan arin eta erho icaitea, ezta ongui. baiña badirudi aphur bat bedere adinac desencusatceco duela. Baiña probeac cer occasino du urguillececo. aberatsac gueçurti icaiteco eta presuna çaharrae gazte demboraco tornuelara eta erhoquerietara bihurtceca? Bekhatu hauc eta guztiz ere çahartasunecoec eztute desencusaric, eztute estacururic eta ez edertzatceco bideric, eta halatan çaitça hain gaitci eta itsusi laincoari.

§ 2.

Egun batez permititu çuen laincoac deseguin ceçaten bere etsaiee Ierusalemeco hiri eder famatu hura, uti cerauen, hartçaz nahi çuten guztia ceguitela. Eta nol laincoac ezpaitu behinere nehor bidegabequi gaztigal- cen, emaiten du arraçoïña Ieremias prophetac, ea cer- gatic laincoac hiri hura hala deseguitera eta bilhacat- cera utci çuen, erraiten duela : *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui* : (1) Bere liquitsqueria eta liçuntasunac cituen oiñetan, eta bere finaz etert orhoitu. Erran baïllu beçala : oiñac cituen lohiatzatu eta liquitsac, haur da causa eta arraçoïña ceren hiri hura hala galdu cen. Bada gauça comuna da eta ardu- racoa, oiñac liquits icaitca, ceren lurrean baitabilta. Ger antsia cen beraz hargatic? Baldin beguitartea, bi- saia içan balu liquits, badirudi arraçoïña içan çuque-

(1) Ierem. 4.

yela eguin çuenaren eguiteaz, baiña oiñacgatic cer ansia cen ? Eta alabaiña hargatic, oiñetaco liquitsqueriacgatic erraiten da galdu cela, ceren nola çahartcea baita azquen adina eta bicitcearen bazterra eta hondarra, hala dira oiñac ere gorputzaren fina, akhabantça. Eta halatan oiñetan liquits içaiteac erran nahi çuen, çahartcean cela liquits eta gaichto, eta etcela bere finaz ere orhoitu, eta halatan galdu cela. Çeren çahartcean gaichto dena, eta orduan bere salbamenduaz orhoitcen eztena, gaitz da galdu gabe, escapatcea. Erraiten du San Ciprianoc : *Sicut in lignis ipsa reproba arbor comparet que post flores, fructus optimos cultori suo non exhibet : sic et in hominibus ipse reprobus est quem flos juventutis deserit, et tamen in sui corporis senectute, bonorum operum fructus proferre parvipendit.* : (1) Nola çuhaitça baita, çuhaitz alferra, fauna, idorra eta agorra, hostoaren eta lorearen ondoan fruituric iasaiten eztena, hala da guiçona ere guiçon alferra eta guti baliua, bere gaztetasuneco lorea eta berdetasuna iraganer guero, obra onen fruituric gabe dagoena. Guiçonac nehoiz ere içaitecotz, behar luque hogoi eta hamarretan indar eta sendo, berrogoietan centçu eta adimendu ; berrogoi eta hamarretan diru eta hacienda ; eta hirur hogoietan debocino eta concientcia. Adin hartan, hirur hogoi urthetaraz guero concientiari eztenaz, bere apetitu desordenatueticaric guibelatcen eztenaz eztaguiçula conturic. Eta are gutiago, orduan berriro

(2) Ciprian de abusio. 12.

gaichtaqueria pensatcen eta eguiten hasten denaz hartçaz etsi eçaçu, hura emaçu galdutçat.

Baiñac, eta halacoac mehatchatcen tu Ieremias Prophetac, hitz estali batçuen azpian, erraiten duela : *Vobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperi* : (1) Ai gure urricalquiçunac, galdu gara, eguin du gureac, ceren akhabatu hurran da eguna, beheilitu da iguzquia, eta itçala ere luçatuago da arratsaldean. Cer erran nahi du mintçatce molde hunc? Baldinba iguzquiac, bethiere agueri den beçala, luceago eguin behar du itçala arratsaldean eguerdian baiño. Ceren eguerdian gaindie behera, artez, eta arratsaldean saihetsetic, soslai emaiten baitu. Ordo guztiarequin ere, ceren haur hunela guertatcen dea, erraiten çaicu beguira dugula, galduac goacilla. Noladitcen da bada haur? Aditcen da, galduac goacilla, ceren ikhusten dugun iguzqui hunc eguiten duen, arratsaldean, itçala handiago eta luceago. baiña ceren gure arratsaldean, çahartcean, adina iraulinz, eta beheitituaz dohanean eta dihoacunean, mendecatceco, eganatceco, eta are bicitceco nahia eta desira ere berretcenago eta luçatcenago çaicun, ceren çaharago, eta gaichtoago eguiten garen, hargatic erraiten du galduac goacilla.

Badaquigu parabisuraco denac, eztuela behar bekhatuic, eta ez bekhatuic notharic, eta ez cimurduaric : *Non habentem maculam aut rugam.* (2) Bada-

(1) Jerem. 6.

(2) Paulus ad Ephe. 9.

quigu utzi behar direla aztura gaichtoac aitecetic. Eta çuc gazte cinenean erraiten cenduen, etcela orduan ahalic, baiña çahartcean guztiac falta gabe utcico cini-tuela. Bada orai han çara, bazterrean çara, çahartu çara, eta ala baiña egundaino baiño barrenago sartcen çara, lehen beçain gaichto edo gaichtoago çara. Cer eguin gogo duçu bada? Certan pensatcen duçu? Ceren beguira çau de? Çahartcearen? han çara; ephearen? complitu da. Compli eçaçu bada çuc ere, ceure hitza eta promesa, çahar cindeciñeco eman cenduena.

Erranen duçu, badut oraiño bertce ephe bat ere: ez-tira oraiño dembora guztiac iragan. Eguia da, erran-nuen çahartcean onduco nintcela, orduco ceu lehen ephea. Baiña har deçaquet bigarren bat ere. Ceren orai-ño, çahar naicenagatic, bici naiteque guehiago ere. Bada azquen urthean, hiltceraco aitecinean falta gabe, huts guztiac erremediatoço ditut. Orduan neure hitzac edukico ditut, promes guztiac complituco ditut. Anar-teraino ezta lekhuric, ezta cer mintçaturic.

Haur da presuna galduen contua, eta hurran, hur-ran, hunen ondoco eta hurraneco capituluan aguerico den beçala, fin gaitz eguñiteco seiñale guerthua.

IV.

HILTCERA DOHANA.

VI CAPITULUA.

Heriotceco oreneraiño bekhatutan egon gogo duenaz.

ERRAITEN du Senecac: *Moriantur ante te vitia*: (1) Hil biteci çu baiño lehen çure faltac eta bekhatuac: hec lehenic, çu guero. Ezlitçatçula heriotceraiño ceu-
requin eduqui. Ceren hartaraz guero, periletan iar cin-
dezuque, cerori hilagatic, hec biciric gueldi litecin. Ca-
hartceraiño bekhatutan dabaillana ezta peril gabe; cer
içanen da bada are aiccinago, heriotceco oreneraiño,
bethi barrenago sartcen dela, bethi hala dabillanaz, eta
ibili gogo duenaz?

Eznuque erran nahi cein peril handiac diren heriot-
ceco oren hartan; ceren ezpaneraucayo nehoric, icit-
ceco eta esperantçaren galtceco, occasinoric eman
nahi. Ordea ecin nagoque erran ere gabe, ceren orduco
esperantçac anhitz galteen baitu. Eta baitacusat ece-
nic orai, hemen eman ahal deçaquedan icialdurac eta
beldurtasunac baiño, orduco perilaren berriric iaquin
gabeac calte guehiago eguin deçaqueyela.

Baiña eguiteco hunetan sarthu baiño lehen, nahi nu-

(1) Senec. Ep. 27.

que iaquin ceneçan gauça bat, eta da : nola eguiazco penitencia baita laincoaren donua, dohaina, eta emaitça, laincoac berac placer duenean eman deçaqueyena : hala eguiazco penitencia hura, noiz nahi, heriotceco azquen orenean bada ere, salbatceco asco sendo eta botheretsu dela. Eta halatan salbatu cen ohoiña bere azquen orenean, anarteraiño bekhatutan egona eta ibilia. Oraiño bideazcoac gara, eta hunela gareiño iragan gaitzque aitcinat, eta bai guibelat ere bihur, badaidi-quegu ongui, eta bai gaizqui ere; ceren borondatea libre eta gueure escuco baitugu. Halatan erraiten du San Agustinec : *De nullo desperandum est, quandiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium* : (1) Ezta nehortçaz ere etsitu behar, ezta nehor ere galdutçat eduqui behar laincoaren pacienciac penitencia eguitera iguriquitcen dioeiño, mundu hunetan utzten dueiño. Halaber erraiten du San Agustinec berac : *Pœnitentia aboleri peccata indubitanter credimus, etiam si in ultimo vitæ spiritu admissorum pœnitent* : (2) Segur daducagu, duda gabe sinhesten dugu, azquen hatsaren aurthiquitcean ere, penitenciac barkhatcen dituela bekhatuac. Eta laincoac berac erranda Ezechiel Propheta baithan : *Impietas impiï non nocet ei, in quacumque die concersus fuerit ab impietate sua* : (3) Eztio bekhatoreari, bekhatutic ilquitcen den eguetic harat, bere bekhatuac calteric eguinen.

(1) Aug. Serm. 11. De Verbis Domini.

(2) Aug. De Ecclesiæ, dogmatibus, cap. 80, tom. 3.

(3) Ezeç. 13.

Conberti bedi, onera bihur bedi, nahiz dela arimac eguiteracoan, hiz hats bakhotchcan dagoencan, eta orduan ere entçuna içanen da. Biciac diraeiño, hatsa sa-belean deiño, arima gorputcetic ilqui arteiño, baldin oraiño adimendua on badu, memorian eta akhorduan badago, nahasten ezpada, baduque bere bekhatuar behar den urriquimendua, damua eta dolorea. Eta ham-batenarequin eztu bitartean, cer etsituric, eztu cer esperançea galduric, ceren ezpaita oraiño orduan erremediatic campoan.

Bekhatuez barkhamendu ardiesteco, eguin behar da penitencia; eta penitencia eguitico asco da pontu bat, buru-itçulce bat, begui herts-idequi baten bitartea. Ceren eguiazco penitencia, eta bertceric ecin daidiqueyenean, salbatceco asco dena, bihotzezco urriquimendua da, falta eguinez barrenean, Iaincoagatic, damu eta dolu içaitca.

Erraiten denean eguin behar dela penitencia, eta bertcela ecin salba ditequeyela, ezta ez aditcen, bada eta ezpada behar dela cofesatu, barkhamendu escatu, barrutu, oracinotan egon, erromerian ibili, eta huncelaco bertce obra penatuetan penatu. Ceren eguia da, gauça hauc guztioe penitenciac dira, eta penitenciazco obrac: ordea dira campocoac, eta eguin ahal ditezqueyenean, cenbait bedere eguin behar direnac. Baiña baldin ecin eguin baditezque, ecin cofesa badadi, ez mintça, eta ez deusetan ere manaia, asco da orduan barren ona, borondatea, bihotzezco damua, dolua eta dolorea: cenbaita eguiazco penitencia; eta casu hartan, bertceric ecin daidiqueyenean, salbatceco asco dena.

Erremedio haur dute itsasoan edo handie campoan cofesatu gabe hiltcen direnec; barreneco penitencia, bihotzeco damua eta dolorea, contricionea. Eztute berteric, baiña haur dute asco, baldin behar den bidean igiten badute. Eta barreneco penitencia haur, bihotzeco damu eta dolore haur (cein latinez deitzen baita *contritio*, à *verbo contero*, erran nahi baitu, chehatcea, çathitcea, porroscatcea; ceren bekhatuz gogortu cen bihotza damuaz, doloreaz eta urriquiaz, chehatcen, beratecen eta çathitcen baita); baduque nehorc laburzqui, dembora gutiz, pontu batez. Ceren San Basilioe dioen beçala : *Non enim temporis quantitate, sed animi proposito penitentia judicatur.* (1) Penitenciaren indarra eta balioa, borondatearen deliberamenduan dago, eta ez demboraren lucetasunean. Hala dio San Agustinec ere : *In actione autem penitentiae, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris*: (2) Penitencia eguitean, ezta hain consideratu behar demboraren neurria, nola dolorearena. Urriquimendu eguiazcoac, bihotzeco conbertitceac, dolore finac eta beroac, guehiago daidique dembora gutiz, dolore lachoac eta hotçac anhitzez baiño. Dolorea behar da neurtu eta consideratu, eta ez dembora; haur beror emaiten du oraiño aditcera San Agustinec, erraiten duenean : *Pœnitentia vero non annorum numero censetur sed amaritudine animi*: (3) Penitencia ezta ez urtheen contuaz eguiazco

(1) Basil. orat. 4. De pœnit.

(2) August. in Enchyrid. cap. 6.

(3) Aug. serm. 67. De temp.

eta balios eguiten, baiña bai bihotzaren barreneco doloreaz, urriquiaz eta atsecabeaz.

Nola bekhatuaren arimatic quentceco, eta atheratceco, bi gauça behar baitira : (1) bata laincoaren alde-
tic, haren garacia eta faborea, eta bertcea guretic, gure nahia eta borondatea : eta gauça hauc gustioc, are gure aldetic behar direnac ere, principalqui laincoac eguiten baititu; halatan laincoac bere garaciaren emaita, eta gure garacia haren errecibilceco, eta harequin batean bekhatuaren quentceco, prestatcea ere, eguin ditzeque laburzqui, heriotceco azquen articuluan. Ceren bekhatuaren eguiteco asco da pontu bat, gogoaren egotzte bat, borondatearen deliberatce bat, eta consentitce bat : asco içanen da beraz halaber bekhatu haren beraren erremediateco ere, pontu bat, gogoaren bertce aldera itçultce bat, borondateac cinqui eta finqui laincoagatic, bekhatuaren utzte bat eta gaitceste bat. Ceren are misericordiosago da laincoa justiciati baiño, barkhatcera prestago gaztigatcera baiño. Beraz hunelatan heriotceco pontuan ere, azquen orenean ere, eguin ditteque laincoaren favorearequin batean, eguiazco penitencia, eta erdiets bekhatuen barkhamendua. Haur da eguia, eta eguia hunetan ezta dudaric.

§ I.

Bai ordea bada duda, eta duda ere handia, ea azquen oren hartan eguiazco penitenciaric, behar den

(1) Vide S. Tom. 1, 2. q. 113, art. 7, in corp.

urriquemenduric ičanen duenz bekhatoreac. Aithortcen deratçut, bedaitequela orduan ere : ordea pontua da, ea ičanen duen. Eta ezta munduan, heriotceco oreneraiño bekhatutan dagoenaren salbamenduaz duda ez-tuenic, segurantçaric emaiten duenic. Aitcitic Escritura saindua, eta Eliçaco doctor guztiac hain herstuqui eta icigarriqui mintço dira orduco penitenciaz, non baiti-rudi ecen hequen erranen aranaz, hartaraz guero ez-tela batere salbatcen.

Erraiten du San Matheo Evangelistac : *Orate ut non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbato* : (1) Eguicue ot-hoiz, ez-tadilla çuen ihesa guertha neguan edo larum-batean, cein baitcen orduan besta. Ceren nola negua baita limburi, leun, istilsu eta lohitsu, ezta bidean ihil-ceco on. Eta besta egunean ere dehecucen, etcen sori eta ez cilhegui bide luceric iragaitea, urrun joaitea. Bada heriotceco orena da negu eta besta. Negu, ceren guztia baita trabuz, travailluz eta egnitecoz bethea; besta, ceren orduan behar baita pausatu, eta astelegu-netaco travailluez, añarteraiñoco obra enez goçatu. Be-raz hunelatan lehen behar da etsai gaistoaren escueta-ric ihes eguin eta escapatu, eta ez auarteraiño egon eta luçatu.

Arropa berriac bazcocotçat eraguin nahi dituenac, aiticnetic behar du prestatcen hasi, aiticnetic behar du oihala ekharri, neurria hartu eta jostera eman. Erho-queria handia liçate goiz bezperaiño, dendaria deitu

(1) Mat. 14.

gabe eta bertce gauçac chuchendu gabe egoitea. Bada are da erhoqueria handiagoa heriotceco oreneraiño arimaren beztitceaz conturic ez eguïtea, eta uste içaitea ecen herstura hartan, hain dembora laburrean prestatuco, eta aphainduco dela. Halatan Alexandro handiac egori çuen soldadu bat bere compaiñiatic, ceren etsaiarequin batceracoan, gudu emaiteracoan hasi baitcen harmen garbitcen eta prestatcen.

Dembora hertsia eta eguïtecotsua da heriotceco dembora : gaitz da orduan eguiazco penitenciaren eguïtea eta içaitea, guztiz ere lehen debocinoan usatu eztenarentçat, edo anarteraiño bethi gaïsto içatu denarentçat.

Eta nola den gaitz, anhitz araçoinez froga ahal ditque. Lehenbicicoa : orduan munduco eguïticoec, çorhartcecoec, hartu-emanec, seme alabec, sehiec, ondo-coec, eta guztien gaïnetic eritasunac berac, orduan oiñhace min hec, trabu handia ibenico deratçute, nahassico, desmordituco ; ceri lot eztaquiçula, ceure buruaz eta eguïnbideaz ahantçiric, ibenico çaituzte.

Sukhar handi batequin, saihetseco punta batequin edo bertce eritasun bortitz batequin dolorez çarenean, dolore harc berac, are escapatcen çarenean ere, emaiten deratçu eguïtecoric asco, ezteratçu bertcetari penatceco ere ustiric utzten. Cer içanen da bada, dolore guztien gaïneco doloreac, arimaren gorputzetitc atheratceco asco denac, heriotcecoac har çaitçanean? Cer halentia eguïn uste duçu çue orduan? Eguiazco penitencia, cein baita gauça handia, eguïtecotsua, eta osasuna duenari ere lanic eta ekhairic asco emaiten dioena, nahi

duçu çue, den demboraric herstueneco, gaitzeneco, eri çareneco, eta are herriotcearen azquen oreneco luçatu? Horretan emaiten duçu aditcera, eztuçula nehoix ere penitenciaric eguin nahi. Ceren osasunarequin çaudenean, ahala duçunean, ezpaitçu eguiten.

Hala erraiten du doctor batec : *Si non facis dum potes, manifeste ostendis, quod non vis* : (1) Ahala duçunean ezpaduçu eguiten, eracusten duçu eztuçula eguin nahi. Hargatic erraiten du San Augustinec ere : *Festinare debet ad Deum convertendo dum potest unusquisque, ne si dum potest noluerit, omnino cum voluerit non possit* : (2) Bat bederac behar du conbertitu eta eguin laster laincoagana, ahala duenean. Ceren ahala duenean, nahia eztuenac, benturaz guero, nahia duenean, eztu ahala içanen : behintçat jartcen bedere bada ez içaiteco perilean. Beraz hunelatan lehen behar da prestatu. Ceren gaitz içanen da, heriotceco orenean, eritasunex eta oiñhacez cargetua çaudenean, penitencia eguitea, behar den sintasunarequin eta berotasunarequin laincoari gomendatcea. Ceren orduan, bertceac bertce direla, eritasunac herac, emanen baiteratçu eguitecoric asco?

§ 2.

Are guehiago, gaitz içanen da heriotceco orenean, behar den bidean, penitencia eguitea. Ceren penitencia, eta edo cein bertce obra on batec ere, eguiazco,

(1) Hugo de sacram. p. 4. c. 5.

(2) August. ser. 17, ad fratres in eremo.

eta balios içaitecotz, behar du, gogotic, amorioz, borondate onez eta librequi eguina ičan; eta ez bortchaz ez ecin bertceez, edo beldurrez. Eta azquen oreuec penitencia harc, badirudi, bortchazcoa, ecin bertcecoa, edo beldurrezcoa dela, eta ez behar beçalacoa, eta ez behar beçain librea eta borondatezcoa.

Halatan erraiten du San Agustinec : *Pœnitentia quæ ab infirmo petitur, infirma est, pœnitentia quæ à moriente tantum petitur, timeo ne ipsa moriatur* : (1) Eriaren penitencia, penitencia eria da; beldur naiz bñ dadin, hiltceracoan baicen eguiten eztena. Lehen behar da lehen eguin.

Ceren Propheta Davitec cioen beçala : *Quoniam non est in morte qui memor sit tui* : (2) Ezta nehor heriotcean Iaincoaz orhoitcen. Ordea cer erran nahi du mintçatce molde hunec, eztela nehor heriotcean Iaincoaz orhoitcen? Ceren çu orduco esperantçac bici çaitu eta esperantça harequin eztuçu anarteraiñocean gaistqueriaric baicen eguiten : etçare ephe hartaraiño Iaincoaz nahi orhoitu. Baiña orduan diren gaistoena hasten dira, bere contciencien iratiotcen eta iraultcebatari eta bertceari barkhamendu escatcen, eta bertce eguiteco guztiac utciric, ahalez Iaincoa bera baitan pentsatcen.

Nolatan ahal dateque beraz eguia, erregue Davitec dioena, eztela nehor heriotcean Iaincoaz orhoitcean?

(1) August. serm. 57. De tem.

(2) Psal. 6.

Eta gaitz ihardesten ; ceren bataz, lehen erran den beçala, orduan, eritasunac berac, bere gorputceco gaitçac, emaiten baitio bat bederari eguitecoric asco ; eta herriz bertcea, ceren peril baita, orduco orhoitcea, orhoitcen bada ere, ez orhoitcea beçala, heldurezcoa edo bortehazcoa içanen den, eta ez behar beçalacoa. Ceren San Agustinec dioen beçala : *Quia etiam hac animadversione percutitur peccator, ut moriens obliuiscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei* : (1) Bici deiño laincoa ahantçiric egon denac, mereci du, berari ere hiltceracoan ahantz daquion bere burua, eta orhoitcen bada ere, orhoitce hura eztaquion deus balia. Eta iduri ere badu etçaicala deus baliatcen, ceren comunzqui halacoa, eritasunetic escapatcen denean leheneco bekhatuetara bihurtcen ohi da.

Halacoaz eta halacoez mintço dela, erraiten du Erregue Davitec : *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui* : (2) Ceure berthutearen multçutasunean, gueçur eguinen deratçute ceure etsaiec. Cer erran nahi du mintçatce molde hunec ? comparacino batez edo biaz adituco duçue. Bi aitonen Semec, edo çaldunec elkharen artean etsaigoa dutenean, eta elkhar dichidaturic, desafiaturic, combatera eta gudura deituri, colpeca hasten direnean, comunzqui sendoenac edo antçasuenac garaitcen du bertcea, bere meneratcen du, azpiratcen du, lurrera egozten du, ezpataz ira-

(1) Augus. Serm. 10. De sanctis.

(2) Psal. 65.

gaitera darama. Orduan lurrean datçanac, herstura handian baitago, erraiten dio bere etsaiari: Ha! iauna othoi barkha iaçadaçu, bicia indaçu. Eçatgutcen dat orainooan, çure alderacotçat, faltatu dudala, gaizqui eguin dudala, baiña prometacen deratçut ecen hemendic aicina çure cerbitçari içanen naicela. Hunela mintçatcen çaica, hunela othoitz eguiten dio. Ha othoitz hauc gogoan harturic, bihotça hautsten çaica, urricaltcen çaica, barkhateen dio, utzten du iaiquitcera. Ordea iaiqui den beçain site bere eman duen promesaz, eta eguin çaican garaciaz conta guti eguinic, bere leheneco tornura eta etsaigoara bihurtcen da. Halacoari bere etsaiaren indarrac, bothereac, eta garaitiac gueçurra erran araci derauca eta prometa araci complitcen eztuena. *In multitudine virtutis tue mentientur tibi inimici tui.*

Hala eriec ere bere eritasunetan, eta marinel tormentatuec bere tormentetan, anhitz promes eder eguiten dute, saindutceco gogo hartcen dute, debocino bal eracusten dute. Ordea nola hura guztia beldurrez eguiten baitute, eritasuna eta tormenta iragan direnean, iragan dateque hequen debocinoa, eta ere handic harat lehen beçain gaisto, edo gaistoago eguiten dira. Halacoey eritasunaren eta tormentaren indarrac gueçurra erran araci deraue, eta prometa araci complitcen eztutena.

Garcelean dagoenac eguiten duen ordenuac eta testamentac eztuela deus balio, dio legue çaharraç. Ez eta beraz eztu deus balioco, eritasunaren eta heriotçearen garcelean eta hersturac dagoenac eguiten duen prome-

sac eta penitenciac ere. Ceren hec guztiee dirudite dirrela borhaz eguinac, eta ez amorioz, eta ez borondalez.

§ 3.

Erraiten du Escritura sainduac, Antioco erregue gais-to harc, heriotceco orenera cenean, urriquirandu handi bat eracutsi çuela anhitz promes eder eguin çuela, hanbat ecen baitcirudien bere hitzetan saindu bat cela, eta saindu bat heçala mintço cela, erraiten çuela bertee anhitz gauçaren artean : *Justum est subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire* : (1) Justu da eta araçoin laincoari errendaturic egoitea, eta guiçonac laincoaren berdin bere buruaren ez eduquit- cea. Eta guztiarequin ere, hunela mintço bacen ere, er- raiten du Escritura sainduac berac, lekhu berean : *Orabat autem hic scelestus Dominum à quo non esset misericordiam consecuturus* : Gaisto hura othoitcez ce- çocan laincoari, baiña alferric, etçuen barkhamendu erdiesteco perillie. Ceren othoitz hec, eta laincoaz orhoitce hec bortchac, heriotcearen beldurrac eragui- ten baitcerantçan. Pontu hunen gaiñean erraiten du Soto doctor handi harc : *Antiochus propterea non est veniam consecutus, quod penitentiam non habuit ; sed ob id nobis exemplo propositus est, ut admoneamur do- lorem peccatorum qui ex cruciatibus mortis enascitur fallacem esse sæpissime* : (2) Etçuen erregue Antiocoe

(1) 2 Macbab. ch. 9.

(2) Soto in 4. sent. dist. 15, q. 3, ar. 6.

barkhamenduric erdietsi, ceren ezpaitçuen behar cen bidean penitenciaric eguin. Ordea harc bere azquen linean eguin çuen enseyua, eta penitencia itchurapena, ibentcen çaicu gueure beguion aiticinean exemptotçal eta mirail beçala : iaquin deçagun, eritasunaren eta heriotcearen ojñhaceticaric eta hersturetaric sortcen den penitencia, maiz dela alfer, faun, falso, gueçurti eta guti balio. Ikhusten duçunean, bere mende guztian gaisto içatu den bat, eritu denean, eta ia hiltcera et-situ duenean, hasten dela batari eta bertceari barkhamendu escatcen, beharrei bere haciendaren partitcen, eta hats-beherapen handi batçuequin, beguiac ce-rura irauliric, laincoari gomendatcen, ezteçaçula ez hargatic pensa, segur duela halacoac bere salbamen-dua. Aitcinetic, aitcinetic eritu baiño lehen eta heriotceco hersturan iarri baiño lehen, behar da bekhatua utzi, eta debocinoa hartu. Ceren bertcela erituz gue-rozco debocinoan ezta cer fidaturic, ezta segurantçaric. Eritasuneco debocinoa, comunzqui, heriotcearen beldartasunetic heldu da, eta ez laincoaganaco amorio-tic. Eritu ezpacina, lehen beçala, ceure leheneco bekhatuen chisteran, etçautçan eta toquian egonen cinnen.

Baldin aitcinetic, eritu baiño lehen, bekhatua utzten baduçu, intencione ona hartcen baduçu, eta ahales ceure leheneco faltan erremediatcen hari çarela, ceure azquen eritasunac atrapatcen baçaitu; iaquiçu ecen orduan, munduco bekhatoreric handiena içan baçara ere, salbatceco bidean çarela, eta salbatceco esperant-

ça handi bat ahal duqueçula. Baiña bertcela, laincoac beguira çaitçala, bekhatutan eta bekhatu eguiteco go-goan eta borondatean çaudela, ceure azquen eritasunac edireitetic. Ceren baldin hala edireiten baçaitu, peril da, ceure eritasun hartaco cofesatceac, urriqui-menduac, debócinoac, eta eguiten ditutçun bertce enseyu guztieç ere, deus guti balioco duten, indar guti içanen duten.

Eznaiz neure burutic mintço, hala erraiten du San Agustinec: *Agens pœnitentiam et reconciliatus cum sanus est, et postea bene vivens securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum et reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Unde sum securus dico, et do securitatem. Unde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Nunquid dico damnabitur? Non dico. Sed dico etiam liberabitur? Non. Sed quid dicis mihi? Nescio, non prœsumo, non promitto, nescio: (1) Osasuna duela, bere békhatuen cofesa eta penitencia eguiten duena, eta guero handic harat ongui bicitcen dena, ongui eta segur ilquitcen da hemendic. Baiña bere azquen fineraïño, eta azquen eritasuneraiño gauça hauquen eguitera iguriquitcen duena, eznaiz segur, ongui eta segur ilquitcen denz. Segur naicenean erraiten dut segur naicela, eta eznaicenean, ez naicela. Ahal derraquet orduan ere badaidiqueyela penitencia, ez ordea eman segurantçaric. Eztut erraiten condenatuco dela, eta ez salbatuce*

(1) August. De vera et falsa pœnit. Hom. 41.

dela ere. Eznaiz fida, eznaiz segur, eztaquit. Hunela dio San Agustinec; eta erraiten du oraiño guehiago ere : *Vis te dubio liberare ? Vis quod incertum est evadere ? Age pœnitentiam cum sanus es. Si sic agis securus es. Quia egisti pœnitentiam eo tempore quo peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt non tu illa.* Nahi duçu dudataric ilqui ? Nahi duçu segurrean iocatu ? Eguiçu penitencia sendo çareino, bekhatu ahal daidiquiño. Ceren bertcela, baldin çuc eguin nahi baduçu penitencia eri çarenean, hiltceracoan, bekhatu ric ecin daidiqueçun demboran : eztitutçu orduan çoc utzten bekhatuac, baiña bekhatuec çu utzten çaituzte.

Cer esquer edo merecimendu uste duçu içanen doçula, ia ecin guehiago daidiquenean, eta hiltcera etsitu duçunean, tratu gaistoen utzteaz, eta batari eta bertceari ceure onen utzteaz, eta partitceaz ? ceren berdin ecin eraman einitçaqueyen ceurequin. Baldin obra on horiec eguin hacinitu osasuna cenduenean, eta ceure burua, hala oneco nola gaistoco, ceure escuco cenduenean, badirudi indar guehiago içanen çutela, baliosago içanen çirela, segurantça handi bat emanen ceratçutela, eta çutçaz ongui ioanen cela. Baiña ceure arquen finean, ia ecin guehiago iraun deçaqueçula ikhusiric, eta etsituriç eguiten duçun obra oncan eta penitencian, ezta cer sobera fidaturic. Ceren peril baita, ezten orduco obra on hura, eta penitencia behar beçain fin eta eguiazco içanen.

Eztagoela beraz nehor penitenciaric eguin gabe, eta

bekhatuac utzi gabe bekhatuic ecin daidiqueyen demboraraino, eztagoela bortcharen beguira; begui bere eguinbidea librequi eta borondatez; begui mugaz eta goiz, Ceren San Agustinec dioen beçala : *Multos solet serotina penitentia decipere* : (1) Anhitz enganatcen ohi du arratsaldeco urriquemenduac, penitencia berantcorrac.

Badira çuhaitz batçuc, udaren finean, sasoiñetic campoan, hasten baitira loratcen edo bir-loratcen. Baiño lore hetaric guti lotcen eta eratchequitcen ohi da : hequen fruitutic guti umotcen eta ontcen da : ihartcen eta iraunguitcen ohi dira. Hala dira bada, bere adinaren finean, eritasunean, eta hiltceracoan, desira onez bethatcen hasten direnac ere. Orduco desira on hec, nahicunde hec, neguco loreac dira, dembora gaitzeacoac, sasoiñetic campocoac, eratchequi gabe, fruituic ekharri gabe, desircundetan ihartcen, eta iraunguitcen direnac.

§ 4.

Erregue Pharaonec Israeleco semen ondotic, hequen hil nahiz, cihoanean, ikhussiric ecen urac hartcera ceramala, erran çuen : *Fugiamus Israël, Dominus enim pugnat pro eis contra nos* : (2) Daguigun ihes, bihur gaitecin guibelat, eztaidiquegu nahi dugunic, ceren laincoa bere alde dute iende hauc. Abiatu cen

(1) August. De vera et falsa poenit.

(2) Exod. 14.

bada guibelat, eman cioen ihesari, baiña alferric, probetchu gutitan, berant orhoitu cen : hura laster, baiña ura lasterago, han bere lagun guztiequin itho eta hondatu cen. Hala guerthatcen çaye bada comunzqui, beriotceco orenean, bere gaistaquerietaric guibelat bihurtu eta ihes eguin nahi duteney ere. Abiatcen dira, eguiten dute cenbait enseyu, baiña ez asco, flaco dira eta halatan atcemaiten eta atrapatcen dira.

Ioab eta Abner, bi capitain hec, guerla handia erabili çuten elkharren artean. Eta azquenean, ikhussiric Abnerrec, gaizqui ciohacola, bençutu hurran cela, erran cioen ioab bere contrastari : *Num usque ad internacionem mucro tuus deserviet?* (1) Cer da hau ioab capitain famatua? Cer eguin gogo duçu? Akhabatu nahi othe gaituçu? Asco eguin duçu, garaitia baduçu utzeçu bicia. Orduan ihardetsi cioen Ioabec : *Vicit Dominus, si locutus fuisses mane recessisset populus*: Hitza emaiten deratçut ecen, baldin goizean mintçatu bacina, iendea barrayatuco cela, eta ençuna içanen cinela. Erran baillio beçala: Eta nola! egun guztian, orai arteiño ene contra ibili çara, hartan ceure abal guztiaz permatu, eta empletatu çara, eta guero orai, arratsean, atrapatu çaranean, guehiago ecin daidicunean, nahi duçu baquetu, eta adisquidetu? Bada ez, ez, berandu duçu, alfer mintço çara, orai ene aldia da, lehen çurea cen beçala. Huna non duçun clarqui piaturic, bekhatore bati, bere mende guztian bekhatu-

(1) 2 Reg. 2.

tan, Iaincoaren contra guerlan ibiliric, heriotceco orenean, ia atchikia denean, Iaincoarequin guerthatcen çaicana. Halacoari eta halacoey erranen deraue Iaincoac, Abimelec erregueari eta harequin ciren laguney Isaac Patriarcac erran cerauena : *Quid venistis ad me hominem, quem odistis et expulistis a vobis?* (1) Certara ethorri çarete orai enegana, lehen gaitzetsia, alfer-etsia, eta ceuen ganic egotzia erabili duçuen guiçon baten gana? Erranen deraue halaber halacoey, Ebangelioco bortz virgina erguel hey erran cerauena : *Amen dico vobis nescio vos :* (2) Çoazte hortie, etçaitzuet eçagutcen ; *clausa est janua ;* hertsi da athea, eta idequitceric , berandu duçue. Erranen deraue halacoey : çuec ahala cendutenean, etcenduten ontasunic eguin nahi, cergatic bada orai, ahalic eztuçuean, eguin behar deratçuet nic çuey ? Finean erranen deraue : non dira oraiñocoan cerbitçatu dituçuen iaunac, eta nabusiac? Erabili dituçuen bekhatuac eta gaistaqueriac? *Surgant et opitulentur vobis ;* (3) çoazte hetara, eta hec lagun bequizquitçue, eta utz naçaçue ai orai ere, oraiñocoan utzi nauçuen beçala. Çuec lehen eguiten cenduten nitçaz irri eta escarnio , hala bada aldiz, nic ere orai eguinen dut çuetçaz : *Ego quoque in interitu vestro ridebo.*

Hunela erranen deraue, heriotceco oreneraiño be-

(1) Genes. 26.

(2) Math. 25.

(3) Dent. 32.

khatutan ibiliric, oren hartan bere bekhatuac erremediatu nahi dituzteney. Eta arraçoiñequin erranen derauc hucela. Ceren orduan bortchaz, eta ecin berce hartaratcen baitira, eta bortchazco ongui eguiteac den guti balio baitu.

Halacoec nahi dute bici direiño, deabruaren cerbitçuan egon, eta guero hiltceracoan Iaincoagana aldata. Ordea hura da, leguearen contra. Ceren erraiten da legueac : Çuhaitz bat, bere dembora guztian, ondoz, eta erroz, çure baratcean, edo lurrean egon dena, azquencan bertceren baratcera edo lurrera makhurtuagatic, eta ebaquitcen dutenean bertceren lur hartan eroriagatic, çure içanen dela, eta ez eroriric datçaneco lurraren iabearen. Hala comunzqui içanen da bada halaber bici deiño deabruaren cerbitçuan erroz eguinic egon dena ere, hiltcen denean, deabruaren; eta ez orduan Iaincoagana makhurtuagatic, Iaincoaren.

Eta nola çuhaitza çutic dagoenean, makhurtua dagoen aldèra erortcen ohi baita comunzqui ebaquitcen deuean : hala çu ere bici çareiño, norat baitçau de makhurtua, harat erorico çara hiltcen çarenean. Ezteççula pensa, eztaquiçula iduri, baldin bici çareiño, sendo eta osasunarequin çabilteçaiño, ezquerrerat makhurtua eta alderditua baçau de, eritasunean eta heriotcean, escuiñerat iarrico eta chuchenduco çarela. Bieiteçcari darraica heriotcea, nola bici hala hil.

Ur guztiaç ilquitcen dira itsosatic. Ordea guztiaçquin ere ur hetaric batçuec dira gaci, eta bertceac gue-

ça ; batque gogor, bertceac bera. Eta arraçoina : ceren nolaco baita lurra ceinetaric iragaiten baita ura, halaco guerthatcen baita ura ere. Urac lurraren goçoa eta çaporea hartcen du. Ura , lurrac ontcen edo gaistatecen du. Hala bada heriotcea ere , nola bicitecic iragaiten baita, bicitecic ontcen edo gaichtatecen du. Nolaco baita eheiten den ehuna eta oihala, halaco içanen da oihalaren albenia, eta bazterra ere. Beraz hunelatan, nolaco baita biciteca, halaco içanen da halaber bicitecearen bazterra eta akhabatcea ere, cein baita heriotcea. Ongui bici, ongui hil, gaizqui bici, gaizqui hil.

§ 5.

Guertha diteque laincoaren cenbait sequeretuz, eta ordenamendu estaliz, ongui eta prestuqui bici içatu dena gaizqui hiltcera, azquenean behaztopatcera, eta galtcera ; untci anarteraiño ongui ibiliric, portuan sartcean galtcen dena beçala. Nola halaber bere mendean gaizqui bici içatu dena, azquen finean erremedia baititeque, ohoin ona eguin cen beçala ; baiña hunelacoric guti guerthatu da, eta benturaz ez seculan guebiago guerthaturen. Comunzqui ongui bicitecen dena, ongui hiltcen da : eta gaizqui bicitecen dena, gaizqui hiltcen da. Haur da bide çabala, erreala, plauna, eta segura. Bertce guztiaç dira bidehcac, bide chidorrac, hertsiaç, meharrac, malkhorrac, eta perilez betheac. *Male mori times, et male vivere non times. Non potest male mori qui bene vixerit :* (1) Gaizqui hiltcearen çara

(1) August. De disciplina Christiana, libro unico.

beldur, eta ez gaizqui bicitcearen. Bada ecin hil ditek gaizqui, ongui bici icatu dena. Eta iaquiteco dudu guti dela eguiteco hunctan, bada seiñale bat handia. Ceren bat bederac sendo ceño certan baitceducan gogo, hartan ohi daduca, ete hartçaz mintçatcen ohi da eritasuncan eta hiltceracoan ere : hartan edireiten da ametsetan, eta eldarnioetan ere : asco baita aditecen emaiteco, bicitcen beçala hiltcen ere dela. *Quæ seminaverit homo, hæc et metit*, (1) dio Iondone Pauloc : Guiçonac cer ere ereiten baitu, hura biltcen ere du. Eta galdeguiten du S. Matheo Evangelistac, ezetxo contuan beçala : *Nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?* (2) Othe da nehor, elhorri arantcetariac mahats, edo saphar laharetariac fico biltcen duenic? Bici deiño gaistaqueria banatcen eta ereiten ibildenac, eta guero bere azquen finean saindu batec beçala hil uste duenac, elhorri arantcetariac mahats, saphar laharetariac fico, gaistaquerietariac ontasan bildu nahi du : ecin datequeyen gauça desiratcen du.

Bere mende guzlian errebelatua ibiliric, heriotceco orenean, ilhuncen hasteracoan, bide onera eta arthecera bihurtuco dela uste duenac huts eguiten du. Lehen behar da lehen, ceren heriotceco oren hura, ore ilhuna, nahasia eta tormentatsua da. Ezta tormento capitainic hanbat eguiteco emaiten duenic. Orduan, lehen erraz ceta ere gaitz bihurtcen da. Untcia itss-

(1) Paul. Ad Gal. 6.

(2) Mat. 7.

çabalean, dembora ederrarequin aise erabilten da, alde batera, eta bertcera errazqui lemaz itçultcen eta gobernatcen da. Baiña bazterreraz guero, costa joz guero, ezta gobernatceric, eta ez nahi beçala manaiatceric. Dembora clar deiño, adin onean eta osasunarequin, untcia itsas çabalean dembora ederrarequin beçala, ceure gogara çabiltçaiño, escuey eraguieçu, orduan perma çaiteci. Ceren dembora gaitzac, critasunaren oinhaceac, eta heriotcearen tormentac hartuz guero, costaraz guero, bicitcearen bazterrera heriotceac uquituz guero, eguin da, miracuillu içanen da salbatcea.

Utzaçu beraz burutic, buruan darabillaçun erhoqueria hori, egunetic egunera, heriotceraiño luçatuz eta epha hartuz, orduan erremediatuco çarelaco esparantçarequin, anarteraiño bekhatutan egoite hori. Ceren badaquiçu tormenta handiarequin, costan ioitera dohan untei cargatua ezte la peril gabe, aiticic galdutçat daducaçu halaco untcia. Hala educaçu bada halaber, çue ore galdutçat ceure burua, bekhatuz betheric eta cagaturic, heriotcearen costa ioiten duçunean; bethi ere guero onduco çarela erraiten duçula, eta bekhatu eguiteco gogoan eta borondatean çaudela, ceure azquen eritasunac ediren çaitçan artean. Ceren hartaraz guero, cein dira ongui libratcen direnac, galdu gabe escapatcen direnac?

Beraz hunelatan, orai baituçu osasuna, indar, antee, adimendu, eta ceure burua ceure escuco: orai ezpaitçara oraiño eri, eta ez heriotceco hersturan jarri:

orai baitçara libre; orai, nahi baduçun ongui eta gair-
qui ere daidiqueçun demboran: orai bada orai, mea
menean iarri gabe, sukharraç nahasi gabe, eta eritasu-
na iaundu gabe, eguitçatçun guero eguin gogo ditutçun
onguiac eta ifscarguac. Eta orai diot, ceren nola orai
eguiten duçun guztia, eritu gabe, heriotceco herstatan
iarri gabe, eta nehorc bortchatu gabe, librequi, eta be-
rondatez eguiten baituçun: hura içanen da gauça han-
dia, estimatua, indartsua, botheretsua, baliosa, lain-
coari eder içanen çaicana, eta merecient azquen finets
ceruco loriaren erdiesteco.

V.

ARNEGARIA.

VII. CAPITULUA.

*Iuramentuaz eta Iuramentu eguiteco usantçaz, eta nola
behar den lehen baino lehen usantça hura utzi.*

NOLA gure lehenbiceco aita hare gure naturaleç
haur bere bekhatuz narriatu, erraçatu eta eritoquitu
baitçuen, handie gara hain arrencuratsu, insirinatsu
eta onbehar. Handie gara, ontasunera baino gaichtata-
sunera eroriagoac, isuriagoac, eta emanagoac. Han-
die dugu adimenduan itsutasuna, borondatean malicia,
eta memoriau flacotasuna. Handie heldu da halaber
gueçur erraitca, elkharren ez sinhestea, eta fidanteia

orai baitçara libre; orai, nahi baduçun ongui eta gair-
qui ere daidiqueçun demboran: orai bada orai, mea
menean iarri gabe, sukharraç nahasi gabe, eta eritasu-
na iaundu gabe, eguitçatçun guero eguin gogo ditutçun
onguiac eta ifscarguac. Eta orai diot, ceren nola orai
eguiten duçun guztia, eritu gabe, heriotceco herstatan
iarri gabe, eta nehorc bortchatu gabe, librequi, eta be-
rondatez eguiten baituçun: hura içanen da gauça han-
dia, estimatua, indartsua, botheretsua, baliosa, lain-
coari eder içanen çaicana, eta merecient azquen finets
ceruco loriaren erdiesteco.

V.

ARNEGARIA.

VII. CAPITULUA.

*Iuramentuaz eta Iuramentu eguiteco usantçaz, eta nola
behar den lehen baino lehen usantça hura utzi.*

NOLA gure lehenbiceco aita hare gure naturaleç
haur bere bekhatuz narriatu, erraçatu eta eritoquitu
baitçuen, handie gara hain arrencuratsu, insirinatsu
eta onbehar. Handie gara, ontasunera baino gaichtata-
sunera eroriagoac, isuriagoac, eta emanagoac. Han-
die dugu adimenduan itsutasuna, borondatean malicia,
eta memoriañ flacotasuna. Handie heldu da halaber
gueçur erraitca, elkarren ez sinhestea, eta fidanteia

gabe, bethi gogan behartsu ibiltzea. Cein baita calte handia, elkharren artean bici behar dutenentzat : hain handia, non gogan behartsu, iduricortsu, eta fidantzia gabe bicitzea, ezpaita bicitze. Bada calte handi huren erremediatceco, hartu çuen laincoac bide bat, legue-çaharrean, cein baita iuramentua. Ikhusten baduçu etçaituztela sinhetsi nahi eta premia dela sinhets çaitçaten, daguiçun orduan iuramentu, daguiçun cin, ekbar deçaçun ceure erranaren lekhuco laincoa, gueçurric ecin derraqueyena, eta gauça guztien berri daquiens. Eta halatan lekhuco harequin batean, eman diaçaçuten ceure erranean fede, eta sinhesto. Hunela erran çuen laincoac : *Dominum Deum tuum timebis, et per nomen ejus jurabis* : (1) Içanen çara ceure laincoaren beldur, eta cin eguinen duçu haren icenaz. Eztuçu eguinen cinic lainco falsoez, ceren hartan bide gabe eguin ciniaçai eguiazco laincoari, hari dagocan ohorearen bertçeri emaitiaz. Ceren nola iuramentu eguiten duçunean, ekhartcen baituçu laincoa ceure erranaren lekhuco, ecen hura da iuramentu eguita : *Jurare est Deum in testem adducere* ; (2) eta hartan emaiten baituçu aditçera, lainco hura dela eguiatia, eta gauça guztien berri daquiens, cein baita ohore handia laincoarentzat, ezta haiçu emandaquion halaco ohoreric bertçeri. Eta hala cinic eguitecotz, eguiazco laincoaz eguin behar da, eta ez bertçela eta ez bertceç.

(1) Deut. 6.

(2) Vide S. T. 2. 2. q. 89. ar. 6. ad. 1.

Eguia da eguin diteque iuramentu, Ceruaz, lurrar, Sainduetz, eta bertce creaturez ere : ez ordea hey Iaincoari dagocan ohoreric emaiten çaiela, halaco agurri eguiten çaiela, baiña Iaincoaren creatura beçala, eta Iaincoac hetan pharte duen beçala : halatan eguin diteque hetçaz cin, eta ez bertcela.

Ordea badirudi ecen orai legue berrian, ecin eguin ditequeycela neholatan ere, eta nehortçaz ere iuramenturic ; ecen Iaincoac berac erraiten du : *Ego autem dico vobis non jurare omninò* : (1) cer nahi bertce erran diezazuten, nic diotsuet çuey eztaguiçueñ neholatan ere iuramenturic. Hunen arauaz erraiten du Iondone Iacobe Apostoluac ere : *Ante omnia autem fratres mei, nolite jurare, neque per calum, neque per terram nec aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est, non, non* : (2) Guztien gaiñetic gomendatcen deratçuet, neure anaia maitez, eztaguiçuen batere iuramenturic, ez ceruaz, ez lurrar, eta ez bertcez : baiña biz çuen hitzcuntça, solhasa, eta mintçaia : ez, ez, bai, bai. Beraz hunelatan, badirudi eztela batere eta neholatan ere iuramenturic eguin behar. Eguia da, hala dirudi, eta hala da. Ezta batere iuramenturic eguin behar, premiaric eztenean, eta eguia bertcela frogatceco bertce bideric eztenean, eta eguiaren frogatceco bertce bideric eztenean, eguin diteque, eta eguin behar da iuramentu.

(1) Mat. 7.

(2) Iacob 7.

Ceren iuramentua bere ethorquiz, naturaz, eta içanez laincoaren ohoratceco; eta bere finez, eta intencio-
nez, eguiaren halia aracitceco, eta haucien eta diffe-
rentcien iraunguitceco, eta erabaquitceco ordenatua
da. Halatan erraiten du erregue Davitec : *Laudabuntur
omnes qui jurant in eo* : (1) Laudatuac içanen dira
laincoaz iuramentu eguiten dutenac. Eta badio Iondone
Pauloc ere : *Homines per majorem sui jurant, et omnis
controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est ju-
ramentum* : (2) Guiconec, berac baiño handiagoaz
eguiten dute iuramentu, eta hequen differentcia guz-
tien fina eta akhabatcea, iuramentua da. Ceren iura-
mentura emanaz guero, cin eraguinez guero, ecin date-
que guehiago hauciric.

Eta hala gauça ona, saindua eta laincoac berac or-
denatua da iuramentua. Ordea hargatic, eguin diteque
hai iuramentuan bekhatu. Ceren gauça ona eta sain-
dua da gorputz sainduaren errecibitcea ere, ordea
aditcen da, ongui eta sainduqui errecibitcen denean,
eta ez bertcela. Hala da bada gauça saindua eta ona,
iuramentua ere, ongui eguiten denean.

§ 1.

Iuramentuac ongui, çuentqui eta behar den bidean
eguina içaitceco, behar ditu hirur gauça, hirur lagun
eta sostengu : eguia, premia, eta çucena. Hala erraiten

(1) Psal. 62.

(2) Paul ad Hebreos, 6.

du Ieremias Profetae : *Jurabis vivit Dominus, in veritate, et in judicio, et justitia.* (1) Lehenbicicori iuramentua behar da eguin, eguiaz, eta segurua eguiaz, eta ez dudan. Ceren bertcela eguiten den iuramentua, den gauzaric ezteusenaren gainean iñanagatu ere, bekhatu iñanen da.

Gueçurrez iuramentu baten eguitea, munduac labez padadua ere, bekhatu handiagoa da, lagunaren oharren ebastea baiño, eta bai edo cein bidegabe hari eguitea baiño; ceren iuramentuac Iaincoa bera bere presunan uquitzen du, baiña bertce bekhatu hauc, eztiot hain arras emaiten, etçaitça hala hurbiltzen. Iben leleça Erregue batec leguea, eztiocela nehorc ere biciazen penan, nehoric beharondocoric emanen; guztia requrere ere, guertha balequio cenbaiti emaita, balacoac bidegabe eguin liaçaiç Erregueri ceren haren legue eta emanendua hautsi baitu. Baina areago eguin liaçaiç baldin Erregue berari, bere presunan eman baliaç. Hala da bada gueçurrez iuramentu eguitea: hartsi Iaincoa bera bere presunan uquitzen da. Ceren Iaincoa icendatuqui, gueçurraren aithor eta lekhuco ekkartearen baita: cein baita bekhatu handia eta itsusia.

Beraz hunelatan iuramentu eguiten duçuncan, lehenbicico gauça, behar duçu eguin, ez gueçurrez, eta ez dudan ere, baiña ustez bedere eguiaz, eta eguiaren gainean.

Bi garrena, eguiaz eta eguiaren gainean ere ezta et

(1) Ierem. 4.

berehala, banoan, premia gabe, eta aitein-guibel behatu gabe, eguin behar iuramentua. Usatu behar da iuramentuaz, purgaz beçala. Purga ecinbertceaz, ericarenean, premia duçunean, hartcen duçu; eta orduan ere ahalic eta gutiena, eta berantena: eta baldin gabe iragan ahal cindeci, eztuque hanc bere pareric, are hurra hobeago. Hala eguin behar da bada iuramentua ere, ecin bertceaz, premiaz; cenre ohoreaz dihoatçunean, eta justiciac hartara çucentqui behartcen eta errequeritcen çaitucnean. Ceren bertcela, baldin, ez eta bai asco den lekhuari, eguiten baduçu iuramentu, eguiaren gainean içanagatic ere, bekhatu benial bedere eguinen duçu. Ezta edireiten eguin çuela egundaiño londone Paulo iuramenturic esquiribuz baicen. (1) Ceren esquiribatcen den gauça hobequi pensatcen eta consideratcen baita, berehala solhasean erraiten dena baiño: eta bai halaber, halatan huts ere gutiago eguiten. Ustex bedere, eguiaz, eta premiaz behar duçu eguin iuramentua.

Hirurgarrena: ezta ez asco, eguiaz, eta premiaz ere iuramentuaren eguiten; baiña eguin behar da gança onaren eta iustuaren gainean, eta ez gaizqui eguiteco contuan. Eguiten duçunean iuramentu hautsi behar dioçula presuna bati burua, edo bertce gaizqui bat eguin behar dioçula, bekhatu eguiten duçu halaco iuramentuaren eguiteaz, eta are bekhatuago haren complitceaz. Eta baldin uste baduçu edo sinhesten baduçu,

(1) Ita S. Tho. 2. 2. quest. 89, art. ad. 1.

obligatu çarela complitcera, hirur garren batez cargatcen çara, pensatcez, laincoac galdeguiten duela gainbaten eguitea.

Halaber eguiten duçunean iuramentu cenbait onguiren ez eguiteco, probeari ez deus emaiteco, nehor ez deus prestatceco, edo Eliçaz obligatu çarenean haicen ez barurteco: bekhatu eguiten duçu, halaco iuramentuen eguiteaz, benial bedere, eta etçara obligatu hequen complitcera, eta hobe da ez complitcea.

Halaber eguiten baditutçu bertee iuramentu batçue, deus balio eztuten gauça batçuen gainean, ezpaita hequen hansteaz calteric eta ez complitceaz probetchuric: nola baita, mahaian iartcean, etçarela lehenic iarrico; etchean sartcean, etçarela aicinean sarthuco; editean, eztuçula lehenic edanen. Hunelaco iuramentu hauquen eguiteaz ezta bekhaturic beffintçat mortalic, ez eta, ez complitceaz ere. Iondone Petric erran baitcion cin cinez, iuramentu eguinic beçala, bere nabasiari: *Non lavabis mihi pedes in æternum*: (1) Eate-rauzquidatçu secular çuc niri oinac garbituco; uti cerantçan guztiarequin ere garbitcera, eta etçuen bertan bekhaturic eguin. Ceren hunelaco iuramentu hautan, emaiten da aditcera gueure aldetic denaz beçan batean cortesiaz, hala nahi guenduqueyela. Ordea uti ditçaquegu gueure buruac, bekhaturic eguin gabe beçutcera, Iondone Petric utzi çuen beçala.

Eta ceren iuramentu batçue baitira presenteco gau-

(1) Joan. 13.

cez, bertce batçue ethorquiçunecoez : guztietan behar da eguia. Eta ethorquiçunecoac, behar dira eguin, gauça onaz, maliciariç gabe, enganamenduric gabe; eta complitceco borondatearequin, baldin complitceaz cenbait calte, nehore lehen uste etçuenic, sortcen eta aguertcen ezpada : nola aguertu baitcen Herodesec eguin çuen iuramentuan. Herodesec, benturaz gogoan gaitzic etceducala, prometatu cioen iuramentu eguinic nescatcha dantçari hati emanen cioela, esca cedion guztia. Eta oraiño orduan, cin cen iuramentua. Ordea guero escatu ceicanean londone Ioannes Baptistaren burua, galdu çuen iuramentuac indarra, etcen complitu behar.

Halaber badira bertce iuramentu batçue mehatchuzcoac, eta bai maradicinozcoac ere : aita amec bere umei eta nabusiec ere bere sehiei, eguiten derauzteçatenac. Hec guztiaç dira bekhatu. Eta anhitzetan ere mehatchuzcoac complitceco borondateric gabe eguiten badi-tuzte ere, eta maradicioneac ere ez hitcez baicen, ceren expailuquete nahi halacoric guztiz ere hequen umei guertha lequien : ordea guztiarequin ere guztiaç dira bekhatu. Ceren bataz, bertceac bertce direla; handie ikhasten dute umec ere maradicino egozten eta burho eguiten : eta berriç bertcea, ceren burhasoen maradicioneac anhitzetan beltcen çaitze umey, eta guel-ditcen dira maradicatuac, Noeren ilhoba, Chanaan, maradicatua guelditu cen beçala.

§ 2.

Iuramentuan den gauçaric gaichtoena, galgarriena

eta perilosena da usantça; premia gabe, eguiaz ala gueçurrez mintço den behatu gabe, maquillaren permatceco eta pordoincatceco urrats guztiaz escuan beçala, iuramentuaren ere ahoan hitz guztiaz mintçatceco, erabiltcea. Ez eta bai asco den lekhuari, erraitez eta entçuteaz : bai laincoaren pasionea : ez laincoaren odola; ez ene laincoa, bai ene laincoa : nor ezta ikharatuco? Nori etçaitça buruco illeac laztuco. Behintçat badio Spiritu Sainduac : *Loquela multum jurans horripilationem capiti statuet et irreverentia ipsius obturatio aurium* : (1) Iuramentu anhitz eguiteac, bethi burhoz mintçatceac, lazten ditu buruco illeac; eta iende prestuec, halacoric ez ençuteagatic, beharriac hersten dituzte, burua bertce aldera itçultcen dute.

Iuramentu anhitz eguitea, bethi burhoz arneguz eta maradicinoz egoitea eta mintçatcea ifernuco usantça da, eta hitzcuntça ifernuan usatcen dena.

Eta nola bat bedera bere hitzcuntçan baita eçagun nongo dan : francesez mintço dena Franciaco dela : eta espainolez mintço dena Espainiaco : hala da bada halaber bat bedera bere arneguetan eta iuramentuetan eçagun nongo den, ifernucoa dela !! Eta nola Iondon Petriari, bere nabusiaz ukhatu çuenean, erran baitçuten : *Tu ex illis es, nam loquela tua te manifestum facit* : (2) Ezuçu, cer ukhaturic, çu hetaric çara, lesu Christoren dicipuluetaric çara, çure mintçaiari eçagun

(1) Eccles. 27.

(2) Mat. 16.

çara : Hala erran ahal daquidicaio arnegariari eta iuramentu eguiteco usantça duenari ere : *Tu ex illis es; çu ifernucoetaric çara ; çeure mintçatcean, arneguetan, burhoetan eta maradicionetan eçagun çara. Ceren hori da ifernuco erdara, lengoaia eta hitzcuntça, han eta hangoen artean usatcen dena. Ifernuan daudenac, hango dolore handiac direla causa, hec ecin pairatuz, be-thi daude arneguz, iuramentuz, burhoz eta maradicinoz. Hala erraiten du Iondone Ioannes Evangelistac : *Blasphamaverunt Deum cœli proe doloribus et vulneribus.* (1)*

Eta nola parabisuratcen direnac, usatcen baitira eta hasten oraidanic, hemen lurrean guero ceruan eguinen duten officioaren eguiten eta ikhasten, Iaincoaren laudatcen : hala ifernuraco direnac ere hasten dira, orai beretic, ifernuco officioaren eguiten, arnegatcen eta maradicino egozten.

Ikhusico duçu, burhasoec eta nabusi ethecoandrec, bere seme alaba sehiac eta etheco familia guztia, nahi duten iuramentu guztien eguitera utzten dituztela, hargatic beltçuri bat ere eguin gabe, eta hartan batere damoric hartcen dutela iduriric eguin gabe. Hec eta halacoac dira Escriba, Phariseoac beçala, ceinçec consentitecen baitçuten eguin ciaçoten Iesu Christo gure Salbaçailleari eta haren icen sainduari, hequen ethecoec eta bertee guztieç hanbat irri eta escarnio.

Fin gaitz eguin çuten hec, eta hala eguinen dute,

(1) Apoc. 8.

hala diren bertce guztiec ere. Ceren ifernura joaiteco seiñale handietaric bat da, iuramentu eguiteco usantça içaitca. Usantça hura dutenec, aguian badute cenbait ahalque bertce bekhatuen cofesatceco, baiña ez bat ere iuramentu eguin dutela erraiteco.

Halacoac cofesatcera ethortcen direnean eta galdoguiten çayenean, ea cer bekhatu eguin duten, berehala, sendagaillaz beçala, eta ohore bailliz beçala, iuramentuac ibenceintuzte brancan, lehenbico hastean. Ha Iaincoa! çuc uquitçatçu, çuc erremedia içatçu halacoac, ceren bertcela eguin du hequenac!

§ 3.

Iaincoaren beraren ohorea, eta haren icen sainduarena hain dabilçta elkharganic hurbil, ecen baldin Iaincoaren ohoreaz ibentcen bada lehen bico manamendua, halaber haren icen sainduari dagocanaz mintçatcen baita bi garrena.

Handia da Iaincoaren icen sainduari ekharri behar çaikan agurra, eta eman behar çaikan ohorea, eguin behar çaikan agurra eta eman behar çaikan laudoria. Beraz hunelatan, handia içanen da halaber eta itsusia icen saindu haren, banoqui, premia gabe eta eguiaz alagueçurrez mintço den conturic eguin gabe, erabilteaz eguiten den bekhatua eta descortesia. Baldin ikhus baceña ecen guiçon batec, meça erraiteco Caliça harturic, hartan nori nahi den, agueri diren arlote, errumes eta bertce iende suerte guztiey emaiten deraüela, can-

toin guztietan edatera, cer othe cenerraque? Gutienean bacenerraque hura dela luthertasun handia, gauça itsusia, ikharagarria; eta eztaquiçula cer gaztigu ordena halacoari.

Bada baldinba gauça handiagoa eta ohore guehiago mereci duena da, laincoaren icen saindua, Caliça baiño.

Eta guztiarequin ere ezpadakiçu, erran den moldean Caliça erabilcen duenari, cer gaztigu ordena; cer ordenatuco dioçu bada laincoaren icen saindua, hain deblauqui, antsicabequi eta contu guti eguinic, erabilceco usantça duenari?

Iuramentu eguitea da, erraiten dugun gauçaren sinhets aracitceco, laincoaren lekhuco deitcea, ekhartcea, eta ibentcea.

Eta baldin erraiten ditutçun hitz erguel guztietan, dey baceneça Erregue bat edo iaun handi bat lekhuco, mereci bacendeque eman liaçaçuten edo cein gaztigu, ceren hura bailiçateque halaco presonez contu guti eguitea eta hequien guticstea.

Ordea cer mercecico duçu, eta cer gaztigu içanen da arraçoïn eman daquiçun aiphamen guztietaco laincoa bera, Erregue guztien Erreguea, eta laun guztien launa, lekhuco deitcen duçunean, nola deitcen baituçu iuramentu eguiten duçunean?

Ecin erran diteque, cein handia den hartan laincoari eguiten çaicen bide gabea: eta bekhatoreac berac ere, bere buruari garraiatcen dioen damua eta caltea.

Hargatic erraiten du Spiritu Sainduac: *Juratiõni*

non assuescat os tuum, multi enim casus in illa : (1) Beguirautçu, eztadilla çure ahoa iuramentura usal ceren anhitz casu, behatztopa eta peril da hartan.

Baldin anhitz mintço denac peril badu, batean erpada bertcean, bere hitzetan huts eguiteco, eta errebelatceco; iuramentu anhitz eguiten duenac cenbat eztu peril iuramentu gaizqui eguiteco. Hain peril ocea iuramentu eguiteco usantça duena, behatu gabe eta conturic eduqui gabe, noiz mintço den eguiatz eta noiz gueçurrez, bethi dago deliberatua, eta prestic, eguiten gainean beçala, orobat gueçurraren gainean er iuramentu eguiteco. Halacoac, hala iuramentu eguiten duen guztiaz, bekhatu eguiten duela eta ifernuco bidetan bere burua ibentcen duela ezta dudaric.

Handic Salomonec, ciauquienac beçala cenbat calcekharquyen iuramentu eguiteco usantçac, erraçuquen : *Vir multum jurans replebitur iniquitate, et non discedet à domo ejus plaga :* (2) Iuramentu anhitz eguiten duena, betheco da bekhatuz eta gaistaqueriaz, eta ezta haren ethetic apartatuco plaga, han içanen da in contru gaitça, edirenen da behar eztena.

Eta hala baldin contu ongui eduquitcen badugu, edirenen dugu ecen presuna arnegariac, are mundu hanttan ere, anhitz in contru gaitz içaiten duela; eta arnegu hec direla causa, anhitz bertce bekhatutan ere erortcedela, eta azquenean alde guztiz sin gaitz eguiten duela.

(1) Eccli. 23.

(2) Eccli. 23.

§ 4.

Bekhatu handia da, eta probetchu gabecoa iuramentua eta iuramentu eguiteco usantça.

Oraino ebastea edo horditea, ezta hain mirelstea, ceren hetan bada cenbait probetchu edo placer. Baiña iuramentuan ezta probetchuric, eta ez placeric.

Halaber gauça desohorezcoa eta laidogarria da iuramentua. Ceren hitz guztiaz iuramentu eguiten duenac emaiten du aditcera, gueçurtia dela eta haren erraney, lekhuoric gabe, sinhesteric ecin eman daquidiqueyela. Nola baldin guizon bati, erraiten dituen hitz guztietan nehor contra balequio, eta erran baliacote : etçaitugu sinhesten, ekhartçu cenbait lekhuco, desohore eman bailliaçaiote. Hala hitz guztiaz, iuramentu eguiten duenac, eta iuramentuez bere erranac frogatu nahi dituenac ere, emaiten dio bere buruari desohore. Ceren ikhusiric eztela bera sinhesteco, ekhartcen baititu lekhucoac, cein baitira iuramentuac, hequin batean sinhets deçaten amoreacatic.

Iende prestuec damu hartcen dute, hequen hitz simpleari sinheste emaiten etçaicanean, eta iuramentu eguitera nehor behartcen dituenen. Eta baldin çu hala behartcen baçaituzte ceure duçu falta, cerori çara causa. Hala erraiten du San Crisostomoc : *Tu horum causa es, qui tam promptè et facile iuras* : (1) Ceren hain prestuqui eta errazqui eguiten baituçu iuramentu,

(1) Chrys. hom. 9. in Acta Apost.

halatan hain maiz hartara behartcen çaituzte. *Quod si hoc non esset, sed omnibus esset manifestum quod non jures, crede mihi dicenti, quod vel solo nutu plus crederetur tibi quam iis qui multa juramenta dejerant :* (1) Munduac balecusa eztuçula batere iuramenturic eguiten eta ez gueçurric erraiten, baiña bethi eguiaz mintço çarela, eta fama hartan baceneunde, sinhets naçaçu, dio San Crisostomoc, ecen orduan çure hitz simpleari eta bakhunari, eta ere kheinuari eta ayeruari ere sinheste guehiago eman lequidicaiola, anhitz arnegu eta iuramentu eguiten duteney baiño. Baiña nola baitçara gueçurti eta fama hartan baitçaude, halatan etçaituzte sinhesten : eta halatan cerorrec ere, ceure gueçurraç sinhets araci nahiz, hanbat arnegu eta iuramentu eguiten duçu.

Baiña cenbatenaz eta çue iuramentu guehiaç o, habatenaz nic gutiago sinhets. Ceren gueçurraren erraitera herabe eztenac, eztu gueçurraren gaincan iuramentu eguitera ere herabe içanen. Eta behin gueçurrean frogatuz guero, nola iende iuramentusuac maiz frogatcen baitira, etçaie handie harat halacoey sinhesteric emaiten. Ceren haur da gueçurtiaren gaztigua, eguia erraiten duenean eztaçin sinhets. Eta eztu mercei ere sinhets dadin, ceren erran comuna den beçala, otharre bat eguiten duenac eguin ditçaque ehun ere, gueçur bat erraiten duenac baderraque guehiago ere.

Iondone Paulo Apostolua, munduac daçuien beçain

(1) Chrys. ubi supra.

fintqui conbertitu bacen ere, eta saindutasun handi batequin hasi predicatcen, guziarequin ere Ierusalem-era ioan cen lehenbicico aldian, ihasi cihozcon bere lagun Apostoloac, etceitçan fidatcen, ceren uste baitçuten ecen lehencoç cela, eta lehen beçala, hequen contra cebillala. Hala da bada gueçurtia, behin gueçurrean frogatu dena; eta hai edo cein bertce faltatan erori dena ere. Etçaiça handie barat halacoari beranduraino, aphur bat froga arteino, sinhesteric emaiten eta ez eman behar ere. Ez eta etçaiça absolbacinoric, eta barkhamenduric eman behar, behin baitan eta guehiagotan bere iuramentuen eguiteco usantça gaistoa utcico duela cofessorari prometatuz guero, batere utci gabe bere leheneco usantçarequin berriz cofessatcera bihurtcen denean.

Nola amorantearequin dagoena, edo bertcerena ebatsiric daducana ecin absolba bailiteque, amorantea utz arteino edo bertcerena ahal badaçça, bihur arteino: hala iuramentu eguiteco usantça duena ere, ecin absolba diteque usantça harequin dagociño, haren utztera enseya ditequeyen arteino. *Quia tunc est in statu peccati*: Ceren ordnan bekhatuaren egoitçan, estatuon eta toquian baitago.

Eta hala pensa beçate cofessorec cer hari diren, halacoac belhaunetara ethortcen çaitzenean, ceren ez tira eguiteco gabe.

Eta badirudi hoberena liçatequeyela, behin eracustea eta aditcera emaita cein peril handian dauden: eta guero aphur bat absolbacinoaren luçatcea, eta er-

raitea dohacilla eta bihur ditecilla handic amotz egunen buruan, eta bitartean enseya ditecilla bere usantza gaistoaren utztera. Eta guero bihurtzen direnean erreiten bada batere utzi dutela eta utztera enseyaten direla, orduan absolba, eta ez bertcela.

§ 5.

Ha lainero handia, helas! cer içanen da bada nitçat? Ene mihi guztia da iuramentu eguiteco usantçan barrena sarthua, guztia da hartara emana, eztaquit bertcela mintçatzen. Cer eguinen dut bada? Nola erremediatico naiz? Adi eçaçu cer erraiten duen pontu hau gainçean San Crisostomoc : *Malam jurandi consuetudinem ab ore nostro auferamus, frenum imponamus lingue. Nullo hic sumptu opus est, nullus labor exigitur, non indiget magna temporis mora exercitatio, sufficere velle et totum factum est, res enim hæc à consuetudine pendet* : Iuramentu eguiteco usantça ahotic khien deçagun, mihia brida deçagun : eta nahi badugu, badañigu. Ceren ezta hartaracotçat, batere gasturic eguin behar ez traillaoric hartu, eta ez dembora anhitz empletatu. Asco da nahia, eguin da hain bertceç, ceren eguiteco haur usantçatic heldu da. Usatu çara anhitz mintçatzen, hitz guztiaz iuramentu eguiten, usat çaiten bada orai aldiz iuramentuen utzten. Nahi baduçu, badañiqueçu, eta baldin eguiten, ezpaduçu, ceñale da, etuçula nahi. Erranen duçu, nahi nuque bada, eta irduçu cenbait erremedio. Lehenbico erremedioa da,

hartcea goicean gogo eta borondate fin bat, delibera-
 mendu deliberatu bat, egun hartan iuramenturic ez
 eguiteco, mihiaz contu eduquitceco; eta baldin halaric
 ere guerthatcen baçaitçu, huts eguitera, eman ceure
 buruari cenbait pena, bulharrac io, erran Iesus, edo
 eguin cenbait obra on. Eta orduan hala enseyatcen ça-
 renean, ceure nali gaberic, usantçac errequerituric,
 cenbait iuramenturen eguitera mihia limburtcen ba-
 çaitçu, eztuçu hartan bekhaturic. Ceren hura guztia
 dateque usantçarena eta ez borondatearena.

Bigarren erremedioa, iuramentu eguiteco usantça-
 ren uzteco, da erraitea iuramentuaren orde, iura-
 mentuaren lekhuari: Bai, segur, ez, segur hala da,
 ezta hala: eguia erraiten deratçut, sinhets naçaçu:
 eznaçaçula guehiagotara behar. Hunela minçatcen cen
 gure Salbatçaillea: *Amen amen dico vobis*: Eguiaz,
 eguiaz erraiten deratçuet. Hunela mintça çaitte bada
 çu ere, eta çau de iuramenturic eguin gabe. Eta bace-
 neundeque, baldin iuramenturic eguiten eztuçun egu-
 nean, hamar ezcuturen irabazteco segurantça bace-
 du. Bada baldinba, çure arimac, hamar ezcutu baiño
 guehiago balio du.

Bihoa beraz urrun, iuramentua eta iuramentu egui-
 teco usantça, ifernuco hitzcuntça, bekhatu idorra, goço
 gabea, arimaren galtceco baicen deus balio eztuena.
 Eta bethore egun beretic, gueroco luçatu gabe, eguiaz
 minçatececo, eta iuramentu guztiac utciric, ez eta bai,
 ez segur, bai segur, erraiteco usantça eta aztura. Ce-
 ren, bertcela minçatcen çaren bitartean, iaquiçu ecen

peril handian bici çarela ifernuco bide çabala dar-
maçula, eta azquen finean eguiteco handitan içanen
çarela.

VI.

ASSERRECORRA ETA HERRATSUA

VIII CAPITULUA.

*Cembat calte eguiten duten coleraci eta etsaigoac; eta
nola behar den lehen baino lehen etsaigoatic elqui.*

BETHI ere, lehenbicitic hartu dugun chedeari, ahal
beçanbat, aurthiquitcen dioguela, hari irraiquitcen
gatçaicala, hartara destalcen eta encaratcen çarela;
edirenen dugu gure guero hunec presuna herratsuen,
erriertatsuen, eta haserrecorren artean ere baduela
bere ostatua eta iarlecua; hetan ere calte handiac
eguiten dituela. Ceren adisquide hatequin hautsten
duçunean, baldin berehala, osatcera eta bat eguiten
enseyatcen ezpaçara iaquiçu ecen, guero eta guero
gaitciago içanen çaiçula, guibelatucoago, urrund-
coago eta ez ansiatucoago çarela; halaco moldez eeen
San Aguskinec dioen beçala: *Sicut festuca crescit in
trabem sic ira inveterata fit odium*: (1) Landarea çar-
haitz beçala, haserretasuna ere eguiten da gaitzerizco.

(1) August. homil.

Hunen arauaz erraiten du Senecac ere : *Optimum est primum irritamentum iræ protinus spernere, ipsisque repugnare hominibus* : (1) Gauça ona da coleraren lehenbico narritamenduari, mugidari eta abiadurari beguiaren eduquitcea, haci haren hocitcetic, sorcetic eta bihitceric beguiratcea. Hargatic erraiten du londone Pauloc : *Sol non occidat super iracundiam vestram* : (2) Eztadilla iguzquia eror çuen haserretasunaren gaiñean. Erran nahi du : *Non duret usque ad occasum solis* : (3) Ezteçala iraun iguzquia sar arteiño, etçoaztela oherat, mendecatceco desirarequin, akhaba differentciac iguzquiz iguzqui. Ceren berçela su tipia handitcen den beçala, differentciac ere aphurbana handituco dira, eta behin handituz guero nequez ttipituco eta iraunguico dira.

Nola gueure gogaraco gaucequin naturalqui botzten eta alegueratcen baicara, hala desgogaracoequin eta contracoequin tristetcen eta haserretcen gara. Hain haserretcen ecen ecin baicarateque, orduan behintçat haraguiaren arauaz, coleratu gabe, senticortu gabe eta mendecatceco desira gabe. Nola ardia otsoaren ikhustez latzten, larritcen, asaldatcen, icitcen eta ikharatcen baita : hala eguiten gara gu ere etsaiarequin batceaz eta incontratceaz. Orduan haraguiaren arauaz ecin garateque haserretu gabe, min hartu gabe, eta

(1) Senec. lib. 1. de ira cap. 8.

(2) Ephes. 4.

(3) Glos. inter.

barrenean iraquitu gabe. Huenen arauaz erraiten du San Crisostomoc: *Caro quidem diligere inimicum non potest quia dilectio vel odium carnis in sensu est, anima vero in intellectu. Propterea anima quidem secundum rationem vertitur, caro autem invertibilis in passione tenetur*: (1) Haraguiac ecin onhets decaque etsaia, eta ez sentitu gabe utz eguiten çaicen bidegabea eta desarraçoiña. Bai ordea arimac onhets decaque; ceren arimac libertatea du, bere burua bere escuco du. Baiña haraguiac ezlu libertateric eta ez bere burua bere escuco.

§. 1.

Nola baitira bi gaitcerizco, bata naturala haraguiarena, eta berticea librea borondatearena, hala dira halaber, bi onherizte eta amorio, bata naturala haraguiarena, eta berticea librea borondatearena. Gure salbatçailleac içan çuen heriotcearen alderacotçat gaitcerizco naturala, naturalqui gaitzesten çuen heriotcea, haraguiaren arauaz etçuen hil nahi. Eta halatan eguin cioen othoitz bere Aitari, erraiten cioela: *Pater si possibile est transeat à me calix iste*: (2) Aitz baldin posible bada, iragan bedi eneganic Caliça heri: ezteçadala nic heriotceric errecibi. Ordea gaitzerizeco natural hunequin içan çuen amorio librea; ceren librequi, bere nshiz, eta borondatez hil cen. Eta hune-tan da agueri badiratequeyela elkharrequin gaitzerizeco

(1) S. Chrys. Hom. 13.

(2) Matth. 26.

naturala, eta amorio librea. Badoquegu etsaiaren alderacotzat gaitzerizcoa, onherizeoarequin. Eta gaitzerizco librea, cein baita borondatearena, da comunzqui bekhatu, eta ez naturala, cein baita haraguiarena. Gaichto batec hil deratçu ceure aita, cerorri ere eguin deratçu milla pensu, asmu gaichto, eta malicia: hequen arauaz ecin caretoque gaitzerizco naturala gabe. Ordea gaitzerizco natural hanc ezteratçu amorio librea elequitcen, eztu borondatea gaitzestera hortchatcen, eta ez gaizqui eguille hari barkhateetic, eta ongui eguitetic debeatcen, hargatic libre da çure borondatea.

Eta halatan anhitzetan ere, eguiten diogu gueure gaizqui eguilleari ongui. Eta halatan halaber etsaiaren onbesteco manamendua eman cioen laincoac arimari, eta arimaren bothere libreari, borondateari, eta ez haraguiari, eta ez haraguiaren apetituari. Eta hala bidegabe bat eguiten deratçutenean, ethortcen baitçatçu alde hatetic, mendecatceco eta ordainaren bihurtceco muguida bat guticia bat, eta desircunde handi bat. Eta herriz bertce aldetic, gauça ongui consideraturic, eta aiccin guibel behaturic, guibelatecn baitçara mendecatce hartaric: orduan haraguija haserretcen da, eta ez arima. Hala erraiten du San Chrysostomoc: *Quando ergo homo irascitur, et non vult facere quod ira compellit, caro ejus irata est, animus autem non est iratus.* (1)

Eta haur da arimaren eta gorputzaren, spirituairen

(1) Chrys. Hom. 13.

eta haraguiaren arteco guerla perilosa, eta bictoria lo-
riosa : batac gaitzesten duena, bertceac onhesten bainu.

Haraguiaren gaitzerizeco naturala, haraguiaren le-
henbico mugida, *Primus motus*, etsaiaren haserret-
cera eta mendecatcera, laburzqui eta consideracinone
gabe oldartce eta abiatce hora, bera soilqui eta ba-
kharric, ezta bekhatu. Bekhatu içaitcotz arraçoian
behar du lekhu eta parte, borondateac behar du deli-
beratu, eta baitetsi.

Are guehiago erran nahi deratent, borondatearec
deliberamenduarequin eta consentimenduarequin on
haserretcea, eztela belhi ere bekhatu. Aitcitic haser-
retceaz beçala, ez haserretceaz ere eguin diteque be-
khatu. Nola arraçoianaren contra, eta bidegabequi ha-
serretcea, eta mendecu hilha ibiltcea, baita bekhatu.
hala halaber, haserretu behar denean, eta haserretceco
okhasinoa denean, ez haserretcea, da bekhatu. Hala
erraiten du San Chrisostomoc : *Itaque non solum non
peccant, qui cum causa irascuntur, sed è contra non
irascuntur peccant (1). Quoniam patientia irrationa-
bilis vitia seminat, negligentiam nutrit, et non solum
malos, sed etiam bonos invitat ad malum* Ez haser-
retceac, sobera pacient içaitceac, faltan dissimulat-
ceac, ez ikhusi iduri eguiteac, eta ez gaztigatceac,
emaiten du okhasino falta guehiago eguiteco, eguine-
tan laquetceco, eta gaichtoen beçala, onen ere gaich-
taqueriara conbidatceco.

(1) Chris. Hom 12. 1. 2.

Haserretu behar denean ez haserretcea, senticortu behar denean ez senticortcea, bethi bat, bethi uli, lolo, malba, eta bare icaitea, eztheustasuna da, eta ez guiontasuna. *Sicut excessus iræ est malus et vitiosus, ita moderatæ iræ defectus à justa reprehensione et peccati labe non est immunis* dio San Thomasec : (1) Nola sobera haserretcea baita bekhatu, hala halaber gutiegui eguitea ezta hoben gabe. Arraçoinearequin intencione onez, eta iusticiaren arauaz haserretcea, eta hala haserreturic gazligatceco desira icaitea, gauça ona da eta saindua. Hain saindua, ecen erraiten baitu San Basilioc : *Neque enim si contra nequitiam desit indignatio et ira, satis eam odio, quo decet, persequi poteris* : (2) Haserretu gabe, aphur bat hedere coleran iarri gabe, eta bere baithan pitztu gabe, eztira gaichtaqueriac asco finqui gaztigatcen, eta ez obra onac ere asco cinqui eguiten. *Neque damus aliter disciplinam filiis, nisi aliquantum irascendo*, dio San Agustinec : (3) Eztu aitac bere semea, bere soseguan dagoela gaztigatcen, eztio beguia bihurritu gabe, cer eguin behar duen, eracusten. Behar da behar, behar denean khar aphur bat ailchatu, behar da pitztu eta haserretu. Halatan du aitac escu eta bothere, semeari gogorqui minçatecco ; eta hai cargudunsc ere, bere cargucoen contra, huts eguinac dohacinean, iaiquitce-

(1) S. Thom. 2. 2. q. 158 ar. 8

(2) Basil. Hom. 9. de ira.

(3) August. de verb. Dom. Hom. 16.

co eta haserretceco. Hala haserretu ciren Moïses eta Matatias, Idoloc adoratcen cituztēnen contra. (1) Hala gure Salbatçaillea ere hiletaric pitztu cenean mintçale ceyen ;ogorqui bere discipulu batçuey, deitzen cituela adimendu gabeac, eta sinbets gogorrac : *O stulti et tardi corde ad credendum.* (2) Hala Iondone Pauloc ere mehatchatu cituen Galaciaco iendeac, erraiten ce-rauela : *O insensati Galatę, quis vos fascinavit non obedire veritati?* (3) Ha Galatar centçu gabeac, nore erhota eta liluratu çaitozte, ezpaituçue orai, lehen beçala, eguia obediten, eta sinhesten ? Hitz hanc desohorezcoac ciren Galatarrençal. Ordea ceren bihotz onez, eta intencione sainduz erranae baitciren, eteen bitartean bekhaturic. Haur da San Agustinec ere erraiten duena : *Non irascitur fratri, qui peccato fratris irascitur* : (4) Ezta anaiaren contra haserretcen, anaiac duen bekhatuaren contra haserrentcen deñ. Halacoac bekhatua gaitzesten du eta ez bekhatorez. Eta hartan eguiten du midicu batec edo barber batec eriarequin eguiten duena. Barberac penatcen du erio, ebaquitcen du, odol husten du, etsai bat beçala erbilten du. Ordea ceren hura guztia eritasunaren contra eguiten baitu, eta ez eriazen : ez intencione gaichtoz, baiña amorioz eta sendatceco contuan, hab-

(1) Exod. 31. 1. Mach. 2.

(2) Luc. Ultimo.

(3) Paulus ad Galat. 3.

(4) August. lib. rhetor. cap. 19.

tan hare eguiten duen guztia onetsten da, eta hartzen parte onera. Hala behar dira bada halaber arraçoinarenen arauaz, intencione onarequin, saltzen erremediatceco, eta bekhatuen eritasunetic sendatceco borondatearequin, eguiten diren liscarrac, ahacarrac, mehatchuac, eta erancuteac ere, onetsi eta parte onera hartu.

§ 2.

Ordea begnira beça balbederac, bekhatuen contra haserretcen denean, sobera haserretcetic, amorioz eta borondate onez eguin behar duena, coleraz eta mendecuz eguitetic. Ceren aita-amec, predicariec, nabusiec, eta bertceren escolatecco eta gobernatcecco cargu dutenec, eztute cargu hartan halaco moldez quechatu eta iraquitu behar, non gainez eguin deçaten, eta amorioz desamorio eta gaitcerizeo bihur daquien. Hargatic erraiten du Prophetac: *Irascimini et nolite peccare*: (1) Haserre çaitetze, eta eztagnicuela bekhaturic. Haserre hai, ordea neurriz, pacientciarenen chedea eta marra iragan gabe: saltari bai, baiña faltaren iabeari herraric eta aihercunderic eduqui gabe.

Ceure umea edo cerbitçaria corrigitu, emendatu, eta ceuçatu nahi duçunean, anbitzetan ere, cerori iartcen çara cença beharreanago. Ceren cençatce hartan, ceure umeari eracustean, hain aserretcen coleratcen, eta ceure cençutic eta patientciatic ilquitcen

(3) Psal. 4.

çara, non anhitz arnegu eta iuramentu eguiniç, azqueanean çure umearen eta cerbilçariaren falta baino, çurea handiago guertzatcen baita, eta çerori erremediaquiçunago eta centça beharago iartcen baitçara.

Bada ez bertceia, baina arraçoianaren eta iusticiaren arauaz, eta noren contra haserretcen baitçara, haren ontasunagatic, eta faltan erremediaçteagatic, neurriç haserretçea, gauça ona da eta saindua. Eta molde hunetan haserretçea deitcen da: *Ira per zelum*: Zelo onezco hira, amoriozco haserrea, ongui nahizcoa. Baina bada bertce bat, borondate gaichtozcoa, mendecuzcoa, ez bekhatuaren erremediaçteco, baina bekhatoreari berari gaitz eman nahizcoa; cein deitcen baita: *Ira per vitium*: Biciozco hira, bekhatuzco haserrea, arraçoianaren contracoa, intencione gaichtotacoa, soberaniazcoa, gainez eguina.

Hunetariç, hunela gainez eguitetic, sobeña haserretçetic, eta colorateçtic, sortcen dira calte handiac. liscarrac, hitz gaichtoac, iuramentuac, differentçiac, haticiac, gaitçerizcoac, heriotçeac, eta bere buruen eta bertçeren galteac, eta eguitecotan ibentçeac.

Anhitz gauçac eguiten derauca guiristinoari gaitz, eta calte; eta hetariç bat da, eta are buruçaguietariç hira, colera, hasterretasuna; mendecatçeco desira desordenatua. Hunec arima eta gorputza çaurtcen ditu, hunec biac eritcen ditu, egunac laburtcen ditu, eta muga baino lehen, illeac ere urdintcen tu. Hala emaiten du aditçera Spiritu Sainduac: *Zelus et iracundiâ minuit dies, et ante tempus senectam adducet cogita-*

tus. (1) Hunen arauaz, eta ereduze erraiten du Seneca ere: *Vilanda est ira, non solum moderationis causa, sed sanitatis*: (2) Beguiratu behar da sobera hasterretotie, alde eguin behar çaica hirari, beguia eduqui behar çaica colerari: eta ez, prestuqui, eta onhesqui bicitceagatic beragatic, baina bai gorputzeco osasunagatic ere. Ceren haserretisunac, mendecatu nahiac, barreneco heguigoac, iraquidurac, budigoac, gorrotuac, corromioac, eta herrac, arimari eta gorputzari eguiten deraue calte, hiey senti aracitcen deraue, hinc eritcen ditu.

Eta halatan presuna hirosac, erreac, eta haserrecorrac, ez ohi du begui-orde anhitz higatcen, eta ez comunzqui bere umen umeric ere, bere ingurunean ikhusten. Ceren bere barreneco coleraren suac, eta iraquinac, errai guztiac erratcen, elkhortcen eta idortcen baiterantça. Eta hala ikhusico duçu, bere eguitez iauzeor, eta mendecos diren presunac, baldin berehala bere desiren arauaz mendecatcen ezpadira, egosten eta deseguiten direla. Eta baldin halaber mendecatcera, eta escuen odolstatcera gnertha badaquie, guero ondotic dolutuac, eta atsecabeztatuae dabilteçala. Halaco suertez ecen, nola nahiden dela, nahiz mendecaturic eta nahiz mendecatu gabe: nahiz bere gogoa historic, eta nahiz histu gabe, ezta halacoentçat damuric, atsecaberie eta asalduric baicen.

(1) Eccli. 30.

(2) Senec. ep. 18.

Eta ezpere beha iaçoçu haserretua dabillan bati, nola mintço den, nola ahotic habuina darion, beguitaric iharrac iauzten çaitçan, lurra ostico ioiten duen, ethortcen çaitçan arartecoez eztuen conturic eguita-
eztioen nehori ere ohoreric ekhartcen. Aitcitic erho batec beçala, aitecin guibel behatu gabe : ethorquicuna conturic eguin gabe, guztiaç guezçurtatcen ditua, desohoratcen dituen, bulkhatcen dituen, hil nahi dituen. Beha iaçoçu bada halaco bati, eta centça çaitçaren baithan. Ceren iaquiçu ecen cerori ere haserre çarenean, hala çarela, erho çarela, itsu çarela ; hori bat beçala irrigarri cinatequela, ezpacina guchiap latzgarri eta icigarri.

§ 2.

Presunac, haserre denean, badirudi eztirudiela lehen. Hargatic abisatcen cituen Platonec bere discipuluac, (1) har ceçatela, haserre cirenean mirail bat bere aitecinean, eta hartan ikhus citeçatela bere buruan. Eta erraiten du Senecac ere : *Quibusdam profuit aspexisse speculum, perturbavit eos tanta mutatio sui* : (2) Batçuey on eguin içan deraue, haserre cirenean, bere buruen miraillean ikhusteaç. Ceren han da eçagun nola colerac hatbedera muthatcen, era lehen conturic eztirudiela ibentcen duen. Eta badio San Chrisostomoc ere : *Quod si iratus seipsum intueri posset, nulla*

(1) Fulgent. 1. 7. cap. 2.

(2) Sen. 1. 2. de ira cap. 36.

alterius indigeret admonitione, nihil enim irato turpius: (1) Baldin presuna haserreac, haserre denean, ikhus ahal baleça bere burua, ez luque, ez berriz haserretceco, bertco abisuren beharrie: cereu orduan hain da itsusi, non itsustason hanc berac beguira bai-leçaque aitcinerat guehiago haserretcectic. Coleran da-goena hanbat erhoqueria eguiten du eta erraiten, non hari beha dagocana ahalqueteen baita erhoqueria he-quen ikhustez eta ençuteaz.

Eta halacoac berac ere, bere baithara dadinean, (cerez coleran dagoena eztago bere baithan), norc er-ranen du, cenbat dainu eta atsecabe içanen duen? Cein ondore gaichtoa edirenen duen? Cein onbehar eta triste gueldituco den? Orduan gogoratcen çaica, ikhusi dutela bere adisquidec, eta bai etsaieç ere, guztiaç beha egotu çaitçala: eta hanc bere coleran eguin dituen desordenuez eta erhoqueriez, adisquidec hartu dutela damu eta atsecabe, eta etsaieç atseguin eta plazer. Orduan erreco da bere baithan barrenna, despitaluco da, tristetuco da, goibelduco da. Eta guztiz ere, baldin bere haserre hartan, colperie eguin badu, barber beharreaç nehor eçarri badu, edo bere bizetan nehorre bahirie hartu badio; han dira cinac, eta minac, han dira quechadurac, icerleçac, hatsbe-herapenaç, intcirinaç eta maradicinoac. Orduan iart-cen da bere buruarequin gogoetan, erraiten duela San Chrisostomoc dioen beçala: *Et quid mihi pugna opus*

(1) Chrys. Hom. 25. in cap. 3. Joan.

*erat? Quid in injuriis? Quid contentionibus? Hæc et illa pereant: et his omnibus terrenis maledicunt quæ ipsis discordiæ materiam præbuerunt: (1) Cer men-
goa nuen nic eguiteco hautan sartceco? Differentciatza
ibiltceco? Hitz gaichtoric erraiteco? Colperic emaitce-
co? Fin gaitz daguitela hunelaco eguitecoec, ni hune-
la eguitecotan ibeni nautenec. Baldin eznagoenean
banengo, beguira bide nindeque berriz hunela itsut-
cetic, erhotcetic, mintçatcetic, eta eguin naicen beçala
iauztetic eta coleratcetic. Hunela mintçatcen da hotza
dencan: hunela bere buruaz arrencuratcen da, haser-
redura ematu dencan.*

Haur da coleraren ondorea, iharduquitcearen frui-
tua: arimaren galtea, garputzaren deseguitea, eta
tristura landi baten azpian, damuztaturic ibentzea eta
utztea.

Guizon coleratua, sukharra duenaren pilsua beçala
da: quecho da, eztu soseguric. Halaber gau ihuna
beçala da. Ceren nola gau ihunean dabillanac ezpaita
eçagutcen, cerc cer colore duen: cein den berde eta
cein more; hala guizon coleratuac ere eztu eçagutcen.
noiz mintço den ongui eta noiz gaizqui; noiz dohan
artez, eta noiz makhur. Nahasia, isutua, haztamua
dabilla; ihunbean dohana beçala, urrats guztiaz be-
haztopatcen da, errebelatcen da.

Halatan Deabruac ere orduan eguiten tu bere col-
peac, orduan bethacen tu bere çacuac. Ceren nola

(1) Chrys. Hom. 4.

ohoinac desiratcen baitu gau ilhuna eta haicetsua, ebasteco; otsoac dembora gaitça, uritsua eta igorciritsua, artaldeari oldartceco, eta arrañcaleac ur uhera arrainaren atcemaiteco: hala deabruac ere, ohoin finac, otso goseac, eta arrantçale iaquitsunac beçala, bilhacen tu, eta bere gaichtaquerien eguiteco celaturic eduquitcen tu, coleraren, haserreduraren, eta differentcien ilhunbeac, tormentac, uherdurac eta okhasinoac.

Presuna haserretuen artean, bere gogara da deabrua; han edireiten da ongui demonio gaichtoa; han hide batez eguiten tu bi mandatu. Ceren aserretçaillea eta aserretua, biac atcemaiten baititu.

Eta haur ezta miretsteco: ceren ezta bekhaturic, coleran itsutua dagoen batec eztaidiqueyenic. Eta hala ezta çuhurtçia, halacoac, eta halacoec diharducateñean, hequen artean ibiltçea, eta sartçea, eta hequinen partitçera enseyatçea. Guztiz ere baldin diharducaten hetan hordiric edo çure etsairic baldin bada; orduan urruititic egon, ez hurbil, utzteçu, beude, diharducate, biz hequen gainean ethorrico den okhasinoa, eta callea. Ceren bertçela peril içanen da, çure gainera ethor dadin. Hordiac ezlaqui cer hari den, eta etsaiac ere alea hare bertçeri eman nahi, çuri emanen derateçu.

Bada baldin colerac, eta mendecatceco desira desordenatuac, arraçoïnaz campocoac, hanbat calle eguiten badu: hala nehor itsutcen, çoratcen, liluratcen, eta adimendutic erauzten badu; eta deabruac ere orduan,

coleratuen artean denean, here iocoac iocatcen baditu; eduqui behar çaica colerari beguia, eguin behar çaiza guardia; bilhatu behar çaica sendagarria, eguin behar da laster medicu, midicineta, ahal diratequeyen erremedioetara. Eta noiz? Lehen baiño lehen, guero luçatu gabe; çeren suaren pare da colera, eta baidiqui, sua tipi deino, dela errazenic iraungiteco eta hiltceco.

IX CAPITULUA.

Coleraren iraungiteco lehenbicio erremedioa da bederac, bere condicino haserrecorra çaguturic, kari beguiaren eduquitcea?

Nota gorputzeco medicuec, anhitz medicina, eta erremedio bilhatu baitute, eta ediren, gorputzeco eritasunen sendatceco: hala arimaco medicuec erceçer den colera eta coleraren ondorea daquitenecein haita arimaco eritasun bat, bilhatu dute, eta eman anhitz abisu, eta erremedio, arimaco eritasun hunen sendatceco, colerac pitzten duen suaren hiltceco, eta bai pitztelic eta iratchequitcetic ere beguirateco.

Lehenbicio erremedioa da, bat bederac bere haruaren, eta condicionaren çagutcea: bere buruarequin gogoeta eguitea, ea haserrecor denz, hiros denz, iauzcor denz. Eta baldin hala bada, perilos bada,

coleratuen artean denean, here iocoac iocatcen baditu; eduqui behar çaica colerari beguia, eguin behar çaiza guardia; bilhatu behar çaica sendagarria, eguin behar da laster medicu, midicineta, ahal diratequeyen erremedioetara. Eta noiz? Lehen baiño lehen, guero luçatu gabe; çeren suaren pare da colera, eta baidiqui, sua tipi deino, dela errazenic iraungiteco eta hiltceco.

IX CAPITULUA.

Coleraren iraungiteco lehenbicio erremedioa da bederac, bere condicino haserrecorra çaguturic, kari beguiaren eduquitcea?

Nota gorputzeco medicuec, anhitz medicina, eta erremedio bilhatu baitute, eta ediren, gorputzeco eritasunen sendatceco: hala arimaco medicuec erceçer den colera eta coleraren ondorea daquitenecein haita arimaco eritasun bat, bilhatu dute, eta eman anhitz abisu, eta erremedio, arimaco eritasun hunen sendatceco, colerac pitzten duen suaren hiltceco, eta bai pitztelic eta iratchequitcetic ere beguirateco.

Lehenbicio erremedioa da, bat bederac bere haruaren, eta condicionaren çagutcea: bere buruarequin gogoeta eguitea, ea haserrecor denz, hiros denz, iauzcor denz. Eta baldin hala bada, perilos bada,

guiticabera bada, pairu gutitaco bada; ihes eguin, eta beguira diferentziaric ahal datequeyen okhasino guttiaric; presentatcen diren periletaric, iendartera sobera ilquitetic, eta bai eguitetotan eta cargutan ere sartetic.

Batçuey den okhasinoric ttipiencan, sua loteen çaye: ceren sukhoi baitira, ihar baitira. Puntu hunen gainean ederqui erraiten du Senecae: *Non interest, hic affectus, ex qua magna causa nascatur, sed in qualem perveniat animum. Sicut ignis non refert quam magnus, sed quo incidat: nam etiam maximum solida non receperunt, rursum arida et corripit facilia, scintillam quoque fovent usque in incendium*: (1) Egur heceari, eta iunt denari, su handiac ere nequez eraguiten dio, baiña iharari, eta harroari, inhar batec ere iratchequitcen dio; ceren hartaco eguina, eta prestatua edireiten baita. Hala da bada coleran, eta haserretasonean ere. Ikhasico duçu comunzqui gauça çharragatic, okhasino ttipiengalic, iendeac haserretcen direla, eta bai herrietceac ere eguiten, eta guerthatec. Ceren haserretceac eztago ez hanbat eguitcoaren balioan, nola presunaren condicinoan. Batac antsiaric eztenaz, bertean iauzten eta encaniatcen da.

Antioeo sophista deitzen cen hare, bere condicinoa eçaguturic, etçuen behinere, compainiatan ibili nahi; eta ez, hartaco bacen ere, herrico cargutan ere sarthu nahi. (2) Guizon gaizquin bat heçala, ici cen, heldur

(1) Senec. ep. 18.

(2) Theatrum humanæ vitæ fol. 39.

cen, ihicia beçala, basatua, eta ihes eguina cebilan. Eta galdeguin ceraucatenean, ea ceren cen beldur, edo cergatic ihes eguiten çuen? ihardetsi çuen: eguiten dut ihes, ceren eçagutcen baitut neure condicinoa, ez naicela iendarteco gai, eztudala okhasinotan sartuz guero, neure burua neure escuco: ez naicela neure buruaren iaun, eta ez iabe, berehala limbucen eta quilicatcen naicela, errea naicela, ianzor naicela, den okhasinoric ttipiena, ayeruric gutien gorrotateco eta muthurtua iartceco asco dudala. Eznaduca ez bertceren beldurrac ihes eguina, neure beldurrac, neure buruaz fida içan gabeac narduca, hare carguac eta compaüiac ere utz aracitcen derauzquit. Hunela ihardetsi çuen Antioco hare. Halata erraiten du Platonec, presuna haserreccorac eta cillerac adimendutsu direla, eta anhitz ikhasteco on, ordea herrien gobernateco, eta ez ezcola eduquiteco ere. Ceren hartaracotçat pacientcia behar da, sosesa behar da, eta anhitcetan ere, ikhusia ez ikhusi, eta aditua ere ez aditu, iduri eguin behar da.

Hala Cotys Traciaco Erregue hare ere, (1) ikhusira, gauçá hunetan flaco cela, berehala lehenbico okhasinoan, colera hurura igaiten, eta nabusiteen ceicatu-painoric batere etçuela, senticoregui cela: eta berbaithan aitecetic, pacientcia içaitera deliberatuagata ere, berehala lehenbico incontruan, behaztopatent cela eta erortcen; enseyatu cen, ahal beçanbat, cele-

(1) Carolus Stephanus verbo Cotys.

raren okhasino guztietaric ihes eguitera. Eta hala contateen du Plutarcoc, (1) ekharri ceraucatela egun batez Erregue Cotys hari present handi bat, bacherà eder bat; ordea hautscorra, lurrezcoa, eta beiraquizcoa; eta ekharri ceraucatenean, errecibitu çuela present ongui, eta bai esquerrac ere eman ekharley eta igorley; baiña berehala ekharle hequen beren aiticinean, berac bere escuz, guztiaç çathitn eta porroscatu cituela, erraiten çuela: Badaquit berdin, present eder haur, egun hautaric batez, ene cerbitçaric hauts leçaquetela: eta ni naicenarequin eta neure condicino errearequin, orduan sobera haserre nindequeyela: eta nenri gabe, eta behar baino guehiago cerbitçari hec gaztiga nitçaqueyela. Bada deçadan aiticinetic erremedio iben, deçadan okhasinoa aparta, ditçadan orai neure escuz diren guztiaç, coleratu gabe, guero ez coleratceagatic, çathi eta deseguin. Eta hala erran beçala eguin ere çuen; irriz cegoela guztiaç bere escuz deseguin cituen. Anhitzec laudateen du Erregue haren colpe hura, baina gutic seguitcen. Hura da cer guertha ahal daquidicayon aiticinetic pensatcea bere buruaren eçagutcea, ethorquiçuneco perilari begniaren eduquitateç, eta coleraren contraco eta iraunguitceco lehenbicio erremedioa.

(1) Plutar. in aphotechnata.

X^o. CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco bigarren erremedioa : diraquien eltcari eguiten çaicana, colerari ere eguita.

GUÏÇON haserretua diraquien eltcea beçala da; eta iraquin hartaric ilquitcen da, khe bat, lambo bat ceinec, poetac dioen beçala, itsutcen baitu adimendua : *Ira impedit animum ne possit cernere verum.* Bada eltcari sobera diraquienean, gaiñez dohanean, hirur moldez emaiten ohi çaica erremedio. Lehenbiccica sutic aldaratceaz eta urruntceaz. Bi garrena egurren edequitceaz eta gutitceaz. Hirurgarrena, ur hotz gaiñetic emaitceaz eta egotzteaz. Hala bada coleraz eta gaitzerizcoaz bere etsaiaren contra diraquienari ere, hirur erremedio hauc, bat bailira beçala, eta hautçaz bat eguinic, eman behar çaitça; eta hauc behar ditu hartu eta bere coleraren iraunguitceco beguiratu.

§ 1.

Lehenbiccica, sutic hastan : erran nahidu bere etsaiaganic aldara, aparta eta ihes eguin; ceren nola ez erratceco erremedioric hoherena baita, sutic urruntcea : hala da ez iharduquitceco eta ez haserretceco ere, guïçon haserrecoretaric eta etsaietaric apartatcea eta beguiratcea. Presuna haserreccorrac çuhaitz arancetsuac beçala dira, eztira pherecatceco on, nehorc equi badaitça çaurtceen dute. Harri muguerraren pare

dira, barrenean dute sua, asco dute uquitcea. Halatan erran cioen Rebecac bere seme Iacobi; ene seme, haserre da çure anaia Esaü, çure contra coleran dago, aldara çaquitça beraz bidetic, etçaitçala cenbait egunez ikhus, eta aguian bitartean hotztuco da eta ematuco. Ceren erran comuna den beçala : ikhusten eztuen beçuiac eztu minic. Hala Iesus haurrac ere eguin çuen ihes Herodes ganic. Eta badio Iondone Pauloc ere : *Date locum iræ*, (1) Demogula lekhu, demogula amore hirari. Erran nahi du beguira gaitecilla presuna haserrecoretaric eta haserretceco okhasionetarie, haucitan sartcelic, liscartcelic, eta behaztopa guztietaric. Ceren behin behaztopatuz guero, çaldia beçala laur-oinea, aldapa behera coleran abiatuz guero, gaitz da baratcea, gaitz da oiteina iragan gabe, gaitzerizcoan sarthu gabe guelditcea. Beraz hunelatan, diraquien eltceari bere iraquinaren guelditceco emaiten çaicen erremedioa, emoçu çuc ere ceure buruari, ceure mendecatceco desira desordenatuaren eta haserretasuneco iraquinaren hotzteco. Sutic guibela, okhasionetarie aparta, etsaietarie ihes eguin.

§ 2.

Bigarren erremedioa eltceari bere iraquinaren gueldi aracitceco, da egurren edequitea, suaren gutitcea. Hala da bada coleraren eta baserreduraren iraquinaren hotzteco eta ematceco erremedioa, hitz gaichtoey

(1) Paulus ad Rom. cap. 12.

ez behatcea, gogorqui eta torpequi dagotçunari emequi egoitea, ichilie utztea. Ceren nola sua egurren berretceaz, berretcen eta handitcen baita, eta edequitceaz gutitcen eta ttipitcen : hala colera eta haserredura ere alde batetic eta bertcelic, hitz gaichtoen eta gogorren erraitceaz handitcen eta pizten da, eta ez ihardesteaz ttipitcen eta iraungitcen. Çuri ceure etsaiac bere coleran anhitz gauça erraiten deratçun : ohoin bat çarela, enganatçaile bat çarela. Finean San Basilio dioen beçala, *sic durant convitia, sicut sagitta donec deficient*: (1) Tragaça colpeca hari dena beçala, buiracan edo buruan direnec dirauteiño, pensa ahalac, edo daquizquienac aurthiqui arteino, ezta ichiltcen.

Eta orduan lura gaizqui mintço da, eta çuri ere gaizqui mintço dela iduritcen çaitçu : eta ala baina çuc ere hari hain bertce, edo guehiago eta gaizquiago erraiten hadioçu, bertceren gaizqui mintçatcea, ceure gaizquiago ihardesteaz nahi duçu erremediatu : baina enganatcen çara: Ceren hori da harriac harriaren ioitea, bietaric suaren piztea, çauriaren gaizcoatcen, eta etsaigoan barrenago sartcea; çuri beguia atheratcen deratçunari çuc ere atheratceaz, ezta handie çurea sendatcen eta ez bere lekura bihurtcen. Colpe bat emaiten deratçunari, bertce baten bihurtceaz, eztioçu halatan ceure buruari eman deratçuna edequitcen. Ohoin bat çarela erraiten deratçunari, hordi bat dela ihardesteaz, eztacusat irabaci handiric eguiten dela.

(1) Basil. hom 9. de ira.

Baldin bethi ere azquenarequin guelditu nahi baçara, eta ez behin ere amoreric eman eta ez amainatu, ezta guerlaren akhabatceric. Aitcitic nola hordiac anhitz edanez egarricenago baitira, ceren arnoac erratcen baititu: hala etsaiac ere, iharduquiz etsaitcenago dira.

Nahi baduçu gueldi dadin etsaia, gueldi çaiteci; nahi baduçu ichil dadin, ichil çaiteci; nahi baduçu sua iraungui dadin, egurrac edequi iatçotçu. Ceren haur da bigarren erremedioa diraquien eltcearen iraquitcetic gueldi aracitceco, coleraren iraunguitceco, egurren edequitcea, okhasinoric ez emaita, ichilic utztea.

§ 3.

Hirur garren erremedioa, diraquien eltcearen, gainez eguinic dohanean, guelditceco eta beheilitceco, da ur hotza. Hala bada coleraren iraunguitceco eta sosegatceco ere, da hitz ona, errepuesta emea eta ezta. Hala erraiten du Spiritu sainduac: *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorem*: (1) Errepuesta emeac, eztiac eta berac, ematcen, ezlitcen, beratcen eta hausten du mendecatceco desira desordentua, baiña solhaz gogorrac pitzten du colera.

Haur da gança mirelstecoa, berac beratcen baitu gogorra, emequi eta mantsoqui minçatceac ematcen, eta sosegatcen baitu colera.

Mors et vita in manibus lingue. Miihiaren escuandaude heriotcea eta hicitcea, guerla eta baquca. (2)

(1) Prov. 15.

(2) Prov. 16.

Nahi baduçu adisquide deçaqueçu ceure etsaia, eta bai etsalago ere. Emoçu ur, mintça çaqitça emequi eta ezliqui, sua iraunguico da, gaitzerizcoa iabalduco da. *Mansuetus sibi ipsi dulcis, et aliis est utilis, iracundus vero et sibi insuavis et aliis damnosus*, (1) dio San Chrisostomoc : Guïçon baquezcoa, mansoa, sosegatua eta hitz onetacoa, goço da beretçat, eta bertcerentçat atseguin eta placent : halacoarequin guztiec dute lacquet, guztiec nahidute ibili eta egon. Baiña haserrecorra, iauzcorra, bere eta bertceren galgarri da : halacoa ganic guztiaç alderatçen dira, guztiec ihez eguiten dute.

Nic ustedut ecen munduco ararteco guztiec ezteçaquetela çure etsaia hala balaca, eta ez sosega, nola cerorrec. Ordea nola, edo certçaz ? Hitz onaz, errepuesta emeaz, beguitarte alegueraz, salutancia arraiaz, ongui mintçatceaz, eta guztien gainetic okhasinoa presentatçen denean ongui eguiteaz. Hala erraiten du londone Pauloc : *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum si sitit potum da illi ; hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus* : (2) Emoçu ceure etsaiari gose denean iatera, eta egarri denean edatera. Ceren halatan bilduco ditutçu ikhatz biciac haren buruaren gainean. Erran nahi du : nola ikhatz biciac, elkhargatçen ditutçunean, sua pitzten eta eguiten baitute : hala etsaia baithan ere, eguiten derautçatçun onguieç

(1) Chrys. Hom. 7.

(2) Rom. 13.

eta cerbitquec pitzten dute eta eguiten amoriaren sua, baquea, adisquidetasuna. Eta guztiz ere baldin cerori salutatcera, minçatcera eta present igortcera, aiticintcen baçara, hanc etsaiari bihotça hautsten, eta arrotatcen dio; hanc beguia arraitcen dio, hanc imprençtuaz beçala bere mendecatceco gogoa bertce aldera igultcen dio.

Eta baldin faltac çureac badira, hobendun cerori baçara, orduan çu çara obligatu aiticintcera, eta hitz esque iarraitçitcera. Eta faltac bertcerenac badira ere ongui eguinen duçu, eta iende prestuen eta iaincotiarren artean ongui aiphatua içanen çara, hequen alderacotçat ohore içanen duçu, eta ceure arimacotçat mericimendu, aiticintceaz cerbait desencusa bilhaturic, edo ahantz iduri eguinic, gaitz ondoric eracutsi gabe lehen beçala mintçatceaz, eta etsaiagana ioaiteaz. Handic guibelatcen eta iraunguitcen dira etsaitasunac. Baina hi handi, ni handi, hisicaturic egoiteac, handitasuntan ibiltceac, amoreric ez emaiteac, guibelatcen du nehore eguin nahi duen ontasuna, hesten eta trabatcen adisquidetceco bidea.

§ 4.

Orai hunen gainan erranen duçu: baldin ihardetsi gabe utzten badut, ordainaren bihurtcera enseyatcen ezpanaiz, edo neror agur eguitera aiticintcen banaiz, erranen dute eztheus bat naicela, beldur naicela, eguiac erran çaiçquidala, eta halatan neure buruaz

ñida ičan gabez, hitz esque nabillala. Baiña baldin baten bia bilur badiatçot, eguin çaitan baino gogorquia-go mintça banaquio, erranen dute, guiçona naicela, ohoreaz preçatcen naicela, eta balentqui eguin dudala, sinhesten dut cenbaitec hala erranen duela ; baiña halacoa eta halacoac ičanen dira guiristino gaichtoac, Iaincoaz baiño munduaz contu guehiago hari direnac.

Eta munduco contua ere eztote halacoec ongui athe-ratcen. Ceren munducotçat ere, guztia ongui pensatce-ra, ohoreago da etsaiari ongui eguitea gaizqui eguitea baino, ez ihardestea ihardestea baino. Ceren ez ihar-desteaz, casuric ez eguiteaz, emaiten duçu aditcera ez-tuçula hobenic , baina etsaia mintço dela gaizqui, eta gaichtoqui. Hala dio San Chrisostomoc : *Quare enim dives, si pauper appelletur, ridet ? Quia id falsum no-vit. Item si nos de injuria ridebimus, magnum erit ar-gumentum quod falso reprehendimur* : (1) Cergatic uste duçu ecen aberatsac eguiten duela irri, probe eta er-rumez deitcen dutenean ? Ceren clar baita eztela hala, eztela errumez. Hala bada çuc ere etsaiaren erraney irri eguiteaz, edo ez deus ihardesteaz, emaiten duçu aditcera, eztaquiela cer mintço den, eguiatic atbean dabillala.

Eta are guchiago, San Chrisostomoc berac dioen beçala : *Nihil sic confusionem facit gerenti mala, sicut fortis tolerantia patientis, neque in verbis neque in opere reddere vindictam* : (2) Deusez ere eztuçu hala

(1) Chrys. Hom. 48.

(2) Christ. super episto.

ahalquetuco ceure etsai gaizqui eguillea, nola pairateaz, sentimenduric ez eguiteaz, erastera utzteaz. Nola harri bati, edo sentimenduric eztuen bertce gauça bati, colpeca derauntsanac, eguiten baitio bere buruari calte guehiago, eta hartan probetchu gabe unbatcen eta çathitcen baita : hala antsiaric eztuen bati, edo conturic eguiten eztuenari, bere maliciaz darauntsanac ere, emaiten dio bere buruari gaitz guehiago.

Egun batez galdeguin ceraucaten Dionisio Filosofoari ea certçaz eguin ahal ciaçaion guiçon batec bere etsaiari damuric eta atsecaberic guehiena? Eta ihardetsi çuen hitz gutiz eta laburzqui : Prestu içaiteaz. Etsaiac nahi luque bethi ere ediren çure baithan cenbait falta; eta edireiten duenean, atseguin hartcen du; eta edireiten eztuenean, damu. Eta handic erraiten ohi da, gaizqui gobernatcen denac, faltatan erortcen denac atseguin eguiten dioela bere etsaiari.

Beraz goberna ongui, bici prestuqui, ez ceure burua abantailletan hartcera utz, ez ihardets, ez conturic eguin.

Coren nola ur hotza baita eltcearen iraquinaren guelditceco erremedioa, eta bai sutic apartatcea, eta egurren edequitcea ere : hala da coleraren hotzteco eta iraunguitceco bigarren erremedioa, eltceari diraquienean eguiten dioçuna, ceure colerari ere eguitea.

XI. CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco hirugarren erremedioa: ez orduan lehiatzea, colera iragan arteino pausatzea.

HIRUGARREN erremedioa ez haserretceco, eta coleraren iraunguitceco edireiten dena da, Libio Filosofoac bere discipulu Theodosio Emperadoreari eman cioena, erraiten cioela : (1) Badaquit Emperadore handia, cenbait aldiz, haserretuco eta coleran iarrico çarela ; bada orducotçat eman nahi deratçut conseillu on bat : Hala çarenean, ez quecha, ez lehia, ez berehala abia, iguriqui aphurbat : ez, albaitceneça, deus eguin ez erran ; eta ez aiteina, A B C, eta hey darraizten bertce letrac erran arteiño, edo hartaco bitartea eta dembora iragan arteiño ; har, albaitceneça, hain bertce asti eta pacientcia.

Hunetara dio Spiritu sainduac : *Ne proferas in iurgio cito* : (1) Ezteçaçula liscarrean ahotic hitza ßite athera. Conseillu haur beror eman ceraucan bere nabusi Atenedoro Filosofoac ere, etchetic partitceracoan, Octavio Augusto Emperadoreari. Eta conseillua, hain parte onera, hartu çuen Emperadoreac, non urthe bat guechiago eduqui baitçuen etchean bere conseillaritçat. Anhitz bertcec ere eguin du pensu haur, ediren du

(1) Aurel. Victor in vita Theod.

(1) Proverb. 25.

coleraren contraco erremedio haur : eracutsi du hitzez, eta obraz ere, on dela colerac diotsanaren aphur bat luçatcea, balantçan beçala eduhitcea, ez berehala deliberatcea. Ceren colera eta lehia eztira conseillari onac. Eta badio Senecac ere : *Magnum remedium iræ est mora* : (1) Hiraren mendecatceco desira desordenatuaren erremedio handia da, luçatcea, pausatcea, ez lehiatcea. Ceren Ciceronec dioen beçala : *Nunquam iratus mediocritatem illam tenebit quæ est inter nimium et parum* : (2) Eztu behinere guiçon haserretuac behar den neurria beguiratuco, peril da gutiz edo soberaz huts eguin deçan. Eta hala haserre çarenean, çaren beldur, çaude guibela, eztaguiçula orduan gogoac diotsun gauçaric. Ceren orduan itsu çara, erho çara, nahaba çara, desarraçoiña ere arraçoiñ iduritcen çaitçu. Marinelac dembora eder denean, bela eguiten du, baita tormentan gueldi dago. Hala bada çu ere, nola haserre çarenean dembora gaichtoa baita, tormenta baita, çaude gueldiric, çaude portuan, çaude ethecan, pausa eçaçu, ez deus eguin eta ez erran, dembora eder arteraiño, coleraren tormentac derauciño. Ceren Menandroc doen beçala : *Omnia quæ iratus agis, post modum errata invenies* : Haserreturic eguiten duçun guztia, edirenen duçu, ondoan, gaizqui eguina dela. Eta badio Senecac ere : *Finis iræ initium*

(1) Senec lib. 2 de ira cap. 34.

(2) Cicero lib. 1. Officio.

est penitentia: (1) Hiraren eta coleraren fina, eta akhabatcea da, urriquemenduarien hastea.

Herodes icen hunetaco lehenbico Erregue Ientilharc, (2) hil çuen Mariamnes bere emaztea coleran, ielosiuz, gogan behar batez; eta hain arinqui, laburqui eta lehiatuqui, non munduac iaquin çueneco, eguin baitcen colpea. Baina guero colera hotzturic eta hobequi arguidaturic, iaquin çuenean eguia, eta içan segurantzã hoben gabe hil çuela, hain dolutu eta atsecabeztatu cen, eta ethorri çorrateco pontura, non guero bere etheco çokho guztietan, bere icenaz deitzen çuela, bere emaztearen bilha, oihuz baitcebillan: hartan bere leheneco erhoqueriaren gainera, bertce bat eguiten çuelaric.

Coleran çarenean eguiten duçu anhitz erhoqueria, eta guero colera hura ioan çaitçunean, ethortcen çaitçu, erhoqueria hequen urriquia eta eguin ezpacinitu nahia. Eta are, lehen bertceren contra haserretcen cinena, orduan (Senecac dioen beçala) ceure buruaren contra haserretcen çara: *Iratus, cum irasci desierit, tunc irascitur sibi.* (3) Haserrearen obrac eztira behin ere conplituac, bethi dira cerbaiten cscas, hartçaren eta oraren umeac diren beçala. Ceren amac diren coleratsu, halatan dira umeac ere faltatsu: hartçarenac tronço bat beçala eta orarenac itsu sortcen baitira.

(1) Seneca, lib. 2 de ira. c. 34.

(2) Joseph lib. antiquit. Judaicarum, cap. 9.

(3) Senec. prover.

Laudatcen da Archita Tarentino hura, ceren bere burua coleratua eçagaturic, erran baitcioen bere lagun bati : *Cederem te nisi irascerer* : (1) Ceha intçaquet, baldin haserre eçpanintz. Erran balio beçala : Esquer emoc ene coleran egonari, ceren bertcela hartuco ituen egun heureac. Laudatcen da halaber Platon famatu hura, ceren bere adisquide bati, ceha araci baitceraucan bere muthila, beldurrez berac bere coleran barrenegui sar citçan escuac. Ikhusaçu nola Filosofo hec, guiçon çuhur, adimentutsu hec beguiratcen ciren bere haserreduretan ; nola beldurtasun handi batequin gobernatcen ciren bere coleretan. Ceren baitciaquiten ecen guiçon coleratua, erho baten pare cela, etcegoela bere baithan. Halatan dio San Basilioc : *Momentanea quædam insania est ira* : (2) Erhoqueria labur bat dela hira, edo colera. Eta uste çuen Platonec ere ecen guiçon haserrearen, eta adimendutic iaucia- ren erhoqueriac, etçuela bertce differentciaric, batac gutiago eta herceac guehiago irautea baicen. Ceren aserretuari, sitetzago iragaiten baitçaica bere haserretasuna, erhoari bere erhotasuna baino. Baina gainera- coan, bata haserre eta hercea erho diren bitartean, hain ongui lot, uzcal eta amarra ahal deçaquete bata nola bertcea. Ceren orduan biac baitira berdin, biac baitira erho.

Eta nola baita erhoqueria handia, erhoari, adimen-

(1) Lact. de ira cap. 18.

(2) Basil. hom. de ira.

dutic iaucia dagoenari predicatcea, conseillu emaitea, eta çuhurtceaz mintçatcea : hala da halaber, erhoqueria ez utpia, colera handi batean itsutua eta iraquitua dagoenari, hala dagoenean, abenicoaz mintçatcea, bere etsaiari barkha diaçola erraitea. Ceren bere bero hartan, coleraren lehenbico apoderan, abiaduran eta indarrean, ezta bere buruaren iaun eta ez iabe. *Nec ira consilii est repletus capax* : (1) Coleraz betheric dagoena, ezta conseillu hartceco gai. Aitecic baldin orduan, nehorc halaco gauçaric, abenicoazcoric aipha badiaço, aiphatceaz beraz ere errabiatcen da, erratcen da, arneguz eta iuramentuz hasten da. Eta hala baldin haserre direnen, eta haucitan dabilçanen artean, ongunderic eta abenicoaric eguin nahi baduçu, ez berehala lehenbico egunean eguin, utzquitçu, baldin nahi baduçu colpea seguratu, aphur bat hotztera, unhatcera eta elkharren biphiltcera. Ceren midicuac ere eztio eritasunari, goren pontuan denean, ecin berteez baicen purgaric emaiten.

Beraz hunelatan on da, Libio Philosophoac eman çuen conseilluaren hartcea, haserre denean aphur bat iguriquitcea, cenbait demboraren, deus eguin gabe, iragaitera utztea. Ceren Stacio Poetac dioen beçala : *Da spatium tenuemque moram, male cuncta ministrat impetus* : Lehiac, colerac eztu gauçaric ongüi eguiten, guztiaç hasten tu gaizqui, eta akhabatcen gaizquiago. Utzi behar da beraz aphur bat hotztera, eta iragaitera.

(1) August. ad fratres in Eremo.

Ceren haur da coleraren iraunguitceco hirugarren erremedioa, hanc diraucino ez deus eguita, pausat-cera tuztea.

XII CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco laur garren erremedioa : consideratcea, etsaiac eguiten derauzquiguten bidegabec Iaincoaren gatziguac direla.

LAUR garren erremedioa coleraren iraunguitceco eta etsaiac eguiten derauzquigun bidegaberen ere pairatceco, da Iaincoaren ordenamenduaren consideratcea, eta pensatcea, etsaiac eguiten derauzquiguten atsecabeac Iaincoaren escutic heldu direla, hanc permittitcen dituela, haren gatziguac direla. Hunen arauaz errancioen gure Salbatçailleac berac, heriotce errecibitceracoan, Iondone Petriri : *Calicem quem mihi dedit Pater, non vis ut bibam illum ?* (1) Eztuçu nahi neyre Aitac eman derautan caliça edan deçadan ? Heriotce errecibi deçadan ? Hanc ordenaturic dadutçan penac eta nequeac, paira ditçadan ? Iaincoaren ordenamendu huni behatcen cioen, Erregue David sainduac, Seme y ceritçan batec maradicinoac egotzen cerautçanean, eta hala erran cioen Abisairi, maradicino hequen egotzlea gatzigatu nahi çuenari : *Dimitte illum ut maledicat*

(1) Ioan 18.

Ceren haur da coleraren iraunguitceco hirugarren erremedioa, hanc diraucino ez deus eguita, pausat-cera tuztea.

XII CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco laur garren erremedioa : consideratcea, etsaiac eguiten derauzquiguten bidegabec Iaincoaren gatziguac direla.

LAUR garren erremedioa coleraren iraunguitceco eta etsaiac eguiten derauzquigun bidegaberen ere pairatceco, da Iaincoaren ordenamenduaren consideratcea, eta pensatcea, etsaiac eguiten derauzquiguten atsecabeac Iaincoaren escutic heldu direla, hanc permittitcen dituela, haren gatziguac direla. Hunen arauaz errancioen gure Salbatçailleac berac, heriotce errecibitceracoan, Iondone Petriri : *Calicem quem mihi dedit Pater, non vis ut bibam illum ?* (1) Eztuçu nahi neyre Aitac eman derautan caliça edan deçadan ? Heriotce errecibi deçadan ? Hanc ordenaturic dadutçan penac eta nequeac, paira ditçadan ? Iaincoaren ordenamendu huni behatcen cioen, Erregue David sainduac, Seme y eritçan batec maradicinoac egotzen cerautçanean, eta hala erran cioen Abisairi, maradicino hequen egotzlea gatzigatu nahi çuenari : *Dimitte illum ut maledicat*

(1) Ioan 18.

juxtà præceptum Domini : (1) Utzaçu maradica naçan launaren manuaren arauaz. Ceren ez leçaque ez guiçon horrec, horrelaco ausartciaric har, baldin laincoac permitcen eta escu emaiten ezpalio, utzaçu beraz berra nahi duen guztia; compli beça laincoaren manua eta ordenamendua.

Etsaiac laincoaren açoteac eta cigorra dira. Etsaiac laincoaren iusticiaren muthilac, eta borreroac dira. Beraz ezgara hequen contra haserretu behar. Ceren cer hoben du açoteac? Cer culpa du borreroac? Baldin presuna batec, hautsten baderatçu harri batez burua, cer falta du harri harc? cergatic eman behar dioçu harri hari colperic? Orac eguiten du hori, presuna utciric, lotcen baitçaica harriari.

Erran ciotenean Iob sainduari haren ardiac, cameluac eta bertce onac ere ioan cituztela ohoinec, etcen batere haserretu eta ez arrencuratu ohoinen contra. Ceren baitciaquien ecen ohoin hec laincoaren iusticiaren muthilac cirela, eta ceren laincoac permittitu baitcerauen, bere ardiac eta gaiñeraco onac ere ioan ce-rautçatela. Eta halatan ohoinez contu guti eguinic, erran çuen : *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum* : (2) Iaunac eman, iaunac edequi, Iaunac placer çuen beçala eguin da, biz bada Iaunaren icena benedictu.

(1) 2 Reg. 16.

(2) Iob. 1.

Ikhusten duenean haurac bere amaren escuan cigorra eta hartçaz eman nahi dioela, behatcenago dio amari, cigorrari baiño. Ceren baitaqui ecen, baldin amac nahi ezpadu, eztioela cigorrac minic eguinen. Hala bada guc ere etsaieac ditugunean, eta hec calteac eta bidegabeac eguiten, edo eguin nahi derauzquitenean, behatuago behar diogu Iaincoari, eta haren misericordiari, etsaiey baiño.

Ceren etsaieac, baldin Iaincoac permittitcen expadearae, eta guibelatu nahi baditu, expaiteracate calteric eguinen. Eta halatan erran cioen gure Salbatçailleac ere Pilatosi: *Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper*: (1) Etcenduen ene gaiñean escuric eta ez bothereric içanen, baldin eman expalitçaitçu han goititic.

Ceure etsaieac anhitz bidegabe eguiten deratçute, eta ikhusten tu Iaincoac bidegabe hec, badaquizqui, eta nahi balu ezliaçaiçute halacoric eguin, debeca litçaque: ordea eztu debecatcen. Ceren San Agustinec dioen beçala: *Cum Deus adversis rebus exagitat, aut merita examinat, aut peccata castigat, aut mercedem mihi æternam pro malis toleratis servat*: Ceure etsaieac eguiten darauzquitçuten bidegabe hetçaz, edo nahi ditu Iaincoac çure obrac eta merecimenduac, ea finac eta eguiazcoac direnz frogatu, eta examinatu; edo çure bekhatuac hemen, bertcetau ez gaztigatceagatic, gaztigatu; edo finean hequen pairamenduaz, eta

(1) Ioan 19.

sosfrimenduaz, hec pacientqui pairatcen eta sofriccen ditutçula, pagamendu handi bat, ceruco loria eman.

Etsaiac eta fortuna gaichtoac ditutçunean, bidegabeac eguiten derauzquitçutenean, orduan behar dioçu laincoari behatu, hartçaz orhoitu, harequin consolatu, eta ceure baithan pensatu, hec guztiaç laincoac igortcen derauzquitçula; eta noiz eta mundu hunetaçotçat baitihoatçu gaizquienic, orduan dihoatçula bertce munducotçat hobequienic: Eta laincoac uste balu etçarela harentçat içanen, halaco penaric, eta atsecaberic ez liaçaiçula eman, baina utz cinitçaqueyela, nahi duçun guztiaren eguitera, eta ceure placerara bicitcera.

Midicuac etsituz guero, esperantça galduz guero, uzten dio eriari nahi duenaren eguitera, nahi duen beçanbat, nahi duenetaric iatera eta edatera, eztio deus debecatcen, çeren etsitu baitu. Baiña duenean esperantça sendatuco dela, debecatcen derautça erdi gauçac, aphetitu guti utzten dio complitcera. Halabada gure Iaungoicoac ere, bekhatore eriari, esperantçatan denean sendatuco eta salbatuco dela, debecatcen dio anhitz gauça, ezterautça bere placer guztiaç complitcera utzten, emaiten dio anhitz purga, eta malençonïa; nahi du, dituen etsaiac, eta eguin diatçoten bidegabeac. Eta hura guztia da, seinale ona: çeren hartan da agueri, eztuela oraiño laincoac hartçaz etsitu, eztuela gogatu, eta ez esperantça galdu.

Eta hau da consolamendu handia, etsaiac dituenaren, eta bidegabeac errecibitcen dituenarentçat: ia-

quitea eta consideratcea, hec guztiac Iaincoaren purgac eta açoteac direla, eta guztiac haren probetchutan direla; eta hala ez etsaiaganic baina Iaincoaganic, adisquide guztien gaineco adisquideaganic, heldu direnac beçala, errecibitu behar dituela.

Eta baldin hala errecibi balitça, eta baguinitça, ezquindezque, eguiten garen beçala, etsaiaren contra colera, eta ez gueure baithan barren ere egos eta malenconia.

Erranen duçu menturaz, etçarela ez haserretcen etsaiaren contra, eguiten edo erraiten derauzquitçun gaizquiagatic, eztuçula hargatic gaitzesten, ceren badaquçula hec guztiac Iaincoac permittitcen dituela. Baiña gaitzesten duçula bere intencione gaichtoagatic, borõdate uherragatic. Ceren çuc hari okhasinoric eman gabe, eta bidegaheric ere eguin gabe, guztiarequin ere hala darraitçun, eta gaitz nahi deratçun. Hunela erraiten duçu, ez ordea ongui. Ceren çuc eztuçu behatu behar ceure etsaiaren borondate gaichtora, baina behatu behar duçu ceure Iaincoaren borondate borondatetsura. Ceren haren borondatea, eta chedea da etsaiac eguiten derauzquitçun gaizqui hetçaz çuri ongui eguita: hetçaz nahi çaitu orai hemen penatu, guero bertcetari ez penatceagatic.

Çauri gaichto bat, burdin gorriaz io gabe ecin senda ditequeyena, duçunean, baldinba etçara burdin gorriaren contra haserretuco, ceren erratcen çaituen, eta min eguiten deratçun? Baldinba etçara hain erhoçanen? Baina patientqui pairatcen duçu, ceren baita-

quiçu ecen burdina hura erabiltzen duen barberaren chedea eta borondatea ona dela, cein baita principala. Hala da bada çure laincoaren borondatea ere, ona eta onera emana, çure etsaiarena guichtoa eta nola ahalezcoa ičanagatic ere. Beraz laincoaren borondateari behatu beharçauca, eta ez etsaiarenari.

Eta baldin haur hunela estimatzen, eta pensatzen badugu, (nola eguin behar baitugu, ceren hala baita eguia), çueure baithan sosegatceco, eta etsaiac eguiten derauzquigun calteacgatic ez aserretceco, eta coleraren iraunguitceco, erremedio handi bat edirenen dugu.

XIII CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco bortzgarren erremedioa: consideratcea cer moldez dagoen çure etsaia, haserre denean.

COLERAREN iraunguitceco, etsaiaren contra ez haserretceco, eta mendecatceco ere guibelatceco, erremedio ona da, consideratcea nola, cer moldez, eta cer estatutan dagoen çure etsai hura, haserre denean, mendecatu nahiz coleratua, çutçaz gaizqui erraiten duela dabillanean. Eta edirenen duçu (lehen ere aditcera eman den beçala) orduan çure etsai hura, itsu dela, erho dela, cençutic eta adimendutic campoan dela. Beraz nola, baldin bacendu anaia bat erhoa, adimendutic iaucia, eta harc anhitz gaizqui eguin eta

quiçu ecen burdina hura erabiltzen duen barberaren chedea eta borondatea ona dela, cein baita principala. Hala da bada çure laincoaren borondatea ere, ona eta onera emana, çure etsaiarena guichtoa eta nola ahalezcoa ičanagatic ere. Beraz laincoaren borondateari behatu beharçauca, eta ez etsaiarenari.

Eta baldin haur hunela estimatzen, eta pensatzen badugu, (nola eguin behar baitugu, ceren hala baita eguia), gueure baithan sosegatceco, eta etsaiac eguiten derauzquigun calteacgatic ez aserretceco, eta coleraren iraunguitceco, erremedio handi bat edirenen dugu.

XIII CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco bortzgarren erremedioa: consideratcea cer moldez dagoen çure etsaia, haserre denean.

COLERAREN iraunguitceco, etsaiaren contra ez haserretceco, eta mendecatceco ere guibelatceco, erremedio ona da, consideratcea nola, cer moldez, eta cer estatutan dagoen çure etsai hura, haserre denean, mendecatu nahiz coleratua, çutçaz gaizqui erraiten duela dabillanean. Eta edirenen duçu (lehen ere aditcera eman den beçala) orduan çure etsai hura, itsu dela, erho dela, cençutic eta adimendutic campoan dela. Beraz nola, baldin bacendu anaia bat erhoa, adimendutic iaucia, eta harc anhitz gaizqui eguin eta

erran haliaçaçu, eta bere buruari ere cenbait colpe gaichto eman haliaço, damuago baitcenduque, ceure anaia haren calteaz, eta haren hala içaiteaz, eguiten eta erraiten derauzquitçun bidegabe guztiez baino : hala halaber behar duçu içan damuago çure etsai, colerac erauciric dagoen harc, bere buruari eguiten derautçan caltez, çuri eguiten derauzquitçunez baino.

Haur hatec, edo sukharrarequin nahasiric dagoen batec, edo cein gauça erranagatic, etçara batere assaldatcen, eta ez ceure sosegutic cantitcen. Ceren baitaquiçu eçen hec eztaquitela cer mintço diren, eta ez cer hari diren. Hala bada coleran dagoenac ere, eztaqui cer mintço den, eta ez cer hari den. Eta halatan halacoagatic, eta halacoacgatic, eguin cioen othoitz gure Salbatçailleac bere Aitari, erraiten cioela : *Pater, ignosce illis quia nesciunt quid faciunt* : (1) Aita, barkha iaceçu, eztaquite cer hari diren ; ceren coleran baitaude. *Cogita quod non est in se qui vituperat, sed insanit ; et non moleste feres contumelias ipsius*, (2) dio San Chrisostomoc, pensa eçacu eztagoela bere baitan gaizqui erraiten hari dena, baina adimendutic campoan dela, eta baldin hala pensatcen baduçu, errazqui pairatuco ituçu eguiten derauzquitçun bidegabeac. Presuna haserretuac eztu bere burua eçagutcen eta ez nehor ikhusten, itsu da. Eta itsuac incontru ioitea, eta iragaitean aurizquitcea ezta miretsteco ;

(1) Luc. 23.

(2) Chrys. hom. 79.

otçara hargatic haserretu behar ; eta haserretcecotz ere, ceure buruaren contra hasterretu behar çara eta ez itsuaren contra, eta ez coleran dagoenaren ere ; ceren çu baitçara argui eta hura itsu ; çu çuhur eta hura erho ; çu ceure tentuan eta centçuan, eta hura handi athean, eta campoan. Beraz paira beça çuhurac erhoa, arguiac itsua, eta coleratic eztuenac coleran dagoena. Haur da erremedio ona, etsaiari barkhatceco, eta pairatceco, haren eguin errancz conturic ez eguiteco : nola, eta cer moldez dagoen, coleran dagoenean, consideratcea.

XIV CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco seigarren erremedioa ; ez bilhatcea cer dioten gutçaz iendec.

BERE soseguan egoiteco, assaldatu gabe eta haserretu gabe bicitceco, ezta bide gaichtoa, gutçaz iendec cer erraiten duten ez bilhatcea eta ez galdeguitea. Hala erraiten du Senecac: *Non expedit omnia videre, omnia audire; multæ injuriæ nos transeant, ex quibus plerasque non accipit, qui nescit:* (1) Ezta compli, ezta on gauça guztien iaquitea, ikhustea eta ez ençutea : iragan bedi anhitz gauça, guc iaquin gaberac, ceren eztaquienac eztu damuric hartcen.

Nahi baduçu sosegu onean, eta haserretu gabe

(1) Seneca, lib. 3. de ira, cap. 11.

otçara hargatic haserretu behar ; eta haserretcecotz ere, ceure buruaren contra hasterretu behar çara eta ez itsuaren contra, eta ez coleran dagoenaren ere ; ceren çu baitçara argui eta hura itsu ; çu çuhur eta hura erho ; çu ceure tentuan eta centçuan, eta hura handi athean, eta campoan. Beraz paira beça çuhurac erhoa, arguiac itsua, eta coleratic eztuenac coleran dagoena. Haur da erremedio ona, etsaiari barkhatceco, eta pairatceco, haren eguin errancz conturic ez eguiteco : nola, eta cer moldez dagoen, coleran dagoenean, consideratcea.

XIV CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco seigarren erremedioa ; ez bilhatcea cer dioten gutçaz iendec.

BERE soseguan egoiteco, assaldatu gabe eta haserretu gabe bicitceco, ezta bide gaichtoa, gutçaz iendec cer erraiten duten ez bilhatcea eta ez galdeguitea. Hala erraiten du Senecac: *Non expedit omnia videre, omnia audire; multæ injuriæ nos transeant, ex quibus plerasque non accipit, qui nescit:* (1) Ezta compli, ezta on gauça guztien iaquitea, ikhustea eta ez ençutea : iragan bedi anhitz gauça, guc iaquin gaberac, ceren eztaquienac eztu damuric hartcen.

Nahi baduçu sosegu onean, eta haserretu gabe

(1) Seneca, lib. 3. de ira, cap. 11.

egon, ez sobera galde, ez sobera bilha. Bilha dabillanac edirenen du, eta batean ezpada bertcean, bere burua eguitecotan ibenico du. Ezta on barrendari içajtea, ezta on celatan egoitea, eta ez iragaiten diren gauça guztien iaquitea. Anhitzetan ere ekhartcen derauzquigute elha-berriac, erran-merranac, ençuten dugu cer dioten urliac eta sandiac, hunelacoc eta halacoc, eta gueroc ere desiros gara iaquitera. Baiña guero iaquin dugunean, edireiten dugu nahi ezluguna: eta guero handic iauzten, eta coleratcen gara. Eta are orduan anhitz gauça eguin nahi dugu, gueure ohoreagatic, baldin iaquin ezpaguendu, ezpaiquinen halaco eguitecotan içanen. Eta hala hobe da anhitz gauçaren ez iaquitea.

Eta are guehiago iaquinagatic ere, on da disimulatcea, ez iaquin iduri eguitea, ez iabetcea, ez bere gainera hartcea, edo desencusatcea. Erregue Saulez, erreguetu berrian, mintço ciren iende batçu gaizqui, eta hain hurhil eta haguitz, non Erregue berac aditcen baitcitnen. Ordea burua bertee alderat itçuli, eta disimulatu çuen, ez aditu iduri eguin çuen: *Dissimulabat se audire.* (1) Eta halatan, handic pitz abal citequeyen su guztia iraungui çuen.

Egun batez Arquelao erregueari, (2) carrican iragaiten cela, surthiqui cioten cenbait ur burutic behera; eta eztaquigu ala uste gabeen, ala berariaz. Baiña com-

(1) Regum, cap. 40.

(2) Plutarchus in Aphoten.

painiacoac hasi ciren erraiten, hura cela ausartcia handia, eta baldin gaztigatcen ezpacen, hurrenecoan guehiago eguinen çutela. Ordea berehala Erreguec berac sosega araci cituen, erraiten çuela : *Non me respersit* : Eçue baquea , ezta bidegaberíc eguin : ur haur aurthiqui duenac eznaui ni busti, ceren etciaquien ni nintcela. Eçuen bere gainera hartu, eta halatan hobequiago eta errazquiago erremediatu çuen, eta iraungui pitztera cihuan sua.

Vespasiano Emperadoreac hain çuen condicione ona, eta onera emana, ecen nahi etçuen beçala, edo haren presunari etceçogan beçala, nehor mintçatcen ceicanon, edo disimulatcen çuen, edo cenbait hitz iocolariz eta dostailuz, cenbait irri eguiteco solhasez edertatcen çuen; eta guero bere ceçogan ohorearequin, deus galdu gabe, guelditcen cen. (1)

Hala Erregue Antigonoc ere, ediren baitcen egun batez, eçagutua eteclaric, hartçaz gaizqui mintço ciren compaiña batetan, erran cerauen : *Longius discedite, ne vos Rex audiat* : (2) Çoazte urrunago, Erreguec adi etçaiçaten. Beraren contra mintço ciren, eta berac aparta citecilla erran cerauen; eta handic, bera laudoriorequin, eta bertceac ahalquetuac, guelditu ciren. Iaquinez guero, ençunez guero, eta entçunari iabeturic, bere gainera hartuz guero, gaitz da coleratu gabe, mendecatcera enseyatu gabe, colperic eguin gabe, edo

(1) Aurel. Victor de vitis Imperatorum.

(2) Senec. lib. 2, de ira cap. 22.

haucitan eta eguitecotan sarthu gabe guelditcea. Cer erremedio bada, hautaric guztiotaric escapatceco? Ez deus galde, ez bilha, ez iaquin; eta iaquinez guero ere, eguin ez iaquin iduri, disimula, ez eguitecoari iabe, ez bere gainera har, eguin here hurua itsu, mutu, eta gor. Haur da erremedio ona coleraren iraunguitceco, bere burnari eguitecoric ez emaiteco, diferenciarian nehoquin ez sartceco, eta baquean, eta soseguan, coleratu gabe egoiteco.

XV CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco, gaineraco bertce erremedioac, laburzqui eçarriac.

§ 1.

PAIRU, eta pacientcia içaiteco, bata bertcearequin ez haserretceco, considera deçagun, ecen Adamen seme guztiaç, eta guztiz ere guiristinoac, bat garela, eta gorputz bat eguiten dugula, eta gorputz hunen buru, Iesu-Christo gure Salbatçaillea dela. Hala, erraiten du Ion-done Pauloc: *Unum corpus sumus in Christo Jesu, singuli autem alter alterius membra*: Gorputz bat gara Iesu Christo baithan, eta bata bertcearen miembro, eta parte. Beraz hunelatan elkhar onhetsi behar dugu, gorputzeco miembroec, eta partec elkhar onhesten duten beçala.

Gorputzeco miembroetan ezta bekhazteriaric, eta ez mendecuric. Oinac cerbitçatcen du escua, eta escuac

haucitan eta eguitecotan sarthu gabe guelditcea. Cer erremedio bada, hautaric guztiotaric escapatceco? Ez deus galde, ez bilha, ez iaquin; eta iaquinez guero ere, eguin ez iaquin iduri, disimula, ez eguitecoari iabe, ez bere gainera har, eguin here hurua itsu, mutu, eta gor. Haur da erremedio ona coleraren iraunguitceco, bere burnari eguitecoric ez emaiteco, diferenciarian nehoquin ez sartceco, eta baquean, eta soseguan, coleratu gabe egoiteco.

XV CAPITULUA.

Coleraren iraunguitceco, gaineraco bertce erremedioac, laburzqui eçarriac.

§ 1.

PAIRU, eta pacientcia içaiteco, bata bertcearequin ez haserretceco, considera deçagun, ecen Adamen seme guztiaç, eta guztiz ere guiristinoac, bat garela, eta gorputz bat eguiten dugula, eta gorputz hunen buru, Iesu-Christo gure Salbatçaillea dela. Hala, erraiten du Ion-done Pauloc: *Unum corpus sumus in Christo Jesu, singuli autem alter alterius membra*: Gorputz bat gara Iesu Christo baithan, eta bata bertcearen miembro, eta parte. Beraz hunelatan elkhar onhetsi behar dugu, gorputzeco miembroec, eta partec elkhar onhesten duten beçala.

Gorputzeco miembroetan ezta bekhazteriaric, eta ez mendecuric. Oinac cerbitçatcen du escua, eta escuac

oina. Oinari, behaztopatuagatic, eztio escuac colperic emaiten. Hortzec mihiac autsiquitzen dutenean, norc hargatic atheratzen tu hortzac? Beguiac lekhu goragoan daude oinac baino, ordea hargatic, beguieac ecertan dadutçate oinac, ezimatzen tuzte, eztuzte arbuiatzen. Aitcitic ahal daguiten guztia elkharri laguntzen çaitça, eta baldin eguiten ezpaçaitça, bere caltetan falteteen dute. Ceren baldin beguieac arguitzen ezpaderautça oiney, oinac behaztopatuco dira, eta beguiac iracico. Sabelac iaten ezpadu, çangoac flacatuco dira, eta bai sabela bera ere ihartuco. Ez laguntcea, bat bederac bere caltetan eguiten du. Eta halatan haur ikhusiric guztieac elkhar daducate, elkharri laguntzen çaitça elkhar onhesten dute. Eta batac bertceari cerbaitetan huts eguinagatic, elkharri pairatzen eta barkhatzen diote. Hala bada guc ere elkharri pairatu eta barkhatu behar diogu, eta amorio eduqui, ceren gorputz bat, eta gorputz batetaco miembroac, eta parteac baicara.

§ 2.

Halaber coleraren irauinguitceco on da, cerbait lani lotcea, bertcetan pensatcea, gogoaren aldatcea. Hala erraiten dute eguiten çuela Climas ceritçan batec, coleraren eritasunaz uquitua sentitcen cenean, aldatcen cela, bertce eguitemotara, soinuç, eta cantuz hasten cela, eta halatan bere gaitza eta colera ahantzten ceitçala, eta sosegatua guelditcen cela. (1)

(1) *Ælianus.*

Halaber erremedio ona da coleraren guibelatceco, consideratcea, ceure ere anhitz huts eta falta eguiten duçula, baina hargatic eztuçula ceure burua cehatcen, eta ez penatcen. Erremedio haur uqitu çuen Senecac, erran çuenean : *Poterit non irasci, statim utique si sibi tacitus ad singula quibus offenditur, dixerit : hæc et ipse commisi* : (1) Badagoque haserretu gabe bidegabeac errecibitcen dituena, baldin orduan berean, erraiten badio ichilic bere baithan bere buruari : Nic neronec ere eguin nuen noizbait hunein bertce. Eta badio San Gregorioc ere : *Quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa revocatur. Quia erubescit peccatis non parcere, qui Deo vel proximo, sæpè se recolit parcenda peccasse* : (2) Ura suaz iraungitcen den beçala, iraungitcen da colera ere, bat bederac bere faltan gogoratceaz. Ceren ahalquetcen da, edo ahalquetu behar luque, bertceri ez barkhatceaz, berac barkhaquiçun guehiago, edo hain bertce duenean. Ezta çuhurteia, faltetan erortcen denac, faltetan erortcen denaren gaitzestea, eta gaitzitate. Ceren halatan berac ere bere burua, gaitcetsi eta gaitzigtatu behar bailuque.

§ 3.

Halaber coleraren iraungitceco on da, adisquide baten, Mecenas baten aldacan içaitea ; hanc limburcera

(1) Senec. lib. de ira cap. 28.

(2) Grego. in Mor. lib. 5.

çohacinean, colerac itsuturic erhoqueria baten eguitera çaramatcinean, capatic thira çaitçan, abisa çaitçan, eta erortcetic beguira çaitçan. Guïçon bat cihoan behin bere gogoz bertce baten hiltcera, eta ikhusiric bere adisquide batec, nola cihoan, galdeguin ceraucan : Norat çoaz horrela harmaturic ? ihardetsi cioen : Hunelacoren, urliaren hiltcera noha. Eta cer içanen da, baldin harc çu hiltcen baçaitu ? Ez nintcen horretçaz orhoitcen. Adisquideac orhoit araci çuen, eta orhoituric guibelat bihur araci çuen.

Anhitzetan eguin cioen officio haur Mecenas bere adisquideac Augusto Cesar Emperadoreari ; eta guztiz ere egun batez, Emperadore harc, colerac itsuturic eman baitçuen sentenciã gaichto bat, eta haren arauaz iende handia baitceramaten galtcera, esquiribatu cioen Mecenas bere adisquideac, eta igorri escutic escura, bera iend'artean urrun egonez, guthun labor bat, erraiten cioela. *Surge carnifex* : (1) Iaiqui adi carnacera, ikhusac cer hari aicen borrheroa. Emperadoreac luthun hura hain laborra, eta cinezcoa errecibitu çuenean, norc eguina cen icenic ezaçuen ere, eçagatu çuen bere adisquidearen letra eta escua ; hartu çuen parte onera, eta berehals, bere falta eçagaturic, colerac eraquin ceraucala ikhusiric, barkhatu cerauen guztiey. Anhitz balio du adisquide leyal baten bere compainian içaiteac, harc eguiac erran diatçon, eta deus erran gabe ere, ukhondoaz utqui deçan edo beguiaz kheinu eguin

(1) Donat. 2. Annal.

diaçon. Ceren batçutan guchiago eguiten du kheinuac, mihiac baiño. Gauça haten eguitera çohacinean, eta ceure adisquideac eztaguiçula, erraiten deratçunean, ez albaitcinegui, guibela albaitcindeci. Ceren comunzqui orduan hobequdi dacusa çure adisquide harc çuc baiño. Ceren çu nola baitçaude deliberatua, eta bai batçutan pasionatua eta itsutua ere, eztuçu den guztia ikhusten. Baiña çure adisquideac eztu pasioneric, argui ditu beguiac; harc den beçala eta behar beçala ikhusten du.

Etçait egundaino neure adisquidearen abisuaren contra, eguin dudan gauçaric, ongui guerthatu. Midicuaac ere, munduco hoherena bada ere, eritcen denean, bertce midicuen escuetan utzten du bere burua, bertceren abisuz eta ordenantçaz midicinatcen, eta errecaitatcen da. Bada coleran dagoena eri da: beraz nahi bado sendatu, beha bequio bere adisquideari, governa bedi haren conseilluz eta abisuz, ceren halatan edirenen da ongui, eta ez bertcela.

Finan ez coleratceco, eta colerac dioscun gauçaric ez eguiteco, oraicotz azquen erremedioa da, consideratcea, eta guçure baithan barrena pensatcea, cein gauça ona, placenta eta ondore onetacoa den, ez iharduquitcea, mendecu bilha ez ibiltcea, baquean egoitea. *Quis enim labor est fratri indulgere conturbanti? Labor quidem in remittendo nullus, in retinendo autem inimicitias maximus; siquidem iracundia liberari, maximam reddit menti quietem, et valdè hoc est facile volenti. Neque enim necesse est maria transfretare, nec*

longi itineris peregrinationem subire, nec montium excelsa ascendere, nec pecuniam impendere, nec corpus intendere, sed sufficit velle tantum modò. (1) Cer trailla da etsaiari barkhatcea ? Ez batere, dio San Chrisostomoc. Ceren ezta hartacotçat itsasoric iragan behar, ez bidean ibili, ez mendian gora igan, ez diruric gastatu, ez gorputzic higatu, eta ez bertce trailla-ric hartu; nahia behar da, eta ez bertceric. Baina eguitco handia da eta penagarria ez barkhatcea, ea nondic edo nola mendecatuco den bethiere gogoetan egoitea. Eta ezpere becalde itçatçu, eta comunza elkharrequin, etsaitasunean eta mendecatceco desiran ibili çaren dembora, eta etsaitasunic gabe, baquean egon çarena, edo çaudena : eta ikhusico duçu cer differentcia den bien artean, cenbat dohan batelic bertcera. Edirenen duçu ecen, lehen anhitzetan ere, compainia batçuetaric aldaratu behar cenduela, ceren han guerthatcen baitcen cenbait çure etsai. Halaber edirenen duçu, lehen cinela guerlan, eta orai çarela, bictoria erdietsiric, baquean. Ceren San Chrisostomoc dioen beçala : *Victoria contra iram est quidem maxima, non cum injurias ulciscimur sed cum eas æquo animo toleramus* : Etsaitasuneco bictoria, eta garaitia eztago ez mendecatcean, eta ez ordainaren bihurtcean edo doblearen; baina dago barkhatcean, eta bidegahen pacientqui pairatcean. Ceren orduan ceure etsaia, ceureburua, eta deabrua ere garaitcen baitituçu ; ere arima

(1) Chris. sem. 21.

eta gorputça ere baquean, soseguan eta segurean ibenteen. Cein baita gauça handia, laudatcecoa, eta lehen baino lehen gueroço beguira egon gabe, etsaitasunaren utzteco, lehenen gainera erremedio ona, eta consideratcecoa.

XVI CAPITULUA.

Cergatic behar diogun gueure etsaiari barcatu eta amorio eduki. Lehenbico arraçoina : Ceren laincoac manatcen baitu.

ERRAN dugu cenbat calte eguiten duen mendecatceco desira desordenatuac, eta handic sortcen den gaitcerizcoac; ibeni dugu halaber cenbait erremedio eta consideratcino, ez haserretceco, mendecuen utzteco, eta coleraren iraunguitceco.

Bada orai behar da iaquin eta consideratu, materia bunetaco ponturic principalena, ea nola behar dugun gueure etsaiaren alderacotçat gobernatu : behar dugunz etsaia onhetsi ala gaitzetsi.

Eta baldin onhetsi behar badugu, ea cergatic, cer causaz edo arraçoinez behar dugun onhetsi.

Lehenago, legue çaharrean, leguca gaizqui adituric, etceducaten bekhatu etsaiaren gaitzestea. Ceren nola legueac manatcen baitçuen adisquideac onhetsi citçatela, eta etsaiez ezpaitçuen deus erraiten, eta conturic eguiten, handic atheratcen çufen, beraz etsaiac gaitzetsi ahal citçaquetela.

eta gorputça ere baquean, soseguan eta segurean ibenteen. Cein baita gauça handia, laudatcecoa, eta lehen baino lehen gueroço beguira egon gabe, etsaitasunaren utzteco, lehenen gainera erremedio ona, eta consideratcecoa.

XVI CAPITULUA.

Cergatic behar diogun gueure etsaiari barcatu eta amorio eduki. Lehenbico arraçoina : Ceren laincoac manatcen baitu.

ERRAN dugu cenbat calte eguiten duen mendecatceco desira desordenatuac, eta handic sortcen den gaitcerizcoac; ibeni dugu halaber cenbait erremedio eta consideratcino, ez haserretceco, mendecuen utzteco, eta coleraren iraunguitceco.

Bada orai behar da iaquin eta consideratu, materia bunetaco ponturic principalena, ea nola behar dugun gueure etsaiaren alderacotçat gobernatu : behar dugunz etsaia onhetsi ala gaitzetsi.

Eta baldin onhetsi behar badugu, ea cergatic, cer causaz edo arraçoinez behar dugun onhetsi.

Lehenago, legue çaharrean, leguca gaizqui adituric, etceducaten bekhatu etsaiaren gaitzestea. Ceren nola legueac manatcen baitçuen adisquideac onhets citçatela, eta etsaiez ezpaitçuen deus erraiten, eta conturic eguiten, handic atheratcen çufen, beraz etsaiac gaitzets ahal citçaquetela.

Baiña cerutic lurrera iautsi cenac eracutsi çuen, cer eguin behar cen hunetan ere, erraiten çuela: *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt?* Adisquidearen onhetsteaz, cer irabaci, cer esquer eta merocimendu uste duçue içanen duçuela? Ientilec, Iaincoric eçagutteen eztutenec eta iende gaichtoec ere, eguiten dute hori, hec ere onhesten tuzte bere ongui eguilleac. *Diligite inimicos vestros*: Etsaiac, etsaiac onhetsi behar dituçue; gaizqui eguiten deratçuecane ey eguin behar derauçu ongui. Eta cenbatenaz eta hec çuey gaizquiago, hanbatenaz çuec hey onguiago. *Vince in bono malum*: Onguiaz gaizquia garaitu behar da.

Ordea cergatic onhetsi behar dugu gueure etsaia? Eguiten deracunari gaizqui cergatic eguin behar diogu ongui? Dugun iaquin, dugun bilha cenbait arraçoïn.

Lehenbicico arraçoïna, alde guztiz lehenbicicoa, ezetzecin derraquegun beçala; oin escuetan lotcen gaituena, da Iaincoaren manua eta borondatea: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*: Nahi duenac berra nahi duena, haina nic erraiten deratçuet çuey, onhets ditçatçuela ceuen etsaiac.

Pythagoras Philosopho handi haren discipuluec, etçuten bertce manuric behar, eta ez arraçoïnic, iaquitea haicen, hequen nabusiac erran çuela. Nabusiac erran du, nabusiac manatu du, beraz hala da eta hala eguin behar da. Haur cen hequen hitzcuntça. Bada guretçal, guc gueure etsaiaren onhesteco, ezta asco içanen, onhets deçagula Iaincoac manatcen duela, iaquitea?

Presuna batec bidegabe bat eguiten deratçunean, guerthatcen da empletacen baitira Bitartecoac eta arartecoac, ongunden eguiteco; lehenbicoric ethortcen çaitçu ceure lagun bat, ceure adisquide-quide bat, eta harc erraiten deratçu : badaquit urliac bidegabe eguin deratçula baina urriqitan dago, damu du, eçagutcen du bere falta, eta hala ene amoreacgatic barkhatu behar dioçu, adisquidetu behar çarete. Hunela erraiten deratçu ceure lagun adisquideac. Bsiña çue hari errazqui erraiten dioçu ezetz, eztuçula nahi, ceren ezpaçatçaitça ahalque, ezpaitaduçaçu ceure burua baino guehiagoren.

Çure lagun haren ondoan, harc deus ecin eguin duenean, ethortcen çaitçu bertce ararteco bat, handiagoo eta ahalquesunagoo. Eta ez hain errazqui nola lehenari, baina ceren colera handian baitçaude, hari ere emaiten dioçu eza; erraiten dioçu, eztaquiçula othoi gança hartçaz mintça, ceren sobera çaudela errea, çaurtua eta guiharran uquitua.

Azquenean empletacen da erregue bera, eta harc berehala hausten çaitu, beratcen çaitu, etçatçaitça ezetz erraitera ausartcen.

Bada baldin lurreco parte baten Erregue bati, egun baldin bada bihar içanen eztenari, ausartcen ezpaçatçaitça ezetz erraitera, mundu guztico Erregueari, laincoari berari, nolatan ausartuco çatçaitça ezetz erraitera contratcera; eta manatcen çailuenean onhets deçaçula ceure etsaia, eztuçula onhetsi nahi eta eztiçula barkhatu nahi, erraitera ?

§ 1.

Erranen duçu, comunzqui etsaigoan daudenec bere etsaigoaren edertzalceco eta estaltceco erraiten dutena : Nic barkhatcen diot, eztiot gaitzie desiratcen , eta ez ordenatcen. Aitcitic nic neuretçat nahi nuqueyen beçanbat ontasan, demola laincoac. Baina eznaçcaica mintçatu nahi, eta eztut nahi mintça daquidan. Ezta bertce gauçaric, harequin deus eztudala nahi baicen... Hunela erraiten duçu baina eztaquit , ongui erraiten duçunz. Ceren badirudi ecen hunela elkharrequin mintçatcen eztirenac eztirela borondate gaichto gabe.

Eçagun dira bere hitzetan eta solhasetan. Ceren ezterraquete elkharrez onguiric itchurapenez edo baicen, obretan ere elkharren behartcen eta meneratcen direnean, elkharri ahalez heltcen çaitça ? Bada gogoaz eta borondateaz denaz beçan batean, berac ibencen tut lekhuco, ceren berec daquite cer borondate duten elkharren alderacotçat. Eta baldin ongui pensatcen eta consideratcen badute, edirenen dute, badutela barren hartan, cenbait uherdura, cenbait herra eta gorrotu ; eta ez dioten beçain bere gogoa eta bihotza garbi eta clar.

Errementaldegnian, harotçaren sutegnian, hauscoac haice emaitetic gualditcen direnean, badirudi eztela suric ; ceren berehala ikhatçac ilhaunez estaltcen baitira. Ordea higitçatçu aphurbat hauscoaz , eta ikhusico duçu nola berehala berriz, sua aguertcen den. Hala aguertcen da bada elkharrequin mintçatcen

eztirenen arteco borondate gaichtoaren sua ere, den okhasinoric ttipienezan elkharren behartzen direnean.

Ordea borondate gaichtoric eztenean, ez minçatcea bera, ez salutatcea, edo ez elhecatcea bekhatu othe da? — Baldin comunzqui, guiristinoac guiristinoequin, ahaideac ahaidequin, eta herricoac herricoequin beçala, bidean, incontratcean, deus galdegulen deratçuean, edo bertee casuric guerthatzen denean, ihardesten badioçu, salutatzen baduçu, eta borondate gaichtoric ez içan; berce gaineracoan laburzqui utziagatic, adisquide mami batequin beçala harequin ez ibiliagatic: badirudi eztela orduan bekhaturic: guztiz ere baldin uste baduçu, maiz mintçatçetic, eta elkharrequin seguitçetic, ethor ditequeyela calte, nola ethortzen baita batçutan. Ceren badira iende batçuc hain okhasinotsuac, arrunquide gaitzac, batçari ondicozcoac, eta incontru gaichtotacoac, non hobe baita halacoey alde eguitea, eta hequen bidetaric eta incontruetaric ihes eguitea eta aldaratcea, iguriquitcea baiño.

Ordea ceren apartaturic ibiltceac, elkharren incontruetaric ihes eguiteac, eta edergaillu haicen elkharrequin ez minçatceac, erran nahi baitu badela bitartean cenbait etsaigoa eta borondate gaichto; erraite huragatic, etsai famagatic, eta hartan emaiten den escandaluagatic, baldin erraite hura, etsai fama hura eta escandalua iraunguitzen ezpaduçu, borondate gaichtoric ez içanagatic ere, etçara peril gabe ceure concientcian; ceren obligatu çara, eta obligatu gara, baldin

barrenean guiristino bagara, campoan ere guiristino garela eracustera eta aditcera emaitera. Ezcara obligatu adisquidequin beçala, etsaiequin gueure seque-
retuez eta eguitecoez mintçatcera; hequin maiz ibilce-
ra, eta ez hequen gana, adisquidetara beçala ioaitera. Asco da salutatcea, munduac etsai eduqui ezçaitçaque-
yen beçala biciteca, borondate gaichtoric ez eduquitcea,
eta escandaluric ez emaita. Gaineracoan norc bere
eguitecoac eguin ditçala, eta behar duenaz behar due-
narequin solhasta dadilla.

Eguia da ordea, saindu içaiteco, guiristino comuney
abantail eramaiteco, ezta asco salutatcea, borondate
gaichtoric ez eduquitcea, eta ez ezeandaluric ere ez
emaita: baina guztiequin behar da içan orobat, guz-
tiequin behar da içan solhasturi, amoltsu eta arron-
ter. Eta are guehiago ezta asco gaizqui eguiten dera-
cunari gaizquiric ez eguitea, baina ongui eguin behar
diogu. Ceren hura da saindutasuna, perfectasuna, de-
hocinoan complitu içaitea, eta laincoac caritateaz eta
amorioaz eman deracun manuaren complitea?

§ 2.

Erran dugu barkhatu behar diogula gueure etsaiari
eta amorio eduqui, ceren hala manatcen baitu lain-
coac. Ordea noiz manatu othe çuen? Orcegun saindu
arratsean, hil behar çuen bezperan, bere azquen fi-
nean, candela escuan harturic beçala cegoenean.
Emaztea orhoitcen da, bere senharrac hiltceracoan

erran cioen azquen hitzaz, eta bai semea ere orduco bere aitaren conseilluaz.

Bada gure laungoicoac bere azquen finean, mundu hunetarie bertcera partitceracoan, erran cerauen bere discipuluey, eta hequin batean guri guztioy. Ene discipuluac, ene guiristino maiteac; bada cusaque, nola nagoen, nola heriotcea hurbildu çaitan, sarri hil behar dudan, eta neure testamentaren eta azquen ordeñuaren eguiteco ordua dudan. Bada ene azquen ordeñua, ene azquen borondatea eta manua haur da: *Ut diligatis invicem*: (1) Elkhar onhets deçaque, etsaiari barkha diaçoque. Hunetan içanen çarete seinale, hunetan içanen çarete eçagutuac, eneac, eta ene escolan eta compainian haciac eta ikhasiac çaretela: *In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* (2)

Badaquique, cenbat bidegabe eguin cioten, Joseph Patriarcha handi hari bere anaieç: nola gaitzetsi çuten eta saldu çuten. Eta nola guero halaber demboraren buruan, guti usteric, bere anaia salduaren beharrera eta menera ethorri ciren, herstura handian iarri ciren: hain handian, ecen guero bere aita Jacob hil çeyenean, hasi baitciren elkhangana bilduric, elkharri erraiten: Cer içanen da bada orai gutçaz? Hil da gure aita prestua, ona eta saindua: eta hura bici ceino ongui guinen, segur guinen, ceren haren amoreacatic

(1) Joan 13.

(2) Joan 13.

gueure anaiac barkhatcen ceracun. Baina orai, nor baliatuco çaicu? Nor gatic barkhatuco deracu? Gogoeta handi çuten bere baithan. Eta gogoetac gogoeta eraguiten cerauela, erran cioten elkharri: lehen gueure aitaren amoreacgatic barkhatu ceracun gueure anaiac, bada orai ere, harengatic beragatic barkhatu behar deracu. Eta hartaracotçat ioan behar gaçaitça aitaren partez minçatcera, eta erran behar diogu barquetz molde hunetan: *Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, et peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te; nos quoque oramus ut servo Dei patri tuo dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis, flevit Joseph: (1) launa, erraiten diote Iosephi bere anaieç, badaquiçu çure eta gure aita prestua hil dela, eta hil ere ongui eta sainduqui hici beçala. Hiltceracoan çure galdeguin çuen, eta hatsbeherapen handi bat eguinie erran çuen: Non da Ioseph ene seme maite hura? Erroçue haren ikhus min handi batequin hiltcen naicela, eta neure benedicionea badio dala. Erroçue halaber, orainocoan seme onac beçala bethi ene borondatea eguin duela eta orai ere eguin behar duela. Eta ene borondatea, ene azquen adioa eta othoitça dela, eztaçin orhoit, çuec eguin ciñioten bidegabeaz eta maliciaz, baina nahi deratçuen barkhatu, eta halacoric iragan ezpailliz beçala, anaiatasun on bat edaqui, eta eracutsi: Haur gomendatcen*

(1) Gen. ulti. cap.

diodala, eta ez bertceric ; haur dela ene azquen adioa, eta harc ene amoreacgatic eguin behar duena. Hunela bere aitaren partez bere anaia Iosephi minçatu ceitçanean, begniac busti ceitçan, nigarra iauci ceitan : eta nola mendecatuco cen ecen , besarca bere anaiey lothu ceyen, erraiten cerauela : Ez içan beldurric, ezta ene bihotzean hiraric ; baiua baldin ere ezpanitça ene gogoac berac ekhar çuey barkhatcera , aitaren manua hiltceracoan emana, norc eztu complituco ? complitu çuen, guztiey barkhatu cerauen.

Hala bada guri ere gueure laincoac, bere azquen fiñean, hiltceco dembora hurbildu ceicanean, erran ceracun : Iende onac, badacusaçue nola nagoen neure azquen pontuaren bezperan , nola bihar hil behar dudan : bada baldin orainocoan hatere ontasunic eguin baderatçuet, baldin densetan ere ene alderacoçat çordun edireiten baditutçue ceuen buruoc, gauça bat eguin behar duçue enegatic, eta bartçaz quitatcen çaituztet. — Ha Iauna, erraçû cer ? Ceren bihotz gogorra eta eçagutça gutitacoa içanen da, çu beçalaco aitaren manua, eta pontu horretan emana complituco eztuena. Cer ? — Elkhar onhets deçaçuela, etsiari ene amoreac gatic barkha diaçoçuela. Haur da ene azquen borondatea, eta guztien gainetic gomendatcen deratçuedana.

Beraz ezta ezetz erraiteric , barkhatu behar diogu gueure etsiari, eguin ongui , eta eduqui amorio. Ceren hala manatu baicaitu gueure laungoicoac ; eta manatu ere , ez noiz nahiden , baiña bere azquen fi-

nean; bat bederari, den hitzie tipiena ere, bihotcean barrena sarthu behar litçaicayon demboran.

XVII CAPITULUA.

Bigarren arraçoina, cer gatic behar diogun gueure etsaiari barkhatu: ceren mendecatcea beretçat beguiratcen baitu Iaincoac.

NEHORC bidegabe bat eguiten deratçunean eztu nahi Iaincoac çuc ordaiñic bihur diaçoçun, berac hartcen du bere gaiñera mendecatcea eta iusticia eguitea. (1) *Mea est ultio, et ego retribuam eis in tempore.* Etsaiac gaizqui bat eguiten deratçuncan, çuri baiño gueliago eguiten dio Iaincoari, ceren hartan, haren manub hausten baitu. Ordea eztu hargatic Iaincoac berehala gaztigatcen, iguriquitcen dio, eta iguriquiagatic eztu desohoreric. Beraz eztuçu çuc ere desohoreric içanen, berce munduraino iguriquitceaz, hararaino ez mendecatceaz. Baldin orai pacientcia baduçu, Iaincoari berari, berac daguiela utzen badioçu, çaren segur, berac berari eguin çaicac bidegabea, eta çuri ere eguin deratçutena, colpe batez, escaz gabe, eta mercci beçala gaztigatuco dituela, eta behar den descargua etsaiari eraguinen deraucala.

Cerori ceure escuz mendecatu nahi baçara penatu behar çara, eta anhitzetan ere deus ecin eguinez guel-

(1) Deut. 32. Roma. 12.

nean; bat bederari, den hitzie tipiena ere, bihotcean barrena sarthu behar litçaicayon demboran.

XVII CAPITULUA.

*Bigarren arraçoina, cer gatic behar diogun gueure etsaiari barkhatu: ceren mendecatcea beretçat be-
guiratcen baitu Iaincoac.*

NEHORC bidegabe bat eguiten deratçunean eztu nahi Iaincoac çuc ordaiñic bihur diaçoçun, berac hartcen du bere gaiñera mendecatcea eta iusticia eguitea. (1) *Mea est ultio, et ego retribuam eis in tempore.* Etsaiac gaizqui bat eguiten deratçuncan, çuri baiño gueliago eguiten dio Iaincoari, ceren hartan, haren manub hausten baitu. Ordea eztu hargatic Iaincoac berehala gaztigatcen, iguriquitcen dio, eta iguriquiagatic eztu desohoreric. Beraz eztuçu çuc ere desohoreric içanen, berce munduraino iguriquitceaz, hararaino ez mendecatceaz. Baldin orai pacientcia baduçu, Iaincoari berari, berac daguiela utzen badioçu, çaren segur, berac berari eguin çaicac bidegabea, eta çuri ere eguin deratçutena, colpe batez, escaz gabe, eta mercci beçala gaztigatuco dituela, eta behar den descargua etsaiari eraguinen deraucala.

Cerori ceure escuz mendecatu nahi baçara penatu behar çara, eta anhitzetan ere deus ecin eguinez guel-

(1) Deut. 32. Roma. 12.

ditu behar çara. Ceren benturaz etsaia içanen baita çu baiño indarsuago, eta botheretsuago. Eta Libioci dioen beçala: *Vana sine viribus ira*: (1) Indar gabeco colera, haserrea, eta mendecatceco desira, parric ecin iragan deçaqueyenarena, bano da, alfer eta guti balio. Eta erraiten du Senecac ere: *Ergo ab ira abstinendum est, sive par est qui lacessendus est, sive superior, sive inferior. Nam cum pari contendere anceps, cum superiori furiosum et cum inferiori sordidum*: (2) Nola nahi den dela, beguiratu behar da iharduquitcetic, eta etsaiaren acometatcetic, nahiz dela etsai hura çure berdin, nahiz handiago, eta nahiz ttipiago. Ceren berdinarequin iharduquitcea, dudosa da eta perilos, handiogoarequin erhoqueria, eta ttipiogoarequin itsusi eta desohore. Eta guztiarequin ere haur huncia delaric, eta dela daquiçularic ere, iharduqui nahiz çabiltça, desira gaichtoz bethea çaude, eztioçu etsaiari barkatu nahi. Eta hartan ceure burua galteen duçu. Ceren hartan ceure buruari, etsaiari baiño calte guehiago eguiten baitioçu. Hala emaiten du aditcera Erregue Dabitec, erraiten duenean: *Circumdederunt me sicut apes*: (3) Ingaratu nenduten etsaieç, erlec beçala. Erleac nehor autsiquitcen duenean, autsiquitcenago du bere burua; ceren bere eztena eta bicia han utzten baititu. Hala guerthatcen çaitçu bada çuri ere, etsaiari

(1) Livius c. 1. 2. 1.

(2) Seneca l. 2. de ira c. 34.

(3) Psalmo 117.

autsiqui eguiten dioçunean, barkhatu nahi eztioçunean eta bidegaberie eguiten dioçunean, guehiago eguiten dioçu, ceure buruari.

Eta pontu hunen gaincan, gauça bat, erran nahi deratçut; iaquin behar duçu ecen, çuc ceure etsaiari ez barkhatuagatic, eztela handie seguitcen, baldin hare bere aldetic bere eguinbidea eguiten badu, eztioela hari laincoac barkhatuco: Orduan ez barkhatceaz, ceure buruari eguiten dioçu calte, eta ez ceure etsaiari.

Baina iaquiçu ecen bethi ere, baldin ceure etsaiac ezpaderaçu erreparacino eguiten, laincoa, ceure orde mendecatuco dela, eta hare eztuela utzten eta ez utzico ere faltarie gazligatu gabe: eta çuc cerorrec eguinen cinituen baino cintquiago, eta fintquiago gazligatuco dituela. Eta nola anhitzetan ere, aita batec bere semea cehatu duenean, çathitcen baitu cigorra, eta egotzen sura. Hala çure etsaia, çure cehatçaillea eta penatçaillea ere çathituco du laincoac, eta azquenean egotzico ifernuco sura, eguin deraçun gaizquia erreparatu gabe borondatez beren, hiltcen bada.

Beraz hunelatan presuna batec bidegabe bat eguiten deratçunean edo gaizqui bilhatcen çaituenean, erran behar dioçu laincoari: launa, çu iusto çara eta gu guziac hobendun: ene etsaiac gaizqui narabilla; baina hartan ikhusten dut ceure cigorra; hura ezpadut ere, çu ordea ofensatu çaitut; eta hartçaz cerbitçatcen çara ene gazligatceco; çarela arren benedicatu. Nie barkhatcen dut, eztut nahi haren gaitza ez mundu

honetan ez bertcean. Baina hargatic badaquit ecen, çu iustoquei haren maliciaz cerbitçaturic ere ene gaztigatceco, harc bere gaizki eguinaz çu guehiago ni baino ofensâtu çaituela, çuri çor duela niri baino guehiago. Çuri beraz mendecatcea eta iusticia eguitea. Nic bertceric eztut nahî eta ezteratçent galdeguiten, guztiey barkha dieçaguçun baicen; guztiac, ni eta ene exaiac comberti gaitçatçun eta salba.

XVIII CAPITULUA.

Hirurgarren arraçoina, eta oraicotz azqueña: barkhatu behar diogula gueure etsaiari laincoac guri barkha diaçagun amoreacgatic.

BEHAR diogu gueure etsaiari barkhatu, guri ere gueure laincoac barkha diaçagun gatic. Ceren laincoac berac errana da, ecen baldin barkhateen baderaucagu gue gueure etsaiari, barkhatuco deracula harc ere guri, baina ez bertcela. Eta ezcara gaizqui, gue gueure etsaiari barkhatceaz, laincoac guri halatan barkhatcen deracuncen: ecin erran diteque, cein irabaci handia eguiten dugun hunetan. Ceren nola gauça aphura baita guri eguiten çaicun bidegabea, baina handia, eta alde infinituqui handia, gue laincoari eguiten dioguna, gure barkhamendua ezta deus laincoarenarequin comparaturic.

Badira gauça batçuc, berac baxharic, bere eguitez gaitz baitira, baina bertce batequin iuntaturic eta el-

hunetan ez bertcean. Baina hargatic badaquit ecen, çu iustoquei haren maliciaz cerbitçaturic ere ene gaztigatceco, harc bere gaizki eguinaz çu guehiago ni baino ofensâtu çaituela, çuri çor duela niri baino guehiago. Çuri beraz mendecatcea eta iusticia eguitea. Nic bertceric eztut nahî eta ezteratçent galdeguiten, guztiey barkha dieçaguçun baicen; guztiac, ni eta ene exaiac comberti gaitçatçun eta salba.

XVIII CAPITULUA.

Hirurgarren arraçoina, eta oraicotz azqueña: barkhatu behar diogula gueure etsaiari laincoac guri barkha diaçagun amoreacgatic.

BEHAR diogu gueure etsaiari barkhatu, guri ere gueure laincoac barkha diaçagun gatic. Ceren laincoac berac errana da, ecen baldin barkhateen baderaucagu gue gueure etsaiari, barkhatuco deracula harc ere guri, baina ez bertcela. Eta ezcara gaizqui, gue gueure etsaiari barkhatceaz, laincoac guri halatan barkhatcen deracuncen: ecin erran diteque, cein irabaci handia eguiten dugun hunetan. Ceren nola gauça aphura baita guri eguiten çaicun bidegabea, baina handia, eta alde infinituqui handia, gue laincoari eguiten dioguna, gure barkhamendua ezta deus laincoarenarequin comparaturic.

Badira gauça batçuc, berac baxharic, bere eguitez gaitz baitira, baina bertce batequin iuntaturic eta el-

khar harturic, erraz dira. Odol atheratcea, copatcea, purga uher baten, edari min baten edatea gaitz da, penos da, baina osasunarequin iuntaturic erraz da. Sendatceagatic, gogotic errecibitcen eta pairatcen dira. Hala etsaiari ere eguiten derauzquitçun faltan barkhatcea, hera bakharic bere eguitez, gaitz da; ordea iunta etçatçu hargatic, çuri laincoac eguiten derautçatçennac barkhatce harequin, eta erraz idurituco çaitçu. Errazqui barkhatuco dioçu ceure etsaiari, laincoac çuri barkha diaçaçun gatic. Eta hala iende galduac eta adimendu gabeac içanen gara, baldin gueure probetchuagatic bedere, gueure etsaiari barkhatcen ezpadiogu. Eguiçun contua, ea cenbat bekhatu eguin ditulçun orainocoan, eta cein handiac; eta nahi baduçuc, barkha diatçatçun hec çuri ceure laungoicoac, barkha iatçotçu çuc ere ceure etsaiari, eguiten derauzquiçunac. Presuna batec bidegabe bat eguiten derauçunean erraiten duçu, ezlioçula barkhatu nahi, ez behintçat hain fite; ceren desohere ere badela berehala barkhatcea. Hori da blasphemioa, laincoaren contra mintçatcea; ceren hori da, laincoaren manuaren conplitcea desohore dela, erraitea. Barkhatu behar dioçu beraz ceure etsaiari, eta barkhatu ere, ez edo cein moldez, ez hitzez, itçhurapenez, campotic eta edergailluz; baina cin cinez eta gogotic, barrenetic eta bihotzetic, ceren iaquiçu eçen bertcela ezteratçula laincoac barkhatuco. Coçessa ahal çaitetzque, Gorputz Saiudua errecibi, barur, oracinotan egon, eta duçun guztia probey eman, baina hec guztiaç etçaitzquitçun deus ba-

liatuco, baldin barrenean nehoi herraric, heguigoaric, gorroturic edo borondate gaichtoric badiaducoçu. Ez-titeque çauria senda elhorria barrenean deino; ez-titeque bekhatua barkha, borondate gaichtoac diraueno. Barberec buruco çaurietan, lehenic haraguaia aldara-teen dute, eta heçur croscoa aguertcen, bitartean odol ustelic gueldi eztadin. Ceren baldin gueldi baledi, hare midicinari eta eçarten den erremedioari, indarra flaca liçaoio, eta berthutea edequi. Hala arimaco çauri hunetan ere, lehenic behar da barreneco odol ustela, eta etsaigoaren uhertasuna, athera eta garbitu. Ceren bercela ezta sendatceric, eta eztute emaiten diren midicinec, eta eguiten diren erremusinec, harurec, oraci-noec eta bertce obra onec on eguiteric.

§ 2.

Bere etsaiari barkhatu nahi ezteraucanac, eztu edire-nen bere behar orduan arartecoric eta ez othoitz eguil-leric. Ceren Spiritu Sainduac dioen beçala: *In homi-nem sibi similem non habet misericordiam, quis exora-bit pro peccatis illius*: (1) bere lagunaz, bera beçalacoaz eztu misericordiaric, eta ez urricalmenduric, norc eguinen du bada othoitz halacoaren bekhatuacgatic? Ez sainduac, ez Ainguiruc eta ez are misericordiaren Amac ere. Ceren iondone Iacuec dioen beçala: *Judicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam*: (2) Mise-

(1) Eccl. 29.

(2) Jacob 2.

ricordia gabeco iusticia eguin behar çaica, misericordiaric eguiten eztuenari. Etçaica barkhatu behar, barkhatu nahi eztuenari. Eta halacoac eztu berac ere nahi barkha diaçoten, ceren, *Pater noster*, erraiten duen guztian, eguiten dio laincoaric othoitz, erraiten duela: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*: (1) Iauna, barkha iatçagutçu gueure çorrac, gue çuregana çordon direney barkhatcen derauztegun beçala. Erran nahi du: Iainco Iauna barkha iatçagutçu çure alderatçotçal eguiten ditugun saltac eta bekhatuac, gue gueure et-saiçey, çure alderatçotçal eguiten dituzten hutsac eta gaizquiac, barkhatcen derauztegun beçala. Eta ala haina ezterauztatçen çuc barkhatu nahi ceure etsaiçey, eguiten derauzquitçutenac; beraz eztuçu nahi barkha diatçatçun çuri ere ceure Iaincoac, eguiten dereautçatçunac. Ceren nola eguiten baituçu çuc ceure etsaiarequin, hala eguiten dioçu Iaincoari othoitz, daguiela çurequin.

Hoben bat nehorc eguiten daratçunean, erraiten duçu ayhercunde handirequin: Nic haur hari barkha, lehen licia gal neçaque. Eta eztuçu consideratcen, eta ez pensatcen, çuc Iaincoari falta handiçagoac eguinagatic, nahi duçula guztiarequin ere, harc çuri guztiaç barkha diatçatçun.

Considera eçaçu bada, çuc, ceure etsaiari barkhatu nahi ezterauçaçuna, nola Iainco Salbaçailleac barkhatu

(1) Matth. 6.

cerauen bere etsaiet; entçun eçaçu cer dioen khurutcearen gainetic; ezlu erraiten : Aita mendeca naçaçu; suntsi daitecela ene etsaiac, ceure iusticiac egotz deçala ifernuco su barrenera. Etçuen holacoric erran, aiteitic barkhatu cerauen eta erran çuen : Aita barkhaiececu, ecen eztaquite cer hari diren : *Pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt.* (1) — Oraino ceureç etsaiac ezteratçu çuri eguin halaco minic ez gaizquiric : eta çue eztuçu nahico barkhatu ?

Considera eçaçu halaber, cer erraiten duen Spiritu sainduac : *Memento novissimorum et desine inimicari* : (2) Orhoit çaiteci ceure azquen fineco eguitecoez, heriotceco pontuaz, arimaren ilquitceco dembora perilos hartçaz, eta orduan eman beharce duçun contuaz, eta hetçaz orhoituric, utzquitçu etsaigoac. Orhoit çaiteci nola nahico duçun çue orduan, azquen oren hartan, eguin deçan laincoac çurequin : eguiçu bada çue ere orai hala ceure etsaiarequin. Ceren haur da laincoaren manua; haur da hare nabi duena; haur da bethi ere, eta guztiz ere bere azquen finean gomendatu deracuna.

Bihoa beraz etsaigoa, aparta bedi egun beretic, gueroce luçatu gabe, mendecatceco desira desordenatua. Ceren halatan içanen gara eçagun, eta seiñale, Iesu Cristoreu escolan ikhasiac garela, haren discipulnac garela. Eta bicico gara bihotz ukhaldiric, asalduric,

(1) Luc. 23.

(2) Eccles. 28.

eta ikhararic gabe; baquean dagoen bat, mendecuric gogoan eztuen bat, eta guztiequin adisquide, arronter, eta solhasturi den bat, bicitcen den beçala; cein baita balimba ecertan hartceco eta ez guti ophatceco.

VII.

ATSEGALEA.

XIX CAPITULUA.

Cenbat calte eguiten duen haraguiaren bekhatuac.

BALDIN hertce bekhatuetan calte eguiten badu luçamendutan ibilceac, erremedioaren gueroco utzteac, cer eguinen du lohiqueriaco bekhatuan? Haraguiari hain arcarqui lotcen çaicanean? Eta baldin erroen eguitera utz badadi, atheratececo eta camporatececo hain gaitz denean? Bicio haur da mundu hunetan guiçonaren galgarricna, eta ifernurat guehienic arima egozten duena.

Baina ceren materia haur baita hain handia eta lucea, periloça eta limburcorra; ditçagun lehenic eguiten dituen calteac, eta emaiten dituen eguitecoac considera eta conta: eta guero halaber eman behar çaitçan purgae, eta erremedioac bilha, eman eta ordena.

Itsas hondar gabe hunetan sartcen naicela, eztut uste dela eztaquienic, gure arimaren etsaiac direla hirur.

eta ikhararic gabe; baquean dagoen bat, mendecuric gogoan eztuen bat, eta guztiequin adisquide, arronter, eta solhasturi den bat, bicitcen den beçala; cein baita balimba ecertan hartceco eta ez guti ophatceco.

VII.

ATSEGALEA.

XIX CAPITULUA.

Cenbat calte eguiten duen haraguiaren bekhatuac.

BALDIN hertce bekhatuetan calte eguiten badu luçamendutan ibilceac, erremedioaren gueroco utzteac, cer eguinen du lohiqueriaco bekhatuan? Haraguiari hain arcarqui lotcen çaicanean? Eta baldin erroen eguitera utz badadi, atheratececo eta camporatececo hain gaitz denean? Bicio haur da mundu hunetan guiçonaren galgarricna, eta ifernurat guehienic arima egozten duena.

Baina ceren materia haur baita hain handia eta lucea, periloça eta limburcorra; ditçagun lehenic eguiten dituen calteac, eta emaiten dituen eguitecoac considera eta conta: eta guero halaber eman behar çaitçan purgae, eta erremedioac bilha, eman eta ordena.

Itsas hondar gabe hunetan sartcen naicela, eztut uste dela eztaquienic, gure arimaren etsaiac direla hirur.

mundua, deabrua, eta haraguia; eta hirur hautaric gaichtoena, perilosena, eta barrancorrena dela haraguia. Haur da etheco ohoina, barreneco etsaia, be-thiere gurequin dagoena; çurari pipia, oihelari cerrena, urdaiari cedena, eta haraguiari harra beçala, çau eta egun alha çaicuna; tentatcen, eta narritatcen gaituena, gueureganic ecin egotz deçaqueguna. Halaco moldez ecen erraz baita hartçaz mintçatcea, eta beguiratu behar dela erraita, beguiratcea ordea neque. Hala erraiten du Valerioc : *Luxuriam accusare facilius est quam vitare.* (1) Flaco da haraguia eta sendo : flaco defendatceco, sendo tentatceco, eta quillicatceco. Anhitz habe, laguntza eta sostengu behar du, on edukitceco, erori gabe egoiteco, eta asco du deus guti, okhasino tipi bat, limburteco, behaztopatceco, eta erortceco. Hargatic erran çuen San Agustinec : *Inter omnia Christianorum certamina, sola duriora sunt praelia castitatis, ubi quotidiana est pugna et rara victoria* ; (2) Guiristinoen arteco guerlaric handienac, eta gogorrenac, garbitasunaren guerlac dira. Ceren han baita gudua egunoro, eta garaitia bakhan. Halatan da San Agustinec berac errana : *Nulla tot Diabolus animas reti capit, quod laqueo pessimarum mulierum* : (3) Deabruac anhitz sare badu ere arimen atcemaiteco, extu batez ere hanbat atrapatcen, nola emazte gaich-

(1) Valer. Max. l. 9. cap. 9.

(2) Aug. serm. 20 in Temp.

(3) Aug. Epist. 206.

toez, eta guizon atsegalez: hec hedatcen eta paratcen dituzten artez, sarez, lachioez eta segadez.

§ 1.

Handiac dira haraguiac, eta haraguiaren amorio desordenatuac eguiten dituen calteac. Eta calte principalenetic bat, principalena ezpada ere, da adimenduaren goibelteca, ilhunteca, eta itsuteca. Presuna amurusac eztacusa, eztaqui cer hari den: bere gogo guztia haraguian daduca: iatean, edatean, ohean datcanean, hartan pensateen du: bere solhasac, eta ametsac ere, hartaz eguiten tu: eztu conturic bertee gauçaz nehor mintça daquion: itsu da, erho da, centuric campoan da. Halatan lehenagoco poetec pintatcen çuten Cupido, amurusiaren laincoa, haur eta itsu: itsu, ceren ezpaitu ikhusten, haur, ceren ezpaitu adimenduric. Eta badio Plutarcoac ere: Gaitz dela, amurus içaitca, eta centçuan egoitea. (1)

Halacoa ez desohoreac, ez ienden erraiteac, ez onen gastatceac, ez fama gaiztoan iartceac, ez loaren galtceac; linean deusec ere eztu guibelatcen. *Onager asuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ, attraxit ventum amoris sui, nullus avertet eam*: (2) Basa-asto amurusa beçala, beguiac itsuturic, ilhiztarien artetic, iragaiten da, edo cein periletan sartcen da; bere amo-

(1) Pluat. in Aphothe.

(2) Jerem. 2.

rio desordenatuaz bai, bere amurusi az bai, baina gaineracoaz eztu conturic eguiten.

Usoa beçala da halacoa. Usoac eztu, bertce hegaztinec beçala edatean burua goiti ailtchatcen. Edan gogo duena, abreac beçala, hatsic hartu gabe, burua goratu gabe, colpe batez edaten du. Bertce hegaztinec, edateco curca guztietan, ahartara bakhotchean, burua goiti ailtchatcen dute. Eta badirudi ecen naturaleçac berac eracutsiric eguiten dutela hala. Ceren nola orduan baitute perilic guehiena, ceren orduan baitaude gueldicnic urera beha: eta orduan baitira ihiztariez ere celatatuac, barrendatuac eta guardiatuac, halatan daude hec ere iratçarriac orduan; eta edaten duten ur chorta guztietan ingurunera behatcen dute; eta burua goiti, guardia eguiteco beçala, ailtchatcen dute. Baina usoac eztu halacoric eguiten, ahozpes dago ase arteino, ezta bitartean bururic ailtchatcen, eta ez ingurunera behatcen. Eta hartan da agueri usoaren chorotasuna eta erguelqueria; perilic guehien duenean, baita erhoenic eta antsicabenic. Hala da bada bere gogoa emaztetan ibenia daducana. Etsaia celatan dagocanean, perilic guehien duenean, da galduenic eta erhoenic. Ceren bere edate hartçaz, eta bihotzaren egarriaz baicen, ezpaitu deusez ere bertceç conturic eguiten.

Cyro Emperadore handi hura, hain itsutu eta ergueldu çuen Apama bere amoranteac, non hartçaz nahi çuen guztia eguiten baitçuen. (3) Alde, batetic,

(3) Joseph de Antiq. lib. 11. cap. 3.

eta bertcetic beharondōca hari ceican, batean biçarra, bertcean beharriac thiratcen cerautçan : haur batequin beçala, harequin dostatcen cen. Eta guztietan Emperadore erhoa, hortzac hirrituric, irriz, beha cegocan : miraillean beçala hartan miratcen cen, haren alegueratceaz alegueratcen cen, eta tristetceaz tristetcen. Eta emazte gaichto hare batçutan bere burua, berariaz haserre iduri eguiten çuen : eta orduan Emperadore çoroac, ahal ciren asmuac eta enseyuac balacatceco, eta baquetceco eguiten cituen. Amorantea cen nabusi : no cen tho : emaztea guiçon : oilloa oillar. Erran behar da escu handia hartcen duela emazteac amurus itsutnaren gainean, halaco Emperadore bai, cna-eztheus batec hala errendatcen çuenean.

§ 2.

Guiçona delaric ordenatua, emaztearen iaun eta nabusi içaiteco, guztiarequin ere amorio itsuac, haraguiaren aphetitu desordenatuac, hausten du ordenatça haur : guiçona eguiten du emaztearen muthil, eta azpico. Ezta gauça preciatuagoric, libertatea eta nabusitasuna den baino. Bada hala bata nola bertcea gaitcen tu amurus itsuac, emaztearen hitz ederrey, eta mainey behateen çayenac. Hala galdu cituen bere libertatea, nabusitasuna, eta bai azquenean bicia ere Assirioen Erregue batec, Semiramis, icen hunetaco bi garren emazte eder famatu hura cela causa. (1) Eta

(1) Alian. de vari. histor. lib. 7.

igan cen casua, Eliano, Greciaco esquiribatçaille batec contateen duen beçala. Ençun çuenean Erregue harc Semiramis haren edertasunaren fama, quilicatu cen, guticiatu cen : crakharri çuen, ikhusi çuen, eta ikhusi çuen beçain fite, atceman cen, sua piztu cen, eta amorio hero itsu batez onhetsi çuen Emazte gaichtoari idurituric ecen orduan cela okhasinoric, eta paradaric hoberena, nahi çuenaren eguiteco, eguin cioen othoitz Erregueri, arren dembora aphur batez, hortz egunez, emanciaçola bere çuen escua eta botherea ; bitartean utz ceçala erresuman manatera. Erreguec aitein-guibel guti behaturic, eta Salomonen conseilluaz ere contu guti eguinic (ceinec erraiten baitu : *Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua et confundaris* : (1) Eztemoçula emazteari ceure duçun escua eta botherea, nahi ezpaduçu ceure burua ahalquetan ikhusi) ; batere maliciaric, edo enganameduric ahal çatequeyenz gogora ere gabe, erran cioen deblauqui Erreguec ; baietz, deusetan ere dudatu gabe. Eta are berac lehenic agur eguin cioen ; berac bere escuz coroa buruan ibeni cioen : eta manatu çuen, biciaren penan, hurreneco hortz egunetan Semiramis harc manatcen çuen guztia eguin cedilla. Eta hain aitecina iragan cen eguitecoa, non ikhusi çuenean emazte gaichtoac, nola cen obeditua, manatu baitçuen Erregue berari burua edequi ciaçotela. Eta berehala manua complitu cen, eta trufan, burlan, burua ede-

(1) Eccli. 9.

qui cioten. Guelditu cen Semiramis Erregue eta Erreguina : eta Erregue itsua bere erresuma eta bicia galduric, desohorezqui finatua. Ikhusaçu cer eguiten duen emazteac, eta emaztetaco amorio desordenatuac, nola guiçona itsutcen duen ; nola cer hari den eztaquiela, milla erhoqueria eguiten duela, bere buruaren iaun, eta iabe ezten beçala ibentcen den.

Zaleuco, (1) Greciaco parte batçuetaco Erregueac, ikhusiric ecen bekhatu hunec, bat bedera bere adimenduan barrena itsutcen çuela, campoan ere itsutasun hura aguer cedin amoreacgatic, ordenatu çuen eta eçarri legnea, nor ere erorico baitcen adulterioan, eta nor ere behar etcen emaztearequin huts eguinen baitçuen, halacoari eta halacoey, hainari eta hainey, hala guiçonari nola emazteari, iusticiac beguiac atheraco, eta iratcico cerauztela : barrenean, gaizquiguinaren beldur gabe, itsutu cirenaz guero, campoan ere penarequin itsu citecingatic. Legue haur ibeni çuen Zaleuco Erregue harc. Eta hain herstuqui beguiratcen çuen, non ezpaitcen, faboreric, abaideric, adisquideric, eta ez urheric, eta ez cilharric hauts araci ahal ciatçaionic. Huts eguiten çuenac, ihes ahal ceidiqueyen, albaceguien ; baina atrapatuz guero, etçuen barkhamenduric, beguiac galdu behar cituen. Erregue hunec legue haur hunein cinez beguitarcen çuen demboran, guerthatu ceican Erregue hunen beraren semeari, leguearen haustera, eta behar etcen emaztearequin huts egui-

(1) Alexander ab Alexandro lib. 4. cap. 1.

tera. Erreguec bere semearen falta haur iaquin çuenan, Iaincoac daqui cenbat damu hartu çuen; eta nola alde batetic bere aitatasunac, semeagana ceducan amorio naturalac, guibelateen çuen, escuac lotçen cerautçan; eta etcela arraçoin aita batec bere semea condena ceçan, erraiten cioen. Eta berriz bertce alde tic nola iusticiac alegatcen cioen, legueac beguiratu behar cirela, eta batari barkhatceaz, bertceac ausartciã hartuco çuela. Eta iusticiaren arraçoin haur borti zago idurituric, manatu çuen iusticia eguin cedilla, bere semea atceman ciaçotela, eta beguiac leguearen arauaz athera ciatçotela. Erresumac iaquin çuenan bere Erregueren deliberamendua, bildu cen populua eta ioan ceican guztia batetan othoitz eguitera, arren nahç cioen bere semcari barkhatu. Ceren legue hura comunagatic eguina cela, eta comunac, hain Erregue onaren eta iustuaren amoreagatic, aldi hartacotz bere çucena quitatcen çuela. Comunaren othoitzac, eta semeaganaco amorioac anhitz gogoeta eraguin ceraucaten, baiña guehiago leguearen hautsteac. Ceren iduritten ceican ecen etçuela bere coroa segur içanen, baldin ttipientçat beçala, handientçat ere iusticia eguiten ezaçuen. Eta hala anhitz itçulinguru, pensu eta gogoeta bere baithan eguinic, azquenean ediren çuen bide bat bere calltacoa, baina semearen gatziguaren arinteco ona. Okher hobe, itu baino. Ordenatu çuen, ecen halaz, eta leguearen arauaz, halaco hutsic eguten çuenari, bi beguiac iraci, eta athera behar ceitçanaz gueroztic, athera ciaçotela aitari berari bere be-

guietarie bata, eta semeari beretarie bertcea. Eta halatan, bien artean caltea iasanic, leguea beguira cedilla. Eta hala ordenatu beçala complitucen. Aitac, eta semeac bere beguietarie bana galdu çuten. Eta guero handic harat guelditu cen leguea confirmatua, semea gaztigatua, erresuma guztia ikharatua: eta halaco faltatan erortcen cenarentçat, barkhamendu erdiesteco, esperantçaren athea hertsia.

Laudatcecoa cen Erregue hura, eta bai ibeni çuen leguea ere; ceren eritasunari cegocana baitcen: halatan itsutasunaz itsutasuna, gorputzecoaz arimacoo sendatceco, eta aiticinerat guehiago eritcetic, eta halacoric guerthatcetic beguiratceco. Ceren haur da haraguiaren desira desordenatuac eguiten duen lehenbico caltea eta colpea, adimenduaren itsutcea, liluratcea, nahastea, eta çoraturic ibentcea.

Ordea guizona hunela itsutcen badu amorio desordenatuac, cer eguiten du emazte flacoan? Lilluratcen du, çorotcen du, ergueltcen du; nescatcha amurosac eztu deusei behatcen, eztu deusei ihardukitcen, eztu arrazoinic aditcen, ethorquiçunez eztu antsiaric ez conturic. Baldin behin behatua bada, galdetua izaten bada, comuzqui airatcen, quilicatcen eta gogoetan lur-rera beha iartcen da. Çorigaitz, çorigaitz! Hunelaco casuetan ihesi eguiten eztuenari, laincoari othoitzaz bere arima eta ohorea gomendatcen eztuenari! Berainez hain da flacoa emaztekoa, non Poeta Paganoac eguiaz erraiten baitçuen guiristino etciren emaztetaz:

Illa est casta quam nemo rogavit: (1) Nehorc orhoitu eta othoiztu eztuena da chahu, garbi eta prestu. Anitzetan hazten ditu osoqui oilloac bere chito guztiac, mirua oldartu gabez. Irraitunic içan eztuena, mandaturic edo salhoric eguin etçaicana, nehorc ernatu, orhitu eta behartu eztuena badauque erori eta limburto gabe. Baina oldartuz guero, bulcatuz guero, ederra dela, maithatua dela entçunez guero; baldin ihesiari berehala ezpadu emaiten eta laincoari oiñu eguiten; gogoa eta beharria holaco hitcey pharatchen baditu, galdua da emaztea, galdua da nescatcha, deusec ere ezto baratuco; beguiac hetsiric emanen da bekhatuaren osinera eta hondatuco ditu bere ohorea, bere bakea, bere arima eta guiristinoaren esperantça guztiac.

XX CAPITULUA.

Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen bigarren eta hirur garren calteaz; eztuela den ahaicoari hurcoenaz ere conturic eguiten, eta ez hartaco iuramenturic complitcen.

HARAGUIAREN amorio desordenatua hain da gauça itsua eta itsugurria non halaco amorioa bere bihotzean nabusitcera utzten duenac ezpaitu batçutan ahaicoaz ere conturic eguiten. Huntaz istorioac seinalatu darozkigu exemplu lazgarriac.

(1) Ovidius, Elegia 2.

Illa est casta quam nemo rogavit: (1) Nehorc orhoitu eta othoiztu eztuena da chahu, garbi eta prestu. Anitzetan hazten ditu osoqui oilloac bere chito guztiac, mirua oldartu gabez. Irraitunic içan eztuena, mandaturic edo salhoric eguin etçaicana, nehorc ernatu, orhitu eta behartu eztuena badauque erori eta limburto gabe. Baina oldartuz guero, bulcatuz guero, ederra dela, maithatua dela entçunez guero; baldin ihesiari berehala ezpadu emaiten eta laincoari oiñu eguiten; gogoa eta beharria holaco hitcey pharatcen baditu, galdua da emaztea, galdua da nescatcha, deusec ere ezto baratuco; beguiac hetsiric emanen da bekhatuaren osinera eta hondatuco ditu bere ohorea, bere bakea, bere arima eta guiristinoaren esperantça guztiac.

XX CAPITULUA.

Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen bigarren eta hirur garren calteaz; eztuela den ahaicoari hurcoenaz ere conturic eguiten, eta ez hartaco iuramenturic complitcen.

HARAGUIAREN amorio desordenatua hain da gauça itsua eta itsugurria non halaco amorioa bere bihotzean nabusitcera utzten duenac ezpaitu batçutan ahaicoaz ere conturic eguiten. Huntaz istorioac seinalatu darozkigu exemplu lazgarriac.

(1) Ovidius, Elegia 2.

Amnon, Daviden seme guebienac, itsutuki maithatu zuen bere arreba Thamar, eta galdetu zuen gaizqui. Ihardetsi cioen Thamarrec : ez, ene anaya, hori ezta cilhegui ; nic ezin iasan nezaque ene laidoa, eta çu erhotçat hartua cinteque Israelen. Etcituen Amuonec entçun nahi izan arrebaren hitzac, eta indarca nabitu cioen. Eta guero hastio izan zuen leheneco amodioa baino higuntza handiagoaz , eta gogorki camporat eçarri zuen. Bada Absalonec hartu zuen heracunde handia bere anaya Amnonen contra, bortchatu çuelacotz Thamar ; eta barazcari batetara deithuric hil çuen. (1)

Absalon horrec berac laidoztatu zuen guero bere Aita David. Mundu guztiaç cecusala , sarthu cen bere aitaren etçateco gelan , eta haren ohaidecoac etcituen errespetatu. *Ingressus est Absalom ad concubinas patris sui coram universo Israel.* (2)

Guerthatu cen Apostoluen demboran itchuskeria handi bat guiristinoen artean : guiçon bat bere amazinarequin gaizqui bici cen. Iondone Pauloc cinetz mehatchatu cituen Corintiocoac ceren bere artean ia-saiten çuten , eta asserre handirequin escumucatu çuen, guiristinoen nombretic khendu. *Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* (3)

(1) 2. Reg. cap. 13.

(2) 2. Reg. cap. 16.

(3) 1. Ad cor. cap. 5.

Hala iracurtcen da, Neron Emperadore gaichto harc, guiristinoen perseguiçaille odolguiro harc, Erromaco Andre noblenac desohoratuz guero, eta nardagarri eta ecin aiphatuzco bidez bere pasione tzarari bazca emanaz guero, azquenian lohiqueriaren azquen muga io çuela, bere ama hera, ceinen sabeletic ilqui baitcen, galdetuz eta hari lothuz. Guero hilaraci çuen; eta burrua abiatu baititzayon buruan iotcera, errancioen ama harc: ez, etçacala io burua, baina io eçac sabela Neron ekharri duena.

Hala Henrico, icen hunetaco çortcigarren Ingalateraco Erreguea ere, amuruztu cen bere alaba bastartaz, bertceren emazteaganic eguinaz; (1) eta bere emazte prestua eta leguezcoa hastandu eta utzi çuen eta hura hartu emazte. Eta Eliçac haren eguintza condenatu baitçuen, Lutheren heregiari entrada eman cioen bere erresuman; higanotu cen; eta holatan bere burua eta bere erresumaco guiristinotasun guztia galdu cituen.

Bada bertceric ere hunelaco casuric, eta etsemplo-ric anhitz, gaitz baillicateque, laurdenen ere contatcea. Asco da iaquitea, behin behar ezten amorioa iaunduz guero, eztela legueric beguiratcen, eta ez den ahaiçuaric hurcoenaz ere conturic eguiten. Cein baita haragiaren bekhatuac eguiten duen bigarren caltea.

Hirur garren caltea: Ezta arneguric, burhoric, cinic eta ez falseriaric, emaztetan itsutua dagoen batec eztaidiqueyenic, eta ez gueçurric ere erran ezteçaqueye-

(1) Petrus de Ribadeneira, lib. 1. hist. Angl. cap. 7.

nic. Handic harat hala itsutuz guero, lehen hitz onetaco eta eguiati cirenac eguiten dira gueçurti, arnegari eta iuramentutsu. Ceren bere desiren histeagatic aguintcen dute anhitz, eguiten dute milla iuramentu: baiña guero nahi dutena iragan dutenean; eztute conturic eguiten, eztute deus complitcen, guztiac hausten dituzte. Eta hala etcen lehenagoco ientilen artean, balsco eta hartaco iuramentuez conturic eguiten. Halaco moldez ecen ethorri baitcen Platon erraitera, laincoec ere dissimulatcen cituztela amurusen iuramentuac, eta promesac. Eta egungo egunean ere, ezta halaco iuramentuetan cer sobera fidatoric. Ceren amurus itsutuac bere placeren ondoan dabiltea, eta ez bere aguintcen edo iuramentuen complimentuaren. Cein baita haraguiaren bekhatuac eguiten duen hirur garren caltea.

XXI CAPITULUA.

Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen laur garren calteaz: amoltsu, eta baquezco cirenac, eguiten baititu cruel, eta guerlati.

AMORIO desordenatuac hanbat calte eguiten du, non behin hare itsutuz guero, amoltsu eta baquezco cirenac ere, eguiten baititu anhitzetan bere desiren complitceagatic, traidore, bihotz gogor, cruel, eta erhaile.

Erregue David, lehen hain saindu, bihotzbera eta misericordios cena, eta bere etsaiey ere bethi ongui

nic. Handic harat hala itsutuz guero, lehen hitz onetaco eta eguiati cirenac eguiten dira gueçurti, arnegari eta iuramentutsu. Ceren bere desiren histeagatic aguintcen dute anhitz, eguiten dute milla iuramentu: baiña guero nahi dutena iragan dutenean; eztute conturic eguiten, eztute deus complitcen, guztiac hausten dituzte. Eta hala etcen lehenagoco ientilen artean, balsco eta hartaco iuramentuez conturic eguiten. Halaco moldez ecen ethorri baitcen Platon erraitera, laincoec ere dissimulatcen cituztela amurusen iuramentuac, eta promesac. Eta egungo egunean ere, ezta halaco iuramentuetan cer sobera fidatoric. Ceren amurus itsutuac bere placeren ondoan dabiltea, eta ez bere aguintcen edo iuramentuen complimentuaren. Cein baita haraguiaren bekhatuac eguiten duen hirur garren caltea.

XXI CAPITULUA.

Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen laur garren calteaz: amoltsu, eta baquezco cirenac, eguiten baititu cruel, eta guerlati.

AMORIO desordenatuac hanbat calte eguiten du, non behin hare itsutuz guero, amoltsu eta baquezco cirenac ere, eguiten baititu anhitzetan bere desiren complitceagatic, traidore, bihotz gogor, cruel, eta erhaile.

Erregue David, lehen hain saindu, bihotzbera eta misericordios cena, eta bere etsaiey ere bethi ongui

eguiten, eta barkhatcen hari ceyena, eguin cen amuruziaz hain different, non Urias bere adisquide maitea, eta capitain leyela, haren emaztea beretceagatic, hil araci baitçuen.

Halaber frai Ioan Guerin, hain saindu handiaren faman cegoen harc ere, Guifrapelos Barcelonaco Condearen alaba, gomendiotan eman ciotena, deshoratu çuen; eta guero bere bekhatuaren handiac burua erauciric, hil çuen. (1) Hala guerthatu ceican lacue Penitencialea deitzen çuten hari ere: (2) hanbat demboraz etsai gaichtoaren tentamenduac, ichilic eta aguerriz garaituz guero, hanbat penitencia eguinez guero, azquenean hain itsusqui erori cen, sendatceco ekharri ceraucaten nescato batequin, non guero bere bekhatuaren estaltceagatic, ura behera egotci baitçuen.

Hemen erran ahal diteque, gure Salbatçailleac bere passioneco egunean, Jerusalemeco alabey erran ce-rauena: *Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet?* (3) Baldin Erregue David eta erran ditugun bertce presuna saindu hec, hanbat demboraz haraguiaren apheetituen bençutcen, oracinotan, contemplacinotan eta penitenciatan egon ciren hec, hain torpequi, araguiac itsuturic, erori baciren; cer içanen da, Iaincoz, munduz eta concientciaz conturic eguin gabe laçoqui

(1) Historia Montis-Serrati, cap. 2.

(2) Metap. in vita ejusdem die 28. Januar.

(3) Luc 23.

eta antsicabequi, batere grinaric gabe bicitcen direnez? Eta are bekhatu eguiteco okhasino bilha dabilitçanez? Aita batec bere semeari diaducon amorioa delaric handia eta naturala, guziarequin ere, amorio desordenatuac hain flacatcen eta cordocalcen du amorio natural haur, non batçuetan erroctaric erauzten eta atheratcen baitu.

Catilina Erromaco guiçon gaichto harc, etçuen seme bat baicen, eta hura ere ia adinetara heldua, obediencia, bere manucoa, eta asco prestua. Eta guziarequin ere, bere desira desordenatuac, Aurelia ceritçan andre batequin complitceagatic, hil araci çuen bere seme hura. Ceren hura bici ceino, haren beldurrez, ezpaitceican Aurelia behatu nahi. (1) Hala esquiribatcen du Elianoc ere Lenilla ceritçan andre handi batec, bere plazerac, bere plazerera, bere cerbitçari batequin iragaitceagatic akhusatu cituela bere seme propioac Erregueren aiticinean, erraiten çuela ecen traidore cirrela. Eta handie eguiatz, edo gueçurrez frogantçac eguinic gal araci cerauztela biciac. Eta guero nehoren beldur gabe, guelditu cela bere cerbitçariarequin, bere amorio itsuan itsutua. (2) Halatan erraiten du Aristotelec, ongui eguin çutela lehenagoco Poetec, Mars eta Venus elkharrequin ezcontceaz. Mars guerla guiçona, eta Venus amurusiaren patroina: Guerla, eta amurusia ezcondu cituzten elkharrequin. (3)

(1) Salust. in vita Catilinæ.

(2) Elian. de histor. animal. lib. 1. cap. 6.

(3) Arist. l. 2. Polit. cap. 1.

Ceren comunzqui amurusiatic sortcen baitira guer-
 lac eta differentciac, halatan halaber lehenagoco ien-
 titec, eracusteco cer aztura eta condicino çuen emazte
 guizakoiac, pintatcen çuten lehoi bat emazte begui-
 tar-tearequin. Ceren emazte guizacoiac lehenbician lau-
 sengatcen eta balacatcen badu ere, ordea azquenean,
 lehoi gossecac beçala, larrutcen eta deseguiten baitu.
 Hargatic erraiten du Spiritu sainduac: *Favus enim
 distillans labia meretricis et nitidius oleo guttur ejus,
 novissima autem illius amara quasi absynthium*: (1)
 Eztemoçula conturic emaztearen balacuari, eta enga-
 namenduari, ceren ezta darion berasca bezala dira
 haren ezpainac, eta olioac baino leunago haren lephoa,
 ordea ondorea, azquen fina absintio belharra beçain
 min eta khirats. Lehenbician amorio handia, azque-
 nean gaitzerizcoa errabiatua; lehenbicoico egunean be-
 sarca, hurrenecoan colpeca. Adisquidetasunctic etsai-
 tasuna, amoriotic desamorioa sortcen da.

Erran behar da handia dela Satan gaichtoaren artea,
 bi gauça hain differentac, nola baitira amorioa eta de-
 samorioa, adisquidetasuna eta etsaitasuna, elkharre-
 quin inntatcen eta bata bertceagane atheratcen ditue-
 nean.

Haraguiaren axeguietan ez ohi da dantçaric eta ir-
 riric baicen; iateric, edateric eta onerizcoric baicen;
 eta guziarequin ere etsai gaichtoac gauça hanc guztioe
 imprentçuz beçala bertce aldera itçultcen tu: onhe-

(1) Prov. 5.

rizcoatic gaitzerizcoa, baquetic guerla, irritic nigarra, eta dantzatic (Herodes baithan eguin çuen beçala), heriotcea atheratcen du. Hunelatan athera dadin eguiatan Salomonec dioena: *Extrema gaudii luctus occupat*; atseguidasunaren fina eta ondorea atsecabea da eta dolua: ezti-berascatic absintioa, placeretic desplaçera sortcen da.

Amorio desordenatuac bereaz eguin duenean, desamorio bihurtcen da. Haur da, haci hunetarie sortcen den bihia, amorio desordenatuac eguiten duen laur garren caltea: baquezcoen guerlati, eta bihotzberen eta amoltsuen amorio gabe eta bihotz gogor eguitca eta errendatcea.

XXII CAPITULUA.

Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen bortzgarren calteaz: soseguric eta pausuric gabe ibentceaz.

HARAGUIAREN appetitu desordenatuac eguiten dituen, desordenuetz eta caltez mintço garenaz gueroztic, goacin aiticinago, eta edirenen dugu; ecen emazte guicacoic, eta guicon emacoic eztutela nehon ere, deusetan ere soseguric, eta ez pausuric.

Norc erranen du, cenbat atsecabe, cenbat gau eta egun gaichto iragaiten duen halacoac, hala guiconac nola emazteac? Nola compainia prestuac utziric, bere eguitecoey guibela emanic, loa galduric, bera bakhar-

rizcoatic gaitzerizcoa, baquetic guerla, irritic nigarra, eta dantzatic (Herodes baithan eguin çuen beçala), heriotcea atheratcen du. Hunelatan athera dadin eguiatan Salomonec dioena: *Extrema gaudii luctus occupat*; atseguidasunaren fina eta ondorea atsecabea da eta dolua: ezti-berascatic absintioa, placeretic desplaçera sortcen da.

Amorio desordenatuac bereaz eguin duenean, desamorio bihurtcen da. Haur da, haci hunetarie sortcen den bihia, amorio desordenatuac eguiten duen laur garren caltea: baquezcoen guerlati, eta bihotzberen eta amoltsuen amorio gabe eta bihotz gogor eguitca eta errendatcea.

XXII CAPITULUA.

Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen bortzgarren calteaz: soseguric eta pausuric gabe ibentceaz.

HARAGUIAREN appetitu desordenatuac eguiten dituen, desordenuetz eta caltez mintço garenaz gueroztic, goacin aiticinago, eta edirenen dugu; ecen emazte guicacoic, eta guicon emacoic eztutela nehon ere, deusetan ere soseguric, eta ez pausuric.

Norc erranen du, cenbat atsecabe, cenbat gau eta egun gaichto iragaiten duen halacoac, hala guiconac nola emazteac? Nola compainia prestuac utziric, bere eguitecoey guibela emanic, loa galduric, bera bakhar-

ric itçalgaizca, airatua, basatua eta iduricortua ibiltcen den? Eta erraiten duen bere baitan : Ikhusi othe nante? Cer othe diote nitçaz? Eta deus ençuten hadu diotela, haserretcen da, gaitzerizcoan batarequin eta bertcearequin iartcen da. Ceren nahi luque, hura bera beçala, bertceac ere itsu liren, eta nehorc ez lerran deus. Eta ala baina ezta hartazco solhasic baicen.

Guztiec, batac alde batetic eta bertceac bertetic, saltsa nahasten eta iratitocen dute, guztiae hartçaz mintço dira. Bertceric ezpaliz ere, bere amoranteac berac ekhartcen dio berri franco : norc cer dioen, nor nola mintço den, direnac eta eztirenac garraiatcen derautça. Ceren halacoac, hartaco dira on eta ez bertceraco. Han da munduco elha berri, erran-merran, eta nahasteca guztia.

Emaztetara emana den guiçona, hala deino, ecin dateque ongui, eta guztiz ere baldin ezcondua bada. Ezcondu gabe baten erortcea, emazte batequin seguitcea, gaizqui da, bekhatu da. guiristinoen artean nuhengarri da. Baina aldez ezta hain miresteco munduco arauaz. Ordea ezcondu batec, emazte ederra eta prestua duen batec, hura utziric, har deçala itsusi bat, begui ceihar bat, ezquel bat, betheriatsu bat, fineaç ezthous bat : eta harequin iosia beçala egon dadilla. Erran behar da adimendua itsutu çaicala, gogoa nahasi çaicala, eta borondatea behar ezten aldera itçula çaicala : eta hori ikhusten da ; eta maizenic burupe eta aberatstasun dutenen artean. Halacoaren etchean ezta guerlaric, liscarric, eta bicitce gaichtoric baicen. Ceren

emazte ezcondua eztu deusec ere hala guiharran uquitzen, crozcan erauzten, eta ez bere tentutic eta pacientciatic atheratzen, nola bere senharra bertcerequin diabilcola iaquiteac.

Baina othian guizon ezcondua bere emazte prestua utziric, cerc hola, behar eztenaren hartcera itsutcen du? cerc alda gurateen du? Hitz gutizi hardesten du San Geronimoc : *Quidquid non licet magis desideratur* : (1) Nehorc, debecu den gauça, sori eztena desiratcenago du, hartara lehiago du. *Aquæ furtivæ dulciores sunt*, (2) dio Salomonec; ur ebatsiac eztiago, eta goçoago dira.

Haur da lehenbicico arraçoina, ceren guizon ezconduac, berea baino bertceric nahiago duen. Ceren berea ezpaitu debecu eta hai bere eztuena, eta deabruac debecura balcatcen baitu. Halaber bigarren arraçoina emaiten du San Geronimoc berac lekhu herean : *Quod varietate dulce est assiduitate vilescit*; (3) bethierecoac higuinça emaiten du, alda nahia ekhartcen du. Halatan presuna ezcondua ezpada laincoaren beldurraz atchikia, bere emaztea utziric bertcerenara lehiatcen da, alda nahitcen da eta handic galtcen da eta galtcen ditu bereac.

Ceren amorantea eguinez guero, haren gana egoitzen du bere gogoa, harequin gastatcen tu bere onac : handic harat bere emazteari, eta haren ganic içan

(1) Hieron. in cap. 13. Osee.

(2) Proverb. 9.

(3) Hieron. ibidem.

dituen haurrey, guibela emaiten deraue. Eta baldin on handiac ezpaitu, ecin dateque errumestu gabe. Ceren amorantea, eta guztiz amorante miaña eta escalea, huntz adarra beçala da. Huntzac inguratcen du çuhaitça, besaratcen du, edosquitcen du, eta azquenean ihartcen du. Hala bada amoranteac biphiltcen du, lar-rutcen du, ariman eta gorputcean guiçona ihartcen du.

Urricalquiçun da halacoa : eta bai amorantea gani-caco haurra ere. Ceren nola ezpaita legitimo, nola baita bastart, bort, ezcontçaz campoan eguina, ecin mintça diteque ahalque gabe iendartean, ecin bururic ailtcha deçaque; berehala lehenbicico liscarrean, p... seme deitecen dute. Hargatic erraiten du Salomonec, edo haren ahotic Spiritu sainduac : *De patre impio queruntur filii, quoniam propter ipsum sunt in opprobrio*; (1) aita gaichtoaz errecuratcen dira semeac, ceren hura dela causa baitira desohorezco. Seme bastartac, berac eztu hobenic, baina bere aitarenagatic ekharri behar du burua behera.

Solon handiac, Atenascoen maestruac, umec bere aita-ametara duten obligacinoaz mintço dela, nola ohore ekharri behar derauen, eta bere behar ordue-tan, eta guztiz ere çahartcean, behar dituzten laboratu; atheratcen tu obligacino hunetariac bastartac, ezcontçaz landan eta campoan eguinac, legitimo eztirenac. Eta arraçoina, ceren aita ama hec elcarrequin batcean,

(1) Eccli. 41.

eta iuntatcean, intencione guehiago ičan baitçuten bere plazer desordenatuen complitecco, seme eta alaba içaiteco baino; eta nola hequen borondatearen contra eta hec nahi gaberie eguinac baitira: hala dutela mereci gaztigu hura eta guehiago ere.

Iklusacu arren cein gaizqui den guizon ezcondua, here emaztea utziric behar eztenarequin dabillana, eta bai hetarie içaiten den haura ere. Guztiaç dira urricalzizun, bai bekhatuan bici direnac, bai bekhatutic sorthuac, eta bai emazte eta haur legitimoac ere.

Beraz hunelatan, principalqui presuna ezconduac, baina guero beguira biteci bertce guztiaç ere, haraguiaren lohian sartcetie, eta hidoiztatcetie. Cereu behin hidoiztatçz guero, iaquin ahal deçaquete eçen caltiar, eta sosegu gabe içanen direla: eztirela urriqui gabe guerthatuco. Eta guero eta guero, cenbatenaz eta guehiago egonen baitira, hanbatenaz barrenago sarthuco, eta nequezago ilquico, eta garbituco direla.

XXIII CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratççeo, eta handie heldu diren calten erremediatçeco lehenbicio erremedioa eta bidea: Oracinoa.

HARAGUIABEN atseguiney, hirrits desordenatuey eta eguiten dituzten caltey erremedio emaiten hasi baino lehen, erran nahi dut gauça bat, eta ibeni eta pausatu eguiazco cimendu bat.

eta iuntatcean, intencione guehiago ičan baitçuten bere plazer desordenatuen complitecco, seme eta alaba içaiteco baino; eta nola hequen borondatearen contra eta hec nahi gaberie eguinac baitira: hala dutela mereci gaztigu hura eta guehiago ere.

Iklusacu arren cein gaizqui den guizon ezcondua, here emaztea utziric behar eztenarequin dabillana, eta bai hetarie içaiten den haura ere. Guztiaç dira urricalzizun, bai bekhatuan bici direnac, bai bekhatutic sorthuac, eta bai emazte eta haur legitimoac ere.

Beraz hunelatan, principalqui presuna ezconduac, baina guero beguira biteci bertce guztiaç ere, haraguiaren lohian sartetic, eta hidoiztatetic. Cereu behin hidoiztatöz guero, iaquin ahal deçaquete eçen caltiar, eta sosegu gabe içanen direla: eztirela urriqui gabe guerthatuco. Eta guero eta guero, cenbatenaz eta guehiago egonen baitira, hanbatenaz barrenago sarthuco, eta nequezago ilquico, eta garbituco direla.

XXIII CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratçeco, eta handie heldu diren calten erremediatecco lehenbicio erremedioa eta bidea: Oracinoa.

HARAGUIABEN atseguiney, hirrits desordenatuey eta eguiten dituzten caltey erremedio emaiten hasi baino lehen, erran nahi dut gauça bat, eta ibeni eta pausatu eguiazco cimendu bat.

Limburteic escapatcea, garbitasunaren beguiratcea, haraguiaren bakhatuan erori gabe eta calsatu gabe egoitea, irautea eta perseberatcea, laincoaren donna, dohaina, emaitça, eta garacia dela; eta garacia hura gabe alfer direla, gure ahala, nahia, permatcea eta ensein guztiac. *Non est Virginitas que pratio emitur, non virtutis studio possidetur*, (1) dio San Ambrosioc; ezta ez Virginitatea diruaren pisuz, eta gure indarrez eta berthutez erdiesten den gauça, ceren haraguiac haraguiaren bençutcea, naturaleçac naturaleçaren azpiratcea, gaitz da. Hartacotçat goicoaren faborea, naturaleçaren gainean escu duenarena, behar da. Eta hala iaquin behar du bat bederac, ezteçaqueyela haraguiaren contra hictoria ossoric erdiets, bere ahalean fidatcen deino; berac eztuela deffendatceco indarrie asco; etsitua, gogatua, eta errendatua azquenerat iarrico dela. Behar du eçagutu, bere etsai haur garai çaicala, eztirela indarrez berdin. Eta hala dela eçaguturic, behar du halaber lagun bilhatu eta fabore escatu, baldin nahi ezpadu caltiar guerthatu, eta bençutua guelhitu. Haur da eguia; haur eçaguturic erran çuen Salomonec : *Ut scivi, quoniam aliter non possem esse continens nisi Deus det, et hoc ipsum erat summa sapientia, scire cujus esset hoc donum, adii Dominum et deprecatus sum illum*; (2) Iaquin nuenean, ecin ningoqueyela erori gabe, laincoac eduquiten ezpa-

(1) Ambr. lib. 5. ep. 31.

(2) Sapient. cap. 8.

ninduen, eta hunen iaquitea ere laincoaren donua
 cela, ioan nintçaican berehala edireitera; eta eguin
 nioen othoitz: bere escaaz eduqui nintçala, erortcetic
 beguira nintçala, eta garaitiarequin guelditceco indar
 eta antce eman ciaçadala. Halatan, eguia hunen berri
 ciaquienac beçala, eguin cioen othoitz San Augustinee
 ere laincoari, erraiten cioela: *Continentiam jubes, da
 quod jubes, et jube quod vis*: (1) Manatcen duçu, be-
 guira deçagula garbitasuna; emaçü bada manatcen
 duçuna, eta guero mana eçaçu placêr duçuna: manua
 beçala, emaçü manuaren complitceco eta beguira-
 tceco indarra ere, ceren halatan bai, baina bertcela
 ezta complitceric eta ez beguiratceric.

Bada haraguisaren bekhätuan, lehen edo guero,
 aldez edo moldez, obraz edo gogoz, cutsatu gabe, edo
 limburtu gabe egoitea eta irautea, laincoaren donua
 eta emaitça denaz gueroztic, erna gaitecin, iratçar
 gaitecin, eta erortcetic beguiratceco, ahal diratequeyen
 habeac, sostenguac eta erremedioac bilha ditçagun.

Eta lehenbicico erremedioa eta sostengua da oraci-
 noa, othoitça: Gueurez denaz beçan batean, erren-
 datuac iarririe, garaitia emanic, erauqui erranic,
 eztugula indarric asco eçaguturic; gueüre laincoari
 hel daquigula, eta bere escaaz eduqui gaitçala othoitz
 eguitea; eta othoitz hunequin batean, Ama Birginaren,
 garbitasunaren patroin beçala, ararteco ibentcea. Ce-
 ren baldin Eliçaco doctor batçuec dioten beçala, Ama

(1) S. August. L. 10. conf. cap. 29.

Birginac, are mundu hunetan cenean, nori ere, eta norc ere behatcen baitcioen, hari, haraguiaren desira desordenatuac eta gogoeta liçunac irauinguiric, hequen lekhuac gogoeta garbi batçuc, eta garbiqui bicitecco nahicunde handi batçuc, pitzten eta emaiten bacerau-
tçan : (1) Cenbatenaz orai han goititic, loriatic, han-
bat credit eta escu duen lekhtic, bere debotey,
eguiatzqui gomendatcen çaiçoney erdietsico deraue,
eta erdietsiric emanen deraue, haraguiaren tenta-
menduen haiçatceco eta bençitcecco indar, bothere eta
garacia ?

Beraz daguiogun laincoari othoitz eta oracino,
emaiten diogula ararteco bere Ama Birgina; beguira
gaitçala, fabora gaitçala.

Arren lehenbico erremedioa eta erremedioric ho-
berena, haraguiaren lohian ez sartceco, eta sarthuz
guero ere, site ilquitceco, aratz eta garbi guelditecco
eta egoitecco, haur edirenen dugu : laincoari gogoz eta
bihotzez othoitz eguita, eta Ama Birginaren ararteco
ibentcea eta emplegatcea.

XXIV CAPITULUA.

*Haraguiaren bekhatutic beguiratecco, bigarren erre-
medioa : hartaco gogoetey lekhturic ez emaita.*

BIGARREN erremedioa, eta erremedio ona eta hautua,
cutsatu nahi eztuenarentçat da, hartaco gogoetey be-
guiaren eduquitcea; heldu direla ikhusten direnean

(1) Ambr. de institutione Virg. cap. 7. — S. Tho. 3.
sent. q. 1. ar. 3. ad. 1.

Birginac, are mundu hunetan cenean, nori ere, eta norc ere behatcen baitcioen, hari, haraguiaren desira desordenatuac eta gogoeta liçunac irauinguiric, hequen lekhuac gogoeta garbi batçuc, eta garbiqui biciteco nahicunde handi batçuc, pitzten eta emaiten bacerau-
tçan : (1) Cenbatenaz orai han goititic, loriatic, han-
bat credit eta escu duen lekhtic, bere debotey,
eguiatzqui gomendatcen çaiçoney erdietsico deraue,
eta erdietsiric emanen deraue, haraguiaren tenta-
menduen haiçatceco eta bençitceco indar, bothere eta
garacia ?

Beraz daguiogun laincoari othoitz eta oracino,
emaiten diogula ararteco bere Ama Birgina; beguira
gaitçala, fabora gaitçala.

Arren lehenbico erremedioa eta erremedioric ho-
berena, haraguiaren lohian ez sartceco, eta sarthuz
guero ere, site ilquitceco, aratz eta garbi guelditeco
eta egoiteco, haur edirenen dugu : laincoari gogoz eta
bihotzez othoitz eguita, eta Ama Birginaren ararteco
ibentcea eta emplegatcea.

XXIV CAPITULUA.

*Haraguiaren bekhatutic beguirateco, bigarren erre-
medioa : hartaco gogoetey lekhturic ez emaita.*

BIGARREN erremedioa, eta erremedio ona eta hautua,
cutsatu nahi eztuenarentçat da, hartaco gogoetey be-
guiaren eduquitcea; heldu direla ikhusten direnean

(1) Ambr. de institutione Virg. cap. 7. — S. Tho. 3.
sent. q. 1. ar. 3. ad. 1.

athearen herstea. Sua pitzten denean da errazenic iraunguitceco; eta bai landarea ere ttipi denean bir landatceco eta atheratceco.

Gogoetearic, pensatcen egoitetic heldu dira bekhatu guztiac, eta guztiz ere haraguiarenac: handic hasten dira, hec dira chertoac, hec dira landareac, eta erroac. Hec beraz behar dira handitetic beguiratu. Soldaduac etchean barrena sarthuz guero, nahi duena eguiten du: hala eguiten du bada halaber nahi duena gogoeta gaichtoac ere, gogoan ostatu hartuz guero, han behin pausatuz guero.

Suco inharra, suco chinda, bera bere buruz fite iraunguitcen da; eta gainera iauzten baçaitçu, ordea çue anarteraino iguriqui gabe, pausatcera ere utci gabe berehala pontu berean, ceure ganic egotzten duçu. Hala bada amazeteco gogoeta gaichtoa ere, berehala aguertcen den beçain fite haiçatu, urrundu, eta ceure ganic egotzi behar duçu.

Egun batez galdeguin ceraucaten frai Gil, San Franciscoren lagun saindu hari, ea cer moldez, edo nola garaiten cituen haraguiaren tentamenduac, goticiac, quilicadurac eta hartaco gogoetac? Eta ihardetsi çuen: Ene borondatearen atheac ioiten dituzten gogoeta gaichtoey erraiten derauet: Ea! tentagarriac, iragan aiti-nat: ezta hemen çuentçat ostaturic eta ez pausa lekharic. Eztitut etchean barrena sartcera utzten, ezlerauet beguitarteric eguiten, ezlerauet ostaturic emaiten, ez naiz hequin goçatcen, eta ez solhasean iartcen, berehala iauci eraguiten derauet: eta halatan, ez hec ni, baina nic hec garaitcen ditut.

Ethortcen çaitçu gogora behar ezten asmua; eta çue, gogoeta hura ceureganic berehala egotzi behar bidean, nola egotzico duçun ecen, hartan çaphoratcen çara, goçalcen çara, eta ceure gogoan atseguin hartcen egoiten çara; hala egonez, bekhatu mortal handitan erortcen çara. Geren ez obratuagatic, obratceco gogoa, eta are obratceco gogoric gabe ere, gogoeta hartan atseguin-hartcea, bekhatu da. Hala erraiten dute Theologoec: *Non solum consensus in actum, sed etiam consensus in delectationem est peccatum.* Huen arauaz erraiten du San Geronimoc ere: *Periit et mente virginitas*: (1) Galtcen da gogoz ere Birginitatea. Eta badio Casianoc ere: *Mulierem ignoro, et virgo non sum*; (2) eztaquit emazteren berriric, eta ala baina eznaiz birgina. Geren Iesu-Christoc berac dioen beçala: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo*: (3) Emazteari, atseguin hartceco contuan, behateen dioenac, eguin-duque ia bere gogoan eta bihotcean bekhatu. Pontu haur consideraturic, eta huni erremedio eman nahiz, erraiten çuen San Gregorioc: *Celer ergo et facilis victoria contra libidinem est circumspectio cogitationis, si quoties carnalia obviant, ad aliquid aliud recurramus, quod libidinis incitamentum non sit*: (4)

(1) Hieron. ad Faustum.

(2) Casian. lib. 6. cap. 19.

(3) Matt. 5.

(4) Greg. in cap. 1. Reg.

Haraguiari contra eguiteco, eta harenganic hictoria erdiesteco, bide ona da, eta lasterra, hartaco gogoetey beguiaren eduquitcea, eta hequen lekhuari bertee gogoetari lotzea.

Gure gogoa ccin dagoque gogoeta gabe; ecin gauteque cerbaitetan pensatu gabe. Pontua da ea certan pensatcen dugun, nolaco gogoetac ditugun; eta baldin gaichioac haditugu, utz bec, eta har hequen lekhuari onac.

Beguirantçu, etçandela guisona, emaztetan pensatcen; ez çu, emaztekia, guisonetan. Ceren pensatce hartaric ethorrico çaitçu atseguin hartcea: atseguin hartcetic, desiratcea: desiratcetic biden eguitea, eta obratcea; eta guero norc erran ditçaque ondoco gaitzac? Eta guztiac heldu dira, gogoaren lehenbicio orhoitçapenetic, eta orhoitçapenari lekhu eta ostatu emaitetic, errocn eguitera eta handitcera utztetic. Beraz hartaric beguiratu behar da. Ceren hura da bekhatutan erortcetic beguiratceco bigarren erremedioa: hartaco gogoetey lekharic ez emaitcea; aguertcen direnean khentcea, baratcera ez utztea, eta ez sosegatcera: beltçuri bai, haina beguitarteric ez eguitea.

XXV CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco, hirugarren erremedioa: borondatearen deliberramendua.

Ez erortceco, eta eroriz guero ere iaiquitceco, erremedio handia da, gogoa, nahia, borondatearen deliberramendua: hain handia, non bertee guztiac alfer

Haraguiari contra eguiteco, eta harenganic hictoria erdiesteco, bide ona da, eta lasterra, hartaco gogoetey beguiaren eduquitcea, eta hequen lekhuari bertee gogoetari lotzea.

Gure gogoa ccin dagoque gogoeta gabe; ecin gauteque cerbaitetan pensatu gabe. Pontua da ea certan pensatzen dugun, nolaco gogoetac ditugun; eta baldin gaichioac haditugu, utz bec, eta har hequen lekhuari onac.

Beguirantçu, etçandela guisona, emaztetan pensatzen; ez çu, emaztekoa, guisonetan. Ceren pensatce hartaric ethorrico çaitçu atseguin hartcea: atseguin hartcetic, desiratcea: desiratcetic biden eguitea, eta obratcea; eta guero norc erran ditçaque ondoco gaitzac? Eta guztiac heldu dira, gogoaren lehenbicio orhoitçapenetic, eta orhoitçapenari lekhu eta ostatu emaitetic, errocn eguitera eta handitcera utztetic. Beraz hartaric beguiratu behar da. Ceren hura da bekhatutan erortcetic beguiratceco bigarren erremedioa: hartaco gogoetey lekharic ez emaitcea; aguertcen direnean khentcea, baratcera ez utztea, eta ez sosegatcera: beltçuri bai, haina beguitarteric ez eguitea.

XXV CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco, hirugarren erremedioa: borondatearen deliberramendua.

Ez erortceco, eta eroriz guero ere iaiquitceco, erremedio handia da, gogoa, nahia, borondatearen deliberramendua: hain handia, non bertee guztiac alfer

baitira, deliberamendu hura gabe. Iaincoaren aldetic behar da haren garacia eta faborea; eta guretic gure gogoa, nahia, eta borondatea.

Presunabatequin uzcaltua çaudenean; eta peril handian, hala çaudela, ceure azquen egunac ediren çaitçan: cer bide içanen da, peril handi hartaric escapateco? Ocasino haren utzteco? Cer? Gogoa, borondatea, spartatecera deliberatuqui deliberatcea.

Ethorcen da Iubilio bat, edo besta-buru bat, edo garicuma: eta hetaric batetan, ikhususic ecen bertecela galdua çoacilla, eguiten duçu urriquimendu handi batequin cofesione general bat, ceure mendean eguin ditatçun falta guztiez, harturic borondate fin bat ez guehiago presuna haren gana, eta ez bertce halacotara bihurtceco. Eta handic harat hala complitcen duçu, etçara guehiago bihurtcen. Haur da erremedio ona, eta hartu behar den bidea, itsutua, eta heretacotua çadutçan presunaren utzteco.

§ 1.

Ordea utzte haur, amoranteaganic apartatce haur, nola edo cer moldez, eguinen duçu? Onez onetara, etsaitu gabe ala etsaituric? Baldin etsaitcen baçara; horra non duçun berehala amorante harenganic burho, maradicino, erran merran, eta desohore: erasico du, oihu eguinen du. Bada etsaitu gabe, eta gaitcera ethorri gabe, onez onetara apartatcea ere, gaitz içanen da eta perilos. Ceren lehen trebatuac içan, eroriac içan: lehen beçala elkharrequin egoiten baçarete,

ihilteen, minçatcen : okhasinoac ere lehen beçala presentatcen eta guerthatcen : gogoa urri, aldatcen erraz : bihotza flaco haragüia sento. Bada eguiteco, bada certan pensa. Badirindi hobe liçatequeyela, gaitceraturic eta haserreturic partitcea, eta elkhar utztea.

Pontu hunen gainean bi gauça nahi nituzque errad. Lehebicioa : baldin etsaitu gabe, adisquidetasuna hautsi gabe, ecin aparta baçaitezque, hauts eçaçu, etsai çaiteci. Eta orduan ceure partida haserretcen dela, edo gaitcez iartcen dela ikhusiagatic, eztagüçula conturic. Ceren haserretce hura, eta gaitcez iartce hura, haren gainean içanen da eta ez çure. Eta halaber orduan, çutçaz gaizqui erraiten badu ere, paira eçaçu, ceren ceure merecia duçu. Halaco ezleyetan halaco çopac ; halaco eguitecoec halaco ondorea. placer iraganec atsecabea ohi dute. Halatan ere hobeduçu atsecabe hori, ecen ez ifernuco sua eta bethico confusinoa eta thormentua.

Bigarrena erran nahi nuque : Baldin ceure amorauteari adisquidetasuna hautsi gabe, etsaitu gabe, eta liscartu gabe aparta ahal baçaquitça, hala eguin çaquitça. Ordea nola apartatuceo natçaica, etsaitu gabe ? — Ezta gaitz, baldin partida bioc, gaichtaquerian içan çareten beçala, ontasunean akhort baçarete, nola içaitoco baituçu. Ceure gogoan deliberatu duçunean debocinoan iartcera, bekhatu suerte guztietaric, eta guztiz ere, lohiqueriatric camporatcera ; orduan emazte hari ceinequin behar ezten eçagutça içatu baituçu, erran behar dioçu oncz onean : Ordea hil

behar da, eta nahi nuque nic ene arima salbatu. Baina hunela içaitera baducusat ecen, çu eta ni ere galduac goacilla, fin gaitz eguiteco bidean garela. Eta hala gueure arteco eçagutça gaichtoari alde eguin behar diogu, apartatu behar gatçaitça : eta hemendic aicino garbiqui, prestuqui eta guiristinoqui bici behar dogu. Nic hala nahi dut : hala deliberatu dut, gogo hartu dut, har eçaçu bada çuc ere. Eta iaquiçu ecen eztela hemendic aicino, halaco eguitecoz, enequin cer guehiago mintçatoric : eta oraidanic, nic hetçaz, adio erraiten deratçudala. — Eta orduan bertceac ere, çuc beçala erraiteco luque eta eguiteco. Eta baldin ezpadiu ceure deliberamenduac onartcen, harequin hautsi eçaçu ; harenganic parti çaitç, aserreturic behar bada, aserreturic. Huna non duçun erremedio ona, hala arimaco nola gorputzceco, eternitateco eta bai munduro ere.

§ 2.

Ordea lehen bekhatutan egon direnec, eta bekhatuaz denaz beçan batean, elkhar utzi dutenec, eztute handic harat, lehen beçala elkharrequin ibili, ian, edan, eta solhastatu behar : eztute, premiaçco gauçellan baicen elkhargana behar. Bataz okhasinosc su hila pitz ezteçangatic ; eta berriz bertcea escandaluric ezteçangatic, eta munduari ere eztela ia hequen artean lehea beçalaco bekhaturic, ikhustera emaitçagatic. Ceren obligatu çara exemplo onaren emaitera, eta munduari ere guiristino beçala biciten çarela eracusfera ; halatan, ez çure saindutasuna aguer dadin, baina laincoa lauda dadin amoreçagatic. Eta halaber baldin bada

nehor, çu ceneunden beçala dagoenic, esportça dadin hura ere çuc hartu duçun gogoaren eta borondatearen hartcera, eta çuc beçala bekhatuaren utztera.

Lohiqueriatric apartaturic egoiteco gogoa, hain ongui hartu behar da çahartcean, nola gaztean. Ceren gogoaren aldetic denaz beçan batean, bada hurran, hurran hanbat peril çahartcean nola gaztean. Presuna bat denean hordli, eta emakhoi, ian-edanera, eta emaztetara emana; erraiten ohi da comunzki halacoagatic, utzico dituela demborarequin emazteac, baina ez odatea. Ceren emaztetaco indarra flacatuco baitçaica, baina ez edatecoa hala. Bada iaquiçu ecen guiçon lohia, gaztean bethi hala içatu dena, çahartcean ere comunzqui hala ohi dela: ez obraz, baina bai gogoz. Ceren gogoa bethi da gazte; eta gatzetasuneco usantcec çahartcean ere gogoa errequeritcen dute. Çaharrac bekhatu gutiago eguiten badu ere obraz, ordea guti haren eguiteco, gogoa bethi hartan daduca. Eta haur da San Gregorioc dioen beçala, Deabruaren usantça, obraz ecin eraguin deçaqueyenean, gogoz bedere eraguitea: *Callidus adversarius noster, cum ab effectu operis expellitur, secreta cogitatione polluere nititur.* (1) Çahar içanagatic, gogoa lohian badaduca, urrats guztiaz erorico da; edo hobequi minçatcera, bethi eroria egonen da. Eta hala bekhatu hunetarie beguiratcea, eztago ez guztia adinean eta ez indarrean; baina, bethi ere laincoaren laguntça aiticnean hartcen dela,

(1) Greg. in Math.

dago gogoan eta gogoaren deliberamenduan. Eta dohatsu da, bekhaturaco indarra ioaiten çaicanean, hartaco gogoa ere ioaiten çaicana.

Eguia da, çahartuz guero, adin batera helduz guero, odola hotzten da, naturaleça flacateen da. Eta hala çahartceco amurusia da gaichtoena eta itsusiena: *Senex amore captus ultimum malum.* (1) Ceren hura baita gogoarena, naturaleça bortchatu nahizcoarena, okhasino gabecoa, danatceco seinalea; eta Spiritu sainduari, lehen erran den beçala, itsusi çaiçcon bekhatuetaric bat. Halacoari erran ahal daquidicayo, Udo ceritçan bati erran ceicana: *Impone finem ludo, quia satis lusisti, Udo;* Asco iocatu çara, çahartu çara, ez guehiago bihur; akhaba iocoa, cerori akhabatu gabe: utz çuc hura, harc çu utzi gabe. Baina Udo harc etçuen utzi: eta hala fin gaitz eguin çuen; eta eguinen duçu çuc ere, baldin çahartcean bedere gogoa bekhatutic aldaratcen ezpaduçu.

Eta gogoa diot, ceren eguiçu milla erremusina eta obra on, eta çaren urthez cargatua, baina ezta probetchu, baldin bertce aldetic gogoa lohian badaduçaçu. Sinhets eçaçu ecen Iaincoaren aitecinean guztia gogoan dagoela.

Haur da hirurgarren erremedioa, lohiqueriatric beguiratceco, arimaren ez cutsatceco, eta cutsatuz guero ere garbitceco; gogoaren deliberamendua, borondatearen bertce aldera deliberatuqui itçuliric iartcea eta egoitea.

(1) Menander.

XXVI CAPITULUA.

*Haraguiaren bekhatutic beguiratceco laurgarren erre-
media: ez alfer egoitea.*

§ 1.

TRABAILLA çaitte; eguitecotan ibil çaitte, cerbaitetan emplega çaitte, alfer egoitetic beguira çaitte, eta halatan beguiratuco çara haraguiaren tentamentu gaichtoetarie ere. Ceren alferqueriatic heldu da amurusia, gaizquiraco gogoa, orhoitçapena, malicia pensatcea, eta nahastecamenduen eguitea ere. (1) Halatan erraiten du Aristotelec: Nekhaçaleric eta laborariric baicen ezten herria, dela herriric hoberena. Ceren nekhaçaleac, bere nequeaz, eta travailluaz baitaduca contu, eta ez amurusiaz, eta ez nehoren nahastecatceaz. Travaillatcen dena, edo eguitecotan dabillana, ezta haraguiac tentatcen-handi. Aitcitie travailluec, atsecabec, eta eguitecoec, bertce eguitecoric emaiten diote.

Eguia hunen frogatceco contatcen du San Geronimoc: (2) Egiptoco monasterio batean ceta fraide gazte bat, haraguiac bortitzqui tentatcen çuena, bero hutsez belhi ciraquiena, hain iraquin ecen barortuagatic, disciplinatnagatic, eta bertce anhitz enseiu eguinagatic, ecin iraungui baitçeçaqueyen su hura, eta ez egotz

(1) Arist. lib. 5. Politic.

(2) Hieron. ad Rusticum.

bereganic hartaco gogoa. Monasterio hartaco Abadeac, eguiteco haren berri iaquin çuenean, ikhusiric ecen faide hura galtceco periletan cela, eguin çuen gogoeta cer moldez atheraco eta libratuco çuen peril hartaric. Eta idurituric ecen tentamendu hec guziac, alferqueristic, eguiteco gabe, aise, bere gogara, eta atsecaberie gabe egoitetic heldu çeitçala, erautzaraci ceraucan falso testimonio gaizto bat. Akhusatu çuten bi lekhucoec Abadearen atcinean, Abadearequin berarequin adituric. Eta haciharducaten elkharren artean: akhusatuac ukha, oiho: falso cela, gueçurra cela, etcela halacoric, etçuela hobenic; baiña lekhucoec, mantena, on eduqui, hala cela. Hunela cebiltçala, eta Abadea ere sententia emaitetic berariaz guibelatcen cela, iragan cen urthe bat. Eta guero haren buruan, galdeguin ceraucan Abadeac fraide hari, ea nola ciboacon bere haraguiarequin? ea lehen beçala tentatcen çuenz? Eta ihardetsi cioen: *Papæ, vivere non licet, et fornicari libeat?* Cer tenta! Eztacusaçu certan naicen? Eztacusaçu biciaz etsitu hurran dudala? Loric ere ecin daiquedala? Ioan dira ioan leheneco gogoeta hec, orai bertceec deraut gogoeta eta eguiteco. Ikhusaçu cein artez eman cioen Abade harc chedeari, eta nola atsecabearen emaitcaz, eta alferqueriaren eta aisiaren khentceaz, khendu cerautçan haraguiaren tentamenduac ere.

Amor est animi vacantis passio : (1) Amorio desor-

(1) Chris. hom. 14. in c. 1. Mat.

denatua, astia duena baithan, presuna alferrean edireiten eta ostaratzen da; hari dagocan arrotza eta bianda da. Hargatic pintatzen çuten Venns iarririk; ceren amorioa edo amurusia, alferqueriaz, aise, eta gueldi egoiteaz hazten, eta mantentzen baita. Eta badio Ovidioc ere: *Otia si tollas, periere Cupidinis arcus*: (1) Baldin khien baitçatçu alferqueriac galdu dirataque Cupidoren arcuac, eztu nehor bere tragacez çaurtuko?

§ 2.

Comunzqui alferrac ian edanean, eta lohian ohi duduca gogoia. Hala erraiten du Casianoc: *Mens otiosa nihil aliud novit nisi de escis atque ventre*: (2) Alferrenen gogoetac eta solhasac; ian-edanaz eta sabelaz dira, eztu bertcetau pensatzen ere. Halatan erraiten cioen San Geronimoc Rusticori: *Ama studia litterarum et vitia carnis non amabis*: (3) Onhels eçaçu estudioa, eta eztuçu haraguiaren bekhatuan atseguinic hartuko, eta ez gogoric eduquico. Hartoen baduçu estudioa fintqui, utzico çaitu atsegaleac lachoqui. *Hoc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas et otium*: (4) Ierusalem, çure ahizpa Sodomaren bekhatua eta galgarria içan cen urguillutasuna, asca, eta al-

(1) Ovid. lib. 2 de remed. amoris.

(2) Cassian. lib. 10, cap. 8.

(3) Hieron. ad Rusticum.

(4) Ezech. 10.

ferqueria. Alferqueriarequin batean eguin cituen Sodomaco hiri harc hain huts handiac, eta bekhatu khi-ratsac, non igorri baitceraucan Iaincoac, ez lur estaltceco, eta ez ur garbitceco, baina bai su eta khar er-ratceco, eta chispiltceco.

Erregue Davitec, travaillatcen cenean, guerlan bere presunaz cebillanean, contu guti eguiten çuen emaz-tez. Baina astiari eta aisiari iarriric mandatariz, eta bere ordainez eguitecoen eguiten hasi cenean, atce-man cen eta erori bekhatu handien eta itsusienetara. Salomon ere temploaren eguiten hari cen bitartean, eztugu edireiten enganatu çutela emaztec, baiña tem-ploa akhabaturic alferqueriari eman ceicanean, lim-burtu cen, haragüia nabusitu cioen eta galdu çuen çu-hurtcea.

Bada Sanson ere guerlan cebillaino, ecin egundai-no garaitu çuten bere etsaiec, baina eguitecoac, eta guerlac utziric, emazte bati bihotza eman ceicanean eta haren altçean etçean cenean; emazte harc berac en-ganatu çuen, eta guero etsaiec hartçaz nahi çutena eguin çuten.

Vigilate ergo fratres mei, quia nec sanctiores Davi-de, nec fortiores Sansone, nec sapientiores Salamone vos esse video : (1) Çaudete beraz iratçarriric ene anaia maiteac (dio San Agustinec), ceren eztacusat nie, çaretela çuec, Dabid baiño sainduago, Sanson baino az-carrago, eta ez Salomon baino çuhurrago.

(1) August. ad fratres in eremo. ser. 17.

Queritur, Ægistus quare sit factus adulter? in promptu causa est, desidiosus erat: (1) Galdequiten da, cergatic erori cen Egisto adulterioan? Agueri da arraçoina: ceren alferra baitcen. Bada molde herean erran ahal diteque, Dabitez, Sansonez, eta Salamonez ere. Ceren hec guztiac, bertceric anhitz beçala, alferqueric eror araci cituen eta galtceco perilean ibeni cituen.

— Beraz hunelatan cerbaitetan emplega çaitte, travailla çaitte, alferqueric beguira çaitte. Ceren halatan garbi ere beguiratuco çara.

XXVII CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco bortzgarren erremedioa: consideratcea cein ttipia, eta laburra den hartaco placera.

§ 1.

HARAGUIAREN bekhatutic beguiratceco, hartara ez hain isuria, eroria, eta gogoia egotzia egoiteco; on liçateque, cenbait aldiz bedere, gogoeta eguitea, eta ceure baithan consideratcea, ea nolacoa, handia ala ttipia, lucea ala laburra den haraguiaren placer hura. Ceren baldin ttipia, eta laburra bada, erhoqueria handia da, hargatic presunac bere buruari, hanbat atsecabe eta eguiteco emaittea, nola anhitzetan ere emaiten baitio.

(1) Ovid. lib. 1. de remedio amoris.

Queritur, Ægistus quare sit factus adulter? in promptu causa est, desidiosus erat: (1) Galdequiten da, cergatic erori cen Egisto adulterioan? Agueri da arraçoina: ceren alferra baitcen. Bada molde herean erran ahal diteque, Dabitez, Sansonez, eta Salamonez ere. Ceren hec guztiac, bertceric anhitz beçala, alferqueric eror araci cituen eta galtceco perilean ibeni cituen.

— Beraz hunelatan cerbaitetan emplega çaite, travailla çaite, alferqueric beguira çaite. Ceren halatan garbi ere beguiratuco çara.

XXVII CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco bortzgarren erremedioa: consideratcea cein ttipia, eta laburra den hartaco placera.

§ 1.

HARAGUIAREN bekhatutic beguiratceco, hartara ez hain isuria, eroria, eta gogoia egotzia egoiteco; on liçateque, cenbait aldiz bedere, gogoeta eguitea, eta ceure baithan consideratcea, ea nolacoa, handia ala ttipia, lucea ala laburra den haraguiaren placer hura. Ceren baldin ttipia, eta laburra bada, erhoqueria handia da, hargatic presunac bere buruari, hanbat atsecabe eta eguiteco emaita, nola anhitzetan ere emaiten baitio.

(1) Ovid. lib. 1. de remedio amoris.

Bada frogatu duten guztieci batetan, eta boz batez, aithortcen, erraiten, eta cofessatcen dute, placer hura, placer aphurra eta laburra dela, hasi deneco akhabatu dela: eta are batçutan hasi gabe ere, akhabatcen dela. Ceren placer hartan berean ere, comunzqui, placer baino, desplacer guehiago edireiten baita. Utzten ditut placer haren aitcin-guibelac, anarterainoco eta ondoreco eguitecoac eta atsecabeac, handiac baitira; baina hatzeman uste duçun placeraz mintço naiz: eta diot ecen hartceco orduan ere, cerbait escastasun, cerbait descontentamendu içaiten duçula, eta hura dela causa, orduan ere, guztiae ongui contatcera, placer baino desplacer guehiago içaiten duçula. Hala erraiten du San Basilio: *Oblectatio corporeæ voluptatis, plus doloris habet quam voluptatis*: (1) Haraguiaren placer corporalac, dolore eta desplacer guehiago du atsegin eta placer baino. Arraçoiñequin galdeguiten du londone Paulo ere: *Quem fructum habuistis in iis in quibus nunc erubescitis?* Cer fruitu, cer irabaci, eta placer içan cenduten orduan, orai ahalquez bururic ere ecin ailchatuz çaudeten bekhatu hetan? Are orduan ere etcenduten placer osoric hartu, etcineten aspertu, eta ez ase. Eta ezta miretstece ez asetcea, ceren sua beçala da haraguiaren bekhatua: eta suac eztu behinere erraiten asco duela: *Ignis nunquam dicit, sufficit.* (2) Ceren Glosac dioen beçala: *Volup-*

(1) Basil. in. Psal. 33.

(2) Prov. 30.

lates semper habent famem sui: (1) Haraguiaren placeraç, bethi dira, plazer gose. Eta iduritzen baçaiten ere, baldin behin ceure desira desordenatua compli baceneça, hain bertzez sosega cindezqueyela, enganatzen çara. Ceren San Geronimoc dioen beçala: *Libido nunquam satiatur, et cum videtur extincta reaccenditur, usu crescit et deficit*: (2) Haraguiaren placera, ezta behinere guztic asecten, eta ez osoqui irauinguitcen; eta batçutan asecten eta irauinguitcen dela badirudi ere, berriz berehala gosecten, eta pitzten da; eta are dembora gutiren barrenean, lehen baino biciquiago iratçartcen da. Hala erraiten du Glosac: *Luxuria etsi ad horam satiatur, postmodum tamen ad appetendum arctius inflamatur*. (3) Hori dakharec lohiqueriac: ase ustean huts guelditcea eta gosearen handitcea.

§ 2.

Erraiten du Alciatoc: *Heu miser in mediis sitiens stat Tantalus undis; et poma esuriens proxima habere nequit*: (4) Tantalo onbehar hura gose eta egarritcen, eta baçuen oinen azpian ur franco, eta buruaren gainean çuhaitz bat fruituz bethea; ordea edan nahi çuenean urac ihes eguiten cioen, eta iateracoan çuhaitz

(1) Gl. ordin. in cap. 7. Luc.

(2) Hieron. ad matrem.

(3) Glos. Lyranan. in cap. 3. Prov.

(4) Alciatus. Emblem. 84.

adarrac goititzen eta goratzen ceitcan, ecin erdiets ci-
 tçaqueyen. lanhariz eta edariz inguratua cegoen, eta
 ala baina goseac eta egarriac utsaltua eta ahitua cedu-
 can. Hala da bada haraguiaren atseguinetan eta pla-
 ceretan dabillana ere. Gose da, egarri da; eta emoçu
 nahi duen beçanbat, sar bedi beguietaraino, baina ez-
 titeque ase, ez titeque osoqui compli eta ez contenta.
Libido lassari potest, satiari non potest: (1) Uña ahal
 diteque eta nekha, baina ez ase. Hala erraiten da Erro-
 maco andre pagano batez, hanbat ibili cela guçoñe-
 quin non betarie partitu baitcen nekhatuic, baina ez
 aseric: *Et lassata viris, sed non satiata recessit*. (2)
 Aiteitic edanaço eta egarriago; usatuago eta nahiago.
 Haraguiaren desira desordenatua, abaricia beçala da:
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit:
 (3) Cenbatenaz diru guehiago, hanbatenaz guticiosago.
 Hala da bada haraguiaren bekhatua ere: seguituago
 eta nahiago, usatuago eta barrenago, aseago eta go-
 seago.

Baldin uste baduçu, atsegalea, usatceaz guticia gu-
 tituco çaitçula, enganatcen çara. Aiteitic nola bat be-
 dera anhitz iateaz eta anhitz edateaz, ialeago eta eda-
 leago eguiten baita: hala atsegalea usatceaz ere egui-
 ten da atsegaleago.

Haraguiaren aphetitua hobequi hiltcen da ez usat-

(1) Destructor vitiorum.

(2) Juvenalis satir. 6.

(3) Juvenalis.

ceaz, usatceaz baino. Behar da bertce erremedioric ere, baina erremedio naturalic, haraguiaren tentamendu guti içaiteco, ezta halacoric, nola ez usatcea. Ceren ez usatceaz antçutcen da haraguia, ez ansiatua eta ahantcia iartcen da. Baina usatceaz bethi ernatua, iratçarria eta orhoitua egoiten da. Hala edirenen duçu, ecen guion bat alharguntcen denean, arduraqui, haraguiaren lehenbicio orhoitçapenean, ezcondu nahiarequin dabilala, iduri ecin dagoqueyela; ceren leheneco usantçac errequeritcen baitu. Eta halacoac, nola bera ecin baitagoque, uste du ecen bertce guztiaç ere hura beçala direla, harc beçain iguriquitça eta pairu guti dutela. Baina bere buruaren baicen berriic eztaquiena beçala mintço da. Ceren usatcen eztuonari, haraguia gueroçoz hildua, sosegatua, sortua eta ez-ansiatua dagoa.

Beraz ez usatceaz, etsitua eta gogatua egoiteaz; eta guztien buruan haraguiaren placera cein gauça aphurra eta laburra den consideratceaz, eguiçu. Ceren halatan ceure buruari sosegamendu handi bat emanen dioçu eta haraguiaren bekhatutiç beguiratceco ere hortzgarren erremedioa edirenen duçu.

XXVIII CAPITULUA.

*Haraguiaren bekhatutic beguiratceco seigarren erre-
media : hartaco placerac cein ondore gaichtoa bere
ondotie utzten duen consideratcea.*

§ 1.

HARAGUIAREN bekhatutic beguiratceco, seigarren manamenduaren complitceco, erremedio handia bada ere, haraguiaren placera cein gauça aphurra eta laburra den consideratcea : ordea ezta ttipiagoa, placer ttipi labor hanc cein ondore gaichtoa bere ondotie utzten duen, halaber consideratcea, eta ongui gogoan edukitcea. Ceren placera iragan den beçain fite, handa desplacera, handa berehala damua, urriquia, atsecabea, eta eguin ezpalu nahia. Contatcen du Aulo Gelioc : (1) Corintioco herrian cela Lais ceritçan emazte eder bat, famatua, amoltsua, placer eguillea, eta bere officioaren baliatcen ongui çiaquiçna. Bada egun batez Demostenec Erasle-eder, eta Philosopho handi hura emazte haren aldetie iragaiten cela, galde, çuin çioen berari, ea çenbana saltcen çen, çer balio çuen mercatalgoac? Eta alegueraric emazteac, usteç ecen ihicia sarean çuen, escatu ceican suma handi baten, çuehiago bortç ehun ezcuttu baino : handiari handiqui. Demostenec aditu çuenean ema muthiriaren galdea, ihardetsi çioen, ez uste beçala : *Ego penitere*

(1) Aul. Gelius, lib. 1. cap. 3.

non tanti emo: (1) Eztut nie urriquitcea edo urriquia horren garastia erosten. Erran baillio beçala : Badaquit, andrea, ecen baldin nie orai iragan baneca çurequin haraguiaren hirritsa, urriqui lequidiquedala berehala. Bada urriquitce hura, ondoco damu hura, ez-tut horren cario erosten, eta ez hargatic hanbat diru emaiten. Escarnio eguin ustea, guelditu cen escarniatua. Eta Demostenec eman çuen hartan aditcera, behatuari bethiere bere ondotic urriquia darraicala. Munduco plazer desordenatu hautan ; apheetitua hillez guero, asez guero, goçatuz guero higuintcen da bianda, ethortcen da urriquia. Ecin erran diteque cein erhotua ibili cen Amnon Erregue Dabiten lehenbico semca, bere arroba Thamarren ondoan, cenbat pensu, gogoeta eta itçul inguru eguin çuen, haren erdiesteco. Baiña guero erdietsi çuencan, hain gaitzetsi çuen, ecen berehala, ikhusi ere nahi gabez, etchetic egotel baitçuen.

Erregue Lysimacoc, egartsua iaunduric ; behin edateagatic, exaiari errendatu cenean, erran çuen edan ondoan edanaz urriquituric, tristura handi batequia : *O dii quam parvæ voluptatis causa, meipsum ex Rege servum effeci* : (2) Ha laincoac, ala ni plazer aphurragatic, behingo ur hotz edateagatic, Erregue eta libre nintcena, muthil eta gathibu eguin hainaiz ! Hala erran ahal deçaque bada, haraguiaren plazer aphur baten-

(1) Plutarc. in Aphothe.

(2) Plutar. in Aph.

gatic, deabruaren azpico eta gathibu eguiten denac ere : Ala ni, deus gutigatic, hunetara bainaiz ! Iaincoarequin adisquide nintcena, etsaitu bainaiz !

§ 2.

Haraguiaren placerac cein guti irauten duen gogoeta eguitera : placer haren erdiesteco, cenbat trabailu, gau eta egun gaichto iragan behar den pensatcera : eta guztien gainetic, placer eztheus harc, hasi dene-co, edo hasi gabe akhabatcen den harc, cenbat pena eta atsecabe emaiten duen, eta cein ondore gaichtoa here ondotic utzten duen consideratcera, eztut uste, liçatequeyela bat ere, eguitemo hartan sar litequeyenic ; ez behinçat adimenduan dagoenic, centçua buruan duenic, çoro eta itsu eztenic. Eta hartan dabilteçanec nehorc baino hobequi eçagutcen dute, eçagutcen, huts eguiñac doacilla, anhitz calte handic errecibitcen dutela, bai concienteian, bai ohorean, bai osasunean eta hai haciendan ere.

Eta hala uste dut ecen, eztela bat ere, here desira iragan duenean, tristetcen eztenic, urriquitcen etçai-caníc, eta bere haithan, eztuela guechiago bihurtu behar, cerbait gogoeta eguiten eztuenic. Ceren orduan bere hirritsaren sua hotztu eta ematur denean, centçua arguitcen baita eta gaizquia ikhusten. Ordea nola guero herriz bere leheneco apheetitura bihurtcen baita : hala bihurtcen da halaber, bere leheneco toquira, tornura, eta lohira. Eta nola uli-farfaiilla, ezpaita,

hegalac erra arteino, candelaren igurunetic urruntcen: hala amurus itsutua ere, ezta, arima, gorputça eta hacienda honda arteino cençatcen. Eta hunen arraçoio da, ceren hala dabillanac, ezpaitu abreac baino gue-liago, ethorquiçunera behatcen: eta ez placer hare cein ondore hotza era atsecabetsua, bere ondotic utz-ten duen behar beçala consideratcen.

XXIX CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco çazpigarren erremedioa: bortz censuez, eta lehenbicioric beguiez contu eduquitcea.

§ 1.

NORC ere nahi baitu, bere buruaz contu onic eman, behar ditu bortz censuac, cein baitira, ikhustea, das-tacea, entçutea, usnatcea eta utquitcea, guardiatu eta beguiratu. Ceren hauc dira leihoac, eta portaleac cei-ñetatic bekhatu guztiaç, eta guztiz ere haraguiarenac, ariman barrena sartcen baitira. Athe hanc behar ditu-gu hertsi, eta hautçaz eduqui contu, baldin etsaia guepre arimaco gazteluan sartcetic nahi badugu be-guiratu.

Lehenbicico athea eta portale principalada beguie-taco bista: *Visus*. Hunec bertce censu guztieç eramai-ten deraue abantail. Hunec dembora gutiz eguiten du anhitz. Urruitic ikhusten du, eta ikhusten duena go-goan barrena sartcen du, eta gogoac ere errecibitcen

hegalac erra arteino, candelaren igurunetic urruntcen: hala amurus itsutua ere, ezta, arima, gorputça eta hacienda honda arteino cençatcen. Eta hunen arraçoio da, ceren hala dabillanac, ezpaitu abreac baino gue-liago, ethorquiçunera behatcen: eta ez placer hare cein ondore hotza era atsecabetsua, bere ondotic utzten duen behar beçala consideratcen.

XXIX CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco çazpigarren erremedioa: bortz censuez, eta lehenbicioric beguiez contu eduquitcea.

§ 1.

NORC ere nahi baitu, bere buruaz contu onic eman, behar ditu bortz censuac, cein baitira, ikhustea, das-tacea, entçutea, usnatcea eta utquitcea, guardiatu eta beguiratu. Ceren hauc dira leihoac, eta portaleac ceniñetic bekhatu guztiaç, eta guztiz ere haraguiarenac, ariman barrena sartcen baitira. Athe hanc behar ditugu hertsi, eta hautçaz eduqui contu, baldin etsaia guepre arimaco gazteluan sartcetic nahi badugu beguiratu.

Lehenbicico athea eta portalea principala da beguietaco bista: *Visus*. Hunec bertce censu guztieç eramaiten deraue abantail. Hunec dembora gutiz eguiten du anhitz. Urruitic ikhusten du, eta ikhusten duena go-goan barrena sartcen du, eta gogoac ere errecibitcen

du. Baldin beguiari eduquitcen ezpaçaica beguia, calte handiac guertbatuco dira.

Ebac ikhusi çuen sagarra, eta handie bere burua gurequin batean penatan ibeni çuen. Davitec behatu ciohen behar etcen emazteari, eta handie eguiteco handitan erori cen.

Comunzqui amorioa beguietarie sartcen da, handie hasten eta sortcen da. Ihiztari handiac dira beguiac, eta bere gogaraco ihicirie eraiquitcen dutenean, eztira erdiets arteino baratcen.

Beguietaco so batec, behingo behatceac; eta are anhitcetan ere, iragaitçaz eta uste cabean behatceac arrobatcen du bihotça; cer eguinen du bada behin eta berriz, berariaz eta luçaro beha egoite harc? Bi garren behatce harc, berriz bihurtce harc; gogoeta eguiten duela eta cer hari den daquiela, beguiac fincaturic eta landaturic, emaztearen beguiey, beguitarteari, gorputzari, edertasunari eta ibilguneari beha egoite harc, sua pitzten du, aiteinatcen du, eta azquenean errateen du. Hargatic erraiten du Spiritu sainduac: *Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius*: (1) Eztiçoçula beha emazte arin, airatu, leihariari: behin ikhusiz guero, *ne respicias*, ez bir-ikhus, ez berriz bihur. Ceren bihurtcen baçara, haren saretan erortceco periletan iarrico çara. Ahalque gabequi, muthiriqui, cantoin guztietara beguiac darabiltçala, dabillan emaztea, peril da eroria den,

(1) Eccl. 9.

edo sarri erorico den. *Ne dicatis vos habere animos pudicos si habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus, animi impudici est nuntius*: (1) Ezterraçuela, dio San Agustinec, bihotz garbiac eta onhestac ditutçuela, baldin begui desonhestac eta ahalque gabeac baditutçue. Ceren begui desonhesta, ahalque gabea eta campoan soseguric eztuena, barren gaichtoaren, sosegu gabearen eta desonhestaren mandataria da eta seinalea. Emaztetaric beguiratu nahi duenac, beguiratu behar du halaber emaztey behatçetic.

§ 2.

Gauça ederra da eta arimacotçat probetchu handitacoa onhetstasun batetan beguien beheitituric eduditçea. (2) Contatcen da Hugo ceritçan guiçon saindu batez, hain ceducala contu handia bere beguien eguin bidez, non emazte batequin minçatcen cenean be-thiere burua ahal beçanbat, bertce alderat itçultcen baitçuen. Eta erraiten çuen ongui cela hala eguitea, ceren bertcela gaitz cela bere gogoraco gauça ikhusiz guero, haren ez desirateçea, edo hartçaz gogoetaric eguin gabe egoitea.

Cyroren soldaduec, hartu cituztenean Assirioen ien-deac eta onac, ediren çuten bertce presoer artean Pantea ederra, Erregue Abradaten emaztea. (3) Eta

(1) August. in regula. 3.

(2) Guidus Cartus. in vita Hugonis.

(3) Rhod. l. 13. c. 3.

eman cioten berehala aditcera Erregue Cyrori emazte haren edertasuna nolacoa eta cein abantailatua cen. Baina ceren Erreguec ez aditu iduri eguiten baitquen, lehiatu ceican here adisquide mamiataric bat, trebeen ceicana, Arraspas ceritçan bat, erraitera Erregueri : ezta egundaino lurraren gainean hain emazte ederric sorthu, mereci du hain bertce ohore eman diaçoçun, mereci du behin ikhus deçaçun : eta prometatcen deratçut ecen baldin behin ikhusten baduçu, eztuçula bi garrenean gonbidatçailleric beharco, cerori egonen çarela errana. Ordnan ihardetsi cioen Erreguec hala erraile hari : bada arraçoïn borren berorengatic, eztut ikhusi nahi. Ceren baldin behin librequi ikhusten badut, beldur naiz bi garreneco gathiba nadin, eta neure desira desordenatuac behar eztena eraguin diaçadan. Errepuesta eder haur eman çuen Erregue ientil harc ; ceren baitciaquien, cenbat calte eguiten çuen, gauça debecuaren ikhustec.

Hala iracurtcen dugu Alexandro handiac ere victoria famatu hura Erregue Darioren gainean içan çuenean, eta haren alaba ederrac bertce presoen artean hartu cituenean, etçuela nahi içatu ekhar ciaçoten hetaric bat ere bere aitcinera, beldurrez ikhusi eta guero behar etcenic eraguin ciaçoten.

Edireiten da bertceric ere anhitz hunelaco exemplo-ric, ceinetarie athera behar baituçu, baldin nahi ezpaduçu behar ezten amoria gogoan eta bihotcean barrenas sar daquiçun ardura beguiac behehitu eta hertsi behar dituçula : beguietaco bistaren portale hunez,

cein baita lehenbico censua, contu eduqui behar duçula. Ceren haur da erremedioetaric bat haraguiaren bekhatutic beguiratceco hartu behar dena.

XXX CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco çortcigarren erremedioa : mihiaz contu eduquitcea.

§ 1.

BALDIN bistaren portaleari eduqui behar haçacia beguia eta eguin guardia, segur da etçaicala gutiago eguin behar gustuarenari. Hain ongui eduqui behar da contu bataz, nola bertceaz. Eta gustuaz mintço naicenean, mintço naiz ahoari uquitcen çaitçan gança guztiez : hala mihiaz eta minçatceaz, nola ianaz, eta edanaz.

Lehenbicoric behar da, erguelqui, arinqui, eta desonhesqui minçatcetic beguiratu. Ceren londone Pauloc dioen beçala : *Corrumpunt bonos mores colloquia mala* : (1) Solhas gaichtoec galtcen dituzte aztura onac. Eta erraiten dute Philosophoec ere : *Voces sunt signa conceptuum* : Mihiac declaratcen du, cer daducan batbederac bere gogoan eta bihotcean. Nor nola mintço baita campoan, hala ohi da barrenean. Cer baitaduca gogoan, hura alpha nahi du iendartean ; mihia da bihotzaren mandataria, mihian da eçagon,

(1) 1. Cor. 15.

cein baita lehenbico censua, contu eduqui behar duçula. Ceren haur da erremedioetaric bat haraguiaren bekhatutic beguiratceco hartu behar dena.

XXX CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco çortcigarren erremedioa : mihiaz contu eduquitcea.

§ 1.

BALDIN bistaren portaleari eduqui behar haçacia beguia eta eguin guardia, segur da etçaicala gutiago eguin behar gustuarenari. Hain ongui eduqui behar da contu bataz, nola bertceaz. Eta gustuaz mintço naicenean, mintço naiz ahoari uquitcen çaitçan gança guztiez : hala mihiaz eta minçatceaz, nola ianaz, eta edanaz.

Lehenbicoric behar da, erguelqui, arinqui, eta desonhesqui minçatcetic beguiratu. Ceren londone Pauloc dioen beçala : *Corrumpunt bonos mores colloquia mala* : (1) Solhas gaichtoec galtcen dituzte aztura onac. Eta erraiten dute Philosophoec ere : *Voces sunt signa conceptuum* : Mihiac declaratcen du, cer daducan batbederac bere gogoan eta bihotcean. Nor nola mintço baita campoan, hala ohi da barrenean. Cer baitaduca gogoan, hura aipha nahi du iendartean ; mihia da bihotzaren mandataria, mihian da eçagon,

(1) 1. Cor. 15.

nor den batbedera; eta bai nongo den ere, londone Petri eçagutu cen beçala Galileatarra cela.

Behar dira guibelatu hitz alferrac, arinac, iocolariac, dostailluac, eta guztien gainetic desonhestac, liçunac, eta erguelac. Ceren hec iratçartcen dute lo datçana, eraiquitcen dute ihicia, eta eraguiten behar eztena. Hec dira su pitzgarriac, eta elkharrequin trebatceco bideac. Halaco hitzetaric behar duçu beguiratu ceure mihia, baldin nahi baduçu garbi beguiratu ceure arima.

§ 2.

Holatan beguira çaite, guiçona, emaztequin sobera solhastatçetic, eta çu bardin, emaztea, guiçonequin hitzun içaitetic. Ceren guiçonaren eta emaztearen arteco bakhartasunean hitzquetac eta solhasac berequin du ezta, berequin du balacua, linburtceco okhasinoa, eta bai elkharri lotceco cola, bisca eta le queda ere.

Emazten artean dabillan guiçonac, eta guiçonen artean dabillan emazteac, hequin solhastatceaz atseguin hartcen duenac, eta guztiarequin ere eztela erortcearen beldur erraiten duenac, sinhets araci nahi du, eztela haraguis eguina, eztela guiçona edo emaztea; edo sua golkhoan gorderic, arroyey lothu gabe erabil deçaqueyela; edo ikhartz bicien gainean orthutsic, oinçolac erre gabe ibil ditequeyela. (1) Ordea erraiten du

(1) Vide Basil. de constit. monast. cap. 4.

Spiritu sainduac, eztela posible hala eguitea: *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? Aut ambulare super prunas ut non comburantur plantæ ejus? Sic qui ingreditur ad mulierem*: (1) Emaztequin ibiltcea, eta calteric ez errecibitcea, suan erre gabe egoitea beçala da. Nor nahi den, eta nolacoa nahi den çarela; çaren handi edo ttipi; çaren debocinoz, eta intencione onez bathea; finean çaren ceure ustez harria baino gogorago, eta urrea baino finago: baina emazteac bere hitz leunaz, solhas garaciatsuaz, eztiáz eta emeaz, beretacotuco çaitu, centçutic atheraco, liluratuco eta bertce aldera itçulico çaitu; eta ber guisan, nescato prudentciarie gabea, çuri eguinen deraçu guiçonac, harenganat errazqui hurbiltcen baçara, eta hari beha egoiten baçaitça. Çabiltça errota hartara, irina lothuco çaitçu: hurbil çaquitça, cutsatuco çaitu. Halatan erraiten da londone Pauloc: *Fugite fornicationem*: Ihes eguiçue lohiqueristic, haraguiaren bekhatutic; ibençue çnen eta okhasinoaren artean murru bat, ez elkhargana hurbil. Eztu erraiten londone Pauloc, bertce bekhatuez beçala, lohiqueriaco bekhatuari deffenda gaquitçala; eztu erraiten barmetan mokhoz mokho iar gaquitçala; baina dio, *fugite*, ihes daquigula. (2) Erran bailloça beçala: Bertce bekhatu guztiey behar gatçaizte, lainçnaren laguntzarequin batean, kontratu eta deffendatu

(1) Prov. 6.

(2) Vide Aug. de honest. mulie. cap. 1.

baina haraguiarenari, ihes eguin : halatan dugu behar garaitu, eta bictoria erdietsi. Ceren bertcela, hurbil-duz guero, elkharganaz guero, solhasean bakharic iarriz guero, gaitz da cutsatu gabe guelditcea, sarean sarthu gabe itçurtcea.

Ezta çuhurtcia, içurria den lekhura, erremedioetan fidaturic, ioaitca. Alde eguiçu ; ihes eguiçu , hura da ez içurrizatceco erremedioric hoberena eta segurena. Bada lohiqueriaco bekhatua içurriaren pare da : cutsuz doha, asco du uquitcea, asco du hurbiltcea. Har deçagun beraz Iondone Pauloren conseillua , daguigun ihes, ezcaitecilla okhasinotan sar, eta ez iar.

Lehenagoco Emperadore gaichto hequen demboran , hetaric ihes eguiten çuenac galtcen çuen martirioaren palma, eta coroa. Coroa hura erdietsico çuenac , martir içanen cenac, etçuen ihesic eguin behar. Baina different da, garbitasunaren ez galtcea gatic, ihes eguitcan : ihes eguite hura okhasinotan çarenean, ceure buruaren beguiratce eta bortchatce hura , da martirio eta martir içaitea. Hala erraiten du San Agustinec : *Nemo dicat, fratres mei carissimi, quod temporibus nostris martyrum certamina esse non possunt; habet enim pax nostra martyres suos, nam libidinem fugere pars magna martyris est*: (1) Eterralla nehorc, ecen orai gure dembora hunetan ecin datequeyela martiric, badira bai orai ere martirac. Ceren haraguiaren aphe-titu desordenatuen bençutcea, lohiqueriatic ihes egui-

(1) August. sermon. 240 de temp.

tea, eta bere buruaren beguiratcea, garbaite handia da eta martir içaitea.

§ 3.

Ordea cergatic erraiten da, bertce bekhatuac deffenatuz, eta contra carrean iarriz behar ditugula garaitu; baina haraguiarena ihes eguinez? Lehenbicico arraçoina, ceren guiçona eta emaztea, sua eta istupa beçala, baitira: beraz eztira elcarrequico on, hurbiltcen badira, ezta segurantzcaric, berheci egoitea da hoberenic. Bi garren arraçoina, ceren ezpaita on, hurbiltceaz indar hartcen duen etsaiari alderatcea. Hala da bada haraguia eta haraguiaren bekhatua. Ceren gure haraguia lehen gueldi, eta sosegu onean cegoena, bertce haraguia gana hurbiltceaz, pitzten da, ernatcen da, indarrean sartcen da, etsai bihurtcen da. Eta nola Erregue batec herabe bailluque bere etsaien contra guduan eta combatean sartcera, liaquinean bere soldadu propioac bere traidore dituela, bere contra iaiquico çaitçala: hala behar dugu guc ere içan herabe, haraguiarequin iharduquitcera eta guerlan sartcera. Ceren gure haraguia, traidore bat beçala gure contra iaiquitcen baita.

Arraçoin haur emaiten du aditcera eta bai declaratcen ere San Thomasec, erraiten duenean: *Peccatum semper est fugiendum, sed impugnatio peccati, quandoque est vincenda fugiendo, quandoque vero resistendo. Fugiendo, quando continuata cogitatio perseverans auget incentivum peccati, sicut accidit in luxuria.*

Resistendo autem, quando cogitatio perseverans tollit incentivum peccati, sicut accidit in omnibus peccatis, præter luxuriam: (1) Bekhatutic bethi behar da ihes eguin, baina bekhatuaren akhometamendua, naritamendua, eta tentamendua, batean behar da ihes eguinez eta apartatuz garaitu; eta bertcean deffendatuz, contra eguinez, eta borrocatuz. Baldin defendatce hartçaz, eta hartan pensatceaz, gutitcen bada bekhatuaren tentamendua, nola eguiten bainta, haraguiaren bekhatuaz bertce bekhatu guztietan, orduan hobe da deffensan iartcea, eta tentamenduaren contra borrocatcea. Baina baldin deffendatce hartçaz, eta hartan pensatceaz pitztenago bada sua, eta handitcenago tentamendua, nola eguiten bainta haraguiaren bekhatuan: orduan behar da ihes eguin, eta ez nola deffendatuco den, gogoetan iarri, ceren gogoeta hura bera da, su pitzgarri.

Beraz hemen garaitceco bidea ihes eguitea da, hartaco okhasinoctaric, solhasetaric, incontruetaric, eta gogoetataric beguiratcea. Ceren dirua ezta segur ohoi-nac diren lekhan; ez ardia otsoen artean; eta ez istupa suaren aldean. Gauça perilosac dira hauc elkhar-requico: eta bai guçona eta emaztea ere, berac bakharric, bibian egoiteco.

§ 4.

Baina oraino hi-bian egoiteaz, halaco perilic ezpa-

(1) S. Th. 22. q. 35 art. 1. ad. 4.

liz ere, bada bertce arraçoïn bat, emaztetaric apartat-
ceco, hequen artean ez maiz ibiltceco, eta solhasean
ez sobera egoiteco, cein baita exemplo onaren emait-
eco, eta escandaluaren alderatceco dugun obligacinoa.
Ezta asco ceure concientcian barrena casto, garbi, eta
onhest içaitea; baina campoan ere, eta munduaren
alderatcotçat ere, hala behar duçu içan. *Providentes
bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omni-
bus hominibus*: (1) Bere arauaz, laincoaz beçala,
munduaz ere, barrenecoaz beçala, campocoaz ere
eguin behar da contu. Ongui heldu da pontu hunetara,
emazte prestuaz Spiritu sainduac dioena: *Quæsit
lanam et linum et operatu est consilio manuum sua-
rum*: (2) Bilhatu cituen illea eta lihoa, eta biac bere
escuz landu, eta obratu cituen: illea campoco, eta li-
hoa barreneco. Legne çaharreco arca famatu hura;
urre finez campotic eta barrenetic urraztatua cen:
Deaurabis eam auro mundissimo intus et foris. (3)
Ceruleo esposoac biatan deiteen du ederra bere espo-
sa: *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra*;
aditcera emaitagatic, guiristino on içanen denac,
campoan eta barrenean, biatan, behar duela içan on
eta eder: biez behar duela eduqui contu, eta ardura.

Guiçon bat, maiz bakharric, eta premia gabe emaz-
te batequin egoiteac, emaiten du okhasino bekhatu

(1) Rom. 12.

(2) Prov. 31.

(3) Exod. 25.

eraguiteco, eta gogan behar aracitceco badela hequen artean behar ezten cenbait eçagutça, eta amorio desordenatu.

Nahi eztuenac erraiçunic, eztemela okhasinoric. Nahi eztuenac, dei deçaten otso, ezteçala iauntz otso larruric. Nahi eztuenac ilkhi dadin kheric, eztaguiela suric. Legue çaharrean ordenatua dago, asco dela frogantçaric, emazte baten gaichtotçat emaiteco, guiçonarequin bakharric, ez orenean eta hartaco lekhuari, edireitea.

Ceren aieru hec, itçal gaizca ibiltce hec, baitira frogantçaric asco, gogan behar aracitceco. Beraz huneletan ezta asco intencione ona içaitea, baina behar da, bekhatu eraguitceco escandalua, eta okhasinoan ere alderatu, eta khendu.

Naturaleçaren aldetic denaz beçan batean, eztaude behin ere, elcarrequin segur, guiçona eta emaztea. (1) Asco da guiçon, eta emazte içaitea, periletan içaiteco, eta egoiteco. Eta tentatçaillea ere eztaçta behin ere lo: harc eraiquitcen du erbia, pitzten du sua, gogoratcen du bekhatua, iratçartcen du haraguia: eta behin iratçarriz guero, gaitz da lohacartcen: gogoa airatuz guero, gaitz da sosegatcen eta bere lekhuara bihurtcen.

Çuhurtcia handia da, emaztequin eçagutçatan ez sartcea, nor bere lekhuetan egoitea. Ceren behin elkhargana abiatuz guero, gaitz da handie pitzten den

(1) Vide Chrys. serm. contra concubi.

suaren iraunguitcea; eta bai halaber iendearen ichilic eduquitcea. Lehenbician erraz da, emaztequin adisquidetcetic, eta trebatcetic beguiratcea, solhasean barrena ez sartcea, elkhargana ez ibiltcea: Baina behin abiatuz guero, adisquidetuz guero, trebatuz guero, eta elkharrequin solhasean, hitzquetan, elhequetan, presentquetan, gosalquetan, eta bisitaquetan hasiz guero, peril handia da arimaco, eta exemplo gaichtoa munduco.

Beraz hunelatan lohiqueriatie beguiratu nahi duenac, nola behar baitu bere mihia edo cein hitzen erraitetic guibelatu: hala behar du halaber, emazteac guiconarequin eta guiconac emaztearequin trebatcetic, ibiltcetic, eta hitzetan, eta eçagutçatan sobera barrena sartcetic alderatu.

XXXI CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco bederatçigarren erremedioa: sabelari ez sobera emaita.

GARBITASUNAREN eguiteco hunetan bere buruaz contu ona eman nahi duenac, behar du sobera ian edanetic ere beguiratu. Behar du neurritz iatera, edatera cebatu; eta gustuaren eta çaphorearen portalearen, ordu denean, cerratcen iaquin eta trebatu. *Sine Cere-re et Bacho friget Venus*, dio Therentcioc: Oguiric, eta arnorie ezten lekhuari, hotz da Venus: ezta han amurusiatic, eta ez emazte guticiatic. Errana da, ha-

suaren iraunguitcea; eta bai halaber iendearen ichilic eduquitcea. Lehenbician erraz da, emaztequin adisquidetcetic, eta trebatcetic beguiratcea, solhasean barrena ez sartcea, elkhargana ez ibiltcea: Baina behin abiatuz guero, adisquidetuz guero, trebatuz guero, eta elkharrequin solhasean, hitzquetan, elhequetan, presentquetan, gosalquetan, eta bisitaquetan hasiz guero, peril handia da arimaco, eta exemplo gaichtoa munduco.

Beraz hunelatan lohiqueriatie beguiratu nahi duenac, nola behar baitu bere mihia edo cein hitzen erraitetic guibelatu: hala behar du halaber, emazteac guiconarequin eta guiconac emaztearequin trebatcetic, ibiltcetic, eta hitzetan, eta eçagutçatan sobera barrena sartcetic alderatu.

XXXI CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco bederatçigarren erremedioa: sabelari ez sobera emaita.

GARBITASUNAREN eguiteco hunetan bere buruaz contu ona eman nahi duenac, behar du sobera ian edanetic ere beguiratu. Behar du neurritz iatera, edatera cebatu; eta gustuaren eta çaphorearen portalearen, ordu denean, cerratcen iaquin eta trebatu. *Sine Cere-re et Bacho friget Venus*, dio Therentcioc: Oguiric, eta arnorie ezten lekhuari, hotz da Venus: ezta han amurusiatic, eta ez emazte guticiatic. Errana da, ha-

raguiaren placera, amorio desordenatua, sua beçala dela; eta su haren egurrac ian edanac direla. Edequi iatçotçu beraz egurrac, ian eçaçu guti, eta edan gutiago, eta halatan, edo ezta sua piztuco, edo piztua site iraunguico da.

Ordenatu çuen Solonec bere leguetan, baldin herrico cargudun bati guertha bacequion, sobera edate-ra, eta handic mihiaren motheltcera edo çangoen cordocattcera, edequi cequiola berehala bere cargua. Eta arraçoinequin ordenatu çuen hala, ceren bere burua ecin governa deçaqueyenac, nola eguinen du bertcerena? *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?* (1) Beretçat gaichto dena, nola içanen da bertcerençat on?

Corinthiococ bere Erregnearen icendatcean, eta coratcean, usatcen çuten cirimoniataric bat cen, ekhartcea, bere aitcinera, beira bat ur, aditcera emaitca gatic, etçuela handic aitcina arnoric edan behar, edo edanen çuena, ongui ematuric eta urçaturic edan beharco çuela. (2)

Lehenago Erromaco emaztec etçuten batere arnoric edaten. (3) Ceren guiçonentçat itsusi da sobera edatea, baiña emaztentçat are itsusiago, eta perilosago. Handic uste dat etborri cela usantça, arrotz calean, cam-

(1) Eccl. 14.

(2) Eneas Silvi. de Europa. cap. 10.

(3) Alexan. ab Alexandre lib. 2. cap. 26.

potic ethortcean, guiçonec emaztey pot eguitea, mussu emaita, iaquiteco ea arno usainic baçutenz.

Federico, icen hunetaco, hirur garren Emperadoreac, etçuen bere mendean arnoric edan, anhitz baitcen Aleman batentçat. (1) Eta nola berac ezpaitçuen edaten, begui gaitzez behatcen cerauen, arnora emanac ciren guztiey. Emperadore harc etçuen haurric içaiten, ezcondua bacen ere. Eta midicuec elkhargana bilduric eta conscilla harturic, erran cioten Emperatriçari, arno aphur bat edan behar çuela, eta halatan benturaz içanen çuela. Emperadoreac midicuen abisu hunen berri iaquin çuenean, desira handia baçuen ere bere ondotic cenbait umeren utzteco, guztiarequin ere gaztigatu ceraucan bere emazteari, beguira çuela, etçeçala halaco erremedioric har; etçeçala haur içaitçegatic arnoric edan. Ceren nahiago çuela emazte haur gabea, agorra, defota, antçua; eta baltça oihanaren bista beçala, fruitu gabea, ecen ez arno edalea. Hitz notatcecoac ciren hauc, eta segur ongui erranac. Ceren handiac baitira, arnoac, guztiz ere emaztetan eguiten dituen calteac: hain handiac, ecen ezpaita emazte edalea baithan cer fidaturic; ez guiçon hordia baithan ere, baina orano gutiago emaztean.

Ohoin bat, iocari bat, arnegari bat, emacoi bat gaichto da: ordea guiçon da, bere adimenduan dago, cerbaitetaco gai da. Baina hordia, ardancoia, abre da; ezta guiçon. Ceren guiçon içaitca da, adimenduan

(1) *Æneas Silv.* l. de dictis et factis Alph. Regis. num. 7.

egoitea, arraçoïnaz usatcea. Beraz hordia, hordi-deino, ezta guizon; ceren orduan ezpaitago adimenduan; ezpaita orduan, abrea baino guehiago, arraçoïnaz baliatcen. Eta halaco guiçonac, bere guiçontasunean, ecin duque falta handiagoric, eta ez desohore desohoragariagoric (munduac hala ezpadaduca ere) horditcea, adimenduaren nahastea, eta fama hartan iartcea baino.

Noe Patriarca saindu hura horditu cen egun batez: eta harena etcen miresteco, ceren lehenbico edan aldia baitçuen, eta ezpaitciaquien oraino orduan cer indar çuen arnoac; ceren iaquinez guero beguiratucen. Baina miresteco da, nola orai çuc daquçularic, eta esperientcia duçularic, neurri batetara helduz guero arnoac iragaiten çaituen, gaitz eguiten deratçun, etçaren guziarequin ere cençatcen, eta ez berriz halacateelic beguiratcen.

Licurgo Thraciaco Erregueari iduritu ceican ecen, etcela asco arnoac eguiten cituen calten erremediateco, leguez eta ordenantçaz arnoaren debeatcea, ceren hura cela erroac utziric adarrey lotcea. Baina mahastiac behar cirela ebaqui, eta picatu. Eta hala bere erresumaco guziac, batere utzi gabe, pica araci cituen: eta manatu çoen etcedilla nehor handic harat, biciaren penan ausart, mahastiren landatcera. Eta bide hartçaz Erregue harc erremediatu cituen, arnoac, bere Erresuman, eguiten ceratçan calte guziac.

Sabel bethea ianhariz, eta edariz gainez eguina, ezta deusetaco ere on, iocatceco, minçatceco, eraste-

co, eta erhoqueria eguiteco baicen. *Nolite inbriari vino in quo est luxuria*, (1) dio Iondone Pauloc: Etçaitetzela hordi, etçaitetzela arnoz betha, ceren arnoz den lekhuana da haraguiaren desira desordenatua. Hünen arauaz erraiten da San Geronimoc: *Usus carniū et potus vini, ventrisque saturitas seminarium libidinis est*: (2) Haragui iatea, arno edatea, eta sabelaren bethatcea, guticia desordenatuen bazcaguia da, eta mindeguia. Ceren nola mindeguian bir landateco landareac sortcen, eta hazten baitira: hala ian-edanean ere, haraguiaren plazer hartceco guticiac, orhoitçapenac, eta quilicadurac pitzten, eta eguiten dira. Gaiz da, alfer, aise, eta ase egoitea, eta haraguiaren bekhatutic escapatcea.

§ 2.

Comunzqui iende aberatsac, ian-edanean ieri dabiltçanac, erortcenago dira haraguiaren bekhatuan, probe gosez direnac baino. Hala frogatu çuela Sesortris Egiptoco Erregueac dio istorioac; çzpada ere eguia, ongui da iauquitua, eta eracusten du nola pensatcen çuten aberatsetaz paganoen artean, orai duela hirur milla urthe. (1) Erregue hura eritu cen, eta itsutu eritasun hartaric; eta berehala Erresumaco apez, midicu, eta gaineraco hartaco ciren guztieç consulta

(1) Ephes. 5.

(2) Hieron. lib. 2. in Joan.

(1) Herodotes, lib. 2.

eguinic, erran cioten : bere senharrari fidel egon emazte batec isuri uraz garbitu behar cituela bere beguiac, eta halatan berebala arguituco eta sendatuco ceitçala. Erreguec haur aditu çuenean, sendatutçat ceducan bere burua; eta hasi cen berehala ordenatu ceican erremedioz usatcen. Eta lehenbicoric, segur baino segurago, hartu çuen Erreguinac bere emazteac isuri uretic; eta hartçaz medicuec ordenatu cioten beçala, busti cituen beguiac, eta gantçutu. Baina alferric, lehen beçain itsu guelditu cen. Erreguec choil miretsi çuen hunetçaz, çeren etçuen uste ecen Erreguinac fideitasunari hutsic eguin çuqueyela. Erreguinaz etsitu çuenean, hasi cen herriz bertce emazte principal eta aberats batçuetaric foroguaeren eguiten, eta senda ahal citequeyenz enseiatecen. Baina etcioten hec ere sendiaracitcen, eta oz onic eguiten. Çeren guztiac ciren berdin prestu, guztiac ciren cuntsatuac. Orduan Erreguec hurran, hurran etsitua cebillala, princesac eta aberatsac utziric, aguian probetan hobequi khausituren cela, ekhar araci çuen baratce-çain probe baten emaztea, eta harec isuri uraz, beguiac uqitu cituen beçain fite, arguitu cen. Eta sendatu cenean hartu çuen emazte probe hura; eguin çuen bere emazte, eguin çuen Egiptoco Erreguina : eta guero bertce guztiac, gaichto frogatu cituenac, Erreguina bera lehenic, biciric errearaci cituen.

Aberatsac holatan aurqitu cituen probeac baino gaichtoago, eta araguiaren bekhatuan eroriago. Nahi bada hec guztiac paganoac ciren, guztiarequin ere,

gauça eçagutua da, aberastasunetic, ian-edanetic, gualatic, sabeldarraiotasunetic, sortcen da haraguiaren plazer nahia, eta bekhatua. Eta abstinenciatie, neurria bicitetic, sabel-ederreraco içaitetic, eta pairatetic heldu da garbitasuna eta saindutasuna. (1) Erraiten du Climaco sainduac: Nahi dena içan casto, eta ala baiña arnoan çopatua egon eta assean ibili: halacoa dela, suari iraungitceco olio, eta orari bereganic hastantceco ogui puscaren emaitca beçala. Ceren nola ora bazcarequin hurbiltcenago baita, eta bai sua ere olioarequin pitzenago: hala haraguiaren guticiamen-dua ere, ian-edan harequin berretcenago, eta handitcenago da.

Beraz lohiqueriatie beguiratu nahi duenac, beguiratu behar du halaber, golos içaitetic, arnoan sobera sartetic. Ceren halatan beguiratuco du bigarren census, eta portalea, cein baita ahoa, mihia, gustua, çaphorea, ceinetic sartcen baita, haraguiaren bekhatuaren hatsa, higuina, arimaren eta gorphutzaren galgarria.

XXXII CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco, lehenen gainerraco erremedioac.

§ 1.

NOLA haraguiaren bekhatuan erori nahi eztuenac eduqui behar baitu contu, lehenbico bi censuez bis-

(1) Clima. cap. 14.

gauça eçagutua da, aberastasunetic, ian-edanetic, gualatic, sabeldarraiotasunetic, sortcen da haraguiaren plazer nahia, eta bekhatua. Eta abstinenciatie, neurria bicitetic, sabel-ederreraco içaitetic, eta pairatetic heldu da garbitasuna eta saindutasuna. (1) Erraiten du Climaco sainduac: Nahi dena içan casto, eta ala baiña arnoan çopatua egon eta assean ibili: halacoa dela, suari iraungitceco olio, eta orari bereganic hastantceco ogui puscaren emaitca beçala. Ceren nola ora bazcarequin hurbiltcenago baita, eta bai sua ere olioarequin pitzenago: hala haraguiaren guticiamen-dua ere, ian-edan harequin berretcenago, eta handitcenago da.

Beraz lohiqueriatie beguiratu nahi duenac, beguiratu behar du halaber, golos içaitetic, arnoan sobera sartetic. Ceren halatan beguiratuco du bigarren census, eta portalea, cein baita ahoa, mihia, gustua, çaphorea, ceinëtarie sartcen baita, haraguiaren bekhatuaren hatsa, higuina, arimaren eta gorphutzaren galgarria.

XXXII CAPITULUA.

Haraguiaren bekhatutic beguiratceco, lehenen gainerraco erremedioac.

§ 1.

NOLA haraguiaren bekhatuan erori nahi eztuenac eduqui behar baitu contu, lehenbico bi censuez bis-

(1) Clima. cap. 14.

taz eta gustuaz, beguiez, eta ahoaz: hala eduqui behar du contu, gainera bertee censu guztiez ere. Eduqui behar du contu ençuteaz, beharriez. Ceren anhitz gauça ençuten da, hobe baillicateque, ez ençutea. Nehor emaztez, edo emaztetaco gauçaz mintço denean, ez ernaturic egon, herts beharriac, itçul burua bertee alderat: ahalic eta gutiena halaco solhasic ençun, ez hetan atseguinic har. Ceren San Isidoroc dioen heçala: *Facile agitur, quod libenter auditur*: (1) Errazqui eguiten da, gogotic ençuten dena.

Bada garbitasuna beguiratu nahi duenac, eztu dantçatu behar, eta ez soinuac diren lekhura ioan. Lehenago lentilen artean eta demboran, desohore cen dantçatcea: eta hala etcen iende ohorezcoric, eta contuzcoric dantçetan edireiten. Ciceronen errana da: *Nemo fere sobrius saltat*: (2) Nehor guti dantçatcen da edana eztenean, adimenduan dagoenean.

Iende gazte arinen, centçuz baino çangoz azcarago direnen, officioa da dantça. Dantçan ezta okhasino gaichtoric baicen. Han ahalquea galtcen da; eçagutçatan sartcen da; solhastatcen da, trebatcen da, escuztatcen da, mandatua eguiten da, eta azquenean behar ezteua sortcen da.

Erran behar da, gauça gaichtoa eta okhasinotsua dela dantça, hartçaz dioenean San Agustinec: *Melius est in diebus Dominicis arare, vel fodere quam choreas*

(1) Isidor. lib. Soliloq.

(2) Cicer. pro. Murena.

ducere : (1) Hobe da, bekhatu gutiago da, igande egunetan, golde nabarretan, eta lur lanetan travaillatzea, ecen ez dantçan haritcea. Eta haur erraiten du hunela, ez ceren dantçatcea bera hain gauça gaichtoa den, baina ceren dantçatic anhitz okhasino behar eztenic sortcen den.

§ 2.

Bada beguiratu behar da usnaren portalea ere, eduki behar da contu sudurraz ere. Ceren sar diteque handic ere behar eztena. Ezta musquetaz, balzamoaz, eta halaco bertce usain onez usaintzaturic ibili behar. Ceren hala ibiltceac eztu usain ona. Eta halatan manatu çuen Solonec, etceçala nehorc usain mercatalgoatan trata. Zenon Philosophoac etçuen ikhusi ere nahi halaco usainic çuenic. Eta hala egun batez bere compainiaco bati, usaina adituric, eta bere baithan haserreturic, galdeguin çuen : *Quis hic mulierem olet?* (2) Norc du hemen emazte urrina? Bide gabe handia eguiten derauca bere buruari, emaztequi bat beçala, urrintzaturic, eta usain onez betheric dabillan guizonac.

Ceren halacoac usain ona emaitteagatic, emaiten baitio bere buruari fama gaichtoa. Badiragauça batçue ikhussi gabe, sudurraz beraz, urrinaz usnatcen eta iaquiten baitira, non diren eta cer diren. Hala bethi usain onez betheric dabilçanac ere, usnatcen

(1) August. de decetu chordis.

(2) Diog. Laert. l. 7. in vita Zen.

dira, eta ikhussi gabe ikhusten, nolacoac, cer azturatacoac, eta certsu diren. Halatan Marcial Poetac erran cerauçan egun batez Postumo bere adisquideari: *Hoc mihi suspectum est quod oles bene, Postume, semper. Postumo, non bene olet, qui semper bene olet*: (1) Gogan behar gaichtoa emaiten deraut, Postumo, çure bethi usain onez betheric ibiltceac. Ceren eztu usain ona, bethi usain ona duenac. Usainic hoherena, batherine usainic ez içaitea da. Hala erraiten du Ciceronec emaztez mintço dela: *Ideo bene olent, quia nihil olent*: (2) Usainic ez tutenean dute usain ona: eta ceren ezpaitute usainic, hargatic dute usain ona. Balsamo, ambar, musqueta, eta halaco bertce usain onac, ienden enganatceco, beregana eracartceco, bere buruez mintça aracitceco; eta haraguiaren bekhatuan eroriac dauntçala usnatceco, eta gogan behartceco, bideac, eta seinaleac dira. Edo bai, ceren benturaz cenbail usain çaichto eta khirats baitute bere gorputzetan, haren estaltceco, eta ezeztatceco hartuac eta pensa-tuac.

§ 3.

Eztu deus onic usnarazten usain onez betheric ibiltceac, eta are gutiago, berari dagocan baino soineco arropa ederagoac erabiltceac: ceren hec guztiac dira banaloriac, desordenuac, eta desonhetsqueriaren seinaleac. *Amictus corporis et risus dentium et incessus*

(1) Martial l. 2. Epigr. 12.

(2) Cicero ad Atticum, lib. 2.

hominis enuntiant de illo : (1) Soineco arropetan, irrian, eta ibiltcean da eçagun, nolacoa, eta certaco den bat hedera. Nola khea den lekhuon agueri baita badela sua : hala soseguric gabe, hortzac hirrituric bethi irriz egoitean, eta hanoqui beztituric ibiltcean, da halaber eçagun eta agueri, han dela erguelqueria franco, eta adimendua eceaz.

Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus, (2) dio Iondone Pauloc : duguneau certçaz gosea hil, eta larrua estal, ascoosten dugu. Eztugu ian edanean, eta beztimendetan soberaniaric galdeguiten : doiaz elicateen, iragaiten eta contentatcen gara. Genbait granoz arin delaco seinalea da, bertceac ez beçala, edo dagocan baino ederquiago beztituric ibiltcea : eta beztidura hec soinean dituenean, bere buruari contentez beha egoitea. Halaco bati erran cioen egun battez sequeretuan beharrira Demonacte ceritçan Philosopho batec : *Heus tu, hoc ante te, ovis ferebat* : (3) Hola, adisquidea, orai çuc soinean darabiltçatçun arropa horiec, çuc baino lehen, erabili cituen bere bixcarrean ardiac : ceren haren illeaz eguinac baitciren. Eztuçu beraz horietçaz cerloriaturic. Eta bertcela ere, ceren beztidurac, bekhatuaren estalgarriac beçala, eta bekhatu eguin dugulaco seinaleac baitira, ederqui erraiten du San Thomasec pontu hunen gainean : *Qui*

(1) Eccli. 9.

(2) 1. Thim.

(3) Lucan in vita Demon.

gloriatur de veste, similis est furi glorianti de cauterio, quia propter peccatum Adæ usus vestium introductus est: (1) Nahi duçu iaquin, bere soineco arropéz, preçatcen, eta loriatcen dena, nola den? Açotatu ondoan, insticiac sorbaldan burdin goriaz emaiten dioen marçaz eta ciguilluaz, preçatcen den ohoiña beçalacoa. Marca hura, bere gaichtaqueriagatic emaiten çaiça ohoiñari, eta bai guri ere beztimenda, gure eta Adan gure lehenbicio aitaren bekhatuagatic. Bekhaturic içan ezpaliz, etcen beharco beztimendaric; eztugu be-raz hetçaz cer banaloriaturic.

Bat bederac behar du, here estatuaren arauaz, nola baitagoca, hala beztitu, eta ez guehiago. Ceren guehiagocoaz, desohoratcenago du bere burua ohoratcen baino. Erregue bezi bedi oihalic hoberenaz: aitonen semeac erdicoaz, eta nekhaçalea arronteraz. Ceren gaineraco guztiac dira banaloriac, desordenuac, bekhatu eguiteco, eta eraguiteco bideac eta garbitasunaren gal-garriac.

§ 4.

Baina guztien gainetic hortzgarren censu corporalari. esin baita, *Tactus*, Uquitcea, escuztatcea, eta bazcatcea, eduqui behar çaiça beguia. Ceren hura da ohoinen capitaina, itoen Condea, bertceren ebatsietan ere parte duena. Ikhustez, minçatceaz, ençuteaz eta usnatceaz eguiten da bekhatu, ez ordea uquitceaz be-

(1) S. Tho. de regimine princip. lib. 5. cap. 59.

çala. Bertce censuec urruititic, baina utquitceac hur-
billetic acometatcen du. Beguieç, mihiaç eta bertce
censuec craiquitcen dute ihicia, baina uquitceac atce-
maiten du. Gaichtoeneco pontuan, desonhesqui beha-
tuagatic eta mintçatuagatic ere, aiccinago iragaiten
ezpada, ezta obraric bedere: baina uquituz guero,
ioan da guztia, estali behar da biguitarteç eta nigarrey
edequi beguiac. Desonhesqui behatcea, eritceco seiña-
lea da, baina uquitcea hiltcecoa. Oraino solhascatceaz,
eta behatceaz beraz ere, quilicatcen da, orhoitcen da;
cer içanen da bada, uquitcera, eta mussu bessarque-
tara dadinean? Urruititic ere berotcen du suac, cer
eguien da bada hurbil dadinean? Gaizqui doha iztu-
paz, suac uqui deçanean. Bertce ioco guztiaç ametse-
tacoac beçala dira, uquitcea da iratçarriricoa. Gatçac
urez eguina delaric, eztu ura baino etsai handiogoric:
ez eta haraguiac ere haraguiz delaric, haraguia baino
galgarriagoric. Bataç eta bertceac ere asco dute el-
kharren uquitcea. Beraz aparta, ez hurbil, ez uqui.
Ceren nola uquitceac pizten baitu sua; hala ez uquit-
ceac, hastanceac, eta aldaraturic egoiteac beguiratcen
du garbitasuna.

Finean erremedio guztien gaineco, behar liçateque-
yen erremedioa da, consideratcea, laincoac ikhusten
gaituela, beha dagocula. Eta baldin den presunaric ca-
theusenaren behatceac, ikhusteac eta aiccinean guer-
thalceac, guibelatcen bagaitu, halaco bekhaturen egui-
tetic; nola içanen da arraçoiñ guibela gaitçan, gueldi
gaitçan, eta beguira gaitçan, laincoac ikhusten gaitue-

la, eta aldacan beha dagocula iaquiteac eta pensat-
ceac.

Hanc dira (eta laincoac aillioetsa liren asco!) hara-
guiaren bekhatuan ez erortceco eta eroriz guero ere,
iaiquitceco, hartu behar diren erremedioric principa-
lenac. Cein baldin, egun beretic gueroco luçatu gabe,
harteen eta consideratcen badituçu, iaquiçu ecen gor-
putzari aisia handi bat emanen dioçula; eta arimari
are handiagoa; eta halatan munduan duçun etsairic
handiena, eta perilosena, cein baita haragua, azpira-
co, garaituco eta errendatua ibenico duçula.

The first of these is the "Lullaby" which is a beautiful and touching poem. It is a lullaby for a child who is being put to bed. The poet uses simple and sweet words to describe the child's sleep. The second is "The Wind" which is a poem about the power and beauty of the wind. The poet describes how the wind can be both gentle and fierce. The third is "The Rain" which is a poem about the joy and refreshment of rain. The poet describes how the rain can bring life and happiness to the earth. The fourth is "The Sun" which is a poem about the warmth and light of the sun. The poet describes how the sun can bring hope and joy to the world. The fifth is "The Moon" which is a poem about the mystery and beauty of the moon. The poet describes how the moon can bring a sense of wonder and awe to the night sky. The sixth is "The Stars" which is a poem about the vastness and beauty of the universe. The poet describes how the stars can bring a sense of awe and wonder to the night sky. The seventh is "The Ocean" which is a poem about the power and beauty of the sea. The poet describes how the ocean can bring a sense of awe and wonder to the world. The eighth is "The Mountains" which is a poem about the grandeur and beauty of the mountains. The poet describes how the mountains can bring a sense of awe and wonder to the world. The ninth is "The Forest" which is a poem about the beauty and mystery of the woods. The poet describes how the forest can bring a sense of peace and tranquility to the world. The tenth is "The Garden" which is a poem about the beauty and joy of nature. The poet describes how the garden can bring a sense of peace and tranquility to the world.

BIGARREN PARTEA.

GUEROTIARREN PITZGARRIAC.

I.

GUEROA EZTA GUEUREA.

XXXIII CAPITULUA.

Nola eztugun gueroco segurantzaric.

BADAQUIÇU orai darabillaçun bicitcea bicitce gaichtoa dela ; eta çutçaz ongui içaitecotz, bicitce gaichto haur utzi behar duçula. Ordea pontua da , ea noiz utzico duçun. Eta çuc dioçu, GUERNO ; baiña nic diot ecen ez GUERNO, baiña ORAI. Dacusagan ea ceñec dioen hobequi, ceñec duen arraçoïña. Eta eracusteco ecen nie dudala, eta çu çoacilla huts eguina, eta bide errealetic eta çabaletic aldaratua eta errebelatua ; erradaçu behin, eguiteco hunetan sarthu baiño lehen : Çuc baitioçu ecen, guero onduco çarela, guero behar diren descarguac , eta eguinhideac eguinen ditutçula. Non duçu GUERNO horren segurantzã ? Eztaquiçu, erran comuna den beçala, eztela heriotcea beçain gauça seguric , eta orena noiz içanen den beçain guti guerthuric ?

Gure bicitce hunec hain du cimendu flaçoa eta eria, ecen ongui minçatcera , ecin baiterraquegu : bihar

eguien dugu hunelaco edo halaco gauça. Baiña erran behar dugu Iondone Iacuec dioen beçala : *Si Dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc aut illud* : (1) Baldin Iaincoac nahi badu, baldin bici bagara, eguien dugu haur edo hura. Hargatic erraiten du San Matheo Evangelistac : *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* : (2) Çaudete prestic eta iratçarriric, ceren eztaquiçue eguna eta ez orena ; eta badio Spiritu Sainduac oraino, anhitz galdu dela, bere buruari ethorquiçunaz sobera prometatuz : *Repromissio nequissima multos perdidit*. (3)

Gure lehenbicio aitaren bekhatua dela causa, haren gatic, haren cariaz, guztioç gaude preso, guztioç gaude mundu hunelaco garcel hunetan, eriotcera condenatuac. Baiña, iragaitçaz beçala, gure heriotcera condenaturic egoiteco pontu haur uqui deçadan : Badirudi eçen gure lehenbicio aitaren bekhatuagatic, ez harc berac, eta ez guc ere, ezquenduqueyela hil behar. Ceren sagar bat, edo halaco bertce fruitu bat ian çuen. Bada sagar baten iateagatic, guiçon baten, are bere ondoco guztiequin, heriotcera condenatcea, badirudi iusticia berriaren soberania eta arraçoïnaren contra dela. Eguia da, hala dirudi. Ordea ezta hala, iduria du, eta ez içana. Aitcitic sagar baten iateagatic, ceren hain gauça ttipian eta errazean manua hautsi çuen, aldez hargatic

(1) Iacobus, in sua epistola cap. 4.

(2) Math. 25.

(3) Eccli. 29.

çuen gaztigu guehiago mercci. — Batçuec bere laçotasunez, ceren czpaitira guiristino finac, barur eguna mengoagabe hautsten dute; batarequin eta bertcearequin solhasean daudecilla, meça ençun gabe, besta egunean, utzten dute; hitz guztiaz, ez eta bai asco den lekhuari, arnegu eta iuramentu eguiten dute; eta guero erraiten dute: baldinba ez ahal naiz hunengatic, hunein gauça aphurratic, eta hunein errazqui eguin dudanagatic ifernuraco? Bada erran nahi deratçut ecen ceren horrein gauça errazean, aphurrean eta ttipian, ceure lachotasuna eta laincoaren manuaz contu guti eguitea eracutsi duçun, aldez are horigatic ifernuraco çarela.

Baldin laincoac manatu hacinitu, egun guztiaz barur cindecilla; çur baten edo harri baten gainean, ohetan sarthu gabe etçain cindecilla; cilicio bat, cerdazco guerrico bat, larru arras bethi ere erabil ceneçala; edo finean, hunelaco bertce manamendu gaitz bat, eman baleratçu, badirudi etçatequeyela miretsteco ez complitcea; eta ez complituagatic ere içan cenduqueyela cerbait desencusa eta estacuru. Baiña gauça ttipian eta errazean, sagar baten debecuan, cer desencusa, cer estacuru ahal duqueçu?

Adanec anhitz fabore eta abantail errecibitu çuen laincoaganic, eta guero hequen guztien buruan, çuhaitz bat seiñalatu baitcioen erraiten cioela, bertce guztietaric bai, baiña haren fruitutic etceçala ian: manamendu erraza, debecu ttipia ibeni ceraucan; eta guztiarequin ere, etçuen beguiratu, etçuen complitu,

hautsi çuen, ian çuen; arraçoinez beraz, erraztasun huragatic beragatic ere, condenatu çuen bere ondoco guztiequin heriotcera: ceren ondocoec ere, haren naturaleça cutsatua hartu baitçuten. Gauça, debecua, ttipia da, baiña desobediencia handia. Eta hala iustuqui dago, gure contra sententia emana; iustuqui gaude heriotcera condenatuac; eta estaquigu noizco. Beraz baldin gueure buruaz contu onic eman nahi badugu, condenaturic dagoen batec beçala, behar dugu egon, bici eta gobernatu.

Garcelean dagoenac iaquiten duenean condenatu dela biciaren galtcera, norc erranen du nola tristetçan den? Coïn gogoetatsu iartcen den? Hasten da hatsberapen eguiten, alde batera eta bertcera itçultcen. Eta ikhussiriç eztuela erremedioric, eztuela escapatceric; hartcen tu lehenez bertce gogoeta molde batçue. Munduaz eta munducoez etsitcen du, eztu betçaz conaturic eguiten. Bere concienciac, bere arimac, derauca eguiteco. Bere bekhatuac ponsatcen tu, ahalic eta hobequiena cofesatcen ditu; batari eta bertceari barkhamendu escatcen çaye. Finean ahal beçanbat bere conciencia descargaturic eta garbituric, heriotceari iguriquitcen dio.

Bada garcelean condenaturic dagoen harc beçala, hala prestaturic, harc dituen gogoetequin, behar dugu gure ere egon, bici eta ibili; hura biharamuneco beçala, gu ere, ez iaquin noizco, benturaz gaurco, laincoaz beraz, laincoac sententia emanic, condenatuac gaude naz gueroztic.

Sar balitça iusticiac hamar guiçon gareelean barrena, urkhabera condenaturic ; eta handic athera balitça gaitcera egun bat , eta bihar edo bertce egun batez bertce bat, edo bia : othe liçateque nehor ere hequen artean, bicitce lucearen esperantça luenic ? Edo ceren eztuten lehena atheratcen, azquena içanen dela segur licenic ? Eztut uste. Bada mundu haur ezta bertce gauçaric, gure heriotcera condenaturic gaudenen garcela bat baicen. Eta garcela hunetariç atheratcen gaitu laincoaren iusticiac, egun bat, bihar bertce bat : bata lehen, bertcea guero ; eztaqui nehorc noiz , ezta segurantçaric. Beraz gauden erne, gauden prestic, segurantçaric eztenaz gueroztic.

§ 1.

Comunzqui ahotan dabillan solhasa da : eztugu guero segurantçaric, bethi gara periletan. Eta hala da eguia ; ceren gutien uste dugunean, gueure gogarenic gaudenean eta aitcinera ere anhitz gauçaren eguiteco gogo hartcen dugunean, atrapatcen baicaitu heriotceac. *Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo et aves laqueo comprehenduntur ; sic capiuntur homines tempore malo* : (1) Eztaqui guiçonac bere finaren berriric, baiña nola amuac atcemaiten baititu arrainac, eta hegaztinac segadae ; hala guiçonac ere atcemaiten tu bere heriotceac. Arraiña alha denean, bazcari datehecanean, eta bere ustez hobequienic da-

(1) Eccles. 9.

goanean, atrapatcen du arrantçaleac; eta bai hegaztina ere ibiztariac. Hala atrapatcen du bada bekhatorea ere heriotceac bere bekhatuey bere gogarenic datchetenean, goçoquienic alha çayenean, eta gutien usle duenean.

Midicuen errana da, presuna batec, sendoen denean, duela critceco perilio guehiena. Eta hala noiz eta usle baituçu, heriotcea çure ganic dagoela urrunenic, orduan ohi dago comunzqui hurbillenic. Çorrac pagatu dituçunean, etche berria eguin duçunean, umeac ezcondu dituçunean; finean ceure eguitecoey garaitoric, baque on batean iartcera, eta cerbait sosegu eta plazer ceure buruari emaitera prestatcen çarenean, han da berehala heriotcea.

Ezcara deus ere, beiraquiaren pare gara, eta are beiraquia baiño perilos eta hautscorrago. Eztugu beiraquiac beçan bat indar eta sophortu ere. *Quid fragilius vase vitreo? et tamen servatur et durat per sæcula. Etsi casus vitreo vasi timetur, senectus ei et febris non timetur*, dio San Agustinec: (1) Cer da beirazco unctia baiño gauça samurragoric eta hautscorragic? Eta alabaiña ailtchatcen eta beguiratecen denean, irauten du mendez mende. Ceren erortcearen perilo badu ere, ez ordea eztu sukhararen edo çahartcearen perilio. Beraz beiraquia baiño perilosago gara eta ezteusago. Ceren behaztoparic, eroriric, edo eritasunic ez guerthatuagatic ere, eta gueure buruac ahatic

(1) Aug. sermo 1. de verbis Dom.

eta hobequiena errecaitatu eta begniratuagatic ere, adinac berac eramaiten baicaitu.

Bethi goaci, ezcara behin ere baratcen. *Quasi aquæ dilabimur*: (1) Uraren pare gara; ura beçala limburtcen gara. *Corpora nostra rapiuntur, fluminum more*: (2) Gure gorputzac ur lasterra beçala dohaci. *In idem flumen bis non descendimus: manet idem fluminis nomen aqua transmissa est*: (3) Ezcara behinere ur be-rean bietan sartcen (dio Senecac); uraren icena bethi da bat, ez ordea ura. Ceren nola bethi baitoha, eta bethi aldatuaz, ezta behinere lehenac. Ez eta bada gu ere, nola bethiere baicoaci eta bethi aldatuaz eta mudhatuaz, ezcara behin ere lehenac. Eta ezpere beha eçacu, nola presuna bat gaztetic çahartcera, eta are batçutan urthetic urthera ere, aldatcen eta eçeztatcen den idurian ere; lehenac eçtirudiela iartcen den, cein different eguiten den.

Vita nostra naviganti similis est; is namque qui navigat, stat, jacet, vadit quia impulsu navis ducitur: (4) Gure bicitcea itsasoz dohana beçala da, (dio San Gregorioroc); itsasoz dohana, iatean, edatean, lo datçanean, eta are iarriric dagoenean ere, badoha, ezta orduan ere haratcen. Ceren untciac, nahi eçpadu ere berequin baitarama. Hala garamatça bada gu ere gueu-

(1) 2. Reg. c. 2.

(2) Seneca, epist. 58.

(3) Seneca, ibidem.

(4) Grego. epis. 26.

re adinac eta demborac berequin; ezta pausatceric, ezta guelditceric eta ez tricatceric.

Galdeguiten deratçutenean, cenbat urthe ditutçun, eta ihardesten duçuncan, hogoy edo hogoy eta hamar ditutçula, ceren ceure contuan hala baititutçu, badirudi eztuçula ongui ihardesten. Ceren San Agustinec dioen beçala: *Anni nostri veniunt, ut eant, non enim veniunt ut stent nobiscum*: (1) Gure urtheac ethortcen dira ioaiteco, eta ez gurequin egoiteco; iragan dira, beraz ecin derraquegu baitugula. Eta hala baldin urthe hequen buruan, iar bagaiteci hetçaz cer eguin direa gogoetan, eztugu deus edirenen. Aitcitic ikhussico dugu, sentitu gabe, ioan çaiçquigula; eta, nola eztaquigula, çahartu garela. *Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis*: (2) Demborac badohaci, eta urthe ichil batçuez, hotsic eta habarrotsic eguin gabe çahartcen gara.

Erraiten da, hunelacoa bici içatu cen hirur hogoy urthez; baiña hobequi erran liteque, hil cela hirur hogoy urthez. (3) Ceren sortcen garenean, hasten gara hiltcen, orduan abiatcen gara, eta ezçara behinere baratcen. Lehenic hiltcen da haurtasuna; haurtasunaren ondoan hiltcen da morrointasuna; morrointasanaren ondoan hiltcen da çahartasuna; çahartasunaren ondoan hiltcen da sentontasuna. Adin guztiac elkharri

(1) August. in psal. 65.

(2) Ovid. lib. 6. Pastor.

(3) Vide August. in psal. 127.

darraitça: iragaitea eta hiltcea guztia da bat: bata bertcearen ondoan dohaci, halaco moldez ocen azquen adina dathorreneco, akhabatu baitirate leheneco guztia. Ceren San Gregorioc dioen beçala: *Ipse enim quotidianus defectus, quid aliud est, quam quedam prolixitas mortis?* (1) Eganetic egunera ahitce eta flacatce hura cer da, luçaro hiltce bat baicen! Çucia iratchequiric dagoe-nean bici da; eta orduan hiltcen da, ceren orduan ahitcen baita. Erratceaz bicitcen da, eta erratceaz hiltcen da. Hala bada gu ere, bicitceaz hiltcen gara, eta hiltceaz bicitcen. Ceren bicitcen garenean hiltcen baicara. Eta cenbatenaz eta guehiago bicitcen baicara, hanbatenaz heriotceco portura hurbiltcenago gara. Hala erraiten du Senecac: *Quotidie morimur, quotidie enim demittitur aliqua pars vitæ*: (2) Egunoro hiltcen gara, ceren egun oro gure bicitceari cenbait pochin eta parte gutitcen eta edequitcen baitçaica. Eta are hazten eta handitcen garenean ere, gure bicia ttipitcen eta laburtcen da. Bethi doha, eta behin ioanez guero, ezta ioan denaren bihurtceric, eta ez ethorquiçunaren segurantçaric.

§ 2.

Erraiten ohi dugu: benturaz egun hillen gara, benturaz bihar; eztugu oren buten segurantçaric; beraz lehen baino lehen, behar dugu bide onean iarri, en-

(1) Greg. sermo 27 super. Evang.

(2) Senec. epis. 2.

ganatuac guertha ezcaitecin. Hunela erraiten dugu, eta erraita ongui eguiten dugu; ordea obratcea bethi ere gueroco utzten dugu: heriotcea eta aztura gachtoen utztea çahartceracotçat, egozten eta ordenatcen dugu. Ecin sinhets deçaquegu, adinac berac akhaba arteiño, akhabatuco garela. Erran bai nahi duçon beçanbat: benturaz bihar hillen, benturaz gaur, benturaz ez çahartuco. Ordea çahartuco baiquina beçala gueure gauça guztiac eguin. Gueure nahiarequin batean, gueure gogoac hanbat segurantça emaiten deracu, non çahartu hutsezco ponturaiño, ez carela hillen iduritcen baitçaicu.

Erran ceranenean deabruac gure lehenbicico aita amey: *Nequaquam moriemini*: (1) Etçarete hillen, sinhetsi çuten berehala, eta sinhetsi ere colpe batez ossoqui, dudatu gabe. Eta dembora hartan etcen hain miresteco hala sinhestea. Ceren nola baitciren munduco lehenbicicoac, etciaquiten oraiño heriotcearen berrire, etçuten nehor hiltcen cela ikhusi, eta halatan errazqui enganatu cituen. Hala bada nahi guinituzque gu ere enganatu; molde berean nahi lerauquegu guri ere, ezcarela hillen, sinhets araci. Ordea nola gue orai bertceren baithan icussiz, eta gueure baithan ere çahartceaz eta flacatceaz frogatuz, baitaquigu segurqui eta guerthuqui, hil behar dugula, eztugula itçurteric, eta ez nehoizco segurantçaric; ecin engana gaitçaquegu, gure lehenbicico aita ama hec beçain errazqui.

(1) Genesis, c. 3.

Gurequicotçat, guri ezcarela hillen sinhets aracitceco, edo sinhesten baiquendu beçala eraguiteco, bertce hide bat hartcen du, bertce ioco thailu bat iocatcen du, bertce maiñaz eta traçaz usatcen du. Ez ossoqui, ez colpe batez, haiña aphurbana eta egunetic egunera luçatuz atrapatcen gaitu. Sinhets aracitcen deracu, ezcarela egun hillen, ezcarela bihar hillen. Eta bihar beçain ephe luceric ez, eta ez bihar arteiño bicitceco esperantça eztuenic; eta halatan handic, nola ezpaitugu uste egun hillen garela era ez bihar ere, bicitcen gara, segur baiquina beçala; edo secular hillen ezcarela baiquinaqui beçala.

§ 3.

Eztaquigu noiz hillen garen, eztaquigu noiz içanen den gure azquen eguna: ezta beraz arraçoin, iaquin deçagun, noiz içanen ezten ere. Ordea badirudi ecen, noiz içanen den ezpadaquigu ere, badaquigula noiz içanen ezten. Ceren erraiten dugu ecen guero bertce urthean onduco garela; orduan hunelaco eta halaco descargu eguinen ditugula: beraz badaquigu eztela anarteraiño içanen, bitartean iguriquico çacula, edo behintçat erraiten eta eguiten bedere badugu, baiquinaqui beçala.

Çuc nahi cendnque eguin ceure bicitceaz, eta bicitceco demboraz, oihal pusca batez eguiten duçuna. Oihalaren parte bat neurtcen eta ordenatcen duçu capataco, bertce parte bat iacataco, eta gaiñeracoa behar diren bertce soiñecoen eguiteco. Hala bada, oihala-

ren beçala, ceure bicitceären ere iann, iabe eta nabusi baitcina beçala, ordenatcen duçu bicitcearen parte bat, eta parteric hoherena eta gaiena, gazletasuna munduarentçat, eta guero gaiñeracoa gaichtoena, çahartasuna laincoarentçat. *Quod in manu fortunæ positum est, disponis, quod in tua dimittis*, dio Senecac : (1) Ethorquiçuneco gançac, fortunaren escuan eta benturan daudecinac, nahi ditutçu oraidanie gobernatu, traçatu eta destatu : eta presentecoac ceure escuan dituçunac, utzten ditutçu gaitcera: duçunaz eztuçu conturic eguiten, eta eztuçunaz eguin gogo duçu miracuillu. Orai laincoac emaiten derauzquitçon bicitcea, osasuna, indarra, antcea eta onthasunac nahi ditutçu, laincoaren beraren contra çabiltçala, higatu eta galdu ; eta guero, oraiño eman ezterauzquitçunac, eta benturaz emanen ere ezterauzquitçunac dioçu ecen, haren cerbitçuan empletatuco ditutçula. Ikhusaçu ceure itsutasuna, desgobernua eta gaitceco hidea.

Ninibitec penitencia eguiteco berrogoy egunen ephea, espacio eta segurantça çutelaric, hartara behatu gabe eta azquen egunaren beguira egon gabe, berehala, lehenbico egunean, hasi ciren penitencia eguiten eta bere falten erremediatcen ; eta handic eta halatan salbatu ciren. Cergatic bada guc ere, eztugu hala eguinen ? Cergatic utzi behar dugu gueroço, ez berrogoy egunen, baiña baten ere segurantçaric eztugunecz gueroztic ?

(1) Seneca de brevitæ vitæ, cap. 9.

Noeren demboran, iaten, edaten, iocatcen, dançatcen, ezcontcen, sal-erosi eguiten, eta ethorquiçnerat anhitz gauçaren ordenatcen, pensatcen eta traçatecen hari cirelaric, hartu eta hondatu cituen urac. Hala da bada peril guertha daquiçun çuri ere, guerotic guerora çabiltçanari. Ceren hec cein guti çuten, are çuc baituçu hec haiño segurantça gutiago ; eta aiticinerat hobequi behatecn ezpaduçu, galtceco eta fin gaitz eguiteco iduri, arau eta molde guehiago.

XXXIV CAPITULUA.

Nola gueroco benturaren benturan benturaturic, galtcen garen.

NOLA gure laungoicoa baita hain on, bihotz-bera, misericordios, pacienciatsu eta ethorcor, erraiten duçun : Anhitzi iguriqui dio eta iguriquitçen dio çahartu hutsezco ponturaino, naturaleçac berac bere ahala eguin arteiño ; beraz eztut oraiño cer lehiaturic, çeren benturaz hala eguinen du enequin ere. Benturaz dioçu ? Eta eztaquiçu benturac, benturaren iocoac eta tornuac dituela ?

Hirur bentura moldec, hirur bentura suertec gobernatcen du guiçona. Lehenbicioa da, behkhatu eguitetic eta anhitz periletaric beguiratcen eta guibelatcen gaituena. Handic erraiten dugu : eztut behkhaturic eguin nahi, çeren benturaz hetan nengoela, neure azquen egunac atrapa nintçaque. Eztut ebatsi

Noeren demboran, iaten, edaten, iocatcen, dançatcen, ezcontcen, sal-erosi eguiten, eta ethorquiçnerat anhitz gauçaren ordenatcen, pensatcen eta traçatecen hari cirelaric, hartu eta hondatu cituen urac. Hala da bada peril guertha daquiçun çuri ere, guerotic guerora çabiltçanari. Ceren hec cein guti çuten, are çuc baituçu hec haiño segurantça gutiago ; eta aiticinerat hobequi behatecn ezpaduçu, galtceco eta fin gaitz eguiteco iduri, arau eta molde guehiago.

XXXIV CAPITULUA.

Nola gueroco benturaren benturan benturaturic, galtcen garen.

NOLA gure laungoicoa baita hain on, bihotz-bera, misericordios, pacienciatsu eta ethorcor, erraiten duçun : Anhitzi iguriqui dio eta iguriquitçen dio çahartu hutsezco ponturaino, naturaleçac berac bere ahala eguin arteiño ; beraz eztut oraiño cer lehiaturic, çeren benturaz hala eguinen du enequin ere. Benturaz dioçu ? Eta eztaquiçu benturac, benturaren iocoac eta tornuac dituela ?

Hirur bentura moldec, hirur bentura suertec gobernatcen du guiçona. Lehenbicioa da, behkhatu eguitetic eta anhitz periletaric beguiratcen eta guibelatcen gaituena. Handic erraiten dugu : eztut behkhaturic eguin nahi, çeren benturaz hetan nengoela, neure azquen egunac atrapa nintçaque. Eztut ebatsi

nahi, ceren benturaz iusticiac atceman nintçaque, urkha edo açota. Eztut iocatu nahi, ceren iocoa eztz errenta, benturaz gal neçaque. Eztut escuetan dudana z gabetu nahi, ceren benturaz guero, nahi dudanean, eznuque. Hala erran ceran birgina çuhurrec, birgina erguel olio esque ethorri ceizleney : *Ne forte non sufficiat nobis et vobis* : (1) Ezteratçuegu eman nahi, ceren benturaz guero ezquenduque guretçat asqui. Hala Dathan eta Abiron bere lagun batçuequin lurrac iretsi cituenean ere, eguin çuten inguru bartan cirenecc handic ihes, erraiten çutela : *Ne forte et nos deglutiat* : (2) Goacin hemendic, ceren baldin hemen bagueneunde, benturaz bertce hanc beçala, iretsi gunitçaque gu ere lurrac. Haur da bentura ona, ethorquicuneco bentura gaichtotic eta periletic beguiratcen gaituena.

Bigarrena da halaber bentura ona, bekhatu eguin ondocoa, eguinen erremediatu nahiz dabillanarena. Icussiric galdua çoacilla, Iaincoaren manamenduac hautsi dituçula, erraiten duçu : Eguinac eguin, ez guehiago. Aitcinera hobequi nahi dut governatu : Iaincoari cin cinez, bihotzezco urriquimendu hatequin nahi natçaica barkhamendu escatu. Ceren benturaz halatan barkhatuco deraut, halatan içanen du nitçaz misericordia. Minçatce molhe hunez usatu çuen Daniel Prophetac ere, erran cioenean Nabucodonosor erregueari :

(1) Mat. 25.

(2) Num. 16.

Erregue aparta çaito ceure leheneco bide gaichtoetaric, eta eguicu erremusina, çaren beharren alderacotçat bihotzbera eta misericordioz: *Et forsitan Deus ignoscet delictis tuis*: (1) Eta benturaz halatan laincoac barkhatuco derauzquitçu ceure bekhatuac. Hala Niive hiri handi hartaco erregueac ere, entçun çue-nean haserre cela haren eta harenen contra laincoa, manatu çuen hiri guztia iar cedilla othoitzetan eta penitenciatan, guztiac barur citecilla; eta are abre mutuey ere etcequiela eman iatera eta ez edatera, erraiten çuela: *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, et revertatur à furore iræ suæ, et non peribimus?* (2) Norc daqui, mehatchatu bagaitu ere gueure laincoac, eta erran hadu ere haserre dela gure contra, ea gure urriquimendua eta penitencia ikhussiric, itçulico denz bertce aldera, ematuco çaicanz bere colera, eta utzico gaituenz gazligatu gabe? Erran bailu beçala: Ar-raçoinequin da gure laincoa gure contra haserre, ar-raçoinequin mehatchatcen gaitu, eta erraiten deracu gazligatu nahi gaituela. Baiña guztiarequin ere othoitzetan iar gaitecin; lehen gaichtatasunean beçala, orai ontasunean emplega gaitecin, eta benturaz halatan bihotza hautsico çaica, urricalduco gateaitça, eta barkhatuco deraçu. Hala erran cioen untei maestroac ere, tormentatua cebillanean, Ionas Prophetari: *Quid tu sopore deprimeris? Surge et invoca Deum tuum*

(1) Dan. 4.

(2) Ionæ 3.

si forte recogitet de nobis, et non pereamus: (1) Cer hari iz guiçona? Cer aratça lo? Eztacusac ithotcera goacilla? Haic hortic, iar adi oracinotan, eguioc heure laincoari othoitz; eta benturaz halatan escapatuco gautuc. Hala Patriarca Iacobec ere, bere anayarequin gaizqui cenean, igorri cerantçan bere anaya hari aitcietic presentac, erraiten çuela: Forsitan propitiabitur mihi: (2) Benturaz hunelatan present hauquin batean barkhatuco deraut, benturaz hunelatan adisquidetuco gara. Haur da bigarren bentura ona, ontasunean emplegatcen dena, falta eguinac erremediatu nahi dituenarena.

Baiña bada bertce hat, hirurgarren bat: bentura gaichtoa, luçamenduae bilhaltcen dituena, guibela-mendutan dabillana, eta perilie baicen ezten lekhuane ere, segurançac ediren nahi dituena. Erraiten çaitçu çahartcen hasi çarela, bi illetan iarri çarela, beguiac lambotcen hasi çaitquitçula, bidcaren bi herenac iragan ditutçula, eta baldin horela çandelaric, ceure azquen egunac edireiten baçaitu, ez benturaz baiña seguraz condenatuco çarela. Ordea çuc eztuçu hunelacoric sinhetsi nahi, eta ez ençun ere. Aitcietic ceure nahisrequin batean benturaz eztela halacoric içanen iduritcen çaitçu. Eta erran behar bidean: Benturaz hala içanen da; benturaz danatuco naiz, erraiten duçu: benturaz ez naiz danatuco, benturaz ezta halacoric içanen.

(1) Ionæ 2.

(2) Genes. 32.

§ 1.

Lehenbico gueçurra, lehenbico emazteac erran çuen. Galdeguin ceraucanean deabruac Ebari, ea cer-galic etçuen iaten parabisuaren erdian cegoen çuhaitz eder haren fruitu eder hartaric? Ihardetsi çuen : *Ne forte moriamur* : (1) Eztut iaten, ceren erran baite-rant Iaincoac, baldin iaten badut, benturaz hillen naicela. Eta Alabaiña Iaincoac etçioen halacoric er-ran; etçioen benturaric aiphatu. Garbiqui eta segur-qui erran cioen, iaten çuen egun berean hillen cela ; erran nahi du, mortal eguinen cela, hilquicun içanen cela : *In quocumque enim die comederis ex eo morte morieris.* (2) Venturaz hura Ebac berac berretu eta iratchequi ceraucan, eta berretura eta iratchetura har-çaz. bere burua eta guztioac ere galdu guinituen.

Ohorea guehienic gal arazten duen bekhatuaren eguitera bulcatua denac, erraiten du : benturaz eztute iaquinen; benturaz eztute ikhusico; benturaz etzaut çorigaitzie guerthaturen. Ohoiñari ere ebastera doha-nean gogoarteen çaica, escuac iratchequi hadiatçote, guitenean bereac emanen derantçatela, açotea içanen duela. Baiña harc ere site consolatcen du bere burua, erraiten duela : Benturaz eznaute atrapstuco, benturaz eznaute sentituco. Hala bada çuc ere, guerotic guerora çabiltçanac, consolatcen duçu ceure burua, eta er-

(1) Genes. 3.

(2) Genes. 2.

raiten duçu : Benturaz huneraiño iguriqui derautanac, iguriquico deraut orai ere; benturaz orai ezpadut ere, ičanen dut aitcinerat ongui eguiteco gogo; ezlira oraiño dembora guztiac iragan.

Bada hemen *bentura* franco, eta ez esperantça escasic. — Cer da haur? Non da centçua? Non da akhordua? Cer eguin da adimendua? Ceure salbamen-dua, hanbat dihoatçun gauça, seculacotçat ongui edo gaizqui içaitea, iben deçaçula *benturan*? Eztuçu pensatcen, bentura horrec, benturaz, bentura gaichtoa emanen deratçula? Eta norc bere duen guztiaren benturatçea, erhoqueria handia dela?

Benturaz hunen gaiñcan ederqui erraiten du San Chrisostomoc: *Sed multis, inquis, Deus dedit privilegium, ut in ultima senecta confiterentur. Quid igitur, numquid et tibi dabit? Fortasse dabit, inquis. Cur dicis fortasse? Contingit aliquoties. Cogita quod de anima tua deliberas; proinde etiam de contrario cogita? et dic: Quid autem si non det? — Quid autem, si det? Inquis. Dat quidem ipse, verum hoc illo certius et utiliùs:* (1) Erraiten duçu eta erranen duçu : laincoac anhitzi emaiten deraue privilegio haur, gaztean gaichto ičanagatic, iguriquitcen baiteraue çahar ditzequeyen arteiño, eta orduan behar den bidean, penitencia eguinic, salbatcen baitira. — Cer bada çuri halaco privilegioric edo garaciaric emanen othe deratçu? — Erranen duçu, benturaz hai. — Cergatic

(1) Chrys. Hom. 12.

dioçu, benturaz bai? — Ceren batçutan guerthatcen baita. — Eguiçu gogoeta ceure arimaz dioatçula, eta pensa eçaçu contrara ere guertha ditequeyela; eta erraçü : Cer içanen da iguriquitcen ezpaderaut? Erranen duçu oraiño : Eta cer içanen da iguriquitcen baderaut? — Iguriqui ahal diaçaiçu; ordea hobeaço, eta segurago da iguriquico ezpaileratçu beçala bicitcea eta gobernatcea. Hunen arauaz erraiten du San Agustinec ere: *Si enim fortasse Deus non perdet nec malos, sine dubio non perdet bonos : Cur ergo non eligimus, ubi dubitatio nulla est?* (1) Baldin Iaincoac benturaz galduco ezpaditu gaichtoac, segur da eta duda gabe da ezituela galduco onac. Cergatic bada ezlugu batere dudarie eztena hautatuco? Cergatic ezcara, benturac utziric, segurean iocatuco? Nola erraiten baitugu, benturaz iguriquico deracula Iaincoac, dërragun (guertha ditequeyen gauça baita), benturaz ezteracula iguriquico; eta goberna gaitecin iguriquico ezpaileraen beçala; eta halatan ez benturan baiña segurean içanen gara.

§ 2.

Segur beçala daducat, ifernurat ioaiten diren guehienac, guero baten benturan iarriric, hartan fidaturic eta hartan engaturic ioaiten direla. Behintçat hala ioan cen Evangelioço aberats hura. Ceren nola, San Lucas Evangelistac erraiten duen beçala, aberats hari ur-

(1) Aug. in Psalm. 77.

the ona guerthatu baitceican, eta bildu baitçuen anhitz, iarri cen bere buruarequin gogoetan, erraiten çuela: *Quid faciam quia non habeo quò congregem fructus meos?* (1) Cer eguinen dut? Noraco dut hunenbat ogui, arno, bihi, fruitu eta ontasan? Eztut eduquitceco lekhuric ere. Baiña badaquit cer eguinen dudan, erraiten dio berriz bere buruari: Leheneco bihiteguiac, ardandeguiac, sotoac, salac, eta gambarac handituco ditut, eduquitceco lekhua franco eguinen dut. Eta guero sosegatuco naiz, ardura guztiac utziric, pausatui, hatsaren gainean iarrico naiz, erraiten dudala neure buruari: Orai atseguin har eçac, ian eçac, edan eçac, ceren berdin eztuc deusen escasic, eztuc guero-coren perilic, baduc ethorquiçunecotçat ausarqui behar den errekeitu guztia. Bada contu hautan, contuac onçui eguin gabe cebilla, aditu çuen cerutic minçoa: *Stulte hac nocte repent animam tuam à te; quæ autem parasti cujus erunt?* (2) Ha! erhoa, centçu gabea, cer mintço aiz? Cer gogoeta darabillac? Eguin ditchireac gaur escatuco çaiçquic; heure arima, gaur gorputzetic athearic, eramanen deraue. Eta guero orduan, bilduric daduzcan on horiec norentçat içaneñ dira? — Erhoa deitcen du aberats lura, eta arraçoi-nequin: Ceren cer da erhoqueria handiagoric, gueroço demboraz, bertceren escuan eta benturan dagoneaz,

(1) Luc. 12.

(2) Luc. 12.

bere escuan eta segurean baillu beçala, ordenatcea baiño.

Gaitecin heraz bertceren gaiñean centça; deçagun bertceren periletic athera segurantça; hartcen dugula, Spiritu Sainduac emaiten deracun conseillua : *Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te* : (1) Converti çaiteci, bekhatutic iltqui çaiteci; eta ezteçaçula herant, ezteçaçula egunetic egunera luçat : Ceren gutien uste duçunean, ahantcienic çaudenean, neurria betheco da, laincoa haserretuco da; eta guero mendecuzco egunecan, heriotceco demboran, galduco, eta deseguinenc çaitu. Badirudi haur eman nahi çuela aditcera Spiritu Sainduac oraino, erran çunecan : *Ne dicas amico tuo vade et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare* : (2) Ezterroçula ceure adisqueari, dohala eta dathorrela, bihar emanen dioçula. Baldin baduçu emaitecoric, emoçu berehala. Erran nahi du : eguinen duçun onguia eta ontasuna daguiçula fite, gueroço benturan utzi gabe, luçamendutan eta ioan ethorritan ibili gabe.

Egun batez galdeguin ceraucaten Alexandro handiari, ea nolatan erdietsi eta irabaci çuen hanbat victoria? hanbat on eta onthasun? hanbat hiri eta erresuma? Eta ihardetsi çuen laburzqui : *Nihil procras-*

(1) Eccli. 5.

(2) Prov. 3.

tinando : Ez deus luçatuz, ez deus biharamuneco utziz : etçuela egundaiño eguncan eguin ahal ceçan gauçaric biharamuneco utzi : etçela egundaiño guerrocoan fidatu, eta halatan hain irabaci handiac eguin cituela.

Etçaitecilla beraz çu ère guerrocoan fida. Cerea gueroco hartan, bentura bat ahal badateque ere, ez ordea segurantçaric ; eta erhoqueria handia da segur behar duen gauçaren, benturan ibentcea, egun behar eta ahal denaren biharamuneco esperantçan eta perilean utzteca.

II.

GUEROAGO NEQUEZAGO.

XXXV CAPITULUA.

Nola den gueroago gaitzago bekhatutic ilquitcea.

§ 1.

ANHITZETAN ere, Escritura sainduan, comparatcen da bekhatorea ardi errebelatuarequin ; eta arraçoiñequin : ceren anhitz gauçaran baitirudite elkhar. Ardia bere laguney azquentcen çaiencan, halaco moldez bide onetic eta bere ardi lagunen albapidetic aldaratcen eta hastantcen da, non gueroago urruntcenago, gaitcenago eta errebelatcenago baita. Diru bat edo erbaztun bat gaitcen duçuncan, han berean galdu cenduen

tinando : Ez deus luçatuz, ez deus biharamuneco utziz : etçuela egundaiño eguncan eguin ahal ceçan gauçaric biharamuneco utzi : etçela egundaiño guerrocoan fidatu, eta halatan hain irabaci handiac eguin cituela.

Etçaitecilla beraz çu ère guerrocoan fida. Cerea guerroco hartan, bentura bat ahal badateque ere, ez ordea segurantçaric ; eta erhoqueria handia da segur behar duen gauçaren, benturan ibentcea, egun behar eta ahal denaren biharamuneco esperantçan eta perilean utzteca.

II.

GUEROAGO NEQUEZAGO.

XXXV CAPITULUA.

Nola den gueroago gaitzago bekhatutic ilquitcea.

§ 1.

ANHITZETAN ere, Escritura sainduan, comparatcen da bekhatorea ardi errebelatuarequin ; eta arraçoiñequin : ceren anhitz gauçaran baitirudite elkhar. Ardia bere laguney azquentcen çaienean, halaco moldez bide onetic eta bere ardi lagunen albapidetic aldaratcen eta hastantcen da, non gueroago urruntcenago, gaitcenago eta errebelatcenago baita. Diru bat edo erbaztun bat gaitcen duçunean, han berean galdu cenduen

lekhuan guelditcen da, eta bai edireiten ere; ezta bera handic higitcen. Baiña ardia orenetic orenera, lekhuz aldatcen da, oihanean barrenago sartcen da, bethi eta galtcenago eta errebelatcenago da. Hala bada bekhatorea ere guero eta guero galtcenago, errebelatcenago, eta bere aztura gaichtoetan barrena sartcenago da. Hargatic erran çuen erregue Davitec : *Erravi sicut ovis quæ periit* : (1) Errebelatu nintcen eta galdu, ardia beçala. Ceren bekhatu bat eguin çuenean, berehala bertce batetan bihaztopatu eta erori baitcen.

Ardia errebelatu berrian da errazenic edireiteco eta incontrateco; eta bai candela ere, iraungui berrian, oraino hoztu gabea denean, berriz lotceco eta iratchequitaco. Hala da bada bekhatorea ere bekhatu eguin berrian, gaienic eta prestenic bekhatutic ilquitceco.

Sagarroya, bere eguitez ere, nequez erditcen da, baiña are bere faltaz nequezago. Ceren nola larruan baita latz, eta gaztaina carloa beçala puntaz, eta arantceç bethea; eta umeac ere bera beçala latzac, eta arancetsuac baititu; ume hec, erdi beharduenean, bere arantceç eta carloez min eguiten diote, eta halan minari errendaturic, erditceco meneratcen denean, barrenat sartcen tu eta hau ahal beçanbat edukitcen tu. Eta nola hala dadutçan bitartean ere, handitcen eta gogortcen baitira ume hec; eta alabaiña erdi behar edo hil; handic azquenean, harri baten contra prematuric, lehen eguinen ceu baiño neque-

(1) Psalm. 118.

zago, eta penazago erditcen da. Bada haur beror obra onen eguiteco, luçamendutan dabillan bekhatoea baitan ere guerthatcen da. Ceren nola conbertitcea eta obra onen eguitea erditce bat beçala baita, halata, cenbatenez eta guehiago baitago, hanbatenez obra on hetçaz nequezago erditcen da. Beraz hunelatan, lehen baiño lehen içanen da hoberenic, eta errazenic obra onen eguitea eta bekhatuetic ilquitcea.

Ceure lurrean, çure baimendua, eta licencia gabe, etche bat hasten deratçutenean, ceren baldin obraren akhabatcera utz bacinitça, peril bailluque akhometaliaçuten çucen dutela lur haren gainean: hartaracotçat, aiticinduric beçala, ordenatcen du legueac, egotz ahal deçaqueçula obra berria. Hala eguin behar da bada bekhatuetic, eta bekhatzco obretan ere; berri direino egotzi behar dira, ceren bertcela nahico du deabruac akhometatu eta alegatu, obra çahartu dels, eta hartan çucen duela.

§ 2.

Errazago bada ere on bahituaren atheratcea eta ceberatcea, salduaren baiño, edireiten da guziarequin ere bere onac bahitcen beçala, saltcen ere dituenic. Eta haur beror guerthatcen da arimaco gaucetan ere. Beldur direla, bere concientciac alha çaitzela, bekhatu bat edo hia baicen eztutela eguinen erraiten dutela, eta hequen ere utzteco gogorequin dabilçala, bekhatuac eguiten-dituztenec, bahitcen dituzte bere arimac. Baiña beldurtasunic gabe, laincoaz, concientciac eta

munduaren erraiteaz ere conturic eguin gabe, antsi-cabequi dabiltecanec saltcen dituzte. Bahi bat tabernara arnoçun igortcen duçunean, gaztigatcen dioçu tabernariari eduqui deçala cenbait egunez bahi hura, eta guero bequen buruan atheraco duçula. Baiña çuc nola atheraco duçu ? ecen barrenago sartcen duçu : egunetic egunera bahiaren gaiñean, arno guehiago hartcen duçu, halaco moldez ecen azquenean ikhussiric bahiaren balioa edan duçula, bahi guztia tabernan utzten baituçu. Bada haur beror ceure arimaz ere eguiten duçu : erraiten duçu, bahi bai, baiña neholatan ere ezteçaqueçula sal. Erraiten duçu bekhatu bat eguinen duçula eta ez guehiago. Ordea bat eguin, eta bat hari hanbat iratchequitcen dioçu bere ondotic ; halaco moldez, arimaren gaiñean bekhatuaren çorra berretcen eta cargatcen duçu, non azquenean bahi guztia, cein baita çure arima, tabernan, deabruaren escuan eta botherean gatheatua guelditcen baita, hartçaz norc bere gauçaz beçala, nahi duenaren eguiteco.

Bekhatutic ilquitceco, luçamendutan dabillanari, guerthatcen çaiça, sensuco eta interesecco diruaren irabacia pagatcen eztuenari, guerthatcen çaicana. Halacoari urthetic urthera, çorra handitcen, berretcen, eta are baldin dembora luceaz badago, doblatcen çaiça ; eta orduan ezta errazquiago pagatcen. Ez eta bekhatua ere ezta egonaren buruan aisequiago erremediatcen. Ceren bataz deabruac, egunetic egunera çure arimaren gaiñean escu guehiago hartcen du. Eta ber-riz bertcea, nola çu baitçoaz, bekhatu eguinaz, eta

bekhatutan egonaz, hala doha laincoa ere çure arima-
 tic ihes eguinaz eta urrunduz, ceren cerori lehenic
 urruntcen baitçara : eguiçu contu, eguiçu gogoeta, es
 cenbat urthe duen bekhatutan çaudela, eta bekhatu
 eguiten hari çarela; eta edirenen duçu ecen urthe
 hetan guztietan, laincoa ganic urruntcen eta apartatcen
 hari içan çarela. Bada comunzqui ioaiteco beçanbat
 dembora behar ohi da bihurtceco ere. Beraz hunelatan
 çuc ere ioan diren hamar urthecotan, edo guehiagotan,
 hari içan baitçara laincoaganic urruntcen, beharce
 duçu, hurbiltceco ere, hain bertce bide eguin. Nolatan
 duçu bada uste, hambat demboraz iragan duçun bide-
 tic, hain laburzqui, urthe batez, aste batez, ceure çä-
 hartcean, çahartcen baçara ere, bihurtuco çarela?

Eguia da ordea, halaco faborea, garacia, indara
 eta haicea eman ahal diaçαιο Spiritu Sainduac çure
 gogoari eta borondateari, non urruntcea baiño fitz-
 izago, eta dembora gutizago, eguin baitçaqueçu hur-
 biltcea. Ordea eztaquiçu çure baithan hala guerthatu-
 denz : halaco faboreric, eta garaciatic eguinen çai-
 tçunez.

Maria Birgina eta Ioseph Mariaren esosa urrundu
 ciren Ierusalemetic egun baten bidea, han hoy Jesus
 haurra ustecabea, azquenduric. Eta guero bilha
 abiatu cirenean, ediren çuten hirugarren egunean.
 Dembora guehiago içatu çuten edireiteco, galceco
 baiño. Hala dirudi bada halaber dembora guehiago
 behar dela, bekhatuen erremediatceco, eguiteco
 baino. Ceren bekhatu eguiten hari çarenean, lain-

coaganic urruntcen çarenean, comunzqui gazte çara, sendo, eta indartsu; baiña guero laincoagana bihurtu eta hurbildu nahi duçunean, eri çara, flaco, eta çabar; eta hala içanen çarela gogoz gorphuttez beçala orhoit emaçu. Beraz orduan gaitzago içanen da hurbiltzea, lehen urruntcea baiño. Halatan erraiten du Propheta Davitec: *Qui elongant se à te peribunt*: (1) Çareganic urruntcen direnec fin gaitz eguinen dute. Eta laincoac berac ere mehatchacen tu halacoac, erraiten duela: *Vae eis qui recesserunt à me*: (2) Beguirabente, eneganic urrundu eta apartatu direnec, çorigaitz hequençat!

§ 3.

Bekhatuac ihuntcen du adimendua, flacatcen du memoria, eta gaichtatcen du borondatea; cenbatenez bekhatu guehiago, eta bekhatutan egonago, hanbatenez adimendua, memoria eta borondatea ezteusago; hanbatenez deabrua iaunago eta nabusiago, hanbatenez laincoa ganic urrunago eta apartago; eta hanbatenez çure indarra, eta ahala ere, etsaiari ihardesteco, ttipiago eta flagoago. Bada gauça hauc hunela direnaz gueroztic, nolatan duçu çuc uste, guero hobequi onduco çarela, eta guero errazquiago bekhatutic ilquico çarela, orai baiño? Ura ttipi deiño ecin iragan deçaqueçu, cer eguinen duçu bada handi dadinean?

(1) Psalm. 72.

(2) Osee 9.

Çuhaitz ttipiac, oraiño erroric eztutenac, ecin athern diatçaquetçu, cer eguinen duçu bada errozta, eta handi ditecinean? Orai bekhatu guti duçunean eta guti horic ere berri direnean, ecin delibera deçaqueçu horietaric ilquitcera, cer içanen da bada guero, bekhatuz betheric eta hetan dembora luceaz gogorturic çaudenean? Orai hamar bekhaturequin diharducaçu, guero ehunequin iharduqui beharco duçu; orai urthe baten edo biaren usantça gaichtoa duçu, guero hogoyena edo berrogoyena içanen duçu. Bekhatu eguiteaz coropilloac doblatcen tuçu, gathec berretcen tuçu, carga handitcen duçu. Cer erhoqueria da bada haur: uste baituçu, ecen guero carga handiarequin hobequi manaiatuco çarela, orai ttipiarequin baiño? Uste baituçu ecen guero hamar bekhaturen barkhamendua hobequi erdietsico duçula, orai bortzena baiño? Uste baituçu, guero eritasuna handi dadinean, errazago içanen dela sendatcen eta erremediatecen, ttipi denean baiño? Eztaquiçu nola erraiten duen Spiritu Sainduac? *Languor prolixior gravat medicum, brevem langorem præcidit medicus*: (1) Eritasun luceac eta çaharrac nekhatcen du midicua; baiña laburrac eta berriac eguiteco guti emaiten dio, hura laburzqui sendatcen du.

Eguia haur eman ceraucan aditcera Ainguiru batec lehenago mendietan eta ermitetan bicitcen ciren saindu hetaric bati. (2) Hartu çuen Ainguiru hãrc giuçou baten

(1) Eccli. 10.

(2) In vita Arsenii apud Surium.

iduria, eta ioan cen mendietaco saindu hetaric baten gana, eta esentic harturic eraman çuen oibanean barrena, eta han eracutsi ceraucan guizon bat hari cela egur eguiten. Eta çama bat egunic, lothu çuenean, hasi cen enseiatcen, ea iasan ahal ceçaqueyenz. Baiña lain eguin çuen handi, ecen ecin iasanez utzi baitçuen. Utzi çuenean, hasi cen berriz bigarrenean, egur eguiten, eta bere leheneco çamaren handitcen. Handitu çuenean, hartu çuen, eta hasi cen lehen beçala enseiatcen ea iasan ahal ceçaqueyenz; baiña are orduan gutiago, ceren lehendanic handituago baitçuen. Ordea guziarequin ere, hasi cen birugarrenean ere lehiatcen, egur eguiten eta bere leheneco çamaren lehen beçala handitcen, ustez arauz halatan arinduco ceican, eta errazquiago iasanen eta eramanen çuen. Saindu hunc haur ikhussi çuenean, galdeguin cioen Ainguiruari: Cer erhoqueria da haur, uste baitu guizon hunc, berretuz, carga arinduco çaicala, eta handituz, errazquiago iasanen eta eramanen duela? Orduan ihardetsi cioen Ainguiruac: Horrela duc bada munduco erhoqueria ere, uste baitute bekhatorec bekhatu anhitz eguinez, carga pisuarequin hobequi iaiquico dirala arinarequin baiño. — Erraiten dute: orai herabe dut; orai escuen artean darabiltçadan bekhatuac ecin utz ditçaquet: oraiño dembora aphur batez hautan egon behar dut, bertceric ere cenbait iratchequitcen derauedala. Baiña guero guztiac utzico ditut, guztietaric ilquico naiz. Itsutasunaren itsua, ethorqueriaren erhoa. uste baituçuen ecen guero, hemendic

urthe baten edo biaren buruan, orai baiño bekhala guehiago duqueçunean, hosinean barrenago çaudeque-
nean; eta orai baiño flacoago çaretequenean, aisiquia-
go eta errazquiago ilquico çarela! Ilqui bequicu er-
horqueria hori burutic, egotz eçaçu ceure gogolic,
eta sinhets eçaçu gueroago gaitzago içanen dela. Ovi-
dioc dioen beçala : *Qui non est hodie, cras minus aptus
erit* : (1) Egun gai eztena, bihar gutiago içanen da.

XXXVI CAPITULUA.

*Nola guerotic guerora ibiltzeaz coberatzen den usantça
gaichtoa.*

ERRAITEN du Spiritu Sainduac : *Adolescens iuxta
viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea* : (2)
Nor nola gobernatzen baita gaztean, hala comuzqui
eguiten ohi da çahartcean ere. Orduan hartzen duen
bidea, plegua, eta usantça eduquitzen du guerorat ere;
ezta handic higitzen, ezta handic aldaratzen, hari
itchetquitzen çaica. Dembora luceaz, bide bat eduqui
duen urari, ezta erraz bertetarar irioitea, eta eragui-
tea; ezta erraz bide haren, eta handic iragaiteaz hartu
duen usantçaren, abiaduraren eta lasterraren gal ara-
citcea. Halaber ezta erraz içanen, dembora luceaz co-
beratu den usantça gaichtoaren ere utztea eta aldatcea.

(1) Ovid lib. 1. de remedio amoris.

(2) Prover. 22.

urthe baten edo biaren buruan, orai baiño bekhala guehiago duqueçunean, hosinean barrenago çaudeque-
nean; eta orai baiño flacoago çaretequenean, aisiquia-
go eta errazquiago ilquico çarela! Ilqui bequicu er-
horqueria hori burutic, egotz eçaçu ceure gogolic,
eta sinhets eçaçu gueroago gaitzago içanen dela. Ovi-
dioc dioen beçala : *Qui non est hodie, cras minus aptus
erit* : (1) Egun gai eztena, bihar gutiago içanen da.

XXXVI CAPITULUA.

*Nola guerotic guerora ibiltzeaz coberatzen den usantça
gaichtoa.*

ERRAITEN du Spiritu Sainduac : *Adolescens iuxta
viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea* : (2)
Nor nola gobernatzen baita gaztean, hala comuzqui
eguiten ohi da çahartcean ere. Orduan hartzen duen
bidea, plegua, eta usantça eduquitzen du guerorat ere;
ezta handic higitzen, ezta handic aldaratzen, hari
itchetquitzen çaica. Dembora luceaz, bide bat eduqui
duen urari, ezta erraz bertetarat irioitea, eta eragui-
tea; ezta erraz bide haren, eta handic iragaiteaz hartu
duen usantçaren, abiaduraren eta lasterraren gal ara-
citcea. Halaber ezta erraz içanen, dembora luceaz co-
beratu den usantça gaichtoaren ere utztea eta aldatcea.

(1) Ovid lib. 1. de remedio amoris.

(2) Prover. 22.

Çamaria gazte deiño hezten da. Haraguia berri deiño, gacitcen da. Çuhaitça ttipi deiño chuchentcen da edo birlandatcen da. Finean gauça guztiec lehenbician hartcen dute bere plegua eta ortkhoia, eta behin hartaz guero nequez utzten dute. Gogortuz guero gaitz du bilhucateca. *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu* : (1) Elteeac luçaro eduquitcen du berrian hartcen duen usaiña eta cutsua, dio Horacioc.

Licurgoc eracusteco Lacedemoniacoey, (2) cein indar handia çuen usantçac, hartu cituen bi çacur gazte, bi or cume ama batenac, eta sabel aldi batetacoac; eta hetarie bata usatu çuen bethi ere etchean barrena, cucinaco eta sukhaldeco eltee-plateren artean; eta berriz bertcea haci çuen campoan ihicico, orequin batean. Eta guero handitu cirenean eraman cituen biac treilla batetan plaçara, Lacedemoniaco iende hequen aitcinera, eta han lachatu eta largatu cituen; eta largatcearequin batean, egotzi cerauzten bere aitcinera erbi bat eta haragui pusca bat. Eta ihician usatua abiatu cen berehala erbiaren ondotic; eta berriz bertcea, cucinan hacia, lothu ceican haragui puscari. Eta guero erran cerauen : Ikhusaçue, iaunac, cer eguiten duen usantçac, cein indar handia duen hazcuntçac, lehenbicio seguitçac, eta ohicundeac : Nola or hautaric bata, bere hazcuntçaren aranaz, lothu çaicau haraguiari; eta berriz bertcea iarrai qui çaicau ihiciari. Hortic ikhas

(1) Horatius ep. 2.

(2) Plutarchus.

eçaque, cer ere nahi baitoçue içan diten çuen semeac guiçontu diratekenean, hartara haurretic cebatu behar dituçuela. Hori hera erraiten du Spiritu Sainduac : *Filii tibi sunt, erudi illos, et curva illos à pueritia eorum* : (1) Semeac ditatçunean, escola itçatçu haurretic, uzcur itçatçu, eduquitti direino escu-pean. Ceren behin handituz guero, eztituçeu hobequiago manucortuco, escuperaco, eta ez plegatuco.

§ 1.

Dembora luceaz bekhatutan egoiteaz eta usatceaz, bertce calteric ethor ezpaledi ere, pleguaren eta aztura gaichtoaren hartcea baicen ere, hura bera behar liçateque asco bekhatutan pausatcetic beguiratecco, eta lehen baiño lehen hìde onean iben aracitecco. Ceren hain du indar handia usantçac ecen erraiten baitu San Chrisostomec : *Cum manna cœlesti cibo allerentur Iudœi, cepas et allia requirebant; adeo consuetudo valet, tantumque habet roboris* : (2) Induec Mana ceritçan ianhari on, ezti, goço hartaric franco çutelaric, gutiarequin ere, usantçac hain du indar handia, ecen harc errequerituric, Egiptoco tipula eta baratçurietara bihurtu nahi baitçuten. Eta handic erraiten du San Augustinec : *Peccata quamvis magna et horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parva aut nulla esse creduntur; usque adeo, ut non solum non occul-*

(1) Eccli. 7.

(2) Chrys. adversus vituperatores vitæ Monasticæ, cap. 3.

tanda verum etiam jam prædicanda ac diffamanda videantur : (1) Bekhatuac handi eta icigarri ičanagatic ere, itipi eta ez deus iduritzen çaitça, hetan usatu duenari : hain ez deus ecen guero, handic harat nahiago baititu, estali baiño, aguertu, campatu eta famatu.

Erregue Daviti eman cerautçatenean Saulen harmaç, haiciren ecin hobegoac eta halacoac, guziarequin ere probetchu baiño calte guchiago eguiten cioten, trabatcen çuten; ceren nola anarteraiñoocoan bethi arçain ibili baitcen, ezpaitcen oraiño harmetan usatua. — Eta hala utzi cituen, erraiten çuela : *Non possum incedere quia usum non habeo* : (2) Harma hauquin ni ecin higuï naiteque, ceren eznaiz usatua. Indaitçue habailla hatçuc cenbait harrirequin; eta hetan usatua bainaiz, atsequin har eçaçue, ecen nic eguinen dut hetçaz neure eguiñbidea. Eta hala eguin ere çuen : ceren lehenbico aurthiqui çuen harria fincatu ceraucan here etsaiari belarraren erdian, landatu ceraucan copetan, eta egotzi çuen bentçuturic lurrera. Ordea guero handic dembora gutiren barreanean, hain soldadutu cen eta harmetan usatu, trebatu eta ançatsutu, ecen egun batez harmaric gabe Saulen ibesi cihuala, hartu baitçuen Goliat handi haren ezpata, erraiten çuela ecen etcela munduan harentçat halacoric, eta ez hare nahiago çuenic. Cer

(1) August. in Enchirid. cap. 8.

(2) 2. Reg. 5.

erran nahi du hunc? Lehen Saulen harmac, ttipi eta arinac baitciren, handiz eta pisuz utzi cituen; eta orai Gigant handi batenac iduritzen çaitça ttipi eta arin? Bai: ceren lehen etcen usatua, etcen harmetara eguina; baiña guero eguin cen, usatu cen, enseiatu cen, trebatu cen, eta enseiatceac, usatceac eta trebatceac, lehen gaitz ceta, erraztu ceraucan. Ceren usatuari travailluac ere etçaitça hain travaillu iduritzen, ezitu hain sentitzen: eta ez sentitceco, escuetaco larrua ere loditzen, gogortcen eta khaillutcen çaica. Halacoari, eta haiñari, etçaitça hain fite escuac mascurtcen, ice-corcinirac eguiten, eta ez haraguiac ethentcen, eta ez minberatcen. Ceren San Chrisostomoc dioen beçala: *Consuetudinis enim vis, et in bonis et in malis magna*: (1) Gauça handia da usantça, hala oncan, nola gaichtoan. Eta badio San Geronimoc ere: *Asperam nobis et insuavem virtutum viam nimia facit consuetudo, quæ si in alteram partem transferatur invenitur semita justitiæ levis*: (2) Bekhatuaren usantçac gaichten da berthutearen bidea. Ordea baldin usantça hura itçul badadi bertce aldera, gaichtatasunetic ontasunera: edirenen da, berthutearen bide hura bera, erraz, atseguin eta placent. Esquiribatcen hasten çarenean, ocin higui ditçatqueçu erhiac, lothuac beçala daude; ceren ezpaitira usatuac. Baiña guero, eta guero usatcen eta trebatcen dira; hain trebatcen, ccen azquenean,

(1) Chrysost. Hom. 3 de pœnitentia.

(2) Hieroni. ad Celantiam.

bertee alderat beha çaudela ere, hitzen erdiac esquiribatcen baititutçu. Hala ikhusico duçu dendari baten etchean ere, officialeac abiadura handia daramala, pontuac husu eta laster emaiten tuela : Baiña apren-diça bakhan, baratz, eta pontuac contatuz beçala hari dela. Ceren ezpaita apren-diça, officialea beçala, usatua, ohitua eta trebatua. Halatan erraiten du Aristotelec : *Ex actu multoties iterato fit habitus* : (1) Ez behingoaz, baiña maiz, eta anhitzetan usatceaz eguiten da trebetasuna eta aztura. Eta behin aztura hartuz guero, trebatuz guero, anhitz gauça eguiten da, gogoa pensatcequetan, eta borondatea ere hautatcequetan ibili gabe. Hala erraiten du San Chrysostomoc : *Consuetudo est, quæ postea, etiam absque electione fit*. (2) Anhitzetan, hartan guti pensaturic, ceinatcen çara; anhitzetan, cer mintço çaren eztaquiçula, arneguac eta iuramentuac eguiten tuçu; anhitzetan, bertee alderat beha çaudela, erhiac soiñu eguiteco erabilcen tuçu; eta hauc guzlioc dira, usantçaren iocoac, trebetasunaren colpeac, eta azturaren tornuac.

Garcelean sartcen çaituztenean, sarthu berri hartan, usna on duçu, quiratsa aditcen duçu, erraiac nahasten çaiçquitçu, senticor çara. Baiña barren hartan ohituz guero, sudurrac quirats hartçaz cembait demboraz betheac erabiliz guero, sortcen çara, ez-ansiatcen çara, eder-esten duçu.

(1) Aristoteles, lib. 2. Ethicæ.

(2) Chrysost. Hom. 10.

Usat çaito goizean goiz isaiquitcen, eta oren hartan iratçarrico çara. Usat çaito anhitz iaten eta edaten, eta bethi hala nahico duçu. Are abre mutucc ere ezute, bere leheneco usatua, edo etsigarri bat bedere içan gabe, lehen içan diren ostatuetic aiticinat iragan nahi. Hain du indar handia usantçac, ecen erraiten baitu San Augustinec : *Ipsa quoque mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat* : (1) Anhitzetan ere, daquigularic hobeliçatequeyela darabilagun usantçaren uztea eta hautstea, ezlugu guztiarequin ere utzten eta ez hautsten, ceren aldatco hura, hautsteco, eta utzteco berritasun hura, gaitzi baitçaicu. Cer nahiçu guehiago : (2) Bada erraiten duenic, eta eguia : haurretic poçoin iaten usatcen dena, azquenean poçoinez haz ditequeyela, eta mantena.

§ 2.

Bada baldin hunen gauça hortitza, eta indartsua bada usantça ; cer eguinen du bethiere gaztetic çahartceraino bekhatutan usatu denac ? Nola utzico du çahartcean, gaztean coberatu duen usantça ? Beldur naiz utz ezteçan ; ceren San Crisostomoc dioen beçala : *Annoſa passio medicamento momentaneo non curatur* : (3) Arraçadura urthatua, narrio çahartua, çauri gaizcoſtua, ezta pontu batetaco midicuntçaz sendatcen, ezta

(1) August. 3. Fort. disp. 2.

(2) Comm. sup. 3. Phisic.

(3) Chrys. 32.

behingo hisitaz erremediatcen, eta ez hain fite leheneco estanterera, estatura eta egoitçara bihurtcen. Geren nola eritasun handiac, sendatuz guero ohi baitu bere ondotic cembait herru gaichto, cembait cutsu, narrio eta arraçadura; hala ere, utzten du dembora luceaz bekhatutan egoiteac ere bere ondotic cembait ondore gaichto. *Si mutare potest Ætiops pellem suam et perdis varietates suas, et vos poteritis benefacere cum didiceritis malum* : (1) Dio Ieremias Prophetac : Mahiru herrico mairu beltzac here larru beltza, eta Tigre-arrac ere bere nabardurac, alda, utz eta muda ditçanean; aldatuco, utzico eta mudatuco ditu presuna gaichtoac ere, bere usantçazco gaichtaqueriac eta bekhatuac.

Halatan ikhussico duçu, gazte demboran bekhatu batetan usatu duenari, çahartcean ere, eta deus ecin daidiqueyenean ere, gogoa bedere, eta bekhatu hartçaz minçatceaz atsequin hartcea hedere, badatchecala. Geren San Agustinec dioen beçala : *Non quiescit turpe desiderium, quamvis frigiditas neget effectum* : (2) Çahar gaichtoac çahartnagatic badu gogoa, indarra caica falta. Ahoa doy idequitçen duçu, eta guziarequin ere arnegu, eta iuramentu eguiten hari çara. Gorputza ecin iasan deçaqueçu, eta ala baiña amurusiaz mintço çara. Finean lehen certan seguitu baituçu, hartan guero ere ametsetan, eta eldarnioetan ere edireiten

(1) Ierem. 13.

(2) Aug. de vita eremítica, ad sororem cap. 28.

çara. Eta cere eguiten du haur? Usantçac, azturac, gaztean hala, han, eta hetan seguitu, eta usatu baituçu eta usantça hura heçurretan barrena sarthu baitçaitçu. Eta nola çabartuagatic, heçurrac guelditu baitçaiçquitçu; hala guelditu çaiçquitçu usantça, aztura, eta handie sortcen diren muguidac, abiadurac, eta inclinacino gaichto guztiaç ere. Halatan erraiten du lob guiçon saindu harc: *Ossa ejus implebuntur vitiiis adolescentiæ ejus, et cum eo in pulvere dormient*: (1) Gaichtoaren heçurrac betheco dira gazte demboraco bekhatuez, eta harequin batean lurtean ere lohacartuco dira, eztute behin ere utziço. Ceren San Gregorioç dioen beçala: *Tenent illum pravæ consuetudines, quem semel ceperunt, atque quotidie duriores existant, et cum eo in pulvere dormient quia non nisi cum ejus vita finiuntur*: (2) Usantçazco bekhatuac iarraiçquitcen oli çaitça nehori heriotçeraiño eta lurtean barrena sar arteiño, eztute hareraiño utzten, eta harequin daude han ere.

Iaincoac beguira çaitçala, usantça gaichtoac çure baithan ostatu hartçetic; eta usantça hura hazcunça bihurtçetic. Ceren nola baitira eritasun batçu datozenac, umore gaichtoac dembora luceaz eta aphurbana heçurretan barrena sartçeeaz; eta eritasun hec ezpaitute erremedioric, miracuilluz edo baiçen, eta içaitecotz ere choil luçaro: hala da dembora luceaz

(1) Iob. 40.

(2) Greg. lib. 15. Moral. cap. 15.

gogoan eta bihotzean barrena sarthuric dagoen aztura gaichtoaz ere. Hura da Hetica gaichto sarthua, atheracten eta erremediatcen gaitza. Eta halacoagatic erraiten du San Augustinec usantça gaichtoa dela, bekhatuaren thomban barrena sarthua eta ehortcia dagoenaren gaineco harri-estalquia, isiquitera eta hats hartcera utzten eztuena : *Moles illa imposita sepulchro, ipsa est vis dura consuetudinis, qua præmitur anima, nec respirare nec resurgere permittitur.* (1)

Haur beror eman çuen aditcera gure Salbatçailleac berac, Lazaro, laur egunetaco hil quirastua, anhitz hatsbeherapen eta sentimendu eguinic, pitzu çuenan. Bertce guztiaç errazqui eta aise cegoela pitzu cituen, baiña Lazaro, iduriz nequez : aditcera emaitçagatic, cein gaitz den dembora luceaz bekhatutan usatua, usteldua eta quirastua dagoen bekhatorearen sendatcea eta erremediatcea. Halacoa, hartara helcten dena, Lazaro quirastua beçala da, Iaincoaren bothere handiaz baicen, ecin erremedia ditequeyena.

Arraçoin hauetçaz guztioz emaiten da aditcera, nola luçamendutan guerotic guerora ibitceaz hartcen den usantça gaichtoa ; eta usantça hura, olioa oihalean beçala, sartcen den gogoan eta bihotzean barrena. Eta nola den enganamendu handia, eta gure galgarria, erraitea, guero onduco naiz, guero bide oncan iarrico naiz : ceren guero haren ondoan desiratuco duçu bertce guero luceago bat. Eta halatan guerotic guerora

(1) August. Serm. 44 de verbis Domini.

çabiltçala, usantçarequin batean, comunzqui guerthatcen dena, heriotceac attrapaturic lin gaitz eguinen duçu.

XXXVII CAPITULUA.

Nola usantça gaichtoac gogortcen, eta ezantsiatcen duen bekhatorea.

§ 1.

GAUÇA gaichtoa eta perilosa da, orainocoan erran den beçala, bekhatutan egoiteaz eta seguitceaz cobe-ratcen den usantça. Baiña are da gaichtoago eta perilosago, usantça haren ondoco ondorea, haci hartaric sortcen den bihia, harc emaiten duen fruitua; cein baita bekhatutan itsutcea, gogortcea, ez ansiatcea; eta ahalquea, ohorea, eta prestutasun guztia galduric, doil-lorqueriaz preçatcea, loriatcea eta sendagailla eguita.

In circuitu impii ambulat, (1) dio erregue Davit-tet : Inguruca, edo ingurunean dabilçta gaichtoac. Badabilçta, ordea inguruca, probetchu gabe, bethiere lekhu berera bihurtcen dircla. Hala dabillanac, eguiten duen irabaci guztia da, lurraren aurizquitcea, çapatcea eta gogortcea. Eta cenbatnaz eta guehiago baitabilla, hanbatnaz çapatcenago, eta gogortcenago du. Hala bada bekhatoreac ere bekhatutan ibiltceaz eta usatceaz gogortcen du bere concientcia, mailu colpecc ingudea gogortcen duten beçala.

(1) Psal. 11.

çabiltçala, usantçarequin batean, comunzqui guerthatcen dena, heriotceac attrapaturic lin gaitz eguinen duçu.

XXXVII CAPITULUA.

Nola usantça gaichtoac gogortcen, eta ezantsiatcen duen bekhatorea.

§ 1.

GAUÇA gaichtoa eta perilosa da, orainocoan erran den beçala, bekhatutan egoiteaz eta seguitceaz cobe-ratcen den usantça. Baiña are da gaichtoago eta perilosago, usantça haren ondoco ondorea, haci hartaric sortcen den bihia, harc emaiten duen fruitua; cein baita bekhatutan itsutcea, gogortcea, ez ansiatcea; eta ahalquea, ohorea, eta prestutasun guztia galduric, doil-lorqueriaz preçatcea, loriatcea eta sendagailla eguita.

In circuitu impii ambulat, (1) dio erregue Davi-tet : Inguruca, edo ingurunean dabilçta gaichtoac. Badabilçta, ordea inguruca, probetchu gabe, bethiere lekhu berera bihurtcen dircla. Hala dabillanac, eguiten duen irabaci guztia da, lurraren aurizquitcea, çapatcea eta gogortcea. Eta cenbatnaz eta guehiago baitabilla, hanbatnaz çapatcenago, eta gogortcenago du. Hala bada bekhatoreac ere bekhatutan ibiltceaz eta usatceaz gogortcen du bere concientcia, mailu colpecc ingudea gogortcen duten beçala.

(1) Psal. 11.

Emaiten du aditcera Escritura sainduac, bitñaac beçala direla gaichtoac, eta azqueneco egunean, ezquerreco aldean ibenico dituela laincoac : *Statues hædos à sinistris.* (1) Bitña, ahuntz-umea, gazte deiño, on da iateco, samur da, uster da, sasoa da : ordea galtcen du adinac. Guero eta guero doha gaichtatuaz, çailduaz eta gogortuaz. *Ætas ex hædo asperum facit hircum.* (2)

Bekhatoreac lehenbician, bekhatu guti duenean, badirudi ecen oraiño cerbait balio duela; samur duen parteric, uster duen aurquientçaric, endrecera onic eta goçoric baduela. Eta hala orduan, predicariez, conseillu onez, eritasunez, bere lagunac hiltcen çaitçala ikhustez, igortciriez, eta hunelaco bertce peril mueta batçuez, ikharatcen da, minberatcen da, senticortcen da; eta bere buruari alhaturic, ethorquicunaz gogoetan iartcen da. Baiña bekhatuz bethez guero, plegua hartuz guero, usatuz guero, eta usantza çahartuz guero, gaichtatcen da, ez ansiatcen da; eta alde Ainguru gaichtoen berdin, deabruen paretsu eguiten da. (3).

Nola Ainguruac bere adimenduaz ardiets ahal ceçan guztia, ez guc beçala aphurbana eta pensatuz, baiña colpe batez eta osoqui erdietsi baitçuen; lehenbician hartu çuen bidea daduca eta eduquico du seculacotçat. Behin makhurtuz guero alde batera, ecin chuchen di-

(1) Matth. 23.

(2) Plaut. lib. 1. Epigr.

(3) Vide Sanct. Thom. 1. p. q. 4. art. 2.

teque bertcera eta ez guibelat bihur. Eta hala guertbatcen çaicu guri ere hiltcen garenean. Ceren San Damascenoc dioen beçala : *Hoc est hominibus mors, quod Angelis casus* : (1) Ainguiruean bekhatuac eguin çuena, eguiten du gure baithan ere heriotçeac. Hec bekhatu eguinez guero, etçuten erremedioric, ez eta guc ere bekhatutan hillez guero. Bada ainguru gaichtoen egoitçara hurbiltcen gara gu ere, bekhatu eguin lutsez, bekhatutan gogortcera, itsutcera eta ez antsiatcera ethortcen garenean. Ainguru gaichtoa behingoaz galdu eta gogortu cen bethierecotz : Hala bada gu ere, ez behingoaz baiña bai anhitzetan eta anhitz bekhatu eguinez eta hetan usatuz galtcen eta gogortcen gara. (2)

Eta halaco bekhatua, gogortuz guerozcoa, erraiten da Spiritu Sainduaren contraco bekhatua dela : ceren hartaraz guero maliciazcoa baita. Eta nola flacotasunez eguiten den bekhatua, erraiten baita, Aitaren contra dela ; eta iaquin gabez eta ignoranciaz eguiten dena Semearen contra dela : hala maliciaz eguiten dena ere erraiten da Spiritu Sainduaren contra dela. Cein baita hain perilosa, non galdeguiten baitu San Thomasec : *An sit remissibile?* (3) Ea barkhaquicun denz? barkha abal ditequeyenz? eta ihardesten du lehenbicicoric : behintçat merecitceaz denaz beçanbatean, eztuela bar-

(1) Damascen. lib. 2. orth. fidei et refert. a S. Th. ubi supra.

(2) S. Th. 1. lib. 2. q. 88. art. 6.

(3) Vide S. Thom. 22. q. 14. art. 3. et sequentibus etc.

khamendoric mercei, ceren maliciazcoa baita. Bigarrena ihardesten du, maliciazcoa denaz gueroz, eztela bere eguitez barkhatcecoctaric. Ceren nola baitira eritasuñ batuec, hain handiac, gorputz guztia flacatua, bençutua eta ecindua ibentcen dutenac, eta eriarri hain iauntcen çaitçanac, non bere içanez, eta eguitez expaitute erremedioric, expaitira sendaquiçun : Hala ostinatnaren, gogortuaren, itsutuaren, eta ezansiatuaren bekhatua eta eritasuna ere hain da handia, non berenez expaita sendaquiçun, eta ez barkhaquiçun. Ceren sendatceco, eta barkhatceco behar diren erremedioac, berac bere faltaz eta here maliciaz, bere plazerera eta iaquiara, utzten baititu probetchatu gabe iragaitera eta galtcera. Eta halatan halaco bekhatuagatic, cein baita Spiritu Sainduaren contracoa, erraiten du San Matheoc : *Non remittetur in hoc sæculo, neque in futuro* : (1) Eztela barkhatuco mundu hunetan eta ez bertcean ere.

Eguia da ordea nola laincoaren misericordia baita guztien gainhecoa, guerthatcen da, halaco bekhatuetic ere cenbaiten barkhatcera. Ordea San Thomasec dioen beçala, ez maiz, gutitan, eta miracuilluz beçala : *Per misericordiam Dei aliquando tales quasi miraculose sanantur*. (2) Eta erraiten denean, eztela halaco bekhatua barkhatuco : aditcen da, eztela barkhatuco, ez ceren laincoac ecin barkha deçaqueyen, edo eztuen

(1) Matth. c. 12.

(2) S. Tho. ubi supra.

cenbait barkhatcen : baiña ceren bafaz, gutitan barkhatcen baitu; eta bertceaz, ceren gaitz baita; eta finean ceren nola maliciazcoa baita eta ez flacotasunezcoa, ezpaitu halacoac bere eguitez barkhamenduric mereci.

§ 2.

Galdeguiten dute Theologoec ea cer arraçoñiez, edo cergatic, deitzen diren bekhatore batçuc bertcen artetic ostinatuac, gorgotnac, itsutuac eta Iaincoac berac ere utziac? Eta Iaincoaren aldetic denaz beçan batean, ezta erraz iaquiten, ezta erraz arraçoïnaren eta diferenciaren emaiten eta edireiten. Ceren Iaincoac hala bekhatutan gorgotney, nola gaiñeraco bertce bekhatore guztiey emaiten deraue, mundu hunetan direiño salbatceco, eta bekhatuetaric ilquitceco, asco duten beçain bertce garacia, laguntça eta fabore. Haren aldetic bada behar dena; ezta handic deusen faltaric, eta ex escasic. Hare iguzquiaç beçala eguiten du, oney eta gaiçhtoeç, guztiey arguitcen deraue : *Solem suum oriri facit super bonos et malos.* (1) Eta Iondone Pauloc dioen beçala Iaincoac nahi du guztiaç salba ditecin : *Qui vult omnes homines salvos fieri.* (2) Eta halaber guztien athey dagote, guztietan deitzen du, idequi baliacote nahiz : *Ecce sto ad ostium et pulso.* (3)

Ordea guztiarequin ere nola anhitz lekhtutan, erraiten

(1) Matth. 2. c. 5.

(2) Ad Tim. 1. c. 2.

(3) Apoc. 3.

baitu Escritura saïnduac, bekhatore batçue, bertceen artetic, direla gogortuac, itsutuac eta laincoac ere utziac, eta are laincoac berac itsuteen eta gogorteen dituela (1) : badirudi behar liçatequeyela laincoaren aldetic ere hilhatu eta eman cenbait causa, arraçoïn, eta diferencia. Eta edireiteço, iaquin behar duçe ecen, ikhusten duenean gure laincoac nola gauden bekhatutan sarthuac; anhitz enseiu eta pensu eguiten duela, gure bekhatu hetaric atheratecco, anhitz mañaz eta traçaz usatcen duela, gure bide onean ibencecco. Nola gueure borondatea gueure escuco baitugu : nola nahi badugu baietz, eta nahi ezpadugu ezetz erraitecco libre baicara : gure borundate libre hunen arauaz, deuse-tan ere bortchatu gabe, deitcen eta thiratcen gaitu laincoac beregana. Eta comunzqui lehenbicico aldian, ezcaitu guztiz ocentqui eta borthizqui deitcen, Iondone Paulo bat deitu çuen beçala. Baiña deitcen gaitu aphurbana, emequi, eztiqi, mañaz, concientcia alhatuz, eritasunac emanetz, bere predicarien erranez, eta anhitz bertce moldez. Eta hunela lehenbicico deitcen eta thiratcen gaituenean, ibardesten badiogu, hurbiltcen bagatçaitça, guero bigarrenean biciquiago eta sendoquiago deitcen eta thiratcen gaitu; eta halahala hirugarrenean eta aitcinat ere. Halaco moldez, non azque-nean ossoqui eta complituqui, campotic eta barretic deithuric eta laboraturic, bere garacian eta

(1) Ego indurabo cor Pharonis. *Exo.* 4. Quem vult indurat. *Rom.* 9. Exceca cor populi hujus. *Isa.* 6.

adisquidetasunean, bekhatu guztia barkhaturic, ibenteen baicaitu. Ordea lehenbicio deitce, thiratce, eta fabore ezti comun hetçaz conturic eguiten eztugunean, hetçaz probetchatcen ezcarenean, hec errecibitcen eztitugunean, bihurtcen bada ere oraiño berriz leheneco fabore comun hetara beretara, eta oraiño orduan ere deitcen bagaitu asco den beçain bertce : eta aiteinerat ere prestic badago ere, molde berean, lehen beçala deitceco eta laboratceco : ez ordea orduan, ezta comunzqui aitecinago iragaiten. Erran nahi dut, lehen beçala bada ere, ezcaitueta orduan, lehen baiño bortizquiago eta sendoquiago deitcen eta laboratcen ; eta ez ardurau hainbertce ere. Hala erraiten du ene escola nabusi batec : *Obstinati, execcati, ob suam culpam vix aut nunquam utuntur bene prioribus auxiliis; atque ita non accipiunt posteriora illa auxilia, quæ reliquis peccatoribus sæpe donantur.* (1) Eztersuzquete emaiten fabore gaiñezcoac eta emendailluzcoac, ceren ezpaituzte errecibitu comunac eta arduracoac. Edèquitcen derazquete bigarrenac, ceren gaizqui usatu baitute lehenbicioez. Ceren baldin gauça ttipian, eta aphurrean leyal dena, arraçoïn bada handiangoan ere emplega dadin : *Quia in pauca fuisti fidelis supra multa te constituam;* (2) badirudi bertce aldera, leyal eztenari, emanen ceicana ere, edequi behar çaicala. Ongui da, eta merecinda aitecineco fabore ttipiez conturic eguiten eztuenari,

(1) Cumel.

(2) Mat. 25.

eztaquitçan eman handiac. Goreac dira faltac ; ceren San Augustinec dioen beçala : *Nunquam prius Deus deserit hominem nisi prius ab homine deseratur* : (1) Eztu behinere laincoac utzten guiçona, baldin guiçonac lehenic utz ezpadaça laincoa. Fabore comunac, arduracoac, eta asco diren beçainbertcecoac, emaiten de-
 rauzte gogortuey eta ostinatuey ere, ez ordea gainezcoac, eta abantaillezcoac. Eta agueri da ezetz. Ceren nola anhitz baitoha garaciatie garaciara, laguntçatic laguntçara, eta faboretie laborera ; fabore gainezcoac, arduracoac baiño handiagoac dituztenac, berehala lehenbicoic utquitcean senticortcen dira, hibe onean iartcen dira : *Ad cuius tactum, commota sunt viscera ejus*. (2) Edo behinçat badute here baitan barrena atsecabe bat, concientiaren ahadura eta minheradura handi bat : hain handia, non ecin here bekhatuetan ongui iar baititezque eta ez sosega. Baiño fabore gainezcorie, comunac eta arduracoac baiño handiagoric içaiten ezluteneç, ez tute concientiaren halaco alhadura handiric eta beldurtasunic içaiten. Aitçitie sosegatuqui, presuna seguratuac beçala daude, eta hala egoitea da bequen loria. Hala erraiten du halacoez mintço dela Spirite Sainduac : *Lolantur cum malefecerint et exultant in rebus pessimis* : (3) Gaizqui eguitcan, eta eguin ondoan, guztietan atseguin hartcen dute, bartan loriat-

(1) Aug. sermo. 88, de tempore.

(2) Cantic. 5.

(3) Prov. 2.

cen dira. *Impius cum in profundum malorum venerit, contemnit* : (1) Gaichtoac bekhatuen hosinean sartuz guero eta hetan luçaro usatuz guero, ezlu antsiaric, ez-taduca conturic, gaiñeracoac sentitu gabe eguiten tu. Eta badio Iobec ere : *Bibunt iniquitatem sicut aquam* : (2) Presuna egarriac ur hotza beçala, edaten dituzte bekhatnac. Erran nahi du : errazqui eta hartan atsegin harteen dutelaric. Halacoey, nola laincoarequin etsai baitira, eta etsaiere barrena, ezterauzte emaiten, bere adisquidey, edo gutiago etsai direney emaiten derauzten ernetasun, iratçarpentasun, barreneco berolasun eta bertce fabore handi ichil batçuc. Eta hec ez ukhanez, here saltaz itsutcen, gogortcen, eta ez ansiatcen dira. Hala erraiten du San Agustinec Pharaonez mintço dela : *Quid est quod dixit : ego indurabo cor Pharaonis, nisi cum abfuerit gratia mea, obduret illum nequitia sua*? (3) laincoac bekhatorearen utztea, itsutcea, eta gogortcea, ezta ez laincoac berac, itsutasun haren eta gogorthasunaren emaita eta ibentcea. Baiña hura da, laincoac ez arguitcea, ez beratcea, fabore bici, handi, gaiñezco hequen, bekhatoreac berac hala causaturic, ez emaita : eta handic itsutcera eta gogortcera utztea. Hunela aditu behar da, eta haur da, laincoaren alde-tic eman ahal ditequeyen arraçoïña, cergatic erraiten den, bekhatore batçuc, bertcen artetic, direla itsutuac

(1) Prov. 18.

(2) Iob. 15.

(3) August. sermone 88. de tempore.

eta gogortuac, eta laincoac itsutcen eta gogortcen dituela. Erran nahi du, bigarren fabore handiac bere faltaz ezterauztela emaiten eta itsu eta gogor ditecin permitcen duela.

§ 2.

Cergatic erraiten den bekhatore batçue bertcen artetic direla itsutuac, gogortuac eta laincoac ere utciac, bada gure aldetic ere arraçoin bat, are claragoa eta aditecco errazagoa, cein baita usantça, seguietça, dembora luceaz bekhatutan egoitea. Handic, hala egoitetic, itsutcen eta gogortcen da bekhatorea. Handic ontasunera baiño, gaichtatasunera eroriagoa, isuriagoa, eta emanagoa guelditcen da. Handic erroaç eguiten tu. Finean handic bekhatua beretacotcen, eta natural beçala errendatcen du, ian eta edan gabe baiño guehiago, bekhatuic eguin gabe cein daroqueyela, iduritcen baitçaica.

Eguiten duçu egun bekhatu bat eta bekhatu hartçaz orhoitcen çara arratsean; alhatcen çaitçu ceure concientcia. Eguiten duçu bihar bertce bat, eta orduan ere orhoitcen çara. Ordea egun baiño bihar gutiago orhoitcen çara. Lehenbician senticor, eta guero eta guero gutiago. Lehenbiciric bekhatu eguiten duçunean, beldur çara; hi garrenean ere bai, ordea lebenbicoan baiño gutiago. Eta hanbat usatcen duçu bekhatu eguitca, hanbat seguitcen duçu, non aldi guztiz beldurra gaitcen baituçu; usatuari beçala, hetan laquetcen baitçaitçu: eta handic harat batere ezpaitcendu baiño guehiago, ezpaituçu conturic eguiten. Bekhatu bat baicen

eztuena , minbera da, senticor da, beldur da, ecin so-
sega diteque ; baiña ehun dituenac, bekhatuz bekha-
tuari iratchequiric, bekhatuz betheric dagoenac , ezin
antsiaric, ezin sentitcen, eztaduca conturic. Ceren usan-
çarequin batean, itsutua, gogortua, ezansiatua, eta er-
roac eguinic, bekhatutan barrena sarthua baitago.

Guizon batec, bere herritic campora Indietara edo
bertce lekhu urrun batetara partitcen denean, eta
oraiño bere herrico aguerian, comarquetan eta ter-
minoetan denean, maiz behatcen du guibelat, bere
herrico menedietarat. Baiña aiteina iraganez guero,
bere herria eta herrico lurrac bistatic galduz guero,
itçultcen da bertce alderat ; ioan behar duen, eta do-
han lekhu hartarat : eta han aldiz, bere beguiac eta
gogoa ere ibentcen to. Bada haur beror guertatcen çai-
ca, lehen iustu içanic, cenbait demboraz bekhaturic
gabe egonic, bekhatu eguitera abiatcen denari ere.
Abiatu herri hartan, maiz behatcen du guibelat, utzi
duen bicitce presturat : eta hartçaz orhoituric, eguiten
du cenbait hats-beherapen, errecibitcen du bere bai-
than cenbait tristura. Baiña bekhatutan aiteina iraga-
nez guero, leheneco aztura ona eta berthuteac begui
bistatic galduz guero, gogotic utziz guero, ibentcen du
aldiz bere gogoa eta bihotz guztia, escuen artean da-
rabilçan bekhatnetan eta placeretan. Eta handic har-
rat, ezin leheneco herriaz eta bicitceaz conturic egui-
ten, urrundu da ; presentecoac darama guztia.

§ 3.

Bekhatu bat eguiten duçunean eritcen da arima :

bia eguiten ditutçunean eritcenago da: eta anhitz eguinez usantça coberateen duçunean, eta usantça coberaturic, usaturic beçala, hetan laquetcen çaiçunean, are eritcenago da, orduan gal hurrantcen da arima. Eta halacoac, ez conseillu onez, ez predicarien erranez, ez bere lagunac hiltcen çaiçala ikhustez, eta ez hunelaco bertce gauçaz, eztu conturic eguiten, eta ez probetchuric atheratcen, calteric baicen.

Halacoari guerthateen çaiça laincoarequin, eri bati midicuerequin eguiten çaicana. Midicuac emaiten dio eriri edari bat, purga bat, bere eguitez ona eta eritasunari dagocona. Ordea purga ona içanagatic, eritasuna hain da handia èta bortitza, eria hain dago ahitua eta usteldua, ecen ezpaitio purgac batere onic eguiten, gaitzie baicen. Midicuac eta midicinac ez tute faltaric. Nore du bada falta? Barreneco eritasunac, barreneco usteltasunac. Bada molde hunetan berean, gure laungoicoac ere, ceruco midicuac, emaiten derautça bekhatore eriri edariac, midicinac, abisuac, conseilluac, eta anhitz erremedio. Baiña guztiarequin ere ezta sendatcen. Aitcitic orduan eritcenago, orduan hurrantcenago da. Eta nore du falta? Ez midicuac, ez laincoac. Nore bada? Eriac berac, bekhatoreac: alde guztiz galdua, narriatua, arraçatua, eta erroac eguinic, bekhatuz eta aztura gaiztoz bethea baitago. Iguzquiac beratcen du ezcoa, eta gogortcen lurra: eta certaric helidu haur? Ez iguzquia beraganic; ceren harc biac orobat berotcen tu. Baiña heldu da ezcoaren eta lurraren arteco differentciatic eta naturaleçatic. Iondone Petric

eta Iudasec, biac eguin çuten bekhatu, eta biac deitu cituen Iaincoac, biçy eman cerauen asco medicina eta erremedio. Eta guziarequin ere sendatu cen bata, eta ez bertcea. Sendatu cen Iondone Petri Iaincoaren garaciaz; eta guelditu cen sendatu gabe Iudas, bere faltaz eta maliciaz.

Iaincoac beguira çaitçala, bekhatuaz ez sentitcera ethortcetic, ceren halacoey erraiten deraue Iaincoac berac: *In peccato vestro moriemini*: (1) Ceuen bekhatuan hillen çarete, ceren hartan gogortuac eta ez ansiatuac baitçaudete. *Cor durum male habebit in novissimo*: (2) Bihotz gogorra gaizqui içanen da bere azquen finean.

Baldin utz baceneça harri handi bat escuetaric, norat othe lihoaque, goiti ala beheiti? Segnr da beheiti lihoaqueyela. Bada arima galdua hanbat urthez, harria beçala bekhatuan urthatua dagoena eta egon dena, noraco da bere azquen finean, Iaincoac bere escutic utz deçanean? Ezta cer galdeguinic: erhoqueria handia da, harria beheiti beçala, bekhatuan dagoena ere ez tela ifernura erogico, uste içaitea. Ceren harria cein pisu den, are bekhatua baita pisuago.

Bada çuc, iragan diren urthe guztiotan, behinere ongui confesatu gabe, bekhatutan gogorturic eta ez ansiaturic çaudecin horrec, certan baratu uste duçen? Nolatan duçu esperantça salbatceco? Eztacusaçn mun-

(1) Joan. 8.

(2) Eccli. 5.

du hunetaco aldia daguiçunean, ifernua çuretçat da-goela? Çu beçalacoez erraiten da : *Descenderunt in profundum quasi lapis* : erori ciren harria beçala, hondarrera.

Beraz lunelatan, ezta guerotie guerora ibili behar. Ezta dembora luceaz bekhatutan egon behar; ceren egoite hura da gure galgarria. Handic sortcen da usantça; usantçatic ederestea; ederestetic ez ansiatcea; ez ansiatcetic ez sentitcea; ez sentitcetic itsutcea, gogortcea, eta azquenean ahalquea galduric hartçaz preçatcea, loriatcea, eta sendagailla eriztea. Eta handic harat, hartaraz guero, eztaquiçula hartçaz conturic: gaizqui da, hurran da, hillaren pare eduiteco da.

III.

BEKHATUEN NEURRIA.

XXXVIII CAPITULUA.

Nola guerotie guerora gabiltçala betha ditequeyen bekhatuen neurria, eta osa contua.

§ 1.

ERRAITEN DU Salomonec, Iaincoarequin mintço dela : *Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti* : (1) launa, çore governua eta ordenamendua, hain da handia, eta hain aitcina heltecen eta hedatcen da, non munduco gauça guztiaç contuan, pisuan eta neurrian

(1) Sap. 11.

du hunetaco aldia daguiçunean, ifernua çuretçat da-goela? Çu beçalacoez erraiten da : *Descenderunt in profundum quasi lapis* : erori ciren harria beçala, hondarrera.

Beraz hunelatan, ezta guerotie guerora ibili behar. Ezta dembora luceaz bekhatutan egon behar; ceren egoite hura da gure galgarria. Handic sortcen da usantça; usantçatic ederestea; ederestetic ez ansiatcea; ez ansiatcetic ez sentitcea; ez sentitcetic itsutcea, gogortcea, eta azquenean ahalquea galduric hartçaz preçatcea, loriatcea, eta sendagailla eriztea. Eta handic harat, hartaraz guero, eztaquiçula hartçaz conturic: gaizqui da, hurran da, hillaren pare eduiteco da.

III.

BEKHATUEN NEURRIA.

XXXVIII CAPITULUA.

Nola guerotie guerora gabiltçala betha ditequeyen bekhatuen neurria, eta osa contua.

§ 1.

ERRAITEN DU Salomonec, Iaincoarequin mintço dela : *Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti* : (1) launa, çore governua eta ordenamendua, hain da handia, eta hain aitcina heltecen eta hedatcen da, non munduco gauça guztiaç contuan, pisuan eta neurrian

(1) Sap. 11.

eguiten baititutçu. *Pondus et statera iudicia Domini*: (1) Pisua eta balantça dira launaren iudamenduae eta sententiac. Ezta gutitceric, eta ez berretceric: ezta sobe-raniaric, eta ez escasiaric: ezta ignorantciaric eta ez nuen usteric. Guztiae dacusqui, guztiae daquizqui eta guztiae berac here escuz, bere ordenamenduaren arauaz; behar beçala guidateen tu. (2) Hain chehero, bat banaca, bere gainqui, eta bereciqui, daqui lain-coac, gauça guztien berri, non gure buruco illeac ere, contatuac baitadutça, eta ezpaitçaicu batere, haren ia-quin gabe galteen eta ez erortcen. (3) Are badaqui cen-bat ifernuraco diren ere; eta hanc berac daqui eta ez bertcec. Badu guztien contua, eta contu segura eta guerthua. Hala erraiten du San Thomasec: *Numerus prædestinatorum in superna felicitate locandus, est certus et soli Deo cogitus*. (4)

Bekhatuac, eta bekhatuzco obrac, baititugu gueure gueureac, eta gueroe eguinac: halaco moldez, ecen erraiten baitu laincoac berac Oseas propheta baithan: *Perditio tua ex te Israël, tantummodo in me auxilium tuum*: (5) Israël, guiristinoa, çare galteea ceure ganic, erremediatcea duçu eneganic. Bekhatua çurea da, barkhamendua da enea.

(1) Eccli. 11.

(2) Genes.

(3) Luc 12 et 21.

(4) S. Th. 1 p. q. 2 art. 7.

(5) Osee 13.

Ordea guziarequin ere badaqui laincoac gure bekhatu guzlien berria eta contua; badaqui cenbat eguinen ditugun, eta bai cenbateraiño iguriquico çaicun ere. Hala erraiten du San Augustinec: *Sed hoc magis sentire nos convenit tandiu unumquemque Dei patientia sustentari, quandiù nondum peccatorum suorum terminum finemque compleverit; quo completo eum illico percati, nec illi ullam veniam jam reservari:* (1) Iaquin deçagun gauça bat, senticoa, iguriquitcen dioela bat bederari laincoaren pacientciac, bere bekhatuen neurria bethe arteiño, contua compli arteiño: eta hura complituz guero, ezte la guchiago iguriquitceric, eta ez barkhamendu erdiesteric. Mugatu du laincoac bekhatuen contua; eta utzten du contu haren complitcera, neurriaren bethatcera eta mucurutcera. Deliberatua daduca anarteraiño iguriquitceco. Permitticen du hogoy, ehun edo berrehun bekhatu eguin ditçatzun, edo gutiago edo guchiago, berac daqui cenbat, chedea ibenia daduca; eta ezta nahi hartaric aitcinago iragan çaitecin. *Circumdedit illud terminis meis, et posui vellentem et ostia; et dixi: usque huc venies, et hic confringes fluctus tuos:* (2) Inguratu nuen itsasoa neure muguez eta mugarriez, ibeni nerautçan athe-sarrailac; eta erran nioen: huneraiño, erhorrico çara, eta ez aitcinago; hemen gueldituco çara, hemen hautsico ditçu ceure ubinac, eta hola hantu urguillua. Itsasoac

(1) August. libro de vita Christiana.

(2) Job 38.

hasserre denean, bere gaitz aldiac dituenean, badirudi iretsi behar duela mundua. Orduan halaco moldez iraquiten du, non baldin bridaric ezpalu, manatua ezpalego, lur guztia estal bailleçaque. Ordea Ieremias prophetac diçoen beçala : *Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit; commovebuntur et non poterunt, et intumescunt fluctus ejus et non transibunt illud* : (1) Badu itsasoac bere chedea, bere marra, bere mugarria eta cedarri iaquina, cein baita costaco sablea, harea eta legar bihia. Han hautsten da, han baratcen da, han gaitzago eta urguilluago bada ere, ematu eta sosegatu behar du. Bada itsasoari beçala ibeni derauca laincoac guiçonari ere, bere arauaz, bere cedarria, seiñalatu dio nereraino hel, bere chedea, bere mugarria eta marra. Eta nahiago badu ere, ez liteque marra hartaric aitcinago iragan. Enseia ahal diteque, desira ahal deçaque, baiña alferric. Ceren guiçonac libertatea, nahi badu ongui eta nahi badu gaizqui eguiteco, içanagatic ere, ezta ez handic seguitcen, bai bekhatuac librequi eta bere nahiz eguiten dituela, baiña ez nahi duen beçanbat bekhatu eguin deçaqueyela, eta ez libertate hari nahi duen beçanbat, iraun araci ahal diaçayola. Ceren libertate haren gaineco eta nabusi da laincoa. Harec libertate hari eta haren iraupenari, gutien uste duenean, bortcharic eguin gabe, utz araci diaçayo, herts eta traba daraman bide gaichtoa. Asqui

(1) Jer. 5.

esten du edo sobera esten du, bere batez aitcinago. Eta hala icussico tuçu iende thailu baiçuc, neurriaren be-
 thatceaz contu guti eguiniç, abiadura handi batequin,
 bekhatu guehiago eguitera abiatcen, eta erdutcen di-
 rela: eta hain cinez eta deliberatuqui, non iduricen
 baitçaye, ecen ia han direla, eta deusec ere, hara hel-
 teetic, ecin guibela ditçaqueyela. Ordea icussico ditu-
 çu halaber, noiz eta gogoia cinezenic hartan ibenia
 baitaducate, eta lasterrenic baitohaci, orduan berean,
 edo eritasunez, edo incontruz, edo estropuz, edo he-
 riotceac atrapatuz, bere bekhatu eguitemo gogoarequin,
 bidatz erditan guelditcen direla. Hala guerthatu ceic-
 can erregue Pharaoni, Israeleco semeen contra, egun-
 daiño baiño deliberamendu handiagorequin cihoa-
 nean, erraiten çuela: *Persequar et comprehendam, di-
 vidam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gla-
 dium meum, interficiet eos manus mea*: (1) Erdiatsico
 ditut, atrapatuco ditut, aspertuco natçaye, guztiac ez-
 pataren ahotic iraganen ditut. Bada orduan berean,
 hunela mintço cencan, eta cihoeanean, neurria belhe
 ceican, contua osatu eta complitu ceican, eta beruna
 beçala itsas ondarrera eroriric bere egunac akhabatu
 ceitçan.

§ 2.

Itsasoco untciac, barkha handiac, anhitz daduca,
 carga handia iasaiten du. Erditaraiño betheagatic, it-

(1) Exod. 5.

sas gainean dago; hirur laurdenac betheagatic ere badabilla, oraino agueri da. Guztia betha dadinean, hondatzen eta ondoratzen da, orduan estaltzen da. Ceren ezta, soberaniac gainez eraguin ezliaçayonic, ezta bere neurria baiño guehiago daducayonic. Bada haur beror guerthatzen çaitçu, ceure bekhatuen cargarequin, çuri ere. Eguiten ditutçu hogoy bekhatu mortal, eta oraino bici çara, iguriquitcen deraçu laincoac. Eguiten ditutçu berrogoy, eta oraino ere utzten çaitu. Eguiten ditutçu hirurhogoy; eta guztiarequin ere badu pacientia, parratzen derauzquitzen. Eguiten ditutçu lauretan hogoy, eta orduan bethatzen da neurria, orduan mucurutzen da, orduan gainez eguinic, uncia ondara beçala, çu ere, ifernuco çolara erortzen çara.

Ordea ez-tut ez, hunetan erran nahi, iguriquitcen duela bethi laincoac, lauretan hogoy bekhatu eguinar-teiño: ez-tut erran nahi, ez-tela anarteraiño neurria bethatzen, eta ez orduan ere bethatzen dela. Aiteic nola asco baita bekhatu mortal bat infernura ioaitco, benturaz bada cenbait, bekhatu bat beragatic ifernuan dagoenic, bekhatu batez neurria bethe duenic. Ohois batçue, anhitz ohoinqueriaren buruan urkhatzen tuzie; eta berriz bertce batçue, berehala lehenbicioan dira atrapatuac. Hala guerthatzen çaye bada bekhatu anhitzequin edo gutirequin ifernura ioaiten direney ere. Batçuey iguriquitcen deraue laincoac luçaro, eta bertce batçuey ez hanbat. Eta cergatic. — Den bekhatu mortalie ttipienaren ere eguitera, beldur garen amoreac-gatic, hartçaz neurria betha ditequeyenaz gueroztic.

Eta hala erraiten dudanean lauretan hogoygarren bekhatuaz neurria bethatzen dela, orobat derraquet lehenbicioaz, bigarrenaz edo hirugarrenaz betha ditekueyela. Ceren nîc comparacino hunetan, erran nahi dudana da, badela bekhatuetan neurri bat, badela ez aitcinago iragaiteco marra bat, eta contu bat. Eta lehenbicio bekhatuaren eguitera ere bai, baiña guztiz ere handic harat, hurrengoaren eguitera behar dugula içan beldur, ceren hartçaz, lehenaz eguin eztena, neurria betha baititeque.

Eta hunetariç athera ahal deçaquegu, eta ikhas anhitz gauç. Lehenbicioa, cinez gatçaitçala, çu eta ni ere, çordon gueure laungoicoari : ceren benturaz anhitz baitago orai ifernuan, gue oraiñocoan eguin dugun baiño bekhatu gutiagorequin; eta gue gueureac oraiño, laincoarequin batean, erremedia baititçaquegu. Halaber, bigarrena, ikhas ahal deçaquegu hunetariç, bethiere behar dugula içan beldur, eta herabe bekhatu eguitera, ceren expaitçiquigu ceñez cerratzen den contua, lehenbicio eguiten dugunaz ala bigarrenaz. Eta guztien buruan ikhas ahal deçaqueçn, eta athera hunetariç, erboqueria handia dela, çuc ceure buruan daramaçuna, eta erraiten-duçuna : bekhatuen utzten, eta obra onen eguiten GUERO hasico çarela. Ceren pensatu behar duçu, badela bekhatuetan neurri bat, contu iaquin bat, eta çuc destatzen eta ordenateen duçun GUERO hartara heldu gabe, contu hura compli ditekueyela, eta neurria betha.

§ 3.

Erraiten du Aristotelec, eta hari iarraiquiren çaitça bertee philosopho guztiac ere: *Omnia viventia, que dicuntur natura constantia, habent certum limitem suæ quantitatis*: (1) Bicitcen diren gauça guztiee, hude bere neurria bere handitasmean, eta hai itipitasunean ere. Guiçona ecia dateque cigarra beçain itipi, eta ez cigarra ere guiçona beçain handi. Eta nola bicitcen diren gauça guztiee baitute bere handitasunean eta itipitasunean bere pontua eta neurria, hala dute iraupencan ere bere dembora. Dembora batetaraño irauñ ahal deçaquete, eta ez guehiago; handie harat guztiac dohaei behehituaz, ahitnaz, eta bere indarrean flacatuaz. Animalia batçuec, guehiago irauten dute bertee batçuec baiño, eta bai çuhaitzec ere. Ordea guztiee dute bere dembora iaquin bat, eta neurri bat. Hala dute bada bekhatuec, eta bekhatoreec ere bere arauaz bere neurria eta contua cenbatetaraño hel; eta bai dembora ere, noiz arteraiño irauñ. Eta dembora hura complituz guero, neurria bethex guero, eztu laincoac guehiago içuriquitcen. Hala emaiten da adicera Escriturac, erraiten duenean: (2) *Vade et interroga mulierem prægnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa?* Çoaz, eta galdeguioçu emate içorrari, ea bederatci hillabeteac bethex guero, edu-

(1) Aristo. 2. axiomat. cap. 4. text. 41.

(2) Esdræ 4, cap. 4.

qui ahal deçaqueyen haurra sabelean? ihardetsico de-
ratçu, ezetz. Ez eta beraz laincoac ere, bekhatuen
neurria bethez guero, ecin daducayo, bere iusticiaren
arauaz, bere colera aguertu gabe. Eta erraiten badu
ere Èsaias prophetac: *Expectat Dominus ut misereat-
tur nostri*: (1) Iguriquitcen du laincoac gutçaz miseri-
cordia içaitço: aditcen da, iguriquitcen duela, baldin
neurria bethe ezpada, dembora complitu ezpada. Hala
erran eta eguin ere çuen laincoac berac Noeren dem-
boran, uholde handi hartçaz mundua hondatu çue-
nean. *Impleta est terra iniquitate et ego disperdam
eos cum terra*: (2) Bethe da lurra gaichtaqueriaz, mu-
curutu da maliciatz, ezta beraz cer guehiago iguriqui-
ric, ditçagun guztiac lurrarequin batean, gal eta honda;
eta hala hondatu cituen.

Eta lurrarequin batean erraiten du: *Disperdamus
eos cum terra*. Ceren lurra guelditu bacen ere, ordea
Glossac dioen beçala: *Per salcedinem aquarum, ipsa
terra pejorata est*: (3) Uholde hartçaz, uren gaziduraz,
lurra gaistotu cen; mehatua, eta flacatua guelditu cen.
Pontu hunetara ezta gaizqui heldo, San Matheo evan-
gelistac ibentcen duen comparacino bat, (4) ceiñetçaz
frogatcen baita, bekhatuetan beçala, obra onetan ere,
neurria betha arteiño, eta çorhi arteiño, iguriquiten

(1) Isai. 38.

(2) Gen. 6.

(3) Glossa Lyra. cap. 6. Genes.

(4) Mat. 13.

duela Iaincoac. Eta da comparacinoa: Guizon batec erein çuen bere landan haci ona, ogui bihi garbia; baiña guero cenbait nahastecaric egotzi çuen gainetic haci gaichtoa. Eta demborarequin batean hasi ciren haci biac, ona eta gaichtoa aguertcen. Aguertu cironaan erran cioten, bere muthilec nabusiari: *Visimus et colligimus ea?* Iauna, çue haci ona eta garbia erein cendu en ceure landan eta alhorrean, baiña badaçusagu, onarequin batean sorthu dela gaichtoa ere. Nahi duçu bada goacin eta gaichto hura, athera deçagun, hil deçagun? *Non*: Ez, ilhardesten deraue, eztut nahi: *Sinite utraque crescere usque ad messem*: iguricaçue aphur bat, çaudete oraiño, luça eçaçue uztaraiño; utzquitçue haci biac, ona eta gaichtoa, haztera, handitcera, eta çorhitcera; eta guero orduan ebaquico ditutçue guttiac. Eta onac ongui bilduric eta çamaturic ailtchatuco, eta gaichtoac ere elkharganaric, sura egotçico ditutçue. Etçuen nahi çorhi arteiño, bere sasoiñera eta mugara hel arteiño, nehore utqui citçan, ez eta çorhiluz guero ere gueldi citecin.

Hala eguiten du bada gure Iaincoac ere, hala onequin nola gaichtoequin iguriquiteen deraue guttiey çorhi arteiño, bere mugara, sasoiñera, eta neurrica hel arteiño. Eta guero orduan, onac bere loriaco altchatcen tu, eta gaichtoac seculaco penetara egozten tu. Fruituac utzten ditutçu ontcera, umotcera, eta bere sasoiñera heltcera: Hala utzten ditu bada Iaincoac ere onac ontasunean, eta gaichtoac gaichtasunean çorhitcera, eta neurriaren bethatcera.

§ 3.

Gure laungoicoac ikhussiric, iarri ceitçala gaichtaqueriari iendeac, erran çuen bihotzmin handi batequin: *Tactus dolore cordis intrinsecus*, (1) ceren berac nahi etçuena, munduco bekhatuec eraguiten baitceraucaten: *Delebo hominem quem creavi à facie terræ*: Neure eguin nuen guiçona, neure deseguinen dut, khenduco dut lurraren gainetic. Eta hunetatcotçat, deitu çuen Noc ceritçan guiçon bat, cein, bera çortci çarrèn etchatier guztia, guertthatu baitcen on eta iustu; eta hari erran cioen: *Repleta est terra iniquitate*: Bette da mundua bekhatuz eta maliciaz, gainez eguin burran du gaichtaqueriaz. Eta hala deliberatu dut guztien uholide batez deseguitera eta fiondatcera. Ordea eman nahi derauet asti, ephe, termino eta espacio biciteco, eta penitencia eguiteco, ehun eta hogoy urthe. Eta bitarte hunetan çue, erraiten dio Noheri, bertteen abitsatceco, eta ceure ethecoen salhatceco, eta halaber animalia suerte guztietaric haciaren eta araçaren guelditceco, eguinen duçu untei bat, barkha handi bat, erran den gauçaco asco handi datequeyen beçalacoa. Eta hala eguin ere çuen. Eta hartan sarthu cirenac biciric salbatu eta escapatu ciren, eta ez herteric.

Orai hemen behar da consideratu pontu bat. Untciaren eraguiteraoan, erran cerauen laincoac, iguriquico ceraueia ehun eta hogoy urthez. Baiña baldin contua

(1) Gen. 6.

ongui atheratcen badugu, edirenen dugu, etcerauela iguriqui ehunez baicen; ceren agueri da ecen, untciarren edo barkharen eguiteco manua ičan çuenean, hortzetau ehun urthe cituela Noec, eta guero seyetan ehunetara heldu cenean, ethorri cela uholdea. Cer erran nahi du bada hunc? Prometa iguriquico cerauela ehun eta hogoy urthez, eta ez iguriqui ehunez baicen? Non dira gaineraçoe? Cer murrizte da haur? Cergatic ezta bere promesa ossoqui compliteen? Ihardesten du San Chrisostomoc: *Antequam implerentur anni promissi, universale introduxit excidium, et hoc fuit sacre misericordie maximum iudicium. Nam quoniam vidit incurabiliter illos peccare, et non solum nihil ex indicibili longanimitate sua proficere, sed et ingrudescente ulcera, propterea succidit tempus, ut ne majori scilicet pena se obnoxios facerent:* (1) Eguia da, agundu cituen urtheac complitu gabe, igorri çuen Iaincoac uholdea. Eta haur içatu cen misericordia sacratuaren seiñale handi bat. Ceren nola ikhussi baitçnen, egun oro bekhatu eguiten hari çirela, eta aitçnerat ere hala harico çirela, eta iguriquiteaz, dembora guehiago emaçiteaz, probetchu baiño calte guehiago heldu çeyela, bekhatuen çauriac gordintcenago, eta gaizcoatcenago çirela, hobendunago eguiten çirela; urricalduric, pena gutiago ethor cequien amoreac-gatic, gutitu cerauen dembora, eta laburtu hogoy urthez, eman cerauen ephea eta promesa. Hunela ihardesten du San Crisosto-

(1) Chris. Hom. 15 in cap. 7 Gen.

moc; eta arraçoïn ona da haur : baiña ez ni narrayon gauçaren frogateco. Hartaracotzat edireiten da bertce bat San Geronimo baithan eta ene ustez ez gaichtoa. (1) Huna cer dioen Dotor handi harc : Aguindu ceranen, iguriquico ceranela ehun eta hogoy urthez, ez ordea iguriqui ohunez haicen. Ceren ehun eta hogoy urthez eguin behar cituzten bekhatuac, edo eguin behar etcituztenac, ehunez eguin baitcituzten, ehunez neurria bethe. Eta nola neurria bethez guero, ezpaitcen cer guchiago iguriquiric : halatan, nola berac lehiatu baitciren bekhatu eguitera, eta neurriaren bethateera, deliberatu çuen laincoac ere hey biciaren laburtcera, eta hogoy urtheren demboraren guttcera eta ephaitera.

Hunetarie athera ahal deçaquegu, behar guenduqueyela, guehiago bicitceagatic ere, bekhatu eguitetic guibelatu, eta hartan neurria bethatecetic escensatu. Halatan erraiten deraue Ieremias prophetac luduey : *Quare facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir et mulier?* Ceuen buruen etsaiac, laincoagatic eguin nahi ezpaduçue ere, cergatic ceuen probetchuagatic, eta guchiago bicitceagatic bedere, etçarete bekhatu eguitetic beguiratcen ? Eztacusaçue, bekhatu eguiteaz, eta hequen contuaren complitceaz bicia laburtcen duçuela ? Eta halatan bertcela hillen sineten baiño lehen, hiltcen çaretela ? Ceren contua complituz guero, ezpaita guehiago bicitceric.

(1) Vide Hieron. de ques. Hebraicis, super huc locum.

Aguindu cerauen gure Iaingoicoac Abrahami eta haren ondocoey, emanen cerauela Iudeaco erresuma on hura. Ordea etcerauen aguindu eta berehala eman. Eta cergatic ez? Ihardesten du Iaincoac berac: *Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhœorum*: (1) Ezterauet emaiten berehala, ceren ezpaitira oraño bethe eta complitu Amorroen bekhatuac, cenen baitaducate herri hura. Hec neurria betha deçate-nean, eta contua compli; orduan edequico derauet hey, eta emanen Abrahami eta haren ondocoey.

Etçuen iduriz hala eguin Sodomacoequin eta Gomoracoequin: hec erran eta berehala, guehiago iguriqui gabe, ceritic su bat igoririe, erre cituen. Ceren ia orducotçat, neurria bethe baitçuten. Eta hunen gairuan erraiten du San Agustinec: *Quo exemplo manifestè instruimur, singulos secundum peccatorum suorum plenitudinem consumari, et tandiù ut concertantur sustineri, quamdiù cumulum suorum, non habuerint delictorum, consummatum.* (2) Exemplo hunetçaz emaiten çaiçu aditcera, eta eracusten clarqui, bat bederari, bere bekhatuac bethe dituenean, bethateen çaitçala bere egunac ere: dembora hartaraiño iguriquitcen çaicala, eta ez guehiago.

Eta baldin orainocoan erran ditugun gauça hauc guttioc eguiac badira, nola baitira eguiac; baldin Iaincoac deliberatus badaduca iguriquitceco neurria betha

(1) Genes. 15.

(2) Vide Aug. de vita Christiana.

arteiño, eta ez guehiago : certan pensatcen othe duçu çuc, orainocoan ere buruan ille duçun baiño bekhatu guehiago eguin duçun horrec? Cer daquiçu hurran lehenbico eguinen duçunaz, çuc ceure neurria behtatcen duçunz? Contua complitcen duçunz? Cer daquiçu lehenbico eguinen duçun bekhatuaren beguira dagoenz laincoa, çure egunen akhabateco, eta mundutic atherateco? Consideratecoo, eta bethi ere go-goan edquitceco pontua da haur. Baiña çuc pontu hunez eta bertce hunelacoz ere, contu guti egnicie, ceure GUERO hartara laster eguiten duçu; eta bethiere GUERO onduco çarela, eta çure neurria eztela oraiño betheco erraiten duçu.

Ordea cer içanen da, çure GUERO hura heldu gabe, çure bekhatuaren contua bere contura hel badadi? eta çure bicia ere akhaba badadi?

Consideracino haur beror, bertceeric gabe, asco behar liçateque, ez guehiago guerotic guerora ibiltceco : edo bai behintçat bekhatu haten eguitera çobacinean, haren eguetic istitceco eta guibelateco. Ceren pensatu behar cenduque ecen, eguitera çoacin bekhatu hura dela benturaz çure azquen bekhatusa, eta har-tçaz çuc ceure neurria betha deçaqueçula; ceren etçara segur.

Auhitz bekhatu eguin duçu oraiñocoan; eta guztia-requin ere, utzten çailu oraiño laincoac, iguriquitcen deratçu. Beraz esperantça ahal duqueçu, eztuçula oraiño neurria bethi. Ordea betha deçaqueçu lehenbico eguinen duçunaz; beraz haren eguetic, behar duçu beguiratu.

Eta hala, diren iraganac iragan, hec ahalic eta ho-
bequiena erremedia ditçagun, eta aitcinerat guehiago
eguitetic ahalez beguira gaitecin; bethiere pontu haur,
neurriaren bethatecco peril haur, gogoan eduquitcen
dugula; eta hicitcen garella, ez bekhatuz eta gaichta-
queriaz, baiña outasunez eta obra onez neurria bethere-
ric, azquenean ceruco loria erdiets deçaquegun beçala.

IV.

IAINCOAREN ATSECABEA.

XXXIX CAPITULUA.

*Nola guerotic guerora lucamendutan dabillanac eguiten
dioen bidegabe laincoari.*

ERRAITEN du San Thomas Doctor handi hare : *Si
homo non peccasset Deus incarnatus non fuisset* : (1)
Baldin guizonac bekhatuic eguin ezpalu, etcen Iain-
coa guizon eguinen. Eta agueri da ezetz, ceren guizon
egunez guero, bere bicitee publicoan, bethiere bekha-
toren ondoan ibiltcen cen, hequin solhastatcen, hequin
iaten eta edaten çuen, hequiey eracasten çuen lakhet.
Hain lakhet ecen soberania idurituric, gaizqui aipha-
tceen baitçuten Scriba Pharisoccc, erraiten çutela :
Hic peccatores recipit et manducat cum illis : (2) Cer

(1) S. Th. 3. p. q. 1, art. 3.

(2) Luc. 23.

Eta hala, diren iraganac iragan, hec ahalic eta ho-
bequiena erremedia ditçagun, eta aitcinerat guehiago
eguitetic ahalez beguira gaitecin; bethiere pontu haur,
neurriaren bethatecco peril haur, gogoan eduquitcen
dugula; eta hicitcen garella, ez bekhatuz eta gaichta-
queriaz, baiña outasunez eta obra onez neurria beth-
eric, azquenean ceruco loria erdiets deçaquegun beçala.

IV.

IAINCOAREN ATSECABEA.

XXXIX CAPITULUA.

*Nola guerotic guerora lucamendutan dabillanac eguiten
dioen bidegabe laincoari.*

ERRAITEN du San Thomas Doctor handi hare : *Si
homo non peccasset Deus incarnatus non fuisset* : (1)
Baldin guizonac bekhatuic eguin ezpalu, etcen Iain-
coa guizon eguinen. Eta agueri da ezetz, ceren guizon
egunez guero, bere bicitee publicoan, bethiere bekha-
toren ondoan ibiltcen cen, hequin solhastatcen, hequin
iaten eta edaten çuen, hequiey eracasten çuen lakhet.
Hain lakhet ecen soberania idurituric, gaizqui aipha-
tceen baitçuten Scriba Pharisoccc, erraiten çutela :
Hic peccatores recipit et manducat cum illis : (2) Cer

(1) S. Th. 3. p. q. 1, art. 3.

(2) Luc. 23.

da haur? soberania dira hauc, bekhatorequin, iende galdu, concientcia gabecoequin dabilla, hequiey agur eguiten derauue, hequin iaten du. Eta hanbat mintço ciren ecen azquenean comparacino batçue ibeniric, ihardetsi behar içatu baiterauen erraiten çuela: Çuec dioçue ecen bekhatorequin nabillala, hequin iaten eta edaten dudala, ene iendeac hec direla: eta ongui dioçue, aithortcen dut, ceren hala baita. Baiña ezteçaçuela mirets; ceren nola ehun ardi dituen arçaina, ehun hetaric bat errebelatcen çaicanean, ioaiten baita, laur hogoy eta hemeretçiae utçiric, errebelatuaren bilha: eta haren edireiteaz atseguinago hartcen baitu. bertce guztien ikhustiaz baino. Hala iaquiçue, ecen atseguinago hartcen dela ceruan ere, penitencia eguiten duen bekhatore batez, lauretan hogoy eta hemeretçi iustu penitenciaren premiariç eçtutenez baino. Ceren hura baita ardi errebelatuaren edireitca. Hala erraiten du San Lucas Evangelistac: *Gaudium erit in celo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.* (1)

Halaber, nola hamar erreçal dituen emazte hateric bat galtcen duenean, arguia iratchequiric, iraultcen baitu etche guztia: eta guero ediren duenean, alegueratcen baita, eta contatcen baiteraue bere hauçoçuey bere sendagailla, eta erraiten eguin diatçotela bozcarioac. Hala iaquiçue ecen ceruco Ainguiruac ere alegueratcen direla bekhatore baten conbertitceaz, erreçal galduaren edireiteaz emazte hura beçala.

(1) Luc. 19.

Comparacino hautan emaiten da aditcera, handia dela gure laungoicoac gure salbatceco duen desira, eta hartan hartcen duen atseguina eta placera. Ceren erraiten baitu, contentamendu guehiago duela bekhatore baten penitenciaz, laur eta hogoy eta hemeretci iusturen iustulasunaz baino.

Segur da abantail eramaiten dioela iustuac bekhatorreari, garbiac liquitsari; eta hobe dela arropa berri on, çahar pedaçatua baino. Nolatan erraiten da bada guziarequin ere, atseguinago duela laincoac bekhatorrearen penitenciaz, iusturen iustulasunaz baino? Ihardesten du San Thomasec : *Cæteris paribus, innocentia dignior et magis dilecta : dicitur tamen plus gaudere de pœnitente quam de innocente, quia plerumque pœnitentes cautiores, humiliores et ferventiores resurgunt* : (1) Hanbatic hanbatean hobe da hoben gabe tasuna, eta behin ere liquistu gabe egoitea, liquistu ondoco garbitasuna baino. Ordea guziarequin ere erraiten du gure laincoac atseguinago duela bekhatore conbertituaz, penitenciaz garbituaz eta eroriz guero iaiqui denaz, behinere erori eztenaz baino. Ceren comunzqui halacoa cinezago permatcen eta emplegatcen baita; bethiere iustu icatu dena baino. Bekhatuac eguin ez tuena ezta deusen beldur, baina bai penitencia eguiten eta here bekhatuac erremediatcen hari dena; hura beldur da, cinez permatcen ifa, beroqui manaiatcen da; eta hala manaiatuz, iragaiten da anhitzetan ere, bethi

(1) S. Tho. 1 part. q. 20, art. 4.

iustu içatu dena baino aitcinago. Hala iragan ciren londone Paulo bat, Magdalena bat eta bertceric anhitz : eta eguin ciren, bethi iustu eta saildu içan ciren bategue baino iustuago, eta sailduago.

Hanbatic hanbatean, *Cæteris paribus*, hobe da, arropa osoa, pedaçatua baino. Ordea halaco pedaçua, aphaindura eta barretura eman ahal daquidicaio, non guero berretura harc eta pedaçuac, arropa oso berriac baino guchiago bailuque. Hunen arabaz erraiten du San Gregorioc : *Dux in prælio, eum militem plus diligit, qui post fugam conversus fortiter hostem premit, quam qui nunquam fugit, nec unquam fortiter fecit. Et agricola eam terram plus amat, quæ post spinas uberes fructus profert, quam eam quæ nunquam spinas habuit et nunquam fertilem fructum producit* : (1) Capitain batec estimatcenago du, guerlatic ihes eguin ondoan, bihurturic, balentia handiac eguiten dituen soldadua, behinere ihesic eguin eztuena, eta balentiaric ere eguiten eztuena baino. Halaber laborari batec ere nahiago eta meiteago du anhitz belhar gaichto içatu duen lurra, eta guero hetaric garbitu ondoan, fruitu anhitz ekharteen duena, behin ere belhar gaichtoric içan eztuena eta fruituric ere emaiten eztuena baino. Hala bada gure Iaungoicoac ere du maiteago, bekhatu eguin ondoan beroqui eta doblatuqui obra onetan emplegatcen dena, bekhaturic eguin eztuena, eta obra onac ere hotzqui, ephelqui eta

(1) Gregor. Hom. 24. in Evang.

lachoqui eguiten dituen baina. Eta erraiten du, maiteago duela halaco bekhatorea, hala cintqui eta fiatqui penitencia eguiten duena bertee moldezo lauretan hagogoy eta hemeretzi iustu baina. Ceren lehen gaichto eta bekhatore cen hura, eguiten baita azquenean, penitencia requin batean, iustuago eta sainduago, bethi iustu eta saindu icatu diren hec baina.

§ 2.

Are guehiago, maiteago eta estimatcenago du laicoac penitencia eguiten duen bekhatorea, penitencia ren premiari ez tuen iustua baina : ceren perilean eta galdu-gordean ibili diren gaucen edireiteaz atsegui nago, harteen baitugu, bethiere segurean eta peril gabe egon direnen ikhustez baina.

Guerlaren ondoan estimatcen da baquea : tormenta iragan denean preçateen da dembora ederra : eritasuna ioan denean, eduquitcen da ecertan osasuna. Eta cen batenez guerla, tormenta, eta eritasuna ican baitira handiago eta perilosago, han batenez guero ondoco baquea, dembora ederra eta osasuna ere dira preçatcenago, estimatcenago. Cer nahicu guehiago, dio San Augustincc : (1) *Edendi et bibendi voluptas nulla est, nisi præcedat esuriendi et sitiendi molestia. Et ebrii quædam salsivuncula comedunt, quo fiat molestior ardor, quem cum extinguit potatio, fiat delectatio. Et institutum est, ut jam pacta sponsa non tradatur statim, ne*

(1) August. lib. 8. conf. cap. 3.

vilem habeat maritus quam non suspiraverit dilatam.
 Baldin placera placer, eta atseguina atseguin içanen bada, behar da aitcinetic aphur bat bedere nekhatu eta unhatu. Iaquinen bada cer den placera, frogatu behar da lehenic cer den desplacer. Gaitzen berriric ezta-quienc, ezta ontasuna estimatcen. Loan ezta goçoric, logale eztenean; eta ez ian edanean ere, asea dagoenan. Eta halatan edale on batçuec bilhatcen tuzte bianda gaciac egarriaren pizteco; eta pizturic, edatean placer guehiago hartceco. Halatan ordenatu cen halaber, etcequiola espos berriari, berchala lehenbico guticiamenduan edo aiphamencan bere esposa eman, nequez içana hobequi estima ceçan, edo fite içana arbuia etceçan.

Artçaina alegueratcenago da ardi errebelatu baten edirciteaz, artalde osoaren, larre onean alha dela iaquiteaz baino. Aita batec atseguinago hartcen du, demhora luceaz mututuric egotu den semearen ahotic hitz baten ençuteaz, bertce seme guztiac ederqui mintçatcen direla aditceaz baino. Halatan bere hacienda eta ontasun partea, ian-edanean eta emaztetan gastaturic, galdua eta deseguina bihurtu cen semeari, eguin cioen bere aitac besta guehiago, bethiere etchean bere manuco egon ceicanari baino. Ceren ethecoa bethiere segurean ikhusten baitçuen, baina bertcea galdutçat ceducana, coberatu baitçuen. (2) Hala da bada, eta halatan gure laungoicoac ere hartcen du hanbat atseguin

(2) Luc. 15.

eta plazer bekhatorearen penitenciaz. Ceren galdur guero edireiten baita, eta bai peril handitic ere ilquitcen, eta escapatcen.

§ 2.

Bekhatorearen penitenciaz atseguin handia hartcen du gure laungoicoac : eta atseguin hartce haur guztiaz eraguiten derauea bekhatoreagana dalucan amorioac. Eta nola Terencioac dioen beçala : *Amantium ira, amoris redintegratio est* : Ciuez eta eguiaz elkhar maite dutonen arteco haserredurac eta differentciac, anhitzetan ere, amorio berretgarri eta sinteagarri ohi dira. Ceren elkharrequin mintatu gabe, eta elkhargana gabe egotu diren dembora hartan ere, elkharganatceco amorioa eta desira berretcen baitçaye. Hala bada gure laincoari ere, gure moldera mintatcera, bekhatorea apartaturic dagocan bitarte hartan, berretcen çaica, bekhatore haren bere ganatceco duen desira eta borondatea. Eta badirudi eztuela onic bere gana deçaqueyen arteino : ceren bitarte hartan, athera ethorric beçala, bethi deyez baitagoca; eta deyez ere luçare eta behin ere etsitu gabe : *Expectat Dominus ut misereatur vestri*. (1) Urthe batez, biaz eta hamarrez, athal ondoan iguriquitcen du. Eta ala baina bekhatoreac bere burua gor eta sor eguiten du, gueroico bere eguin bidca luçatcen du.

Gauça gaizqui eguina da eta itsusia, adisquideari, deyez dagotçunean, ez ihardestea, athean iguriqui

(1) Isai. 3.

aracitcea; eta berehala eman ahal diaçaiõn errepuetaren, eta eguin ahal diaçaiõn cerbitçuaren gueroco luçatcea. Beraz cinçz içanen da gança gaizqui eguina eta itsusia, hain maite çaituen laincoari eta adisquidari, çure penitencia eguiteaz eta bide oneratceaz hanbat atseguin hartcen duenari; eta bethi ere deitzen çaituela eta çure bilha dabillala daquiçunari, hain contu goti emaita, hanbat iguriqui aracitcea, gueroco luçatcea, ez berehala ibardestea. Badirudi ecen baldin laincoac, densez ere albalu damuric, hunetçaz luqueyela.

Beraz hunelatan erran behar da handia dela luçamendutan dabillan bekhatoreac, hala ibiltce hartan eta bitarte hartan laincoari eguiten dioen atsecabea. Eta halaco bidegaberie ez eguiteagatic ere utzteco lituzqueyela, eta gunituzqueyela luçamenduse, eta guerotie guerora ibiltceac.

V.

AINGUIRUEŃ ATSECABEA.

XL CAPITULUA.

Nota luçamendutan guerotie guerora dabillanac eguiten derauen atsecabe Ainguiruey.

§ 1.

ERBAITEN du Spiritu Sainduac: *Spes quæ differtur affligit animam*: (1) Luçatcen den esperantçac nekhatcen du gogoa, penatcen du arima. Beraz handia da

(1) Prov. 3.

aracitcea; eta berehala eman ahal diaçaiõn errepuetaren, eta eguin ahal diaçaiõn cerbitçuaren gueroco luçatcea. Beraz cinçz içanen da gança gaizqui eguina eta itsusia, hain maite çaituen laincoari eta adisquidari, çure penitencia eguiteaz eta bide oneratceaz hanbat atseguin hartcen duenari; eta bethi ere deitzen çaituela eta çure bilha dabillala daquiçunari, hain contu goti emaita, hanbat iguriqui aracitcea, gueroco luçatcea, ez berehala ibardestea. Badirudi ecen baldin laincoac, densez ere albalu damuric, hunetçaz luqueyela.

Beraz hunelatan erran behar da handia dela luçamendutan dabillan bekhatoreac, hala ibiltce hartan eta bitarte hartan laincoari eguiten dioen atsecabea. Eta halaco bidegaberie ez eguiteagatic ere utzteco lituzqueyela, eta gunituzqueyela luçamendusc, eta guerotie guerora ibiltceac.

V.

AINGUIRUEŃ ATSECABEA.

XL CAPITULUA.

Nota luçamendutan guerotie guerora dabillanac eguiten derauen atsecabe Ainguiruey.

§ 1.

ERBAITEN du Spiritu Sainduac: *Spes quæ differtur affligit animam*: (1) Luçatcen den esperantçac nekhatcen du gogoa, penatcen du arima. Beraz handia da

(1) Prov. 3.

halaber bere arauaz, Ainguiruey luçamendutan ibiltceaz eguiten derauogun atsecabea. Ceren desira handi hatequin gure penitentiaren eta conbertitcearen beha baitaude; eta berantceaz damu hartcen baitute. Hala emaiten du aditcera San Agustinec: (1) *Quoties bene agimus gaudent Angeli, et tristantur Demones: gaudium est enim Angelis super uno penitentiam agente; sed Diabolo, super uno penitentiam deficiente*: Ongui eguiten dugun guztiaz alegueratcen dira Ainguiruac eta tristetcen deabruac. Eta erraiten de-nean Ainguiruac alegueratcen direla eta deabruac tristetcen, aditcen da ecen gueure aldeic denaz beçan batean, gue alegueratcen ditugula edo tristetcen; eta aleguera edo triste alhaliteci, gue eguiten ditugun obrec aleguera eta trista litçaquetela. Cerea bertce gaineracoan, Ainguiruac nola bethi lorian baitaude, ecin triste ditezque, eta ez deabruac ere aleguera, ceren hec ero bethi penatan bailira.

Erraiten du San Thomasec: (2) *Demonēs propter invidiam profectum hominum impedire nituntur; et propter superbiam divinæ potestatis similitudinem usurpant, deputando sibi ministros ad hominum impugnationem, sicut et Angeli Deo ministrant, in determinatis officiis, ad hominum salutem*. Badaquigu, baduela gutaric bat bederac, Iaincoac emanic, nore bere Ainguiru beguiraillea: eta Ainguiru harc bertce guztien artetic

(1) Aug. in soliloq. animæ ad Deum cap. 27.

(2) S. Th. 1. part. q. 114. art. 1.

eta gainetic, eduhitcen duela bere cargueoaz contu, eta desiratcen duela haren salbamendua. Eta nola laincoac ontasunean eguiten duena, nahi bailluque deabruac ere gaichtasunean eguin : halatan Luciferrec, deabru buruçaguiac eta capitainac, emaiten da halaber cenbait Ainguiru gaichto eta deabru, tentatceco eta belhatu eraguiteco. Eta hala erran ahal deçaquegu eeen Ainguiru on bat beguiratceco beçala, badugula halaber gaichto bat ere, bere ahalaz gure tentatceco eta gaitceco : ona laincoac emanic, eta gaichtoa Luciferrec igorric.

¶ Eta ecia erran diteque cein guerla handia duten Ainguiru hec biec, onac eta gaichtoac, gure arimaren gainean. Biac permatcen dira, biac enseiatcen dira ; eta cinquienic heriotceco orenean empletatcen dira. Gereu orduan dira cinac eta minac ; orduan da arimaren gorabehera guztia, eta balantçaren alde batera edo bertcera erortceco pontua eta mendua. Orduan biltcen dira deabruac, eta laguntcen çaitça elkharri, errailen dutela : *Deus dereliquit eum, persequimini et comprehendite quia non est qui eripiat* : (1) Utzi du laincoac, har deçagun beraz guc, daramagun ; ceren gurea da, eta nori berea ecia nehorc edequi diaçaiõ. Inguuratcen dute, tentatcen dute, desesperatceco pontura ekhar-teen dute : eta peril da, cenbait desesperaracitcen ere baduten. Pontu hartan ethortcen çaitça anima tristeari gogora, egundaino eguin dituen falta guztiac ; eta han-

(1) Psal. 70.

bat eta hain handiac direla ikhusic, bihotça hersten çaica, hiltcen çaica; eta iartcen da bere buruarequin gogoetan, erraiten duela: cer içanen da orai nitçaz? cer bide hartuco othe dut? salbatuco othe naiz? Pantuaren latza: pausuaren gaitza: eguitecoaren handia: hersturaren hertsia eta icigarria! Cer eguinen du orduan arima içi harc? Nore deituco da bere faboretan? Nore escua emanen dio? Nor helduco, nor laganduco çaica? Nor bada? — Bere Aingoiru beguiraillea; harc orduan, adisquide onac beçala, laster eguiten du, harc escuey eguiten deraue; eta ingoruneco etsai guziac, demonio tentatçailleac, alde batera eta bertcera bulkhatcen tu. Eta guero erraiten dio arimari: ea arima icitua, bihotz har eçacu, esportça çaitoci; etçaitecilla errenda, ezteçaçula gal esperantça. Ceren çure bekhatnac ahütz eta handiac badira ere, iaquiçu eon laincoaren misericordia are dela handiago; eta Igiucoac nahi duela salba çaitecin; eta aitecotz faltarie, çure aldetic içanen dela, eta ez laincoarenetic. Orduan Eliçac ere iguiten du othoitz, erraiten duela: *Occurrite Angeli Domini, suscipientes animam ejus*: Ea ceruco Ainguiruac, laincoaren aitecinan çsudetenac, orai da ordua; laster eguiçue, hersturatan dagoen arima huni escua emoeue, hel çaquitçate! Orduan arima harc bere barren hartan, bere obraquin, berac iharduqui hehar du. Ezta ahaide adisquideric hara heltcen: baina bai Ainguiru beguiraillea, harc ednquitcen dio on; hara dagoca aldacan, harc ezta utzten, gorputzean dagoen bitartean.

§ 2.

Baldin arima hura, onatasunean, fedean eta esperantzan cin egonic, eta here faltac erremediaturic, partitcen bada laincoaren garacian dagoela mundutic; norc erranen du, cein handia den orduan Ainguiru beguirailleac hartcen duen atseguina eta placera? Iehen-bicicoric arima haren ondoan cebiltzan Deabruac ahal-guez eta errabiaz betheac, musicatcen ditu eta ifernurat igortcen gordatcera. Eta guero hartcen du arima hura, besareatcen du, laincoaren aiticinera eramaiten du, erraiten dioela laincoari: Ianna huna non den çue gomendiotan eman cenerantan arima; manatu nendocun beguira neçala; beguiratu dut, sendoric eta salhoric bihurtcen deratçut. Errecibi eçaçu bada, eta emoçu huni ceore loria, eta gurequin heure trabailuaren golardoa.

Ordea baldin arima hura ilquitcen bada, bekhatutan dagoela, gorputcetic; baldin condenatcen bada: orduan utzten du here Ainguiru beguirailleac, apartatcen çaca, eta ioitearequin erraiten dio: ha gaichtoa, ene nekharria, ala nic gaizqui empletatu baitut hirequico dembora! Amaren sabeletic iliqui hintcen pontutic, pontu hunetaraino, bethi ere iarraiqui natçain, eznaçain behin ere apartatu. Anhitz enseio eguin dinat, etsai horretaric hire beguiratceco, eta orai daramanan hide gaichtotic hire urruntceco. Baina alferric guztiac, ceren nola baithuen libertatea, eta heure burua heure escuco, hala eguin dun heure placera eta borondatea;

garaitu nann, eztun nitçaz conturic eguin : ez haiz nitçaz gobernatu. Galdu dinat nie neure travaillua, eta hai hic ere, secula tin gabecotçat, heure burua.

Baldin Ainguru hura triste albaledi, edo ahalque, nste dut ecen arima haren galtceaz, eta etsai gaichtoac daramacola ikhusteez, triste litequeycla eta ahalque. Eta badirudi ahalqueturic beçala erraiten deravela bere lagun Ainguruey, Ieremias Prophetac Babiloniaco hiriaz erran çuena : *Curavimus Babilonem et non est sanata* : (1) Arthatu dugu arima haur eta guztiequin ezta salbatu. Nie eguin dut neure aldetic eguiteco cen guztia. Galdu da arima haur, eta ezta nehorc ere nie baino damuago ; herac du ordea falta. Ni sinhetsi hanendu, ezquinen eguiteco hunetan içanen : ez nie içanen nuen hunenbat damu, eta ez hunec ere hunenbat calle eta atsecabe.

Ordea cer da haur ? Nolatan galdu da arima haur ? Eteuen laincoac hunen salbatceagatic odol isuri, eta heriotce errecibitu ? Eta etcituen halaber eritcen ceneco sendagarriac eta erremedioac, Sacramendu sainduac, ordenatu ? Eta etceratçun çuri ere, Ainguru saindua, beguiratceco cargua eman ? Nolatan bada galdu da ? Nolatan condenatu da ? Ihardesten du Ainguruac : eguiac dira horioc guztioac : ene cargutan cen, eta etcen erremedio escasic ere ; ordea etçaitça deus probetchatu : coren bataz eritasuna baitçuen handia, eta sendatceco desira ttipia ; eta berriz bertcea coren

(1) Jèrem. 51.

bere fantasiaz eta borondatez gobernatu baita, eta ez ene conseilluz.

Damu hartceco okhasino handia emaiten çaica Ainguru beguirailleari, bere cargutan duena, bekhatutic ilquitceco luçamendutan dabilconeau; eta are handiagooa condenatcen çaicala dacusanean. Handia da huneletan Ainguru beguirailleari, eta bertce Ainguru guztiey ere eguiten çayen damua eta bidegabea: ceren guztieç gure salbamendua, eta lehen baino lehen bekhatutaric ilquiric ikhustea desiratcen baitute; eta ilquitcen çarela dacusatenean, atsequin hartcen baitute.

Beraz huneletan, eguiteagatic Ainguiruey bai atsequin, baina damuric eta atsecaberie ez eguiteagatic ere, behar guenduque egun beretic, çueroco luçatu gabe, trabu guztiaç khenduric, salbamenduco bidea hartu; eta hartan guelditcen çaicun çueure mende aphura emplegatu.

VI.

GUZTIEN BIDEGABEA.

XLI CAPITULUA.

Nota çuerotic çuerora luçamendutan dabillanac eguiten derauen bidegabe, bere buruari, bere çuiristino lagunari, eta bai munduco bertce çauça guztiey ere.

§ 1.

Baldin luçaro bekhatutan egoiteaz, eta çuerotic çuerora ibiltceaz, eguiten baderauegu bidegabe Iaincoari, eta Ainguiruey: cenbat çuehiago eztiogu eguiten

bere fantasiaz eta borondatez gobernatu baita, eta ez ene conseilluz.

Damu hartecoco okhasino handia emaiten çaica Ainguru beguirailleari, bere cargutan duena, bekhatutic ilquitceco luçamendutan dabilconeau; eta are handiagooa condenatcen çaicala dacusanean. Handia da huneletan Ainguru beguirailleari, eta bertce Ainguru guztiey ere eguiten çayen damua eta bidegabea: ceren guztieç gure salbamendua, eta lehen baino lehen bekhatutaric ilquiric ikhustea desiratcen baitute; eta ilquitcen garella dacusatenean, atsequin hartcen baitute.

Beraz huneletan, eguiteagatic Ainguiruey bai atsequin, baina damuric eta atsecaberie ez eguiteagatic ere, behar guenduque egun beretic, gueroco luçatu gabe, trabu guztiaç khenduric, salbamenduco bidea hartu; eta hartan guelditcen çaicun gueure mende aphura emplegatu.

VI.

GUZTIEN BIDEGABEA.

XLI CAPITULUA.

Nola guerotie guerora luçamendutan dabillanac eguiten derauen bidegabe, bere buruari, bere quiristino lagunari, eta bai munduco bertce gauça guztiey ere.

§ 1.

Baldin luçaro bekhatutan egoiteaz, eta guerotie guerora ibiltceaz, eguiten baderauegu bidegabe Iaincoari, eta Ainguiruey: cenbat guehiago eztiogu eguiten

gueure burnari bidegabe, damu eta calte: Ceren baldin orduan, hala bekhatutan gabiltzanean eta gaudenean, hiltzen bagara, seculacotzat galdu eta penatu behar baicara.

Guc dugun etsairic handiena gueure burua dugu. Exteracu nehere ere hanbat calte eta bidegabe eguiten, nola gueroç eguiten baitiugu gueure buruati. Gueroç gueure buruac gaitzen tugu, ifernura egozten tugu. Eztugu nehortzaz ere hanbat oñhasino eta arraçoin arrencuratceco, nola gueure burnaz; eztugu berticori cer atchaquia emanic, eta ez cer hoben egotziric, gueureac ditugu saltac.

Eztaquit non dugun adimendua, eta ez certan pensa-teen dugun; ocea munduan ditugun bertce gauça guttiac nahi dugularic diren onac; gure hicitcea bera, gure contieucia, gure arima nahi baitugu den gaichto. *Quid enim est quod vis habere malum? Nihil omnino: non uxorem, non filiam, non servum, non ancillam, non villam, non tunicam, postremo non caligam; et tamen vellis habere malam vitam? Rogo te praeponere vitam tuam calligae tuae. Si possent respondere bona tua quibus est plena domus tua, quae habere optasti, et perdere timuisti, nonne et tibi clamarent: Sicut tu nos bona vis habere, sic et nos volumus bonum habere dominum?* (1) Erradaçu othoi, dio san Agustiner, nahi othe cenduque deus ere gauça gaichtoric? Ez segur: eztuçu nahi emazte gaichtoa, ez seme gaichtoa, ez

(1) Aug. serm. 12 de Verbis Domini.

cerbitzari gaichtoa, ez aitorra gaichtoa, eta ez azkenez goiti çapata gaichtoa ere. Nolatan bada nahi duçu concientcia gaichtoa? Bertee gauça guztiac onac, baina ceure burua, ceure biciltea, ceure concientcia, ceure arima, gaichto! Baldin çare çapatac, eta etchean ceure cerbitzeco dituçun bertee gauçac mintça albali-teci, erran liaçaçute: Çue nahi duçu gu garen onac: hala nahi dugu bada çue ere, çu çaren ona. Çue nahi dituçun cerbitzari onac, hala nahi dugu bada çue ere nabusi ona. Baldin galdeguin baliçaçute cer den çue duçun gauçaric maitena, ihardets ceneçaque çue bicia dela: ceren biciagatic munduco gauça guztiac utz baititçaquetçu. Nolatan bada bertee gauça guztiac nahi dituçularic onac, nahi duçu çue duçun gauçaric maitena, den gaichto? Ecin ediren deçaquet bertee arraçoinic, Deabruac itsutu eta iluratu çaituela haicen; eta çu çarela yende hetaric, ceinengatic erraiten baitu Sophonias Prophetac: *Ambulaverunt ceci, quia peccaverunt Domino*: (1) Itsutnac ibilteen dira ceren bekhatuan bici baitira.

Egunetic eguerra bekhatutic ilkiteco luçamendutan çabiltzan bitarte hartan, ceure buruaren etsai çara. Ceren ongüi ahal cinatequeyena, ceure faltaz gaizki behar baitçara. Beraz orduan hala ibiltceaz, ceure buruari bidegabe eguiten dioçu. Ceren cerorrec ceure burua galteen baituçu.

(1) Soph. 1.

§ 2.

Bada halaber guerotic guerora bekhatutan egoitez, bidegabe eguiten dioçu ceure guirislino lagunari ere.

Batçuec erraiten dute, baldin gaichto banaiz, neuretçat naiz gaichto, eztute ene bekhatuec nehor ifernuraco, norc bereac iasanen tu. Eguia da norc bereac iasanen ditu. Ordea eztiöçu ongui, etçarela ceuretçat baicen gaichto. Ceren lehenbicoric, nola ona anhitzentçat baita on, hala gaichtoa ere anhitzentçat da gaichto. Bi garrena ceren ceure bicitce gaichtoaz, exemplo gaichtoa emanaz, bertceri ere bekhatu eraguiteco okhasino emaiten baitioçu. Hala erraiten du san Agustinec : *Qui in conspectu populi male vivit, eum a quo attenditur quantum in illo est occidit* : (1) Bertceren aguerrian, iendec ikhusten dutela, gaizki bicitcen denac, bere aldetic denaz beçan batean, aguerrian diren hec, beha daudenac, hiltcen tu, caltiar errendatcen tu. (2) Beraz ceure bekhatuaz eguiten dioçu, ceure buruaz bertceri ere calte eta bidegabe. Ceren anhitzetan ere çure bekhatuagatic, bertceac ere gaztigatcen baititu laincoac; ez gaztigu eternalaz, baina bai temporalaz.

Finean ez guirislino lagunari berari, baina are munduco bertce creatura arraçoiaaz usatcen eztuten guztiey ere, bidegabe eguiten deraueçu bekhatutan

(1) Aug. I. de Past. cap. 4.

(2) Vide Nicol. Lyran. Deut 34 super illud : non occidentur patres pro filiis.

çauden bitartean. Ceren lehenbiceroric, etheco iaunari bidegabe eguiteaz eta desohore emaitteaz, etheco guztiac uquitcen dira, familia guztia desohoratcen da. Bada nola bekhatutan egoiteaz, laincoari, mundu guztico etheco iaunari eta buruçaguiari eguiten baitioçu bidegabe eta emaiten desohore; eta munduco creatura guztiac, are harriac ere, etheco iaun hunen familia eta etchatarra baitira : hala çure bekhatutan ibiltceaz guztiac uquitcen dira; guztiec bidegabe errebitcen dute. Halaber bekhatutan egoiteaz, bidegabe eguiten deraueçu sentimenduric ezuten creatura guztiey : ceren guztiac baitira, Erregue Davitec dioen beçala, çure cerbitçuco ordenatuac, eta çure oinen azpico eguinac : *Omnia subiecisti sub pedibus ejus.* (1) Ordea eztuçu mereci cerbitçuric, bekhatutan çauden bitartean : orduan etçara iaten duçun oguiaren ere merecient; ceren orduan bekhatuaren cerbitçari eta azpico baitçara, eta munduan den creaturaric eztheusena eta ttipiena baino eztheusago eta ttipiago : *Omnis qui facit peccatum servus est peccati.* (2) Eta ezta arraçoin, deusagoac eztheusagoa cerbitça deçan : eta ez ttipiagoac handiagoa bere azpico erabil deçan.

Halaber bidegabe eguiten deraueçu munduco creatura guztiey bekhatutan egoitez: cereu guztiac, çure bekhatuacgatic gaztigatu baititu, eta gaztigatcen baititu laincoac : hain gaztigatcen ecen erraiten baitu Doctor

(1) Psal. 8.

(2) Joann. 8.

batec : *Sol et omnes creaturae, propter peccatum hominis, perdidierunt septem partes suarum virtutum* : (1) Iguzquiac, illarguise, eta munduco bertce creatura guztiee, galdu çuten guizonaren bekhatuagatic, bere berthutearen, eta balioaren çazpigarren çathia, eta partea. Eta hala arraçoinequin errencura ahal diteque eta guereilla iguzquia bekhatoreaz, erraiten dioela : Ni hiregatic goibeldu minduan eta illondu ; çeren orai argui banaiz ere eta clar, are lehen minduan arguiago eta clarago. Halaber abre adimendu gubec ere, arraçoinequin erran ahal diaçayote : Hiregatic gu dilubio handi hartan, Noeren demboraco uholdean, hondatu eta itho guinituan. Bada lurrac ere eguin ahaldiaçαιο erançute : çerea lehen garbi çena, haren-gatic elhorriz, arantçez, eta belhar gaichtoz bethe baiten, eta bai flacatu eta mehatu ere.

Finian, *Lapis de pariete clamabit et lignum quod inter juncturas ædificiorum est respondebit* : (2) Munduco creatura guztiee, paretetan iossirie dauden harriece ere çucen dute eta arraçoin bekhatorearen contra iaiquiteco. Eta hala erraiten ere do Spiritu Sainduac iaiquico direla azquen egunean : *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos*. (3)

Eta nola orai bekhatoreac guztiey eguiten baiteraue guerla : hala orduan bekhatoreari ere guztiee paga-

(1) Petrus Lombard. 4. sent. dist. 48.

(2) Habac. 2.

(3) Sapi. 1.

mendu ordaiña, moneda berean, bihurtuco diote; eta orai errecibitcen ditozten bidegabe handiez mendecu hartuco dote.

Beraz hunelatan lalaco eguitecotan ez erortceagatic: eta haabat bidegabe, hanbati: laincoari, gueuro baruari, Ainguiruey, guiristino lagunari, eta munduco bertee creatura guztiey ere, ez eguiteagatic, behar dugu ernatu, abiatu; eta luçamenduac utciric, guero eguin behar denaren lehen haino lehen eguitera, bide onean jartcera, eta hartan egoitera deliberata.

VII.

CONCIENCIAREN ALHADURA.

XLII CAPITULUA.

Nola guerotic guerora gabiltcan bitartean, alha çaicun concientcia.

ERRAITEN du san Thomasec, eta frogatcen den gauçada, gure laungoicoac ereina eta landatua dagucala gure baithan barrena, iaquin behar diren gancen iaquiteco eta eguin behar direnen eguiteco hacia eta landarea. Badu gutaric bat bederac bere baithan barrena, laincoac emanicoac ainteindari bat, guidari bat eta argui egule bat. Eta harc eracusten deracu cer dagocun ongui eta cer gaizqui; noiz goacin makhor eta noiz artex. Eta are guehiago, harc berac bere ahal guztiaz aicinatcen, eta hulkhatcen gaitu ongui eguitera, eta guibelatcen eta hastantcen gaizqui eguitletic.

mendu ordaiña, moneda berean, bihurtuco diote; eta orai errecibitcen ditozten bidegabe handiez mendecu hartuco dote.

Beraz hunelatan lalaco eguitecotan ez erortceagatic: eta haabat bidegabe, hanbati: laincoari, gueuro baruari, Ainguiruey, guiristino lagunari, eta munduco bertee creatura guztiey ere, ez eguiteagatic, behar dugu ernatu, abiatu; eta luçamenduac utciric, guero eguin behar denaren lehen haino lehen eguitera, bide onean jartcera, eta hartan egoitera deliberata.

VII.

CONCIENCIAREN ALHADURA.

XLII CAPITULUA.

Nola guerotie guerora gabiltcan bitartean, alha çaicun concientcia.

ERRAITEN du san Thomasec, eta frogatcen den gauça da, gure laungoicoac ereina eta landatua dagucala gure baithan barrena, iaquin behar diren gancen iaquiteco eta eguin behar direnen eguiteco hacia eta landarea. Badu gutaric bat bederac bere baithan barrena, laincoac emanicoac ainteindari bat, guidari bat eta argui egule bat. Eta hanc eracusten deracu cer dagocun ongui eta cer gaizqui; noiz goacin makhor eta noiz artex. Eta are guehiago, hanc berac bere ahal guztiaz aicinatcen, eta hulkhatcen gaitu ongui eguitera, eta guibelatcen eta hastantcen gaizqui eguitletic.

Barreneco aitcindari haur, edo argui-eguille haur, cein deitzen baitute Doctorec: *Synderesis*, (1) da gure concientcia, edo arraçoïn naturala. Ceren ezta munduan halaco aitcindariric, guidariric, argui-egulleriric eta ez eta eracusleric, nola baita arraçoïn naturala, pasionez eta hicioez uhertua eta thurbustua eztena, eta arraçoïn naturala hare dioena; naturaren arauaz, leguez eta ethorquiz daquiguna; bat bederaren barrena, concienteia; eta concienteiaren lehenbiceico mugidoa, abiadura, eracuspena eta conseillua. Hala eraiten du sau Crisostomoc: *Ab initio Deus hominem formans, legem illi naturalem incidit. Et quid tandem est lex naturalis? Conscientiam nobis expressit, et per se discibilem constituit bonorum et contrariorum scientiam. Non enim opus habemus discere quod mala est fornicatio, sed ab initio hoc scimus*: (2) Hastetic, eguin guenetic beretic guiconari eman ceraucan laincoac legue naturala: Eta cer da legue naturala? Bat bederaren concienteia, ceinetan barrena baitago, bere buruzco eçagutça bat, iaquiteco cein den çncea eta cein makhur: cein den ongui eta cein gaizqui: halaco moldez ecen ezpaita cer ibiliric frogatcen, gauça gaichtoa dola bekhatua eta gauça ona berthutea, ceren badaquigu haur gueroc ore gueure burutic, legue naturalac berac, concienteiac eracutsiric.

(1) S. Th. 3. part. 9. 79. ad 2.

(2) Chrysostom. serm. 12 ad popul. Anth. 5.

§ 1.

Honetan da agueri maite gaituela gneure laungoi-coac. Ceren gneure balthan barrena, gucure etchean, bertcetara conseillatcera ioaiteco premia gabe, emaiten baiteraco behar dugun nabusia eta eracaslea, cein baita concientcia. Eta halatan condenatcen dira legue naturalaren arauaz bicitcen ezliren lentilac.

Mercatari batgucac eguiten dituzte sal-erosi nahasiac, tratu gaichtoac, lucureriazcoac, enganamenduz bertheac: eta guero ioaiten dira here cofesoretara edo bertcetara, galdeguitera ea tratu hec iustu direnz, eguin ahal ditezqueyenz. Eta ioaiten dira mengoa babe, premia gutirequin. Ceren hain da clar ezlirela iustu, non baldin bertcetari ibili gabe, galdeguin baliacote herec bere concientciari, hanc berac eracuts bailicaye eguia. Eta handic, herec condena baillitcaquete bere buruac. Ceren bere concientcian barrena ediren baillecaquete, esquiribaturic beçala, galdez dauden guztiaeren errepuesta. Utei nahi badigu concientciari, bera da asco, errebelatcetic beguiratceco, artex eta chuchen erabilceco. Ceren badaqui behar dena, eta bere eguitex guztia da onera emana. Eta san Thomasec dioen beçala, ontasunari eguiten dio besta eta beguitarte, eta gaichtatasunari liscar eta beltçuri: *Synderesis dicitur instigare ad bonum, et murmurare de malo.* (1) Beraz bere concientciaren arauaz, haren buruz eta conseilluz gobernaten eta guidaten dena ongui da,

(1) S. Th. 1. part. 79. art. 13.

aleguera da, content eta pagu da. Baina bertceala, bere concientiaren contra dabillana, gaizqui da, beltz, ilhun, goibel eta triste da.

Eta arraçoinequin da hala, ceren nola çangoa, be-soa, edo gorputceco bertce parte bat, bere toquitic eta iunturatic ilquitcen, makhurtcen, aldaratcen edo en-hardatecen denean, ecin sosega baitoquo eta ez pausa, bere toquirá eta lekura bihur arteino : hala bere concientiari guibela emanic, bekhatutan dagoen ere, nola behar den iunturatic eta arraçoin naturalac erracusten dioen bidetic eta ordenantçatic aldaratua, eta ilquia baitago, ecin sósega ditequo, eta ez pausa, hala dagoeino. Bere bidean eta toquian dagoenean, nola baitago bekfiaturic eztuenean, orduan da aleguera, arrai, aise, content eta bere gogars.

§ 2.

Eta concienteia gaichtoa beçain gaucha gaichtoric eta erragarririe : bera da açoteric eta berreroric asco. Hala erraiten da san Agustinec Iaincoarequin mintço dela : *Jussisti enim et sic est, ut pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus* : (1) Manatu cenduen eta hala da : concienteia desordenatua, bera den bere buruarrentçat pena eta gaztigu.

Ezta uharrerie eta ez uholderie, lora hala lurrutcen eta arrobateen duenic : ezta pipirie çura hala deseguiten eta çuhirintcen duenic; ezta celenic urdaia

(1) Augus. lib. 1. confes. cap. 12.

hala bobatzen eta iaten duenic; ezta cerrenic oihala hala eta hain guisa gaizqui bilhacatzen duenic; eta ez harric haraguisa hala galteen eta gatatzen duenic, nola concientcia gaichtoac eguiten baitu bere burua.

Harra da, concientcian barrena dagoen bekhatua; eta barrac beçala, gau eta egon, autsiquitzen du, iaten du, larrutzen du. Eta hain da gose, ecen ezpaita be-linere, asetzen autsiquitetic, eta ez bere faltan gogora ekhartetic guelditcen.

Erregue Davitec, huts eguin çuenean, anhitz ensein eta itçul-inguru eguin çuen, huts hura estali nahiz. Ordea alferretan; etcen nehoren beldur con, Erregue cenaz gueroz; baina etçuen bere concientciac sosegatcera utzten.

Concientciac, ez Aita sainduri, ez Emperadoreri, ez Erregueri, eta ez munduan den bertec presunari, eztaçao barkha. Eta haur guztia eguiten du gure probetçuagatic, bekhatutan lobacar ezcaitecingatic. Gueure aita propioac baino, maiteago gaitu gueure concientciac. Aita hatec, bere semea, behin, biatan, hiruretan edo amarretan mehatchatu duenean, ikhusten badu ezela cençatzen eta ez emendatzen, utzten du, etsitcen du. (1) Baina ez concientciac, eztu behinere utzten, eta ez etsitcen.

Guerla handia eguiten deracu gueure concientciac, eta guerla hunec aphiur bat guibelatzen gaitu bekhatu eguitetic, bertcela eguin luque gureac. Hala erraiten du

(1) Vide Chrys. corcione A. de Lazaro:

san Crisostomoc: *Conscientia increpatio sacra est anchora, non sinens nos tandem in peccatorum demergi profundum*: (1) Concienciaren erantçutea eta mehatçhua, aingura da, eta aingura ere saindua eta sacratua, bekhatuen hondarrera erortçetic, eta han ithotçtic beguirateen gainena.

§ 3.

Ordea differentcia handia da concientzien artean, anhitz doha batetic hertçera. Conciencia batçue dira erne, senticor, minbera, hertsi; eta berriz hertçe batçue, loti, hil, laço, çabal, eta ez antsia. Çapata hat duçnean, neurri, iustu, doi; ecin paira deçaqueçu barrenan den legarri ttipiena: baina çapata baquetazco, handi, çabalac, eztira hain perilos; hec badute lekhu franco, oina guti minberaturic, ez legararen baina harrizcoen ere eduquitçeco.

Bada differentcia haur heror da, conciencia onaren eta gaichtoaren artean ere: conciencia onac, iustuc, ecin paira deçaque bekhatu benial bat ere, baina gaichtoac, laçoac, eztu mortalez ere conturic eguiten. *Multi per nimias iniquitates non sentiunt peccati conscientiam*: (2) Anhitzec bekhatu soberantçaren botherez, eztute here concientiaren erantçuteric sentiteen. Eta haur da Spiritu Sainduac ere dioena: *Impius cum in*

(1) Chrys. ubi supra.

(2) Ambros. lib. 3. de para. cap. 5.

profundum malorum venerit contemnit : (1) Gaichtoac bekhatuen hosinean barrena sarthuz guero, galtcen du sentimendua, eztu antsiaric. *Piae mentis est, vulnus sentire peccati*; nam qui expertes doloris sunt, non sentiunt vulneris acerbicatem, quod est immedicabilis agritudinis. (2) Seinale ona da, bekhatuaren çauriaren sentitcea, eta gaichtoa ez sentitcea. Ceren sentimendua galduz guero, oinhiaceac hillez guero, ezta sendagai, ezta sendaquiçun; eta ez midicuntçatan ihiltceaz probetchuric. Haur da mundu hunetan bekhatoreac ahal duqueyen miseriariç handiena, estaturic perilosena eta egoitçariç gaichtoena, bekhatuaren ez sentitcea. Hala-coac concientiaren sainga guti aditcen du, lo guti hargatic galtcen du. Ordea ezta ez hura ere alde guztiz narrio gabe; den gaichtoenari ere, noizic behin bere alhatcen çaica bere concientcia. Ceren san Chrysostomoc dioen beçala : *Neque enim in ejus potestate situm est remittere* : (3) Nahiago badu ere ecin barkha deçaque concientiçac. Hala emaiten du aditcera san Ambrosioc ore : *Conscientia cum non habet loquendi usum, nescit tamen tenere silentium* : (4) Concientcia miñatcen usatua eztelariç, eztaqui alabaina ichilic ere egoiten. Ceren campoan miñatcen ezpada ere, bai ordea miñatcen da barrenean.

(1) Prov. 18.

(2) Ambros. in Psal. 50 .

(3) Chrys. in Psal. 142.

(4) Ambros. de pen. cap. 1.

Conciencia da behin ere lohacarteen ezten cerbitzari bat, marrantatzen edo erlasten ezten predicari bat, eta bethiere ontasunera ahal beçanbat eramaiten gaituen guidari bat. Eta etçaicu pontu batez ere aldaratzen, bethi darraicu, gorputzari itçala darraican beçala.

Eta eztago alferrie, alba çaicu, saingaz, eta erançutez dagocu. Bekhatna eguin baino lehen, eguitem, eta eguinez guero ere, erasten du, abisatzen du, akhusatzen du. Eta guztiz ere bekhatu eguin ondoan iaiquitzen du, orduan atçartzen da, orduan dira cinac eta minac; orduan dira ezproin colperic handienac. Ceren san Chrisostomoc dioen beçala : *Sicut ebrius cum multum vini ingurgitat, nullum sentit a vino damnum, postea autem sentit : ita et peccatum, donec consummatur obtenebrat mentem quasi densa nubes, et ita mentem corrumpit. Deinde conscientia insurgit, et quovis accusatore mentem gravius arrodit, monstrans absurditatem peccati* : (1) Nola hordiac arnoa iresten duenean, ezpaitu sentitzen handic heldu çaicu caltea : ceren goçatasun hanc, edatean hartcen duen atseguiac, itsutcen baitio adimendua; ordea guero hordia ioan daquiõnean, eçagutcen baitu bere falta eta desohorea : hala bekhatoreac ere, bekhatna eguiten duenean, eztu sentitzen eta ez ikhusten handic heldu çaicu caltea, ceren hartaco atseguiac eta placerac liluratcen baitu; hain liluratcen ecen ezpaita orduan

(1) Chrys. Hom. 64. in cap. 42. Genes.

gaitzez othoitzen. Baina guero iragan denean bekhatua, iaquitzen da concientia, eta hain cinez akhusatzen eta liscar eguiten hasten da, non iragan diren placer guztiez ahantciric, ibentzen baitu bekhatorea nahigabez bethea.

§ 4.

Erraiten du san Agustinec, (1) emazte gaichtoac, ithaiçurac eta kheac atheratzen duten beçala guicõna bere ethetic, atheratzen duela concientia gaichtoac ere bekhatorea bere sosegutic. Emazte gaichtoa, ithaiçura eta khea diren lekbian ezta placeric, ez eta concientia gaichtoa duena baithan ere ontasunic. Bekhatorea sar badadi bere concientcian barrera, behala hango kheac atheratzen du camporat, azpiratzen du tristurac.

Campoan etsaiac, perilac eta assalduac dituenac laster eguiten du etchera, pausatcera, eta bere hurnaren seguratcera. Ordea ethean ere etsaiac, atsecabeac, ithaiçura, khea eta emazte gaichtoa dituenac, cer eguiten du? Non pausatuco du? Cer consolamentu icanen du? Campoan etsaiac, ethean guerla, non edirenen du baquea? Non? — Bere barreneco ganbaran, bere concientcian, han behar du pausatu, han behar du consolatu eta bere burua arindu eta alegueratu. Ordea baldin bere barreneco ganbara hartan ere, bere concientcian ere edireiten badu etsaia, bekhatua-

(1) Vide August. in psal. 33. et in psal. 100.

ren ithaiçura, khea eta oraçueta, cer eguinea du orduan? Noraco da? Sarthuagatic here barreneco gambaran, here concientcian, ezteçaque pausuric ediren; ceren han berean batcen baitçaica here etsaia; eta etsairic gaichtoena, etche barrencoa. *Hostem suum invenit, quo confugerat*: (1) Etsaiaren ihesi dabillala, eguiten du etsaiarequin incontru. Beraz guebien bazterretaric hartua da halacoa, alde guztietaric atrapatua da. Ceren here burua ere etsai baitu eta berac, bereganic ecia baitaidique ihesic. Arraçoinequin erraiten du san Agustinec: *Nullæ pænæ graviorez quam mala conscientia, in qua cum non habetur Deus, consolatio non invenitur*: (2) Ezta concientcia gaichtoaren eguitecoac eta penac baino, pena handiagoric. Ceren nola ezpaita laincoa han egoiteu, ezta conzõlamenduric ere edireien.

Eri den presunac, barrencau min duenac, ahal daidique dembora aphur batez campoan eta iendartean aleguera iduri, ordea guti hala irann, berehala here barreneco gaitzac gogoetan ibenteen du, tristeteen du. Hala tristeteen du bada bekhatutan dagoena ere, here concientciac, here barreneco critasunac. *Vides convivium peccatoris, interroga ejus conscientiam. nonne gravius omnibus foetet sepulchris?* (3) Ikhusten duçu bekhatutan dagoenaren goubitea, ianedana, ma-

(1) August. in Psal. 45.

(2) August. sent. 191.

(3) Ambros. lib. 4. offic. c. 12.

hain ugaria, baitirudi ecen lan dela parabisna, eztela cer guehiago desira. Ordea baldin galdeguiten badioçu, ea nola dihoacon bere barren hartan, bere concientcian, erranen deratçu gaizqui dela, nardagarri dela, sepultura quiratsac baino, quiratsago dela. *Impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest*: (1) Gaichtoac itsas irauquitua beçala dira, eztute baqueric eta ez soseguric: hequen holec, uhinec, eta tormentec hanbat badira, ecen gainez eguiten baitute. Eta badio Salomonec ere: *Præcordia fatui quasi rota carri*: (2) Gaichtoaren concientcia, eta barren aldeac, orgaren edo gudiaren arroda beçala dira. Gudi carginuac badarasa, badirudi bere carga handia ecin iasanez, arrencurateen dela: hala arrencurateen da bada bekhatorearen concientcia ere, bere bekhatuen carga eta pisutasuna ecin iasanez: hanc nekhatcen du, hanc çapatcen du, hanc bere soinuaz, habarrotsaz eta erasteaz tristetcen, eta penatcen du.

Egun batez ioan cituen Philosopho batec çapata batçue bere etchera, prometaturic çapataguilleari, dembora gutiren barrenean pagatuco ceratçala. Eta abiatucen bere hitzean, eta ephean pagamenduaren eguitera. Baina ençunic ecen hil cela diruac behar cituen çapataguina, bihurtu cen alegueraric bere diruequin etcherat, idurituric ecen hainbertceç quito cela; eta eduqui cituen cenbait demboraz diruac berequin. Ordea

(1) Isaïæ c. 57.

(2) Eccli. c. 33.

bitarte hartan hain iaten eta errateen çuen bere baitan barrena bere concientciac, ecen ecin pairataz, ioan baitcen bere diruac harturic, çapataguiaaren etchera; eta han egotci cituen, erraiten çuela, çapataguinarequin berarequin mintço içan bailliz beçala: *Ille tibi vivit, redde quod debes*: (1) Bertce guziñteçat hil bahaiz ere, oraino hici aiz enetçat. Thotcie bada, har itçac heure çapatzen diruac, eta utztac niri baques. Descargua eguin arteino, etçuen utci bere concientciac sosegatcera, anarteraino bethi eman cioen gari eta nario. — Ezta menturaz egungo egunean, mundua hunein senticor, eta ez concientciatsu.

§ 5.

Gaichtoa, bertce etsairic gabe, bere concientciac berac, here baitan barrena, açotatcen du, autsiquitcen du, çaurtzen du, larrutcen eta penatcen du. Iragan denean bekhatuaren placera, han da berehala concientciaren desplacer. Bekhatua, çauri hatz-galea beçala da. Hatz eguitean atseguin hartcen duçu. Ordea hatz gordin eguinic, guelditcen çaitçu ondotic errasmina. Hala guelditcen da bada, bekhatuaren placera iragan denean ere, concientciaren mina eta oinbacea. Sukhar handiarequin çaudenean ere, atseguin hartcen duçu ur hotzaren edateaz, ordea guero edan ondoan, gaitza berreturic, içaiten duçu atseguin haren atseabea. Haur da fruitu ondu gaben ondorea, horzquidura, higuintça.

(1) Senec. lib. 7. de Benefic. c. 21.

Garcelean dagoenari, emogu nahi duen beçanbat iatera eta edatera, eguioçu abal daguicun besta guztia, baina ezta hargatic ossoqui alegueratcen; ceren ezpaitaqui ceri dagocan. Alegueraquiago bici da, athez athe dabilan errumesa. Ceren san Chrisostomoc dioen beçala: *Supplicij expectatio non sinit præsentium voluptatum sensum capere*: (1) Garcelean dagoena ezta utzten gueroço gaztiguaren beldurrac atseguin hartcera, eta ez escuen artean dituen placer aphurren goçatcera.

Urkhabea condenaturic dagoena aütcinetic penatcen da, urkhabeaz orhoitcen den guztiaz urkhatcen beçala da. Hala da bada concienteia gaichtoa duena ere. Halacoa noiz eta hasten baita bere gogarenic, bere lagunequin atseguin hartcen, orduan berean orhoitcen da bere hekhatuez, orduan berean alhatcen çaica bere concienteia; halaco suertez, ocen ezpaita posible bekhatutan dagoenac, hala dagocino atseguindasan osoric ahal duqueyen.

Halacoac, perilie eztuenean ere, uste du peril duela. Eta hala guerthatcen da anhitzetan ere, ohoïnac edo guicun hilçailleac sentitcen duenean iusticia, berehala bera bere buruz, nehor orhoitcen eztela, bere concienteia akhusaturic, ihesi itçalgaizca abiatcen dela; eta handic nabarbenduric gaizqui ere heltcen dela.

Gaichtoac uste du ocen hartçaz orhoitcen eztirenean ere, hartçaz mintço direla. Gaichtoa bethi da goibel, beldurti, eta gogan behartsu.

(1) Chrys. Hom. 12 in c. 7. Rom.

Gau ilhuncan bakharrie dohana, deusen periliē ez ičanagatic ere, latz da, beldur da, ici eta ikhara da: hala da bada gaichtoa ere, deusen periliē ez ičanagatic ere, bere concientiāc akhusaturic latz, ici, ikhara eta beldur.

Urdeac, bertce abrec eguiten eztutena, oraino minic hartu gabe, uquitceaz beraz eguiten du marrasca. Ceren nola ezpaitu deusere on den gauçaric, here urdaia baicen, ez illeric, ez lunaric, ez larturic, eta ez bertce gauçaric; bere ičanec eta naturaz da beldur, harteen dutenean, biciaren edequitceco harteen duten: Hala bada concientiā gaichtoa daena ere, lebenbicio aldi gaitzean, den burnco minic utipienean, da beldur hil dadin, bicia edequi diaçoten. Ceren ezpaitu deus ere deus halio duen gauçaric, here bicia baicen, eta hura galduz guero, penatu behar baitu.

§ 6.

Erraiten du Job guiçon saindu hare: *Sonitus terroris, semper in auribus ejus, et cum pax sit, ille insidias suspicatur*: (1) Gaichtoari bethi dagoca bere beharrietan beldurtasunaren otsa, concientiaren latztasuna, eta assaldua: eta baquean denean ere uste du guerlan dela, eta orduan ere atrapatu nahiz celatan dagotçala. Haur da are mundu hunetan ere, bertce munducoaz gainera, gaichtoaran gazligua, beldurtasuna, segurantçaric gabe, ici ibiltcea. Gaztigu hunetçaz, mehatchatu cituen, gure laincoac, bere mana-

(1) Job. 15.

menduen hautsailleac, erraiten cerauela : *Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, fugietis nemine persequente* : (1) Baldin ençuten ezpanaue, eta ene manamendu guztia complitcen ezpaitue, iaquieue ecen, nehoren peril gabe, eta nehor iarrai qui gabe, emanen dioçuela ihesari, eta ikhara handi bat eguinen çaitçuela. Hala eguin ceican ikhara handia Caini, bere anaia Abel hil çuenean. Abiatu cen Cain mundatic ihesi, erraiten çuela : *Omnis igitur qui inuenerit me occidet me* : (2) Eguin du eneac, ezta escapatecie, ediren naçan guztiaç hillen nau. Cer dioçu Cain ? Noreu çara beldur ? Nore hillen çaitu ? Ez Adanec ez Euac ; ceren horieç çure aita-amac dira, eta oraino ezta munduan bertcecie. Noreu çara bada beldur ? Ez nehoren bertcecea, boicic ceure buruaren, ceure concientiaren. Ceren concientcia bera, bertce etsairic gabe, da asco, beldurtasun handiarequin erabiltecco. Adanec bekhatu eguin çuenean, eta sentitu laincoac deitu nahi çuela, ihes eguin çuen, gorde cen. Eta cergatic gorde cen ? Othe çiaquien cer nahi cioen laincoac ? Bai baciaquien, dio san Agustinec. Eta nondic çiaquien ? Bere concientciac erranic. *Neque alium oburgatorem habebat, et testem peccatorum* : (3) Etçuen bertce lekhucoric, eta ez akhusatçailleric, bere concientcia baicen ; baina hura çuen asco. Eta hala-

(1) Lev. 26.

(2) Gen. 4.

(3) August. Hom. 17. in cap. 3. Genes.

tan, berac bere buruz, bere falta eçagaturic, eta hobendun cela nabarbenduric, estalgunea bilhatu çuen. Hargatic erraiten du san Isidoroc : *Numquam securus est reus animus, mens enim malæ conscientiaæ propriis agitur stimulis* : (1) Presuna hobenduña, faltatsua, ezta behin ere segur, çeren bere concientiarren ezproinae bethiere colpeca hari baitçaitça. Pontu hunen gainean erraiten du san Ambrosioc : *Domini autem traditorem non inuenio à iudice esse damnatum. Non enim damnat eum Pilatus, non damnat populus; sed quod gravius est, se ipsum condemnat* : (2) Eztut edireiten ecen Judas, Jaunaren saltçailtea, uehore condenatu çuela, ez Pilatusec, ez herriac, eta ez bertec; baina gaichtoago baita, edireiten dut, berac bere burua condenatu çuela. Çeren sententcia guztien gaineco sententcia, guztiaç chitcen, eta iragaiten dituens, batbederac bere buruari, bere concienteiaç bengaturic, emaiten dioena da.

Eta hunetan da agneri, eztela antsia, nehorc bertec ez iaquinagatic ere çure falta eta bekhatua, baldin cerorrec badaquiçu, concientcia bera da lekhucoric asco; ezta harençat golkhoric, çokhoric, eta ez estalguneric. Çeren Senecaç dioen begala : *Quid prodest recondere se et oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam advocat, mala autem in solitudine anxia est, atque sollicita. Si honesta sunt qua*

(1) 2 Solil. Isidor. lib.

(2) Ambro. serm. 2. in Dom.

facis, omnes sciunt; si autem turpia, quid prodest neminem, cum tu scias? Cer probetchu da gordetcea, eta ienden beguictaric eta beharrietaric ihes eguitca? Conciencia onac aguerrian, eta iendartean ibili nahi du, fida da han ere. Baina gaichtoac ezto nehou ere segurantzaric edireiten, ez etchean, ez campoan, ez baharri dagoenean, eta ez are compainiatan denean ere. Çure obrac, onac eta prestuac badira, iaquin bitçate guztiec; baina baldin gaichtoac, desohorezcoac, eta desohoragarriac badira, ezta probetchu bertec ez iaquitea, baldin cerorrec badaquizquitçu. Cerori çara, çure conciencia da lekhuçoric segurena; bertec guztiec faltatuagatic, harc eztoçaque falta, harc on eduquico du, harc akhusatuco du. Hargatic erraiten du halaber Senecac: *Nullum consciuum peccatorum tuorum magis tenueris, quam te ipsum: alium enim potes effugere, te autem nunquam; nequitia enim ipsa est sui pœna:* (2) Etçarela çure bekhatuac daquizquiteneu baten ere hain beldar, nola ceure buruaren; ceren bertetaric badaidiqueçu ihies, escapa çaitexque, baina ez ceure ganic. Ceren bekhatua bera da, bere buruarençat pena eta gatzigu.

Joh gaizon saindu hari guerthatu ceitçon calte, galtee, eta fortuna gaichto guztietan, escapaten cen belhi ere bat, abisatceco eta herriaren ekharceco: *Ego evasi solus, ut nuntiarem tibi.* (3) Hala escapat-

(1) Senec. epis. 43.

(2) Senec. lib. de moribus.

(3) Job. 1.

cen da bada bekhatorea baithan ere conciência, eta concienteiaren mandataria eta erangilea, berri ekhartceco, abisatceco, eta erraitceco cenbat calte ethorri caican, eta cenbat ontasun galdu duen bekhatuaren eguiteaz.

§ 7.

Concieceiac anhitz officio du, bera da alkate, bera da lekhuco, bera da akhusatçaille, eta defendatçaille. Eta hain da fin, eta eguiati, cecu berac milla lekhuco balio baititu: *Conscientia mille testes.* (1) Hain da artez, iustu eta leyal, non mundu guztiac ezpaiteçaque irabaz, ez corrompi, eta ez bertee aldera itçul. Ezta dirnric, eta ez faboreric; ezta lausenguric, eta ez mehatchuric; ezta arartecoric, eta ez adisquideric, concieceia here eguiatic makhur deçaqueyenic. Pontu hunen gainean bethi beçala ederqui erraiten du san Chrisostomo, urrezco mihi hare: *Externi iudices et pecuniis corrumpuntur, et assentionibus delinuntur, et metu simulant. At conscientia tribunal nulli hominum novit cedere: sed quamvis dederis pecunias, quamvis mineris, quamvis aliud quodvis feceris, iustam ferret sententiam, adversus peccatoris cognitiones, adeo, ut ipse quoque qui peccatum admisit, seipsum condemnet, quamvis nullas alius condemnet:* (2) Munduco gortheac, acadoyac, eta iusticieac nahasten dira: lekhucoec ukhatcen dute, notaria irabazten da, alcatea di-

(1) Quintilianus.

(2) Chrys. concione 4 de Lazaro.

rez itsutzen da, laisenguz, eta faborez gobernatzen da; eta handie anlizetan ere, barreuean çarela uste duçunean, campoan edireiten çara; irabaci ustea galtzen duçu. Baina concientiaren gorthean, eta acadoyan ezta halaco bidegaberie eguiten. Aitçitiec bertee guztieç faltatuagatic, hobendunac berac, concientieac berac akhusatzen du bere burua, eta bai condenatzen ere.

Campoan eguin ahal ditezque, eguiaren contraco enseynac, eta frogantça falsoac; falta duenac ere ukha ahal deçaque, eta erran eztuela faltarie; baiua hargatic, harren hartan, bethiere concientia bere eguien egonen da. Mintço direnec ahal dadiquete huts, baina ez concientieac; hari galdeguioçu, harequin mintça çaitteci, eta hare nor çaren errauen deratçu; han miraillean beçala ceure burua ikhussico duçu.

Eguiteco gachto batec hartcen çaituenean, han da beherala concientia, eta egundaino eguin ditutçun falta guztieç orhoitcen çaitu, guztieç gogora ekhartcen derauzquitçu. Eta are erraiten deratçu, cenbait ceure bekhatugatic, hanelaco eta halacogatic, hec guziac ethorri çaitzquitçula. Hala Josephen anaieç Egiptora çirenean, eta han eguitcotan iarri çirenean, bere bekhatuaz, bogoy urthe çuela eguin çutenaz, orhoiturie erran cioten elkharric: *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustias animæ illius dum deprecaretur nos, et non audivimus, ideirco venit super nos ista tribulatio*: (1) Mereciturie ditugu egui-

(1) Genes. 42.

teco hauc guztioe ; instu da guehiago ere paira deçagun, teren bekhatu handia eguinic, gueure anaia salduriç baicaude. Gogorqui usatu guenduen haren alderacolçat, anhitz othoitz eder eguin ceracun, anhitz nigar purpuilla isuri çuen, asco baitciratequeyen den bihotzic gogorenaren ere hautsteco eta beratceco ; baina gureac etciren cantitu ere, etcicun urricaldu ; ezquenduen entçun. Hargatic gahiltça bada orai gueroç ere assaldatuac, akhusatuac, eta atsecabeztatuaç. Hunela erraiten cioten elkharrì, hunela akhusatcen cituen bere concientciac. Eta guztiz ere Ruben bere anaietariç bateç eguiten cerauen erançute handi, erraiten ceraula : *Nunquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum et non audistis me, en sanguis ejus exquiritur* : (1) Ezneratuçuen nic orduan ere erran, beguira cendutela, etceneguitela halaco bekhaturic anaia haurraren contra ? Etceneçatela sal ? Baina ez-nenduçuen ençun nahi içatu : huna non duçuen bada çuec ere orai cenen merecia, cenen ordain pagua. Bekhata hura dela causa, haren cariaz çarete, eta gara eguitecotan, hura heldu çaicu gueure gainera. Okhasinoa presentatu cen beçain fite, iaiqui ceyen bere concientcia, elçuen saltatu, akhusatu cituen. Eta are san Chrisostomoc dioen beçala : *Ipsorum conscientia per oblatar occasionem insurrexit, momorditque illorum animos, efficiens ut nemine compellente, confiterentur sua facinora* : (2) Nehore ere borçhatu

(1) Genesis ibidem.

(2) Chrys. Conc. 4 de Lazaro.

gabe, berec bere borondatez, aguertu çuten eta aithortu, hanbat demhoraz estaliric eduqui çuten gaichtaqueria. Haur da concientiaren cargua, eta officioa bertcen ahantz orduetan orhoitcen du, demboraren buruan penatcen du, min eta oinhace emaiten du. Eta lehiatcen çaicu, lehen baino lehen, gueroco luçamendutan ibili gabe, bide on batean iar gaitecilla. Eta are erraiten deracu ezcaitueta anarteraino sosegatcera utzico, eta hala ezcaitu utzten ere. Beraz huncelatan, concienteiac berac eguiten derauzquigun erauçuteacgatic, eta etchean barrena bekhatuaren kheric, ithaicuric, eta liscarric ez içaiteagatic ere, behar dugu egun beretic, gueroco beguira egon gabe, gueure concienteiac, cer ere notha, falta, eta narrio baitugu khentcera enseiatu: eta halatan baquean, eta soseguan iarri, egon, eta pausatn.

VIII.

OBRA ONEN GALTCEA.

XLIII CAPITULUA.

Erremusina edo limosna eguiteaz, eta handie sortcen den probetçhuaz.

§ 1.

ERRAITEN du Spirito Sainduac: *Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis:* (1) Urac iraunguitea du sua, eta erremusinaac eguiten

(1) Eccli. 3.

gabe, berec bere borondatez, aguertu çuten eta aithortu, hanbat demhoraz estaliric eduqui çuten gaichtaqueria. Haur da concientiaren cargua, eta officioa bertcen ahantz orduetan orhoitcen du, demboraren buruan penatcen du, min eta oinhace emaiten du. Eta lehiatcen çaicu, lehen baino lehen, gueroco luçamendutan ibili gabe, bide on batean iar gaitecilla. Eta are erraiten deracu ezcaitueta anarteraino sosegatcera utzico, eta hala ezcaitu utzten ere. Beraz huncelatan, concienteiac berac eguiten derauzquigun erauçuteacgatic, eta etchean barrena bekhatuaren kheric, ithaicuric, eta liscarric ez içaiteagatic ere, behar dugu egun beretic, gueroco beguira egon gabe, gueure concienteiac, cer ere notha, falta, eta narrio baitugu khentcera enseiatu: eta halatan baquean, eta soseguan iarri, egon, eta pausatn.

VIII.

OBRA ONEN GALTCEA.

XLIII CAPITULUA.

Erremusina edo limosna eguiteaz, eta handie sortcen den probetçhuaz.

§ 1.

ERRAITEN du Spirito Sainduac: *Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis:* (1) Urac iraunguitea du sua, eta erremusiac eguiten

(1) Eccli. 3.

derane bekhatuey contra. Urac sua beçala, erremusina iraunguicen du bekhatua. Halaber erraiten du san Matheoc: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*: (1) Dohatsu dira misericordiosac, ceren bec erdietsico dute misericordia. Hunen arauaz erraiten du erregue Davitec ere: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem; in die mali liberabit eum Dominus*: (2) Dohatsu da, beharraren, eta probearen gainean empletacen dena; ceren hura, egun gaitzean, heriotceco orenean, beguiratuco eta libratuco du laincoac? Eta badio oraiño Spiritu Sainduac: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo*: (3) Gordeçacu erremusina probearen golkhoan, eta hanc eguinen dio laincoari othoitz, gaitz guztietaric beguira çaitçala. Finean hanbat gauça erraiten da erremusinaç, non baitirudi ecen batbederaren salbateco eta arimaren segurataceço usco içanen dela, bertce gauçaric gabe, bihotzbera eta erremusinalari içaitea. Ceren handia baita erremusinaçaren indarra eta botherea.

Eguia da hala da, handia da, eta Glosac dioen beçala, san Agustinganic atheraric: *Sola misericordia comes est defunctorum*: (4) Misericordia bera da, eta ez bertceric, defunctuac compainiatcen dituen, arima

(1) Matth. 5.

(2) Psal. 40.

(3) Eccli. 29.

(4) Glosa Lyraua, in cap. 29. Eccli.

ioaney laguntzen çayena ; erremusinac eduquitzen du bethiere on.

Ordea eztuçu ez pensatu behar, erremusinac berac, sacramendu batec beçala, *ex opere operato*, (1) bere indarrez eta botherez, bekhatua iraunguitzen, eta barkhatzen duela. Eztu berac, hartaracotçat indarrie asco. Alde natetic duçun guztia probey emanagatic, baldin bertetic bekhatutan baçaude, eta hetan finceatzen baçara, deus guti baliatuco çaitçu ceure erremusina, eta misericordios içaitea. Hala erraiten du londone Pauloc : *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* : (2) Dudan guztia probey eman badiacet ere, eta neure burua erratcera utz badeçat ere, etçaizquit hec guztia deus baliatuco, baldin caritateric ezpadut. Erron nahi du : erremusinac, eta bertce obra misericordiazeoac ere, deus guti probetchateen çaitçala bekhatutan dagoenari.

Ordea guztiarequin ere anhitz, eta handiac dira, erremusinari emaiten çaitçan ohoreac, laudorioac eta abantaillac ; eta arraçoinequin eta merecituric emaiten çaitça. Ceren erremusinac berac, indarrie asco ezpadu ere bekhatutic atheratceco, bai ordea badu athera aracitceco. Ceren badirudi ecen laincoac bere ontasunagatic, hartuco duela okhasino, misericordios dena-

(1) Vide S. Th. 22 qu. 154 ar. 2 ad. 7.

(2) Paulus, 1. Cor. 13.

ri, ceren misericordios den, misericordia eguiteco. Çure erremusinae, çure bihotz-beratasunae, beratcen eta hautsten dio laincoari bihotza, eta emaiten okhasino çure faboratceco. Çu, misericordios içaitiaz, gaitcen çara, disposicionean iartcen, eta prestatcen laincoaganic misericordia erdiesteco eta errecibitceco: eta laincoa ere hartçaz iratçartcen eta ernatcen beçala da, çuri ongui eguiteco eta bere garaciaren emaiteco. Hunetacotçat, eguia hunen frogatceco, anbitz exemplo ediren ahal diteque, baiña nie orai presenteon, eztaut hat baicen ekharrico. Bonifacio, Martira, dembora batez ibili cen emazte eder noble aberats batequin galdua, eta haragoizeo bekhatuan nahasia. Eta baçuen Bonifacio harc, bertcerie ere anbitz bekhatu; edale cen, iocari cen, arnegari cen, halacoac ohi diren beçala. Gauça hat çuen ona: bihotzbera cen, erremusinalari cen. Aldé batetic bekhatu anhitz eguiten baçuen, bertcetic probeac faboratcen cituen. Eta halalan bera ere laincoac faboratu çuen, bihotzean utquitu çuen, inspiracino saindu hatçue, gogoeta on hatçue eman cerantçan. Eta guero hequin batean conbertitu cen: fedearen atchiquitceco eta laincoaren amoreacalic tormenta garratzenae issan cituen, eta azquenean, Martir hil cen. Ikhusaçu cer eguiten edo eraguiten duen erremusinae, misericordios, eta urricalmendutsu içaitiaz. Hain çaiça eder laincoari urricalmendua eta beharrari ongui eguita, non berari ere handie urricaltcen baitçaiça ongui eguille hura; eta lehen edo guero eracusten baitio, eta emai-

ten bide onean iartceco bidea, Bonifaciori eman eta eracutsi cioen beçala.

Esportça gaitecin beraz, eta maite içan deçagun misericordios eta erremusinalari içaita; ceren anhitz baitira, eta handiac, handic eta hartaric sortcen diren probetchuac, ontasunac eta irabaciac.

Eta bertce anhitzen artean hirur dira erremusinarren probetchu principalac. Lehenbicecoa: *Eleemosyna est meritoria gloriæ et augmenti gratiæ; si fiat ab homine existente in gratia, et propter Deum*: Bekhaturic gabe dagoela, laincoagatic eguiten den erremusinarre mereciten du ceruco loria, eta berretcen eta handitecn laincoaren garacia. Bigarren probetchuac da: *Eleemosyna est satisfactoria pro penis peccatorum dimissorum*: Erremusinarre satisfatcen eta pagatcen ditu, bekhatu barkhatuen pena temporalac, guziac edo parte bat: hemen edo purgatorioetan pagatu behar cirenac. Eta haur da Escritura sainduac erraiten duena: *Peccata tua Eleemosynis redime*. — Hirugarrena: *Eleemosyna est impetratoria*: Erremusinarre anhitz ontasun erdiesten du laincoagatic. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*: (1) Dohatsu dira misericordiosac, ceren hec erdietsico dute misericordia. Eta hala çure erremusinarre berretcen du ceruco loria, eta handitecn laincoaren garacia; gutitcen du purgatorioetaco pena; eta erdiesten du laincoagatic anhitz fabore, eta ontasun. Inquin deça-

(1) Matth. 5.

gun cen erremusinaguilleari, bihatz bera, eta misericordios denari eguinen çaicala misericordia; eta cer ere emaiten baitiogu orai hemen probeari, edo bertce obra onetan empletacen baitugu, hura guero edirenen dagula bertce munduan.

§ 2.

Iaquin deçagun, eziogula probeari liscarric edo erançuteric eguin behar, eta ez gaizquiric erran. Baldin emaitcco gaietan hagara, edo debocinoric badugu, eman diaçogun; eta gaiñeracoon utz deçagun. Ceren probea, escalea, on behar da eta urricalkiçun. Biluz da, orthus da, eztu aldatceco athorraric, eta ez etçateco oheric; eztaqui othuruntça on baten beriric. Asco du here laceria, escasia, eta miseria. Beraz etçaica halacoari liscarric, erançuteric, edo mehatçuric eguin behar. Ceren hala eguiteaz, batean ezpada bertcean, periletan iar cindezque hats eguiteco; eta probearcu, here probetasunaren gaiñera, here gogoan eta bihotccan çaurtua, gaizcoatua eta tristelua igortceco. Eztut uste, galdeguinen deracula Iaincoac, ea probe onari ala gaiçtoari eman diogunz, eman diogunz baicen. Daguigun ongui, eta ezteçagula sobera beha nori.

Aberatsac beçala, probeac ere Iaincoac eguinac dira. Aberatsa hain biluz-gorri sorthu cen, nola probea. Eta Iaincoac nahi içan balu, eguin çuqueyen probea aberats, eta bai aberatsa ere probe. Eta hala orai ere anhitzetan hequen çorthea eta fortuna truatcen du,

probeac aberatsten, eta aberatsac probetcen baititu.

Probeac pairatuz, paciencia içanez, eta bere ongui eguilez othoitz eguincz, behar du salbatu : eta bai aberatsac ere, bere onetarie probeari emanez eta partituz. Eta ongui guehiago eguiten deracu probeac guri escatceaz, eta gureganic errebitceaz, guc hari emaitceaz eguiten diogun baiño. Ceren guc hari labore pochin bat, cornadu bat, edo hunelaco cenbait bertce gauça aphur emaiten diogu ; baiña guc handic cerucoloria irabazten dugu.

Are guehiago, probeari emaitceaz, gueure descargua eguiten dugu. Ceren laincoac orai guri emaiten derauzquigun onac, eta ontasunac, hetarie gucure mainadaren mantenatceco, eta estatuaren ednquitceco behar duguna hartu, eta gaiñeracoac probe beharrenac baitira.

Eztu ez laincoac utzi probea mundu hunetan haberic eta sostenguric gabe : aberatsen gomendioan utzitu. Eta halaten emaiten deraue aberatsey beretçat behar duten baiño guehiago, guehiagoco lura probetara parti deçaten amoreagatic. Eta handic erraiten du San Chrisostomoc: *Nam si pauperes esse permisit, etiam hoc divitum gratia factum est, ut per eleemosynam peccata possint abluere* : (1) Permititcen du laincoac munduan diren probeac, hey ongui eguinez salba ditecin aberatsac. Eta laincoaren ontasuna eta liberaltasuna hain da handi, non orai çuc ditotçun on

(1) Chrys. hom. 77. in cap. 15. Joan.

horiec Iaincoarenac berarenac, eta Iaincoac emanac dituçaric, guztiarequin ere, çuc horietaric probeari emaiten dioçunean, ceuretaric emaiten baitcinio beçan bat, estimatcen baitu Iaincoac. Eta are handie bere burua çure alderacotçat çordon eracusten da; hain çordon ecen erraiten baitu Spiritu Sainduac: *Fæneratur Domino qui miseretur pauperis*: (1) Probeari emaiten dioenac, Iaincoari emaiten dio. Eta emaiten ere, nola? — *Fæneratur*, Censuan, interesan, irabacian, obliga araciric beçala, principala irabaciarequin bihurtuco dioela. Eta hemengo irabacia itipi da, ezta seguraturic ehuneco bat ere, baiña Iaincoarena handi da, guehiago da ehuneco chun baiño.

Cer nahi duçu guehiago? Probeari emaiten dioçunean Iaincoaren icenean, berari emaiten baitcinio beçanbat estimatcen du Iaincoac, hain ecertan eduquitcen du.

Eta haur ezta miretsteço, ceren orai hemen gure artean ere, ikhusten dugunean, ecen guiçon batec, gure ahaide edo adisquide bati eguiten dioela gure amoreacgatic cenbait ongui, çuc ere lehen bicico okhasinoan errendatcen derautçagu esquerrac guiçon hari; bitartean eztugu onic, anarteraiño gueure buruac çordon dadutçagu.

Cer eguinen deraue bada Iaincoac, haren amoreacgatic probeac laboratcen dituzteney? cer esquer, cer pagamendu emanen deraue?

(1) Prov. 19.

loudone Martinec bere caparen erdia probeari eman cioenean, aguerthu cen laincoa Martini, gau bartan berean, capa hartçaz estaliric, erraiten çuela sendagail-laz beçala bere Aingueruey : *Martinus hac me veste contexit* : Ikhussaçue, ikhussaçue, cer eguin duen Martinec, cer eman deraman, nola capa hunez estali nauen. Bada Martinec capa hura probeari eman cioen eta ez laincoari. Ordea guztiarequin ere laincoac, ce-ren haren icenean eman cioen, erraiten du berari eman cioela.

Halatan erranen deraue, azquen iudicioco egunean ere : escuinecoey, dohacilla seculaco loriara ; ezquer-recoey, seculaco penetara. Ceren escuinecoec, gosetu cenean, eman baitcioten iatera ; eta egarritu cenean edatera, baiña ez ezquerrecoec.

Eta iauna, galdeguinen diote orduan guztiac : noiz ediren cinitugun gue çu gosse edo egarri? Ihardetsico deraue : probeac athera ethorri ceizquitçunean, or-duan hequen lekhuari, ni nintcen han.

Eta hala probea escatcen çaitçunean, contu eguiçu ecen probe hura dela laincoa bera, haren icenean eman ioçoçu, eta laincoac berari emaiten baitcinio beçan bat estimaturen du. Hala erraiten du San Crisostomoc : *Nihil nempe interest sive huic pauperi, sive ipsi Christo dederis* : (1) — Ezta antsia, ala probeari, ala Jesu Christo berari eman ; eztu batec baiño bert-ceac guehiago monta eta ez balio, guztia da orabat.

(1) Chrys. hom. 89, in capite 27. Mat.

Eta are San Crisostomoc berac (aitcinetic abisaturic eztadilla nehor bargatic assalda), erraiten du: *Nemo his verbis turbetur: Non est aequale, ipsum Dominum presentem alere, cujus presentia vel lapideam ad se animum attraheret, et propter ejus verba dumtaxat, pauperes, mendicos, aegrotos alere atque curare:* (1) Ezta berdin, baiña aldez guehiago da eta merituago probeari Iaincoaren icenean emaita, Iaincoari berari bere presunan baiño. Ceren Iaincoaren ikhusteac harrizco bihotzac uqui eta bera letçaque, eta hari sokhorri emaitera ekhar; baina nequeago da, haren hitzagatic haren erranagatic pobreen, escaleen eta erien haztea eta arthattea.

Eta hala, aldez merituago da, ceren Iaincoac manatzen duen, probeari emaita Iaincoari berari emaita baiño.

§ 3.

Beraz hunelatan eztela behinere probearen gabe egotzteric, eta ez athean oihuz edoquitceric ere. Ceren probearen oihuec, eta anhitzetan ere berariaz bere buruaren hebain, maingu, herbal eta eri eguiteac, gure bihotzaren gogortasuna eta hotztasuna akhusatzen dute.

Gu baguina emaitera prest, erne eta holondres, ezleçaque probeac halaco pensuric eguin eta ez arteric bilha. Baldin probea bada maliciati, maiz bere beharrez eta gure faltaz da maliciati; hare baiño, gure

(1) Crisost. ubi supra.

batçutan hartan falta guehiago dugu, bere bicitcearen atheratceco lanbat enseyuren eguitera behartcen baitugu. Hala erraiten du San Crisostomoc: *Nam si simulat, ex necessitate simulat et egestate, propter sævitatem et inhumanitatem tuam, quæ talibus personis supplicantibus ad misericordiam non flectitur.* (1)

Probeari emanen dioçuna, guti edo anhitz, emoçu berehala, Baldin doiez baçara, guti haduçu, emoçu guti: eta baldin aberats baçara, gaiñez eguina baçau-de, emoçu anhitz.

Ierusalemeco temploaren eguitean, eta eguinez guero ere, bacebillan obraren esquea: eta bacen athearen aldean ere cutcha bat, erremusinaren eduquiteco untei bat; hartan batbederac debocino çuenaren emaiteco: orai ere gure elicetan, crucificaren aldean, dagoen beçala.

Bada temploco cutcha, untei edo copa hartan, cein Indoc deiteen baitçuten, Gazophilacium, aberatsec emaiten çuten anhitz, batac hamar bertceac hogoy, batbederac bere içanaren, abalaren eta debocinoaren arauaz. Eta hequin artean ediren cen emazte probetto bat eta hare eman cituen bi cornadu. Eta guero haren gaiñean erran çuen gure Salbatçailleac, guehiago eman çuela emazte probe hare, aberats guztiec baiño. Ceren emazte hare beretçat behar çuenetic eman baitçuen, baiña aberatsey, emanac emanic ere, franco

(1) Chrys. hom. 57 ad populum Anthi. de elemosyna et misericordia.

gnelditu baitceyen. Emaçu beraz duçunaren arauaz. Ceren hartçaz contentalcen da laincoaz; baldin ezpa-
duçu emaitceoric, ençu damu ceren eztucun; eta
damu harequin batean, ençu borondate, baldin ha-
cendu emaitceco.

Ceren laincoac behatcen badu ere emaitçara, ordea
areago borondatera. Eztuenac borondateaz compli-
cen du; baiña duenac, borondatearequin batean be-
har du complitu, eta obratu.

Eta obratu ere nola? ez edergaillu, ez banaloriaz,
eta ez munduagatic, baiña laincoagatic. Eta halaric
sequeretuqui, ahalic eta ichilquiena, escuiñac emai-
ten duena (Ebangelioac dioen beçala) ezquerrac iaqui-
ten eztuela.

Albaliz, orremusina errecibitcen duenac ere, ezlu-
que iaquin behar, nondic heldu çaicen ontasun hura.
Halatan laincoac berac, azquen egunean guztiaç, çate
ohore handitan, mundu guztiaren aitecinean aguertuco
eta eracutsico ditu. Ceren orduan guztiaç iaquimen
eta aguertuco baitira, ontsac eta gaizquiaç.

Eta ezta ez asco, esque ethortcen çaitçun probeari
emaitca eta ez bertceri. Baiña, laincoac emanic, gue-
hiagoren ere ahala duçunaz gueroç, behar duçen infor-
matu, galdetu, eta iaquin ea nor den herrian probe
beharric, gosez denic, sabel-uzcur dabillanic, ahal-
quez escalcera ausarçen eztenic.

Eta guztien buruan eduqui behar duçu contu, ez
badeaz probe eriric. Ceren probetasuna eta eritasuna,
bi eritasun dira, eta bi probetasun.

Halacoac dira alde goztiz onbehar, ondicozco, eta urricalkiçun. Hequen faboratcea da meritu handia, eta cernco loriaren erdiesteco, eta are mundu luntan ditutçun onen ere seguratceco, berretceco eta emendatceco bide ona, çabala eta segura.

§ 3.

Batçuec uste dute, ecen probeari emaitiaz probetuco direla: eta halatan erraiten derane esque ethortcen çaitzeney, Evangelioço bortz Birginec bere laguney beçala: *Ne forte non sufficiunt nobis et vobis, ille potius ad vendentes*: (1) Çoazte hortic, Iaincoa lagun daquiçuela; emaitiaz gutitcen tu gauçac, ezlugu gueurretçat ere sobera.

Eztute consideratcen, probeari emaitiaz, ez probetecen baiña aberatsten, ez gutitcen baiña herretcen duela.

Hala emaiten du aditcera Spiritu Sainduac: *Qui dat pauperi non indigebit; qui despicit deprecantem sustinebit penuriam*: (2) Beharrari emaitiaz ezta beharrean iarrico, emaitiaz eztena azquenean behar içanen da.

Guehiago ere dio Spiritu Sainduac: *Alij dividunt propria et ditiores fiunt, alij rapiunt aliena et semper sunt in egestate*: (3) Batçuec bere onac partitcen eta emaiten dituzte, eta guziarequin ere, bethi dira

(1) Mat. 15.

(2) Prov. 28.

(3) Prov. 11.

aberats ; eta berriz bertee batquec, nola bereac emanen dituzten, ecen bertcerenac ebatsten dituzte, eta halaric ere bethi dira errumes, noharroin, eta on-behar : baitirudi ecen hec hartuz probetceen, eta bertceac emanez aberatsten direla.

Amae haurrari dithiaren emaitca beçala da probeari emaitca ere. Ama haurrari dithiaren emaitcaz esnatcen da, ez emaitcaz ançutcen da. — Halaber oraino ereitea beçala da probeari emaitca. *Euntes ibant et flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos : (1)* Bihica ereiten çuten, eta escumenca biltcen. Ereiten bihi bakhotchac, eta biltcen buru betheac, botean hirur laurac cituztenac. Halaber badira urputçnac, berariaz eguinac, cimenduan edo çolan ithurria baitute. Bada gauça frogatua da, putçu hetaric uric ez atheragatic ere, eztela ura handitcenago ; eta atheragatic ere ez ttipitcenago. Ceren atherateen den beçan bat sortcen baita. Hala dira bada beharrey emailleac ere : emaiten duten beçanbat eta guehiago emaiten çaye ; eta emaiten ezpadute, bihotz gogor badira, eztira largatic aberatstenago, probetcenago baicen. Ceren hasserretcen da Iaincoa berac emanetarie, eman nahi eztiocunen.

Hala hasserretu cen aberats abariciosaren contra. Ceren aberats hartçaz erraiten badu ere Evangelioac : *Induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie*

(1) Psal. 125.

splendide: (1) Beztitcen cela ongui, eta othuruntçatcen hobequi; ecin erran diteque ordea, hargatic ioan cela, ifernura. Cergatic bada condenatu cen? Aditcen da condenatu cela, ceren etchathera esque ethorri ceican probe gose premian cegoenari, ezpaitcioen bere mahay asetic, asetcecoric eman eta ez are elicatcecoric ere. Handic bere burna eta onac ere galdu cituen. Handic probetu cen, eta hain probetu non azquenean, bere mihiaren heçatceco eta frescatceco, ur-chorta bat ere ecin içanezco probetasunera ethorri baitcen.

Nola eguiten baitu galtçapen eta beheratçapen handia, probeari guibela emaiten dioenac: hala eguiten du goratçapen miragarria probe beharrari, bere beharraren estaltceco emaiten dioenac.

Eta goratçapen hura, eta handi heldu den irabacia galtcen du bihotz gogorrae, erremusina eguiteco gogoric eztuenac.

Haur da bide bat guerotic guerora ibiltceez arimaren ez galtceco, laincoaganic misericordia, argui eta garacia erdiesteco, erremusina eguitea. Baina ezta utci behar gueroco, edo hil ondoan bere ondocoez eguiteco. Ecen eguiteco gogo duenac, baldin berac bere escuz bici deino eguiten ezpadu, segur da irabaci guztia edo guehiena galtcen duela, hunen ondoco capituluan aguerico den beçala.

(1) Luc. 10.

XLIV CAPITULUA.

Nola erremusinac eta bertee obra on borondatezcoac ere, cerorec ceure escuz, edo bertcerenez cerori bici çarela, ondocoetara utzi gabe, eguin behar ditutçun.

§ 1.

GAUÇA segura da, eta batere dudarie eztena, probetchuago eta merituago içanen duçida, orai cerorec, bici çarela, eta osasuna duçula, ceure escuz probeari emaiten dioçunaz, ecen ez guero hiltceracoan ordenatcen dioçunaz. Ordea çuc oraico eta gueroco, franco duçularic, orai ez batere, baiña guero biciaz etsitu duçunean, eguin gogo ditutçu obra ederrac, liberaltasun handiac.

Aberats çara, on handiac dituçun, eta baduçun bai borondate, on horietarie probetara partitceco. Ordea noiz?—Guero, hiltceracoan.—Bitartean, erraiten duçun, neure onac neure, nahi ditut goçatu eta manaiatu; eztut oraiño gabetu nahi; eztut ohera gabe hiluci nahi. Baiña guero neure azquen ordenuan eta testamentan, manatuco dut neure ondocoa, neure onequin utcico dudana, eguin ditçala ene descargu guziac. Eta are guehiago abisatuco dut suma bat, seiñalatuco baitiot suma hura probetara parti deçala. Eta henturan purgatorioetaratcen banaiz ere (ceren gaichtoeneco contuan guztiee purgatorioetara uste date), berehala handie atherateco, luuenbat meça eman araci

diatçadala, eta bertceric ere anhitz obra on ene ice-
nean, ene onetariç daguiela.

Hunela dioçu eguinen duçula. Çure ongui guztiac
bertceç, çure ondocoçç, eta ceure ez batere.

Bada ezliçateque hobe obra on horien guztiç ceror-
tec, bici carela, ceure es tuz eguitea ; eta horien bi-
dez purgatorioetara ioan gahe egoitea, ecen ez guero
haratcen çareneco erremedioen eguitea ? Preso çare-
neco erremedioac bilhatcen dituçu eta ez preso sart-
cetiç beguiratcecoac.

Are guehiago , erremusinen eta bertce obra onen
ondocoetara utzteaz, emaiten duçu aditcera guibetic
eta urruitic nahi duçula argui diaçaçuten. Cer ce-
nerraque, baldin gau ilhunean. pausu hertsi, gaitz,
perilos batean iragan behar duenac , erran baliace
bere muthiley, daudela guibelat, eta guibetic eta ur-
ruitic daguiotela argui ? Hala dira bada bere erre-
musina eta bertce obra onac bereec bere escuz eguin
ahal ditçaquetelariç, bere ondotic, urruitic, eta hil-
lez guero, bertceren escuz, bertceri eraguiteco gogo
dutenac ere. Hura da, hurran, hurran erran comuna
den beçala : usoac ioan, sareac heda.

Eta badio San Basilioç ere : *Nemo post vitam, pieta-
tis laudem nec præmium capiet* : Eztu nehore, hil ondo-
co erremusinaç, erremusinalari içan delaco, laudorio-
ric ez golardioric içanen. Hobequi ceneidique, eta segur-
quiago ioca cindezque , baldin guero, bertceren escuz
eguin gogo duçuna, orai ceurez, ceure ikhusten duçula
eguin baceneça. Ceren oraño San Basilioç dioen be-

çala : *Quis exitus tui tempus nuntiabit ? Quis de mortis genere sponsor ? Quot vides repentino, ac vi casure extingui, qui præ doloris et spiritus angustia, ne vocem quidem emittere potuerunt ? Quot etiam febris à sensu alienos fecit ? Quid igitur expectas tempus in quo sæpe rationis tuæ compos non eris.* 1) Çuc baitioçu, ecen hiltceracoan, ceure on guztiac, edo parte bat, probey ordenatuco deraztoçula, orduan ongui handiac eguinen ditutçula : Erradaçu, nondie iaquinen duçu edo nore abisatuco çaitu, noiz edo cer moldez hillen çaren ? Nor duçu hartaco fiadore ? Cenbat ikhusten ditugu ustecabean, laburzqui, colpez edo estropuz, mintçatu ere gabe, finitceu direla ? Eta bai halaber sukharac nahasiric, bere testamentae hasi eta akhabatu gabe, guelditcen direla ? Cergatic bada nahi duçu çuc ere. benturaz ceure adimenduan egonen etçaren demboraco, eta astiric ere içanen eztuçuneco, ceure eguitecoa eduqui eta luçatu ?

§ 2.

Goacin aitcinago : oraiño orduan, hiltceraco aitcinean adimendu, memoriõ eta asti hacendu ere pensatu beharçu çure orduco obra onac eta eremusinaç deus guti balio duela Iaincoaren aitcinean. Ceren baitirudi ecen bortchaz dela, eta ez borondatezcoa; guztiz ere, lehen ahal ceneydiqueyelaric, berariaz anarteraiño luçatu duçunean. Ceren orai ceure az-

(1) Basilus. orat. 14 de mort. et Hom. 7, in divites.

tura gaistoac eztitutçu nci nahi, ceure onac eztitutçu gutitu nahi, ecin delibera deçaqueçu hartara; bada badirudi ecen guero ere, hil uste ezpacendu etceneça-queyela delibera, eta lehenecoa egon cinetequeyela.

Are guehiago herioa hurbiltcen çaitçunean, nola at-haca hertsian, eta pausu gaitzean iragan behar baituçu; eta bitarteco doloreac ere handiac baitira, orduan çure gogoac eztu indarric ceure onez contu guti eguiten duçu: ceren handiogoac ahantz aracitcen baiterauzquitçu. Orduan ceure ondocoey, eta han presentean edireiten direney cer ere nahi baitute, eta nola behar dela ikhusico baitute, hala daguitela utzten deraveçu. Hain nequez eta penaz bildu cinituen onac eta onthasunac; eta hain çuhurtqui eta maitequi beguiratcen cinituenac, guero hain lachoqui, eta antsicabequi largatcen tuçu: lehen cein hertsi eta itchequi baitcine, guero hain franco eta liberal eguiten çara. Orduan norc cer erraiten baiteratçu hura landatcen duçu: eta anhizetan ere, cer erraiten duçun eztaquiçula, baietz erraiten duçu. Neure mendean anhitz ikhussi dut halacoric. Eta hala badirudi ecen, orduan eguiten duçun guztia bertcec eguiten duela, eta ez çuc. Ikhusaçu bada ea cer probetchu eta merecimendu ahal duqueçun, bertcec eguiten duen onguiaz. Arraçoinequin erraiten du Spiritu Sainduac: *Ante mortem benefac amico tuo et secundum vires tuas exporrigens da pauperi*: (1) Herriotcera baiño lehen eguioçu ongui ceure adis-

(1) Ecclesi. 14.

quideari, eta duçun indarraren arauaz heda iaçoçu ceure escua probeari.

Egun batez eguin cioen othoitz santa Luciac bere amari, guero eguin gogo çuena, gueroço beguira egon gabe, egun beretic eguin ceçala, eritasunaren eta heriotcearen heraturan iarri gabe; sendo celaric berac bere escuz bere onac probey parti ciatcela. Baiña ihardetsi cioen amac, orai usatcen den beçala: Ene alaba, iguricaçu oraiño aphurbat, ni çahartu naiz. sarri hilen naiz, eta orduan guztiac cerorri gueldituco baitçaizquitçu, cerorrec eguinen duçu placer duçuna. Erreputa haur bere amac emañ ceraucanean, Ichiatu ceican berriz alaba, erraiten cioela: *Non est admodum gratum, ó mater, Deo munus, quod qui offert, ideò offert, quia illius usum suprema interdicit dies:* (1) Ene ama maitea, badirudi ecen etçaicala laincoari eder eta ex placent, presunac, berac ecin goçs deçaqueyen gauçaren emaittea eta presentatcea. *Da dum sana es, ne si moriens dederis, invita dedisse arguaris.* Emaçu beraz, ana, sendo çarela, extiaguiçuten crançute, edo erran ezteçaten, hiltceracoan baicic emaiten duçuna, bortchaz emaiten duçula.

Arraçoin hauc aditu cituenean amac, eguin çuen alabac nahi çuen guztia: eta berehala, gueroço beguira egon gabe, berac bere escus partitu cituen bere onac probetara.

Orai hemen benturaz erran deçaque cenbaitec: be-

(1) Surios die 13 decemb. in vita Stee Lucie.

raz hunelatan, eriec bere eritasunetan, eta azquen ordennetan eguiten dituzten legateg, emaitcec, ezquentcec, erremusinec eta bertce obra misericordiazcoec ez tute deus balio.

Bada ordea, orducoec ere balio dute, baina lehenecoec guehiago. Hala erraiten du San Chrisostomoc : *Melius quidem fuerit, multumque asserens fiducie, dum adhuc vivis paupertati egentium succurrere. Si vero istud nolueris, vel moriendo generosum quid facias, id enim licet non multum habeat dilectionis, aliqua tamen est dilectio* : (1) Hobeago, merituago eta bihotz ezportçagarriago haçatequeyen ere, cerorreceure escuz bici cinela eta sendo cinela probearen laboratcea ; ordea guztiarequin ere, lehen saltatu baduçu ere, ezteçaçula hiltceracoan bedere falta, eguiçu orduan cenbait liberaltasun. Ceren orduan eguiten denac ere, ez anhitz, baiña cenbait balioco du ; baduçula guti, baina cenbait oneriste, marcatcen du. Guehienic osasuna duguño eta gueure escuz ; baiña guero, ondotic ere eta bertceren escuz ere, daguigun ahal daguina. Mundu haur bideazcoen ostatua da, iragaitcaz gare hemen. Gure seculaco ostatua, herria eta etchea, bertce munduan da. Eta nehore bere herrira, eta bethiercco behar duen etchera igortcen ohi du aiticinetic ahal daguina ; eta bai guero deus guelditcen baçaica, bera dohancan, berequin ere eramaiten bethi egon behar duen toquirat. Hala eguin behar

(1) Chrys. hom. 10 in cap. 21 ad Rom.

dugu hada guc ere, orai sendo gareiño guebienic, baiña guero eritasunean eta hiltceracoan ere, eguin behar dugu ahal daguiguna. Igor deçagun aiticinetic, eta daramagun gueurequin ere.

Erremusinae eta bertce obra onac eguin ditçagun ordu deino, gueroco utzi gabe, guhonec bertzeren arthari eman gabe, baldin sari eternitatecoa nahi badugu; hori çuhurtceac eta gueure abaintaillac galdetcedu. Baina badira premia handiagozco obrac, iusticiazcoac eta obligacinozcoac; eta guztien gainetic hequien gueure escuz eguitera ondocoetara utzi gabe, gara obligatu.

XLV CAPITULUA.

Nola obra obligacinozcoac, concientciaz çor ditutenac, ondocoetara utzi gabe, çerorreç eguin behar dituçun.

§ 1.

BALDIN obra misericordiazcoac, nola baitira probeen laboratcea; bilucen hezfitcea, gose eta egarri denari iatera eta edatera emaitcea, batbederac berac bere escuz, hici dela, irabaci handiric eguitedcotz, eguin behar baditu: cenbatenaz berac bere escuz, ondocoetara utzi gabe, eguin behar ditu obra obligacinozcoac, iusticiazcoac, eta concientciaz çor dituenac: nola baitira ehatsien bilhurtcea, çorren pagatcea, erauci dituen falso testimonioen satisfatcea, eta eraguin dituen calten eta gaichtaquerien erremediatcea?

dugu hada gue ere, orai sendo gareiño guebienic, baiña guero eritasunean eta hiltceracoan ere, eguin behar dugu ahal daguiguna. Igor deçagun aiticinetic, eta daramagun gueurequin ere.

Erremusinae eta bertce obra onac eguin ditçagun ordu deino, guero utzi gabe, guhonec bertzeren arthari eman gabe, baldin sari eternitatecoa nahi badugu; hori çuhurtceac eta gueure abaintaillac galdetcedu. Baina badira premia handiagozco obrac, iusticiazcoac eta obligacinozcoac; eta guztien gainetic hequien gueure escuz eguitera ondocoetara utzi gabe, gara obligatu.

XLV CAPITULUA.

Nola obra obligacinozcoac, concientciaz çor ditutenac, ondocoetara utzi gabe, çerorreç eguin behar dituçun.

§ 1.

BALDIN obra misericordiazcoac, nola baitira probeen laboratcea; bilucen bezfitcea, gose eta egarri denari iatera eta edatera emaitcea, batbederac berac bere escuz, hici dela, irabaci handiric eguitedcotz, eguin behar baditu: cenbatenaz berac bere escuz, ondocoetara utzi gabe, eguin behar ditu obra obligacinozcoac, iusticiazcoac, eta concientciaz çor dituenac: nola baitira ehatsien bilhurtcea, çorren pagatcea, erauci dituen falso testimonioen satisfatcea, eta eraguin dituen calten eta gaichtaquerien erremediatcea?

Baldin obra misericordiazcoac cerorrec ceure escuz eguiten ezpadituçu, eta ez berceci ere eraguiten, eguia da, eztuçu orduan merecimenduric içaben, baiña ez ordenariaz bekhatu mortalic ere eguiten. Ceren obra misericordiazcoac, hargatic deitecn dira misericordiazcoac eta ez iusticiazcoac, ceren cenbait behar ordu herstutan eta premiazcotan baicen, ezpaicara obligatu hequen eguitera. Baiña obra iusticiazcoetan differentqui mintçatu behar dugu. Ceren hequen complitcera obligatu gara bekhatu mortalen penan.

Eta eztuçu ez pensatu behar ondocoetara utzteaz compli detçaquetçula; ez eta ondoco hey, certçaz paga esleituric, bereciric eta seinalaturic utzlen baderaneçu ere. Ceren nola erran comuna den beçala, otsoac ian haiteçaque ardi contatuetic: hala çure ondocoac ere guildi deçaque beretçat, çuc bertcerentçat seiñalatuetic. Eta certaco ibili behar çara seiñalatuetic, eta bertceri cargu emanquetan? Paga eçaçu cerorrec, ceure çor duçunaz gueroztic.

Erranen duçu, ez tut ordea certçaz paga Baldin ezpaduçu, ecinac ez tu legueric. Orduan etçara obligatu pagatcera, pagatceco ahala duqueçun arteiño. Ez eta etçara obligatu pagatcera, baldin hartceco duenac berac quitatcen baçaitu edo barkhatcen baderatçu. Are guehiago, hartceco duenac, ez ecin bertceç edo bortchaz, baiña bere nahiz eta borondateç, iguriquitcen deratçunean eta emailen ephe, orduan luça deçaqueçu pagamendua ephe hartaraiño, baiña ez guehiago. Paga ahal deçaqueçularic pagatu gabe egoitea, iabearen borondatearen contra onaren edaquitcea, bekhatu da.

Eta haur hain ongui aditcen da çor iaqu'naz eta aithortuaz, nola gauça ebatsiaz, eta ichilic eramana. Haiñ ongui pagatu behar da bata, nola bertcea.

Eta, ezta ez asco aithorraren emaitea, eta ez guero ceure ordennan eta hiltceracoan bihurtceco eta pagatceco gogo eta borondate içaitea ere. Baldin ahal badeçaçu, cerorrec bici çarelaric eta ahalic eta fitetzena pagatu behar duçu ceure çorra, eta bai bihurtu ere gauça ebatsia eta gaizqui eramana; ezta asco ondocoey cargu utztea. Hala emaiten du aditcera doctor Navarroc: *Decedentes e vita, cum possint et non restitunt, sed legant in testamento non secure decedunt.*

(1) Hiltceracoan, berec paga ahal deçaquetelanic, pagatcen eztutenec, baiña bere testamenteretara, ordeneretara, eta ondocoetara utzten dutenec, eztute ongui eguiten, eztira halacoac bere concientcietan mundu hunetanic segur partitcen. Guehiago dio doctor Navarroc lekhu berean: *Qui alienum injuste retinet, et scit illud se debere, si expectat donec condemnetur per justitiam, peccat mortaliter*: Çordun dela daquienac, eta iusticiaz condena deçaqueten arteiño pagatu nahi eztuenac, bekhatu mortal eguiten du.

Batçuec bekhatu badaritçate ere gauça ebatsieu pagatu gabe eduquitcea, ez ordea eztaritçate bekhatu çor iaquinari eta aithortuari luçatcea. Erraiten dute: badaquit eta badaqui çor dudala; aithortcen diot, eztiot ukhatcen, eta badut pagatceco gogo eta boronda-

(1) Navar. in Manuali. de restitutio. cap. 17, num. 69.

te. Iduritzen çaitçu ecen baldin aithorra emaiten baduçu, eta pagatceco gogo baduçu hain bertcez complitcen duçula.

Baiña enganatcen çara: ceren bataz gogoa bera ezta asco, eta ez aithorra ere. Ceren çure gogoz eta aithorraz probetchu guti du hartceco duenac, pagamenduric eztenean. Eta berriz bertcea, sendo dela pagamendua eguin ahal deçaqueyelaric, eri arteiño eguin nahi eztuenac, emaiten du aditcera, baldin eritasunic ezpaliz, eta eritasunac ondoreric ezpalu. contu guti leidiqeyela. Eta hala frogatcen da halacoetan: ceren eritasunetic escapatcen direnean, iduritzen çaye ecen aldi hartacotz, berriz eri arteiño segur direla eta quito.

§ 2.

Nahi duçu çuc, ecen çuc eguin behar cenduen descargua eta eguin eztuçuna çure ondocoac eguin deçan. Bada uste duçu, çure dirua edo hacienda, çuc ceure ondocoari, ceure çorraren eta obligacionearen pagatceco utzten dioçuna, etçaicala çure ondoco hari ere, çuri beçain on, goço eta eder idurituco? Eztuç uste? Eztuç pensatcen, çuc beçala, harc ere bere demboran goçatu nahico duela? Eta erranen ere bai bere baithan: Niri neure aitcineacoac utzi derautan hacienda haur, nabasqui, gaizqui eta bide gabequi beretacotna çuen, eta guztiarequin ere etçuen satisfatu, eta ez bihurtu, bethi berequin eduqui çuen. Bada ez naiz ni, hura baiño obligatuago. Eguia da, harc, nola haren ondocola bainaiz, manatcen nau bihur deçadala:

hala bada manatuco dut nie ere neure ondocoa. Baiña bitartean ene aitcinecoac beçala, goçatu nahi dut nie ere. eta eduqui neure demboran. Ikhusaçu nola batat bertceagana utziz, ezten deus carguric eguiten; eta nola halaber handic, eta halatan çuc ceure burua galtcen duçun, eta ceure ondocoa ere galtceco periletan ibentcen duçun. Ceren peril baita, çuc baiño guehiago ezten harc ere descarguric eguinen. Ila cenbat Meça, cenbat arimacari, cenbat descargu dagoen eguin gabe, hatac bertceagana utziz, eta guztiec utziz, eta bethi gueroco utziz.

Ezta pontu hunetara gaizqui heldu Pierres Damiano daritçan doctor batec contatcen duena. (1) Dio doctor hunec ecen behin guiçon saindu batec ikhusi çuela bere espirituan, ametsetan beçala, ifernuco suaren erdian escalera bat: eta escalera haren lehen pausuan eta maillean cegoela Conde bat, iaun handi bat. Eta guero ikhussi cituela halaber çazpi Conde, ethorqui berecoac, bata bertcearen ondoan, escalera hartan berean ceudecilla. Ceren bata bertcearen heredero, ondoco, eta elkharren onen primu eta iabe içan baitciren. Eta lehenbicoac gaizqui eta hide gabequi beretacotu çuena, eta satisfatu gabe utzi, hala bigarrenac, hirur garrenac, eta çazpi garrenac ere utzi baitcuen, ezpaitcuen batec ere descarguric eguin; eta halatan guztiac bata bertceari cerraitçala danatu ciren.

(1) Petrus Dam. ep. 5 cap. 8; et refertur à S. Antonino ² p. sum. cap. 1 § 5.

Hala guerthatcen da bada egungo eguncan ere iende batçuen artean. Eguiten ditutçu ohoinqueric, goraturic eta borehaturic dadutçatçu bertceren onac: eta çuc, edo eztuçu casuric eguiten, edo utzten ditutçu pagatu gabe ceure ondocoaren esperantçan, eta bai hare ere bertcerenean, eta hala hala bertceac ere; eta handic eta halatan, batac bertceagana utziz eta guztiec utziz, utzten dira descarguac eguin gabe. Etçuen hala eguiten Zaqueo aberats hare erraiten çucnean: *Eccc dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si aliquem defraudavi reddo quadruplum*: (1) Neure onen erdiac emaiten derautet probey, eta baldin nehor enganatu badut, bihurtcen dut laur doble. Eztu erraiten, *dabo*, emanen dut, ezta gueroco mintço, presentean erraiten du, *do*, emaiten dut. Eta baldin deus gaizqui eramaitera guerthatu baçait, hura ere neure escuz, bici naicela, eritu baiño lehen, neure ordeneretara eta ondocoetara utzi gabe, *reddo*, neure bihurtcen dut. Hala borondatezco obraç nola obligacinozcoac, berac bere escuz eguiten cituen. Eta hala eguin behar ditu, nore ere nahi baitu merecimendu ceruco erdietsi, eta bere conciencia segurqui seguratu.

Iracartu icatu dut, ceen behin guiçon batec cituela hirur aztore onac, eta famatuac. Eta bere azquen finean, hetaric bata utzi çuela, çor bat baitçuen, hare; pagatceco; bigarrena, seme bat baitçuen, harendaco

(1) Luc. 15.

eta hirugarrena arimacari, meçatan emplegatceca. Eta guero handic fite, aztore hetaric bata, ioan baitcen airaturic, eta ez guehiago bihurtu: erran çuen semeac, ioan cen aztore hura cela, haren aitac arimacari utzi çuena. Etçuen erran, berarentçat utzi çuena cela. Etçaitecilla ceure ondocoaren esperantçan, eta harc eguinen duen descarguan fida. Ceren baldin cerorrec, bici çarela, ceure arimaz orai conturic eguiten ezpaduçu; eta ceure eguin duçun falta, ceure erremediatcen ezpaduçu, ezteçaçula pensa, eztaquiçula iduri, guero çure ondotic çure ondocoac, çuc cerorrec baiño hobequi eguinen duela.

Guztioc nahi dugu salbatu, guztioc nahi dugu ioan parabisura, eta guztioc dugu esperantça; bainan esperantça banoa, alferra, eta iduriz probetchu gutitacoa du, descarguac eguiteco dituelaric, eta berac eguin ahal ditçaqueyelaric, eguin gabe, ondocoetara utzten dituenac.

Bat dugunean, bia nahi ditugu; bia ditugunean, hirur. Ongui edo gaizqui, çucen edo makhur, placer çaicu hartcea eta berretcea, baiña gaitz, eta gaitci gutitcea, eta biburtcea; hartan min hartcen da.

Bada min hartuco bada ere, bihurtu behar da, satisfatu behar da. Eta hobe da batequin eta probe çoacin parabisura, hamarequin eta aberats ifernura baiño.

Eta hobe da halaber utz diaçoçun ceure umeari edo ondocoari guti eta on, ecen ez anhitz eta gaichto. Gutu hec, ongui irabaci hec, descarguac eguinic, eta

norri berea erreduaturic gueldituco çaitçan aphur hec sumatuco dira, berretuco dira, gurenduco dira : baiña bertce guztiec fin gaitz eguinen dute : hetaric, hirur-garren belhauncoec guti goçatuco dute.

Ikhusaçu bada, eguiçu gogoeta, ea çorric edo bertceren onic, gaizqui eramanic baduçunz ; eta hec obligacinozcoac baitira, eta ez borondatezcoac, hec guztien gainetic, cerorrec bici çarela, ceure escuz, bertceren pesquiçan eta esperantçan utci gabe, paga etçatçu, iraungui etçatçu. Ceren halatan ceure umeac, primuac, eta ondocoac peril handi batetaric atheraco dituçu : eta cerori ere, aiticinetic descarguac eguinic, aisia handi batean eta salbamenduco bidean oraidanic, iarrico çara.

IX.

DEMBORAREN GALTCEA.

XLVI CAPITULUA.

Nola guerotie guerora ibiltceaz, galtcen duçun dembora.

§ 1.

GUEROTIC guerora çabiltça, urthe hunetan gaichto içanic, dathorqucyenean onduco eta prestutuco çarela dioçu. Bada biz hala, çuc dioçun beçala, eta gogoan darabillaçun beçala guertha daquiçun, eta urthe hunetan gaichto içanic, çure *guero* horretan, ethorquicyenean, prestu çaitecin. Hori horrela baliz ere, non da

norri berea errendaturic gueldituco çaitçan aphur hec sumatuco dira, berretuco dira, gurenduco dira : baiña bertce guztiec fin gaitz eguinen dute : hetaric, hirur-garren belhauncoec guti goçatuco dute.

Ikhusaçu bada, eguiçu gogoeta, ea çorric edo bertceren onic, gaizqui eramanic baduçunz ; eta hec obligacinozcoac baitira, eta ez borondatezcoac, hec guztien gainetic, cerorrec bici çarela, ceure escuz, bertceren pesquiçan eta esperantçan utci gabe, paga etçatçu, iraungui etçatçu. Ceren halatan ceure umeac, primuac, eta ondocoac peril handi batetaric atheraco dituçu : eta cerori ere, aiticinetic descarguac eguinic, aisia handi batean eta salbamenduco bidean oraidanic, iarrico çara.

IX.

DEMBORAREN GALTCEA.

XLVI CAPITULUA.

Nola guerotic guerora ibiltceaz, gultcen duçun dembora.

§ 1.

GUEROTIC guerora çabiltça, urthe hunetan gaichto içanic, dathorqucyenean onduco eta prestutuco çarela dioçu. Bada biz hala, çuc dioçun beçala, eta gogoan darabillaçun beçala guertha daquiçun, eta urthe hunetan gaichto içanic, çure *guero* horretan, ethorquicyenean, prestu çaitecin. Hori horrela baliz ere, non da

bataz urthe hunetan eguin ahal cenduqueyen irabacia, eta aitcinamendua? Ceren guiristino onec urthe batez anhitz obra on eguiten dute, eta bai meritu ere erdiesten. Guiristino onac urthe batez aitcinatcen dira, baiña çu nola aitcinatuco çaren ecen guibelateen çara, anhitz bekhatu eta gaichtaqueria eguiten duçula. Eta berriz bertcea, non da halaber bitartean, urthe hunetan, çure *Guero* horretara hel arteraiñoçan, galteen duçun dembora? *Fili conserva tempus*: (1) Ene seme, beguira eçaçu dembora, dio Spiritu Sainduac. Aitcinean duçuino, çaquitça, çeren behin ioanez guero, ezta bihurtçeric, eta ez erdiesteric. *Fronte capillata est, ac post occasio calva*: (2) Okhasinoa copetan, belarrean, aitcin-aldean, illetsu da eta çerlotsu, baiña garhaltean, garçetan, guibel-aldean, motz, soil, garbal, carsoil, eta ille gabe. Aitcinean badu nondic lot, baiña ez guibelean. Beraz aitcinean duçuino, probetça çaquitça. Ceren guibeleraz guero, eztu escu-toquiric, eta ez lotceco guirthaiñic. Bada okhasinoa beçala da, dembora ere. Beraz hunelatan, *quodcumque potest facere manus tua instanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec sapientia erit apud inferos quo tu properas*: (3) Orai dembora aitcinean duçuino, eguiçu ahal daguiçuna: orai, *Instanter*, site, presenteon. Ceren iaquin behar duçu ecen eztela guero, çuc ioan behar

(1) Eccli. 4.

(2) Ausonius.

(3) Eccli. 9.

duçun lekhu hartan, arraçoïn alegatceric, eta ez iaquin-
tasunaz probechatceric içanen. Utzten baduçu, nola
eztaquiçula, orai escuen artean duçun dembora ira-
gaitera, eguin da, galdu da, ezta guehiago bihurtceric.
Nargatic erraiten du Iondone Pauloc, *Dum tempus
habemus operemur bonum* : (1) Dembora duguiño da-
guigun ongui.

Erran beça Aristotelec nahi duena demboraz, (2)
baiña gure contuco dembora da *lehen*, orai eta *guero*,
gauceen ibiltcea, iragaitea eta iragaitearequin batcan,
higatcea eta akhabatcea. Dembora bethi doha. *Neque,
quod futurum, est meum, neque quod fuit*, dio Sene-
cac: (3) Iragana eta ethorquiçuna eztira gureac. Ioana
ioan, ethorquiçuna ethorquiçun, presentecoa da gure,
eta ez bertceric.

Eta presenteco haur, hain da guti ecen erraiten
baitu san Thomasec : *De tempore nihil est accipere in
actu, nisi nunc* : (4) Demboratic eztugu deus ere, orai
bat baicen, iraute aphurra, pontutsu bat, eta ez gue-
hiago. Eguia da ordea, nola pontutsu hunec, orai hu-
nec iuntatcen, eta iosten beçala baititu elkharrequin
iragana eta ethorquiçuna, ioste hunec orhoitcen gaitu
iraganaz, eta ethorquiçunaz ere esperantça emaiten.

(1) Paulus ad Galat. 6.

(2) Tempus est numerus, motus, secundum prius et poste-
rius. Aristo. 4. Phisico.

(3) Senec. lib. 6. natural. quæstio.

(4) S. Tho. 1. p. q. 66. art. 4. ad. 4. et 5.

Eta halatan orhoitce hunequin eta esperantça hunequin batean, iragana eta ethorquiçuna, presentecoarequin lothuric eta bat egunic, etçaicu presentecoa hain labor iduritzen. Ceren guztiac elkharrequin beçala, eta bat baillira beçala hartcen baititugu. Hala erraiten du Senecac: *Longam illi facit vitam, omnium temporum in unum collatio.* (1)

Ordea den beçala, eta behar den beçala demboraren hartcera, edirenen dugu deus guti dela, mehar dela, eta labor. Presentecoa goça deçaquegu, ethorquiçunecoa desira, eta iragana lauda edo auben eta deithora. Iraganae eztu erremedioric, hura ioan da: ethorquiçunecoa eztaquigu emanen çaicun: presentecoa hain da guti, labor eta ez deus, ecen orai ere, bigarren hitza hasi dudaneco, iragan baitateque lehenbicoa, eta lehenbicoaren dembora.

Içatu da erran duenic dembora eztela deus, hartçaz orhoitçapenic edo pensatceric eztenean. Eta halatan lo datçanari, etçaicala orduco dembora deus iduritzen; eztuela sutilcen, ezpailliz beçala iragaiten çaicala. Ceren orduan ezpaitu hartan pensatcen, eta ez gogoric eduquitcen.

Urarequin ongui compara diteque dembora, ceren demborac, eta urac elkharren idurica handi baitule. Ura bethi doha, bata bertceari darraica. Iragana aittcin da, ethorquiçunecoa guibela dago, eta aittcinecoac aittcinean guti irauten da. Eztu nehorc iragan den

(1) Senec. de brevitate vitæ c. 13.

uretic hartzen, eta ez ethortceco dagoenetik ere : aiticinetic, iragaitean, presentean dencan behar da atrapatu. Hala da bada dembora ere, bethi doha, ezta behinere guelditua, eta uraz beçala eguin behar da demboraz ere : presentecoari lot çaquitça, hari probetcha çaquitça. Ceren bertcola, haice ona denean bela eguin gabe guelditeen den untzia beçala, gueldi ahal cindezque çu ere.

§ 2.

Demboratic gauça aphurra, orai haur dugu, eta ez bertceric. Ordea norc erranen du cenbat balio duen orai hunec? Iraute, iraupe, eta bitarte ttipi, aphur, labur hunec? Hanbat balio du, non baldin orai iferriuan dagoen bati oman balequio hautatcera, ea cein luqueyen nahiago bere escuco : ala mundu haur guztia bere on guztioquin, ala oren baten dembora eta bitartea? Segur da ez oren baten dembora, baiña are, beguien goiti ailtchatceco asco luqueyen bitartea ere, lehen hauta leçaqueyela, nahiago luqueyela, eta bai hobeago ere, mundu guztia baiño.

Ceren dembora aphur hura, den aphurrena ere, ongui emplegatcen luela, asco bailluque anarteraiñoco falta guztien erremediatceco eta cernco loriaren erdiesteco.

Erraiten da gauça bat preciatua dela, hartaric pusca ttipiac, bertcetaric handiac baiño guehiago balio duenean; eta halatan erraiten da gauça preciatua dela urrea. Beraz cinez da gauça preciatua eta baliosa dembora, ceren den gutiena bihotzezco urriquimendu bate-

quin asco baita salbamenduaren eguiteco. Eta ezperez galdegnioçu, bere azquen orenean, hain laburzqui, parabisua irabaci çuen ohoiñari, ea cer iduri çaicau, demboraz? Ea gauça estimatcecoa eta ecertan eduitececoa denz? Eta hanc, frogatuac beçala, erranen deratçu: baietz, ecertan eduitececoa dela, baliosa dela, eztuela munduan bere pareric.

Hain da gauça handia eta aberatsa, orai escuen artean dugun demboraren orai haur, ecen Purgatorioetaco penac, mundu hunetaco pena guztiaç elkharri iratchequiric baiño, handiogoac direlaric, guztiarequin ere erraiten baitu doctor batec: *Plus valet hic in patientia dies unus, quam in Purgatorio annus*: (1) Guehiago balio du eta guchiago eguiten du, orai hemen egun batez obra onetan emplegatceac, guero purgatorioetan urthe batez penatcen egoiteac baiño. Oraiçogunac balioço du orduço urthea. Hala emaiten du aditcera Ezequiel Prophetac: *Diem pro anno dedi tibi*: (2) Eman neratçun eguna urthetçat. Erran nahi du: Eman deratçut, emaiten ere deratçut anhitz egun, hain aberatsic, baliosic, eta precio handitacoric, non hetaric batec balio baitu, eta balioço baitu urthe bat. Ceren guero urthe batez eguin ditequeyena, eta eguinen dena, eguin baititeque orai egun batez. Eta arraçoïña, ceren guero içanen eztena orai baita: merecitateco eta ontasunean aitcinatceco ahala, indarra eta

(1) Ludolphus ex Saxoniam, 1. p. cap. 20.

(2) Ezechiel. 4.

libertatea. Eta halaber ceren bi pena suerte baitira, bata da, *Pœna inflictæ* : (1) bertcec emaiten deraçuna, bertcetariç heldu çaicuna, nola baita purgatorioetaco pena, eritasun batetacoa. Bertcea da, *pœna assumpta*, gueroç gueure borondatez hartcen duguna, nola baita eguiten dugun penitencia, barurteea, oraciotan egoitea, erromerian ibiltcea. Eta pena harc, gueroç gueure borondatez hartcen dugunac, eramaiten dio aitcinaldea bertce penari, bertcec emaiten deraçunari, patientqui errecibitua içanagatic ere. Ceren purgatorioetan dagoenac nahi luque handic libratu, eta bai oriac ere sendatu.

Baiña orai gueroç gueure borondatez eguiten dugun penitencia, eta hartcen dugun pena, alde guztiz da borondatezcoa, baliosa, eta laincoari eder çaicana. Eta halatan hunec eramaiten deraue purgatorioetaco penari, eta eritasunecoari ere, urreac bertce diru guztiey eramaiten derauen abantailla.

Ceren laincoac behatcen badu ere iragaiten dugun penara, ordea areago behatcen du hartaco borondatera. Beraz orai pena, orai barur, cilicioa har. Ceren oraico pena ttipiac, gueroç librequi, gueure borondatez hartcen dugunac, guehiago balioco du, purgatorioetaco, edo eritasuneco pena handiac baiño. Eta hala badirudi ecen purgatorioetan daudenec, eztutela deusez ere hanbat damu eta atsecabe içanen, nola demboraren galduaz, gaizqui emplegatuaz, eta bere

(1) Vide Dionys. Chartusia. de iudicio animæ cap. 15.

buruen bere borondatez aphur bat bedere ez penatuaz. Arraçoiñequin erraiten du san Chrisostomoc: *Neque intelligis omnia potius esse amittenda quam tempus: aurum amittis, potest recuperari; amissum tempus difficulter*: (1) Eztuçu aditcen, bertce gauça guztiae lehen utzi behar direla galtcera dembora baiño. Ceren urrea eta cilharra cohera ditezque galduagatic, baiña ez dembora.

§ 3.

Nihil pretiosius tempore, et heu nihil eo citius invenitur, (2) dio san Bernardoc: Ezta munduan gauça preciosagoric dembora baiño; ordea ai, ezta egungo egunean gauça gutietsiagoric ezthenstuagoric edireiten. Eztugu densesz ere, hain contu guti eguiten, nola demboraz. *Quem mihi dabis qui aliquod pretium temporis ponat, qui diem estimet?* Nor emanen derau-taçu, galdeguiten du Senecac, demborari precio dioenic? Eguna mereci heçala estimatcen duenic? Fitsaren berdin, ez deus daducagu dembora. Badirudi tratatcen gaituela; anhizetan ere ezpaguendu nahi guenduqueyela; ez iaquinez certan iragan gabiltçala; oren batean garenean, hi garrenean bagna desiratcen dugula. Erran behar da erho garela, munduan den gauçaric aberatsena eta baliosena hain francoqui derabillagunean. Bada ala çuc eta nic ere, demboraren galtce hunetçaz, probetchatu gabe iragaitera

(1) Chrys. Hom. 57. in cap. 9. Ioan.

(2) Bernard. ad scolasticos.

utzteaz, contu hertsia eman beharco baitiogu laincoari.

Hirur moldez, erran ahal diteque galtcen dela dembora. Lehenbicioa, bekhatu eguiteaz, eta bekhatutan egoiteaz. Bekhatu eguiten hari çarela, eta eguinez guero hetan çaudela, iraguiten çaitçun dembora, emaçun galdutçat. Dembora hare eztu deus halio çuretçat. Aitecic hartan ceure arima eta arimaco on guztiaç, eta comunzqui gorputzcecoac ere galtcen dituçu, ura behera beçala egorten tuçu. Dembora hura da demboraric galduena, eta galgarriena.

Bigarrena, galtcen da dembora, gogoeta erho, bano, deus halio ezuten batçuetan egoiteaz. Gerori bakharriç, alfer, aise, eguitecoric gabe, ongui iana eta hobequi edana çandenean, eta guztiz ere ohean loz asseric, arduraric gabe, çautçanean: eguiten duçu, ceure baithan barrena, milla pensu eta gogoeta, milla dorre eta gatzelu. Eguiten çara Indiano, eguiten çara ministro, eguiten çara Erregue, aberatsten çara, eguiten duçu anhitz balentia. Ethortcen çaitçun ioco eder bat, irabazten duçu. Fincan erabilcen tuçu ceure gogoan, hala halira nahu cenduqueyen gauça batçue. Eta secular hala içanen ezpadira eta eztirela içanen badaquiçu ere, guztiarequin ere, hala pensatceaz beraz ere, gogoeta erho hetan egoiteaz, atseguin hartcen duçu. Eta bitartean eztuçu consideratcen, çue handiç atheratcen duçun probetchua demboraren galtcea dela, eta ez bertecic.

Hirurgarrena, galtcen da dembora gorputzaren pla-

ceretan ibiltceaz. Erraiten duçu, deçagun dembora iragan, gaitecin ioca, gaitecin dantça eta dosta. Eta etçaitçu gogoratcen, bitartean dembora galtcen duçula. Bada erraiten du san Bernardoc : *Omne tempus in quo de Deo non cogitas, hoc te computes perdidisse* : (1) Iaincoa haithan pensatcen ezluçula, iragan çaitçun dembora guztia, eguiçu contu galdu duçula. Hala erraiten du san Geronimoc ere : *Omne tempus in quo meliorasse non senseris, æstima perdidisse* : (2) Hobetu çarenz sentitu gabe eta cerbait ontasun eguin gabe iragaiten çaitçun dembora, estima eçaçu galdu duçula. Ezta asco gaizquiric ez eguitea, ezta asco ez gaichtatcea ; baiña ondu behar da, eta ongui eguin behar da ; ez aitcinatcea guibelatcea da , ceren bitartean bertce calleric ezpada ere, dembora galtcen eta probetçatu gabe iragaiten baita.

Contu eguiçu eçen orai ditutçula berrogoy urthe. Eta eguiçu halaber contu eta gogoeta cenbat ongui eta obra on eguin dituçun berrogoy urthe horietan ; eta edirenen duçu, baldin cin cinez, fuitqui eta debotqui manaiatu eta emplegatu hacina, berrogoy urthe horietan eguin ditutçun onguia, ontasunac eta obra on guztiaç, eguin cinituzqueyela urte batez. Beraz hune-latan galdu itutçu bertce urthe guztiaç, berrogoyetaric, hogoy eta hemeretciac. Cer contu emanen duçu bada urthe galdu hetçaz ? Hitz alfer guztiez emau behar da

(1) Bernar. in med. cap. 6.

(2) Hieron. ad Eustoch.

contu, cer içanen da bada hanbat dembora galduz eta alfer iraganez ? Arraçoiñequin erraiten du Ieremias Prophetac : *Vocavit adversum me tempus* : (1) Deitu çuen ene contra dembora. Demborac berac , guc galtcen dugunac, akhusatcen gaitu, hura bera iaiquitcen da gure contra.

Omnia, mi Lucile, aliena sunt, tempus autem nostrum est, (2) dio Senecac : Bertce gauça guztiac, bertcerenac dira baiña ez dembora, hura gurea da.

Orai escuen artean dugun dembora, prestatcen deracu gueure Iaungoicoac, utzten deracu gueure escuco. Eta nahi du probetcha gaquitzan, obra onetan emplega deçagun ; eta hala ere escatuco çaicu oraino contu : baldin meça ençun badugu, ea ongui eta hartan pensatcen dugula ençun dugunz ; baldin barurtu bagara, oracinotan egon bagara, probeari erremusina eman badiogu (hauc obra onac baitira), hautçaz guztioz escatuco çaicu conto, ea edergaillu, munduagatic, ala Iaincoagatic eta intencione onez, banaloriaric gabec, eguin ditugunz. Hala erraiten du Propheta Davitec, Iaincoaren partez mintço dela : *Cum accepero tempus ego justitias judicabo* : (3) Dembora neuregana deçadanean, heriotceco orenean, hain herstqui escatuco naiz contu, non obra onac ere, ea ongui, inlaqui, eta behar beçala eguinac direnz examinatuco eta iuzgatuco

(1) Ieremias, tren. 1.

(2) Senec. Epis. 1.

(3) Ps. 74.

baititut. Obra onac ere baldin ongui, eta intencione onez eguinac ezpadira, gaichtotçat emanic condemnatuco ditu laincoac.

§ 4.

Baldin presenteco dembora haur, orai escuen artean duçuna, emplegatcen ezpaduçu ongui, peril da edequi daquiçun ethorquiçunecoa. Eta ala baiña haur da çure erhoqueria edo itsutasuna, uste baitoçu, ceure lehenecoa guizqui emplegatuarequin ere, aitcinerat ere orobat emanen çaiçula dembora. Baldin mercatari batoc, eman baliaço bere semeari diru suma bat bere oscuco, manai leçan, emplega leçan tratuan, eta mercatalgoan erabil leçan : eta halatan tratua ikhasiric, berac bere buruz, cerbait irabaz leçan. Ordea baldin seme hare, bere aitaren eman hec guztiac, iocoan, ian edanean, eta arloterian gasta balitça, arraçoinequin liçateque seme hura beldur, ezliaçon bere aitac aitcinarat guehiago eman eta ez fida ; eta are lehen emanac ere edequi liatçon. Hala baiña, arraçoinequin içanen çara çu ere beldur, edequi diaçaçun ceure laungoicoac ethorquiçuneco dembora, iragana hain guizqui emplegatu duçunaz gueroztic. Hala Noeren demboran, ehun eta hogoy urthe bicitceco aguinduz guero, edequi cerauzten azqueneco hogoyac, ceren leheneco ehunac, guizqui emplegatu baitcituzten. Haur emaiten du aditcera erregue Davitec ere erraiten duenean : *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos* : (1)

(1) Ps. 54.

Guiçon gaichto odol isurle, guerlati, maliciati, eta enganaric, eztituzte bere egunac ordizcatuco; eztira halacoac bertcela bicico cirenaren erdia bicico.

Batçuec bere gazte demboran, odola bero dutenean, biciteen dira, Iaincoric, heriotceric, edo contu errendatceric ezpailliz beçala; libertate handian, milla bekhatu, malicia eta enganamendo eguiten dutela; gorputzari ahal beçanbat plazer emaiten diotela. Baiña guero çahartcean, odola hotzten hasten çayenean, hasten dira halaber ethorquiçunaz orhoitcen, hil behar dutela, eta hil ondoan contu errendata behar dutela, ohartcen, eta pensatcen. Eta handic harat, hala bere buruey ohartuz guero, itçultcen dute plama eta orria bertce aldera: eta lehen gaichto beçain eguiten dira guero on eta prestu. Halacoec, *dimidiant dies suos*, bere egunac erdizcatcen tuzte, bi erdi eguiten tuzte. Ceren erdi bata, gaztetasuna gaizqui empletatu baçuten ere; bertce erdia, çahartcea, ongui akhabatu baitçuten. Eta haur da azquencotz ongui erdizcatcea, gaichtoa utziric onaren hartcea, londone Pauloc eguin çuen beçala eguitea.

Baiña berriz bertce batçuc, gaztean dira on, prestu, eta debocinotsu, eta çahartcean gaichto eta maliciatsu. Hastean on, eta akhabatcean gaichto, ludas içan cen beçala. Halacoec, *dimidiant dies suos*, erdizcatcen tuzte bere egunac, bi erdi eguiten tuzte. Ceren çahartcean gaichto badira ere, gaztean on içan baitçiren. Ordea hura da gaizqui, eta gaichtoqui egunen erdizcatcea, ceren onetic gaichtora aldatcen baitira. Eta

hanbatic hanbatean gaichtoago eta perilosago da, çahartcean gaichto içaitea, gaztean baiño.

Baiña finean herriz bertee batçuec, *non dimidiant dies suos*: Eztituzte nehoiz ere erdizcatcen bere egunac. Ceren hala çahartcean nola gaztean, arront baitira bat, bethiere baitira maliciaz eta gaichtaqueriaz orobat. Eta halaco hec ikhusten dutenean bere egunac laburtu hurran çaitzela, heriotcera hurbiltcen dircla, contu eman behar dutela: orduan, pagatçaille gaichtoec eguiten dutena, escatuco dira ephe eta luçamendu guehiago: *In die redditionis postulabit tempus.* (1) Ordea nola iraganaz contu çarra eman baituquete, eztira ençunac içanen; etçaye hequen promesey sinhesteric emanen, ezta hequen erranetan nehor guehiago fidatuco. Hala erran çuen Ainguiruac ere, Gaiñecoaz cin eguinic, etccla içanen guehiago demboraric, akhabatuco cirela gueroço guero guztiaç: *Juravit per viventem in sæcula, quia non erit tempus.* (2)

Eguin ahal deçaquegu nahi beçanbat, edo ahal beçanbat enseiu eta itçul-inguru, baiña azquenean, eçin ihesic daidiquegun demborara eta pontura herstu eta bildu beharço dugu. Hala contatcen du san Gregorioc, ecen Chrysaorio ceritçan guiçon gaichto batec, here azquen orenera cenean, eguin ahal citçan othoitz guztiaç eguinagatic, ecin erdietsi çnela biharamuneco luçamendua: *Cœpit magnis vocibus clamare: inducias*

(1) Eccli. 29.

(2) Apoc. 10.

vel usque manè, inducias vel usque manè; sed cum clamaret, in istis suis vocibus de habitaculo suæ carnis evulsus est. (1) Herioac tincatu çuenean, herstu ce-
nean, nahi çuqueyen aphur bat luçatu, nahi çuqueyen
biharamun arterainoco dembora irabaci; othoitz eta
oihu eguin çuen: egun baten tregoaren, ephearen es-
catu cen: bihar arteraino bedere, bihar goiz arteraino
bedere indaçu ephe, cioen. Baiña guztiae alferrie; oi-
huz eta othoitecz cegoela, bere egonac akhabatu ceitz-
can, arimac eguin ceraucan, eta seculacotz danatu
cen.

§ 4.

Beraz hunelatan, batere centçu onic baduçu, eztuçu
guerotic guerora ibili behar; eztuçu aincinerat gue-
hiago demboraric galdu behar. Aiticie lehen galdu
duçuna, behar duçu orai coberatu eta erremediatu.
Ordea nola edo cer moldez erremedia ahal diteque eta
cobera? Ceren ioana ioan da, ezta haren bihurtzeric,
eta ez escuetaratzeric. Ihardesten du san Gregorioc
hitz gutiz, eta laburzqui: *Tempus redimimus, quando
anteactam vitam, quam lascivendo perdidimus,
flendo reparamus*: (2) Dembora iragana rescatacen
eta gueurelacotcen dugu, noiz eta bicitce gaichto ira-
gana, irriz eta placerez galdu guenduena, nigarez eta
desplacerez coberatcen eta erreparatcen baitugu. Erran
nahi du: dembora iragana, gaizqui emplegatu guen-

(1) Greg. hom. 12. super Evang. et liber. 4. dial. cap. 38.

(2) Greg. lib. Moral. cap. 28.

duena, escuetarie ioan ceicuna erdielsten dugu, ordueco placeren ordain, orai desplacer dobleac harteen ditugunean, orduan eguin behar gunituen onguiaz, eta orai eguin behar ditugunac, orai eguiten ditugunean. Haur da san Thomasec ere, satisfacioneaz minteco dela, erraiten duena: *Quamvis homo non possit tempus præteritum recuperare, potest tamen recompensare, illud quod in præterito fecisse debuisset*; (1) Guizonac dembora iragana ecin cobera hadeçaque ere eta ez bihur; ordea erremedia deçaque iraganeco falta, iraganean eguin behar çuen onguia eguiten duela ethorquiçunean. Baldin iraganean meça bat ençun behar bacenduen, eta ez lura ençun; cofesa hartaco bekhatua, baina cofesa eguiazco urriquiarequin, eta guero ethorquiçunean dobla, ençun bia. Baldin iraganean egun batez barurtu behar bacenduen, eta ez barurtu; lehenic cofesa hartaco bekhatua, eta guero ethorquiçunean dobla, barur bi egunez. Halatan dembora iragan gaizqui emplegatua, eguin ahal ditequeyen moldean rescatatcen, coberatcen eta erremediatcen da. Bi orenen bidea iragaiteco duçunean, eta oren hotarie bata alferquerian, ian-edanean, eta arloterian iragan duçunean; cer erremedio ceure bidearen mugaz eta ilhundu gabe erdiesteco? Guerthatu çaitçun saltaren estalceco? Cer? — Guelditcen çaitçun oren hartan, hain cinez, eta laster abiatcen çara, non bi orenen bidea, batez eguiten baituçu, eta halatan erremediatcen

(1) S. Th. in addition. q. 15. ar. 1. ad. 4.

eta estaltcen ceure leheneco falta eta alferqueria. Bada molde hunetan berean çuc ere ceure dembora, hune-
rañocoan alferquerian eta gaichtaquerian gaizqui em-
plegatu duçuna, orai ontasunean doblatuz eta laster
egunez behar duçu coberatu eta erdietsi. Hala errai-
ten da, ardiac ere arrats aldean fitetzago ianez bere
goizeco guti iana erdiesten duela. Halatan mahastiaren
iabeac ere, arrats aldean travaillatcen hasi cireney
eman ceracun haubat iornal eta alacairu, nola goizetic
travaillatu cireney. (1) Ceren arratsaldean hasi cire-
nac, hain cinez eta gogotic hariçan ciren, non hec
dembora gutiz, bertcec anhitzez beçanbat eguin bait-
cuten.

Bada haur beror eguin behar duçu çuc ere, bekha-
tuan çahartua, orai arratsaldean, çahartcean, çeure
egunen akhabatcean. Orai baitacusaçu ecen ia, adina-
ren arauaz, heriotceco portura hurbiltcen çarela, he-
mengoaz eguin hurran duçula. Orai bada orai behar
duçu permatu; orai behar deraueçu escney eragin.
Orai nori berea errenda, orai etsaigoatic iltqui; orai
ethorquiçunean pensa. Orai cin cinez, bihotceco ur-
riquiçmentu batequin, eta guehiago ez eguitceco boron-
datearequin, sitcietic concienteia ongui iratioric eta
examnaturic, osoqui, eta eguiatzqui cofesa; cofesatu
ondoan, leheneco okhásinoetarie aparta, ez guehiago
hetara, eta ez bertce balacoetara itçul. Halatan dem-
bora iragana; hain gauça handia eta baliosa, guerotie

(1) Matth. 20.

guerora ibiltceaz galdu duçuna, erremedia ahal ditequeyen moldean erremedistuco, coberatuco eta erdietsico duçu.

X.

IAINCOAREN MISERICORDIA.

XLVI CAPITULUA.

Anhitz halio duela Iaincoaren misericordiae, eta nola behar den hartan fidatu.

§ 1.

ENRAITEN du san Thomasec : *Fiducia est spes roborata, ex aliqua firma opinione* : (1) Fidancia da esperantça bat hortitzua, indarztatua, eta ustez ongui fincatus eta seguratus. Duçunean adisquide bat aberatsa, botheretsua, eta ceure eguiteco guztietan bethiere fin eta leyal frogatua: halacoaren hitza dirutçat hartcen duçu; escaintcea, emaita beçanbat çaitçu; haren promesetan, kheinuetan eta aro ayeruetan ere, fidancia handia daducaçu. Beraz hunelatan arraçoinequin eduquico dugu guc ere fidancia handia, eta esperantça beroa, gucure Iaincoa baithan, eta haren misericordian. Ceren haren baithan edirenen ditugu areago, abantailatuqui fidatceco, eta esperantça içaiteco, ahal diratezqueyen segurantça guztiaç.

(1) S. Tho. 1. p. qu. 129. art. 6. in corpor. et ad. 3.

guerora ibiltceaz galdu duçuna, erremedia ahal ditequeyen moldean erremedistuco, coberatuco eta erdietsico duçu.

X.

IAINCOAREN MISERICORDIA.

XLVI CAPITULUA.

Anhitz halio duela Iaincoaren misericordiae, eta nola behar den hartan fidatu.

§ 1.

ENRAITEN du san Thomasec : *Fiducia est spes roborata, ex aliqua firma opinione* : (1) Fidancia da esperantça bat hortitzua, indarztatua, eta ustez ongui fincatus eta seguratus. Duçunean adisquide bat aberatsa, botheretsua, eta ceure eguiteco guztietan bethiere fin eta leyal frogatua: halacoaren hitza dirutçat hartecu duçu; escaintcea, emaita beçanbat çaitçu; haren promesetan, kheinuetan eta aro ayeruetan ere, fidancia handia daducaçu. Beraz hunelatan arraçoinequin eduquico dugu guc ere fidancia handia, eta esperantça beroa, gucure laincoa baithan, eta haren misericordian. Ceren haren baithan edirenen ditugu areago, abantailatuqui fidatceco, eta esperantça içaiteco, ahal diratezqueyen segurantça guztiaç.

(1) S. Tho. 1. p. qu. 129. art. 6. in corpor. et ad. 3.

Lehenbicoric, hura da gure adisquide, eta hain adisquide non ceruti lurrera iautsiric, lurrean guregatic, bere etsai guinituelaric, bere bicia liberalqui eta bolondresqui eman baitçuen. Hala erraiten du Iondone Pauloc: *Commendat Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* (1)

Halaber hura da aberats eta botheretsu. Ceren cerua eta lurra, ceruco eta lurreco gauça guztiequin, bereac, berac eguinac, eta bere escuco baititu: *Domini est terra et plenitudo ejus*: (2) Eguin biteci, erraitearequin, eguin citocn; eta deseguin biteci, erraitearequin, deseguin ditçaque: *Ipsc dixit et facta sunt.* (3) Ezta ibilteeric eta ez higitceric; ezta iranteric eta ez hasteric, haren nahia eta borondatea gabe: *In ipso enim vicimus, movemur et sumus.* (4)

Bada cintasunaz, bere hitçaren leyal eta iahe içaitiaz, ezta cererranic. *Respicite, filii, nationes hominum, et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est. Quis enim permansit in mandatis ejus et derelictus est? Aut quis invocavit eum, et despexit illum?* (5) Beha çaçue munduco nacione eta dierrria guztietara; eta édirenen duçue eztela egundaiño Iauna bai-

(1) Rom. 5.

(2) Psal. 23.

(3) Psal. 32.

(4) Actor. 7.

(5) Eccli. 2.

than fidatu denic galdu; eta ez bere beharrean, behar den hidean, hura behartu duenic behar duena gabe guelditu. Halatan erraiten du erregue Davitec: *Jacla super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet*: (1) Nahi baduçu çutçaz ongui dohan, eta ongui iltqui dadin, iben etçatçu ceure esperantça, fidantcia, eta ardura guztiac Iaincoa baithan, haren gainera egotz etçatçu. Ceren munduco iduriz erremedioric eztuten eguitecoey ere hanc edirenen deraue eta emanen buru. Badirudi ecen hunen aditcera emaitcagatic anhitzetan ere utzlen gaituela gneure laungoicoac hersturatan iartcera, eguitecotan sartcera, eta cerutic baicen erremedioric ecin duquegun beçalaco pontura ethortcera; lurrax, eta lurreco habe, iabe eta labore guztiez etsituric, cerura eta cerncoetara fidantcia handirequin laster daguigun amoreagatic. Hala erraiten du san Chrisostomoc: *Quando res in maximam incidit inopiam; tunc tu maxime spera; tunc enim Deus maximam suam ostendit potentiam: non à primordio, sed quando res fuerit plane desperata*: (2) Eguitecoac eguitecotan direnean, galdu ordean dabilçanean, orduan edueçu çuc egundaiño baiño esperantça guehiago. Ceren orduan, eracutsico du Iaincoac, bere bothere handia: ez eguitecoaren hastean, baiña bai premiari handiencan, eta nehondic erremedioric eztela dirudiencan. Ceren orduan da Iaincoaren faborcaren

(1) Psal. 54.

(2) Chrys. hom. 17.

eta laguntzaren sasoiña eta puntada. Beraz orduan behar duçu çuc Iaincoa baithan, eta haren misericordian fidatu eta esperantzatu. Eta hala eguiten duçun demboran, eztu ez Iaincoac faltatcen. Aiticitic bere ontasunaren, misericordiaren eta botherearen eracustegatic, orduan lastereguiten du, orduan heltcen çaitçu, orduan çuc pensatu ere etcenduqueyen bide-tic erremedio igortcen deratçu; iaquin deçaçun, bertee erremedio guztiac ahitu direnean, harenac hasten direla. Iaquin deçaçun bertee guztieç deus ecin egunez utci çaituztenean. hanc badaidiqueyela, eta orduan laboratcen çaituela.

Hala laboratu çuen Ionas Propheta, hirur egunez eta gauetz baleac sabelean biciric erabili çuenean. Hala laboratu eta beguiratu cituen Israëleco semeac ere itsas-bazterrean, erregue Pharaonec, alde guztietaric inguratuac eta ecin ihesic ceidiqueten beçala; ustlez hartuac eta atrapatuac cedutçanean.

Hala laboratu çuen Susanna Legue çaharreco omazte prestu lura ere, falsoqui akhusatoric, harriz iocatera ceramatenean. Finean hala laboratu çuen Daniel Propheta ere, lehoinen artetic eta botheretic osoric eta salboric athera çuenean.

Norc erran çuqueyen guçon bat hirur egunez eta gauetz balearen sabelean ibiliz guero, biciric leihorrera itquico cela? Norc sinhetsi çuqueyen Israëleco semeac, itsas bazterrean, hain herstura handian cirenac, Pharaonen escuetaric itçurico cirela? Eta Pharaon bera bere bothere guztiarequin ithoric han guel-

dituco cela? Nore peusatu çuqueyen Susanna gaich-
totçat condenaturic, plaçara galtceco atheraz guero,
hanbat ohorerequin etcherat bihurtuco cela, eta haren
akhusatçailleac eta condenatçailleac, haren lekhu
condenatuac eta iusticiatuac icanen cirela? Finean
nori gogora citçaicaion Daniel beçalacoa, lehoin gose-
minduec bere menea eta atçaparren artean eduquiz
guero, desequin gabe, eta iretsi gabe utcico çutela?
Hauc dira Iaincoaren miracuilluac, Iaincoac berac
eguin ahal citçaqueyenac, eta ez bertcec. Eta eguin
cituen iende hequen faboretan: ceren hec herstura
hetan cirenean, bere esperantça guztia, fidantcia han-
direquin, Iaincoa baithan ibeni baitçuten. Hala ibeni
gabez, Israëleco seme Egiptotic iltçi cirenetaric, et-
ciren Iosue eta Caleph haicen herri prometatuan
sarthu. Ceren guztien artelic, hec biec bai, baiña ez-
paitçuen bertcec, Iaincoaren promesetan eta errane-
tan behar cen esperantça, sinhestea eta fidantcia edu-
qui.

§ 2.

Abiatu cen egun batez Iondone Petri itsas gainean,
Iesu Cristo bere nabusia gaus. Eta abiatu cen bere-
hala oiñez, untciric eta chalupatic edo batelic gabe,
leihorrean içan bailliz beçala, fidantcia handi bate-
quin, esperantça segur batequin, bere Iainco nabusia
gana cihoanaz gueroztic, haren faborearequin batean,
itsasoac iasanen çuela, etcela ithoco eta ez hondatuco.
Eta etcen ez enganatu: ceren fidantcia harc irauñ ce-
raucan bitartean iasan çuen itsasoac, etcen ondora,

leihorrean beçain segurqui eta gogortqui finceatcen citnen oiñac. Baiña guero haice bat iaiquiric, itsasoa handitcen eta haseretcen hasi cenean, hasi cen halaber londone Petri ere icitcen, ikharatcen, dudatcen, esperantçaren eta fidantciaren galtcen. Eta nola baitciboan dudatuaz eta fidantciaren galduaz, hala cihoan itsasoan barrena ere sartuaz, estaliãz, eta hondatuaz: halaco moldez eeen azquenean, guztiz honda etcedin, bere nabusiãc escua goiti eduquitceco eman behar içatu baitceraucan, erraiten ciela: *Modicæ fidei quare dubitasti?* (1) Ha! fede aphurretacoa, fidantcia gutitacoa, cergatic dudatu duc? Cergatic ezhaiz leheneco gogoan, eta sinhestean cin egotu? Fidantcia içan çuen bitartean, ongui ioan ceican, orduan iasan çuen itsasoac. Baiña fidantcia hura faltatu ceicanean, faltatu ceican itsasoari ere iasaiteco eta sostengatceco indara eta botherea. Halatan erraiten du erregue Davitec: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion:* (2) launa baithan fidatecen direnac, Siongo oihana eta mendia beçala içanen dira: hura beçain fermo, finto, segur eta borthitz.

Beraz hunelatan anhitz balio du esperantçac, indar handia du fidantciac, hain handia eeen baitirudi aseco içanen dela fidantcia hura bera, bat bederaren, eguitecotan denean, eta guztiz ere bere azquen finean, gaichtoago bada ere, salbatceco eta bide onean ibent-

(1) Matth. 14.

(2) Psalm. 124.

ceco. Ez horrelacoric. Hala iduriagatic, ezta hala, ezta fidantzia bera asco ičanen. Ceren eguia da, anbitz baliu du fidantziac, indar handia du esperantçac. Ordea aditcen dela neurriz, soberania gabe. Ceren soberania guztiac dira gaichto, lunen ondoco capituluan aguerico den beçala.

XLVII CAPITULUA.

Iaincoaren misericordian fidaturic ezteia penitentia eguitea gueroco utzi behar.

§ 1.

ERRAITEN du san Agustinec, Iaincoaren misericordian sobera fidatcen direnez mintço dela, erraiten dutela halacoc: (1) Misericordios da Iaincoa, bihotz-bera, amorioz eta ontasunez bethea; beraz eztuguer lehiaturic obra onen eguitera. Ceren berdin ezta deusen perilic, orobat da hihar, oro bat da guero. Ahal duquegu esperantça, fidantzia, eta segurança bicitce lucea emanen deracula; eta noiz nahi den, çahartcean eta are hiltceracoan ere, guere bekhatu guztiac barkhatuco deranzquigula. Ceren hain gauça onac, misericordiosac, bihotz berac eta amoltsuac, ezliaquitque bertela eguilen, ezliaquitque nehorigaitzie emaiten.

Guregatic cerutic lurrera iantsi cen; guregatic bicia eman çuen, gorputzeco odol guztia isuri çuen; eta

(1) Vide Aug. de vera et falsa pœnit. cap. 4.

ceco. Ez horrelacoric. Hala iduriagatic, ezta hala, ezta fidantzia bera asco ičanen. Ceren eguia da, anbitz baliu du fidantziac, indar handia du esperantçac. Ordea aditcen dela neurriz, soberania gabe. Ceren soberania guztiac dira gaichto, lunen ondoco capituluan aguerico den beçala.

XLVII CAPITULUA.

Iaincoaren misericordian fidaturic ezteia penitentia eguitea guerooco utzi behar.

§ 1.

ERRAITEN du san Agustinec, Iaincoaren misericordian sobera fidatcen direnez mintço dela, erraiten dutela halacoc: (1) Misericordios da Iaincoa, bihotz-bera, amorioz eta ontasunez bethea; beraz eztuguer lehiaturic obra onen eguitera. Ceren berdin ezta deusen perilic, orobat da hihar, oro bat da guero. Ahal duquegu esperantça, fidantzia, eta segurança bicitce lucea emanen deracula; eta noiz nahi den, çahartcean eta are hiltceracoan ere, guere bekhatu guztiac barkhatuco deranzquigula. Ceren hain gauça onac, misericordiosac, bihotz berac eta amoltsuac, ezliaquitque bertela eguilen, ezliaquitque nehorigaitzie emaiten.

Guregatic cerutic lurrera iantsi cen; guregatic bicia eman çuen, gorputzeco odol guztia isuri çuen; eta

(1) Vide Aug. de vera et falsa pœnit. cap. 4.

odol hartçaz, bere Aitareen eta gure arteco trabua eta etsaigoa khenduric, bekhatuaren çorra osoqui iusticiaren arauaz pagaturic, eta gathibutasunetic ere atheraric libertatean ibeni gunituen. Eta Iaincoac hunelaco gauçaric eguin baiño lehen, legue çaharrean ere, gaichtoac berac condenatcen ciren eta ez bertceric. Beraz orai eztira gaichto guztiac ere condenatcen, edo gaichtoac errazqui ontcen dira. Ceren bertcela cer diferencia liçateque leheneco demboratic hunetara? Edo cer probetchu guenduque gue, Iaincoaren mundu hunetan ibiliaz eta penatuaz? Eta Iaincoac berac erran baçuen ere : *Multi sunt vocati, pauci vero electi* : (1) Anbitz direla deituac, baiña gutiac hautatuac : bargatic eztugu gue guiristinoac cer icituric. Ceren guiristonoric baicen ezta salbatcen, eta gutiac dira guiristinoac, guiristino eztirenen aldean. Eta hala erraiten denean anbitz direla deituac, eta gutiac hautatuac, aditcen da lentilac, Mairuac, Turcoac, Induac, Luterac, eta munduco bertce guztiac direla deituac : baiña gutiac, guiristinoac berac hautatuac, eta ez bertceric.

Hunela, dio san Augustinec, erraiten dutela iende suerte batçuec : baiña parteric guehienean erraiten dute gaizqui eta gaichtoqui. Minçatee molde haur gure etsai gaichtoaren buruan pensatua da, eta handic iltquis. Ceren orai, Iaungoicoac heriotcea errecibituz guero, errazago bada ere salbatcea eta bekhatuetaric iltquitcea lehen baiño, ordea orai ere iltqui behar

(1) Matth. 20.

da, ezta erraztasun haren esperantzan bekhatutan egon behar.

Nola etsai gaichtoac, gure Iaincoari berari, temploaren gainera tentatcera eramán cuenean, errau baitcioen : *Mitte te deorsum* : (1) Egotz ceçala handi behera bere burua; ceren berdin ainguiruec iasanen çutela, min hartecic beguiratuco çutela. Hala erraiten deratçu çuri ere orai : egotz açu ceure burua gogoan darabillaçun bekhatu horretan, obra eçaçu, ceure desira compli eçaçu, etçaitçala densec ere guibela. Ceren berdin nola Iaincoa baita hain on eta misericordios, etçaitçu urriquituco, etçaitçu calteric ethorrico. Çuregatic bicia eman çuenac, hanbat pena eta trabaillo iragan çuenac, eztu ez bec guztiac alfer guertha ditecin nahico, etçaitu galtcera utcico. Egotz eçaçu beraz ceure burua, eguiçu bekhatu, fida çaiteci, etçarela deusen boldur.

Haur da deabruaren hitzcontça, haren escolan iracurtua, han ereiña, eta handi banatua. Iaincoaren misericordiatic, ontasunetic, eta passione sainduaren meritutic eta balioستasunetic nahi duçu hartu okhasino eta ausartcia bekhatu eguiteco, eta bekhatutan egoiteco! Hain da itsustasun eta itsutasun handia, eta iende galduen contua haur, ecen gure Salbatçaitlea arrencuratu ezpacen ere here heriotce penatuaz eta desohorezcoaz, arrencuratu eta senticortu baitcen bidegabe hunetçaz, erraiten çuela : *Supra dorsum meum*

(1) Math. 4.

fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam: (1) Ene sorbalden gainean eguin çuten egur bekhatoreec, hau bere gaichtaqueria hedatu, luçatu eta çabaldu çuten. Erran nahi du: gaichtoec bere gaichtaquerien eguiteco, eta hetan luçaro egoiteco, harteen dituzte cimendutçat eta okhasinotçat, nic neure sorbalden gainean errecibitu nituen açoteac, colpeac, penac eta oiñhaceac. Eta hetan fidaturic, hetan esperantçaturic eta contu eguinic, berdin nic hequengatic pagatu nuela, ausartatcen dira bekhatu eguitera eta bekhatutan egoitera, erraiten dutela: misericordios da laincoa, maite gaitu, onderizcu, bereac bere odolaz erosiac gaitu; men menera gaitecinean, eztiaçaignu falta: beraz har deçaquegu escu eta licentia cenbait bekhatuaren eguiteco. Erran behar da misericordios dela laincoa, hunelaco ahopaldiac, hunein itsusiac pairatcen dituneean.

§ 2.

San Basilio bertee hitzeuntza batez usatcen du, gauça hunetçaz mintço denean, erraiten duela: *Nam et ille misericordiam cum iudicio exhibet, qui in pondere, numero et mensura admittit cujusque merita et appendit*: (2) Eztadilla nehor Iaincoaren misericordian sobera fida. Cereu nola laungoicoac gure obra guztiaç, contuan, pisuan, eta neurrian contatcen, pisat-

(1) Psal. 128.

(2) Basilius. hom. super psal. 32.

cen eta neurtcen baitilu : hala here misericordiaz ere, contuz, pisaz eta neurriz, insticiaren arauaz usatcen du. *Mel invenisti comede quod sufficit tibi, nè forte satiatus evomas illud*, (1) dio Spiritu Sainluac : ediren duçu ezta, ian eçaçu bada neurriz, asco duçun beçain bertce eta ez guehiago, ase-eguric, okha ezta-guçu, ahotic bihur esteçaçun.

Iuzticia min da eta garratz, eta misericordia goço eta ezti, Ordea ezti hartaric, ezti ičanagatic, ezta sobera ian behar ; ezta misericordiaren ezttasunean fidaturic, bekhatuic eguin behar. Ceren hala eguitea ezti sobera iatea da.

Ne dicas miseratio Dei magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur : misericordia enim et ira cito ab illo proximant : (2) Ezterraçula misericordios dela Iaincoa, eta ceure bekhatu guztiaç barkhatuco derauzquitçula. Ceren misericordia eta iusticia hurbil dagotça Iaincoari eta elkharri, eta iusticiaç bekhatoretara daduca beguia. Misericordiaren ezttasunari behatcen dioçun beçala, behatu behar dioçu iusticiaren garratztasunari ere. Ceren Iaincoa hain da iusticiati nola misericordios. Misericordia eta iusticia berdin dira pisuan, berdin dira balantçan.

Eguia da san Thomasec dioen beçala, *Magis proprium est Deo misereri et parcere quam punire, propter ejus bonitatem infinitam, illud enim secundum se*

(1) Pro. 25.

(2) Ecol. 5.

Deo convenit, hoc autem secundum nostra peccata : (1) Placentago eta laquetago çaica Iaincoari misericordia, iusticia baiño, eta bai barkhatcea ere, gaztigatcea baiño. Eta halatan usatcen du anhitzetan ere bere misericordiaz, gue mereci gaberie, bere ontasunagatic, beragatic; baiña ez iusticiaz eztu behin ere usatcen, gue lehenic gueure bekhatuez hartara behartu gabe. Ordea içaiteaz denaz beçanbatean, bada Iaincoa baitan hanbat iusticia nola misericordia : nola aguerico baita bertce munduan, heniengo dembora misericordiazco haur iragan dadinean. Hargatic erraiten du Propheta Davitec : *Misericordiam et justitiam cantabo tibi Domine :* (2) launa, misericordia eta iusticia cantatuceo derauzquitçut, biac berdin, hain ongui bata nola bertcea.

Misericordiaz soilqui eta bakharric, iusticiaz conturric eguin gabe, mintço denac, eztaqui cer mintço den, eztu halacoac iusticiaren handitasuna ikhusten. Eta ikhusaçu nola eztuen ikhusten Çue dioçu misericordios dela Iaincoa, eta ongui dioçu. Baiña çue Iaincoa misericordios dela dioçun horrec, aditu behar ditutçø aphurbat iusticiaren tornuac eta colpeac ere, hec adituric fidantcia erhoac utz ditçatçun amoreagatic.

§ 3.

Iusticiaren lehenbicio colpea eta desarra içan cen

(1) S. Tho. 22. q. 21. art. 2.

(2) Psal. 10.

goitian, ceruco Ainguiruetan, Luciferren eta haren lagunen gainean. Ceruco Ainguiruric ederrena, abantailatuena, eta Iaincoaren adizquideric handiena, egotzi çuen iusticiac, urguillutasuneco bekhatu baten-gatic, secula fingabecotçat, infernuc peneetara. Eta Ainguiru guztien lehena, aitcindaria eta aguintaria, eguin cen Deabru, eta Deabru guztien buruçagui, guidoia eta capitain. Cen ederrena eguin cen itsusienic, here gogarena gaizquienic; onhetsiena gaitzetsienic, eta gorena beherenic. Halaco suertez non Esaiac Prophetac hain iautsapen handiaz miretsiric, galdeguiten baitio Lucifer berari: *Quomodo cecidisti Lucifer qui manè oriebaris?* (1) Nola erori cinen Lucifer? Nola erori cinen artaçarra, goizean goiz, oillaritean sortcen eta ilquitcen ohi cinena? Hain gora cenendecina? Handia eta icigarria içan cen ceruan iusticiac eguin çuen colpe hura.

Baiña eguin çuen lurrean ere bertee bat, ez here arauaz atseguinagoa baldin erremedioric ordenatu ezpalitcaica, coin baita Adanen bekhatuari eman ceican goztigua. Ceruan Luciferrec berac bedere eguin çuen bekhatu; eta ezta miretsteco nor here bekhatuagatic penatcea. Baiña lurrean bertceren bekhatuagatic, Adanenagatic, haren ondoco guztiaç, are sorthu baiño lehen, here amaren sabelean pitzten diren pontuan, diren bekhatore eta hobenduri; eta hanbat urtheren buruan eztaquion ahantz Iaincoari bekhatu

(1) Isa. 14.

hura, norc eztu miretsico ? Cer ahal dateque iusticia bortitzagoric ?

Misericordios da laincoa, eta bere misericordia guztiarequin, beha dagoca ifernuan dagoen bati : ikhusten du, eta ikhussico du nola milla urthez eta hamar mil-laz penatcen den. Eta guztiarequin ere, hala ikhusiagatic ere, han bere lekhuari utzten du. Etçaica batere hihotzie hautsten : etçaica batere hala dagoen onbeharra urricaltcen. Aitcitic atsegin hartcen du ceren hala penatcen den, eta nahi du pena dadin, eta are handic ilquitceco esperantçaric gabe pena dadin. Gogortasunaren handia ! Iusticiaren bortitza ! Çue dioçu misericordios dela laincoa ; baiña hunetan badirudi, iusticiatiago dela ; eta iusticiac garhaitcen duela misericordia. Eta arraçoinequin dirudi hala. Ceren ezpaita bertce munduan içanen gaichtoentçat misericordiaric.

Misericordios da laincoa, baiña erran behar da iusticiati ere badela. Ceren munduari barkhatcera ecin deusec ere balacatu çuen eta ez amonatu, bere semearen heriotceac baicen.

Misericordios da laincoa, eta guztiarequin ere Noeren demboran, çortci presunez bertce guztiac, uholde batez hondatu, eta akhabatu cituen. Halaber Sodoma eta Gomorra, inguruneco bertce hiri batçuequin, su hat cerutic igorric, erre cituen. Halaber Datan eta Abiron, lurra bere lagunequin iretsi cituen. Eta orduan hec guztiac ifernura ciren. Eta orai ere ifernuraten dira guiristino eztiarenac. Eta beldur naiz guiristinoetarie ere guehicuec bide hura bera hartcen

duten; eta erraiten denean, *anhitz direla deituac eta gutiac hautatuac*, guiristinoez ere orobat aditcen den. Ceren non da guiristinoric, guiristino beçala bicitcen denic? Behar den bidean Iaincoa laudatcen eta cerbitcatcen duenic? Haren manamendu sailduac beguiratcen dituenic? Edo bere nahicunde gaichto baten complicitic, Iaincoagatic guibelatcen denic? Othe da munduan bat ere halacoric?

Bai bada cenbait, ceren Eliça ecin dateque gabe; ordea guti. Eta halatan Escritura sailduan comparatcen dira guiristino onac, harri preciatuequin, aditcera emateagatic, harri preciatu beçala, guiristino on ere guti dela, batac beçain bertceac direla gaitz edireiten. Eta nola bertce harrietarie baita preciatuetarie baiño francoago; hala dela halaber condenatuetic ere salbatuetarie baiño guehiago. Salomonec dioen beçala: *Stultorum infinitus est numerus*: Erhoen contua infinitu da, infinituquin anhitz condenatcen da.

Bada baldin anhitz condenatcen bada, guiristinoetic ere, cergatic çu ere, guiristino içanagatic, etçara beldur içanen condenatuetarie bat guertha çaitecin? Oraincoan, anhitz egotzi du Iaincoac ifernura, cergatic bada etçaitu çu ere egotzico, baldin egotzi dituen hec beçala bicitcen baçara? Uste duçu çuretçat legue berri bat iarrico dela? Uste duçu, Iaincoa han goitian, çu gabe ecin iragan ditokeyela? Edo çu ez haratceaz bere loriatic galduco duela? Cer burupe, cer pribilegio edo abantail duçu çuc orai, ifernuan daudenec bere demboran çuten baino guehiago, bal-

din hec beçala bicitcen baçara, ez hec beçala haratceco, edo handic escapatceco? Eta baldin laincoaren misericordian fidatcen baçara, eztuçu usle orai ifernuan diren hec ere, bere demboran fidatcen çirela? Iaquiçu ecen misericordiac instuey loria beçala, iusticiac ere gaichtoey ifernua emaiten deraucela.

§ 4.

Ceren laincoa den bihotzbera eta misericordios, ezta ez hunetarie hartu behar okhasinoric eta ez escudantciarie bekhatu gñehiago eguiteco. Ceren hanr liçateque, contra-poçoïnaren poçoïo eguitea; laincoaren misericordiaz eta ontasunaz contrara usatcea haren maithatecco behar orduan, errazquiago haren ofensatceco; eta bai misericordiarie ezten lekhuau ere oiñen permatecco perilean iartcea. Badira bisera batçue, hegui-orlethailu batçue, çeiñec gauçac diren baiño handiago iduri aracitcen baitituzte. Eta guertha ditequeyen casna da halaco biserequia çubi batetarie iragaiten çarela, çubia den baiño handiago idurituric, eta çubiric ezten lekhuau oiñac emanic, eror baitcendezque çubi azpico hosinera, eta han itho eta honda. Bada ceruco loriara iragaiteco çubia, misericordia da; eta baldin misericordiaren çubi hunetarie iragan nahi baduçu çue, ausartquegui, fidatuquegui, esperançea erho baten biserac iauntsiric, eta idurituric ecen, ceren çareu guiristino eta laincoa ere den misericordios, hargatic beragatic ere salbatuco çarela, engana ahal cindezque eta misericordiaren çubiric ezten

lekhuari, esperantçaren oiñac ibeniric, iusticiaren ho-
sinean eror ahal cindezque. Ceren laincoaren miseri-
cordia infinitoqui handia içanagatic, eta ez aditcen,
eta ez handic seguitcen handitasun harc çuri bekhatu
eguiteco okhasinoric eman behar deratçula. *Non sic
est Deus misericors, ut sit injustus,* (1) dio san Au-
gustinec: Ezta laincoa halaco moldez misericordios
non iusticiari bidegaberic eguin diaçon.

— Badio halaber san Augustinec: *Puniamus nostra
peccata si querimus misericordiam Dei. Non potest
Deus misereri omnium operantium iniquitatem, quasi
blandiens peccatis et non erradicans peccata:* (2) Gaz-
tiga ditçagun gueure bekhatnac, daguegun hetçaz peni-
tencia, baldin nahi badugu erdietsi laincoaren miseri-
cordia. Ceren laincoac ecin barkha diaçaiõ bekhatoreari,
bekhatutan dagoeiño, hetan atseguin hartcen
dueiño, hetaric apartatcera delibera arteiño. Ezta
laincoaren misericordia hain aitcina helteen, eta ez
hedatcen. Eta ez hedatce haur, gauçaren ecinqueñe-
tic heldu da, eta ez misericordiaren escastasuneric.
Ezta erraiten misericordios dela laincoa, ceren bekha-
tutan dabillanari, hala dabillaino, eta ilbitceco gogo-
dueiño, lausengatcen eta barkhatcen diocn. Ez, ez, ez-
titake içan misericordios, bekhatore bekhatua maite
duenari, eta bekhatuan egon nahi duenari barkhatce-
co; baina erraiten da misericordios dela, ceren bere

(1) Aug. in psal. 39.

(2) Aug. in psal. 58.

bekhatuac behar den bidean utziric, behar den bidean barkhamenduaren esca ethortcen çaicnari. eta bere ahala eguiten duenari ezpaitio faltatcen, eta ez barkhamenduric ukhatcen. Horra cer den eta nola den laincoaren misericordios içaitca.

Oh! bekhatorea, ençuten duçuneau bihotzbera eta misericordios dela laincoa, atseguin hartcen duçu; eta ençunagatic, gaitz, gogor eta iusticiati ere badela, eztuçu conturic eguiten. Bada Escritura sainduan, laincoac aguintcen dituen fabore handi, ezti, goço, misericordiazco hec, iustuentçat, ongui, artex eta prestuqui bicitcen direnentçat dira; eta mehatchuac, kheinadurac, iusticiaren garratzlasuna eta gaztiguac gaichtoentçat, çure eta çu beçalacoentçac. Cer erhoqueria da bada haur! Çuretcat diren mehatchuez eta gaztiguez eztaguiçun conturic; eta çuretçat ez tiren misericordiazco solhasez har deçaçun atseguin? Misericordia iustuey, penitentey, çu ez beçalacoey dagote. Eztuçu çuc, bekhatutan çaudeiño, hartan parteric ez ikhusquiçunic; eztuçu orduan laincoa misericordios dela ençunagatic, cer bozturic. Ceren orduan, iusticia bai, baiña misericordia ezta çurequin mintço, ezta orduan çure. Aparta çaitc bekhatutic, eta içanen da çure, aparta çaitc bekhatutic eta içanen duçu hartan parte. Baiña anarteraiño, bitartean, iusticia educaçu ceuretçat, eta utzaçu misericordia bere bekhatuetaric apartatcen direnentçat. Ceren bertcela debecuan nahi dituçuc escuac sarthu, bertceren çucena nahi duçuc ceuretu eta goratu.

§ 5.

Erranen duçu, bethi dela on esperantça, bethi behar dela eduqui fidantcia. Eta ongui dioçu, eguia da, hala da. Ordea noiz, eta nola bethi? Bekhatu eguinez guero urriqui denean, baiña ez eguiteracoan.

Ezta Iaincoaren misericordian fidaturic bekhatuic eguin behar. Susanna emazte saindu harc nahiago çuen, iende gaichto batçuen escuetan erori, Iaincoaren misericordiaren menea baiño: *Melius est mihi incidere in manus hominum absque peccato, quam peccare in conspectu Domini.* (1) Aldiz erregue Davitec nahiago çuen, iendequin baiño, Iaincoarequin iharduqui, nahiago cituen bere ongaitzac harequin iragan: *Melius est ut incidam in manus Domini, quam in manus hominum.* (2) Eta bieç, hala Davitec nola-Susannac, ceramaten contu ona. Ceren Susanna cen bekhatu eguin gabea, eta Davit bekhatu eguina. Eta bekhatu eguinez guero, Iaincoarequin behar da iharduqui, hara laster, hau fida, haren misericordiatie behar da erremedio. Nola Cesarec condonatua apellatu baitcen Cesar beragana, Cesar haserretuaganic Cesar ez haserretua gana: hala bekhatorec ere behar du apellatu Iaincoaganic Iaincoagana: Iainco iusticiazcoaganic Iainco misericordiazcoagana. Bekhatu eguinez guero, ezta bertce bideric, ezta bertce erremedio-

(1) Daniel, 13.

(2) 2 Reg. 24.

ric. Ordea nehor bekhatu eguin gabea denean, nola baitcen Susanna, hobe da eguitecoen alde hunetarie eguitea: hobe da guionequin iharduquitzea eta hetaric ethor ahal daquidicaion calteari iguriquitzea, ezen ez laincoa baithan eta haren misericordian fidaturic, bekhatu eguitea.

Baiña çue contrara eguiten duçu. Cer içanen baita ere ethorquieunaz, guero laincoaren misericordiara ihes eguinen baduçu ere: orai, escuen gainean, presentean, eztoçu, bekhaturic ez eguiteagatic, placeric utci nahi, eta ez penaric hartu: nahiago çatçaitça ethorquieuneco peril handiari, eta gaitz bortitzari iarr, presenteco travaillu aphurrari baino. Eta cerc eguiten du haur? Sobera fidatceac, ustequeriac berdin guero lainco misericordiosac guziac barkhatuco derauzquitçula eta erremediatuco. Contuaren gaichtoa, fidantziaren erhoa!

Fidatcen çara, bekhatu eguinez guerozco calteac erremediatuco dituela laincoac, eta etçara fidatcen, eta ez orhoitcen, erremedia ahal ditçaqueyela halaber, bekhaturic ez eguinez ethor daquidizquetçun heldur çaren atsecabeac eta eguitecoac. Behar eztenean fidatcen çara, eta ez behar denean. Behar eztenean iduritzen çaitçu laincoaren misericordia handi, eta ez behar denean. Hamar excuturen behar çarenean, edo bertee premia bat eta escastason bat ducunean, etçara fidatcen, eztoçu esperantçaric, prestuqui bicitcen çarelaric, eta bekhaturic eguin gabe egoiten çarelaric, ceure premia eta escastasona estal ahal diaçaiçula

Iaincoac. Eta hala ceure esperantça gabearequin eguiten duçu bekhatu, ebatsten duçu, eguiten duçu ohoinqueria bat. Eta eguiten duçu ohoinqueria hura esperantçaz, guero berdin Iainco misericordiosac barkhatuco deratçula hartaco bekhatua. Itsutasnaren handia ! Orai Iaincoarequin adisquide çarenean, bekhatuic gabe çaudenean, oztuçu esperantçaric Iaincoac çuregatiç deus daidiqueyela, çure premia estal deçiqueyela ; eta guero etsai çarenean eta bekhatuz helhea çaudenean, duçu fidantcia, guztiaç barkhatuic, bere garacia eta loria, bain gauçu handiaç, baliosac eta erdiesteco gaitzaç emanen derauzquitçula. Gauça errazean etçara fidatcen eta bai gaitzean. Bekhatu eguiten duenarentçat daducaçu Iaincoa handi, çabal, franco, gori, liberal : eta bekhatuic eguin gabe, prestuqui bicitecn denarentçat, estimatcen duçu dela hertsia, mehar, escas eta abaricios. Beguiraç, guztietan çabiltça nahasia, errebelatua eta huts eguina.

§ 6.

Ez huts eguiteco, behar beçala esperantça eta fidantcia içaiteco, zer eguin behar da ? Ihardesten du erregue Davitec : *Sacrificate sacrificium justitiæ et sperate in Domino.* (1) Erran nahi du : Eguitçe ongui, ahalez obra onetan emplega çaitetze, eta guero orduan duçuen launa baithan esperantça. Ceren bertzelaco esperantçac deus guti balio du.

(1) Psal. 4.

Egun batez ethorri ceitçan fray Gil sainduari laun batçen bisitatcera. Eta bere bisita akhabaturic, partitceracoan erran cioten, arren ceguiola Iaincoari hetçaz othoitz. Ihardetsi cerauen fray Gilec: Aiticie Iau-nac çuec eguiocue nitçaz. Ceren nic baiño çuec sin-heste eta esperantça guehiago duçue. Ordean, nolatan ahal dateque hori horrela? diotsate iaunec; ceren gu gabiltça munduan barrera sarthuac, abertstasunez be-theac, atseguinez eta placerez gainez eguinac, eta çu penitencietan, obra onetan, munduco eguitecoctaric campoan, eta guztiarequin ere dioçu sinheste eta es-পরانتça guehiago dugula çuc baiño? Bai, ihardesten derane; ceren çuec bicitcen çaretan beçala, bicitcen çaretelarie ere, alegueraqui deusen beldur gabe, sal-batceco esperantça eta esportçu handi batequin çabilt-çate; baiña ni beldur naicela, ikhara diraquidala, ce-ren bekhatore baiñaiz. Beraz hunelatan, çuec nic baiño esperantça eta sinheste guehiago duçue.

Ikhusico duçu, iende thailu batçuec, maliciarie eta enganamenduric baicen eztireneç, den sainduenac baiño buruac gorago dituztela, eta salbatceco espe-rantça guehiago dutela: halaco moldez, ecen ethort-cen çarenean halacoequin minçatcera, erranen baite-ratçute, ezteçaquetela bere esperantça çurearequin truca: eztaducetela nehor ere bere buruac baiño sain-duago, eta ez prestuago: nor nahi den beçain ongui Iaincoari gomendatcen çaitçala. Eta bitartean behar-rietaraiño bekhatutan barrera sarthuac daude, Itsuta-sunaren handia! Deabruaren engamendua! Uste bai-

tote, eta uste baituçu, bekhatutan çaudelarie, parabisua emanen çaitçula, misericordia eguinen çaitçula: hori da, Iaincoaz, eta Iaincoaren misericordiaz escarniatcea: hori da esperantça esperantça gabea, fidantcia erhoa, gññez eguina, soberaniazcoa. Eta ezta ez hori fidantcia ere: baiña hori da, ausartcia, presuncionea, nahi-erhoa, eta misericordia helcen den baiño aitcinago, çure desiraren hedatcea. Are guehiago, hori da Spiritu Sainduaren contra diren bekhatuetaric bat. Eta hala misericordiaren esperantçan, bekhatu eguiten duenac, ezta misericordiaric mereci. Ceren halacos, misericordiaren beraren contra baitabilla. Hala emaiten du aditcera san Basilioc, penitenciaz mintço dela: *Qui spe penitentiae male agit, modum habet maleficientiae, et penitentia privatus est*: (1) Penitenciaren esperantçan bekhatu eguiten duenac, ezta bide ona harteen, ezta penitenciaric balia daquion mereci. Eta molde berean erran ahal diteque, misericordiaren esperantçan bekhatu eguiten duenaz ere, ezta hare ere misericordiaric mereci.

Nahi badugu urricol gaquitçan gueure Iaincoari, ençun gaitçan, lagun daquigun, eta eduqui deçan gutçaz misericordia, ençeia gaitecin gueure aldelic, guçure eguinbidearen eguitera, bekhatuetaric apartatcera, eta manamendu sainduen beguiratecera. Ceren halatan bai, baiña bertcela bertcelaco esperantça guztia ez tira esperantça; alfer dira, choqueria dira.

(1) Basil. sermo 25. de Penitentia.

Beraz hunelatan, ezugu misericordiaren esperant-
gan bekhatuic eguin behar, eta ez fidantzia hartan
penitencia eguita eta aztura gaichtoen utzea guero-
loçatu behar. Aiteitice ceren laincoa den hain on, bi-
hotzbera eta misericordios; ceren hain maite gaituen;
ceren bekhatu eguin eta berehala ezcaituen gaztigat-
cen, ceren iguriquitcen deracun; eta finean ceren
hanbat ongui eta ontasun eguiten deracun, bargatic
beragatic ere, hartaric okhasino harturic, behar guen-
duque hobequiago haren borondatearen eguitera en-
seiatu; eta cerere bekhatu, eta gaichtaqueria oraino-
coan erabili baitugu, hec guztiaic utziric, prestutasun
batan iartcera deliberatu; eta halaco moldez, thailuz
eta araz aiteinerat gobernatu, non azquen finean,
laincoaren misericordiarequin batean erdiets daçagun
guretat adelaturic eta prestaturic dagoen bozcarioa,
cein baita ceruco loria.

XI.

IAINCOAREN IUSTICIA.

XLVIII CAPITULUA.

*Nola ifernuco penen consideratceac behar dituen, gue-
rotiarrac phitzu.*

§ 1.

NOLA laincoac eracutsi baitçuen bere botherea mun-
duaren creatcean, iaquintasuna gobernatcean, eta
misericordia erremediatcean; hala eracutsi du, era-

Beraz hunelatan, ezugu misericordiaren esperant-
gan bekhatuic eguin behar, eta ez fidantzia hartan
penitencia eguita eta aztura gaichtoen utzea guero-
loçatu behar. Aiteitice ceren laincoa den hain on, bi-
hotzbera eta misericordios; ceren hain maite gaituen;
ceren bekhatu eguin eta berehala ezcaituen gaztigat-
cen, ceren iguriquitcen deracun; eta finean ceren
hanbat ongui eta ontasun eguiten deracun, bargatic
beragatic ere, hartaric okhasino harturic, behar guen-
duque hobequiago haren borondatearen eguitera en-
seiatu; eta cerere bekhatu, eta gaichtaqueria oraino-
coan erabili baitugu, hec guztiaic utziric, prestutasun
batan iartcera deliberatu; eta halaco molde, thailuz
eta araz aiteinerat gobernatu, non azquen finean,
laincoaren misericordiarequin batean erdiets daçagun
guretat adelaturic eta prestaturic dagoen bozcarioa,
cein baita ceruco loria.

XI.

IAINCOAREN IUSTICIA.

XLVIII CAPITULUA.

*Nola ifernuco penen consideratceac behar dituen, gue-
rotiarrac phitzu.*

§ 1.

NOLA laincoac eracutsi baitçuen bere botherea mun-
duaren creatcean, iaquintasuna gobernatcean, eta
misericordia erremediatcean; hala eracutsi du, era-

custien du, eta eracutsico du bere iusticia ere gaztigatcean. Ceren baldin ezpada arraçoïn gueldi dadin bertutea pagamendu gabe, ezta arraçoïn iragan dadin bekhatoa ere gaztigu gabe. Hain onguï dagoca gaichtoari ifernua, nola onari parabisua.

Anhitz, eta handiac dira (orainocoan ere aditcera eman den beçala) gure GUERO hunec, luçamendutan ibiltceac, eguiten dituen damuac, eta calteac. Baina damu guztien gaineco damua, calteric handiena, galgarriena, eta bertee guztiac chitcen, iragaiten, eta anhantz aracitcen dituen da, egotzten baitu sin gabeco guerora, hondar gabeco lecera, seculaco penetara.

Etsaigoan çaude; aztura gaichtoen gathetan çaude; bertceren ona goraturic çaude: cein baitira hirur bekhatu suerte perilosac; eta benturaz baduçu bekhatu horietaric ilquitceco gogo eta borondate. Ordea noiz? Ez orai, ez egun, bihar, *guero*. Eta bethi *guero*, bethi bihar; horrela çaudela, eritasunac har, heriotcea ethor, eta ifernurat eror.

Bada nic ecin ediren deçaquet erremedio hobeagoric, atriaca finagoric, eta ez medicina seguragoric, *guero* hunen *orairatceco*, sendatceco eta erremediatceco: guero hunec beronec eguiten dituen calten consideratcea baino. Oraren autsiquia, oraren beraren illeac behar du sendatu: ifernuco sua, ifernuco suac behar du iraungui. Ezta halaco erremedioric, ez guero ifernuratceco, nola orai ifernuratcea. Guero ifernura ioan nahi eztuenac, orai behar du ioan ifernura. Orai

behar ditu bango penac, hemen, hara gabe considera-
tu, gogoan erabili, eta halatan handic ihes eguin, it-
çuri eta escapatu.

Erran comuna da, ezpatae ezpata sar aracitcen
duela maguinan. Amorioz, eta oncz onelara onguiric
eguin naiti eztuenari, hortchaz eta gatziguaren beldur-
rez eraguin behar çaica. Ohoina cerc guibelatcen du,
guibelatcen denean ebastic? Ez ahalqueac, ez ne-
horengana daducan amorioac: cerc bada? - Beldurrae.
Hala laincoaganaco amorioac bekhatu eguitetic guibe-
latcen eztuens ere, ifernuco penen beldurrae guibelatu
behar du.

Eta haur da egundainoz guero gure laincoac bekha-
tore bihotz gogorari, bere gogortasunaren hautsteo
eta beratceco, ediren duen erremedio handietarie
bat: mehatchatcea, erraitca eta gogora ekhartcea,
begnira duela, gatzigu pare gabe bat, pena handi ici-
garri bat harentçat prestatua eta ordenatua dagoela.

Halatan Iondone Ioannes Baptistac, ciaquienac be-
çala, eguin çuen pontu hunetçaz, ifernuco penez, bere
lehenbicio predicua, erraiten çuela: *Facite fructus
dignos pœnitentiæ. Jam enim securis ad radicem arbo-
ris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum
bonum, excidetur et in ignem mittetur*: Beguiraut, ue,
eguiçue penitencia, eta eguiçue, eguin dituçuen be-
khatuen arauaz: *Fructus dignos pœnitentiæ*: (1) Bekhatu
handiacgatic penitencia handia. Ceren iaquin behar

(1) Luc. 3.

duque ecen haizcora çubaitzaren erroari kheinatua dagocala ; eta fruituric iasaiten eztena ebaquia iyanen dela eta sura egoitzia. Haur da Iondone Ioannes Baptistaren lehenbiccico predicua. Haur da ethorri cenean, berequia ekharri çuen berria. Eta berri hunequin, hunelaco gaztigua, ifernuco sua gaichtoençat ordenatua cegoela ençutearequin, hain icitu eta ikharatu ciren, ecen presenteco guztiac, are ciren gaichtoenac ere, ethorri baitceitçan galdeguitera : *Quid faciemus ?* Cer eguinen dugu bada ? Cer iyanen da gutçaz ? Nola edo cer moldez escapatuco gara, çuc dioçun pena handi hetaric, ifernuco sutic ? Bada Iondone Ioannes Baptistac, predicari handi harc, orduan iende hey erraiten ceruena, erraiten deratçuegu guc ere orai çuey. Eguia da ez harc beçalaco saindutasunarequin, eta ez borthiztasunarequin, bai ordea harc erraiten ceruena eguia bera.

Ceren harc predicatcen çuen leguea, fedea eta Iaincoa, predicatcen eta esquiribatcen dugu guc ere ; ezta hunetan differentiaric. Erraiten deratçuegu guc ere harc beçala . beguira duçuela, haizcora çubaitçaren ondoari kheinatua dagocala ; heriotcearen sega ; onen eta gaichtoen arrontatecco haiotça çorrotztua eta presatua dagoela. Eta bihi onac, ceruco hibiteguian ailtchaturico direla ; eta lastoa, gaichtoac ifernuco labeac, secula fin gabecotçat, sua datchetela egonen direla.

Haur da eguia ; eta hauc dira, gueure laungoicoac aiticinetic eguiten derauzquigun mehatçuac, kheinadurac, eta bere predicariez emaiten derauzquigun abi-

suac, hauquin batean, ici gaitecin, ikharra gaitecin : eta ikharaturic, guero eguinen dugula diogun ontasuna, presentean dagnigun amoreacatic.

§ 2.

Eguia da ceruco loriaren esperantçac, hango plazer handi hequen consideratecac, alegueratcen du guiristinoa, eta bai prostuqui bicitceco desira batequin ere ibentcen. Baina comunzqui, hobequi uquitcen du bat hedera, ifernuco penen beldurtasunac, ceruco loriaren esperantçac baino

Ezcaitu pagamenduac, eta pagamenduaren esperantçac hala aitcinatcen eta alegueratcen, nola guibelatcen eta tristecen baicaitu gaztiguac eta gaztiguaren beldurtasunac. Huenen arauaz erraiten du san Chrisostomoc : *Regni non ita recordamur ut Gehennæ. Timor enim promissione potentior est.* (1)

Orhoitu behar dugu parabisuaz eta hango plazer handiez : baina areago ifernuaz eta hango pena icigarriez.

Ceren nola osasunac baino, eritasunac hobequi go-goeta eraguiten baiteracu, eta bai ethorquicunean ere pensa araciten : hala ifernuco eritasunac ere, hango doloren consideratecac hobequi uquitcen gaitu eta aincinguibel beha araciten deracu. parabisuco placetetan placerequi pensatcen egoiteac baino.

Eta haur ezta miretsteco : ceren handiac, bortitzac,

(1) Chrys. Hom. 2. in epist. Paul. ad Thess. 2. cap. 1.

eta icigarriac baitira ifernuco pena hec. Helçaz erran ahal diteque bere moldean, Iondone Pauloc ceruco loriaz erran çuena : eztu egundaino nehorc ikhusi, ez ençun, eta ez gogoan iragan, nolacoac içanen diren. Nola oney emanen çayen pagamendua içanen baita abantailatua, guztien gainecoa : hala gaichtoec içanen duten gaztigua eta pena ere, içanen da pare gabea, alde guztiz handia : hain handia ecen, nola ezpaita içanen atseguinic eta ez placeric salbatcen den batec goçatuco eztuenic : hala ezta edirenen penaric eta ez atsecaberic, condenatu batec pairatu beharco eztuenic. Onec on guztiac, gaichtoec gaitz guztiac. Onac bethi ongui, gaichtoac bethi gaizqui.

Eta eguïteco huni bere cimendutic, eta erroetaric lotceco : eta halaber iaquiteco cer pena, eta nolacoac içanen diren ifernuco pena hec ; eta cergatic erraiten den, hec direla pena guztien gaineco penac, har deçagun gueure aitcindari san Thomas, doctor handi hura, ceren harequin batean içanen gara ongui guidatuac, eta mintçatuco gara eguiaren arabera, chuchen eta segurqui.

§ 3.

Erraiten du san Thomasec : *Pœna damnatorum in duo genera dividuntur, quæ sunt pœna damni et pœna sensus. Pœna damni respondet acersioni à Deo, et pœna sensus conversioni ad creaturam.* (1) Erran nahi

(1) D. Thom. 1, p. 2. q. art. 4. in corpore et 22. q. 79. art. 4. ad. 4.

du : presuna batec eguiten duenean bekhatu mortal bat, bi gauça eguiten ditu : lehenbicioa, utzten du bere Creatçaillea ; eta bi garrena hartzen du creatura ; eta harturic, haren baithan ibentzen du bere gogoa. Guibelaz itçultcen çaica Iaincoari eta beguitarteaz creaturari. Eta nola bi gauça eguiten baititu, halatan ditu mercei ere bi pena eta gaztigu. Lehenbicioa, mercei du utz deçan Iaincoac, egotz deçan bere compainiatic, ezteçan seculan haren bekhoquiric eta bisaiaric ikhus : utz deçan utzçaillea. Eta pena haur ñeitzen du san Thomasec : *Pena damni. Id est, carentia divinæ visionis, carentia divinæ presentie* : Iaincoaren ez ikhustea, haren compainiatic eta loriatic seculacotçat campoan eta etsaigoan desterraturic egoilea.

Eta haur da ifernuan da.oenac iragaiten duen penaric handiena, eta malenconiaric malenconiagarriena. Ceren nola parabisan dagoenari Iaincoaren ikhustetic eta haren compainian egoitetic ethortzen baitçaitça ontasan guztiac : hala ifernuan dagoenari ere, Iaincoaz gabeturic, eta haren begui bistatic eta compainiatic desterratua egoitetic, heldu çaitça dituen calte guztiac.

Gauça bat galtcen duçunean damu hartzen duçu. Eta cenbatenez eta galtcen duçun gauça hura baita hobego, handiago eta baliosago, hanbatenez hartzen duçu damuago, hanbatenez sentiteçenago duçu. Beraz cinez eta arraçoinequin sentituce duçu, eta damu hartuce, Iaincoa bera, den gauçaric hoberena, handiena, baliosena, eta çuc beharren cenduená galtcen duçunean. Calte handia da beguietaco bistaz, osasunaz,

eta acienda guztiaz gabetcea : beraz cinez iñanen da calte handia, laincoaz beraz eguizco gure ontasunaz gabeturic iartcea.

Erregueren lehenbierico semeac, çucenez eta ethorquiz erresuma guztico iaun eta erregue heldu denac, damu bar leçaque, erreguetat coroatu eta errecibitu behar duten egunean, egotz haleçate desterraturic erresuma guztitic camporat : cer damu, cer despit eta atsecabe errecibitico du beraz guiristinoac ere, ceruco erresumaco heredero eta partale heldu cenac, erresuma hartan sarthu uste çuen egunean, athea hersten diotela, eta camporat egotzten dutela dacusanen ?

Presuna bati ceure behar orduan, premia premiacoan, gauça baten esca ioaiten çateaitçanean, damu hartcen duçu, baldin duela daquiçularic, hutsic egotzen baçaitu, ezetz erraiten baderatçu. Bada ceure azquen finean heriotceco orenean, behar ordu guztien gaineco behar orduan, cer damu, cer bihotz ukbaldi errecibitico duçu; cer pena, eta atsecabe sentitico duçu, laincoac hutsic, behar duçuna gabe, camporat egotz çaitçanean ? *Nescio vos*, etçaituela eçagntcen, berandu duçula, eztuçula erremedioric erran diaçaçonean ? Eta lunela erranic athea herts diaçaçonean ? Badirndi, lunetan pensatceac berac ere : seculacotçat musut-huts guelditu behar duela ikhustecac, nehoriburuco illeac latzten derautçala. Arraçoinequin erraiten du san Chrisostomoc : *Multi hominum Gehennam tantum formidant, ego autem, gloriæ illius amissio-*

nem, Gehenna multo amariorum esse dico: (1) Batçuc ifernuaren dira beldur, eta ez bertceren; baina niri guztien gainetic, ceruco loriaren galtea iduritzen çait dela garratz eta icigarri, guchienic ni harentçat naiz beldur.

Hunetarie aditcen da Propheta Daviten erran bat: *Pluet super eos ignis et sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum*: (2) Su, sufre, tormenta, eta bertceric anhitz pena emanen deraue laincoac condenuatuey: baina hec guztiae, *pars calicis eorum*, ez tira parte bat baicen içanen, eta parteric tipiena. Ceren guztietaco handiena içanen da ceruco loriatic, laincoaren begui bistatic eta compainiatic, secudlacotçat campoan egoitea.

Hemen erran deçague cenbaitec: limboan dauden haurrec bateyatu gabè hiltcen direnec, ez tute laincoaren beguitarteà ikhusten eta ez ikhussico ere; bethi daude eta egonen dira ceruco loriatic desterratnac. Eta guztia requiu ere doctoren errana da ez tute hec penarie içaten, eta ez tristurarie errecibitcen eta ez errecibituco ere. Nolatan dioçu beraz ecen laincoaren ez ikhustea, haren compainiatic campoan egoitea dela pena guztien gaineco pena? -- Ezta gaitz ihardesten: ceren nola limboaco haurrae ezpaitaude han bere saltaz, eta ez bere bekhatuacgatic, ez tu nahi laincoac duten hec hargatic tristurarie, penarie, eta ez atseca-

(1) Chrys. Hom. 47. ad popul. Anthio:

(2) Psal. 10.

beric Baina ifernuan daudenac, nola bere faltaz, maliciaz eta bere presunaz librequi eguin cituzten bekhatuagatic baitaude Iaincoaren compainiatic campoan, hargatic, eta Iaincoac ere hala ordenaturic, dute tristura paregabe bat eta atsecabe guztien gaineco atsecabe bat

Eta haur da bekhatuaren lehenbico pena eta gaztigua, bekhatoreac iñanen duena: Iaincoaren ez ikhustea, haren compainiatic eta adisquidetasunetic seculacotçat campoan guelditcea.

XLVIX CAPITULUA.

*Bekhatoreac ifernuan iñanen duen bigarren penaz eta gaztiguaz, cein deitzen baita: **pena sensus: sensuaren pena.***

EGUIA da, handia da, Iaincoaren loriatic eta compainiatic campoan egoitetic, heldu den damua, eta caltea. Ordea ceren baitirudi ecen hala egonagatic ere balnqueyela bekhatoreac cerbait consolamendu edo ezlicatequeyela alde guztiz onbehar eta ez osoqui urricalquiçun, baldin nehon minic edo oinhaceric ez-palu: hartaratcotçat bekhatorearen bigarren pena eta gaztigua, bekhatoreac mereci duena eta iñanen duena da: *Pæna sensus*, sensuaren pena, su eternala, akhabatuco eztena. Eta pena haur emaiten çaica bekhatoreari ceren, Iaincoa utziric, itçuli cen creaturetara: eta Iaincoaz eta haren manamenduez baino, munduaz eta munduco placerez contu guehiago eguin çuen.

beric Baina ifernuan daudenac, nola bere faltaz, maliciaz eta bere presunaz librequi eguin cituzten bekhatuagatic baitaude Iaincoaren compainiatic campoan, hargatic, eta Iaincoac ere hala ordenaturic, dute tristura paregabe bat eta atsecabe guztien gaineco atsecabe bat

Eta haur da bekhatuaren lehenbico pena eta gaztigua, bekhatoreac iñanen duena: Iaincoaren ez ikhustea, haren compainiatic eta adisquidetasunetic seculacotçat campoan guelditcea.

XLVIX CAPITULUA.

Bekhatoreac ifernuan iñanen duen bigarren penaz eta guztiguaz, cein deitzen baita: pena sensus: sensuaren pena.

EGUIA da, handia da, Iaincoaren loriatic eta compainiatic campoan egoitetic, heldu den damua, eta caltea. Ordea ceren baitirudi ecen hala egonagatic ere balnqueyela bekhatoreac cerbait consolamendu edo ezlicatequeyela alde guztiz onbehar eta ez osoqui urricalquiçun, baldin nehon minic edo oinhaceric ez-palu: hartaratcotçat bekhatorearen bigarren pena eta gaztigua, bekhatoreac mereci duena eta iñanen duena da: *Pœna sensus*, sensuaren pena, su eternala, akhabatuco eztena. Eta pena haur emaiten çaica bekhatoreari ceren, Iaincoa utziric, itçuli cen creaturetara: eta Iaincoaz eta haren manamenduez baino, munduaz eta munduco placerez contu guehiago eguin çuen.

Hala erraiten du san Thomasec : *Pæna sensus respondet inordinatæ conversioni ad creaturam*. Pena hunez erraiten du san Matheoc : *Ite in ignem æternum* : (1) Çoazte su eternalera, akhabaturco eztenera. Halaber erraiten du san Matheoc berac : *Excidetur et in ignem mittetur* : Ebaquico da eta sura egotzico da.

Eta ezteçaquila ez pensa : ifernuco su hura, hemengo su hauc beçala, içanen dela. Baina hura, nola içanen baita laincoac berac pitztua eta eguina, hala içanen da hemengo suac baino beroago eta goriago ; halaco moldez ezen hemengo sua hangoarequin comparaturic pitratua beçala içanen baita. Eta haur ezta miretsteco ceren are hemengo suetan ere differentcia handia da. Sufrezco sua, eta are egurrezcoa ere, beroago eta indartsuago da, lastozcoa baino. Hala içanen da bada halaber ifernuco su hura ere, hemengo suac baino beroago eta bortizago.

§ 4.

laincoaren iusticiac eguin du nombait, (ainhitz dotorec diote lurrean bærrena, gure azpian, lurrac duen lekburric beherenean, centruaren aldean, lurraren hondarrean), lece handi bat, labe gorri bero bat, behin ere hotzten eta iraunguitcen eztena ; alde guztietaric hertsia, atheric eta leihoric eztena ; condenatu guztien edukitceco asco handia, cein baita, eta deitzen baita IFERNUA.

(1) Math. 25.

Eta han, ifernu hartan egonen dira condenatu guztiac, alde guztietaric, campotic eta barrenetic suz inguratuac, suluac, burdin gorritua dagoen beçala. Eta guztiac elkharrequin eta su batean.

Ordea benturaz dudatuco du cenbaitec eta erranen ere bai: nolatan ahal dateque hori horrela? Nolatan ahal danteque condenatu guztiac, elkharrequin lekhu batetan, eta su batetan? Ceren ifernuan daudenen artean bada differentcia, batac baino bertceac bekhatu guehiago du; arraçoin da beraz halaber batac baino bertceac pena ere guehiago duen. — *Secundum mensuram delicti, erit et plagarum modus*: (1) Hobenen arauaz, içanen da gatzigua ere: *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date ei tormentum et luctum*: (2) Cenbal atseguin eta plazer hartu baitçuen, haubat eta hain bertce desplacer, eta atsecabe eman bequio. Beraz hunelatan eztira condenatu guztiac su batetan berdin egonen. Ceren hala baleude, guztier berdin eta orobat luquete pena eta guztigu. — Bada ordea su batetan, guztiac berdin, eta elkharrequin egonen dira; eta hargatic bekhatu guehiago duenac pena guehiago içanen du. Eta cergatic, eta nola içanen duen pena guehiago, eman ahal ditezque bi arraçoin: lehenbicioa da san Thomasena, eta haren hitçac berac dira hauc: *Ad tertium dicendum, quod ignis ille est instrumentum divinæ justitiæ punientis. Ins-*

(1) Deut. 25.

(2) Apoc. 28.

trumentum autem non solum agit in virtute propria et per proprium modum, sed etiam in virtute principalis agentis, et secundum quod est regulatum ab eo. Unde quamvis secundum propriam virtutem non habet quod aliquos cruciet secundum magis et minus, secundum modum præditum, habet tamen hoc secundum quod ejus actio modificatur ex ordine divine justitiæ. (1) Erran nahi du : ifernuco su hura Iaincoaren iusticiaren berreroa, aqotea eta muthila da. Eta halatan su harc bere naturaleçaren arauaz hata baino bertcea erratcenago ezpadu ere, bai ordea erratcenago du Iaincoaren iusticiaren mithil beçala. Ceren bere nabusiac manatcen duen beçala; bat bederaren alderacotçat, bere berotasuna, eta indarra empletatu behar baitu. Eta halatan du erratcenago eta penatcenago bekhatu guchiago duena. Ceren Iaincoac, su haren nabusiac hala nahi baitu.

Bigarren arraçoina : bekhatu hanitz duena eta guchiago duena, biac daude berdin ifernuco suan. Ordea bekhatu guchiago duen harc, pena guchiago iragaiten du. Ceren hura minberago, senticorago, eta suari ihardesteco eriago, flacoago eta erbalago baita. Bi presuna daude iguzquian : eta iguzqui harc eztio batari deus senti araciten, eztio minic eguiten ? Baina bertceari berehala burua minberatcen dio, iragaiten dio, icerditan ibentcen dio. Ceren hura baita bertcea baino flacoago eta senticorago. Hala da bada bekhatu

(1) S. Th. Addit. ad 3. p. q. 97. art. 5. ad. 3.

anhitz duena ere, guti duena baino minberago, senticorago eta suari ihardesteco flacoago. Eta halatan biac berdin su batetan egonagatic, eztira biac berdin errateen eta ez penatcen: baina batbedera penatcen da bere duen faltaren, eta hobenaren arauaz.

§ 2.

Orai hemen galdeguin ahal diteque, ea ifernuan beroric baicen hotzie içanen denz? Eta bada erraiten duenic, haietz: eta nola ifernuan içanen baita bero handi bat, hala içanen dela balaber hotz handi bat, içotz, horma eta elhuraren hotza baino mingaragoa; eta ifernuan daudenac aldatuco direla batelic bertecera, bero handitic hotz handira, eta hotz handitic bero handira. Baina bitartean, batctic bertcera aldateean, etçaiela penaric arinduco. Eta hunela erraiten dutenec hartcen dute okhasino, hunela erraiteco, Ioh guiçon saïndu haren erran batetaric: *Ad calorem nivium transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius*: (1) Bero handira iragan bedi elhur uretic, eta ifernu barreneraino haren bekhatua. Beraz badi-rudi ecen ifernuan içanen dela hotz eta bero, nr eta su.

Baina eguïteco huni ihardesteco, aita Domingo Soto, doctor handi hari iarraiqui nahi natçaica. Eta haren errasaren eta iduriaren arauaz diot, ecen eztela ifernuan içanen elhurric, hormaric, eta ez bertce hotz

(1) Iob. 24.

suerteric. Ceren gure Salbatçailleac, ifernuaz mintço denean, eztu behinere aiphatcen elhurric, eta ez eguiten orhoitçapenic hormaz, eta ez bertoe hotz molde. Aitcitic erraiten deraue gaichtoey : *Ite maledicti in ignem æternam* : (1) Çoazte maradicatuac su eternalera, akhabatuco eztenera. Ceren hotzetic berora, edo berotic hotzera aldatcecotz, aldatu behar liçateque guchiago penatceagatic. Baina hartaracotçat ezta hotzen premiariç. Ceren bataz bortitzago baita beroa hotza baino ; eta bertcea ceren, suaz beraz emaiten baitio Iaincoac bekhatoreari, bere dagocan gaztigua. Beraz badirudi ceen alfer liçatequeyela hotza, beroa bera asco den lekhuac.

Eta hala ifernuan cegoen aberats abariciosac ecin erdietsi çuen ur chorta bat bere mihiaren heçatceco eta frescatceco. Eta bertcela ere gaitz da aditcen eta erdiesten, nola ahal dirateyen elkharrequin, edo bata bertcearen ondoan, ifernuco labe hartan, hotza eta beroa, behintçat batetic bertcere aldatceco pontu hartan bedere, cerbait moldez pena arindu gabe.

Eta Iobec erraiten duenean : iragan bedi elhur uretic bero handira, ezta hau lob mintço, ez ifernuco penez, ez han daudecinez. Baina lekhu berean ikhus ahal ditequeyen beçala, mintço da bekhatoreaz : eta ez edo cein bekhatorez, baina adulterioan, dagoenaz, lohiquerian bici denaz. Eta hari eguiten derantça bere mehatchuac, eta egotzten derantça maradicinoac, er-

(1) Vide Dom. Soto, in. 4. sent. dist. 5 q. unica, ar. 4.

raiten duela : *Maledicta est pars ejus in terra* : Maradicatua da hanc lurraren gainean duen partea : *Ad colorem nimium transeat ab aquis nivium* : Eguin bedi elhurra beçain hotz debocinoan, eta sua beçain bero malician ; eta hotztasun hartaric, negutic udara beçala, iragan bedi ifernuco berotasunera, eta ezta hare-raino, han hel arteino baratuco : *Usque ad infernum peccatum ejus*.

Eta erraiten badu ere gure Salbatçailleac ifernuaz mintço dela : *Ibi erit fletus et stridor dentium* : Han içanen dela nigar, eta hortz carrasc-hots. Ezta ez aditcen hortz carrasc-hots hura hotzetic heldu dela, eta ez hotzac eraguiten duela. Baina hura eraguiten du, bataz barreneco damuac, orhoitceac nola bere faltaz dituen eguiteco hec guztiaç : ere berriz bertcea, suac emaiten dioen dolore handiac. Hanc gorputzeco parte guztiaç ikharatcen tu, eta hortz-haguiney carrasc-hots handi hura eraguiten derane. Eta hala ifernuan ezta elhurric, eta ez bertce hotz suerteric ; bethi da bero eta su ; eta su hura ezta behinere ttipitcen eta ez iraunguitcen. Eta ezta hanc egurric ere behar, eta ez aicinatçailleric. Condenatuaren arima bethi dago suan ; eta bai gorputza ere egonen azquen iudicioco eguna iraganez guero.

§ 3.

Arimaç bere penac beçala, arimaren potenciet eta botherac ere, cein baitira, adimendua, borondaten eta memoria, içanen dituzte bere pena moldeac, bere be-

reac, eta bereciac. Adimendua egosico da bere baithan barrena, hanbat pena eta hain handiac pairatu behar dituela consideratceaz : eta gogoaren bertcetara aldatceco astiric ere gabe, bethiere egonen da pena hetan pensatcen eta penatcen. Borondatea ere ibilico da haserretua herra errabiatu batequin laincoaren contra, ceren hanbat gaitz eta pena emaiten dioen. Bada memoria ere bere baithan nahasico eta nekhatuco da, bere faltaz hartara dela, eta bethi hala egon behar duela, orhoitceaz.

Eta arimac eta arimaren potenciec beçala, içanen dituzte gorputzac, eta gorputçaren censuec ere, cein baitira bista, ençutea, usua, gustua eta uquitcea, norc bere gaztigu molde bere gainexcoac. Lehenbicoric, *Visus*, heguicetaco bista içanen da penatua, ceren ifernuco lupe hartan, ezpaitu deus ikhussico : ilhun içanen baita. Eta suan egonen bada ere, eta suac bere eguitez arguitcen badu ere, ordea badateque arguitu gabe ; edo eguraren orde içanen baita sufrea, ceinec ezpaitu argui claric eguiten, khe ilhunic eta beltzic baitcen. Edo lekhuu dela causa, içanen baita lope barrena, alde guztietaric hersia, leihoric eta atheric gabea, hats hartceco, eta arguiren edo haiceren sartceco bideric ere içanen eztena.

Eguia da ordea, eztela osoqui ere eta alde guztiz ilhun içanen ; argui asco içanen da, lanhope batean beçala, elkharren ikhusteco ; eta ikhuste hartçaz guehiago penatceco, eta tristetecco. Ceren tristura handia errecibituco dute, noiz eta bere lagunac, ceinequin

bekhatu eguin baitçuten, eta ceinengatic galdu baitciren, ikhusten baitituzte bere beguien aitecinean. Hala emaiten du aditcera san Gregorioc : *Quamvis ignis ille, non luceat ad consolationem, lucet tamen ut magis torqueat* : (1) Ifernuco su hare arguitcen ezpadu ere consolatceco, bai ordea arguitcen du, eta arguituco du, guehiago penatceco eta malenconiatceco. Ceren argui lambo harequin batean, ikhusico dute hanbat liquitsqueria, hanbat spiritu gaichto eta itsusi, hain compainia icigarria, hain su handia, ihuna eta khet-sua; non beguietaco bista, hemen gauça ederen eta placenten ikhustez hanoqui loriato cena, han gauça itsusien, icigarrien, nardagarrien eta atsecabecorren, beguiesteaz dolozqui penatuco baita.

Halaber, *Auditus*, ençtea, beharriac içanen dira penatuac, eta iarrico dira harrituac. Ceren eztute ençnen, oihuric, nigarric, marrascariac, deihadarric, deithorariac, auhenic, eta nigarric baicen. Hango cantuac, leloac eta bozcarioac içanen dira heyagorac, ayac, hatsbeherapenac, incirinac, nigar-chopinac, eta arrencurac; bethiere arnegatcen, eta maradicatcen dutela bere buruez eta erori çaien çorthe gaichtoaz.

Halaber, *Odoratus*, Usna, sudurrac içanen dira penatuac usain gaichto batez, khirats handiaz. Ceren batatz, azquen egunean iausico baitira, gaichtoequin batean, munduco hatsqueria guztiaç ifernara; eta berriz bertea, ceren nola ceruco lorian daudenec

(1) Greg. li. 9. Moral.

izanen baitute usain ona : hala ifernuan daudenec izanen dute gaichtoa ; eta usain gaichto hartaz egonen dira bethiere sudurrae betheac eta khirastuac.

Halaber *Gustus*, gustua, ahoco çaporea izanen da penatu, bataz gosez eta egarriz ; eta bertcea, cenbait ianhari urdinduz, eta edari çurminduz ahoa betheric balute beçala. Hemengo goçatasuna, eta ian-edaneco placera, hango mintasunaz eta goço gaichtoez, gaztiga araciteen deraucate.

Halaber, *Tactus*, uquitcea, gorputz guztia izanen da penatua. Ceren ezlu nehore han, suric, kharric eta gauça liquits nardagarriric baicen uquituco.

Finean nola orai hemen sensu guztiec eta gorputzeco parte guztiec, hartcen baitute atseguin eta plazer : hala han halaber, hartuco dute guztiec damu eta atsecabe, pena eta dolore, min eta oinhace. Han izanen da dolore guztien eta gaitz guztien iunta, bilgura eta batçarrea. Han izanen du danatu ondicozcoac, buruan min handia, hortz-haguinetan oiñace bortitza, bihotzean dolore errabiatua, gorputzean gota, harri, ikharra, sukhar, finean ahal diratequeyen eritasun guztia. Hanbat gaitz eta dolore izanen du, non dolore hutsez dolore bihurtuco, coberlituco eta eguinen baita.

Hemengo eritasunec eta oiñhacec ez tute comunzqui behinerè gorputz guztia osoqui hartcen : batean beguinetan duçu min, eta ez orduan beharrietan ; bertcean escuetan eta ez oinetan. Eta hunelatan parte batean min izanagatic, ez tuçu bertcean min, ez tuçu oinhace osoa eta ez guztietacoa. Eta alabaina parte ba-

tetaco oinhaceac berac, haguin batetaco minac, hair penatcen eta asaldatcen çaitu, non gau guztian loric eguin gabe eduquitcen baitçaitu. Cer liçateque bada baldin gorputz guztian, eta gorputceco endrecera, aurquientça, iuntura, eta parte guztietan, osoqui, berdinzqui, eta batetan oinhace bacendu, eta oinhace harequin basa hazter edo erreca batetan, guztieç utzia, baceneuntça ? Orduan cinez cinateque onbehar, ondicozco, eta urricalquiçun. Hala da bada, eta are urricalquiçunago, ifernueco penetan dagoena. Ceren hura da osoqui guztia eta guztietan eri : hura da guztietan minez eta oinhacez gainez eguina : eztu hazterric, eztu hutsguneric, guztia da betha. Eta ongui da hala den : ceren nola gorputz guztiaz, eta gorputzeco parte guztiez osoqui bekhatu eguin baitçuen, arraçoïn da halaber gorputz guztiaz eta gorputzeco parte guztiez osoqui paga deçan ; eta guztietan den alde guztiz penatua, gatzigatua, eta oinhaceztatua.

§ 2.

Oinhace hec, dolorezco dolore hec, emaiten çaitça ifernuan dagoenari differentqui, eguin cituen bekhatuen differentcien arauaz. Han urguillua, handinahia desohorezqui oinen azpian erabilico eta osticatuco da. Han abariciosa, diruz betheric cegoena edo egon nahï çuena, necesitate handian, munduco beharrie beharena baino beharreanago iarrico da. Han sabeldarraio, golosa, lamitia, ian-edanera emana, gulura eroria, gosez eta egarriz, ur chorta bat ere ecin erdietsiz,

amitua ibilico da, flacatua eta iragana iarrico da. Han arnegariac bere mihia iñanen du min bici batez bethi errea et jana. Han emakhoia, haraguiaren lohian liñudua eta hidoiztatua ibili dena, deabru icigarriec bere atçapar çorrotceç, eta suhalamen istoec ferecatuco, larrutuco, eta halacoari dagotçau bertee pena molde batçueç penatuco dute.

Are guehiago, ifernuan abariciosac abariciosequin; ohoinac ohoinequin; arnegariac arnegariequin, finean quideac quidequin, eta bere suertecoequin egonen dira, bereciac, eta parcelatuac. Hala emaiten du aditcera san Matheo Evangelistac: *Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum.* (1) Bil etçatçue belhar gaichtoac, bil etçatçue multçueca, eta çamaca erratceco elkharrequin. Eta nahi baduçue iaquin cer den hunçla multçueca, eta çamaca bilduric erratcea, declaratcen du san Gregoriorc: *Fasciculos ad comburendum ligare, est eos qui aeterno igni sunt traditi, pares cum paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat par etiam pœna constringat:* (2) Belhar gaichto çamac, multçuac, escumenac, edo escutatac elkharrequin erratceco biltcea, eta lotcea, ezta bertee gançaric, ifernura behar dutenen ohoina ohoinarequin, arnegaria arnegariarequin, quideca quidearequin compainiatcea eta iuntatcea baicen. Halatan bekhatu eguitean eta hobenean berdin iñan cirenac, penan eta

(1) Mat. 13.

(2) Greg. lib. 2. Moral. cap. 47.

gazituan ere diren berdin, eta batean beçala bertcean ere, elkhar eduqui deçaten.

Halacoez mintço dela erraiten da Erregue Davitec : *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos :* (1) Ardi artaldeac beçala tropelaca, eta parcelaca ifernuan egonen dira, herioac bazcatuco ditu, herioaçanen da hequen bazca, eta bai hec ere herioaren. Condenatuaren penatcea comparatcen da ardiaren belhar iatearequin. Hala dio san Gregorioc : *Depascere dicitur, quia sicut ovis depascens herbam, non eam radicitus evellit, sed ita pascit, ut manente radice iterum herba crescat, ut iterum depascatur : ita mors, semper depascit miseros, quia semper illis relinquitur vita, ut tormenta valeant sustinere :* Nola ardiac ezpaitu behin ere belharra osoqui akhabatcen eta ez erroctaric atheratcen ; baina gaineco ostoa ian eta utzten baitu bethiere barreneco erroa eta çaina, berriz ere ostos eguinic, berriz hartaric ian deçaqueyen beçala : hala herioac, penac, doloreac, minac, eta oinhaceac iaten dute condenatuetaric, behin ere erroa athera gabe, bicia akhabatu gabe. Halatan bethiere bicitcen direla, bethi ere penatceco. Eta hala hequen bicitcea ezta bicitce, eta ez heriotcea heriotce. Ezta bicitce ceren ezpaitu ontasunic eta ez consolamenduric. Ezta heriotce, ceren ezpaitu akhabatceric. Arraçoinequin erraiten da halacoagatic : *Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille :* (2) On çaqueyen sorthu ezpaliz. Ceren san

(1) Psal. 43.

(2) Matth. 26.

Thomasec dioen beçala : *Melius est non esse, quam male esse* : (1) Hobe da ez içaita, gaizqui içaita baino. Hunen arauaz erraiten du Iondone Ioannes Evangelistac ere : *In diebus illis desiderabunt homines mori, et mors fugiet ab eis* : (2) Egun hetan, orduan penetan daudeneç desiratuco dute here egunen fina eta akhabantça ; hil nahico dute, herioaren bilha ibilico dira ; baina alferric, eztute edirenen, ceren herioac hetaric ihes eguinen du. Halatan bethiere bicitcen dire, bethiere penatceco eta bethiere hiltceco, ceren penatecea hiltcea baita.

§ 5.

Erran behar da handia dela ifernuan daudeneç duten miseria eta ondicoa, orai guc hemen gutien nahi dugun gauça, cein baita heriotcea, hec han hura guehienic bilhatcen eta desiratcen dutenean ; eta ecin erdietsiz, bethiere hiltcen ari direnean secular hil gabe.

Eta ezta miretsteç, hec han hala desiratcea : ceren bere baithan erreac, deseguinac, eta alde guztiz desconsolatuac baitaude. Campoan suac erratcen tu, eta barrenean harra alha çaye. Eta har hartçaz erraiten du Isaias Prophetac : *Vermis eorum non morietur* : (3) Hequen harra ezta hillen. Eta har hura ezta ez hemengo har hauc beçala, haraguiz eguina, eta biciric

(1) S. Th. Addit. ad 3. p. q. 98. ar. 3. in corpore.

(2) Apocal. 9.

(3) Isa. 66.

dabillana. Baina hura da concientiaren akhusamendua, autsiquia, alhadura, chimicoa, erançutca; eta ifernuan daudenec bere baithan duten damua, urriquia, eta orhoitcea; nola içan çuten indar, antçe, ahal, escu, eta bothere, pena hetaric guztietaric escapateco; eta nola guztiarequin ere, bere faltaz etciren escapatu, bere faltaz galdu ciren; eta utzi çuten escuen artean içan çuten dembora, okhasinoa eta apha railua, probetchatu gabe, iragaitera eta galtcera.

Eta hunela orhoitce hunec, akhusatcen ditu larrutcen ditu, deseguiten ditu, erraiten duela hat bederac bere bailhan: Ha ene galdua! Ene çoro adimendu gabea! Certan pensatcen othe nuen nic, bici nintcen demboran, neure burua neure escuco nuenean! Anhizetan erran ceitan, nori berea bihur nisçola; et-saiarequin adisquide nendilla; iuramentu eguiteco usantça utz neçala; behar etcen emazteari aparta neuguiola; finean guiristino beçala laincoaren manamendu sainduen arauaz eta ereduz mantena nendilla, eta ezperc orai naicen eguitecoan içanen niatcela. Baina, nic, hunela erraiten ceitanecan, irri eguiten nuen, ez-nuen sinhesten.

Bada orai paga deçadala; lekhu dolozeco hunetan, hunenbat dolorequin, eta dolozeco lagunequin, mendez mende, seculacotçat gueldi nadilla. Ceren hala dut mercei. Erein dudana arraçoïn da bil deçadan. Irabaci dudana, arraçoïn da goça deçadan. Eta neure dut falta, eztu bertceec parteric: ecin demaiot bertceri atchaquiaric, neure neure burua galdu dut.

Hauc dira ifernuan daudenen solhasac; hauc dira hequen arteco dolorezco hitzac. Orhoitcen dira, nola bere faltaz hain onbehar errendatu diren; eta orhoitce hunec bere baithan egosten tu, malenconiatcen tu. Eta haur da gau eta egun, behinere ase gabe, sosegalcera utzi gabe alha çayen, eta alhaco çayen harra: probetchu gabeco urriquia, dembora ioanez guerozco damua, dolua, eta nigarra: cein baita, ifernuan daudenec duten pena handietaric bat. Ceren cer ahal datetque penagarriagoric, eta bihotz erdiragarriagoric, bere buruaren secula fin gabecotçal, erremedioric gabe galdua, eta bere faltaz galdua ikhustea, eta orhoitcea baino? Ha orhoitce tristea eta penagarria! penataric ilquitceco esperantça gabea!

L. CAPITULUA.

Infernuan daudenec eztute handic ilquitceco esperantçuric.

§ 1.

HANDIAC eta icigarriac dira ifernuco pena hec. Eta baldin oraino, pena hequen nehoiz akhabatceco, arintceco, laburtceco, edo gutitceco esperantçuric baliz ere, badirudi baliçatequeyela cenbait consolamendu. Baina hanbat pena! hain handiac! eta finic ez; eta ez finic içaitceco usteric ere: haur da gauça latza, haur da aitein-guibel beha aracitceco, eta gogoeta eraguitceco pontu icigarria! Ceren esperantçuric eztuena,

Hauc dira ifernuan daudenen solhasac; hauc dira hequen arteco dolorezco hitzac. Orhoitcen dira, nola bere faltaz hain onbehar errendatu diren; eta orhoitce hunec bere baithan egosten tu, malenconiatcen tu. Eta haur da gau eta egun, behinere ase gabe, sosegalcera utzi gabe alha çayen, eta alhaco çayen harra: probetchu gabeco urriquia, dembora ioanez guerozco damua, dolua, eta nigarra: cein baita, ifernuan daudenec duten pena handietaric bat. Ceren cer ahal datetque penagarriagoric, eta bihotz erdiragarriagoric, bere buruaren secula fin gabecotçal, erremedioric gabe galdua, eta bere faltaz galdua ikhustea, eta orhoitcea baino? Ha orhoitce tristea eta penagarria! penataric ilquitceco esperantça gabea!

L. CAPITULUA.

Infernuan daudenec eztute handic ilquitceco esperantçuric.

§ 1.

HANDIAC eta icigarriac dira ifernuco pena hec. Eta baldin oraino, pena hequen nehoiz akhabatceco, arintceco, laburtceco, edo gutitceco esperantçuric baliz ere, badirudi baliçatequeyela cenbait consolamendu. Baina hanbat pena! hain handiac! eta finic ez; eta ez finic içaitceco usteric ere: haur da gauça latza, haur da aitein-guibel beha aracitceco, eta gogoeta eraguitceco pontu icigarria! Ceren esperantçuric eztuena,

presenteco pense beçala, ethorquiçunecoac ere penatcen du; hura ere ikhusten du; hura ere presentean beçala, eta bere gainean beçala daduca. Çeren baitaqui harentçat dagoela, eta eztela akhabatuco.

Orai hemen dolorez, eta oinhacez inguratua çaudençan, edireiten da cenbait bide hats hartceco eta consolatceco. Eri çarencan, ethortcen çaiçquitçu adisquideac ikhustera eta hoc aphur bat gaitza arintcen deratçute; midicua bisitatcera, hanc ere esportçatcen çaitu. Eta guztien gainetic bethiere bici çara gaitza arinduco çaitçulaco esperantçan, eta esperantça hanc consolamendu handia emaiten deratçu. Baina ifernuco eritasuncan, hango penetan, halaco moldez daude esperantçaren atheac hertsiaç, eta portuac hartuac, non hala dauden dolorezcoec eta han dandeneç, ezpaitute nehondican ere consolamenduren sartceco arguiric ikhusten. *Clausæ est ianua*: Hertsia da halacoentçat misericordiaren athea, urricalmenduarena, arartecotasunarena, merecimenduarena, garaciarena, finean ontasun guztiena.

Aberats abariciosa ifernutic, erratcen cegoen lekhu-tic, hasi coican oihuz eta othoitcez Abrahami, erraiten cioela: Aita Abraham, badacusaçu nola nagoen sunhuetan errea eta idor elkhortua, ençu bada nitçaz misericordia, eta egor iaçadaçu Lazaro: hanc bere erhi puntaz, urean bustiric, mibian utqui naçan, aphur bat heça naçan. Esque haur eguiten deratçut, haur da ene othoitza choila, eztezadazula artçuca.

Çer esque escasagoric, edo othoitç ttipiagoric eguin

ahal eiaçaiõn? Etceican ausartu othoitztera egor eiaçola pitcher bat ur, edo escu guztia urean sar ceçala, eta ez are erhi guztia ere. Baina haren desircunde guztia cen, erhi punta urean sar ceçan, eta hartçaz mibia utqui eiaçon, placer hura egin eiaçon. Gauça aphura cen; desircunde ttipia cen. Baina hura ere, ttipiogo bacen ere, etçuen erdietsi, hain placer gutia etceican egin; iaquin deçagun ecen hartaraz guero den placeric ttipienari, eta consolamenduric aphorenari ere atheac hertsi çaitztela.

Itsas çabalean erortcen denac, badarabiltça escnac cerbaiti lothu nahiz, hersten ditu, baina alferric. Ceren eztu limburteen eta itçurtcen çaicen ur enganagarriric baicen edireiten. Hala guerthatcen çaye bada, ifernu çabal, hondar gabean erortcen direney ere. Eztute edireiten non oina fintca; eztute edireiten ceri lot; eztute edireiten guirthanic, escu-toquiric, sostenguric, ez consolatceco bideric, eta ez esperantçaric.

Bada consolamendu gabeco, fin gabeco, eta fin içaiteco esperantçaric gabeco pontu hunetan nahi nuque iben bacinitça beguiac, huri beha baciniaco, haur considera baceneça; eta animalia snerte batçuec, gauaz hausnaur eguiten duten beçala, çuc ere gauça hunetçaz, cenbait aldiz bedere, hausnaur eta gogoeta egin baceneça.

Eta hunetacoçat, considera eçaçu, eriac gau lucean iragaiten duen trahaillua, guztiz ere eritasuna çorotza eta bortitza denean; nola iraulcatcen den; nola ore-nae contactcen dituen; cein luce iduritcen çaitçan, eta

nola arguia desiratzen duen. Bada baldin hemengo eritari, hemengo gaua, hain site iragaiten dena, hain luce iduritzen baçaica: cer iduritaco çaica ifernuan dagoenari, bango gau luce, eterno, fin gabeco hura? Ha gau lucea! Gau beltz, ilhun, icigarria! Argui-urratcegabea, oillariteric içanen eztuena, secular arguituco eztena eta ez akhabatuco! Cer pena, cer dolore eta ondico içanen da, arguituco ezten gau hartan, ez hemengo eriac beçala, ohe bera oncan, baina labe gorri beroan, suguina gogorrean secularotçat etçatea, iraulatcea eta egoitea? Arraçoinequin galdeguiten du Isaias Prophetac: *Quis habitabit de vobis cum igne decorante? Quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis?* (1) Halaco lekhuari, hain su beroan, gar eternalcan nor egonen da? Nor bicico da? Norc irau-nen du? Norc içanen du sorbaldaric sostengatceco? Indarrie iasaiteco? Eta pairuric, eta pacientciaric so- friteco? Orai hemen den penaric ttipienac, su ihar batec quilicatzen çaitu, asaldatzen çaitu: cer içanen da bada, suz eta kharrez, campoan eta barrenean, ari- man eta gorputzean, hartua, inguratua, eta burdia gorritua beçala gorritua eta sutua çandenean? Eta se- culacotçat hala egon beharco duçunean?

Othe dugu centçuric? Othe dugu adimenduric? Ala elhçac, ametsac, edo gueçurrac othe dira hauc? Edo guri ez othe dira mintço? Guri ez othe dagozquigu, alabaina bertceri? — Fedcac erraiten deracu guri

(1) Isai. 33.

dagozquigula, guri mintzo direla, gureac, eta gurela at direla. Eta ezlirela ez elheac, ez ametsac, eta ez gurrac; baina eguiac, eta eguiazqui (baldu hobequi gobernatzen ezpagara) iragan beharco ditugunac direla. Eto hobequi minatcera: behin ere iragan gabe, bethiere egoitçaz, gurequin egonen direnac, direla.

Ceren oraino, pena hec, bertce penen artean, içanen dute pena haur ere gueliago, egonen baitira bethiere estatu batetan, egoitça batetan, molde berean, bethi berde. Ezta ihartceric, ezta tipitceric, ezta muthatceric, eta ez aldatceric. Mundu lunetaco gançac eztaude behin ere crozca batean; igaiten eta iausten dira; eguiten eta deseguiten dira; maiz aldatcen dira. Baditu itsasoac here gora-beherac, here mareac, eta muthantçac. Presunac, haciendac, etcheac, onac, eta eritasunac ere, eztaude behinere batetan. Ezta sukharrie hain handiric, non pontu hatetara iganez guerro, ezpaita behehitcen eta tipitcen; eta ez oinhaceric hain çorrotzic eta hortitzic, goreneca deucean, ematcen eta ezlitcen eztenic. Finean munduco trabailu guztiac eta eguitecoac, demborarequin batean, hantslen dira, iraunguitcen dira, ezeztatcen dira; baina ez ifernuco sua eta pena. Pena hura bera da, eta ez bertceric bethi berde dena, bethi bici dena estante batean dagoena, muthatcen eztena. Hango sukharra, eta berotasuna ezta behinere iahtatcen, eta ez behehitcen, bethi dago goren pontuan, eta leheneco erreiduran. Ger ahal dateque bada tormenta handiagoric eta nekharriagoric: bethiere lekhu batetan, eta molde

berean, ignitu gabe, aldatu gabe, eta muthatu gabe, harritua beçala, pena minetan gueldi egoitea baino ? Munduco ianhariricpreciatuena ere, bethiere hartaric, bertcetara aldatu gabe, iaten denean, gaitzesten da, higuintcen da.

Ecín çatequeyen gure artean ianhari hobeagoric, eta ez bianda goçogoric, laincoac herac Israëleco semey cerutic eman cerauena baino. Ordea ceren hartaric beretic, bertcetara aldatu gabe, bethiere iaten baitçuten, hain higuinda ceyen, non iateracoan gora-gale bat ethortcen baitceyen. Eta hala ohe on batean ere, behin ere higuitu gabe, alde batera edo bertcera itçuli gabe, bethi gueldi egoitea eta etçatea ere, cer pena liçate ? Norc paira leçaque ? Bada baldin demhora luceaz lekhu batean dagoena ongui badago ere penatcen eta nekhatcen bada, cer içanen da pena eternalcan, su fin gabecoan dagoenaz ?

§ 2.

Eztitaque hemen iaquin eta ez asma ere cer den su fin gabecoa, akhabatuco eztena ; frogatcen duten ondicozcoec daquite, eta ez bertceec. Baldin galdeguin baliaçote orai Judasi : Erraçu, discipulu gaichtoa, ceure nabusiaren saltçaillea, cenbat demhora du, barren horretan, ifernuco pens horietan çaudela ? Iharedets leçaque : badu milla eta çortcitan ehun urthe, eta guehiago. — Eta orduan, lehenbici pena horietara cinenean, cer çor cenduen ? — Pena eternala, akhabatuco eztena. — Eta orai cer çor duçu ? — Pena eter-

nala. Eta hemendic bertee milla eta çortcitan ehun urtheren buruan, çer çor içanen duçu? Oro hat orduan ere hastean beçala, pena eternala, akhabatueo eztena !!!

Ezta aitcinatcen, eta ez guibelatcen, bethi dago egoitça batean, crozea batean. Ezta behinere ifernuco obligantçaren censua, eta interesa iraunguitcen, eta ez pagatcen; bethi da çor principala interesarequin.

Eta nola ifernuan dandeneç hanbat pena iragaiten baitute, eta pena hetçaz cerbait pagatcen dutela, edo pagatu behar luquetela badirudi ere; ez tute ordea pagatcen, edo bethi pagatcen hari dira eta bethiere dute orobat çor. Ceren nola borondate gaichtoan eta malician ostinatuac, gogortuac, eta itsutuac baitaude, eta iragaiten duten pena ere, ez borondatez baina bortçaz iragaiten baitute: eta pagatceco, eta meritu erdiesteco dembora ere iragan baitçaye, ezterauç laincoac deusere harteen contutan. Bethiere, lehen deus iragan ezpailliz beçala, hasten çaye bere pena. Ehun milla urtheren buruan, hain urrun egonen dira pagatceçic, nola lehenbico sarthu ciren eguncan eta orreñean.

Orai hemen pena aphaur batez, bihotzezco irriquinendu batez, eguiazco confesione batequin erremedia ditçaqueçu ceure bekhatu guztiaç; çeren orai laincoaren misericordiaren atheac idequiaç baitaude; eta çuc ere orai ceure borondatea libre baituçu, eta librequi bertee aldera gaichtotie onera itçul baiteçaqueçu. Baina ifernuraz guero galdu dir libertateac

bere indarra: itsutu da adimendua, gogortu da borrodatea, akhabatu dira arimaco ferriac, hertsia dira misericordiaren atheac. Ainguiru gaichtoac, bekhatutan erori cirenean, guelditu ciren malician gogortuac, eta erremedioric gabe seculacot at galduac; hala guelditceu dira bada bekhatutan hiltcen direnac ere, hil ondoan seculacotçat erremediotic campoan. *Si ceciderit lignum ad Austrum aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit ibi erit*: (1) Çuhaitça norat ere erortcen baita, nahiz iguzqui haicerat edo mendebalerat: escuinerat, ede ezquerrerat; erortcen den lekhuoan guelditcen da, ezta handie higitcen: ez eta, behin ifernura erortcen den bekhatorea ere, ezta guelhiago iaitquitcen, eta iaitquitceco esperantçaric ere etçayo guelditcen.

Baldin Ainguiru batec erran baliace Iaincoaren partez, ifernuan daudeneç: Ea iende penatuac, indaçue albiriste, berri on bat eman nahi deratçuet. — Ha launa erraçü cer: ceren beharrean gaude. — Iaquin behar duçue ecen lurrelic hasi eta ceruraino mundu guztiac eduqui ahal deçaqueyen artho bihi contu becenbat urthez, pena horietan egon çaretenean, ilquico çaretela hortie, orduan çuen penac akhabatueo direla. — Edo erran halequie balaber, Iaincoaren partez: Iaquiçue ecen itsasoco ur guztia, eta munduco bertee ur guztiac chinaurri batec, urthean behin bere asean edanez, chuca, agor, hondar, eta akhaba ditçanean,

(1) Eccle. 11.

akhabatuco direla çuen horco penac ere. Hunela erran balequie, aleguera litezque, esportça litezque, ezloquete handic aiteina, leheneco penaren erdia. Ceren noizhaiteco esperantcarequin consola baillitezque. Eta arraçoinequin consola litezque. Ceren lurrac, ehun milla millaren ere, eduki ahal deçaqueyen artho bihi contu baino, urthe guehiago egonen baitira, eta egon beharco baitute pena hetan. Eta chinhaurri batec ere, milla urthetarie milla urthetara behin edauez, lehen agor, ehuca, eta akhaba bailliteaque munduco ur guztiaç, itsasoa bera barrenean dela, hequen penac akhabatuco diren baino. Ceren den gutienaz ere, bethi gutitcen dena, eta ez behinere berretcen, noizbait akhabatuco da : baina ez ifernuco pena, ezta secular akhabatuco. Ceren irautez, eta iraupez baita fin gabe, eta infinitu

§ 3.

Gogoetan iartcen naicenean, cer içanen den ifernuco pena hartçaz, noiz akhabatuco den; eta finic ecia ikhus, akhabatceric ecia ediren, hondarric ecia erdiets: guelditcen naiz, heçutua, errandatua, lurre-ratua, lebertua, non nagoen eztaquilala. Ceren nola laincoac ezpaitu içanen finic, eta ez akhabatceric: hala ifernuco penec ere eztute içanen finic, eta ez akhabatceric; iramen baitute laincoac dirauen bitartean.

Ha mundu çoroa! Guiristino itsu, adimendu gabea! Hemengo pena aphur batez, oreu batetaco minaz eta oinhaceaz hanbat casu, eta contu eguiten duçuna, eguiçu halaber cerbait contu eta gogoeta fin gabeco

mende hartçaz ere; orhoit çaiteci secula, secula gabeco secula hartçaz: esperançça gabeco bethiere hartçaz; eta orhoituric utzquitçu luçamenduac, guerotie guerora ibiltceac, pensu gaichtoac eta maliciac.

Ifernuan daudenec, nahitz milla urthez pena hetan egonez guero, ikhussirie here pena iraganez e. tutela batere probetchuric: considera ahal diteque, eeen bere gogoetan tristerie eta ilhunic, minçatuco çaitçala laineoari, eta erranen diotela: Cer da haur Lainco handia, non da çure misericordia, urricalmendua, eta gupidestea? Nolatan duçu horrein bihotz gogorra, eta alçairuzcoa? Noiz arteino egonen gara hunein penatuqui, lekhu penatu hunetan? Noiz asco etsico duçu gure hunela eduquitcea? Anhitz milla urthe, anhitz mende du hemen gaudecilla. Cer içanen da bada gutçaz? Noiz ilquico gara hemendic? — Ihardetsico çaye: Ha galduac, ontasunic mereci eztuçuenac, eta içanen ere eztuçuenac, erremediote campoan caretenac, galdez çaudete cer içanen den çuetçaz: noiz ilquico careten hortie: iguricaçue oraino aphurbat, goiz urgoitu çarete; iaquin behar duçue eeen, çuen penac eta doloreac oraino orai hasten direla; eta hemendic bertee horrein bertee urtheren burnan ere, orobat orduan hasico direla. Gal eçaçue gal hortie ilquitceco esperançça; ceren secula fin gabecotçat hor egou behareo duçue; ezta esperanççarie ifernuan!

Errepueta haur hunein hotza, motça eta gogorra ençun deçatenean, nore pensatuco du cer eguinen eta erranen duten? Cer sentimendu eracutsico duten?

Hasico dira oibuz, hasico dira deihadarrez, nigarrez, eta marrascas: hasico dira bere ondico handiaren dei-thoratzen eta aubentzen: hasico dira bere buruen maradicatzen, beguitarten larrutzen eta atcaparcatzen. Eta gueldituco dira, alde guztiz dolutuac, etsituac, desconsolatuac, eta desestatuac, nehondican ere, erre-medioric, consolamenduric, eta esperantzaric ezten bat guelditcen den beçala.

Eta cergatic haur hunela? Cergatic hunenbat gaitz eta pena? Eta cergatic fin gabe, akhabantzaric gabe, eta akhabantzaren içaiteco esperantzaric ero gabe? Cergatic? — Bekhatuagatic; bekhatu mortal baten-gatic; ceren asco da bat: bekhatu mortal, hain erraz-qui, laburzqui eta dembora gutitan eguiten den baten-gatic. Hain gutitan non baitirudi ecen bidegabe egui-ten dioela laincoac bekhatoreari, buru-itçultce batez eguiten den bekhatuagatic, seculaco gaztiguaren emai-teaz. Baina ez, ez eztio bidegaberic eguiten, hunen hurreneco capituluan, aguerico den beçala.

LI CAPITULUA.

Cergatic hain dembora aphurrean eta laburrean eguiten den bekhatuari, emaiten çaicen, hain gasti-gu handia, lucea, eta seculacoa.

§ 1.

Eguna da, hadirudi bidegabe eguiten çaicala bekha-torcari, hain dembora gutitan eguiten den bekhatua-gatic, hanbat demborataco gaztiguaren emaitiaz. Baina

Hasico dira oibuz, hasico dira deihadarrez, nigarrez, eta marrascas: hasico dira bere ondico handiaren dei-thoratzen eta aubentzen: hasico dira bere buruen maradicatzen, beguitarten larrutzen eta atcaparcatzen. Eta gueldituco dira, alde guztiz dolutuac, etsituac, desconsolatuac, eta desestatuac, nehondican ere, erre-medioric, consolamenduric, eta esperantzaric ezten bat guelditcen den beçala.

Eta cergatic haur hunela? Cergatic hunenbat gaitz eta pena? Eta cergatic fin gabe, akhabantzaric gabe, eta akhabantzaren içaiteco esperantzaric ero gabe? Cergatic? — Bekhatuagatic; bekhatu mortal baten-gatic; ceren asco da bat: bekhatu mortal, hain erraz-qui, laburzqui eta dembora gutitan eguiten den baten-gatic. Hain gutitan non baitirudi ecen bidegabe egui-ten dioela laincoac bekhatoreari, buru-itçultce batez eguiten den bekhatuagatic, seculaco gaztiguaren emai-teaz. Baina ez, ez eztio bidegaberice eguiten, hunen hurreneco capituluan, aguerico den beçala.

LI CAPITULUA.

Cergatic hain dembora aphurrean eta laburrean eguiten den bekhatuari, emaiten çaicen, hain gasti-gu handia, lucea, eta seculacoa.

§ 1.

Eguna da, hadirudi bidegabe eguiten çaicala bekha-torcari, hain dembora gutitan eguiten den bekhatua-gatic, hanbat demborataco gaztiguaren emaitiaz. Baina

guztia ongui pensaturic, eta consideraturic, edirenen dugu, ezteia hartan hidedaberic eguiten. Aiteitic in-
tuqui eta çucen qui, den bekhatu mortalic tipienari
ere, emaiten çaicala seculaco pena, eta pena infinitua:
ez infinitua, *intensice*, hortitztasunex; çeren baitaco
pena ecin iasan deçaque creaturac: baita infinitua,
extensice, irautez eta iraupez, cein baita seculan akta-
batuco eztena.

Eta emaiten ditu arraçoïnac san Thomasec bere hi-
rurçarren partean. Eta emaiten du lehenhucicoa. Dem-
bora gutiz, eta laburzqui eguiten den bekhatuari,
emaiten çaica seculaco gaztigua: *Quia peccatum est
contra Deum summum bonum, quod est infinitum*: (1)
Çeren bekhatuá baita laincoaren contra, guciz onaren
contra, cein baita infinitu. Beraz gaztigua ere eman
behar çaica infinitua iraupez, ezpaita que borthiztasu-
nez.

Baldin hurreco erregne bati belearon loco bat emai-
ten dioenac gaztigu handiagoa mercei badu, edo cein
bertçeri emaiten dioenac baino: cinez merceico du
gaztigu handia, laincoari berari, mundu guztico erre-
gucari emaiten dioenac: nola bekhatoreac, bere alde-
ric denaz beçan batean, emaiten baitio, bekhatu mor-
tal bat eguiten duenean.

Eta hucelacotçat, hemen ere, munduco leguen
arauaz ere, emaiten ohi çaica, aulhizetan ere, dembora
gutiz eguiten den faltari, ohoinqueriari heriotçeari,

(1) S. Tho. Addit. ad 3. p. q. 99. art. 1.

edo bertee gaichtaqueria bati, gaztigu handia eta lu-
cea; desterrua, galerac, eta batçutan heriotce penatua
ere: urkhatcea, laurdencatcea, burnmoztea.

Oraino, eguia hunen frogatceco beha diaçogun on-
gui, guiçonaren bekhatuagatic eguin den pagamendua-
ri, eta satisfacioneari; eta edirenen dugu, arra oine-
quin emaiten çaicala, dembora gutiz eguiten den be-
khatuari seculaco gaztigua. Ceren bekhatuaren bere
bidean, eta osoqui, *ad æqualitatem justitiæ*, berdiaz-
qui iusticiaren arauaz pagatceco, behar içatu da, pre-
suna infinituac, lainco guiçon eguiac paga ceçan;
eta hartaracotçat heriotce errecebitu çuen. Halatan
çorra beçala, pagamendua ere içatu da infinitu.

Eta hala, orai pagamendu hartçaz, laincoaren pa-
sione sainduaz probetchateen denac, erremediateen,
eta pagatcen tu bere bekhatuac. Ceren bablin bekha-
tuac mereci badu gaztigu infinitua, halaber eguiten
duen pagamendua ere, cein baita pasione sainduaren
meritua, eta balioa infinitu baita. Baina laincoaren
pagamendu hartçaz, haren pasione sainduaz eta infi-
nituz probetchateen eztenac; eta probetchatu gube-
hemendic ilquiteen denac, nola çor infinituarequin
ilquiteen baita, iustuqui eta arraçoinequin pairatcen
du eta pairatuco du, pena infinitua, finic eta akhabat-
ceric içanen eztuena.

§ 2.

Dembora gutiz eguiten den bekhatuari emaiten çaiça
gaztigu lucea eta seculacoa, ceren bekhatuaren gazti-
gatceco, ezta ez hain considerateen bekhatuaren egui-

tean iragaiten den dembora eta bitartea, nola considerateen baita eta contutan hartzen bekhatoreac bekhatu eguiteco içau çuen gogoa, borondatea eta deliberamendua. Ceren bekhatua herequin duela, eta bekhatu eguiteco gogoarequin dagoela, hiltzen denac, guehiago hici içau baliz, bekhatu guehiago eguinen çuen. Nahi çuqueyen guehiago hici, bekhatu guehiago eguiteco. Akhabatzen çauca hicia, ez ordea bekhatu eguiteco gogoa eta nahia. Halacoari eta halacoey guerthaten çaye, gauaz candela arguitan, iocoan hari direney guerthaten çayena. Guelditeen dira iocotic, ceren akhabatzen baitçaye candela: irauñ balu candelac, hacirauen iocatceco gogoac. Hala dira bada bekhatutan hiltzen direnac ere. Iraun araci albaleraucate guehiago hiciari, bekhatu guehiago eguinen çuten. *Voluissent sine fine vivere, ut sine fine possent in peccatis permanere* (dio san Gregorioc): (1) Nahi çuqueten fin gabe hici, fin gabe bekhatutan egoiteco: eta halatan fin gabeco gaztigua ere emaiten çaye. Ceren oraino san Gregorioc berac dioen beçala: *Ad magnam iustitiam iudicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio qui nunquam voluerunt carere peccato*: Arraçoin da, iusticiaren arauaz da, ezlitezin behinere penarie eta gaztiguric gabe egon, behinere bekhaturic gabe egotu nahi etcirenac. Eta hala arraçoin hunengatic dembora gutiz eta laburrez eguiten den bekhatuari emaiten çauca seculaco pena eta gaztigua: ceren be-

(1) Greg. 4. Dialog.

khatuaren eguïtean, iragaiten den dembora, labur bada ere, ordea bekhatu eguïteco borondatea baita luce, eta bethico bethi bici ahal balute.

Eta batçutan halacoe erraiten badute ere hitcez, nahi luquetela bere bekhatuetaric ilqni, eztutela aitcinerat, hetan egoiteco gogoric : ordea obraz contrara eracusten dute. Ceren hetan daudela akhabatcen dira, eta halatan akhabataco ezten gaztigua ere iustuqui emaiten çaye.

§ 3.

Dembora gutiz eguïten den bekhatuari emaiten çalca seculaco gaztigua, ceren san Thomasec dioen beçala : *Culpa manet in æternum, cum culpa non possit remitti sine gratia, quam homo non potest, post mortem acquirere: nec debet pœna cessare, quantiû culpa manet*: (1) Bekhatua, eta bekhatuaren culpa, hobena, eta notha guelditeen da seculacotz; ceren ecin barkha diteque, eta ez garbi bekhatua, laincoaren garacia gabe, eta penitencia eguïn gabe; eta hillez guero ezta garacia erdiesteric, eta ez penitencia eguïteric. Beraz bekhatuaren penac eta gaztiguac ere iraun behar du seculacotz. Ceren ezta arraçoin, dagoen bekhatua, dagoen gaichtotasuna, eta dagoen gaztigu gabe.

Mercatalgoa, sal-erosia fite da eguïn. Ordea handic harat, salduz guero, guelditeen da seculacotz, saldua saldu: eta bai erosia ere seculacotz, erosia erosi. Buiruan ere colpe bat emaiten deracutenean, colpea fite

(1) S. Th. ubi supra.

da eguin : ordea sendatcea nequez eta luçaro. Eta guero ere, sendaluz guero ere, guelditcen da comunzqui seinalea, guelditcen da marca. Hala bada bekhatuaren sal-crosia eta colpea ere fite da eguin Ordea guelditcen den seinalea, marca, notha, culpa, çorra eta obligacinoa, seculacotz guelditcen da. *Transit actus et remanet reatus* : Iragaiten da colpea, eta guelditcen da ondoco ondorea.

Beraz arraçoinequin, guelditcen den ondoco ondo-reagatic, narriogatic, laburzqui eguiten den bekhatuari emaiten çaica gaztigu lucea eta seculacoa.

Eta hala emaiten çaica halaber ontasimean eta garacian, laburzqui eguiten den obra onari ere, seculaco loria eta pagamendua.

LII CAPITULUA.

Cergatic Iainco misericordiosac, demboraren buruan bedere, ezterauen ifernuan dandeney barkhatcen?

§ 1.

GOGOAC emaiten deraut benturaz erranen duela cenbaitc : ezlicategue hobe, Iainco misericordiosac, hain misericordios denaz gueroz, usa leçan bere misericordiaz osoqui eta complituqui ; eta azquenean barkhatcen guztiey, guztiz ere placer duen beçanbat demboraz ifernuan eduquiz guero ; eta han, bere faltac eçagut araciric, penitentia eraguinez guero? — Eta icatu da cenbait bere nahiarequin batean, hala erran

da eguin : ordea sendatcea nequez eta luçaro. Eta guero ere, sendaluz guero ere, guelditcen da comunzqui seinalea, guelditcen da marca. Hala bada bekhatuaren sal-crosia eta colpea ere fite da eguin Ordea guelditcen den seinalea, marca, notha, culpa, çorra eta obligacinoa, seculacotz guelditcen da. *Transit actus et remanet reatus* : Iragaiten da colpea, eta guelditcen da ondoco ondorea.

Beraz arraçoinequin, guelditcen den ondoco ondo-reagatic, narriogatic, laburzqui eguiten den bekhatuari emaiten çaica gaztigu lucea eta seculacoa.

Eta hala emaiten çaica halaber ontasimean eta garacian, laburzqui eguiten den obra onari ere, seculaco loria eta pagamendua.

LII CAPITULUA.

Cergatic Iainco misericordiosac, demboraren buruan bedere, ezterauen ifernuan dandeney barkhatcen?

§ 1.

GOGOAC emaiten deraut benturaz erranen duela cenbaitc : ezlicategue hobe, Iainco misericordiosac, hain misericordios denaz gueroz, usa leçan bere misericordiaz osoqui eta complituqui ; eta azquenean barkhatcen guztiey, guztiz ere placer duen beçanbat demboraz ifernuan eduquiz guero ; eta han, bere faltac eçagut araciric, penitentia eraguinez guero? — Eta icatu da cenbait bere nahiarequin batean, hala erran

duenic; eta gaichtoec hala nahi luquete. Ordea ezta hala iñanen, eta ezta arraçoin ere hala den. Ceren batz, baldin ezpaliz seculaco ifernuric, eta ifernuren belhurtasunic, eztaquit liçatequeyenz bat ere munduan onic eta presturic. Daquigularic badela ifernu bat, guztiarequin ere gara garen beçalaco; cer liçateque bada, baldin baguiniaqui eztela halacoric iñanen, eta içaitecotz ere, cenbait demborataco iñanen dela eta ez seculaco? Purgatorioetacoaz consolatcen gara, handie noizbait ilquico garelaco esperantçarequin; hala consola guindezque bada ifernucoaz ere

Eta berriz bertcea, ezta iusto, ezta ongui dagoen ludas nehoiz ere ceruco Iorian, londone Petri eta Pauloren, eta bertce Apostoluen compainian. Ezta iusto, ezta çucen diren gaichtoac hain ongui çortheatuac, nola onac. Ezta iusto, ezta çucen laincoaren contra ibili direnac, eta haren cerbitçuan empletatu direnac, hemen baino guehiago bertce munduan ere, diren berdin. Hura ezliçateque misericordia, baina liçateque iusticia falta: eta laincoa baithan ecin dateque halaco faltaric, makhurric eta injusticiaric.

Ezterauca ez laincoac bidegaberie eguiten ifernuan dagoen condenatuari, ez nehoiz barkhatceaz; eta hargatic, hari ez barkhatcearequin ere, misericordios da laincoa; ceren san Thomasec dioen beçala: *Deus quantum in ipso est miseretur omnibus. Sed quia misericordia sapientiæ ordine regulatur, inde est, quod ad quosdam non se extendit, qui se misericordia fecerunt indignos, sicut demones et damnati qui sunt in*

malitia obstinati : (1) Iaincoac bere aldetic denaz be-
 çan batean guztiey barkhatcen deraue, guztiey odn-
 quitcen du misericordia ; ordea behar den moldean,
 iusticiaren arauaz, eta nehor hartaco gai eta merecient
 denean, eta ez bertcela. Eta nola deabruac eta pre-
 suna danatuac ezpaitira misericordia erdiesteco gai
 eta ez merecient, ceren malician eta borondate gaich-
 toan ostinatuac eta gogortuac baitaude ; hslatan ezta
 laincoaren misericordia hetara hedatcen. Eta hequen
 beren faltaz ezta hetara heltcen : *Perditio tua ex te
 Israël* : (2) Baldin ifernuan daudenez balute bere be-
 khatuez behar den urriquimenduric, baleguite peni-
 tenciari, itçul baleçate bere borondatez bertce alde-
 ra, gaichtotic onera, usa leçaque bai laincoac hequen
 alderatcolçat bere misericordiaz, eta barkha liatçaye
 bere bekhatu guztiaz, orai guri penitencia eguiten
 dugunean, barkhateen derauzquigon beçala.

Urai gu bideazooac gara, badaniquegu penitencia :
 baina ifernuan daudenez eztute halaco escuric eta ez
 bothereric, ecin daidiquete hec penitenciari, nahiego
 balute ere ; iragan çaye hey bere dembora, akhabatu
 dira hequen feriac eta astiac.

Hec han bere bekhatuez damu eta urriqui badute
 ere, eztute ez damu eta urriqui hura, behar beçala-
 coa ; eztute laincoagatic, eztute laincoa ofensatuagatic
 urriqui, eta ez laincoari çor dioten amorioagatic :

(1) S. Th. Addit. ad 3. p. q. 99. art. 2. ad. 1.

(2) Osc. 13.

baina damu eta errabia dute iragaiten dituzten penaegatic. Abre batec ere min harteen duenean, eguiten du sentimendu : hala bada ifernuan daudenec ere, minagatic, iragaiten dituzten penaegatic dute sentimendu, damu eta urriqui. Baina bertce gaineracoan, itsutuac, ostinatuac, gogortuac dira ; eta bere faltarie behar beçala eçagutcen eztutela, eta ecin conberti ditezqueyen beçala, malician eta borondate gaichtoan gogortuac, harrituac, eta sinestuac daude. Eta hala mundu hunetsco aldia eguinez guero, ezta erremedioric ; *in inferno nulla est redemptio*. Ifernuan ezta rescatic, ezta libramenduric. Eta halatan hanbatetan abisatcen gaitu gueure laungoicoac, eta bai mehatchatcen ere, beguira dugula, orai bici gareino, gueure bekhatuac erremedia ditçagula, ceren hillez guero, eztela erremediatceco lekhuric içanen.

§ 2.

Baina oraino ecin etsituz, eta hala balitz nahiz, erranen du aguian cenbatec : eguia da laincoac hala abisatcen gaitu, eta bai mehatchatcen ere. Ordea benturaz mehatchu hec eztira mehatchu baicen içanen, hitzetan iraganen dira. Ceren hala Ionas Prophetaren demboran ere, mehatchatu çuen laincoac Ninibeco hiria, eta erran hondatuco çuela berrogoy egunen buruan ; ordea etçuen hondatu, etçuen mehatchuaren arauaz obratu, kheinatcea eguin çuen, baina ez colperic eman. Benturaz hala içanen da, ifernuco penetrata seculacotçat egotzteco eguiten dituen mehatchue-

tan ere — Bai, bai, hala iñanen da, baldin Ninibeco hiri hare orduan beçala, guc ere ORAI penitencia eguiten balugu.

Gure laungoicoac mehatchatu çuen Noeren demhoran mundu guztia, eta erran hondatuco çuela uholde handi batez. Eta hala hondatu çuen, bere mehat hua bere mugan complitu çuen. Etcerauen Ninibecoey beçala barkhatu, çeren ezpaitçuten Ninibecoec beçala, penitenciaric eguin. Eguiten dencan penitencia, eztira laincoaren mehatchuac mehatchu baicen. Hala emaiten du aditçera Ieremias Prophetac laincoaren partez: *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam et ego pœnitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei:* (1) Baldin nic mehatchatu nuen iendeac, eguiten badu penitencia bere bekhatuaz, eguinen dut nic ere eguin goço nioen gaztiguaz. Erran nahi du: baldin iende hura, edo nor nahi den bertçeric ere, guelditçen eta guibelatçen bada bekhatu eguitetic eta onera bihurteçen, gueldituco eta guibelatuco naiz ni ere, mehatchatu beçala gaztigatçetic. Baina nola ifernuan daudeneç ezpaitçuten eguin hemen penitenciaric, eta han bertçe munduan ecin baitaidiquete: halatan compliteçen dira orai han, hemen eguin ceizten mehatchuac.

Mehatchatçeco pontu hunen gainean, eiderqui erraiten du san Chrisostomoc: *Vis id esse minus? Ipse dominus es facti: melior efficere, et ad minus tantum*

(1) Jerem. 18.

progredietur. Si vero, quod absit, minas contempseris, venies ad experientiam. Qui diluvii tempore fuerunt, si minas timuissent, periculum non sustinuissent, et si nos minas timuerimus, periculum non subibimus: (1) Çue nahi cenduque Iaincoaren mehatchuac ezliren mehatchu baicen, bada hori çure escuan dago, dio san Chrisostomoe; on çaiteci, hobe çaiteci, eta ezтира mehatchu baicen içanen. Baina baldin hobetcen ezpaçara, baldin mehatchuez conturic eguiten ezpaduçu, ethorrico çara ceure ordu gaitzara, forogura, penaren esperientiaz frogatcera, eta caltearen pairatcera. Noeren demboraco iende hec probetchatu balira eguin ceizten mehatchuez, Ninibecoac probetchatu ciren beçala, etciren galduco, etceyeyen gnerthatu ceyena gnerthatuco. Ez eta guri ere etçaiçu calteric ethorrico, baldin mehatchuec icituric, orai penitencia eguiten badugu, orai onera conbertitcen bagara.

Eta hala, baldin orai çu nor baçara, Iaincoaganat itçultcen baçara, ezтира çuretçat Iaincoaren mehatchuac mehatchu baicen içanen; ezta çuretçat ifernuric gnerthatureu. Baina bertçela, baldin bekhatutan çaudela, beguia hersten baçaiçu: eguin da, arima galdu da, ezta guero guehiago onera conbertitçeric, eta ez penitencia eguiteric.

Haur da eguia garbia, eta Eliçac Iaincoaganic erre-cibitua eta eracutsia. Gaineraco guztia, Iaincoac bertçe munduan, demboraren buruan, bere misericor-

(1) Chrys. Hom. 50. ad popul. Anthio.

diaz, gaichtoen alderatcotçat usatuco duela erraitea, gogoratcea, eta uste içaitea, da erhoqueria, enganamendua, eta iende galduen desircundea, asmua eta amets hutsa.

Beraz huelatan, *Dum tempus habemus operemur bonum*: (1) Dembora duguino, daguigun ongui. Eta badio Isaias Prophetac ere: *Querite Dominum dum inveniri potest*: (2) Bilha eçaque launa ediren ahal ditequeyen demboran. Bada orai ediren ahal diteque, eta ez guero. Hala erraiten du Iaincoac herac: *Queritis me et non invenietis*: (3) Bilhatuco naçue, eta ez-naçue edirenen. Gauça galdna galdu den lekhuau bilhatu behar da, eta bai ediren ere. Beraz Iaincoa ere galteen den lekhuau, hemen bilhatu behar da, eta ez bertee munduan. Ceren hemen galteen baita, eta ez han, eta hemen galdoric hiltcen denean, ezpaita han edireiten.

Erran comuna da, eta ongui errana da (lehen ere erran dugun beçala) eztiçaiaola nehorc ere nehorri, hanbat calte eta bidegabe eguin, nola norc berac bere buruari. Mundu herri guztiac ere, baldin cerorrec bideric emaiten expadiogu, ecin egotz çaitçaque ifernura. Baina cerorrec, bat baicen etçarelaric, cerorrec egotzten duçn ceure hurua.

Etçarela bada cerori ceuretçat horrein etsai handia,

(1) Ad Gal. 6.

(2) Isaiæ 55.

(3) Ioan 7.

urricat bequiçu ceure burua. Considera itçatçu ifernuco pena handi icigarri hec; eta guztien gainetic secula fin gabe hura, behinere ez akhabatce hura: eta akhabatceco esperantçaric gabe, etsitua eta desesperatua egoite hura. Hartan pensa eçaçu, hartçaz eguiçu gogoeta, hasnaur eta bihozqueta. Gogoeta harequin lohacat çaiteci arratsean eta bai iratçat ere goizean. Halatan apartatuco çara eta beguiratuco ifernu eterno icigarrirat eramaiten duen bidetic; bide onean iarrico çara; eta mundu honetaco itsaso hunen tormenta guztiaç iraganic, helduco çara salbamenduco portura. Baina pensatu eta eguiçu behar dena ceure buruaren periletic khentceco eta segurantçan emaitceco; ezteçaçula berant, ezteçaçula luçat, bihar çaiteci lehen baino lehen ceure Iaincoçgana; etçabiltçala guerotie guerora, eguetic biharera. Iaincoçc berac erraiten de- raçu: *Non tardes converti ad Dominum et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te:* (1) Ez berant aztura gaistoan uztea, onerat itçultcea, ecen ustecabeau eror didaçiçu Iaincoaren haserrea, eta uzten baduçu helicera mendecuzco oreua, onduan galdua içanen çara.

(1) Eccli. 5.

XII.

BERTHUTEAREN ERREZTASUNA.

LIII CAPITULUA.

Nola ikhussiric ifernuco bidea den gaitzago Parabisucoo baino, behar den guerotic guerora ibiltzea utzi.

§ 1.

ANHITZETAN egota naiz neure buruarequin gogoetan, eta iduritzen çait ceen gogoeta eguiteco eguitecoa dela: ea cein den gaitzago, laincoaren cerbitçatcea ala deabruaren: parabisura iositea ala ifernura.

Bi presuna daude bertce munduan, bata parabisuan eta bertcea ifernuan. Bada hetaric bietaric, ceinet iragan othe çuen mundu hunetan pena, eta travaillu guehiago? Haur nahi nuque iaquin, hunen nago galdez, haur da ene gogoeta.

Badirudi travaillu guehiago iragan behar duela parabisuratcen denac parabisuratceco, ifernuratcen denac ifernuratceco baino. Ceren parabisuco bidea gaitzago baita, ifernucoo baino. Hala emaiten du aditcera Iesu-Christoc san Matheo baithan: *Angusta porta et arcta est via que ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam*: (1) Athea, athe hertsia da, eta bidea ere bide meharra, parabisurat dohana, eta gutiac dira

(1) Matth. 7.

bide hura edireiten dutenac. Erran nahi du gaitz dela ceruco lorian sartcea, eta laincoaren manamenduen complitcea. Ceren ezta bide bat baicen, eta bat hura ere, guztia da mehar, malkhar, buruzgora, haraguiaren contra eta desgogara.

Eta guztien buruan, ezta bide hartan hatere errebelatu behar, eta ez nehorat makhurtu ez aldaratu: manamendu guztiac behar dira complitu. Baina ifernura ioaiteco, eztira guztiac hautsi behar, asco da batetan faltatcea. Hala erraiten du Iondone Iacuec: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno factus est omnium reus*: (1) Bertce guztiac complitua-gatic, batetan behaztopalcen bada, guztietan eguiten da hobenduri. Eta haur aditcen da, glosac dioen beçala, *de pena damni et non de pena sensus*: (2) Guztietan eguiten da hobenduri, ez ceren bekhatu bat baicen ezluenac hanbat pena mereci duen nola hamar dituenac, baina ceren bat baicen ezluena ere ifernuraco baita, hamar dituenac beçain ongui, ez hain barrenac eta ez hanbat penarequin; ordea biac barrenac, norc bere mereciarequin eta gatziguarequin.

Beraz gaitz içanen da parabisuan sartcea hartaracotçat manamendu guztiac complitu behar direnean, bide bat baicen eztenean, eta bat hura ere hain meharra eta gaitza denean. Eta hala Iondone Pauloc bere saindutasun guztiarequin ere, ecin bururic eguinez

(1) Jacob. 2.

(2) Glosa in cap. 2. Jacobi.

beçala, erran çuen : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Ai ene ditchagabea, ene onbeharra eta urricalquicuna, nore libratuco nau gorputz lilcor hunetarie? *Scimus enim quod lex spiritualis est, ego autem carnalis, venundatus sub lege:* (1) Ceren ni naiz haraguiz eta haraguiari emanā, eta leguea, laincoaren manua, spiritu da. Cer ikhusquicun du hada spirituac haraguiarequin? Nolatan abenituco dira biac elkharrequin? Eguiteco handia da haur, hain handia, ecen arraçoinequin erraiten baitu Salomonec: *Jugum grave super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium:* (2) Uztarri pisua eta carga handia darabillate soinean Adanen umec, sortcen diren egunetic heriot-ceraino, bere amen sabeletic ilquitcen direnetic, hobira, guztien amagana bihur arteino. Halatan erraiten du san Matheoc: *Regnum cœlorum vim patitur:* (3) Ceruco erresumari bortcha eguin behar çaica: han parteric içanen duenac, cin cinez eta bere indar guztiaz, behar du permatu. Eta hadio Job sainduac ere: *Militia est vita hominis super terram:* (4) Guiristino, guiristino denac, guerlan dabilan soldaduac beçanbat, trabsillu iragan behar du. Eguiazco soldadutazuna da guiçonaren lurreco bicitcea. Eta Iondone

(1) Rom. 7.

(2) Eccli. 40.

(3) Matth. 11.

(4) Job. 7.

Ioannes Evangelistaren errana da: *Palmae in manibus eorum*: (1) Ikhusi cituela iustuen escuetan palmae, cein baitciren palma çuhaitzaren adarrac, bictoriaren seinaleac. Eta bictoria den lekhuari, aiticinetic behar da guerla, aiticinetic behar da neque eta travailu. Ceren londone Pauloc dioen beçala: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*: (2) Ezta coroa-tua içanen, eta ez bictorios gueldituco cin cin ez permatcen eta gduzlatcen eztena.

Eta are baur da eguitecoa, ceubatenaz eta guiristino bat baita guiristinoago, ceubatenaz eta cintquiago eta fiatquiago permatcen eta enseiatcen baita laincoaren cerbitçatcera eta deabruari contra eguitera, hanbatenaz etsaiac harmatcenago, eta tentamenduac ere berretcenago çaitça. Hala emaiten du Spiritu sainduac aditcera: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et prepara animam tuam ad tentationem*: (3) Ene seme, hasten çarenean laincoaren cerbitçatcen, çande erne, eta beldur çarela, eta presta çaitte tentamenduey contra eguiteco. Ceren iaquin behar duçu ecen, orduan egundaino baino, tentatuagoa içanen çarela. Hunen arauaz erraiten du Londone Pauloc ere: *Qui pie vivere volunt in Christo Jesu, persecutionem patientur*: (4) Saindu-

(1) Apocal. 7.

(2) Th. 2.

(3) Eccli. 2.

(4) 2. Ad Tim. 2.

qui eta prestuqui, Jesu-Christoc manatcen duen beçala, bici nahi dutenac içanen dira penatuac eta perseguituac. Hey erauzten çaitze falscriac, hey eguiten çaitze irriac eta escarnioac, linean hey eguiten derauzte munduac contra handiac.

Eta guertha baledi ere munduan cençait presuna hain sainduric, iusturic, fama handitacoric, edo dohaturic, non ezledin nehor ausart haren baithan mihiric ibentcera, eta ez haren ohorearen uquitcera, eguia içanen da orduan ere, londone Pauloc dioena, tentatuac eta perseguituac içanen direla iustuac. Ceren bere baithan barrena bedere, bere haragiaren muguidez eta desira desordenatuez, eta deabruaz ere tentatuac eta frogatuac içanen baitira.

Guerla handia dute elkharren artean berthutec eta bicioec. Uргуилласunac guerla handia eguiten dio humiltasunari; abariciac liberaltasunari; haragiac castitateari; imbidiac caritateari; gulac abstinenciari; colerac pacientciari; naguitasunac diligentciari. Eta hunen batenarequin iustu guztiac dira perseguituac eta contrastatuac bere baithan barrena bedere.

Eta hala bethiere da eguia: *Per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei.* (1) Anhitz tribulamentuz, penaz, eta travailluz behar dela ceruco erresuman sarthu. Anhitz incontru bortitz, anhitz pena eta atsecabe iragan behar du parabisuco hidean dabillanac.

(1) Actuum 14.

§ 2.

Ifernuco bidea daducanac, badirudi eztuela halaco atsecaberie, persecutionerie eta contrarie icaiten, eztuela halaco guerlarie eta eguitecorie sentitzen. Ceren bere gogoac eta haragniac diotsan beçala, bide çabalaz, bere aisira baitabilla. Halatan erraiten du san Matheoc: *Lata porta et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam*: (1) Athea, athe çabala, eta bidea ere bide handia eta espaciotsua da ifernurat dohana; eta anhitz ibiltzen da bide hartan, eta hai athean ere sartzen: bada hau oin hatça franco, eta ez compainia escasic.

Eta ifernuco bidea, gaichtoec daramatena, deitzen da handia eta çabals, ceren hartan dabilteçanac, ezpaitira erreguelaz bici eta ez ordenantçaz. Eztute hec bertce erreguelaric, bere borondatea baicen, eztaude leguearen azpian, leguea da hequen azpico. Bidea huts eguinac, errebelatuac dabilteça; eta hala dabilteçanac nondie nahi den dabilteça, hequentçat guztiac dira bide, guztiac dira çabal. Eta nola çabal baitira eta laguna ere franco baitute, plazer çaye, bere errebelamendu guztiarequin ere, bide çabal hartan ibiltcea.

Plazer da mihisren, anhitz arnegu eta iuramentu eguiten duela, nahi duen beçala mintçatcera utzte. Plazer da igandetan eta bertce bestetan, solhasean,

(1) Matth. 7.

ian edanean, danteetan, iocoan eta atseguin harteen, meçaz, bezperaz eta oracinoz conturie eguin gabe, demhoraren iragaitea. Placer da haraguiac quilicatzen çaituenean, berehala ceure desiraren complitea. Placer da bidegabe bat eguiten deratçutenean mendeatzea, ordainez ordain, moneda berean pagatzea. Placer da, bere edo bertceren, escuen artean cerbait erabiltzea, eta alfer eta aise, ebalsiz içanen bada ere, egoitea. Placer da ohe onean eta garbian etçatea. Placer da ez barurtzea, ongui iatea, hobequi edatea, eta barazcari onagatic, afari hobearen ez utztea. Fincan placer, placent eta atseguin da, here gogoac eta apheetituac diotsan beçala, hibe çabalaz ibiltzea.

Ez ordea ezta placer eta ez atseguin, baina gaitz eta penos da, parabisuco hibe meharraren eduquitzea; manamenduric hautsi gabe, bethi artez ibiltzea eta bicitza. Gaitz da mihiaren ongui gobernatzea, limburcetic beguiratzea, eta bertceac çutçaz mintça litecin nahi cenduqueyen beçala, çu ere hetçaz mingatzea. Gaitz da bidegabe bat eguiten deratçutenean, barkhatzea; gaizqui erraiten deratçunari ez ihardestea, ceure escuan duçularic ez mendecatzea. Gaitz da, haraguiac tentatzen çaituenean, gaitetan eta okhasinoetan çarelaric, ceure burnaren bortchatzea, desiraren ez complitea. Gaitz da tratuetan eta salerosietan bethi eguiatz ibiltzea, bertcerena escuan darabillaçularic, ez cutsatzea, errotan irinic ez lotzea. Gaitz da çur baten gainean, ceure ohe ona utziric, eta larru arras cilicio bat, cerdazeo guerrico bat harturic, etça-

tea eta ibiltzea. Gaitz da barurtzea; ianhari ona, edari hobe eta appetitu ere duçularic, guztien, Isincoagatic, utztea. Fincan gaitz da eta penos da munduan garelaric munduan ezpaiguina beçala, munduaz conturic eguin gabe, Isincoaren borondateari errandaturic egoitea; haren manamenduen arauaz, haraguiz ezpaiguina beçala, bethi spiritualqui bicitzea.

Alabaina gaitzago bada ere, haur da parabisura ioiteco bidea, haur da han sartceco athea. Beraz orai badirudi ecen ezteia gaitz, galdez gauden eguitecoari ihardestea. Ceren iduriz frogatu baitugu asco clarqui, errazago eta placentago dela ifernuco bidea parabisuco baino, parabisuco hain gaitz denaz gueroztic.

Baina guztiarequin ere aihertcen naiz erraitera, eta erraiten dut, parabisuco bidea errazago, plaunago eta placentago dela, ifernuco baino. Eta ifernura ioaiten denac, pena eta travaillu guehiago iragan behar duela, are mundu honetan ere, ifernura ioiteco, parabisuratcen denac, parabisuratceco baino.

Eta hartaracotçat froga deçagun lehenic, erraz dela parabisuco bidea, eta guero frogatuco dugu, errazago dela ifernuco baino.

LIV CAPITULUA.

Nota parabisuco bidea den erraz.

EGUIA haur, parabisuco bidea erraz dela, onhitz moldez, eta arraçoinez froga ahal diteque. Lehenbicoric erraiten du londone Ioannes Evangelistac: *Man-*

tea eta ibiltzea. Gaitz da barurtzea; ianhari ona, edari hobe eta appetitu ere duçularic, guztien, Isincoagatic, utztea. Fincan gaitz da eta penos da munduan garelaric munduan ezpaiguina beçala, munduaz conturic eguin gabe, Isincoaren borondateari errandaturic egoitea; haren manamenduen arauaz, haraguz ezpaiguina beçala, bethi spiritualqui bicitzea.

Alabaina gaitzago bada ere, haur da parabisura ioiteco bidea, haur da han sartceco athea. Beraz orai badirudi ecen ezte la gaitz, galdez gauden eguitecoari ihardestea. Ceren iduriz frogatu baitugu asco clarqui, errazago eta placentago dela ifernuco bidea parabisuco baino, parabisuco hain gaitz denaz gueroztic.

Baina guztiarequin ere aihertcen naiz erraitera, eta erraiten dut, parabisuco bidea errazago, plaunago eta placentago dela, ifernuco baino. Eta ifernura ioaiten denac, pena eta travaillu guehiago iragan behar duela, are mundu honetan ere, ifernura ioiteco, parabisuratcen denac, parabisuratceco baino.

Eta hartaracotçat froga deçagun lehenic, erraz dela parabisuco bidea, eta guero frogatuco dugu, errazago dela ifernuco baino.

LIV CAPITULUA.

Nota parabisuco bidea den erraz.

EGUIA haur, parabisuco bidea erraz dela, onhitz moldez, eta arraçoinez froga ahal diteque. Lehenbicoric erraiten du londone Ioannes Evangelistac: *Man-*

data ejus gravia, non sunt: (1) Iaincoaren manamendua ez tira pisu eta ez gailz. Halaber erraiten du Spiritu saindua: *Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali*: (2) Manua compliteen duena eztu gaitzie frogatuco, halacoa aise eta bere gogara iganen da. Eta guztien gainetik erraiten du gure Salbatzaileac herac: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite à me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve*: (3) Çatozte enegana travaillateen çareten guztiac, eta çagaturic çaudetenac, eta nic arinduco eta aise ibenico çaituztet. Har eçaque ene uztarria ceuen gainera, eta ikhas eçaque eneganic, ni naicen beçala, ome eta humil igiten; eta edirenen duçue çuen arimentçal baque eta sosegu. *Legis difficultatibus laborantes, et peccatis sæculi oneratos ad se vocat*. (4) Legue çaharreco cirimoniez travaillaturic, eta bekhatuzco eguitercoez çagaturic daudecinac, deitcen tu beregana; eta hey erraiten deraue, leguez aldaturic, legue çahar hura utziric, eta bekhatuen çarga ere bereganic egotziric, har deçatela bertce çarga molde bat, uztarri leunago bat, cein baita legue herria, Evangelio saindua; eta haren

(1) Joan. 5.

(2) Eccli. 8.

(3) Matth. 11.

(4) Hilarius, canon 12. in Matth.

aranaz biciteen direlaric, ikhusico dituela cen aisia handian ibenico dituzten bere buruac, cein content eta bere gogara bicico diren ; eta cein placent, aisit eta erraz idurituco çayen laincoaren cerbitçateca, eta haren legue sainduaren uztarriari errendaturic, manamendu sainduen bidean ibiltcea.

Iaincoac berac erraiten du, placent dela haren uztarria eta carga ere arin ; beraz hala da, placent da eta arin, ceren Iaincoac ecin derraque gueçurric. Ordea nola Iaincoac erraiten baitu, haren uztarria placent dela, eta carga ere arin ; hala erraiten du halaber Iaincoac berac, parabisura ioaiteco bidea, bide hertsia, meharra eta gaitza dela, eta gutic edireiten duela bide hura. Baina ifernuco bidea dela handi, çabal eta placent, eta eztela bide hartan iende escasic, badela compainia franco. Batean emaiten du adilcera, erraz dela eta çabal parabisuco bidea eta berriz bertcean gaitz dela eta mehar. Nolatan ahal dateque bada haur hunela, erraz eta gaitz, çabal eta mehar ?

§ 1.

Pontu huni ihardesteco, iaquin behar duçue ecen baldin aldebatetic Iaincoaren legue sainduari berari, hain osoqui eta complituqui complitu eta beguiratu behar denari ; eta bertcetic gueure haraguiari ere berari, hain gança flacoari eta flacatcen errazari, soilqui eta bakharric beha badicegu, latz eta gaitz dela Iaincoaren cerbitçateca, eta haren legue sainduaren beguiratcea eta complitcea. Baina baldin considera

haditçagu Iaincoaren laguntça, ethorquiçuneco esperantça, pagamendoaren segurantça, gogotic eta horondatez dagoenaren indarra, eta guztien gainetic, ontasuncan dabillanari Spiritu sainduac emaiten dioen indarra, berotasuna, consolamendua eta donua, edirenen dugu, ez gaitz baina erraz; ez hertsia baina çabal; ez pisu baina arin eta placent dela Iaincoaren cerbitçatcea eta haren legue sainduaren complitcea.

Gaitz da Iaincoaganaco bidea, haren manamenduen complitcea. Ordea norentçat da gaitz? Berrientçat, usatu gabeentçat, naguientçat, lachoentçat, enseiatcen eztirenentçat; aitecinarat behatu gabe, ethorquiçunaz conturic eguin gabe, haraguiaren arauaz bici nahi dutenentçat; eta guztien gainetic gogotic eta amorioz eztaudecinentçat. Ez ordea ezta latz eta ez gaitz, haraguiari guibela emanic, arraçoioaren arauaz gobernatcen direnentçat, ethorquiçunera behatcen dutenentçat, eta gogotic eta deliberatuqui, cin cinex eta amorioz enseiatcen direnentçat. Hala emaiten du aditcera san Chrisostomoc: *Quod si onus audiendo formidus nimium atque perhorrescis, non naturæ rerum huiusmodi timorem, sed ignaviæ tuæ totum tribue. Nam si accintus et præparatus eris, et nulla desidia effeminatus, cuncta facilia videbuntur*: (1) Baldin Iaincoaren Evangelioa eta uztarria caçga dela ençuteaz lazten eta larritcen baçara, ceure hotztasunari eta uaguitasunari emoçu hoben eta falta, eta ez bertceri. Ceren

(1) Chrys. Hom. 3. in c. 11. Matth.

baldin gogotic, cin cinez prestaturic eta istalgaraturic, abia bacindeci eta perma, etcindezque ici eta ez ikhara, haina iduri lequidiqueçu guztia erraz, placent eta ario. Ceren oraino san Chrisostomoc berac dioen beçala: *Fieri potest, quod natura est intolerabile, sit leve, si cum alacritate animi suscipiamus*: (1) Bere eguitez gaitz den gauça ere, errazten da, gogotic eta alegueraqui harteen denean. Eta badio san Agustinec ere: *Omne præceptum leve est amanti*: (2) Manamendu guztiaç dira erraz amorio duenarentçat. Den gauçaric errazena eguin bedi gogo gaitzez, eta gaitz içanen da; den gaitzena, eguin bedi gogo onez eta erraz içanen da.

Halatan Iondoe Ioannes Evangelistac, amorio dutenez eta eztutenez mintço dela, emaiten du aditcera, amorio dutenez, manamendu guztiaç iduritecn çaitela manamendu bat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. (3) Baina amorioric eztutenez manamendu bat bera iduritecn çayela, ahitz manamendu: *Qui non diligit me sermones meos non servat*. Batean dio *sermonem*, eta bertean, *sermones*. Halatan erraiten du san Agustinec ere: *Ita corpus pondere, sicut animus amore, fertur, quocumque fertur*. (4) Amorioac erabiltecn du batbedera nahì duen lekhura, pisuac ba-

(1) Chrys. in cap. 16. Luc.

(2) August. sent. 22.

(3) Joan. 14.

(4) August de civitatedei. cap. 28

lantça erabiltcen duen beçala. Guztia dago gogoan, guztia dago borondatean eta amorioan.

Manamendu guztia amoriotic eta caritatetic hasten dira, amorioaz eta caritateaz compliteen dira, eta amoriora eta caritatera bere finera eta chedera beçala, biltcen eta bihurtcen dira. Beraz ecin dateque gaitz, amorio duenarentçat, manamenduen complitea. Ceren amorioac manamenduey bere garratzasona ezlitcen, mintasuna goçatcen eta gaitztona errazten baiteraue. Erregue Davitec nola ezpaitçuen amorio escasic, halatan Iaincoaren manamenduac erraz idurituric, erraiten çuen : *In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus divitiis* : (1) Çure manamenduen bidea, hain da bide atseguina eta plaçenta, non hartan ibiltceaz, munduco aberatstasun guztien escuen artean erabiltceaz baino atseguinago hartu baitut. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua* : Ecin derraquet ccin goço eta ezti çaiçquidan neure ahoan eta eztarrian çure manuac, solhasac eta perpausac, are ezti baino ezliago edireiten tut, *super mel ori meo*.

Amorioac beroturic, eguiten çuten lehenagoco sainduac, Iaincoaren cerbitçuan, hanbat balentia, halatan pairatcen çuten hanbat pena, eta travaillu, heriotee eta martirio, dolore eta estira.

Nola Patriarca Iacobi iduritu baitçeican labur eta deusguti, Raquel eder eta prestuaren erdiesteagatic, çazpi urthez haren ondoan eta cerbitçuan ibiltcea,

(3) Psal. 118.

ceren maite baitçuen, amorio baitciaducon : *Videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* (1) Hala sainduey ere iduritzen çaye deusguti laincoagatic eguiten duten guztia, ceren gogotic baitaude, amorioa baitute handia. Halatan Apostoluëc ere orduan cedutçaten bere buruac dohatsuenic eta ciren aleguerenic, soiz eta laincoagatic desohore eta laido guehiago errecibitcen baitçuten : *Ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* (2) Ceren nola desohore eta laido hec guztia, borondatez eta amorioz hartcen baitcituzten, amorio harequin batean, etcituzten sentitcen, etceizten travaillu iduritzen. Hunen arauaz erraiten du san Agustinec : *Nullo modo sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, piscantium. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur.* (3) Amorioz eta gogotic dabilçanen travailluac, ez tira travaillu, aiteitic hetan atseguin hartcen da : ibiztariac, harrançaleac, pilotariac, nekhatcen dira, travaillatcen dira ; eta alabaina travaillu hura guztia bestatçat hartcen dute ; ceren maite den gauçan, edo ezta nequeric, edo maite da nequea ere : edo ezta travailluric, edo baldin bada ere, hartan atseguin hartcen da.

Iklusico duçu cenbat pena iragaiten duen ama ba-

(1) Genes 29.

(2) Actu. 5.

(3) August. de bono viduitatis.

tec bere haur ttipiarequin ; eta guztiz ere , haurra charra , çacartsua eta hazcari gaitza denean . Eztio loric eguitera utzten , gau eta egun haren mainatcen eta errecaitatcen , bere burua deseguinic , hari behar du . Eta guztiarequin ere ama ona hartan loriatcen da : gauaren erdian iaiquiric , eta bere loa galduric , haur harequin , milla erhoqueria erraiten duela , dostatcen da , ceren maite baitu , amorio baitiaduco . Eta amorioac travaillu guztiac arintcen , goçatcen , çaphoratcen eta ezeztatcen baiterautça . Hala bada guiristino onari ere , amorioac , gogotic egoiteac , arintcen , errazten , goçatcen eta ahanz aratcicen derautça , laincoaren manamenduen complitcean , iragan behar diren neque eta travaillu guztiac . Hala erraiten du san Agustinec : *Omnia sæva et immania , prorsus facilia et prope nulla efficit amor* : (1) Diren gauçaric gogorrenac , molde gaitzenac eta hez gaitzenac ere , hezten , beratcen , moldatcen eta escuctaratcen tu amorioac . Ezta gauçaric , amorioac hez , hauts , balaca , eta errenda ezteçaqueyenic . Guçonac anhitz pena eta travaillu pairatcen du bihotzean duen gauçagatic edo presonagatic , anhitz gau eta egun gaichto iragaiten du , haren erdiestengatic . Baina hec guztiac , ceren amorioac baitarama deus guti sentitcen tu . Bada guiristino onac , Spiritu Sainduaren amorioaz eta garaciaz uquituric dagoenac , cenbatenaz gutiago sentituco ditu , eta errazquiago iraganen ditu , laincoaren cerbitçuan ahal

(1) August. de verbis Domini, 8. et serm. 42. de tempore.

diratequen travailluac? Ceren amorio garbiac, laincoaganic heldu denac, balimba indar guehiago behar luque, eta du ere, deabruganic heldu den amorio liguin, hats liçunac baino. Eta balatan arraçoinequin erraiten du gure laincoac haren leguearen uztarria placent dela, eta carga arin. Ceren hala baita, arin eta placent baita, gogotic dagoenarentçat, borondatez eta amorioz hartcen duenarentçat.

§ 2.

Are guehiago, placent, aisc, arin eta erraz da laincoaren cerbitçatcea, haren manamenduen compliteca; ez hastean, ez lehenbician, ceren haraguiac eta usantça gaichtoec contra handia eguiten baitute. Baina behin usatuz guero, dastatuz guero, eta Spiritua haraguiari iaunduz guero, ezta munduan hain bianda apheritosic eta goçoric, nola baita laincoaren cerbitçatcea. Capatac iauntzi berrian hersten du, min eguiten du, baina aphur bat crabiliz guero, moldateen da, oinaren neurrira eta orcoiera ethortcen da. Oinac lohacartua dagoenean, eta gorputza ere çurrondua, manain guti dute, iaiquitcera eta ibiltcera herabe dute: baina behin iaiquiz guero, eta aphur bat liguiz guero, berehala çalhuiteen, manaiucorteen eta iratçarteen dira. Halaber presuna ian-çaharrac, mathela gogortua edo horzquitua dagoenac, ezta atseguinic hartcen iaten hastean, lehenbicio pochinean eta ahamenean: baina behin hasiz guero, handic harat iaten duena on eta goço edireiten du. Hala bada laincoaren cerbitçuan

ibili nahi dena ere, lehenbician horzqui da, currun da, hotz eta nagui da; baina enseia bedi, has bedi, eta berehala berotuco eta çalhuituco da, trebe, hithore eta entregu içanen da, aise ibilico da: eta guero eta guero aiseago, Ceren ezta han asetceric eta ez higuinteric. *Augent enim spirituales delicie desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur.* (1) Bertee iauhariet hiltcen dute aphelitua, Dio san Gregorioc, baina laincoaren cerbitçatceco ianhari hunc berretcenago eta piztenago du. Ceren barrenago, hobeago eta goçoago edireiten baita.

Munduco placentieci, diren handienec ere, demborarequin unhatcen dute, bere batez aitcinago, higuinterça emaiten dute. Baina laincoarenec, guero eta guero aphelitus pizten eta berretcen dute. Eta handi harat, hala berretuz guero, usatuz guero, atseguin da eta placent laincoaren bidean eta cerbitçuan ibiltcea, haren manamenduen complitea, eta prestuqui bicitcea.

§ 3.

Are guehiago atseguin da eta placent laincoa ganaco bidea, haren manamenduen complitea, complitee hartaric heldu den probetchuari eta irabaciari behatcen dioenarentçat; hartan gogoa eta beguiac ibentcen dituenarentçat. Ceren san Chrisostomoc dioen beçala: *Nulla res est tam difficilis quæ non*

(1) Greg. Hom. 36.

fiat facilis spe futura vita: (1) Ezta hain gauça gaitzic, ethorquicuneco bicitcearen esperantçarequin errazten eztenic. Hala erraiten du san Agustinec ere: *Omne opus leve fieri solet, cum ejus præmium cogitatur; et spes præmii solatium est laboris:* (2) Den lanie handiena ttipitcen, eta cargaric pisuena ere ariutcen du, hartaric heldu den irabacianu pensatceac. Pagamenduaren esperantça da, travailluaren consolamendua. *Si vis sustinere laborem attende mercedem,* dio oraino san Agustinec: (3) Nahi badaçu irauu travailluan, pensa eçaçu pagamenduan, eta irabacian. Den eguitcoric gaitzenari ere, gogotic lotcen çacaitça, ongui pagatua içanen çarela segur çarenean. *Conditum tibi jejunium est; quanto avidior appetentia, tanto esca jucundior,* dio san Ambrosioc: (4) Ianhariaren iaquia barura da, eta gosea; cenbatenaz gosea handiago, lanbatenaz ianharia goçoago. Nola gosea edo aphetitua baita ianhari guztien saltsa eta iaquia: hala da nequearen eta travailluaren consolagarria, çaphoragarria eta arintcarria, pagamendua eta pagamenduaren esperantça. Honen arauaz erraiten du erregne Davitec ere: *Declinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem:* (5) Deli-

(1) Chry. in psal. 5.

(2) August. ad Demetria. Virg. c. 28.

(3) August. in psal. 38.

(4) Ambros. de Elia et jejunio. c. 4.

(5) Psalm. 118.

beratu nuen çure manamenduen complitcera, complitetic heldu ceitan probetehuagatic. Nehorc deus uste ezten lekhuari. herabe du, oina pisu du; baina irabaciac oinac arin ditu.

Laborariac fruituen esperantçan, gogotic iragaiten du bere lur lanetaco nequea. Mercatariac irabaci ustez eguiten du itsasoz eta leihorrez, hain arintqui, hanbat bide, itçul-inguru eta ioan ethorri. Finean irabaciaren esperantça hunec, deusen usteac, ernatcen eta iratçartcen du mundu guztia; hain iratçartcen, non esperantça hunequin, neguac uda, gauac egun, uriac atheri, minac goço, traillaueac aisia, eta atsecabeac ere atseguintasun eta placentia iduritecu baitçaiçquigu.

Bada baldin mundu hunetaco irabaci aphur baten esperantçac, anhitzetan ere euganaturic utzten gaituenac, hain gogotic, hain arinduric, eta guti sentituric, trailla aracitcen bagaitu; cer içanen da arraçoia, eraguin deçan ceruco loriaren esperantçac, usteac eta orhoitçapenac? Eta cer içanen da halaber, loria haren, irabaci guztien gaineco irabaciaren ondoan dabillanaz? hain gauça handiaren esperantçan traillaitecu denaz? Halacosri, barurtcea, oracinotan egoitea, etsaiari barkhatcea, haraguiaren placeren utztea, eta finean obra on guztien eguitea, iduritecu çaica erraz, eta deus guti. Ceren traillu aphur hequengatic, seculaco loriaren, hain irabaci handiaren eta pagamendu abantaillatua-ren esperantçan iartcen baita. Halatan erraiten du san Agustinec: *Cum attenderis quid accepturus sis, omnia*

erunt tibi vilia quæ pateris, nec digna æstimabis, pro quibus illud accipias : (1) Considera deçaçunean kein pagamendu handia emanen çaitçun hemengo travaillu aphurragatic, erranen duçu eztuçula, hain deus gutigatic, haubat mereci. Ceren travaillua baita tipi, labor eta iragançaille eta pagamendua handi, luce eta seculaco.

Considera deçagun beraz pagamendua, eta edirenen dugu erraz Iaincoaren legue saindua.

§ 4.

Are guehiago edirenen dugu erraz eta arin Iaincoaren legue saindua, ceren legue haur uztarri baita, eta uztarria, bieç iasaiten eta eramaiten baitute. Halatan erran cerauen baratcean Nabusiac bere discipuluey : *Sustinete hic et vigilate mecum :* (2) Iasan eçaque orai hemen aphur bat eta çaudete iratçarririe ; eta ez ceroc ez, baina *mecum*, enequin, ni laguntcen natçaitçuelaric. Hala erraiten du Iondone Pauloc ere : *Abundantius illis omnibus laboravi ; non ego autem, sed gratia Dei mecum :* (3) Ni bertce guztiaç baino travaillatuago naiz, ez ordea neror ez, *sed gratia Dei mecum*, Iaincoaren garacia enequin. Hala erran çuen halaber Iondone Pauloc berac : *Omnia possum in eo, qui me confortat :* (4) Ezta gaugaric, neure esportatçaillearequin batean, eztailiquedanic.

(1) August. in ps. 36.

(2) Matth. 25.

(3) 1. Cor. 25.

(4) Philip. 4.

Consolamendu handia da, bere trabailuetan eta eguitecoetan, lagun on baten izaitea. Beraz consola ahal gaitzque gu ere, ceren gueure eguitecoetan Iesu Christo lagun baitugu. Obra onetan çabiltçanean etçara behinere bakharric, çurequin da Iaincoa, laguntzeu çaitçu, guidatcen çaitu. Eta halatan da Iaincoaren legue saindua erraz eta arin. Ceren Iaincoac berac guehien partea iasaiten, eta eramaiten baitu.

Iaincoaren mañamenduac, idien orgac, chaluparen arauac, unciaren belac, eta hegaztinaren hegalac beçala dira. Orga carga da, pisu da; ordea idiec, carga harequin, carga guehiago eramaiten dute; orgaren carga laguntzen çaye carga erramaiten. Arraüsc, eta belac ere pisu dira, ordea hequin batean arintquiago, eta lasterago dohaci unciac eta chalupac. Hegaztinaren hegalec ere badute bere carga eta pisutasuna; ordea carga hanc, ez cargatcen, baina arintcen du hegaztina. Hala erraiten du san Agustinec : *Hæc sarcina non est pondus onerati, sed alæ volaturi; habent enim et aves pennarum suarum sarcinas. Et quid dicimus? Portant illas et portantur. Portant illas in terra, et portantur ab illis in cælo* : (1) Hegaztinac iasaiten tu lurrean bere hegalac, eta airean hegalec iasaiten dute hegaztina : iasaiten ditu, eta iasaiten dute. Erran baceña : Hegaztina haur trabateen eta cargatcen dute bere hegalec; eta urricalduric, edequi baciniatço, calte guehiago eguin ciniçaiçio, probetchu baino. Ceren ai-

(1) Aug. de Verbis Domini serm. 24.

ratcen eta hegaldatcen cena, lurrean gueldi bailliteque.

Beraz carga badira ere, on dira orgac, belac, arranac, hegala, eta bai laincoaren legue sainduaren uztarria ere. Ceren uztarri haur, carga ičanagatic ere, hunequin batean hobequiago, eta aisequiago iragaiten baitira mundu huncaco travailluac eta atsecabeac. Ceren laincoa bera, leguearen emaillea, leguearen beguiratcen eta complitcen laguntcen baitçaicu; eta hartaracotçat, uztartcen beçala baita gurequin. Eguia haur eçaguturic, erraiten cioen san Agustiuec laincoari, hitz gutiz eta ederqui: *Da quod jubes, et jube quod vis*: (1) Iauna emaçu manatcen duçuna, eta guero mana eçaçu nahi duçuna. Ceren indarra franco denean, eta laguna ere ona, ezta cargagatic antsia. Beraz laincoa bera iasaiten, laguntcen çaicunaz gueroztic, arraçoinequin erraiten da, haren uztarria placent dela, eta carga ere arina.

§ 5.

Gure legue sainduaren eta manamenduen carga arin da, eta are arintcarri da: ceren baldin alde batetarie cargatcen bagaitu, bertcetic arintcen, eta bertce anhitz cargaren eta obligacinoren azpitic atheratcen baicaitu.

Galdeguiten dote Theologoec, ea guc gure bekhatuacgatic, gure laincoari satisfacioneric, eta pagamenduric eguin ahal diaçaiogunz? Eta badirudi ezetz: ceren erraiten du san Thomasec: *Satisfactio est red-*

(1) Aug. l. 10. confes. cap. 29 et 31.

ditio voluntaria æquivalentis, alias indebiti : (1) Satisfatcea da, çor ezlitugun obrez, gueure escuco ditugunez, nahi badugu baicen eguitera obligatu ezcarenaz, çor dugun beçanbat pagatcea eta bihurtcea. Beraz ecin eguin diaçaiogu gue gueure laincoari pagamenduric. Ceren nola baita laincoa, guztien gaineco ongui eguillea, eta dugun guztia barenganic baitugu : hala dugun guztia, eta ahal daguigun guztia hari diogu çor : beraz etçaicu deus guelditcen gueure escuco, ezla obra libreric, manamendu eztenic, coin deitcen haitituzte Theologoc, *opera supererogationis*, obra emendailluzcoac, emanen gainecoac, gure escuco direnac, libreat, nahi badugu baicen eguitera obligatu ezcarenac. Badirudi ezteia hunelaco obraric ; eta baldin ezpada, segur da ecin paga deçaquegula gueure laincoa, eta ez satisfa.

Baina guztiarequin ere ibardesten dute Theologoc berec, eta erraiten : alde guztiz çordun bagatçaitça ere gueure laungoicoari, badela guztiarequin ere anhitz obra on, nahi badugu baicen, eguitera obligatu ezcarenic, gueure escuco dugunic : nola baita oreirale guztietan barurtcea, egun oro meça ençntea, gau erditarraino oracinotan egoitea, eta hunelaco bertceric anhitz. Hauquen eguitera ezcara obligatu, nahi badugu baicen. Ceren laincoari alde guztiz, eta gueure ahal guztiaz çordun bagatçaitça ere : ordeia laincoaren misericordia, eta liberaltasuna hain da handia, non

(1) S. Tho. 4. dist. sent. q. 1. ar. 1.

baldin haren manamenduac complitcen baditugu, contentatcen baita hain bertcez, eta gaineraco bertce obra on guztiac, gueure escuco utzten baiterauzquigu. Eta hala manamenduen emaitceaz, manamenduac gutitu cerauzquigun, carga arindu ceracun. Ceren bertcela, baldin manamenduac eman ezipalerauzquigu, guztiac manamendu iñanen baitciren.

Beraz arraçoinequin erraiten du : *Jugum meum suave est, et onus meum leve* : ene uztarria leun, placent eta aisic da, eta ene carga ere arin : ceren hala baita. Eta are carga delaric, carga arintgarri eta gutigarri baita.

Eta hala segur da, parabisuco bidea, behar den bidean hartcen duenarentçat, plaun dela, erraz, placent eta atseguin.

LV CAPITULUA.

Nola parabisuco bidea den errazago ifernucoo baino.

HUNEN aitcineco capituluan, eman diren arraçoinen arauaz, agueri da laincoaren legue sainduaren carga, carga arina dela, eta lasaitcco erraza. Ordea carga da, eta carga denaz gueroz segur da cenbait neque eta travaillu baduela : nola halaber ifernuco bidea daducanac edireiten baita cenbait atseguin eta placer. Orai da bada contua eta pontua, ea ceinec duen atseguin edo neke guehiago, parabisuco bidean, ala ifernucooan dabillanac? Eta gauça segura da, ifernuco bidean dabillanac travaillu guehiago duela, carga pisua-

baldin haren manamenduac complitcen baditugu, contentatcen baita hain bertcez, eta gaineraco bertce obra on guztiac, gueure escuco utzten baiterauzquigu. Eta hala manamenduen emaitceaz, manamenduac gutitu cerauzquigun, carga arindu ceracun. Ceren bertcela, baldin manamenduac eman ezpalerauzquigu, guztiac manamendu iñanen baitciren.

Beraz arraçoinequin erraiten du : *Jugum meum suave est, et onus meum leve* : ene uztarria leun, placent eta aisic da, eta ene carga ere arin : ceren hala baita. Eta are carga delaric, carga arintgarri eta gutigarri baita.

Eta hala segur da, parabisuco bidea, behar den bidean hartcen duenarentçat, plaun dela, erraz, placent eta atseguin.

LV CAPITULUA.

Nola parabisuco bidea den errazago ifernucoo baino.

HUNEN aitcineco capituluan, eman diren arraçoinen arauaz, agueri da laincoaren legue sainduaren carga, carga arina dela, eta lasaitcco erraza. Ordea carga da, eta carga denaz gueroz segur da cenbait neque eta travaillu baduela : nola halaber ifernuco bidea daducanac edireiten baita cenbait atseguin eta plazer. Orai da bada contua eta pontua, ea ceince duen atseguin edo neke guehiago, parabisuco bidean, ala ifernucooan dabillanac? Eta gauça segura da, ifernuco bidean dabillanac travaillu guehiago duela, carga pisua-

goa darabillala; halaco moldez ecen carga hura cein iasanez erraiten baitçuen *Propheta Davitec: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: et sicut onus grave gravatæ sunt super me: (1)* Ene bekhatuec iragan eta gainditu dute ene burua, eta carga sortlia pisu batec beçala, aurizqui eta çapatu naute naicen guztia. Eta halatan erraiten deraue laincoac halaco cargarequin dabilçaney; *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: (2)* Çatozte enegana nequatcen çareten guztioç, eta cargaturic çaudetenoc, eta nic arinduco çaituztet; nic carga pisu hori edequiric, carga arinago bat emanen deratçuet. *Tollam quidem sarcinas, sed inanes à sarcinis non dimittam. Tollam sarcinas malas et imponam bonas: (3)* Edequico deratçuet carga, baina carga gabe etçaituztet utzico. Edequico deratçuet carga gaichtoa, eta emanen ona. Berthuteac, laincoaren cerbitçatceac baditu bere nequeac; eta bai bekhatuac ere bere atseguinac. Bada bertuthearen neque hec atseguinago dira, bekhatuaren atseguinac baino. Hala erraiten du san Agustinec: *Dulciores sunt lachrymæ orantium quam gaudia theatrorum: (4)* Eztiago eta goçoago dira oracinotan eta othoitzetan daudecinen nigarrac, comedietan, dantçetan, eta munduco placeretan dabilçanen irriac baino.

(1) Psalm. 32.

(2) Matth. 11.

(3) August. de Verbis Domini, serm. 24.

(4) August. in psal. 127.

Ikhusico duçu saindutto bat çokho batean nigarrez eta hats-beherapenez, oracinotan dagoela; eta ikhusico duçu halaber oracinoz eta debocinoz conturic eguiten eztuen bat, bethiere iend'artean, iocoan, dantçan, eta atseguin hartcen dabillala. Bada (orai çuri idrítico çaitçu ezetz), haina çokhoan oracinotan dagoen hare, beroago eta aleguerago du bere baithan barrena bere gogoa, munduco atseguinetan dabillanac baino. Çeren laincoac bere garaciaz, eta faboreaz debocinotan dagoenaren nigarrac, goçatcen eta çaporatcen baititu; eta herac ere nigar hetan ondore on bat edireiten baitu. Halacoagatic erraiten san Agustinec: *Semper doleat, et de dolore gaudeat*: (1) Beu bethi dolore, eta doloreaz goço eta çaphore.

Ikhusien duçunean presuna bat bere bekhatuen dolore hutsez, nigarrez dagoela, uste duçu ecen presuna hura triste dela; baina enganatcen çara, çeren aleguera da, eta alegueraz nigar hec eguiten tu. Çeren san Ambrosioco dioen beçala: *Non solum dolor lachrymas habet, habet et lætitia lachrymas*: (2) Eztira ez nigar guztiaç doloretic heldu, badira alegriancatic heldu direnac ere. Presuna iustuen hats-beherapenac, oracinotan eta penitencietan daudenen nigarrac, alegriancatic heldu dira. Nigar hec, arrosac dira elhorrrien artean. Egur heceac eguiten du gar, eta eguiten du nigar: sua datcheca, eta ura dario. Hala bada

(1) August. de vera et falsa pœnit. cap. 13. in fine.

(2) Ambrosius, de obitu fratris orat. 4.

presuna iustuac ere berthutezco obretan eguiten du nigar, eta eguiten du irri; badu trailla eta consolamendu; badu tristura eta alegriantça: campoan tristura, eta barrenean alegriantça. Eta barreneco alegriantça hare garaitcen du campoco tristura. Ceren tristura hura bere nahiz, eta borondatez, eta bere probetchotan hartcen baitu, eta haren ondoan alegriantça uste baitu. Halacoagatic erraiten du Eliçac ere: *In labore requies, in aestu temperies, in fletu solatium*: Traillaan pausua, beroan frescura, nigarrean consolamendua. Halaber halacoagatic erraiten du David sainduac: *Labores manuum tuarum quia manducabis*: (1) Bere escuen traillaac ianen dituela. Traillaatcen denac, bere traillaaz içaiten duen irabacia iaten ohi du, eta ez trailla bera. Eta alabaina erraiten du erregue Davitec, presuna iustuac trailla bera ere iaten duela. Eta arraçoinequin erraiten du hala, ceren iustuac trailla hartan ere, ianhari goço baten iatean beçanbat atsegin hartcen baitu. Guiristino onac iaten ditu mundu hunetan bere traillaac, eta bertee munduan, traillaaren irabaciac eta fruitnac. Ceren trailla hetan, barurtcean, oracinotan egoitean, eta nigar egnitean ere, epherqui iatean baino atseginago hartcen baitu. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte*, dio Prophetac: (2) Ene gauazco, eta egunazco oñia, nigar-

(1) Psalm. 12.

(2) Psal. 41.

rac ičan ciren: oguiz asetcean bečanbat atseguin hartcen nuen, nigar eguitean. *Gaudet iniquus in pompa, gaudet martyr in catena*: (1) Gaichtoac munduco banalorietan, pomperietan, bonbacieta, eta handitasnetan hartcen du atseguin eta plazer; eta martirac, iustuac, gartcelean, travailluetan eta gathean. Eta martir hare atseguinago hartcen du bere travailluetan, eta laincoagatic iragaiten dituen penetan, gaichtoac munduco plazeretan baino. Ceren san Agustinec dioen beçala: *Major est suavitas mentis, quam ventris*: (2) Handiagoa da arimaren consolamendua eta bere gogara, gorputzarena baino; adimenduaren atseguina, sabelareaa baino; eta barreneco bozcaricoa, campocoa baino.

§ 1.

Nola gaichtoac, munduco atseguinetan, dantcetan, ian edanean, eta bertce plazeretan dabilçanec, ezpaitute barurtcearen, oracinoaren, eta bertce berthuten barreneco mamia, compoco açala baicen ikhusten, ezpaitute penitencian, eta penitenciazco obretan estaliric dagoen goçatasuna frogatcen, uste dute ecen penitenciac eztoela balere ontasunic, atseguinic, eta ez plazeric: eta içaitecotz ere, bertce munduan ičanen duela eta ez hemen. Eta nola bertce munducoa baita gueroco, erraiten dute eztoela presenteco placera, gueroco esperantçagatic utzi nahi. Eta erraiten dute hunela,

(1) August. in psal. 137.

(2) August. de verbis Domini serm. 28.

ceren baitacusate ecen berthuteac, Iaincoaren legue sailduac, campoco iduria eta figura duela itsusi, latz, eta gaitz. Eta handic campoco gaichtason hare icitoric, utzlen dute barreneco mamia, eta hartzen dute campoco açala.

Atsegaleac eztu uste liçunqueria gabe nehor bici ahal ditequeyela. Baldin erran badiaçoçu badela ahitz garbi eta chahu bici denic, eztu sinhesten, ceren ezpaita bera egoiten.

Iocari bati, arnegari bati, edale bati, dantçari bati, edo halaco bertce iende thalluey iduritcen çaye ecen bicio hetan dela plazer guztia; eta berthuteac, Iaincoaren cerbitçateac, manamenduen compliteac, eztuela batere atseguinic ez plazeric, penaric eta atsecaberie baicen. Baina enganatcen dira, eztaquitenac beçala mintço dira. Eztute egundaino frogatu, eztute egundaino Iaincoa cerbitçatu, eta guero erraiten dute gaitz dela Iaincoaren cerbitçateac; dastatu eztuten iaquia arbuiatcen dute; eztaquiten gança condenatcen dute. Gaitz da, itsuac coloren berri iaquitea, gorri ala more den eçagutcea, hartan sententia emaita. Saindu guztieç frogatuz erran dute, esquiribuz eçarri dute Iaincoaren uztarria placent dela, haren legue saildua erraz dela; beraz hec, nola berac frogatuac baitira sinhetsiago behar dira, batere berriric iaquin gabe, bere gogora mintço direnac baino. Eztu egundaino nehorc Iaincoaren legue saildua escuztatu eta frogatu, non ezpaitu milla ontasun eta laudorio legue hartçaz erran eta contatu.

Deabruac emaiten derauzte bere iendey bere atseguin eta placer moldeac. Cer bada, Iaincoa iñanen da hain idor eta oneduqui, non utzico baititu here adisquideac eta cerbitçariac, atseguintasun mokho bat ere gabe? Cein parte estimatcen duçu hobe, Iaincoarena ala deabruarena? Baldinba Iaincoarena? Beraz Iaincoaren atseguinac eta placerac ere hobegoac, eta handiagoac iñanen dira deabruarenac baino.

Eta eznaiz ez mintço bertce munducoaz, hangoaz ezta dudacic. Ceren segur da han gaichtoac iñanen direla seculacotçat penatuac, eta onac golardoatuac eta lorificatuac. Baina mintço naiz mundu hunetacoaz. Eta diot ecen, are mundu hunetan ere guiristino onec, Iaincoaren partea daducatenec, atseguin eta placer gñehiago goçatcen dutela, guiristino gaichto deabruaren partea seguitcen dutenec baino.

Eguia haur eman cerauen aditcera Iaincoac berac, hartçaz arrencuratcen ciren iende batçuey, erraiten cerauela : *Convertimini et videbitis quid sit inter justum et impium, et inter servientem Deo et non servientem ei* : (1) Conberti çaitzte, hibe onean iar çaitzte, eta ikhusico duçue cer differentia den, onaren eta gaichtoaren, Iaincoa cerbitçatcen duenaren, eta cerbitçatcen eztuenaren artean. Erran, bailleraue beçala : bertce munduco beguira egon gabe, anarteraino iguriqui gabe conbertitcen çareten pontuan, eçagutuco duçue onaren eta gaichtoaren arteco different-

(1) Malachioe, c. 5.

cia: bataren alegriantça eta bertcearen tristura; bataren baquea eta bertcearen guerla, bataren atsegua eta bertcearen atsecabea, bataren arraitasuna eta bertcearen goibeltasuna. Fincan eçagutuco duçue eta esperentciaz frogatuco, cein handia den onec gaichtoen gainelic duten abantailla, eta nola diren onac, are mundu hunetan ere, gaichtoec uste duten baino aiseago eta bere gogarago.

Egun batez galdeguin ceraucaten Apostoluec bere nabusiari: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* (1) Iauna, guc utci dilugu ditugun on guztiac çure amoreacgatic eta iarrai qui galçaizquitçu, cer içanen da bada gutçaz, edo guretçat? Ihardetsi cerauen: *Amen dico vobis nemo est, qui reliquerit domum aut fratres aut sorores, aut patrem aut matrem propter me et propter Evangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, et in sæculo futuro vitam æternam:* (2) Eguiaz erraiten deratçuet, seguraten çaituztel, ecen norc ere utzico baitu enegatic eta ene Evangelioagatic, etcheric, anaia-ric, arrebaric, aitaric edo amaric, errecibituco duela orai presenteco dembora hunetan, utzico duenetic ehun gnehiago, eta guero bertce munduan bicitce eternala. Ikhusaçn nola mintço den mundu hunetaco pagamenduaz, eta bertce munducoaz: eta nola bataz eta bertceaz differentcia eguinic, erraiten duen, lain-

(1) Marc. 10.

(2) Marc. ibidem.

coaren cerbitzatceagatic deus utzten duenari, emanen çaicala, are mundu hunetan ere, utzten duenetic chun guehiago, eta guero bertce munduan seculaco loria.

Beraz hunelatan badu Iaincoaren cerbitzatceac bertce munducoaz gainera, mundu hunetan ere cenbait golardoa, cenbait pagamendu, atseguin eta plazer.

§ 2.

Erranen du cenbaitec: nolatan ahal dateque oraino-coan erran duçuna hala? Ceren ezugu ikhusten ecen Iaincoac bere cerbitçariey, presuna iustney, mundu hunetan horrela gauça handiric emaiten derauela, ez carginic, ez ohoreric, ez aberatstasunic, eta ez munduco bertce gauçaric. Aiteitic anhitzetan ere, hec dacusquigu direla probe, eritoqui, eta munduco arauaz onbehar. Nola aditcen da beraz, emanen çaiela, are mundu hunetan ere, utzten dutenic ehun guehiago?—Ezta gaitz ihardesten: aditcen da, Iaincoac bere cerbitçariey, gorputzarentçat behar dutenequin, halaco donuac eta aberatstasun espirtualac emaiten derauztela, bere baithan barrena, non hec baitira ehunetan ere handiago eta baliosago, mundu hunetaco atseguin, plazer eta onthasun corporal guztiac elkharri iratchequiric baino.

Iaincoaren atseguinac eta plazerac, guehienic ariman barrena dira. Eta barreneco atseguin hec, garaitcen dituzte campoco atsecabeac, eta bai gorputzaren plazerac ere. *Omnes sancti adjuvantur à Deo, sed intus, ubi nemo videt*, dio san Agustinec: (1) Sain-

(1) August. in psal. 53.

du guztiaç dira laincoz lagunduac, eta faboratuac. Ordea non? barrenean, nehore ikhusten eztuen lekhan.

Baldin utzten baditutçu campoco placerac, gorputzarenac, emanen çaiquitçu barrenecoac, arimarenac; içanen baitira ehunctan, gorputzarenac baino handiagoac, eztiagoac, eta abantailatuagoac. Eta baldin gorputzarenac utciric, dasta bacinitça arimarenac, higuin lequidisquetçu berehala gorputzarenac. Handic harat, lehen on eta goço ceizquitçun atsequinac eta placerac, etcinituzque ikhusi ere nahi, eta ez aiphatu. Ceren orduan halaco moldez argui lequidiqueçu ceure adimendua, eta alda leheneco gogoa, non gauça guzliec, lehen ez beçalaco colore bat, iduri bat, eta çaphore bat har bailleçaquete.

Laincoaren cerbitçariec badirudite campotie probe, eztheus, placer gabe, hil hurranac. Ordea Iondone Pauloc dioen beçala, barrenean darabillate gorderic bicitcea eta aberastasuna, cein baita Iesu Christo: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* (1) Eta nola Iesu Christoc berac, baitceducan bere dibinitatea eta laincotasuna barrenean estalia, eta campoan baitcirudien ttipi eta probe: halaharen cerbitçariec ere, bere Isunari iarraiquitcen çaitçala, dirudite campoan deus guti eta triste, baina barrenean dira aleguera, eta consolamenduz betheac. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abs-*

(1) Ad Col. 3.

condisti timentibus te ! (1) A cein handia den, laincoac guiristino beldur çaiçconentçat, gorderic eta estaliric daducan eztitasunaren multçua ! Hain da handia ezen frogatu duenac baicen ecin iaquin baiteçaque nolacoa den. Halatan erraiten du erregue Davitec : *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus :* (2) Dasta eçaque, froga eçaque, ceren ezta laincoa dirudien beçain latz eta gaitz. Orainocoan deabruaren cerbitçuan beçala, emplega çaita hemendic aicina laincoarenean, eta orduan ikhusico duçn, eta esperientçiaz frogatuco cein goço, cein ezti, cein atseguin eta placent den laincoa.

§ 3.

Nola berthuteac, prestutasunac, eta guiristino on içaiteac baitakharque berequin, bere baithan barrena, bozcario bat, alegriantça bat, eta contentamendu handi bat : hala bekhatuac eta bekhatutan ibiltceac ere, dakharque berequin desplacer bat, atsecabe handi bat : hain handia non baldin ifernuric eçpaliz ere, ceren bekhatua bera bere baithan baita hain itsusi, eta bera bere buruarentçat hain penagarri eta gazligu ; hargatic beragatic ere behar baiquenduque bekhatu eguitedic beguiratu. Iocari batec, nahiz hari dadilla dostetan, eztoen balere irabazteaz probetchuric, eta ez galtceaz calteric, guzliarequin ere atseguin hartcen du irabazteaz eta damu galtceaz. Ceren irabaztea, bere

(1) Psal. 3.

(2) Psal. 33.

eguitez baita placer, eta gaitzea desplacer. Hala bada prestu içaiteac ere, parabisuric ezpaliz ere, badu bere baithan barrena, bere atseguina eta placera; eta bai gaitcho içaiteac ere halaber, ifernuric ezpaliz ere, bere desplacera eta atsecabea.

Batçuey iduritcen çaye ecen bekhatua goço dela, placentciac bethea dela; baina enganatcen dira. Ceren bataz placentcia hura ezta placentcia, baina da enganamendu; eta enganamendu hura ere ezta ez bekhatuarena, ezta bekhatutic sortcen; baina da bekhatorearena, bekhatorea beraganic eta bekhatuaren eraguille deabruaganic heldu dena. Orac bidean edireiten duen heçur idorra, goçoqui erabilcen du ahoan, ez ceren heçur hare duen berequin mamiric edo urinic; baina ceren, erabili hutsez, orari berari ahotic goçoa edo odola iarieten baitçaica, eta guero odol edo ur harequin batean, heçur idor hura, on, goço eta ezti iduritcen baitçaica. Hala bada bekhatoreari ere iduritcen çaica bere bekhatu idorra, on, goço eta hece, ez ceren bekhatuac berac bere baithan duen ontasunic edo goçotasunic, baina ceren bekhatoreac baitaduca bere gogoa, bere guticia eta desira guztia bekhatu hartan ibenia; eta desira hare emaiten baitio bekhatuari goço eta çaphore.

Egun batez Israëleco iendeac hain çuen egartsu idorra eta edateco desira handic, non laincoac, hequen premia ikhususic, eman baitçerauen, harri-muguer batetaric atheraric, ithur-ur fresco bat. Eta guero hartaric edan çutenean, erran çuten; ur hura etcela

ez ura, baina ura baino hobea; munduco arno guztiac baino goçoago, ezliaren pare cela: *Ut sugeret mel de petra.* (1) Eta cere eman cioen ur hari ezlitasun hura? Nahiz laincoac eman ahal cioen ur hari goço berheci bat, uste içateco da ezlitasun hura emaiten cioela choilqui hequen guticiac, hequen desirac eta egartsuac; eta gaineracoan, hertce ur bat beçala cela ur hura ere. Hala bada emaiten dio bekhatuari ere bere goçotasuna, gure gogoac, gure desirac, eta deabruac. Eztu bekhatuac berac itchurapenezco, eta enganamenduzco goçotasunic baicen.

Eta deabruac bekhatuari escaintcen dioen enganamenduzco goçotasun hura ere, bortchaz emaiten dio, eta ez guçonari placer eguin nahiz. Baldin bertcela eraguin albaleça bekhatua, ezlemaque munduan den placeric ttipiena ere. Arrantçaleac egotzten du amua urera cenbait iateco eta bazcarequin, eta ez, ez arraiñaren urricariz, ez hari iatera eman nahiz, baina ceren bertcela ecin engana baiteçaque eta ez atceman. Hala bada deabruac ore emaiten dio bekhatuari cenbait atseguin eta placer, cenbait bazca eta goçotasun, ez eman nahiz, ez atseguin sari, baina ceren bertcela ecin engana baiteçaque bekhatorea eta ez atrapa, ifernurat eramaiteco.

Eta deabruac bekhatuari emaiten dioen enganamenduzco goçotasun harc ere, denac ere, deus guti irauten du; dastatu uste eta iraganic da, baina ondoco

(1) Deut. 32.

penac eta atsecabeac egoiten dira. Bekhatuaren place-
raz mintzo dela, erraiten du Sophar Ioben adisqueide
harc: *Hoc scio à principio, ex quo homo positus est
super terram, quod laus impiorum brevis sit, et gau-
dium hypocritæ ad instar puncti:* (1) Munduaren has-
tetic huneraino, iendeac iende direnaz gueroztic, ba-
daquit pontu haur: gaichtoen laudorioa labor dela,
eta hipocriten alegriantza are laborago, pontu bat
beçala. Bekhatorea deitzen da hipocrita, ceren hipocri-
taren saindutasuna beçala baita bekhatorearen atse-
guina eta placera ere. Nola hipocritac campotic baiti-
rudi saindu eta debot; ordea barrenesn baita gaichto
eta maliciati: hala bekhatoreac ere campotic dirudi
aleguera, content, atseguinez eta placerez bethea, or-
dea barrenean triste da, goibel eta ilhun.

§ 4.

Gaichtaquerian dabillanac, guztiac ongui contacera,
segur da are mundu hunetan ere, atsegin baino, at-
secabe guehiago iragaiten duela. Ohoin batec cenbat
trabailu iragan behar du, bere ohoinqueriaren egui-
teco? Etsaigoan dabillanac cenbat ikhara, cenbat bi-
hotz ukhaldi errecibitu behar du, bere etsaiaz men-
decatceco? Enganatçaille batec, cenbat pensu eta itçul-
inguru eguin behar du, bere enganamenduaren baliat-
ceco? Gueçurtiac cenbat gueçur, cenbat hitz eder
saldu behar du, bere gueçurraren edertzatceco, es-

(1) Job. 20.

talceco eta eguiatçat bulkhatceco? Bethiere beçala, hemen ere ederqui erraiten du san Chrisostomoc: *Quemadmodum enim deformia corpora multis artificibus et indumentis indigent, quæ naturæ deformitatem contegant; quæ autem natura pulchra sunt, ipsa per se, etsi nihil extrinsecus deveniat, resplendeant: ita etiam in virtute et vitio, in veritate et mendacio, invenire possumus*: (1) Presuna ederrac, gorputza bere escuco eta ongui eguina duenac, ezlu campoco edergarriren beharrie, ceren bera baita bere baithan ederasco. Baina itsusiac, marquetsac, behar du anhitz estalqui, anhitz apñaindura, eta hequin guztiequin ere etchean legoque ederquienic. Hala da bada berthutearen eta bicioaren, eguiaren eta gueçurraren artean ere. Eguiac, berthuteac ezlu edergarriren beharrie, bera da ederasco. Gueçurrac bai, harc anhitz ezalqui behar du, eta edergarri; eta halaric ere ezta behinereasco edertcen, eta ez estaltcen. Baldin gueçurtiac bere gueçurra eguiatçat iraganen eta salduco badu, penatu behar du; batari eta bertecari cer ihardetsico dioen, aitecinetic pensatua eduqui behar du, gogonduri on behar du, accorduan eta memorioan egon behar du: *Mendacem oportet esse memorem*; ceren erran communa da, gueçurrac çainac labur dituela.

Cer erranen dugu bada atsegaleaz, lohian dabillanaz? Hare harteen duen atseguin hura, guztiae ongui contatcera, atseguin othe da, ala atsecabe? Ikhusico

(1) Chrys. in ps. 26.

duçu guicon gazte bat; eta batçutan are, gaichtoago baita, cenbait çahar ere bai, ganac galduric, onac gastaturic, gorputza deseguinic, bere ohorea, eta eguinbidea guibelat utziric, emazte char bali darraicala. Eta berriz ikhusico duçu halaber bertce bat, emaztez conto guti eguinic, ohorez, arrier dabillan bat. Oraí bada hetaric bietaric cein othe da aiscago, eta bere gogarago? Ceinçec iragaiten othe ditu gau egunac gueldiago eta malenconia gutirequinago? Ezta cer galdeguinic, ceure aithortuco duçu, mundu hunetan içatu dituçun incontru gaitz guztiaç, edo behintçat guehienac, aldeç edo moldez, bekhatuacgatic, içan dituçula; eta baldin eguia erran nahi baduçun, bekhatu hetan, placer baino desplacer guechiago iragan duçula: Eta hala da berè aramaz, bekhatu suerte guztietan ere.

Ezta gaichtatasuna baino, gauça travaillutsuagoric, eta ez hartaco travaillua baino, travaillu galduagoric. Ceren ezta travaillu hartaric, calteric eta desohoreric baicen, bertce fruituric biltcen. Halatan galdeguin cer rauen londone Pauloc bekhatutan ibili ciren iende batçuey: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* (1) Cer fruitu, cer irabaci, içan cenduten ordnan, oraí aiphatcera ere abalque çareten bekhatu hetan?

Bekhatuaren gaztigo handietaric bat da shalquea. Hartcen duçu deabrua ceure nabusi, eta ahalque çara

(1) Prov. 6.

haren muthil çarela erraitera. Gaichto çara, ordea ez-tuçu nahi gaichto dei çaitçaten. Ceure eguin duçuun bekhatu, ez-tuçu ceure aiphatu nahi; desohore çaitçu hartçaz minçatcea.

Urricalquiçun dira, onbehar dira gaichtoac, ceren hetçaz, hequen adisquideac ere, aguerriz ezpada ere, capapetic bedere gaizqui mintço baitira. Baina onez eta prestuez, guztieç, are etsaieç ere, bere bihotzetan barrena bedere, ongui erraiten dute.

Ordea guztiarequin halaric ere, bere ahalque, desohore eta travaillu guztiequin ere, nahiago dute gaichtoec contraco bidean travaillaturic ibili, bide onean eta artezean travaillatu gabe baino.

Anhitz gauça eguin ahal diteque, laincoaren cerbitçuan, travaillu gutirequin. Ceren cer travaillu da, eguiaz minçatcea? Falso testimonioric ez erauztea? Iuramenturic ez eguitea? Guiristino lagunari barkhatcea? Baina bertceela eguitean, bada pena eta travaillu; ceren gueçurrac, falso testimonioac, iuramentuac eta etsaieç mendecatceac anhitz okhasino eta eguiteco pitzten ohi dute. Eta alabaina haur da eguitecoa, nahiago dugu ifernatic ifernura ioan, ecen ez parabisutic parabisura. Manamenduen complicecco eta beguiratcecco eztugu nekhatu behar, ez behintçat hautsteco beçanbat; eta halaric ere, nekhaturic eta travailaturic ere, nahiago dugu ifernura ioan, parabisura baino; cer erhoqueria!

Etçuen behin, gaizqui erran sçindu bateç, anhitzetan ere, ifernura ioaiteco hartcen dugun travailluaren

erdiaz, erdiets gueneçaqueyela parabisua. (1) Halaber saindu harc berac, ikhusiric, ecen nescato bat, copetaren edertecco, cherloac goiti tbiraturic, penatcen cela : eta guerriaren ere lerdentecco, bortizqui hersten cela, erran çuen : bidegabe eguinen dio laincoac nescato huni, baldin hunenbat pena eta travaillugatic, emaiten ecpadio iferana. Ceren nola iende batçuc penatcen eta travaillatcen baitira, parabisura ioaiteco : hala bertce batçuc, are penatcenago, eta travaillatcenago dira ifernuaren erdiesteco.

Eta ifernuco pena hura etçaiie pena iduritcen, ez-tute hura sentitcen, baina bai parabisucoa, haur sentitcen dute, haur choil çaiie gaitzi, hunetan fite unhatcen dira. Amorantian, ohoinquerian, iocoan, gau egu-nac aise eta guti sentituric iragaiten tuçu, hartaco etçara eri, hartaco haduçu indar. Baina barurtteco, oracinotan egoiteco, erien bisitatcera ioaiteco, flaco çara, eri çara, buruan min duçu. laincoagatic, den penaric ttipiena errecibitcen duçunean, berehala ar-rencuratcen çara ; baina deahruagatic, gau-aireac, hotzac eta beroac ere ichil pairatcen dituçu.

Ikhusico duçu emazte gaichto bat, hasten dela oi-huz, heiagoraz, deihadarrez eta atçapartaz, ceren here senharrae, soberaniac gainez eguinic, beharondoco bat eman dioen. Baina here amorrenteac, here place-reco daducan guiçon gaichto batec, burua hauts ha-diaço ere, ichil pairatcen du ; eroriric edo bertcela

(1) In vita Thomæ Mori c. 21.

hartu duela, ederztatzen du. Senharraren colpe tipiaz arrencuratzen da emazte gaichtoa, eta ez amorantearen handiaz, contrara dabilla. Hala çabiltça bada çu ere contrara, eta arrencuratzen çara laincoaren cerbitçuan iragaiten dituçun travaillu aphurrez, barurtee batez, eta ez deabruarenean pairatzen dituçun pena handiez, hec ezтира deus, hec eztituçun sentitcen, ceren san Chrisostomoc dioen beçala, deabruac iasaiten laguntcen baitçaitu: *Laborant peccatores, quamvis adjutorio diaboli laborem non sentiant.* (1) Baina ethorrico da dembora deabrusc laguntçaric eguinen ezteraçuna, eta ifernuco bidean iragaiten diren travailluac, eta iasaiten diren cargac ere, cein handiac eta pisuac diren frogatuco duçuna. Çur bat, handiago eta pisuago bada ere, hosiñ handian errazqui manaiatcen da, arintqui eta guti sentituric, alde batera eta bertcera, itçultcen eta erabiltcen da. Baina ur bazterrean, leihorrean, ecin higui deçaqueçu; han da agueri, han iaquiten eta frogatcen da, cein pisu den. Hala bada halaber bicitcearen bazterrean, akhabatcean, heriotcean, aguerico da, han iaquinen eta frogatuco da, nolacoa den bekhatua, eta bekhatuaren carga eta pisutasuna; eta cein handia deabruaren cerbitçuan, ifernuco bidean iragaiten den nequea eta travaillua.

§ 5.

Nola laincoaren cerbitçateco bidea, gogotic dagoenarentçat, baita plaun eta çabal, ezluque nahi dea-

(1) Chrys. Hom. 29. t. 2.

bruac çabaltasun hari beba guiniçon : baina cenbait mehartasun eta buruzgora ere baitu, hura nahi luque ikhus gueneçan. Eta berriz bertce aldera, nola deabruaren cerbitçatçeac baitu anhitz travaillu, ez luque nahi deabruac gueneguien travaillu betçaz conturic; baina atseguin ere cenbait baitu, hura nahi luque be-thi gueure gogoan eta beguicn aicinean eduqui gueneçan. Hala Iuduac Egiptoco gathibutasunelic iltquiric, libre eta bere gogara, ceruco ianhariz asetcen cirela cebiltçanean, ceren ethorri ceyen haragui iateco guticia bat, eta guticia hura etçuten nahi beçain fite complitcen, hasi ciren erraiten, bihurtu nahi çutela Egiptora, bere leheneco gathibutasunera, ceren han porruz, tipulaz, eta baratchuriz asetcen cirela. Etçuten consideratcen, gathibutasun hartan iragaiten çuten bicitce nequea eta garratza, baina bai escüen artean çuten escasia aphurra, edo desira desordenatua: eta halatan bere leheneco toquira eta miseriara bihurtu nahi çuten. Ceren haur da deabruaren malicia, ibentcen deracu gueure beguicn aicinean bekhatuaren placera, baina ez dezplacera. Pintatcen deracu berthutearen travaillua, baina ez irabacia eta goços.

Baldin berthutea eta bicioa; eta berthutearen eta bicioaren ioan-ethorriac, onac eta gaitzac iben baguinitça bi balantçatan, eta considera behar licen moldean, eztut uste ediren litequeyela munduan, bekhatu leidi queyenic.

Eñranen duço, baduela berthuteac laincoaren cerbitçatçeac cenbait pena, eta travaillu; eta hai bekha-

tuac eta bekhatutan ibiltceac ere cenbait atseguin eta plazer ; beraz hobe dela bekhatuaren plazer gutia, berthutearen nequea baino ? Ez horrelacoric, ceren san Agustinec dioen beçala : *Nec per latam viam diu gaudetur , nec per asperam et angustam longo tempore laboratur . Quia et isti per brevem tristitiam accipiunt vitam æternam, et illi per parvum gaudium patiuntur sine fine supplicium :* (1) Berthutearen nequeac eta travailluac labor dira, eta bai bekhatuaren atseguinac eta plazerac ere. Ordea berthutearen travaillu laborrac ondotic du loria lucea eta seculacoa ; eta bai bekhatuaren atseguin aphurac ere, gaztigu handia eta sin gabecoa. Beraz hobe da berthutearen desplacera, bekhatuaren placera baino.

Nola penatan eta travaillutan denac, baldin guero ondoan irabaci handi bat edo cargu ohorezco bat uste badu, ezpaititu pena eta travaillu hec guztiac dens sentiteen ; hala atseguinetan eta plazeretan dabillanac ere, baldin plazer hequen ondoan senti badu gaztigu handi bat harentçat prestatus dagoela, ezta posible, atseguin hetan atseguin osoric har ahal deçaqueyen. Aitcitic orduan atseguinta atsecabe bihurtcen çaica.

Guizon batec, urkhabera daramstenean, ianhari onac eta edari hobeac içanagatic, eta urkhabeco bidea ere, bide ederra, plauna, placenta, çuhaitz berdez, itçalez eta placerez bethea ikhusiagatic, cer plazer ahal duque hetan guztietan ? Badirudi erraiten dioela

(1) August. serm. 55 de tempore.

halacoari san Agustinec : *Noli attendere qua iturus es sed quo iturus es* : (1) Ezteçaçula beha nondic iragan behar duçun, baina beha eçaçu nora heltu behar duçun. Ezliaçoçula beha urkhabeço bide ederrari, baina beha iaçoçu urkhabeçari berari, baratu behar duçun lekhuari.

Hala bada çuc ere bekhatu baten eguitera çonciñean, ezliaçoçula beha bekhatuaren eguñtean hartcen duçun atseguinari, baina beha ioçoçu atseguin haren ondoco ondoreari, atseguin harc eramaiten çaituen lekhuari eta emanen deratçun atsecabeari.

Bekhatu baten eguitera dohanac considera baleça, cenbat pena eta atsecabe iragan behar duen bekhatu haren eguñtean eta eguñ ondoan, cer goço, cer çaphore, cer atseguin eta çlacer har ahal liaçajo bekhatuari ?

Berthuteac, Iaincoaren cerbitçatceac, prestuqui bicitceac, ondore ona du, eta cerbait travaillu badu ere du aphiurra eta laburra : eta labur hura ere arintcen, gutitcen eta goçatcen du, ondoreco irabaciariñ eta placentciaren segurantçac ; gogotie, amorioz eta borondatez egoitesc, eta guztien gainetic Iaincoaren laguntçac eta garaciac. Baina bekhatuctan eta bekhatuzco placeretan eta ohretan gauça hauc guztioe dira contrara : hetan placera da tipi eta labur, eta ondoco desplacera handi, luce, bethico, eterno, seculaco.

Eta hala arraçooin hauc guztioe ongui consideratu-

(2) August. in psal. 36.

ric, batbedera bere balançan ibeniric, segur da parabisuco bidea errazago dela, ifernucoa baino; eta ifernuratcen denac, pena eta trabailu goehiago iragan behar duela ifernuratceco, ezen ez parabisuratcen denac, parabisuratceco.

Beraz huelatan parabisutic parabisura, bicitee on batetarie hobeagora ioaitengatic ere, behar guenduque egun beretic, gueroco beguira egon gabe, laincoaren legue saindua, haren uztarri emea eta carga arina, gueure gogo eta bihotz guztiaz hantatu, besarcatu, eta halatan guero urriquiric ezluquegun beçala biciteera enseistu.

XIII

BERTHUTEAC DAKHARQUEN BAQUEA.

LVI CAPITULUA.

Nola guerotic guerora çabiltean bitartean gulteen ducun concientcia onaren baquea eta sosegua.

GAUÇA segura da, clara, eta esperientciatz ere frogatua, concientcia gaichtoaren autsiquiac autsiqui minac, liscarrac liscar garratzac, eta colpeac ere colpe hortitzac direla; eta halaco concientcia duenac, hala dueino, placentia osoric ezluqueyela. Baina gauça clara eta frogatua da halaber, concientcia onaren baquea eta sosegua, gauça goçoa eta placenta dela; eta nola mundu hunetaco ifernua baita concientcia gaichtoa, hala dela halaber, mundu hunetaco parabisua, concientcia ona.

ric, batbedera bere balançan ibeniric, segur da parabisuco bidea errazago dela, ifernucoa baino; eta ifernuratcen denac, pena eta trabailu goehiago iragan behar duela ifernuratceco, ezen ez parabisuratcen denac, parabisuratceco.

Beraz hunelatan parabisutic parabisura, bicitee on batetarie hobeagora ioaitengatic ere, behar guenduque egun beretic, gueroco beguira egon gabe, laincoaren legue saindua, haren uztarri emea eta carga arina, gueure gogo eta bihotz guztiaz hantatu, besarcatu, eta halatan guero urriquiric ezluquegun beçala biciteera enseistu.

XIII

BERTHUTEAC DAKHARQUEN BAQUEA.

LVI CAPITULUA.

Nola guerotic guerora çabiltean bitartean gulteen ducun concientcia onaren baquea eta sosegua.

GAUÇA segura da, clara, eta esperientciatz ere frogatua, concientcia gaichtoaren autsiquiac autsiqui minac, liscarrac liscar garratzac, eta colpeac ere colpe hortitzac direla; eta halaco concientcia duenac, hala dueino, placentia osoric ezluqueyela. Baina gauça clara eta frogatua da halaber, concientcia onaren baquea eta sosegua, gauça goçoa eta placenta dela; eta nola mundu hunetaco ifernua baita concientcia gaichtoa, hala dela halaber, mundu hunetaco parabisua, concientcia ona.

*Ad spirituale gaudium hodierna die, fratres charissimi, intendo vos invitare: quod quidem gaudium non operatur divitiarum copia, non fallax mundi gloria, non prolis fecunditas, non corporis sanitas, sed tantum conscientiae puritas: (1) Placer espiritualera, arimaco alegriantçara conbidatu nahi çaituztet egungo egunean, neure ausia maiteac, dio san Agustinec: eta alegriantça haur eztu ez eguiten, eta ez emaiten aberatstasunac, ez munduco ohoreac, ez seme alabaddun içaitac, eta ez gorputzeco osasunac ere. Cerc eguiten du bada? Concienciaren garbitasunac, bekhatuic gabe egoiteac. Hare ekhartcen du eguiazco alegriantça, hare oinhace guztietaric sendatcen du arimaa, eta hare camporat ere atheratcen du barren hartaco harra eta tristura. Ceren san Ambrosioco dioen beçala: *Sicut in opere malo est tristitia, ita et in emendatione gaudium*: (2) Nola obra gaichtoan edireiten baita tristura eta maleconia, hala onean, onera emanen, eta emandatcean, edireiten da alegriantça eta bozcarioa. *Vis numquam esse tristis? Bene vive; secura mens tristitiam leviter sustinet; bona vita gaudium semper habet*: (3) Nahi duçu ez behin ere içan triste? Çaren prestu, onçu concientcia ona; concientcia onac arintqui iasaiten du, deus guti sentitcen du campotic heldu çaicen tristura: bicitce onac bethi du*

(1) August. ad frat. in eremo serm.

(2) Ambr. c. 2. in epistol. ad. Rom.

(3) Isid. l. 1. Sel.

herequin arraitasuna, irri nahia eta placentia. Hargatic erraiten çuen londone Pauloc, eteebillala behin ere triste; triste beçala bai, baina bethi aleguera: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* (1) londone Pauloc anhitz travaillu eta atsecabe içaiten çuen, cein nec tristetececo okhasino emaiten baitcioten; baina hec guztiac, concientcia onaren alegriantçac eta arraitasunac, iguzquiac lanhoa beçala, haiaçaten eta barraiatcen cerantçan.

§ 1.

Gaichtoac gueçurrez dira aleguera, eta eguiaz triste; eta onac bertce aldera, eguiaz aleguera, eta gueçurrez triste. Chuchen eta eguiaz minçatcera, onec dute alegriantçaren icena eta içana, eta gaichtoec icena eta ez içana.

Çure atsequin eta plazer guztien mintceco eta goço gaitzteco, asco da concientcia gaichtoa; eta bai atsecaben eta desplaceren goçatececo eta çaporatceco ere concientcia ona. *Namque si ibi vulnus non sit, sanumque sit illud quod conscientia vocatur, ubicumque alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet et ibi inveniet Deum,* dio san Agustinec: (2) Guiaçonac tristetua, atsecabeztatua eta eguitecoz bethea dabillanean, baldin bere barren hartan çauriric eçpadu, bere concientcia sendo badu, hara laster eguiten du, han laincoa edireiten du, eta han herequin batean bere burua consolaten du.

(1) 2. Cor. 6.

(2) Aug. in psalm. 45.

Çurquinac çura lantcen eta aphaintcen duencan, aurquitnagatic gainaldea, açalari datebecana arraçatua eta pipizatua, ezlu hargatic antsiaric, baldin bihotça, barren aldean on eta sin edireten badio. Guço-naren açala eta gain aldean, gorputza da ; barrenan eta mamia da concienteia, eta hura on bada, ezta gaineracoz antsiaric, eta ez cer contu eguiniç, ceren barren hura baita principalan.

Hunen arauaz erraiten du san Ambrosiøc : *Et ideo non secundum forensem abundantiam æstimandam esse beatitudinem singulorum, sed secundum interiorem conscientiam* : (1) Ezta ez erran behar nehor dela bere gogara, çampoco bere gogaragatic : aberatstasunagatic, ian edanagatic, eta ez bertce franquiagatic. Baina orduan erran behar da batbedera dela ongui, eta bere gogara, eta atseguinac eta plazerac ere direla osoac eta complituac, noiz eta barren aldean, concienteia baita ongui, sendo, garbi eta narrio gabe. *Non contristabis iustum quidquid ei acciderit, impij autem implebuntur iniquitate*, dio Spiritu Sainduac : (2) Cer nahì den guertha daquiola, ezteçaque deusec ere iustua trista, baina gaichtoac betheco dira gaichtaqueriaz eta eguitecoz. Hunen arauaz erraiten du Eliçac ere : *Nulla nocebit ei adversitas, si nulla dominetur ei iniquitas* : Eztio batere guertha daquion eguitecoc calteric eguinen, batere bekhaturic eztoe-

(1) Ambr. lit. 4. officio. c. 15.

(2) Prover. 12.

nari. Ceure bekhatuec eta apetitu desordenatuec eguiten deratçute guerla eta calte, hec tristeten çaituzte. Khen çatçu hec, eta içanen çara aleguera; khen çatçu hec, eta bicico çara haquez eta ceure çogara. Hala erraiten du erregue Davitec: *Pax multa diligentibus legem tuam*: (1) Baque handia du concientcia onac, laincoaren legue sainduari darraicauac. Eta badio san Ambrosioci ere: *Quid est iuste vivere, nisi cum tranquillitate vivere?* (2) Çer da iustuqui biciteca, haquean eta soseguan biciteca baicen? Erran nahi du concientcia onaren içaitca; eta haquean eta soseguan egoiteca, guztia dela bat. Çeren iustuac campoan guerlac eta eguitecoac içanagatic, barrenean bethi du haquea; berequin du halacoac, mandu hunetan erdiets ahal ditequeyen loria eta placentcia. Halacoac eztu antsiaric munduco erran-merranagatic. Falso testimonio bat, contrario bat erauzten diotenean, eta batec eta bertceac ahotan gaichtoqui darabillatela ikhusten duenean, laster eguiten du bere concienteiata; eta nola ezpaitu han dioten faltaric edireiten, hartçaz consolaten da, hartçaz esporçatcen eta berotcen da. Arragoinequin erraiten du san Ambrosioci: *Bene sibi conscius falsis non debet moveri, nec aestimare plus ponderis esse in alieno convitio, quam in suo testimonio?* (3) Faltaric eztnela daquien presunac, ezta bertceren gaizqui er-

(1) Psalm. 118

(2) Ambros. lib. 10. epis. 28.

(3) Ambros. lib. 1. oficior. cap. 5.

raiteaz casuric eguin behar, eta ez pensatu ere bert-
ceren gueçurrac indar guehiago duela, heraren eguiac
baino. Hunen arauaz erraiten du san Gregorioc ere :
*In omne quod agimus vel extra de nobis agitur, re-
currere ad mentis arcana debemus. Et si omnes vitu-
perentur, liber tamen est quem conscientia non accu-
sat. Quia si omnes laudent, liber esse non potest, si
hunc conscientia accusat:* (1) Egniten ditugun gauça
guztietan, edo gutçaz eguiten eta erraiten direnetan,
concienciaren harreneco sequeretura eguin behar
dugu laster, eta hartçaz, haren lekhucotasunaz, harc
barren hartan dioenaz eguin contu, eta ez iendearen
crasteaz, eta ongui edo gaizqui mintçatceaz. Ceren san
Agustinec dioen beçala : *Nec malam conscientiam sa-
nat præconium laudantis; nec bonam vulnerat con-
vilantis opprobrium:* (2) Conciencia gaichtoa eta
eria eztu ontzen ez sendatzen nehoen laudorioac; eta
ez ona eta sendoa ere gaichtatzen, eta ez eritcen,
gaizqui erraitceac; hargatic bat bedera, dena içanen da.

§ 2.

Bai ordea, dioçu, damn hartcen dut, iendec ene
baithan eztenaren erraitceaz, eta bai hatçutan denaren
ere aguericeaz eta banatceaz. — Sinbesten dut damu
hartcen duçula, baina pacientia behar duçu. Cereu
bertceren mihiac ecin eduqui ditçaquetçu, hec eztande
çure escuan. Utzquitçu hec, gaichtoac baitira; eta iende

(1) Greg. epist. 2.

(2) August. lib. 3. contra Perili. Donatistum.

onen eta prestuen erranaz, eta ceure concientciaz eguigu contu. Ceren san Bernardoc dioen beçala : *Uminino sufficit aduersus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientie* : (1) Asco da mihi gaichtoen contraco, iende onen alderat fama onean egoitea, concientcia onaren lekucotasunarequin.

Deusec ere eztu hala sendatcen ez arintcen, iende gaichtoec gutçaz gaizqui erraiten dutela ençuteaz, hartcen dugun damua, nola eguiten baitu ikhusteac eta iaquiteac ezngula hobenic; eta iende prestuec eta oltoratuec ezutela uste eta ez sinhesten gutçaz halacoric.

Baldin iende prestuec erraiten hadute çutçaz ongui, eta concientciac ez akhusatcen, eguigu loa lacho; eztuçula antsiaric çarrec edo galducc gaizqui erranagatic. Aitcitic atsequin hartceco duçu, ceren hartan da agueri etçarela hec beçala. Eguia haur erdietsi çuen ongui Antitenes Philosophoac. (2) Ceren hare ençun çuenean ceen iende gaichto batçuec haren laudorioz ceudecilla, erran çuen tristura handi batequin : « Ha
« Iaincoac, cer eguin othe dut nic ? Certan faltatu othe
« dut ? Beldur naiz cerbaitetan huts eguin dudan, eta
« lehendanic gaichtatu naicen. Ceren iende gaichto
« batçuec, lehen nitçaz gaizqui erraiten çutenec, er-
« raiten omen dute orai ongui. Cein baita seiñale

(1) Bernar. super cantica.

(2) Laert. lib. 6. cap. 2.

« gaichtoa, ceren halacoe ez ohi dute erraiten ongui-
 « ric gaichtoez eta gaichtaqueriez baicen. »

Hunela mintzatu cen Philosopho hura, gaichtoen condicinao eçaguturic. Bende beraz hec diren beçalacoric, ez hetarat bururic itçul, ez hey beba, ez hetçaz conturic eguin. Ceure concientiarequin educaçu, harequin conseilla eta consola çaiteci. Hala eguiten çuen londone Pauloc, erraiten çuenean: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ*: (1) Haur da mundu hunetaco gure loria eta psarabisua, concientiaren akhusamenduric gabe egoitea, barren hartan faltaric ez edireitea. Erran baillu beçala: batçuen loria eta contentamendua da, aberats içaites; errenta handien erdieste; handiequin seguitcea; iocoan, ian edanean, emaztetan eta munduco bertce placeretan demboraren iragaitea, baina ez gurea. Gue ezitugu hautçaz conturic eguiten, barrenecoaz, concientiacoaz contentatcen gara. Hunen arauaz erraiten du san Ambrosioc ere: *Propositum piæ mentis mercedem non expetit, sed pro mercede habet boni facti conscientiam et justi operis effectum*: (2) Conciencia ona, bere ongui eguinaz, here baithan barrena edireiten duen pagamenduaz contentatcen da, hura daritça usco, ezta bertceric bilhatcen, eta ez desiratcen. Çeren, san Ambrosio berac dioen beçala: *Quis enim puritate et simplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus suavior*

(1) B. Paul. 2. Cor. 2.

(2) Ambros. lib. 2. de Abraham, c. 2.

quam is, quem animus bene sibi conscius, et mens innocentis epulatur? (1) Cer fruitu da, concientcia onaren garbitasuna eta simpletasuna baino eztiagoric? Cer ianhari, densetan eztuela faltaric daquienac iaten duena baino goçoagoric. *Nihil simplici corde felicius: quia qui innocentiam erga alios exhibet, nihil est quod pati ab aliis formidet; habet enim quasi arcem firmissimam simplicitatem suam; nec suspectus est poti. quod se fecisse non meminit:* (2) Ezta concienteia simplea, plauna eta maliciagabea baino, gauça dohatsuagoric, dio san Gregorioc; maliciagabe, simplequi, gogoan gaitzic eztaducala dabillana, ezta densen beldur; iduriteen çaica halaroari ecen here simpletasuna eta iurtencione ona, duela gazteluric eta dorreric asco; eta herac bertceri eguiten ezlioena, ezta beldur berari ere bertcec daguiaten. *At contra mens prava semper est in laboribus, quia aut molitur mala quæ inferat, aut metuit ne hæc sibi ab aliis inferantur:* (3) Concientcia gaichtoa, maliciatia eta feda gaichtoz dabillana, bethi da nequez eta trabailloz; bethi da gogan behartsu, iduricor, guibel beldurti eta sosegogabe; ceren nola bera baita gaichto, uste du ecen bertceac ere hala direla; nola bera hari baita gaichtaqueria pensalcen eta eguiten, beldur da berari ere hain bertce daguioten, moneda berean paga deçaten.

(1) Ambros. in psal. 35.

(2) Gregor. lib. 2. Moral. cap. 2.

(3) Greg. ubi supra.

§ 3.

Galdeguin ceraucaten egunbatez Bias Philosophoari, ea othe cenz munduan deus, deusen beldur etcenic ? Eta ihardetsi çuen baietz, eta hura cela concientcia ona. Concientcia onac eztu deusen beldurric, eta ez bere baithan ikhararic. Halatan galdeguin ceraucagure Salbatçailleac ere bere etsaiey, Scriba Phari-seoey, deusen beldur gabe ausartcia handi batequin : *Quis ex vobis arguet me de peccato ?* (1) Ceinec çuetaric eguinen deraut niri bekhaturz erañçute ? Norc edirenen du ene baithan faltaric ? Norc erranen du nic badudala bekhaturic ? Galdez nagotçue ? Deus badaquiçue erraçue ? — Cer dioçu laungoicoa ? Cer hari çara ? Nolatan eguiten deraueçu galde hori ceure etsaiey ? Çutçaz gaizqui erraiteco okhasino bilha dabiltaçaney ? Nola etçara beldur ahalque gabe daquizquitçun, eta eztena badela erran diaçaçuten ? — Nola ezten beldur ? Ezpaitu deusetan ere faltaric. Concientcia baitu ona eta garbia. Harec esportçatcen, berotcen eta segurantça segur batequin deusen beldur gabe ibentcen du. — Nahi duçu egon deusen beldur gabe ? Çaren prestu, ençu concientcia ona. Çaren concientcia onarequin, ez etsairen, ez igortçiriren, ez ozpinaren, ez uren, ez suren, ez incoutruren, ez fortunaren, eta ez munduan den bertee perilen ere, etçara beldur içanen.

(1) Ioann. cap. 8.

Conciencia gaichtoac perilio eztenean ere, uste du peril duela: baina onac peril duenean ere, bere burua segur daduca, esportçu du, esperantça du orduan ere; bertce guztieac etsituagatic, eztu berac etsilcen. Susanna legue çaharreco emazte prestu hura, bere senharraz bertcerequin içan cela falsoqui akhusaturic, harriz iocatera ceramatenean, galdutçat ceducan mundu guztiaç. Ordea berac esperantça handia çuen laincoa baithan: *Erat cor ejus fiduciam habens in Domino.* (1) Ceren nola ezpaitçuen hobenic, bere hoben gabeac, bere concienciaç, beroteen, consolaten eta esperantçatcen çuen. Eta hala miracuiluzqui falseria aguerturic escapatu cen. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Dominum,* dio londone Ioannes Ebangelistaç: (2) Baldiu gueure concienciaç akhusatcen ezpagaitu, esperantça dugu, eta fidantcia laincoa baithan.

Eta handic londone Pauloc ere Thimoteo here discipulari esquiribatu cioen cartan, ibeni çuen esperantçaren lekhuari, conciencia ona. Aditcera emaitçagatic, conciencia onaren içaitea eta esperantça ere içaitea, guztia dela bat. *Ille enim sperat qui habet bonam conscientiam:* (3) Ceren conciencia ona duenac, du esperantça ere.

Eta nola, conciencia gaichtoa duenac ez othe du

(1) Daniel. 3.

(2) 1. Ioannis, cap. 5.

(3) August. in psal. 31.

esperantçariç ? — Bai baduque esperantça, ez ordea esperantça eguiazcoa, ez esperantça bicia eta fina. Esperantça banao, alferra eta hilla du halacoac. Cerenola baitira bi fede molde, bata bicia eta bertcea hilla; hala dira halaber bi esperantça. Bekhatutan da goenaren esperantça, esperantça fauna, hilla eta probetchu gutitacoa da.

Conciencia gaichtoac hotzten, eztheusten eta ulitcen du gogoa; baina onac, berotcen, balentcen, esportçatcen, ausartcen eta esperantçatcen. Guizon bati ceure mende guztian, etsaigoa edoqui dioçunean; eta guerthatu çaitçan ocasino guztietan, ahal dagnuçun gaizqui eta contra guztia eguin dioçunean, cer esperantça ahal duqueçu guero haren baithan, haren behartcen eta meneratcen çarenean? Arraçoinex ez anhitz. Eta nehorc erranagatic ere: eztaçula hargatic antsia, guizon ona dela, gomenda çaquitçala, behar deçaçula; eta çuc hari gaizqui eguinagatic, hare, hartara guti behaturic, eguinen deratçula çuri ongui: eztuçu sinhesten. Ceren ceure conciencia guibelatcen baitçaitu, hare gogoa hotzten eta hiltcen baiteratçu. Baina bertee guizon bati bethiere amorio edoqui dioçunean eta okhasino guztietan haren alde eta faborc eracutsi çarenean, baduçu esperantça, cerorri ere hura, haren behartcen çarenean, helduco eta langunduco çaitçula. Eta nehorc erranagatic ere ezetz, etçaitçula lagunduco, eztuçu sinhesten. Ceren barengana daduçauçun amorioac eta eguin derautçatçun corbitçuec emaiten baiteratçute esportçu eta esperantça.

Bada haur guerthatcen çaiça concientciari ere lain-coarequin : concientcia onac esportçu du , esperantça handi du , baina gaichtoac guti , edo ez baterè . Eta ezta miretsteco ez içaitea ere esperantça finic eta deus baliu duenic , ceren ezpaitu berac ere aiticnetic , lain-coaren alderacotçat hala obratu , eta ez eracutsi .

§ 4.

Guiristino , guiristino denac , batean ezpada bertcean , noizic belin bedere , antemaiten du bere concientcia , bisitatcen du bere arima : eta bekhatuan dagocean , iduritcen çaiça ilhunbean dagoela , eta copillo bat , edo çama pisu bat , barren hartan baduela . Baina bekhatuoric gabe denean , arrai , clar , eta libre edireciten du bere borua .

Ongui cofesaturic etcherat bihurtcen çarenean , iduritcen çaitçen , carga sortha bat , çama pisu bat gainetic utzi duçula ; arindu , consolatu eta alegueratu çarela . Eta arraçoinequin iduritcen çaitçu hala , ceren cer da munduan consolamendu handiagoric , eta bihotz esportça eta ailtchagarriagoric , ikhustea baino eztuela deusen ere perilic , eztuela cofesa beharrie , eta ez bere concientcian harric ? Halacoac eztu antsiaric ; eta eztu içaiteco ere , berehala laburzqui , guebiago cofesatu gabe hilagatic ere . Ceren prestatua baitago , segur baitago , bekhatu mortalic gabe baitago . Aise da , alleguera da , baque handian da halacoa .

Cer ahal dateque bada munduan halaco ontasunic edo parabisuric , nola baita concientcia ona , esperantça

handiz bethea, beldurtasun gabea, eta eguiazco alegrantçaren iabea?

Bertce munduco parabisuaz, ceruco loriaz, contu guti eguitea itsutasun handia da, eta batero federico dutenen artean gauça miretstecoa. Baina aldez are itsutasun handiagoa, eta gauça miretstecoagoa da, mundu hunetaco parabisuaz, cein baita concientcia ona, hain contu guti eguitea. Ceren bertce munduco parabisua, eztozu oraino ikhusten bedere, eta ez goçatcen, baina mundu hunetacoa, concientcia onaren baquea eta sosegua, noizic behin, bekhatuic gabe gaudenean bedere, ikhusten, dastatcen eta frogatcen dugu. Eta guztiarequin ere ontasun haur, bertceic anhitz beçala, galteera utzten dugu.

Bada berthuteac, prestuqui hicitceac, bertce pagamenduric eta golardoaric ezpalu ere, concientcia onaren baquea eta sosegua baicen ere, hargatic beragatic behar guenduque, lehen baino lehen, guerotie guerora ibili gabe, egunetic biharrera luçatu gabe, orai bereon, concientcia onaren, ontasun handi hunen erdiestera enseiatu eta lehiatu. Hunelatan gutaric bat bederari erran ahal lequidiqueyon beçala: *Si dormiris non timebis, quiesces et suavis erit somnus tuus*: (1) Lo çautçanean, etçara beldur içanen, pausatuco duçu, eta lo goçoa eguinen duçu.

(1) Prov. 3.

AZQUENTÇA.

I. BEHAR DELA COFESATU.

LVII CAPITULUA.

BALDIN Escritura saindua ongui iracur eta considera badeçagu, edirenen dugu eztela egundaino nehor salhatu, eta ez salbatuco ere, aldez edo moldez cofesatu gabe.

Egundainoz gueroz, legue guztietan eta mende guztietan, usatu da eta usatcen da cofesatcea. Differentqui ordea, ez berdin. Legue naturaleco cofesatcea, oraico cofesatcearen itçala beçala cen. Legue naturalean asco cen bihotzezo urriquimendu batequin, eta batbederari bere gogoac bere baithan barrona ciotsan, campoco cenbait seinalerequin, begui ailtchatce batequin edo belhauricatce batequin, laincoari berari cofesatcea eta barkhamendu escatcea.

Deitu çuen lainco launac Adan, eta galdeguin çuen ea non cen? *Vocavit Dominus Deus Adam, et dixit: ubi es?* Eta galdeguite hora etçuen ez eguin taquin gabez, baina halatan bere bekhatua eçagut ceçan, eta eçagaturie cofesa ceçan amoreacgatic. Eta ceren ezpaitçuen behar cen bidean cofesatu, baina desencusatu eta ederztatu nahî içatu baitçuen, erraiten çuela ecen bere emazteac eraguin ceraucala; halatan guehiago gaztigu, guehiago calte eta damu merecitu eta errecibitu çuen. Molde berean edireiten da galdeguin

ciuela Caini ere, bere anaia Abel hil çuenean : *Ubi est Abel frater tuus?* Non da çure anaia Abel? Eta cer-gatic galdeguin ceraucan hunela? Bere bekhatua go-gora ceçan, eta gogorarie cofesa ceçangatic. Eta ceren ezpaitçoen cofesatu, baina ukhatu baitçuen, halatan hain onbehar eta urricalkiçun eguin cen, eta munduan herratua eta desterratua ibiliric, azquenean condenatu cen. Bada Adan eta Cain ere legue naturalean ciren; iendeac bere naturaleçaren arauaz, esquiribuzeo guidarie eta eracusleric gabe, bicitcen ciren demboran.

Ordea ceren naturaleçac berac ere, eracusten baitu, behar dela arraçoïnaren arauaz bici, gaizqui eguitea utziric, laincoarequin eduqui, eta hari bere saltac aithortu; halatan etcen legue naturalean ere, cerbait moldez, gogoz eta bihotzez bedere cofesatu gabe, nehor salbatcen. Eguia da, etcen oraino orduan cofesatececo cirimonia seinalaturic. Hala erraiten du san Thomasec : *Sicut in statu legis naturæ, homines nulla lege exterius data sed solo interiori instinctu movebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum uterentur.* (1) Asco cen harreneco urriquimendua, eta urriquimendu haren, batbederari bere baithan iduriteen ceican, campoco ceinbait seinalerequin aguertcea eta significatcea. Etcen oraino orduan bertee cofesatce molderic, eta ez erremedio ezquiribuz eçar-ric eta ibeniric.

(1) S. Thomas.

Baina guero, mundua aphur bat aitcinago iragan cenean, legue naturaletic iltquiric legue esquiribatura, Moiseren demborara heldu cenean, hasi cen usatcen bertce cofesatce molde bat. Etcen ia orduan asco, batbederac here barreneco damuaren eta dolorearen, placer çuen seinalaerequin, campoan aguertcea. Baina behar çuen barreneco dolore hura eta urriquemendua, cenbait offerendaz eta sacrificioz, eta ez ez ceinetçaz nahi cen, baina hartaco esquiribuz ordenaturic ceudecinez declaratu eta eman aditcera. Baciren legue çahar esquiribatuan Aphezac edo Sacerdoteac, eta temploco cargudunac. Eta presuna batec bekhatu bat eguiten çuenean, behar çuen bekhatu huragatic, urriquemendu batequin, eta guehiago ez eguiteco borondatearequin, Aphez hequen aitcinean eguin cenbait offerenda eta sacrificio, eta hartan eman aditcera bekhatore cela. Hala manatcen cen Lebiticoaren capitulu batçuetan. Eta are hetan seinalatcen ciren, bekhatuey cegozten offerendac eta sacrificioac. (1)

Etcen oraino orduan, orai den beçala, nehorì here gainqui bere bekhatuen cofesatceco manuric, eta ez nola, noiz eta cenbat eguin cituen erraiteco premiari. Asco cen orduan urriquemendu batequin, legueac manatcen cituen offerenden eta sacrificioen eguitea: hura cen, orduco cofesatce moldea. Erregue Davit, atsegleac lehenic eta guero arguiluac itsuturic, hain icigarrico bekhatuetara erori cenean: bertceren emaztea-

(1) Vide Levit. cap. 3, 4, 5 et 6.

gana hurbildu çenean, eta bekhatu haren estalceagatic, guizon prestu bat hil araci çuenean, erraiten du Glosac, haren gainean: *Ex verecundia enim non aperiebat peccata sua, faciendo pro eis sacrificia in lege præcepta, quæ pro variis peccatis varie imponuntur*: (1) Erregue Davitec ahalquez, eta bere buruaren ez nabarbentceagatic, utzten cituen eguin gabe, haren bekhatuencat ordenaturic ceuden sacrificioac. Eta etcituen behin ere eguin, Natan propheta mehatchatcera eta erançute eguitera ethor cequidicaion arteino. Baina bai orduan, ahalquea bençaturic, eguin cituen behar ciren offerendac eta sacrificio guztiaç, nigar, ahen, dolu eta urriqui minequin; eta guero hequin batean erdietsi çuen barkhamendu. Ceren orduan ere, legue çahar esquiribatuan ere, eguin behar ciren, bekhatuen erremediatceco ordenaturic ceuden offerendac eta sacrificioac; eta hura cen, orduco cofesatce moldea.

§ 4.

Orai legue berrian, Evangelio saindua declaratuz guero, usatcen da guiristinoen artean, bertce cofesatce molde bat, apheçaren aiticinean eguiten dena; legue naturalecoa eta esquiribatucóa baino seguragoa, indartsuago eta baliosagoa. Ceren hitz batez erraitera, oraico cofesatcean, obratcen baitu Iesu Christo launaren heriotceac eta pasioneac. Bekhatua cofesat-

(1) Glossa Lyraa, in psal. 31.

cen duçunean, eta apheçac absolhacinoa emaiten deratçunean, han da berehala Iesu Christoren pasioneco meritua eta balioa; han da berehala haren garacia eta laborea, eta harequin batean bekatuaren barkhamendua. Hala erran du Salbaçailleac berac, bere Aphezey mintço ceta: *Quorum remisieritis peccata remittuntur eis*: (1) Çuec barkhatuco dituçueney barkhatuac içanen dira bekatuac. Horra laincoaren beraren hitza eta aguintça.

Bi arraçoïn eman ahal ditezque principalqui, frogatceco oraico cofesatceac indar guehiago duela, legue çaharrecoac baino. Lehenbiccicoa, ceren oraico cofesatceac, legue çaharrecoac etçuena, badu bere baithan barrena indar, garacia emaiteco. Legue çaharreco cofesatceac, eta orduco bertce sacramenduec etçuten berec bere indarrez eta berthutez garaciariç emaiten; baina emaiten çuten garacia, emaiten çuten, errecibitcen cituenac çuen disposicionearen, debocionaren eta gaitasunaren arauaz: *Sacramenta veteris legis conferebant gratiam ex opere operantis*. Nola esportçatcen baitciren errecibitceco, hala errecibitcen çuten. Baina oraico cofesatceac eta sacramentuec emaiten dute gure disposicioneari eta prestatceari dagocan garacia eta laborea; eta are guehiago, sacramenduec berec bere baithan duten indarretic errepartitcen dute; eta errecibitcen dugu parte hura, baldin gueroç guereure aldetic, traburic ibentcen eçpadugu: *Sacra-*

(1) Ioannis, 20.

menta novæ legis conferunt gratiam ex opere operato.

Bigarren arraçoina eman abal ditoeque, frogatceco, oraico cofesatceac indar guehiago duela legue çaharrecoac baino. Ceren orduco cofesatcean, haldin erdietsico bacen barkhamenduric, behar cen dolore hici bat, bihotzecco urriquimendu bat laincoa ofensatua-gatic, eta harenganaco amorioagatic içana eta hartua, cein deitzen baita *contritio*, contricionea, urriquimendu handia, bihotz phorroscatua. Baina oraico cofesatcean asco da, apheçaren absolbacinoarequin batean, contricioneaz bertce dolore molde bat, parabisuco Iorriaren galtceco, edo ifernuco penetara ioaiteco bel-durtasunetic heldu dena, cein deitzen baita *Attritio*, Atricionea: *Ex attrito per Sacramentum fit contritus*. Asco da oraico cofesatcean uste içaitca baduela contricionea, ceren ezpadu ere atricionea baicen, complitcen du sacramendnac bitartean den falta eta escastasuna: cein baita consideratceco pontua, eta salbatceco fahore handia. Hain handia ocen arraçoinequin galdeguiten baitu Ieremias Prophetæ: *Nunquid resina non est in Galaad? Aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix filie populi mei?* (1) Cer da haur? Ez othe da arrochinariic edo striacariic Galaadeco hirian, edo midicuriic han berean? Nola-tan bada ene herrico alabaren çauria ezta sendatu? Erran nahi du: guiristino herrian, arimaco eritasunaren sendatceco hain erremedio handia eta midicina

(1) Ier. 8.

escuara den lekhuari, cein baita cofesionea; eta ha-
 laber hanbat barber eta midicu, cein baitira cofeso-
 rac: nolatan guztiarequin ere edireiten da hanbat
 çauri eta eritasun? hanbat bekhatu eta gaichtaque-
 ria? eta nolatan ezlira fitetzago sendatcen? urthe
 guztian, eta batçutan guehiago ere, bekhatuaren eri-
 tasunean, ustelduac eta kharastuac baitande? Ihar-
 desten du Glosac: *Populus nolebat audire medicum,*
nec ejus recipere medicinam: (1) Ezlira sendatcen,
 ceren ezpaitira enseiatcen; ezpaitira midicuagana
 conseillatcera, eta midicinaren errecibitcera ioaiten.
 Erran nahi du, ezpaitira behar beçala cofesatcen, eta
 ez cofesoragana hurbiltcen.

Arimaco eritasunetic sendatceco erremedioa da
 cofesatcea. Untcia galduz guero, cer erremedio içanen
 du marinetac salbatceco? çur pusca bati lotcea, thaula
 baten eilo ohol baten atrapatcea, eta harequin batean,
 hari dachecala, ieri costaren irabastea. *Pœnitentia est*
secunda post naufragium tabula. Untcia galdu ondoun
 atrapatcen den thaula haren pare da, bekhatutan ero-
 ri eta galtcerat dohanarentçat, cofesatcea. *Si pœni-*
tentiam non egeritis omnes simul peribitis, dio san
 Lucas Ebangelistac: (2) Baldin egoiten ezpaduçue pe-
 nitencia, guztioac fin gaitz elkharrequin eguinen duçue.
 Bada penitenciaren partetarie bat da cofesatcea, beraz
 ez fin gaitz eguitecotz, behar da ongui cofesatu.

(1) Glossa. Lyr. in cap. 8. Ierem.

(2) Luc. 13.

Bekhatua da arimaren çauria eta handitsua. Eta handitsua irazten denean eta camporat lehertcen, esperantça da sendatuco dela. Baina barrenean guelditcen denean eta gogortcen, perilos da. Hala içanen da bada halaber perilos, cofesatu gabe barrenean guelditcen eta gogortcen den bekhatua ere. Halatan galdeguiten du, eta ihardesten ere bai, san Gregorioc : *Quid est peccatorum confessio, nisi quedam vulneris ruptio? Et confitendo peccata quid facimus, nisi malum quod intus latebat aperimus?* (1) Cer da bekhatuen cofesatcea, çauriaren edo handitsuaren lehertcea baicen? Eta cer eguiten dugu bekhatuaren cofesatceaz, barrenean estaliric cegoen gaitzaren, eta eritasunaren aguertcea baicen?

Bekhatutan eroriz guero, lehenbicitico erremedioa, cofesatcea da. Ceren ecin dateque contricioneric, eta ez behar den bertce urriquimenduric, cofesatu gabe: edo, ecin cofesa ditequeyenean, cofesatceco borondatcea gabe. Hala erraiten du san Agustinec : *Initium operum bonorum, confessio est operum malorum* : (2) Obra onen hastea, obra gaichtoen cofesatcea da.

§ 2.

Obra onen hastea baldin bada obra gaichtoen cofesatcea, cofesatce haur nola edo cer moldez eguin behar othe da? Galdeguiocu Ieremias Prophetari, ceren

(1) Greg. Hom. de divite et Lazaro.

(2) August. Tract. 32. in Ioan.

harc Ierusalemeco hiriaren gainean eguin cituen nigarren, Auhenen, eta dolamenen bigarren capituluan, eracusten du, erraiten duela: *Effunde cor tuum sicut aquam in conspectu Domini*: (1) Isur eçaçu ceure bihotza, ura beçala, laincoaren aitcinean. Erran nahi du, lehen eguinen urriquimonduarquin, eta guehiago ez eguiteco borondatearequin, laincoac here lekhan, here orde ibeniric daducan cofesoraren aitcinean, cofesa, egotz, afen, eta isur ditçatçula, eguin, erran eta pensatu dituçun bekhatu guztiac. Eztu erraiten, isur ditçatçula ceure bekhatuac olioa beçala, ezta beçala, edo arnoa beçala. — Nola bada? *Sicut aquam*, ura beçala. Ceren ezta ianhariric, eta ez edariric ura beçain garbiqui, eta osoqui hutsten, isurtcen, eta chutcatcen denic. Ezta hutsten duçunean, edo olioa, guelditcen çaica bethiere unciari cenbait hondar edo cutsu. Arnoa hutsten duçunean ere, ahal guztia chutcatuagatic, guelditcen da usaina bedere. Bainan uretic ezta guelditcen cutsuric, eta ez usainic. Alde guztiz hutsten, chutcatcen eta garbitcen da. Hala bada gue ere gueure bekhatuac cofesatcen ditugunean, behar dugu gueure gogoa eta bihotza, intencione gaichto guztietaric, alde guztiz hutstu, chutcatu, garbitu; eta halatan, ura egotu den uncia beçala, hatere hondarric, cutsuric, eta bekhatuaren usainic eta urrinic gabe guelditu.

Ordea hunela cofesatce haur, cenbatetan eguin be-

(1) Thren. 2.

har othe da? Asco othe da gueroco luçaturic, urthean behin cofesatcea?

Nola cofesatceco manamendu haur, laincoac berac emana baita, complitu behar da, noiz içanen baita ere, noizbait. Eta hala heriotceco orenean; edo dacusagunean, utzlen badugu escuen artean dugun okhasinoa iragaitera, ezcaitezqueyela benturaz seculan cofesa: orduan laincoaren manuaren complitceagatic ere, behar dugu cofesatu. Ordea ceren baitirudi, ecen cofesatceco manamendu haur gure laincoac eman çue-nean, içan çuela intencione eta borondate, cofesa guindecin cenbait aldiz, heriotceco perilean ezquine-nean ere, ceren cofesatcetic anhitz ontasun sortcen baita: halatan Eliçac eduqui du bethiere pontu hunez contu; eta ordenatu du differentqui, demboren differentcien arauaz, noiz eta combatetan behar dugun, heriotceco pontuan edo perilean ez egonagatic ere, cofesatu.

Lehenago Apostoluen demboran, eta Apostoluen ondoco lehen mendetan, hain cen debocinoa handi eta bero, ecen egunoro Gorputz Saindua errecibitcen baitcuten, eta hartaracotçat bekhatuic çutenac egunoro halaber cofesatcen baitciren. Ordea nola guero ondoan, debocinoa hotzten hasi baitcen, manatu çuen Fabiano aita Sainduac, maizago içanen ezpacen ere, urthean hiruretan, Bazcoz, Mendecostez eta Eguberriz cofesaturic, Gorputz Saindua errecebi gueneçata. Eta azquenean hain hotzta, edo iraungui cen debocinoa, non Innocentio icen hunetaco hirurgarren aita Sain-

duac manatu behar ıçatu baitçuen, urthean behin bedere cofesa guindecilla, eta errecibi Gorputz Saindua, Bazco gariçumacoz. Eta hala orai, heriotceco perilic ez ıçanagatic ere, obligatu gara urthean behin cofesatcera. Eta urthean behin cofesatce haur, eguiten ohi da comunzqui, Bazco gariçumacoz, ceren orduan errecibitu behar baita Gorputz Saindua, eta Gorputz Saindua errecibituce duenac, baldin badu bekhatuic, lehenic behar baitu cofesatu.

Ordea nor ıçanen da, urthean behin baicen cofesatuce eztena? Urthe batez osoqui, bere concientcia bisitatu gabe, eta nola daducan auteman gabe, pairatuce duena?

Erranen duçu: Eliçac eznau manatcen urthean behin baicen cofesa nadilla, eta ni eguiten naiz urthean behin; beraz eznaiz gaitz erraiteco, guehiagotan ez eguinagatic ere. — Bada ordea gaitz erraiteco çara: ceren eguia da, etçaitu Eliçac manatcen guehiagotan, ordea etçaitu debeatcen ere. Aitcitic nahi luque guehiagotan eguin bacindeci. Eta halatan erraiten du, *Saltem semel in anno*: Urthean behin bedere. *Bedere* erraiten du, aditcera emaitagatic, nahi luqueyela guehiagotan ere eguin bacindeci. Ceren anhitz eta handiac baitira maiz cofesatce tic heldu diren probetchuac eta irabaciac, eta bai halaber gutitan eguitetic sortcen diren damuac eta calteac ere: hurreneco capituluan aguerico den beçala.

LVIII CAPITULUA.

Maiz cofesatceaz, eta handic heldu den probetchuaz.

NOLA anhitz presuna baita, cofesatcera herabe due-
nic, nagui eta loti denic, halacoen iratçartceco, nahi
nuque capitulu hunetan eman cenbait arraçoia, eta
eratçutsi cenbat probetchu dakharqueyen maiz cofesat-
ceac, eta cenbat calte gutitan eguiteac; hec considera-
turic batbedera maiz cofesatcera, eta here eguinbidea-
ren eguitera erna dadin amoreacgatic.

Lehenbico arraçoia maiz behar da cofesatu,
ceren cofesatceac ematen dio bekhatutan dagoenari,
here bekhatuen barkhamendua, garaciaric eztuenari
garacia; eta garacia duenari eta saildu denari ber-
retcen dio eta handitcen bere leheneco garacia eta
saindutasuna.

Ordea erranen du hemen cenbaitec: nolatan ahal
dateque hori horrela? Nolatan cofesatceac berret ahal
deçaque eta handi leheneco garacia eta saindutasuna?
Ceren cofesatcera heldu dena bekhatutan dago, ceren
hala ezpalego, ezluque cer cofesaturic. Beraz etçuen
lehen garaciaric eta ez saindutasunic; eta baldin ez-
paçuen, erran ahal diteque, cofesatceac ematen dioela
garacia, baina ecin erran diteque berretcen dioela. —
Bada ordea erran diteque berretcen dioela, eta erran
ongni eta eguiazqui, ceren anhitz ethortcen da cofe-
satcera, bekhatu mortalic gabe, eta bekhatu mortalic
oztuena laincoaren garacian dago. Anhitz presuna

prestu, anhitz iende debot eta saindu edireiten da munduan, eta hec maiz cofesatcen dira. Ceren bekhatu mortalie ez ičanagatic ere, badute cenbait benial, eta benialac asco dira cofesatceco. Eta nola benialac asco baitira, eta baitacusate ecen cofesatceac traburic ez-tenean, iratchequitcen dioela bethiere cenbait gradu leheneco garacisri, halatan berretura hura eta benialen ere barkhamendua erdietsi nahiz, cofesatcen dira hain maiz. Eta ongui eguiten dute hala eguiteaz, ceren hain da gauça handia, eta estimatcecoa cofesatceaz erdiesten den garacia, edo garaciaren berretura, non hartaric den graduric ttipienac ere, mundu guztia baino guehiago balio baitu; eta bertce munduan, hemendic garacia guehiago eramaiten duenari, loria guehiago emanen baitçaica. Beraz maiz behar da cofesatu.

Bigarren arraçoina: are guehiago maiz behar da cofesatu, ceren maiz cofesatceac, arintcen, gutitcen, eta laburtcen du purgatorioetaco pena, eta pena hetan egon behar den demhora. Cofesatcen denari, cofesatcen den guztiaz, ongui cofesatcen bada, barkhatcen çaica, eta gutitcen bere çor duen penatic parte bat. Eta hain maiz cofesa ahal diteque, eta hain ongui, non guztia pagaturic, hartcecodun ere guertha baititeque, lehenagoco saindu handi maiz cofesatcen ciren hec guerthatu ciren beçala.

Purgatorioetaco penen bortitztasuna consideratcen duenac, eta han iragan behar diren pena hec, maiz cofesatceaz, arintcen direla daquienac, nola eztu,

akhusatuco bere naguitasuna, eta eguiten den baino maizago cofesatuco? Ceren mundu hunetaco pena guztiac elkharri iratchequiric ere, eztira deus, purgatorioetan den penaric tipienarequin comparaturic. Beraz maiz behar da cofesatu, eta cofesatceaz, penu hequen irauinguitcera eta gutitcera enseiatu.

Hirurgarren arraçoina: are guehiago maiz behar da cofesatu, ceren maiz cofesatceac haserretcen du deabrua, eta are erhoturic eta çoraturic beçala, cer hari den eta cer eguin eztaquiela, ibentcen du.

Bekhatuac cofesatu gabe dembora luceaz bere baithan barrena gorderic eta estaliric dadutçana baithan esen handia du deabruac, nabusi da harentçat. Baina eguin eta berehala aguertcen eta cofesatcen dituenari, beldur çaica, gogan behar çaica, etçaica behinere fida.

Ikhesten duçunean ecen presuna bat dela erasle handi, minçatçaille, ahaçabal, hitzmitzi, elhaberriti, eta salhati, eztioçu halacoari sequereturic fidatcen. Ceren Spiritu Sainduac dioen beçala: *Qui denudat arcana amici, fidem perdit*: (1) Adisquidearen sequeretuac biluzten, aguertcen eta salhatcen dituenac galtcen du haren baithan ahal duqueyen sinbestea, eztu mercei nehor fida dauion. Hala bada deabruac ere, dacusanean ecen, eraguiten derauzquitçun bekhatuac, ichil eta sequeretu eduqui bacinitça nahi bailluque, çuc berehala camporatcen ditutçula, cofe-

(1) Eccli. 27.

sorari erraiten eta aguertcen derautzatçula, gaitcen du çure baithan çuen sinhestea eta fidantzia. Ikhusiric ecen haren iduriz hitzmitzi eta salhali çarela, utzten çaitu; etçaitu handie aiteina banbatetan tentatcen, eta ez bekhatu eguitera narritatcen. Ceren berdin baitacusa eztuela probetchuric; hanc eguiten duen guztia çuc berehala cofesoraren aiteinean deseguiten duçula.

Gutitan cofesatcen direnac dira deabruaren gogarracoac, hec dira haren cerbitçari cinac eta leyalac, hec dira haren secretariac, haren bekhatu sequeretua, sequeretu, dembora luceaz eduquitcen dituztenac.

Bada halaco nabusi gaichtoaren secretari eta cerbitçari ez içaiteagatic, hari damu eguiteagatic, eta gure baithan ahal duqueyen fidantzia ere galduric, utz gaitçangatic, behar da lehen baino lehen, behar da maiz cofesatu.

Laurgarren arraçoina: are guehiago, behar da maiz cofesatu. Ceren maiz cofesatcen dena baithan eztira bekhatuac hala gogortcen eta ez fincateen, eztira hala erroztatcen, eta ez hain barrena sartcen.

Erranen duçun: iende batçuc cofesatcen dira maiz, eta bai halaber maiz bere leheneco bekhatuctara bihurtcen; eror eta iaiqui dabilteç; garbitu beçain fite liquisten dira. Cer probetchu da bada halaco cofesatceaz, iaiquitceaz, eta garbitceaz? — Cer probetchu den? Bada bai probetchu. Ceren baldin maiz erortcen badira, halaber maiz iaiquitcen dira: baldin maiz eguiten badu ere bekhatu, halaber maiz erremediatcen

dute. Eta erremediatu duten bitarte hartan, iaiquiac eta garbituac daudenean dei ditçaque Iaincoac, hil ditzeque orduan, eta bai halaber halatan salba ere. Eta hala batean eror, eta bertcean iaiqui dahillanac, peril badu ere galtceco, ez ordea hanbat nola bethiere eroriric datçanac.

Eguia da ordea, cofesatcen çarenean behar duçu ez herriz bihurtceco borondatearequin cofesatu. Baina hala cofesaturic ere, çure libertatea eta flacotasuna dela causa, bekhatu eguitera herriz bihurtcen baçara ere, behar duçu halaber, herriz cofesatcera bihurtu. Çeren halatan etçara hala bekhatutan gogortuco, eta ez ezansiatuco.

Maiz biluzten, eta erabilten den ezpata prest da, manucor da. Baina gutitan dabillana, çokhoan datçana, herdoiltcen da, maguinarequin iosten beçala da, gakhoad dagoela erraiten da. Halaco moldez non guero behartcen çarenean, ecin atheraz çabilçala, etsaiac çutçaz nahi duena eguin baiteçaque. Hala guerthatcen çaica bada dembora luceaz cofesatu gabe, bekhatutan herdoildua, eta gogortua dagoenari ere. Ethortcen çaica eritasuna, hurbilteen çaica heriotcea, batcen da etsaiarequin, eta guero nola ezpaitago usatua, eta ez prestatua, prestatcen den bitartean eguiten du etsaiac hartçaz nahi duena.

Erraiten du erregue Propheta Davitec: *Et meditat*us sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum: (1) Gauaz eguiten nituen neure

(1) Psalm. 76.

buruarequin neure gogoetac eta contuac, eta guero isatsaz iragaiten nuen neure concientcia. Bada nola isatsaz maiz iragaiten den etchea, erraz baita garbitcen, ceren harc fitsmits eta liquitsqueria guti baitu; baina urthean behin baicen garbitcen eztena, neque baita eta gaitz, ceren harc herrautsa eta amaraia losli baitu: hala molde berean, maiz cofesatcen dena erraz beçala, gutitan eguiten dena ere da neque eta gaitz. Ceren hari dembora lucean, anhitz liquitsqueria eta bekhatu lotcen baitçaica. Beraz maiz behar da garbitu, maiz behar da cofesatu.

Bortzgarren arraçoina: are guehiago, maiz behar da cofesatu. Ceren bekhatu ric gabe ceneundenean, eguin cinituen obra onac, cein baitciren obra biciac, eta guero bekhatu eguiteaz hildu eta iraungui beçala cirenac, cofesatceaz pitzten, eta coberatcen baitira.

Eta puntu hunen hobequi aditceco, iaquin behar duçu ecen, laur obra molde, laur obra suerte edireiten direla, orai gure contuco ongui heldu direnac.

Lehenbicioac dira, *opera viva*, obra biciac: bekhatu ric gabe ceneundenean eguin cinituen obrac onac. Bigarrenac dira, *opera mortifera*, obra hiltçailleac, arima hiltcen eta erhaiten dutenac, cein baitira bekhatu mortalac. Hirugarrenac dira, *opera mortificata*, obra hilduac, hildumatuae, lohacartuac. Ceren bekhatu mortal bat eguiten duçunean, guelditcen dira, lehen bekhatu ric gabe ceneundenean, eguin cinituen obra on guztiac hilduac, hebainduac, eta ceruco loriara ceramaten bidetic, eta abiaduratic guibe-

latuac eta trabatuac. Bada obra hildu, hebaindu, lo-
hacartu eta trabatu hec libratcen, pitzen, iratçart-
cen eta erraberritcen dira cofesatceaz. Ceren cofe-
satceac khentcen baitu, hequin aitecinan cegoen tra-
bua, cein baita bekhatua.

Laugarren obrac dira, *opera mortua*, obra hillac.
Eta hauc dira bekhatu mortalean çaudela eguiten ditu-
gun obra onac. Bekhatutan çaudenean barurtcen çara,
oracinotan egoiten çara, erromerian ibiltcen çara, be-
harren alderacotçat misericordios guerthatcen çara,
eta anhitz bertce obra misericordiazcotan emplegatcen
çara. Eta hauc guztioe, bere eguitez eta içanez, obra
onac dira. Ordea nola presuna hillac ecin baitaidique
obra biciric, eta çu orduan ceure ariman hilla bait-
çaude, halatan çure orduco obra on hec ere dira hil-
lac, eta ceruco deus guti halio dutenac; hec on içaten
ahal dira ceure comberticeco garaciaren Iaincoaganic
erdiesteco; ordea hec eztute secular içanen ceruan
golardoric. Eta hala urricalkiçun da bekhatorea,
bere alfer traillaugatic ere; bekhatutan dagoenean,
anhitz obra on eguiten duclaric, ceren bekhatutan
dagoela eguiten dituen, ezpaitçaitça casi deus baliat-
cen. Cofesa bedi beraz bathedera, bekhatua eguin
duen beçain fite; ceren bertcela, bekhatutan dagoeino
eguiten dituen obra on guztiac galtcen tu; eta are,
lehenecoac ere, bekhatuic gabe cegoenean eguin ci-
tuenac ere, hilduac eta trabatuac eduquitcen ditu.

Ordea benturaz erranen du orai hemen cenbaitec;
beraz halatan, bekhatutan nagoenean, eztut cer barur-

turic, oracinotan egonic, eta ez bertee obra onetan ere ter empleturic; ceren berdin, orduco obra on hec ezpaitute orduan deus balio? — Bada ordea, orduan ere cerbait balio dute, eta on da bekhatutan çaudenean ere ongui eguitea, eta obra onetan empletatzea. Ceren eguia da, orduco obra on hec eztute ceruco loriaren erdiesteco deus balio, eztute hartaracotçat berec indarric; eta hala hequengatic, baldin orduan hil bacindeci, ifernura çindoazque. Bai ordea balio dute, bertee anhitz gauçataco. Balio dute munduco on temporalen erdiesteco; garaciaren hidean eta dispoçionean iarteco; bekhatu gutiago eguitemo; eta usantça onaren ere harteco. Eta haur da san Thomasen erraiten duena: *Opera extra charitatem facta, ex condigno nullius boni meritoria sunt, ex congruo vero alicujus meritoria dici possunt. Quia decet divinam bonitatem, ut ubicumque dispositionem invenit, perfectionem adjiciat. Et secundum hoc opera ista ad triplex bonum valent, scilicet ad consecutionem temporalium, ad dispositionem ad gratiam, et assuefactionem bonorum operum.* (1) Bekhatoreac bekhatotan dagoenean, eguiten dituen obra onec, balio ezpadute ere deus ceruco loriaren erdiesteco; eta obra on hequengatic, bekhatore hanc laincoaren alderacotçat buruperic ecin baduque ere; ceren obra on hec bere baithan hillaç baitira, ezpaitira deusen merccient; ordea badirudi ecen laincoac, bere onatasu-

(1) S. Th. in additionib. q. 14. ar. 4.

nagatic, hetaric okhasino hartceco duela, hala obra onetan dabillanari, bekhatore ičanagatic ere, ongui eguiteco, escuaren emaiteco, eta bide onera heltceco escaz çaicnaren complitceco. Ceren bekhatorea bera ere orduan hartara disposatcen eta enseiatcen baita.

Beraz nola nahi den dela, bekhatutan ičanagatic ere, eguiçu ongui, eztitçatçula hargatic ceure obligacinoac eta debocinoac utz. Ceren utzten eztitutçun demboran, eztiçu bekhatua berritcen, eta bethiere cerbait baliatcen çaiquitçu. Ez ordea, cofesaturic eguiten baitcinitu beçanbat; eta hala hobe da bethiere ahalic eta gutiena bekhatutan egoitea, eta maiz cofesatcea.

Seigarren arraçoina: are guehiago, behar da maiz cofesatu, ceren urthean behin baicen cofesatcen eztenac, badirudi bortchaz eguiten dela, eta halacoaren cofesatceac deus guti balio duela.

Comunzqui bekhatorea, bekhatu eguin berrian, beldurago, senticorago eta antsiatsuago da, handic urthe haten edo biaren buruan baino. Bekhatu bat eguiten duçunean, albaliz oren berean behar cendutque cofesatu. Ceren baldin luçatcen baduçu, ahantz-teco periletan iartcen çara; eta ahantztea ahantzte delaric, bertceric ere renbait lothuco çaitçu. Hala erraiten du san Gregoriorc: *Peccatum quod mox per penitentiam non diluitur, suo pondere aliud trahit*: (1) Bekhatuac, ezpada berehala penitenciaz garbitcen,

(1) Gregor. de pœnitentia non differenda.

bere pisuaz eta indarraz bertce bat thirateen du eta ekhartcen.

Galdequin haciniaco demhora lucea duela eri den presuna bati, ea nolatan ezten sendatcen? Eta ihardets baliacaçu, medicina bat hartu nahi gabez, eta midicuagana ioan nahi gabez eztela sendatcen; mirets ceneçaque, eta arraçoinequin erran ciniacaiu, erhoa dela. Hala da bada erhoa, cofesora gana, arimaco midicua gana, ioan nahi gabez, urthe guztian, hain demhora lucean, gariçumaraino, arimaco eritasunarequin dagoena ere. Buruco min hatec, sukhar batec edo bertce eritasun hatec hartcen çaituenean, berehala, lehen baino lehen erremedio bilhatcen duçu, midicurric hoberena deitcen duçu. Cergatic bada gorputceco eritasunagatic eguiten duçana, eztuçu arimacoagatic eguinen?

Çorrac dituenac, baldin prestu bada, atseguin hartcen du hequen pagatceaz, eta ahalic eta fitetzena pagatcen tu. Bada bekhatuac dira çorrac; eta halatau eguiten diogu egun guztiaz laincoari othoitz, harkha diatçagula, *dimitte nobis debita nostra*. Bada nola bere nabusiari contuac ongui eman nahi derantçan muthila, ezpaita urthearen bururaino, contuac ikhussi gabe eta bere nabusiarequin mintçatu gabe, egoiten: hala çuc ere baldin çucure arimaco contuac eman nahi baditugu ongui eta çorrac pagatu, eztugu urthe guztian, gariçumaraino, cofesatu gabe egon behar. Ceren cofesalcea da laincoarequin mintçatcea, contuen eguitea eta pagatceco hidean iartcea. Eta çuc erranagatic ga-

riguman cofesatuco çarela , orduan contuac eguinen eta çorrac pagatuco ditutçula , engana abal cindezque. Ceren cer daquiçu iraunen duçunz gariçumaraino ? Iaincoac , prometaten deratçen ceure bekhatuen bar-khamendua ongui cofesatcen çarenean, noiz nahi den dela, gariçumaren finean bada ere. Ez ordea ezteratçu prometaten eta ez segurantçarie emaiten, igoriquico deratçula gariçumaraino.

Gauça icigarria da, eta erhoqueria guztien gaineco erhoqueria, bekhatu mortalean dagoela, gauaren iragaitera benturatcea. Ceren anhitz ioaiten baita arrat-sean sendoric oherat, eta guero ezpaita goizean, bici-ric iaiquitcen. *Qui amat periculum, in illo peribit* : (1) Perilean ibili nahi dena, perilean galduco da. Beraz segurean iocatceco, ez urthearen bururaino bekhatutan egon, ez hetan sosega, lehen baino lehen, fite eta maiz cofesa.

Finean çazpigarren arraçoina : maiz behar da cofesatu, ceren maiz cofesateceaz, berceac bertee direla, aisia handi bat emanen dioçu ceure buruari. Gutitan cofesatcen denari, gaitci çaiça cofesatcea, abalque da halacoa, beldur da, herstora handitan edireiten da. Halacoac egunetic egunera, gariçumaren hastetic akhabatcera, akhabatcetic bazco çaharrera, azquen ephera luçatcen du, eta batçutan ephè hura ere iragaitera utzten du. Eta hala guerthatcen çaiça halacoari eritcen denean ere : orduan ere luçatcen du ; noiz beharco

(1) Eccli. 3.

duen, laincoac eracutsico dioela, oraino bihotz on duela, apher bat utz deçatela erraiten du. Eta guero hala dabillala, maiz guerthatcen dena, cofesatu gabe finatcen da.

Gutitan orraztatcen denac, lebenhicio orratzta aldian, orracea nequez iragaiten du, min hartcen du. Ceren illeac nahasiac eta ienrtuac baitaude. Baina maiz orraztatcen denac eztu traburic edireiten, eztu minic harteen, hura aisequi orraztatcen da buruan : hala orraztateen da bada halaber aisequi bere ariman, urthean laur edo bortzetan edo maizago cofesatcen dena ere ; guztiez orhoitcen da, guztiez akhusatcen da, eztu traburic edireiten, eta ez minic hartcen.

Ençutea bera presuna bat maiz cofesatcen dela, usco da, prestu dela erraiteco ; eta bai halaber gutitan cofesatcen dela iaquitea, oztela sobera guiristino on sinhesteco.

Bada norc ere bere arimaz contu ona eman nahi baitu, eta bere bekhatu iraganez, baxhamendu erdietsiric, aiticinerat guehiago eguin gabe egoiteco indar hartu, maiz cofesa bedi ; guerotic guerora, egunetic biharera luçatu gabe, urtheco hesta buruetan bedere, laincoarequin mintça bedi, contutan iar bedi. Ceren halatan emanen du orai presentcon contu ona, eta guero azquen finean erdietsico du, bere arimaren salbamendua.

II. BEHAR DELA ONIRAUN.

LIX CAPITULUA.

Nola oraidanic behar dugun, gueroco beguira egon gabe, ontasunean irautera eta perseberatcera enseiatu.

BEHINEK makhurtu gabe, sailhetserat aldaratu gabe, bide onari eta arthezari bethi ongui eta chuchen iarraiquitcea: berthutean, prestutasunean eta obra onetan fineraino eta finean, bethi cin eta fluco egoitea eta irautea, deitzen da guehien herrietan eta hitzcuntzetan, perseberatcea.

Eta perseberatce haur, berthutean eta onatasunean fineraino eta finean iraute haur, da laincoaren donua eta emaitça: laincoa beraganic baicen, bertcetaric ecin datequeyena. Hala erraiten du Concilioac: *Munus perseverantiæ aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat, statuere ut perseveranter stet: et eum qui cadit, restituere.* (1) Eta arraçoina emaiten du san Thomasec: *Perseverantia indiget non solum dono habitualis gratiæ, sed etiam gratuito Dei auxilio, conservantis hominem usque ad finem vitæ. Quia liberum arbitrium de se est flexibile.* (2) Nola guiçonaren borondatea, alde batera eta bertcera itçulteco cibil baita eta libre: borondate libre

(1) Tridentin. sessione 6, cap. 13.

(2) S. Thom, 1. part. q. 137. art. 4.

hunec, contraco aldera itçuli gabe, eta harat erori gabe egoiteco, behar du laincoaren garaciaren eta laborearen habea eta sostengua; eta holatan perseberatceco indarra eta donua. Hala emaiten du aditcera san Agustinec: *Firmissime tenendum est, neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei, perseverantiam bonæ conversationis acceperit:* (1) Fintqui eta duda gabe sinhesten dugu, eta sinhetsi behar da, eztela nehor ere asco sendo eta ez hotheretsu, deabruaren enganamenduen eta haraguiaren guticien garaitceco, egun guztiaz laincoa bera lagunduz, perseberantciaren donua errecibitcen duela baicen.

Etsaiac: mundua, deabrua eta haragnia bortitz; naturaleça flaco, borondatea onera eta gaichtora libre, bietara erortoqui, eta haraguiaren arauaz gaichtora erortoquiago. Ezta beraz irauteric eta ez fermo eta cin egoiteric, laincoac berac edukitcen eta sostengateen gaituela baicen.

§ 1.

Bi perseberatce molde, bi iraute suerte erran ahal diteque edireiten direla gure artean. Bata da cenbait demboratacoa: cenbait demboraz onatasunean irauenez guero eta bekhatuic eguia gabe egonez guero, azquen finean edo finera hurbiltcean faltatcen duena.

(1) August. lib. de Ecclesiæ dogmat. cap. 25.

Hura da lapitzaren gainean ereiten den hacia beçala, sortcen da ongui, baina nola ezpaitu erroric eguiten, site ihartcen da. Hala dira bada iende thailu batçuc ere, hasten dira ongui, ordea eztera aitzinatcen: den traburic tipiñean behaztopa; canabera beçala, malgu eta plega; camaleona beçan batetan muda; finean firmetasunic ez, hoberenean falta. Erregue Salomonec hala eguin çuen: ongui hasi, eta ez irann; Judasec ere hala eguin çuen, ongui hasi, ordea ez perseberatu, gaizqui finitu.

Edireiten da hipera daritçan sierpe bat gaichtoa eta poçointsua. Eta hartçaz erraiten du Plinioe, (1) egotzen duela neguan bere poçoina eta lurrean barrena ehortzen duela; baina guero udan poçoin berriarequin, are lehena baino gaichtoagoarequin aguertcen dela. Hala dirudi bada eguiten duela, eritasunean, gariçuman, edo cenhait hersturan eta eguitecotan denean, bekhatutic apartalcen denac ere. Senda arteino, gariçumaren edo hersturaren negua iragan arteino, poçoina utzten du. Baina guero uda dathorrenean, senda dadinean, gariçuma iragan denean, finean bere gogara iar dadinean, herriz bere poçoina hartcen du, bere leheneco bekhatura bihurtcen da. Haur da bihurgune gaichtoa, dembora gutiz ontasunean irautea eta perseberatcea: eta guztia ongui contatcera, deus guti balio duena.

Bi garren iraute eta perseberatce moldea da, az-

(1) Plin. de naturali hist. l. 8. c. 39.

quen-finerainocoa; lehen cer ičan baita ere, hasiz guero, onatasunean, prestutasunean eta herthutean perseberatzea, irautea eta hartan akhabatzea.

San Agustinec eztu conturic eguiten, aiticineco perseberantciaz eta irauteaz, finera baino lehen, edo finean berean, fina finatu gabe, finatcen denaz. *Potius habuit perseverantiam unius anni fidelis, et quantum infra excogitari potest, si donec moritur fideliter vixit: quam multorum annorum, si exiguum ante mortem à fidei stabilitate defecit:* (1) Azquen urthean, heriotceco aiteinean dembora aphiur batez ongui bicitcen denac, eta guero hiltcen denean bekhatuic gabe guerthatcen denac, erran ahal diteque duela behar den perseberantcia eta firmetasuna, eta ez aiticinetic anhitz urthez ongui eta prestnqui bici ičan denac, baldin hiltceacoan edo hiltcen denean saltatcen badu.

Aaron sacerdote handiaren beztidurac, behereco basterrean inguru cituen mingrana pintatuac. Mingranac, bertce fruituec ezutena, badu coroa iduri bat. Bada coroa hura nahi çuen Iaincoac eman cequion sacerdotearen beztidurari, ez hastean eta ez erdian, baina basterrean, oinetan, akhabatcean. Ceren akhabatceari dagoca coroa eta ez hasteari.

Galdeguin ceraucaten egun batez Diogenes Philosofo handi hari, ea cergatic hain çahartuz guero etçuen pansatcen? Etçuen estudiaticetic eta iracurectic guel-ditcen? Eta ihardetsi çuen: thema batean gainean,

(1) Aug. l. 2. de dono persev. c. 1.

garaicarrean, laster eguiten duenac, eztu chedera eta marrara hurbildu hurren denean, ezansiatu behar eta ez baratu. Aitcitic orduan behar du permatuago, eta emplegatuago, hartaraz guero, garaitia bertcec eramman ezliaçon, eta anarterainoco travaillua ere gal ezteçan. Hala bada nic ere, dio Diogenec, orai chedera, bicitecearen bazterrera, eta adinaren finera hurbildu uaicenean, ez tut guelditu behar eta ez ezantsiatu. Baiua orai behar dut lasterago abiatu, fintquiago permatu eta dembora hobequiago emplegatu. Ceren bertcefa benturaz thema gal neçaque, leheneco laster egniaz eta estudiatuaz eznuque probetchuric. Haur da Iondone Pauloc ere erraiten duena : *Sic currite ut comprehendatis* : Eguiçue laster, atrapa deçaqueçuen beçala, garaitia içan deçaçuen beçala.

Eta hunela laster egnite eta atrapatce haur, fineraino eta finean, azquen pontuan eta partitcean bekhaturic gabe guerthatce haur, erraiten du san Agustinec dela Iaincoaren donua eta emaitça, Iaincoaren liberaltasuna : eta nori emanen çaicen eta nori ez, Iaincoa beraganic baice : ecin iaquin ditequeyena.

Beraz beldur garela behar dugu bici, behatuqui ibili ; eta guere indarrean baino, Iaincoaren fabrean fidatcenago garela, humiltasun handi batequin othoitcetan iarri, nahi gaituen sostengatu, erorcetic beguiratu, eta bekhaturic gabe gauden batez, heregana deitu eta thiratu. Ceren onatasunean azquen fineraino irante haur, nehorc ere bere buruz ecin mereci deçaqueyen donua bada ere, ordea guztiarequin ere, eguin

behar du batbederac bere aldetic ahal daguena, mercei ahal bailleçaque beçala. Ceren gure othoitz guztien ençterera eta complitecera obligatcen ezpada ere laincoa, ordea gaineracoan prestic dago, ahala eguiten duenari heltceco, iabetceco eta escuaren emsiteco. Hala emaiten du aditcera erregue Davitec: *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate*: (1) Hurbil dagote laincoa cinez eta eguiaz gomendatcen eta labore escatcen çaizcon guztiey. Eta nahi du osca gaquitçan, eta are lehia gaquitçan eta lehenbieico ezean eta errefusean ezteçagun etsi; baina athal ondoan dagoen escalea beçala, erdierts arteino, gauden buthoituac.

Eta orobat da, noiz nahi den, gauaren erdian ere escatcea. Ceren laincoa baithan ezta, ez-orenic, eta ez aldarte gaitzic, munduco iendetan ohi den beçala. Haren baithan muga guztiaç eta oren guztiaç dira bat, bethi da nehor ongui ethorria. Beraz hunelatan cintqui eta lintqui, maiz eta lehiatuqui, behar gatçaitça azquen fineco iraupenaren eta perseberatceco donnaren escatu: eta hunetan gueure ahal guztiaç permatu, eta bulharca iarri. Ceren azquen fineco perseberantcia da gakhoa, hura da gorabehera guztia, hartan dago garaitia eta bictoria. Hura gabe leheneco obra onec deus guti balio dute. Ceren iraganac iragan, azquen finean nolaco garen behatcen du laincoac: eta orduan edireiten gaituen arauaz, emaiten deracu seculaco çorthea, ona edo gaichtoa.

(1) Psal. 144.

Eta onatasunean iraute haur, perseberateca oraidanie behar da hartu eta eduki eta ez gueroco esperantçan uzi, eta largatu. Ceren azquen fineco aitecietan irauten eta perseberatecen duenac, perseberatecen ohi da comunzqai, azquen finean berean ere.

§ 2.

Ordea ezcaitu ez icitu behar azquen finerainoco, bicitce labor hunetaco travaillu aphur batec; hartçaz ceruco loria, hain gança handia, erdiesten denaz gueroztic. Ceren londone Pauloc dioen beçala : *Non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* : (1) Hemengo neque travaillu guztiac, guechiago balira ere, eztira ceruco loriaren erdiesteco merecient, eztira asco, eztira deus harequin comparaturic. Beraz hunelatan eztugu bici gareinoco travaillu aphur haur sobera etsi behar. Aitecitic desiratu behar guenduque licen handiago, eta irauin leçan guechiago. Hala desiratecen çuten lehena-goco sainduec; eta halatan desira hura hala içanez eman ceraucen laincoac hain loria handia. Halaco batez mintço dela erraiten Spiritu Sainduac : *Consummatus in brevi explevit tempora multa* : (2) Dembora gutiz bici içan bacen ere, guti hartan eguin çuen anhitz. Ceren hartan içan baitçuen aitecinerat ere ongui eguiteco gogo eta borondate, eta borondate harequin hit baitcen. Hala erraiten da halaber gaichtoez ere, dem-

(1) Paul. ad. Rom. 8.

(2) Sapientie. c. 4.

bora gutiz eguin çutela anhitz; eta dembora gutiz eta laburrez eguin cituzten bekhatuacgatic, emaiten çaiela gazligu lucea eta seculacoa. Çeren demboran içan haciren ere labur, ordea bekhatu eguiteco gogoan, borondatean eta desiran içan baitciren luce.

Bada nola gaichtoec baitute gogo eta borondate, aitecinerat ere bere gaichtaquerietan egoiteco eta biciteco: hala onec çute halaber onatasunean aitecina iragaiteco, eta hartan fineraïno, eta finean irauteco eta perseberateco.

Eta ezta ez, ez deusgatic, munduac, deabruac edo haraguac contra aphur bat eguinagatic, utzi behar perseberatcea eta aitecintera iragsitea, ezta hargatic guibelat bihurtu behar.

Itsasoan dabilçeanac, tormentac hartuagatic, contracto haiceac ioagatic, eztira berehala errendatcen, eta ez bihotz hilduac eta etsituac iartcen; eztira portuan sar arteino lachatcen, eta ez ezansiatecen; anarteraïno bethi on daducate, bethi enseiatecen eta permatecen dira. Hala behar dugu bada gue ere permatu, eta parabisuco bidean iaïquitecen çaiçquigun tormentac eta contrac bençuturic, hango portuan sartcera enseiatu, eta ez anarteraïno errendatu, eta ez amainatu. Eztugu chiminosc beçala eguin beha, elçaurraren iateco desiros delaric, campoco açalaren hautsteco nequeagatic utzten baitu barreneco mamia dastatu gabe.

Guiristino sima, ezta ez berehala lehenbico okhasinoan eta tentamenduau erortcen: ezta lehenbico

incontruan behaztopatcen, eta ez icitcen. Aitcitic orduan deffendatceco eta ihardesteco, pitztenago, permatcenago eta sincatcenago da.

Su tipia, candela arguia, haice gutic iraunguitcen du; baina su handia, ikhatztobia, haice handiarequin handitcenago eta sendotcenago da: hala bada debocino tipia, ez-baieco gogoa, eta intencione flacoa ere, edo cein tentamendurequin, okhasino gutirequin, haice aphur batequin, iraunguitcen da. Baina debocino handia, intencione fina, berthutean erroac eguinic dagoena, okhasino handiequin, haice nahasiequin, eta tentamenduequin futeenago eta handitcenago da.

Ordea erraiten denean ecen azquen fineraino ezirela guiristino onac, eta finac baratcen, çabartcen ez guelditcen: ezta ez aditcen lehenbicico hastetic akhabatceraino, çaztetic çahartceraino, behinere eta nehoiz ere bekhatu eguin gabe, egoiten direla. Ceren Salomonec dioen beçala: *Septies cadit justus*: (1) Iustua ere çazpitan erorico da, cenbait bekhatu benialetan bedere beaztopaturen da. Baina aditcen da ecen bekhatu bat eguiten duenean, hartaric berehala, hartan guti pausaturic, ilquitcen dela, eta iltquiric azquen finean bekhatu gabe guerthatecen dela; Salomonec berac erraiten duen beçala: *Septies cadit justus, et resurgit*: Erorico da justua, erorico da çazpitan; bai ordea çazpitan ere berriz iaiquico, eta ez eroria egonen.

1) Prov. 24.

Batquec hartzen dute gogo eta borondate, cenbait demboraz bedere, bekhatuic eguin gabe egoiteco. Ceren hain da bekhatua pisu, itsusi eta icigarri, non uste baitut, ecen ezteela nehor ere, gaichtoago bada ere, bere gaichtaqueriac unhatcen eztuenic, eta bertee bicitce molde bati lotcea desiratcen eztuenic. Ordea batere eta nehoiz ere bekhatuic eguin gabe egoiteco gogo deliberatua, perseberatceco firmetasuna, gueroo utzten dute.

Badu gure GUERO hunec hemen ere bere etchalekhua, eta ostatua. Bada baldin iñanen bada firmetasunic GUERO; behar da perseberatcera, eta firme egoitera ensciatu ORAI. Aitcineco obra onac dira ondoco fin onaren eta perseberantciaren bidea eta seinalea. Iaiqui eta eror dabillanaren bicitcea, bicitce perilosa da; guztiz ere baldin eroriric dembora guehiago eguiten badu, iaiquiric baino.

Aguian aste batez edo biaz, egoiten çara bekhatuic eguin gabe; baina urthe batez, eta hamarrez bekhatutan. Badaquiçu gaichtaquerian pensatcen, irauten, eta perseberatcen; baina ez onatasunean. Eta badio san Agustinec, ecen hunela bekhatutan egoiteac, eta perseberatceac, hasseretceenago duela laincoa, bekhatu eguiteac berac baino: *Non enim qui peccaverit, sed qui in peccatis perseveraverit, odibilis et abominabilis erit Deo.* (1)

(1) August. serm. 58. de tempo.

§ 3.

Ebaquitzen duçunean çuhaitz bat, eta berriz hartaric urt-umeac edo adarrac sortcen, direnean agneri da etcenduela osoqui eta ondotic ebaqui, guelditu cela cenbait erro eta çain.

Halaber çauria ere behin sendatutçat utciz guero, berehala gaizcoatcen denean, badirudi guelditu cela cenbait cutsu, cenbait narrio, etcela ongui sendatu. Hala bada behin bekhatutaric sendatuz guero, berehala eritcen eta lietara bilburtcen denean, badirudi guelditu cela cenbait erro, cenbait bekhatuaren one-ritzte; etcela ongui sendatu ez garbitu, etçuela apartatcera cinqui deliberatu.

Eguia da ordea, ongui garbitu eta sendatuagatic ere, guertha daquidicayo berriz liquitstera, eritcera eta bekhatu eguitera. Ceren bekhatuaren erroa eta cimendua, libertatearequin bekhaturaco pendura.

Baina guztiarequin ere, behin eror eta berriz iaiqui ibiltcea, seinale gaichtoa da, eta azquenecotz galgarri. *Unus edificans et unus destruens, quid prodest illis nisi labor*: (1) Batec eguin, eta batec deseguin, cer probetchu, travaillus baicen? Bada halaber cer probetchu da, behin iaiquitceaz, baldin berriz erortcen bada, eta eroriric dagoela eta datçala guelditcen bada? Cer probetchu da bide luceari lotceaz, gogo duen lekura heltcen ezpada? Cer probetchu, unteiac bethe-

(1) Eccli. 34.

ric, eta cargaturic bela ongui eguiteaz, baldin portura baino lehen edo portuan galtzen bada? Cer probetchu etchearen hasteaz, akhabatzen ezpada? Ezta ascogui hastea, akhabatu behar da. Iudas ongui hasicen, baina gaizqui akhabatu. Loten emaztea ere Ainguiruaren manuaren compliciten ongui hasicen, Sodomatic iltqui cen, ordea guibelat behatceaz galducen, hargatic gatz bihurtu cen. Eta gatz bihurtce huren gaincan erraiten du Glosac : *Sal est condimentum ciborum : et ideo uxor Lot respiciens retro, versa est in statuam salis, quia punitio ejus dat condimentum sapientiae pœnitentibus, ne ad pristina peccata revertantur* : (1) Gatzac du indar eta berthute, ianhariey goço eta çaphore emaiteco, eta hai aitcinerat ere iraun aracitceco. Eta halatan guibelat behatceaz, gatz bihurtu cen ; hari eman ceican gatziguaz çuhurt gaiten eta ikhas decagun eztugula guibelat behatu behar, eta ez lehen utzi ditugun bekhatuetarat bihurtu. Halatan erraiten deracu Iaincoac berac : *Memento uxoris Lot* : (2) Orhoit gaitecilla Loten emazteaz, centça gaitecilla haren baithan, hari guerthato ceicana, guertha eztaquigun ; eta haren gatz hartçaz gacituric beçala, ontsan iraun decagun eta bekhaturat itçultcetic eta bekhatutan ustelcetic beguira gaitecin.

§ 4.

Ezta guibelat behatu behar, ceren hala behatceaz

(1) Lyranus in cap. 9. Genesis.

(2) Luc. 17.

peril da gaizqui hel çaiten. Huna exemplo bat edo elhe bat, elkhar hil nahi çuten batçuen artean guert-thatua. Hasi eiren bi guiçon ezpata colpeca; eta batac, maliciosago baitcen, erran cioen bertceari: Hola, hola, bihoa hortic çure guibelean dagoen guiçon hori, eznaiz ni biaren contra hari. Orduan ustez eeen eguiatz mintço cen, behatu çuen guibelat, eta bitarte hartan, eman cioen bere bethea, eman cioen çafadarraco bat, hil çuen. Hala eguiten derane bada deabruac ere, guibelat, leheneco bicitce gaichtorat behatcen duteney eta bihurtcen direney.

Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei: (1) goldeari escua eçarri ondoan guibelat behatcen duena, ezta ceruco erresumaren erdiesteco gai ez on, dio gure laincoac. *Arator respiciens retro, facit sulcum tortuosum aut inutilem: sic accipiens melioris vitæ flatum, et habens affectum redeundi ad pristinum statum, ineptus est regno Dei adipiscendo:* (2) Golde-nabarretan, lur lantcen eta aphaintcen, guibelat beha dagoela hari denac, hildoa makhur eguinen du, ezta hura goldelari ona.

Badira lan batçuc, eta obra batçuc, aiticinerat guibelerat, saihtserat, edo norat nahi den beha dagoela eguinagatic ezpaita antsia, nola baita iatea, edatea, mintçatcea. Baina badira berriz bertce batçuc, nola baitira esquiribatcea, pintatcea, iostea, golde-nabar-

(1) Luc. 9.

(2) Lyran. in cap. 9. Luc.

ren eta arhen ere baritcea, czpaitira ongui eguiten, bethi contu eduquitcen dela, eta aitecinerat arthez behatcen dela baicen. Hala da bada ceruco arresuma ere: baldin erdietsico bada, arthez ibili behar da, aicina ioan behar da, ezta guibelat, leheneco bekhatue-tarat behatu behar eta ez bihurtu. Ceren bihurtcecotz, probetchu guti da, lehen eguin den guztiaz.

Ethoa da, behin garceletic itçuriz guero, berriz bihurtu nahi dena, eta bai behin bide batetan arrobotu dutenean, berriz handic iragan nahi dena ere. Hala-coac, animalia adimenduric eztuenac baino, adimendu gutiago du. Ceren animaliac, bere adimendu gabeare-quin ere, eztira lehen gaizqui heldu diren lekhura berriz bihurtcen, baina bai bekhatorea bihurtcen da. Hunen gainean erraiten du londone Petric: *Melius enim erat illi, non cognoscere viam justitiæ, quam post cognitionem retrorsum converti*: (1) Hobe çu-queyen eguiazco bidea iaquin gabe egou, iaquinez guero guibelat bihurtu baino. Hala emaiten du adit-cera lesu Christoc herac ere: *Novissima autem ejus erunt pejora prioribus*: (2) Behin deabrua spiri-tualqui edo corporalqui bereganic atheraz guero, bere faltaz berriz sartcera utzten duena, gaizquiago da or-duan bigarren hartan, lehenbicoan baino; perilosago da azquen hutsa, lehena baino: azquenac lehena ahantzten du. Hunen arauaz abisatu çuen paralitico

(1) 2. Petri. 2.

(2) Luc. 11.

sendatua ere, bere sendatçailleac : *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat* : (1) Badacusaçü sendatu çarela, begüira bada berriz eritetic, cerhait are lehen baino gaizquiago guertha eztaquiçun. Ceren gaichto da eritasuna, baina gaichtoago herretura : gaichto da çauria, baina gaichtoago gaizcoadura. Gaichto da cofesatu gabe egoitea, baina aldez gaichtoago cofesatu ditutçun bekhatuetara bihurtçea. Bigarren bihurtce eta erortce lura gaitçiago çaica Iaincoari lehenbicitçoa baino.

Eçagutçagabetasun handia da eta ingrat itçaitca, Iaincoari, cofesatçean eta handic campoan, ceure oracinoetan eta othoitzetan, hanbat promes eguinez guero, eta hequin batean ceure bekhatuen barkhamendua, eta bertçeric ere anhitz garacia, labore eta ontasun erdietsiz guero, promesac hautsiric, berriz leheneco maina gaichtoetara bihurtçea ; hanbat obligacino, esquer gaichtoaz pagatçea.

§ 5.

Hain da handi, eta itsusi bigarren bekhatua, behin barkhatuz guero berriz eguiten dena, non hanc bere ingratasonaz, leheneco bekhatu barkhatuac ere bihurtcen beçala baititu. (2) Eta ezta miretsteço, ceren bigarren bihurtce hanc, leheneco bekhatu barkhatuac ere erraberritcen, gogora ekhartcen eta pitzten beçala baititu. Eta hala guiçonen iusticiac ere behin açotatua, bigarren atrapaduran, hortitzquiago gatzigatcen du.

(1) Joan. 5.

(2) Vide S. Tho. 3. q. 88. art. 2. in corp.

Behin utzi çuen bekhatura berriz bihurtzen dena, comparateen du Spiritu Sainduac, bere okha eguina iaten duen orarequin: *Sicut canis qui revertitur ad vomitum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam*: (1) Eta londone Petric are guehiago, comparateen du halacoa, lohira hidoiztatcera bihurtzen den urdearequin: *Canis reversus ad vomitum, et sus lota in volubro luti*. (2) Hain da gauça halsa, liquitsa, quiratsa, liguina eta nardagarria, or baten bere okha eguinaren, eta ahotic egotziaren berriz iretsten ikhustea, non baldin Spiritu Sainduac berac, usatu ezpala comparacino hunez, ezpainintzen ni aitphatcera ere ausartuco. Baina erraiten du Spiritu Sainduac, derragun gue ere behin bekhatusa cofesatu, ahotic egotzi, eta berriz hartara bihurtcea, bere okha eguinaren beraren iretstea beçala dela. Ceren okha hura cein liçun eta urde den, are baita liçunago, eta urdeago bekhatusa.

Beraz huncelatan ezta leheneco bekhaturata bihurtu behar, eta ez behin garbituz guero berriz liquitstu ere. Aitcitic dagnigun, eta deragun esposac beçala: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?* (3) Oinac garbitu ditut, nola bada liquitstuceo ditut? Athorra cikhina erauntzi dot, nola bada iauntzico dut?

Cofesatu ondoan, munduac, deabruse edo hara-

(1) Prov. 26.

(2) 2. Petri. 2.

(3) Cantic. cont. 5.

guiaç berriz bekhatu eguitera, eta leheneco estatuan, egoitçan, etçauntçan eta loquian iartcera akhomelatçen çaituztenean, ihardetsi behar duçu: nolatan ahal daïdiquet nic hori? Garbitu ditut neure oinac, nola bada liquistuco ditut? Eranntzi dut behin athorra lohia, nola bada berriz iauntçico dut? Biluci naiz behin aztura gaichto guztietaric, nola bada berriz beztituco naiz? Utzi ditut behin, nola bada berriz hartuco ditut? Edo berriz hartecotz, certaco utzi behar nituen? *Si pœnitens es, noli facere; si facis, certe pœnitens non es*, dio san Agustinec: (1) Baldin baçara penitent, baldin lehen eguinaz damu baduçu, eztaguicula guehiago; coren baldin eguiten baduçu, agueri da etçarela penitent, ezteçula lehenaz damu.

Diferentçia handia da salbateen direnen eta salbatçen ez tirenen artean: eta diferentçia haur, eztago ez guztia bekhatu eguitean edo ez eguitean. Çeren salbatçen direnetaric, batçuec eguin çuten noizbait bedere bekhatu; londone Petric, londone Pauloc, Magdalenac, eta bai bertce anhitçec ere. Baina diferentçia dago, behin edo berriz bekhatu eguitera guerthatuagatic, hequen fite utztean, eta behin utziz guero ez hetara berriz bihurtçean. Hala edireiten da, lehenagoco sainduac, cenbait bekhatusan erori baciren ere, fite iaiqui cirela; eta behin iaiquiz guero, etcirela guehiago erori, eta ez bere leheneco bekhatusata eta ez bertçetara bihurtu. Hala eguin behar dugu bada

(1) August. lib. de vera et falsa poen.

guc ere. *Qui secutus es peccantem, sequere pœnitentem.* (1) Baldin orainocoa iarraiqui bagatçaizte saindu cembaiti bekhatu eguitean, iarriqui behar gatçaizte halaber bekhatuen utztean, eta behin utziz guero, ez herriz hetara bihurtcean.

Fineraino, eta finean perseberatcen duena, içanen da salhatua eta ongui çortheatua: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (2) Bertce guxtiac deus guti dira, azquen finea darama coroa, akhabatcean cantatcen da loria.

Beraz fin hari, eta akhabatececo loria hari beguia eduquiric, hareraino eta han behar dugu, egun heretic, gueroço beguira egon gabe, bekhatuic gabe, ontasuncan egoitera enseiatu; hartaracotçat ORAI gueroço utzi gabe guere bekhatuac urriquimendu handi batequin cofesatu eta utzi, eta aiteinerat guehiago eguitetic beguiratu. Ceren halatan erdietsico dugu orai perseberantciaren donna, eta guero, azquen finean, arimen salbamendua, seculaco loria. Hala hiz.

AMEN.

(1) Sanctus Ambr. ad Theod.

(2) Math. 10.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY NATHANIEL BENTLEY
VOLUME I
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE YEAR 1700
PUBLISHED BY
J. B. ALLEN, 100 NASSAU ST.
N. Y. 1888

BILHAPIDEA.

LEHEN PARTEA.

GUEROTIARRAC.

I ALFERRA.

	Orru- aldeak.	Edizioe goharreko capituluz.
I CAP. Nola berteeac bertee direla, alferqueriari ibes eguitengatic ere, behar den travaillatu...	1	I
II CAP. Cembat calte eguiten duen alferqueriac eta nola handic sorteen den guerotie guerora ibiltzea.....	16	II
III CAP. Nola alferrari nahicunde hutsetan, eta desircunde choiletan iragaiten çayon dembora.	24	III

II GAZTEA.

IV CAP. Gazteie çahartcera penitencia luçatcen duenaz.....	33	III
--	----	-----

III ÇAHARRA.

V CAP. Çahartcean ere penitenciarie eguiten eztuenaz.....	46	IV
---	----	----

IV HILTCERA DOHANA.

VI CAP. Heriotceco oreueraiño bekhatutan egon gogo duenaz.....	56	V
--	----	---

V ARNEGARIA.

- VII CAP. Iuramentuaz eta Iuramentu eguiteco usantçaz, eta nola behar den lehen baino lehen usantça hura utzi. 78 XIX

VI ASERRECORRA ETA HERRATSUA.

- VIII CAP. Gembat calte eguiten duen colerac eta etsaigoac ; eta nola behar den lehen baino lehen etsaigoatic ilqui 96 XX
- IX CAP. Coleraren irauungitceco lehenbiceco erremedioa da bat bederae, bere condicino haserrecorra eçagaturic, hari beguiaren eduquitcea ? 110 XXI
- X CAP. Coleraren irauungitceco bigarren erremedioa : diraquien elteçari eguiten çaicana, colerari ere eguita 114 XXII
- XI CAP. Coleraren irauungitceco hirugarren erremedioa : ez orduan lehiatcea, colera iragan arteino pausatcea 122 XXIII
- XII CAP. Coleraren irauungitceco laugarren erremedioa : consideratcea, etsaicc eguiten derauunguten bidegab ac laincoaren gartiguac direla 127 XXIV
- XIII CAP. Coleraren irauungitceco bostgarren erremedioa : consideratcea cer moldez dagoen çure etsaia, haserre denean . 132 XXV
- XIV CAP. Coleraren irauungitceco seiugarren erremedioa ; ez bilhatcea cer dioten gutçaz iendec. 134 XXVI

XV CAP.	Coleraren iramguitcoco, gaineraco bertce erremedioac, laburzqui ecarriac	137	XXVII
XVI CAP.	Cergatic behar diogun gueure etsaiari barkhatu eta amorio ednqui. Lehenbicio arraçoina: ceren laincoac manatcen baitu	143	XXVIII
XVII CAP.	Bigarren arraçoina, cergatic behar diogun gueure etsaiari barkhatu: ceren mendecatcea beretçat beguirateon baitu laincoac	152	XXIX
XVIII CAP.	Hirurgarren arraçoina, eta oraitcotz azquena: barkhatu behar diogula gueure etsaiari laincoac guri barkha diaçagun amoreacgatic	155	XXX

VII ATSEGALEA.

XIX CAP.	Cembat calte eguiten duen haraguiaren bekhatuac	160	XXXI
XX CAP.	Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen bigarren eta hirugarren calteaz; ez-tuela den ahaicoarie hurcoenaz ere conturic eguiten, eta ez hartaco iuramenturic conpfitcen	169	XXXII
XXI CAP.	Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen laugarren calteaz: amoltsu, eta haquezeo cirenac, eguiten baititu cruel eta guertati	172	XXXIII
XXII CAP.	Haraguiaren amorio desordenatuac eguiten duen bortzgarren calteaz: soseguric eta pausuric gabe ibentceaz	176	XXXIV

	Ori- ahlea.	Edicione gubarrreco capitulua.
XXIII CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco, eta handie heldu di- ren casten erremediatecco lehenbicico erremedioa eta bidea : Oracinoa.....	180	XXXV
XXIV CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco, bigarren erreme- dioa : hartaco gogontey le- khuric ez emaitca.....	183	XXXVI
XXV CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco, hirugarren erre- medioa : borondatearen de- liberamendua.....	186	XXXVII
XXVI CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco laugarren erreme- dioa : ez alfer egoitea.....	192	XXXVIII
XXVII CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco bortzgarren erreme- dioa : consideratcea cein tti- pia, eta laburra den hartaco placera.....	196	XXXIX
XXVIII CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco seigarren erreme- dioa : hartaco placerae cein ondore gaichtoa bere ondotic utzten duen considerateca...	204	XL
XXIX CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco zazpigarren erreme- dioa : bortz censuez, eta le- henbicioric beguiez contu edukitcea.....	204	XLI
XXX CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco cortcigarren erreme- dioa : nabiaz contu edukit- cea.....	208	XLII
XXXI CAP. Haraguiaren bekhatutic begui- ratceco bederatcigarren erre-		

IV. IAINCOAREN ATSECABEA.

- XXXIX CAP. Nola guerotie guerora luçamendutan dabillanac eguiten dioen bidegabe laincoari.... 298 LIII

V. AINGUIRUEN ATSECABEA.

- XL. CAP. Nola luçamendutan guerotie guerora dabillanac eguiten derauen atsecabe Ainguiruey. 305 LIV

VI. GUZTIEN BIDEGABEA.

- XLI CAP. Nola guerotie guerora luçamendutan dabillanac eguiten derauen bidegabe, bere buruari, bere guiristino lagunari, eta bai munduco bertce gauga guztiey ere..... 311 LV

VII. CONCIENTCIAREN ALHADURA.

- XLII CAP. Nola guerotie guerora gabiltçan bitartean, alha çaicun concientcia..... 317 XLV

VIII. OBRA ONEN GALTCEA.

- XLIII CAP. Erremusina edo limosna eguiteaz, eta handie sortcen den probetchuaz..... 337 XVI
- XLIV CAP. Nola erremusinac eta bertce obra on borondatezcoac ere, cerorec ceure escuz, edo bertcerenez cerori bici çarela, ondocoetara utzi gabe, eguin behar dituçun..... 382 XVII
- XLV CAP. Nola obra obligacinozcoac, concientciacz çor dituçunac, ondocoetara utzi gabe, cerorrec eguin behar dituçun..... 358 XVIII

IX. DEMBORAREN GALTCEA.

- XLVI CAP. Nola guerotic guerora ibiltceaz,
galtcen duçua demhora 365 XII

X. IAINCOAREN MISERICORDIA.

- XLVI *Bis.* CAP. Anhitz balio duela iaincoa-
ren misericordiac, eta nola
behar den hartan fidatu. . . . 382 X
- XLVII CAP. Iaincoaren misericordian fida-
turic ezteia penitencia egui-
tea gueroco utzi behar. . . . 388 XI

XI. IAINCOAREN IUSTICIA.

- XLVIII CAP. Nola ifernuco penen conside-
ratceac behar dituen guero-
tiarrae phitzu. 403 XVI
- XLIX CAP. Bekhatoresc ifernuan içanen
duen bigarren penaz eta gaz-
tiguaz, cein deitzen baita :
pena sensus, sensuaren pena. 414 XVII
- L CAP. Infernuan daudenec ezteie
handie ilquitceco esperant-
çarie. 429 XVIII
- LI CAP. Cergatic hain demhora aphur-
rean eta laburrean eguiten
den bekhatuari, emaiten çai-
can hain gastigu handia,
lucea, eta seculacoa. 439 XIX
- LII CAP. Cergatic Iainco misericordio-
sac, demboraren buruan be-
dere, ezterauen ifernuan
daudeney barkhatcen?. . . . 444 LX

XII. BERTHUTEAREN ERREZTASUNA.

- LIII CAP. Nola ikhussiric ifernuco bidea
den gaitzago Parabisucoa
baino, behar den guerotic
guerora ibiltcea utzi. 452 XLVIII

LIV CAP. Nola parabisuco bidea den erraz.....	459	XLIX
LIV CAP. Nola parabisuco bidea den er- razago ifernucoa baino.....	475	L

XIII. BERTHUTEAC DAKHARQUEN BAQUEA.

LVI CAP. Nola guerotie guerora çabilt- çan bitartean galteen duçun conciencia onaren baquea eta sosegua.....	497	XLVI
---	-----	------

AZQUENTÇA.

I. BEHAR DELA COFESATU.

LVII CAP. Cofesatcearen premiaz.....	511	LI
LVIII CAP. Maiz cofesatceaz, eta handie heldu den probetçhoaz.....	523	LII

II. BEHAR DELA ONIRAUN EDO PERSEHCATE.

LIX CAP. Nola oraidanie behar dogun, gueroeo beguira egon gabe, ontasunean irautera eta per- seheratcera enseiatu.....	534	XLVII
---	-----	-------

(Chuchenean IX garren capi-
tulu liteque, çeren XLVI
garrena, lietan, huts egui-
nic, eçarria içan baita.)

AKHABANTÇA.

